ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום שלישי בערב, י"ד סיון

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

הוו"ח אי"א נו"נ עסקן רב פעלים וכו'
מו"ה משה שי' שפירא, שר הפנים והעלי'

שלום וברכה!

קבלתי המברק שלו, ובמענה עלי' הברקתי לו היום, וז"ל: נבהלתי ממברקו מהפרת החזית הדתית. הרבה מאשימים את הפועל המזרחי. ובודאי אם המפלגות יוותרו על רווחים מפלגתיים תתאפשר הקמת החזית, המוכרחת לא רק בשביל הכלל אלא גם לכל אחת המפלגות. תקותי חזקה שבשעה מכרעת כזו תכיר כל מפלגה באחריותה לגבי הכלל ותביא להקמת החזית. בהתאם לשיחתנו כאן בטחוני שישתדל בהנ"ל ותודה מראש בעד הבשורה הטובה שיבשרני בזה. בברכה המצפה לרחמי שמים.

הידיעה במברקה שלו היתה לי הפתעה ואכזבה מרה ביותר, אחרי אשר הבטיחני כי בודאי תהי' חזית מאוחדת ויודיעני אם יהי' שינוי במצב, אשר לכן קויתי בודאות שתהי' חזית, למרות השמועות להיפך, באשר לא שמעתי ממנו על דברי שינוי.

תקותי חזקה אשר כ"מ יתאמץ בכל מרץ להגשמת ענין החזית אם גם מן הצורך יהי' לעשות וויתורים מפלגתיים, בפרט אשר ויתור בזה קרוב לשכר.

הנני מאחל לו הצלחה בהשתדלות הנ"ל ותודה למפרע בעד בשורות טובות בזה.

בפ"ש וברכה.

בטח כבר קיבל המברקה בענין ההכרחיות בחזית הדתית המאוחדת שנשלחה לו בחתימת באי כח החזית הדתית כאן, וגם המברקה ממר משה שי' פייערשטיין בנידון זה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה וזה מעשה המנורה
שבת פרשת בהעלותך, ט״ז סיון, ה׳תש״ל ..... ה

ד) שיחת ש״פ בהעלותך, ט״ז סיון, ה׳תש״ל ..... יא

ה) לקוטי-שיחות – פרשת בהעלותך כרך יח, א .... לא

ו) לקוטי שיחות – פרשת בהעלותך כרך יח, ב .....לח

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....מז

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהעלותך..... מח

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהעלותך....מט

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהעלותך ..... פט

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהעלותך.....צ

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהעלותך ..... צט

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....קא

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת בהעלותך ..... קד

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת בהעלותך....קנט

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת בהעלותך .....קפד

יז) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק ב-ג, עזרא פרק ו .....קפז

יח) משניות – מסכת פרה
ביאור קהתי..... קפט

יט) עין יעקב מסכת מועד קטן .....קצז

כ) מסכת יומא עם ביאורים
מדף מב עד דף מח.....קצח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רכז

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רכח

כג) לקוטי תורה והיה מספר בני ישראל
אדמו״ר הזקן ..... רלא

כד) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....רלד

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלה

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלו

כז) ספר המאמרים – תרנ״ז
אדמו״ר מוהרש״ב.....רלז

כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ..... רלח

כט) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמא

ל) ספר הזכרונות פרק נט .....רמב

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמח

לב) חומש לקריאה בציבור .....רנא

לג) קריאת התורה למנחת שבת-קודש.....רנט

לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ב .....רסא

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך ..... רסב

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת בהעלותך, ט"ז סיון, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִיא גּוֹ'[1]. **וְצָרִיךְ לְהָבִין**[2], **הֲלֹא** בְּפָרָשָׁה **זוֹ** מְדוּבָּר אוֹדוֹת הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה שֶׁעוֹשִׂים עִם הַמְּנוֹרָה, **וְאִילּוּ** עִנְיָן שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה (אֵיךְ עָשׂוּ אֶת הַמְּנוֹרָה) נִתְבָּאֵר כְּבָר לִפְנֵי זֶה בְּסֵפֶר שְׁמוֹת[3], וּבְפָרָשָׁה זוֹ נִזְכָּר רַק פְּרָט אֶחָד בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִיא, וְלֹא כָּל שְׁאָר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, וְאִם כֵּן, מַהוּ אָמְרוֹ כָּאן וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה גּוֹ'. וְעַל כָּרְחֵךְ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁדַּוְקָא הָעִנְיָן דְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁעַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִיא, נוֹגֵעַ וְשַׁיָּךְ לִכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁאֵל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת[4], וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית[5], שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יֶשְׁנָם כָּל הָעִנְיָנִים בַּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית.

ב) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[6] שֶׁמְּנוֹרָה נִקְרֵאת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא קְדוּשַׁת כְּלָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כַּמְבוֹאָר בְּמִנוֹרַת זְכַרְיָה[7] (שֶׁקּוֹרִין בַּהַפְטָרָה) הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה הֵמָּה וְגוֹ' וַיַּעַן כּוֹ' זֶה דְּבַר ה', וְהַיְינוּ, שֶׁהַמְּנוֹרָה הִיא דְּבַר ה' (סִפְרֵת הַמַּלְכוּת), שֶׁהִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, עַל שֵׁם שֶׁמַּכְנֶסֶת בְּתוֹכָהּ בְּחִינַת אֱלָקוּת הַנִּקְרֵאת יִשְׂרָאֵל (בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין), וְהִיא כּוֹלֶלֶת כָּל הַנְּשָׁמוֹת כּוֹ' (מְקוֹר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל[8], וְלָכֵן גַּם לְמַטָּה נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ביאור בדרך אפשר

אודות המנורה של המשכן ובית המקדש, נאמר בפרשת השבוע, פרשת בהעלותך:

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה זָהָב שתהא עשוייה מפיסת זהב אחת שמקישים בה בקורנס עד שמתקבלת הצורה המבוקשת **עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ** כל פרטי צורת המנורה, המבנה שלה והקישוטים שלה **מִקְשָׁה הִיא גּוֹ'**[1].

וְצָרִיךְ לְהָבִין[2], **הֲלֹא בְּפָרָשָׁה זוֹ** פרשת 'בהעלותך את הנרות' **מְדוּבָּר אוֹדוֹת הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת,** מעבודות המשכן והמקדש **שֶׁעוֹשִׂים עִם הַמְּנוֹרָה, וְאִילּוּ עִנְיָן** התהליך של **מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה** (**אֵיךְ** בדיוק **עָשׂוּ אֶת הַמְּנוֹרָה**) **נִתְבָּאֵר כְּבָר לִפְנֵי זֶה בְּסֵפֶר שְׁמוֹת**[3], בפרשת תרומה, שם בא פירוט מלא של עניין מעשה המנורה **וּבְפָרָשָׁה זוֹ** פרשת בהעלותך **נִזְכָּר רַק פְּרָט אֶחָד בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִיא, וְלֹא כָּל שְׁאָר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה** שלא מפורטים כאן אלא בספר שמות, **וְאִם כֵּן, מַהוּ אָמְרוֹ כָּאן וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה גּוֹ'** מה משמעות האמירה 'וזה מעשה המנורה', כאשר אין כאן אלא פרט אחד אודות עשיית המנורה?

וְעַל כָּרְחֵךְ בגלל התמיהה הזו, בהכרח **צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁדַּוְקָא** הפרט הזה, **הָעִנְיָן דְּמַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁעַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִיא, נוֹגֵעַ וְשַׁיָּךְ לִכְלָלוּת הָעִנְיָן דְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת** שהוא עיקר הנושא של המנורה כאן, ועליו נאמר שההדלקה צריכה להיות **בְּאוֹפֶן שֶׁאֵל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת**[4], **וְצָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה** כיצד עניין זה של 'עד ירכה עד פרחה מקשה היא' קשור להדלקת הנרות 'אל מול פני המנורה'?

ביאור בדרך אפשר

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין הָעִנְיָן בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת ה' של **הָאָדָם, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית**[5] והוראות התורה הן בתוקף בכל זמן ובכל מקום, **שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** קיים ואין הדלקה של המנורה בפועל, מכל־מקום **יֶשְׁנָם כָּל הָעִנְיָנִים** כל התוכן וכל המשמעות של מעשה המנורה **בַּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית** שכל יהודי עובד את ה', וצריך להבין מהי עבודה זו?

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[6] לאדמו"ר הזקן **שֶׁמְּנוֹרָה נִקְרֵאת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא** בחינת 'כנסת ישראל' **קְדוּשַׁת כְּלָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כַּמְבוֹאָר בְּמִנוֹרַת זְכַרְיָה**[7] **(שֶׁקּוֹרִין בַּהַפְטָרָה** של פרשת בהעלותך "וישב המלאך הדובר בי ויעירני כאיש אשר ייעור משנתו, ויאמר אלי מה אתה רואה, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה... ואען ואומר אל המלאך הדובר בי לאמור מה אלה אדוני, ויען המלאך הדובר בי ויאמר אלי", **הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה הֵמָּה וְגוֹ' וַיַּעַן כּוֹ' זֶה דְּבַר ה', וְהַיְינוּ, שֶׁהַמְּנוֹרָה הִיא דְּבַר ה' (סִפְרֵת הַמַּלְכוּת** שעניינה דיבור, כמרומז בכתוב בקוהלת "באשר דבר מלך שלטון", היינו שהשליטה של המלך היא על ידי הדיבור, ובפנימיות הדברים, ההשפעה לעולמות באה על ידי הדיבור העליון באמצעות ספירת המלכות), **שֶׁהִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל,** הנקראת כך **עַל שֵׁם שֶׁמַּכְנֶסֶת** כונסת וכוללת **בְּתוֹכָהּ בְּחִינַת אֱלָקוּת הַנִּקְרֵאת יִשְׂרָאֵל** (היא **בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין,** היינו המידות חסד וגבורה וכו' הנקראות 'פנים זעירות' כי ביחס לאור המאיר במוחין, ההארה שבמידות היא מועטת ומצומצמת), **וְהִיא** בחינת כנסת ישראל, ספירת המלכות, **כּוֹלֶלֶת כָּל הַנְּשָׁמוֹת כּוֹ'** (כי היא **מְקוֹר נִשְׁמוֹת**

---

1) פרשתנו ח, ד. 2) ראה רד"ה בהעלותך תקס"ו. תרל"ה. תרע"ד. תרנ"ד. 3) תרומה כה, לא ואילך. 4) פרשתנו שם, ב. 5) תניא רפי"ז. ובכ"מ. 6) פרשתנו ד"ה וזה מעשה המנורה (לב, ד). 7) זכרי' ד, ה־ו. 8) ראה לקו"ת ריש פרשתנו (כט, ג).

ביאור בדרך אפשר

יִשְׂרָאֵל[8], **וְלָכֵן גַּם לְמַטָּה** כפי שבני ישראל הם נשמות בגופים **נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל).**

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בהמשך הכתובים הללו בנבואת זכריה **זֶה דְּבַר ה׳ אֶל זְרוּבָּבֶל**[9], **כִּי, זְרוּבָּבֶל הוּא הַנָּשִׂיא**[8] של עם ישראל באותו הדור, **שֶׁהַנָּשִׂיא הוּא הַכֹּל (כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ**[10] **וְהוּבָא בְּפֵירוּשׁ רַשׁ״י**[11] על הכתוב ״וישלח ישראל מלאכים אל סיחן מלך האמורי לאמור״ – ״ובמקום אחר תולה השליחות במשה שנאמר ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכן וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום, וביפתח הוא אומר וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו׳, הכתובים הללו צריכים זה לזה, זה נועל וזה פותח שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכול״), **הַיְינוּ שֶׁהוּא** הנשיא **כּוֹלֵל כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** וכמבואר ב׳לקוטי תורה׳ כאן: ״הנה עניין המנורה נאמר בזכריה ראיתי והנה מנורת זהב כו׳ ואומר מה אלה אדוני ויאמר אלי זה דבר ה׳ אל זרובבל, פירוש כי עניין המנורה הוא בחינת דבר ה׳ שהוא מקור נשמות ישראל וכמאמר ואתה נפתחה בי וכמו שכתוב ויפח באפיו נשמת וגו׳... וישראל נקראו בשם זרובבל על שם וזרעתיה לי בארץ והם היו אז בגלות בבל, גם הנשיא נקרא זרובבל על שם זה. וזהו דבר ה׳ אל זרובבל והוא עניין המנורה כי הנשמה קרויה נר כמו שכתוב נר ה׳ נשמת אדם, וכללות נשמות ישראל נקראו מנורה...״.

וְעִנְיָן זֶה שהמדובר הוא על כנסת ישראל, היינו כללות נשמות ישראל, **מְרוּמָז גַּם בַּשֵּׁם זְרוּבָּבֶל, שֶׁמּוּרְכָּב מִשְׁתֵּי תֵּיבוֹת, זֶרַע בָּבֶל**[12], שתי המילים **שֶׁפֵּירוּשׁוֹ זֶרַע בָּלוּל, הַיְינוּ, שֶׁבָּלוּל** מעורב **מִשְׁתֵּי דַּרְגּוֹת זֶרַע, זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי הַסּוּגִים הַכְּלָלִיִּים בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (כַּמְבוֹאָר עִנְיָנָם בַּדְּרוּשִׁים עַל הַפָּסוּק**[13] **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם**[14] ונקודת הדברים היא שעל הכתוב ״וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה״ מבואר שהנשמות הגבוהות ששורשן מבחינת ״אדם העליון״ (ככתוב במעשה המרכבה ״ועל הכיסא דמות כמראה אדם״) ויש להם ידיעה גדולה באלוקות כאדם בר־דעת, נקראות ״זרע אדם״ ושאר הנשמות (אשר כדברי רבנו הזקן ב׳תורה אור׳ ״שהם כמעט כל הנשמות שבדורותינו״) נקראות ״זרע בהמה״).

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה (בְּהַתְחָלַת הַדְּרוּשִׁים דְּפָרָשָׁתֵנוּ[8] פרשת בהעלותך) **שֶׁבִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם מְנוֹרָה,** שכפי שהם מציאות אחת כללית נקראים בשם הכללי ׳מנורה׳, הרי בפרטיות **יֵשׁ** בנשמות ישראל **שִׁבְעָה גֵרוֹת, שֶׁהֵם שֶׁבַע מַדְרֵיגוֹת בַּעֲבוֹדַת ה׳ כו׳** וכפי שמפרט ב׳לקוטי תורה׳ שם: ״וכללות נשמות ישראל נקרא מנורה ויש בה בחינת ז׳ נרות שהם ז׳ מדרגות בעבודת ה׳, יש עובד מאהבה משוך כמים ויש מאהבה כרשפי אש... ויש על ידי התורה קו הממוצע... ויש על ידי ניצחון לנצח ולהתגבר בעבודת ה׳ בסור מרע ועשה טוב... ויש על ידי הודייה... וכן יש עבודה על ידי התנשאות כמאמר רבותינו ז״ל במשנה סוף פרק י״ד דשבת כל ישראל בני מלכים הם וכמו שכתוב ויגבה ליבו בדרכי ה׳ ויש על ידי שפלות כו׳״.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַגֵּרוֹת, שֶׁעַם הֱיוֹתָם על אף שנשמות ישראל מתחלקות והן **שִׁבְעָה גֵרוֹת שֶׁהֵם שֶׁבַע מַדְרֵיגוֹת וָאֲפָנִים שׁוֹנִים בַּעֲבוֹדַת ה׳,** כמובא לעיל **מִכָּל־מָקוֹם,** למרות ההבדלים ביניהם, **מְאִירִים כּוּלָּם בְּשָׁוֶה אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, שֶׁהוּא גַּר הָאֶמְצָעִי**[15] היינו שלמרות ההבדלים ביניהם, למעשה כל שבעת האופנים השונים בעבודת ה׳ מכוונים לעניין אחד ולמטרה אחת.

ג) וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב לְבָאֵר טַעַם הַדָּבָר, מדוע כל הגרות מאירים לכיוון האמצע (כל הנשמות עובדות את ה׳ במטרה אחת) **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה גּוֹ׳, שֶׁהַסִּיבָּה לְכָךְ שֶׁכָּל שִׁבְעַת הַגֵּרוֹת** למרות ההבדלים ביניהם **מְאִירִים בְּשָׁוֶה אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, הִיא, בִּגְלַל שֶׁבִּשְׁרָשָׁם** במקור הנשמות למעלה באלוקות, כל הנשמות מכל הסוגים **הֵם מְציאוּת אַחַת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּמִקְשָׁה** כשם שהמנורה כפשוטה נעשתה מגוש זהב אחד, **וְלָכֵן, אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ**

---

9) שם, ו. 10) תנחומא חוקת כג. במדב״ר פי״ט, כח. 11) עה״פ חוקת כא, כא. 12) ראה סנהדרין לח, א. 13) ר״פ משפטים. 14) תו״א ר״פ משפטים (עד, ג). 15) פרש״י עה״פ.

ביאור בדרך אפשר

שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת (כולם **בְּשֶׁוֶה**), **כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד פְּנִימִיּוּתָם** (כפי שנרמז בלשון **פְּנֵי הַמְּנוֹרָה**[16] 'פני' מלשון פנימיות) **הֵם בְּדַרְגָּא אַחַת** שווה.

וּמַמְשִׁיךְ הכתוב **לְבָאֵר** את עניין ההתכללות של כל נשמות ישראל במנורה, היא בחינת 'כנסת ישראל' **בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר**, והכתוב אומר **עַד יֵרֶכָה עַד פִּרְחָהּ, דְּיֵרֵכָה הוּא רֶגֶל הַתַּחְתּוֹן** של המנורה (ובנשמות ישראל **אֵלּוּ הֵם מַדְרֵיגוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת**[17]), **בְּדוּגְמַת הַיָּרֵךְ שֶׁהוּא לְבַר מִגּוּפָא**[18], מחוץ לגוף (כמבואר בהקדמה לתיקוני זוהר, 'פתח אליהו' כיצד הגוף הוא משל לעשר הספירות ששני השוקיים שמחוץ לעיקר הגוף הם משל לספירות נצח והוד **וּפִרְחָהּ הֵם הַפְּרָחִים הָעֶלְיוֹנִים** (**בְּחִינוֹת עֶלְיוֹנוֹת**[17]), **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל תִּפְאֶרֶת, דְּתִפְאֶרֶת גּוּפָא**[18] הגוף עצמו, הנעלה יותר מהבחינות שהן "לבר מגופא" ובמנורה כל הבחינות הללו מתאחדות למקשה אחת.

וּמוֹסִיף אדמו"ר הזקן **בִּלְקוּטֵי תּוֹרָה**[19] **פֵּירוּשׁ חָדָשׁ בָּזֶה, שֶׁפִּרְחָהּ הוּא מִלְּשׁוֹן פְּרִיחָה לְמַעְלָה** (**פְּלִיעָן** כלומר לעוף), **דְּקָאֵי** שמכוון **עַל גְּדוֹלֵי הַצַּדִּיקִים הַנִּקְרָאִים פִּרְחָהּ, עַל שֵׁם שֶׁתּוֹרָתָם וּתְפִלָּתָם** של הצדיקים **פָּרְחָא לְעֵילָא** פורחת ועולה למעלה **עַל יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** יראה ואהבה **שֶׁהֵם גַּדְפִּין לְפָרְחָא** כנפיים לפרוח ולעוף בהם, **כַּמְבוֹאָר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[20] שהרגשות של אהבת ה' ויראת ה' הם המעלים למעלה את לימוד התורה וקיום המצוות למטה כמו כנפי העוף שבאמצעותם הוא פורח ועולה למעלה.

וְזֶהוּ עַד יֵרֶכָה עַד פִּרְחָהּ, שֶׁלַּמְּרוֹת חִילּוּקֵי הַדְּרָגוֹת הַנַּ"ל שיש בנשמות ישראל העובדות את ה' באופנים שונים, **הֵנָּה כּוּלָּהּ כְּאַחַת נִקְרֵאת מְנוֹרָה** כי כולם מתאחדים יחד, כמבואר לעיל.

ד) וְהִנֵּה נוֹסָף עַל מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה בְּאוֹפֶן דְּמִקְשָׁה (**שֶׁנּוֹגֵעַ לְהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ג'**), **נִזְכָּר** לגבי מעשה המנורה **גַּם הָעִנְיָן דְּ(מִקְשָׁה) זָהָב, וְכַמּוּדְגָּשׁ גַּם בַּהַפְטָרָה**[21] של שבת זו, בנבואת זכריה הנזכרת לעיל **רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ**, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, המשמעות הפנימית של עניין הזהב במנורה הוא **כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[6] **שֶׁזָּהָב הוּא יִרְאָה**, משל ליראת ה', **כִּי כֶּסֶף הוּא אַהֲבָה**, משל לאהבת ה' **מִלְּשׁוֹן נִכְסְפָה**[22], כיסופין ותשוקה, **וְזֶה** המושג 'כסף' **נִקְרָא אַהֲבָה מְסוּתֶּרֶת שֶׁיֵּשׁ תָּמִיד** גם אם אינה ניכרת ונרגשת בגלוי **בְּלֵב כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל**[23], מבלי הבדל מהו מעמדו ומצבו בעבודת ה', **וְזָהָב נִקְרָא יִרְאָה**, וכפי שנרמז בלשון הכתוב באיוב **מִצָּפוֹן זָהָב יֵאָתֶה**[24] יבוא, וכשעומדים מול המזרח הצפון בצד שמאל, הצד של מידת הגבורה שממנה באה היראה.

וְלָזֶה כדי לעורר את הרגש של יראת ה', **צָרִיךְ הִתְבּוֹנְנוּת** של האדם **בִּגְדוּלַּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא כו'** ומתוך ההכרה בגדולת ה' יבוא לידי יראה. **וְעַל כֵּן תִּקְּנוּ לָנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה הַתְּפִלָּה עִם פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה כו'** שֶׁכּוּלָּה כל התוכן של התפילה ובמיוחד פסוקי דזמרה הוא **סִפּוּרֵי שִׁבְחֵי אֱלָקִים פְּעָמִים הַרְבֵּה (עַד) שֶׁיַּגִּיעַ** האדם מתוך ההתבוננות בשבחים על גדולתו של הקדוש־ברוך־הוא **לְמִדַּת יִרְאָה, שֶׁיֵּרָא וְיִתְבּוֹשֵׁשׁ מִגְּדוּלַּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא** (**שֶׁזּוֹהִי יִרְאָה פְּנִימִית, יִרְאַת בּוֹשֶׁת**) שהיא יראה יותר פנימית ועמוקה מאשר יראת הענוג).

---

16) ראה לקו"ת שם ל, סע"ד. 17) לקו"ת שם לג, ב. 18) תקו"ז בהקדמה (יז, א). 19) לב, סע"ד. וראה גם שם לג, ג. 20) ראה תקו"ז ת"י (כה, ב). 21) זכרי' שם, ב. 22) תהלים פד, ג. 23) ראה תניא פי"ח. ובכ"מ. 24) איוב לז, כב.

ביאור בדרך אפשר

ומוסיף בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[25], **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת זָהָב טָהוֹר בְּלִי סִיג,** ללא כל פסולת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָסוּק אַחֵר**[26] בפרשת תרומה **מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר,** כשהדגש הוא על 'טהור' ללא פסולת וללא תערובת דברים אחרים מלבד הזהב עצמו **כִּי הַזָּהָב אִם יֵשׁ בּוֹ סִיג מִמִּין אַחֵר** שאינו זהב טהור, הזהב מאבד את צבעו המקורי, ואזי **נִשְׁתַּנָּה מַרְאִיתָהּ לְיֶרְקוֹן, כֵּן עַל יְדֵי הָרַע** שעלול להיות אצל האדם אם חסר לו ביראת ה' **נִשְׁתַּנָּה** האדם, וכדברי הגמרא **וְסִימָן לַעֲבֵירָה הִדְרוֹקָן**[27] שכאשר האדם חולה במחלה מסויימת הנקראת 'הדרוקן' זהו סימן שעבר עבירה, **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת סוּר מֵרָע לְגַמְרֵי** בשלמות **וְכוּ'** וזה בא על־ידי יראת ה' שלימה, כמו זהב טהור ללא סיג (**וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר שָׁם שֶׁעִנְיָן זֶה** של ב'לקוטי תורה' התעוררות היראה בשלמות **נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי תְּפִלָּה כוּ'**), **וְאָז יִהְיֶה** כשהיראה תהיה בשלמות **מְנוֹרָה אַחַת זָהָב טָהוֹר כוּ'.**

וּמְסַיֵּים בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה, שֶׁאָז יָכוֹל אַהֲרֹן לאחר שיש יראה **הַכֹּהֵן לְהַדְלִיק אֵשׁ בְּכָל שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת,** כלומר בכל שבעת הסוגים ובכל הדרגות בבני ישראל **וְהַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה תּוֹכוֹ** של האדם העובד את ה' **רָצוּף** מלא **אַהֲבָה**[28] **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ** לא רק אהבה מסותרת ונעלמת אלא אהבה הנרגשת בגלוי, ולבו יהיה בוער באהבת ה' **כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ כוּ'.**

ה) וּלְאַחַר זֶה לאחר שנאמר בתחילת העניין "וזה מעשה המנורה מקשה זהב" **מוֹסִיף הַכָּתוּב וְכוֹפֵל מִקְשָׁה הִיא, שֶׁזֶּהוּ** ה"מקשה" האמור בפעם השנייה **עִנְיָן נוֹסָף** ושונה מה"מקשה" האמור בתחילה, **כַּמּוּבָן מִדִּבְרֵי הַגְּמָרָא בִּמְנָחוֹת**[29] השואלת **מִקְשָׁה דְּסֵיפָא לְמַאי אָתָא** האמור בסוף **כּוּ'** למה הוא בא, היינו מה למדים ממנו, ומשאלת הגמרא מובן שמדובר בענין אחר מה'מקשה' שבהתחלה.

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁמּוֹסִיף בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[25] לאחר האמור לעיל אודות התאחדות כל הסוגים שבבני ישראל והתכללותם יחד: **אַךְ הָעִיקָּר שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת אַחְדוּת גָּמוּר** של בני ישראל **זֶה עִם זֶה,** כל אחד עם חברו, **שֶׁלֹּא יַבִּיט בְּרָעַת חֲבֵירוֹ וְכוּ' (וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא** אדמו"ר הזקן **בְּאִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ**[30] שבספר התניא **שֶׁצָּרִיךְ** כל אחד ואחד **לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[31] בזכריה **וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בְּלִבַבְכֶם).**

וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר ב'לקוטי תורה': **וְהַיְינוּ שֶׁיֵּדַע שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה** ברוחניות **מְנוֹרָה מִקְשָׁה,** שכל חלקיה מחוברים זה לזה וקשורים זה עם זה, כיון **שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה וְהַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה [וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר לִפְנֵי זֶה**[32], **שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיָה** הזהב שממנו עשו את המנורה **כִּכָּר עָגוֹל, וּפִירֵשׁ רַשִׁ"י**[33] **עֶשֶׁת שֶׁל כִּכָּר זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בַּקּוּרְנָס וְכוּ' לְפַשֵּׁט** וליצור מתוך הכיכר שהיא גוש זהב אחד **אֵבְרֶיהָ** את כל חלקיה השונים ואת צורתה של המנורה, **וְעַל יְדֵי הַכָּאַת הַקּוּרְנָס יוֹרֵד זָהָב עֶלְיוֹן לְמַטָּה וְתַחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה עַד שֶׁנִּתְעָרֵב כָּל הַזָּהָב** ויש בכל המנורה זהב מכל חלקי הכיכר הן מהחלקים העליונים והן מהחלקים התחתונים), ומשמעות הדברים ברוחניות היא **שֶׁהָרַע יוֹרֵד לְפָעָמִים** ממקומו ברוחניות **לְמַטָּה** לעולם הזה **וְנִכְנָס בְּאָדָם** ומתלבש **רָע,** ובאופן כזה יש בו רע לא מתוך עצמו ומעשיו אלא מחוץ ממנו **וּלְהֵיפֶךְ, עַשְׂיַּת אֵיזֶה מִצְוָה מֵאָדָם רָע לְפָעָמִים עוֹלָה** ממנו **לְמַעְלָה וְנוֹטְלָהּ אַחֵר** והמצווה נלקחת ממנו ועוברת למישהו אחר, **וְכָל אָדָם צָרִיךְ לִתְלוֹת הַחִסָּרוֹן בּוֹ** עצמו, **וְהַטּוֹב שֶׁלּוֹ** לא לייחס את הטוב לעצמו, אלא לחשוש **שֶׁמָּא הוּא** מעשה טוב **מֵאַחֵר שֶׁעָלָה** הטוב של האחר

---

1 **וּמוֹסִיף בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[25], **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת זָהָב טָהוֹר בְּלִי סִיג, כְּמוֹ**
2 **שֶׁכָּתוּב בְּפָסוּק אַחֵר**[26] **מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר,**
3 **כִּי הַזָּהָב אִם יֵשׁ בּוֹ סִיג מִמִּין אַחֵר, נִשְׁתַּנָּה**
4 **מַרְאִיתָהּ לְיֶרְקוֹן, כֵּן עַל יְדֵי הָרַע נִשְׁתַּנָּה, וְסִימָן**
5 **לַעֲבֵירָה הִדְרוֹקָן**[27]**, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת סוּר מֵרָע**
6 **לְגַמְרֵי וְכוּ' (וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר שָׁם שֶׁעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה**
7 **עַל יְדֵי תְּפִלָּה כוּ'), וְאָז יִהְיֶה מְנוֹרָה אַחַת זָהָב**
8 **טָהוֹר כוּ'. וּמְסַיֵּים בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה, שֶׁאָז יָכוֹל**
9 **אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לְהַדְלִיק אֵשׁ בְּכָל שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת,**
10 **וְהַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה**[28] **בְּהִתְגַּלּוּת**
11 **לִבּוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ כוּ'.**
12 **ה) וּלְאַחַר** זֶה מוֹסִיף הַכָּתוּב וְכוֹפֵל מִקְשָׁה
13 הִיא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נוֹסָף, כַּמּוּבָן
14 מִדִּבְרֵי הַגְּמָרָא בִּמְנָחוֹת[29] מִקְשָׁה דְּסֵיפָא לְמַאי
15 אָתָא כוּ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁמּוֹסִיף בְּלִקּוּטֵי
16 תּוֹרָה[25]: אַךְ הָעִיקָּר שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת אַחְדוּת גָּמוּר
17 זֶה עִם זֶה, שֶׁלֹּא יַבִּיט בְּרָעַת חֲבֵירוֹ וְכוּ' (וּכְפִי
18 שֶׁמֵּבִיא בְּאִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ[30] שֶׁצָּרִיךְ לְקַיֵּים מַה
19 שֶׁנֶּאֱמַר[31] וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ
20 בְּלִבַבְכֶם). וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר: וְהַיְינוּ שֶׁיֵּדַע שֶׁיֵּשׁ
21 לְמַעְלָה מְנוֹרָה מִקְשָׁה, שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה
22 וְהַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה [וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר לִפְנֵי
23 זֶה[32], שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיָה כִּכָּר עָגוֹל, וּפִירֵשׁ רַשִׁ"י[33]
24 עֶשֶׁת שֶׁל כִּכָּר זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בַּקּוּרְנָס וְכוּ'
25 לְפַשֵּׁט אֵבְרֶיהָ, וְעַל יְדֵי הַכָּאַת הַקּוּרְנָס יוֹרֵד זָהָב
26 עֶלְיוֹן לְמַטָּה וְתַחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה עַד שֶׁנִּתְעָרֵב
27 כָּל הַזָּהָב], שֶׁהָרַע יוֹרֵד לְפָעָמִים לְמַטָּה וְנִכְנָס
28 בְּאָדָם רָע, וּלְהֵיפֶךְ, עַשְׂיַּת אֵיזֶה מִצְוָה מֵאָדָם רָע
29 לְפָעָמִים עוֹלָה לְמַעְלָה וְנוֹטְלָהּ אַחֵר, וְכָל אָדָם
30 צָרִיךְ לִתְלוֹת הַחִסָּרוֹן בּוֹ, וְהַטּוֹב שֶׁלּוֹ, שֶׁמָּא הוּא
31 מֵאַחֵר שֶׁעָלָה לְמַעְלָה, וְרָעַת אֲחֵרִים, שֶׁמָּא הוּא

---

25) לג, א. 26) תרומה כה, לו. 27) ראה שבת לג, א. 28) ע"פ שה"ש ג, י. 29) כח, א. 30) סו"ס כב. וראה גם אג"ק אדמו"ר הזקן ע' רלז. 31) זכרי' ח, יז. 32) לקו"ת שם לב, ד. 33) פרשתנו שם, ד.

שֶׁלּוֹ שֶׁיָּרַד לְמַטָּה. וְאָז יִהְיֶה בֶּאֱמֶת אֶחָד הַיָּרֵךְ עִם הַפְּרָחִים, שֶׁכָּל אֶחָד יַחֲזִיק עַצְמוֹ לִבְחִינַת יָרֵךְ וְלַחֲבֵירוֹ בְּחִינַת פֶּרַח, וַחֲבֵירוֹ לְהֵיפֶךְ (עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ).

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּדֶרֶךְ כְּלָל מְבוֹאָר עִנְיַן אַחְדּוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם קוֹמָה אַחַת[34], וְלָכֵן, לַמְרוֹת הַחִילּוּקִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רֹאשׁ וּמִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רֶגֶל, חֲרֵי בִּבְחִינָה אַחַת יֵשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה לְהָרַגְלַיִם, שֶׁצָּרִיךְ לְהַלֵּךְ בָּהֶם, וְגַם הֵם מִמַּעֲמִידֵי הַגּוּף וְהָרֹאשׁ כּוֹ', וְנִמְצָא שֶׁאֵין לְהָרֹאשׁ שְׁלֵימוּת בִּלְתִּי הָרַגְלַיִם, וְעַד שֶׁמּוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם. אֲבָל כָּאן מוֹסִיף דְּבַר חִידּוּשׁ בָּזֶה, שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּמִקְשָׁה בְּאוֹפֶן שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה וְהַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה כּוֹ', שֶׁמִּצַּד זֶה צָרִיךְ כָּל אֶחָד לִתְלוֹת אֶת הַחִסָּרוֹן בּוֹ וּלְהַחֲזִיק אֶת עַצְמוֹ לִבְחִינַת יָרֵךְ, וְאִילּוּ אֶת הַטּוֹב שֶׁבְּחֲבֵירוֹ, שֶׁלָּכֵן מַחֲזִיק אוֹתוֹ לִבְחִינַת פֶּרַח כּוֹ'.

ו) **וּמְסַיֵּים** בַּכָּתוּב[1] כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י, מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר הַפֵּירוּשׁ בָּזֶה, שֶׁבִּתְחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן עֲשׂוּיַת הַמְּנוֹרָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם (מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ) בְּדֶרֶךְ אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא, וְאַחַר כָּךְ בָּאִים לְהַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי (שֶׁזֶּהוּ הַפֵּירוּשׁ שֶׁבְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה, שֶׁבּוֹ גְּנוּזִין סוֹדוֹת הַתּוֹרָה[35]),

ביאור בדרך אפשר

לְמַעְלָה ומלמעלה בא אליו, ובאופן כזה אין לו לייחס את הטוב לעצמו **וְרָעַת אֲחֵרִים,** וכאשר אדם רואה רע באחרים, אל יאמר שזהו רע שנמצא אצל האחרים בגלל המעשים הלא טובים שהאחרים עשו אלא יחשוש **שֶׁמָּא הוּא** הרע שהוא רואה באחרים, בעצם רע **שֶׁלּוֹ שֶׁיָּרַד לְמַטָּה** והתלבש באחרים. **וְאָז** כאשר האדם יתרגל לייחס את הטוב לאחרים ואת הרע לעצמו **יִהְיֶה בֶּאֱמֶת אֶחָד הַיָּרֵךְ עִם הַפְּרָחִים,** ותהיה אחדות בין ה'ירך', היינו הדרגות הנמוכות, וה'פרח', היינו הדרגות הגבוהות, כיון **שֶׁכָּל אֶחָד יַחֲזִיק עַצְמוֹ לִבְחִינַת יָרֵךְ וְלַחֲבֵירוֹ בְּחִינַת פֶּרַח, וַחֲבֵירוֹ לְהֵיפֶךְ** אותו חבר שהוא מחזיק לבחינת פרח, החבר עצמו יחזיק עצמו לבחינת ירך ואת חברו יחזיק לבחינת פרח **(עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** ב'לקוטי תורה' שם), וכפי שמוסיף וממשיך.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּדֶרֶךְ כְּלָל מְבוֹאָר עִנְיַן אַחְדּוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם קוֹמָה אַחַת[34], ולפי זה האחדות נובעת מכך שכל בני ישראל הם חלקים של 'גוף' אחד **וְלָכֵן, לַמְרוֹת הַחִילּוּקִים** הבדלי הדרגות **שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רֹאשׁ וּמִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רֶגֶל,** ולכאורה ההבדלים הללו הם סתירה לאחדותם, בכל זאת, למרות שכמובן הראש יותר נעלה מהרגל **חֲרֵי בִּבְחִינָה אַחַת** בפרט אחד **יֵשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה לְהָרַגְלַיִם, שֶׁצָּרִיךְ לְהַלֵּךְ בָּהֶם** והרי אי אפשר ללכת באמצעות הראש, **וְגַם הֵם** הרגלים **מִמַּעֲמִידֵי הַגּוּף וְהָרֹאשׁ כּוֹ'** שכל הגוף כולל הראש עומד ונסמך על הרגליים, **וְנִמְצָא שֶׁאֵין לְהָרֹאשׁ שְׁלֵימוּת בִּלְתִּי הָרַגְלַיִם** ואף שהראש נעלה מהרגליים, למעשה הרגליים מוסיפות שלימות בראש, **וְעַד שֶׁהרגליים מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ** הראש **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם** ומאחר שהרגליים מוסיפות בראש שלימות שלא קיימת בו מצד עצמו, נמצא שהראש והרגליים משלימים זה את זה ולכן הם מאוחדים, וכך בבני ישראל שישנם יהודים שהם בבחינת ראש וישנם כאלה שהם בבחינת רגליים, אבל הם משלימים זה את זה ולכן כולם אחד. **אֲבָל כָּאן מוֹסִיף דְּבַר חִידּוּשׁ בָּזֶה, שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן** של כל בני ישראל כמציאות אחת **בְּאוֹפֶן שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה וְהַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה לְמַעְלָה כּוֹ',** כמבואר לעיל, **שֶׁמִּצַּד זֶה צָרִיךְ כָּל אֶחָד לִתְלוֹת אֶת הַחִסָּרוֹן** שהוא רואה בעצמו ואפילו באחרים **בּוֹ וּלְהַחֲזִיק אֶת עַצְמוֹ לִבְחִינַת יָרֵךְ,** כמי שמצוי בדרגה נמוכה **וְאִילּוּ אֶת הַטּוֹב** שבחברו, ואפילו את הטוב שבו עצמו **צָרִיךְ לִתְלוֹת בַּחֲבֵירוֹ, שֶׁלָּכֵן מַחֲזִיק אוֹתוֹ** את חברו **לִבְחִינַת פֶּרַח** כמי שמצוי בדרגה גבוהה **כּוֹ'.**

ו) **וּמְסַיֵּים** בַּכָּתוּב[1] כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנוֹרָה, שהכתוב אומר "כן עשה" ולא מפרש ומפרט מי עשה, והכוונה היא שעשה **מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה** שהכתוב לא מפרש מי עשה את המנורה כי **עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה נַעֲשֵׂית** המנורה **מֵאֵלֶיהָ.**

וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר הַפֵּירוּשׁ בָּזֶה, שֶׁבִּתְחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיַן עֲשׂוּיַת הַמְּנוֹרָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם (מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ) בְּדֶרֶךְ אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא, התעוררות מלמטה, מצד האדם, **וְאַחַר כָּךְ** לאחר שהאדם עשה את התלוי בו, **בָּאִים לְהַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי** ב'כן עשה' **(שֶׁזֶּהוּ הַפֵּירוּשׁ שֶׁבְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה, שֶׁבּוֹ** באגדה **גְּנוּזִין סוֹדוֹת הַתּוֹרָה**[35] וכדברי אדמו"ר הזקן באגרת הקודש שבספר התניא: "ותנו כבוד לה' אלוהיכם בטרם יחשך, דהיינו בין מנחה למעריב כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא אגדה שבספר עין יעקב שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת עוונותיו של אדם כמבואר בכתבי האריז"ל והנגלות שבה הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו במילי דשמיא ובמילי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב"), **שֶׁעַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה**

---

34) ראה גם לקו"ת שם לג, ג (ושם: וכמ"ש מזה ע"פ והארץ הדום רגלי בד"ה השמים כסאי [תו"א בתחילתו], ובד"ה אתם נצבים היום כולכם [לקו"ת ר"פ נצבים]). 35) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב. תניא אגה"ק סכ"ג.

וזה מעשה המנורה

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה וההתגלות של האור האלוקי **מִלְּמַעְלָה בְּדֶרֶךְ אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא,** התעוררות מלמטה, מצד האלוקות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּם בְּסִיּוּם הַהַפְטָרָה**[9] של פרשת בהעלותך שבתחילתה מדובר על המנורה, **לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ה׳ צְבָאוֹת. וּבָזֶה נִכְלָל גַּם שֶׁהַקָּבָּ״ה מְבַטֵּל אֶת כָּל הַהַעֲלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים כוּ׳** שמעלימים על האלוקות, **הָחֵל מֵהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁעַל יְדֵי יֵצֶר הָרָע, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[36] **שֶׁזֶּהוּ** היצר הרע **מֵהַדְּבָרִים שֶׁמִּתְחָרֵט הַקָּבָּ״ה שֶׁבָּרָאם, דִּכְתִיב**[37] בנבואת מיכה **וַאֲשֶׁר חְרַעֹתִי** (ובלשון הגמרא: "... ארבעה מתחרט עליהן הקדוש־ברוך־הוא שבראם, ואלו הן גלות, כשדים, וישמעאלים, ויצר הרע... יצר הרע דכתיב ואשר הרעותי"), **שֶׁלָּכֵן נוֹתֵן הַקָּבָּ״ה** לכל אחד ואחד **עֵזֶר וְסִיּוּעַ** שיהיה לו די כוח **לְבַטֵּל אֶת פְּעוּלַּת הַיֵּצֶר הָרָע, עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהֲשָׁבָה** החזרה של האדם **לִמְקוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ,** היינו חזרת הנשמה לשורשה ומקורה - **אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה כוּ׳. וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, מִיַּד הֵן נִגְאָלִין**[38], **בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת** בקומה זקופה **לְאַרְצֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁעַל יְדֵי הַקָּבָּ״ה נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ, שֶׁהוּא עִנְיַן
2 הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה בְּדֶרֶךְ אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא,
3 וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּם בְּסִיּוּם הַהַפְטָרָה[9], לֹא בְחַיִל
4 וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ה׳ צְבָאוֹת. וּבָזֶה
5 נִכְלָל גַּם שֶׁהַקָּבָּ״ה מְבַטֵּל אֶת כָּל הַהַעֲלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים כוּ׳, הָחֵל מֵהַהֶעְלֵם
6 וְהַהֶסְתֵּר שֶׁעַל יְדֵי יֵצֶר הָרָע, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[36] שֶׁזֶּהוּ מֵהַדְּבָרִים שֶׁמִּתְחָרֵט
7 הַקָּבָּ״ה שֶׁבָּרָאם, דִּכְתִיב[37] וַאֲשֶׁר חְרַעֹתִי, שֶׁלָּכֵן נוֹתֵן הַקָּבָּ״ה עֵזֶר וְסִיּוּעַ לְבַטֵּל
8 אֶת פְּעוּלַּת הַיֵּצֶר הָרָע, עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהֲשָׁבָה לִמְקוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ
9 - אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה כוּ׳. וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה, מִיַּד הֵן נִגְאָלִין[38],
10 בַּגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ
11 קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

36) סוכה נב, ב. 37) מיכה ד, ו. וראה לקו״ת פרשתנו לג, א. 38) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ב סיון, תשי״א
ברוקלין.

ברכה ושלום!

קבלתי הטע״ג ומכתבה מבואה לשלום, ושבעתי רצון שת״ל הנסיעה היתה כשורה, ושמצאה בשם הכל כשורה, אבל הי׳ לי צער שנ[י]כר ממכתבה שבירות לב, שאינו בעתו ולא בזמנו.

למותר להאריך, שהאמור זבחי אלקים רוח נשברה, אין הכוונה על שבירות רוח, ובפרט שבירות הלב, המזיק, ח״ו, לבריאות ופועל על העצבים - ניערווין - וביותר אשר מצד השבירות לב נעמט מען אויף ענינים שארפער און שווערער, מכמו שהם מצד עצמם, וכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע סיפר בשם כ״ק אביו אדמו״ר מוהרש״ב - נ״ע, שאמר לו פעם "זעה ווי טייער דער אידישער גוף איז אז צוליב עם האט מען אויסגעגאסן אזויפיל תורה און מצות". ועתה כשנותן לכאו״א דבר יקר כזה כמו גוף, צריכים לעסוק בהשתדלות, והשתדלות אליבא דנפשי׳, שיהי׳ הגוף בריא ובמילא יוכל להשלים מה שחפץ ממנו השי״ת. וכמ״ש הרמב״ם הלכות דיעות רפ״ד, "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא" ובהמכ׳ של כ״ק הרב המגיד ממעזריטש (נדפס בהתמים) לבנו הקדוש המלאך, כותב "א קליין לעחילי אין גוף מאכט א גרוישער לאך אין דער נשמה". אין כוונתי בזה לדרשא, ורק תקותי, אפשר יפעול זה עלי׳ ועל ידה גם על בעלה הרב שי׳ (אף שבזהר מובא הלשון תוקפא דנשמתא חולשא דגופא, זאל מען טייטשען - חלישות דרישת הגוף, אבל לא ח״ו חלישות בריאות הגוף, ורואים זה בפועל, שבעת שהגוף בריא יכולים לפעול שלא בערך בכל הענינים ובפרט באהבת השם אהבת התורה ואהבת ישראל).

אקוה לשמוע ממנה בשו״ט בנוגע לבריאותה ובריאות בעלה הרה״ח וכו׳ שי׳, והשי״ת יזכנו כולנו לבשר אך בשו״ט איש לרעהו, הן בגשמיות והן ברוחניות...

בברכה לבריאות הנכונה ולראות נחת אידישן נחת חסידישן נחת מכל יו״ח וב״ב יחיו.

מ. שניאורסאהן

בס"ד. שיחת ש"פ בהעלותך, ט"ז סיון, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

א. פרשת השבוע – שיש בה כמה ענינים[1] – התחלתה ב"פרשת המנורה"[2], ופרשת המנורה גופא התחלתה: "בהעלותך את הנרות", ועד שעל שם זה נקראת הפרשה כולה (גם שאר הענינים שבה): "בהעלותך". ומזה מובן שזהו ענין עיקרי בכל הפרשה, ועאכו"כ ב"פרשת המנורה" (נוסף על המובן בפשטות, גם בפשוטו של מקרא, שהתחלת הפרשה היא הענין החשוב ביותר בפרשה, בדוגמת הראש שבאדם, שהוא החלק החשוב ביותר, ויש בו כל הענינים הנעלים).

ולאחרי ההתחלה "בהעלותך את הנרות וגו'" (פרטי הענינים דהדלקת המנורה) – נאמר[3]: "וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא".

וצריך להבין[4]:

בפרשתנו אין צורך לספר אודות עשיית המנורה – שהרי אין זה המקום שבו מדובר אודות עשיית המשכן וכליו; ענין זה נתבאר כבר באריכות לפנ"ז ב"פ: פעם אחת – בציווי הקב"ה (בפ' תרומה[5]), ופעם שני' – בעשיית המשכן בפועל (בפ' ויקהל[6]). ואילו בפרשתנו מדובר רק אודות תכליתה של המנורה (לאחרי עשייתה): "בהעלותך את הנרות". וא"כ, למה נאמר כאן "וזה מעשה המנורה וגו'"?

ובפרטיות יותר:

אין זו הפעם הראשונה שמסופר בחומש אודות תכליתם של כלי המשכן לאחרי שכבר נעשו. ולדוגמא: בנוגע לשולחן – נאמר[7] "ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות גו' ושמת אותם גו' על השולחן וגו'", ואעפ"כ לא נאמר לאח"ז בנוגע לאופן עשיית השולחן. והטעם פשוט – כיון שענין זה נאמר כבר במקום שמדובר אודות עשיית המשכן וכליו, וכאן נתחדש רק ענין אפיית לחם הפנים שצריך לשים על השולחן.

וכשם שבלחם הפנים לא נאמר "וזה מעשה השולחן" – הנה גם בהדלקת הנרות לא הי' צריך לומר "וזה מעשה המנורה", כיון שכאן מדובר רק אודות הדלקת הנרות, ולא אודות עשיית המנורה, וכמודגש בהקדמה שבהתחלת הפרשה: "בהעלותך את הנרות". וא"כ, נשאלת השאלה – גם אצל בן חמש למקרא – למה נאמרו כאן פרטי הענינים דעשיית המנורה?

ועוד צריך להבין: גם אם מאיזה טעם רוצה התורה לבאר גם "מעשה המנורה" – למה בחרה התורה רק את הפרט ד"מקשה היא", בה בשעה שישנם ריבוי פרטים בעשיית המנורה, שצ"ל שבעה קנים, גביעים כפתורים ופרחים, ככל פרטי הענינים שנתבארו בנוגע לעשיית המנורה, ומכולם נאמר כאן רק הענין ד"מקשה היא"?

ועכצ"ל, שמכל פרטי הענינים ד"מעשה המנורה", הענין היחידי שנוגע ל"בהעלותך את הנרות" הוא הענין ד"מקשה היא" – כפי שיתבאר ע"פ הידוע (ונתבאר בלקו"ת[8]) ש"מקשה" מורה על ענין האחדות, כדלקמן.

---

1) כולל גם פרשת "ויהי בנסוע הארון" (פרשתנו יו"ד, לה־ו), ש"ספר חשוב הוא בפני עצמו" (שבת קטז, רע"א).
2) לשון רש"י – ריש פרשתנו.
3) ח, ד.
4) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 60 ואילך; חל"ח ע' 34 (משיחה זו).
5) כה, לא ואילך.
6) לז, יז ואילך.
7) אמור כד, ה־ו.
8) פרשתנו לב, ג ואילך.

ב. ביאור הענין:

בהתחלת הפרשה נאמר: "בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", והיינו, שכל שבעת נרות המנורה צריכים להאיר לכיוון אחד – "אל מול פני המנורה".

ולכאורה אינו מובן: התורה עצמה אומרת שצ"ל "שבעת הנרות". והסיבה לכך שבגשמיות צ"ל שבעה נרות – לפי שברוחניות ישנם שבעה נרות, שכל אחד הו"ע בפ"ע. וא"כ, איך יכולים לפעול ש"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", היינו, שעם היותם שבעה נרות שונים, יעמדו כולם בענין אחד – "אל מול פני המנורה"?!

וממה־נפשך: אם כל הנרות צריכים להיות בענין אחד – הוצרך להיות לכתחילה (ברוחניות, ובמילא גם בגשמיות) נר (קנה) אחד, ולא שבעה נרות (קנים); ואם צ"ל שבעה נרות – איך יכולים להיות כולם "אל מול פני המנורה"?!

אך עז"נ בהמשך הכתוב – "וזה מעשה המנורה מקשה גו'":

לאמיתו של דבר שבעת הנרות הם (לא שבעה ענינים שונים, אלא) ענין אחד – "מקשה", ורק עי"ז ש"מקיש בקורנס כו'" (כלשון רש"י[3]) נעשו שבעה קנים, גביעים כפתורים ופרחים כו', אבל באמת ענינם אחד, כיון שנמשכים כולם מאותו מקור (ולא כמו שאר עניני המשכן שנעשו מחלקים שונים ואח"כ חיברו אותם כו').

וכיון שבעצם ענינם אחד, לכן, גם לאחרי שנעשו "שבעה נרות", יכולים לפעול שיהיו כולם בענין אחד – "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".

ויתירה מזה – "עד ירכה עד פרחה": "ירכה" – "היא השידה שעל הרגלים" (כפירוש רש"י), שזהו החלק התחתון ביותר שבמנורה; ואילו "פרחה", שנעשה ליופי, מורה על דרגא נעלית ביותר. והיינו, שהענין ד"מקשה" כולל את כל פרטי הענינים שבמנורה, מהענין היותר עליון עד לענין היותר תחתון, ובמילא מובן שכולל גם את כל הדרגות שבינתיים.

וחוזר ומסיים: "מקשה היא" – כדי להדגיש שלא זו בלבד ש"מקשה היא" קודם שנחלקו שבעת הנרות, אלא גם לאחרי שנחלקו שבעת הנרות, עם כל פרטי הענינים שבהם, "עד ירכה עד פרחה" – גם אז "מקשה היא" (ולכן, "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות").

ג. וההוראה מזה בעבודת האדם (כאמור כמ"פ שכל ענין בתורה מהוה הוראה בעבודת ה'):

מנורה – קאי על כנסת ישראל, ושבעת הנרות הם ז' מדריגות כו'[9], כך, שיש ביניהם חילוקי הדרגות ע"פ תורה (נוסף על החילוקים שבין כהן לוי וישראל, ועד לעשרה יוחסין, כדאיתא במשנה[10]).

ואעפ"כ, בנוגע לענין ד"יאירו שבעת הנרות",

– שזוהי המטרה העיקרית של הנרות, כפי שרואים במוחש, שאפילו בשעה שיש נר ופתילה, הנה כל זמן שהנר אינו מאיר לא נשלמה כוונתו, ורק כשמדליקים את הנר ומאיר את כל המקום שמסביבו, אזי נשלמה כוונת הנר; ועד"ז בנוגע ל"נר ה' נשמת אדם"[11], שהתכלית היא שהנשמות יאירו בעבודת ה' –

עומדים כולם בשוה באופן ש"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".

וטעם הדבר – כיון ש"מקשה היא":

כל בנ"י הם מציאות אחת, כיון שנמשכים כולם מאותו מקור – הקב"ה, "אב אחד לכולנה"[12], ואף שיש חילוקים ביניהם, "עד ירכה עד פרחה", ש"פרחה" קאי על אלו שבדרגת הראש, ו"ירכה" קאי על

9) ראה לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.
10) קידושין רפ"ד.
11) משלי כ, כז.
12) תניא רפל"ב.

אלו שבדרגת רגל, הנה חילוקים אלו הם רק בחיצוניות, אבל בפנימיות, הנה גם לאחרי חילוקי הדרגות – "מקשה היא", מציאות אחת, והיינו, לא רק באופן שזה משפיע וזה מקבל, אלא כולם באותה דרגא.

ולא עוד אלא שהמנורה היא "מקשה זהב" – "זהב טהור"[13], ללא סיגים, והיינו, שגם אלו מבנ"י שנקראים בשם "ירכה", הרי הם "זהב טהור", כיון שאצל כל בנ"י אין ענין של סיגים כו'. וכדמוכח גם מזה שהקב"ה אומר על בנ"י "מעשה ידי להתפאר"[14] – שהרי אין הקב"ה מזכיר שמו על דבר לא טוב[15], וכמ"ש[16] "מפי עליון לא תצא הרעות", ובהכרח לומר שאצל בנ"י יש רק טוב, וכל אחד מהם הוא בבחינת "זהב טהור".

ולכן יכולים לפעול שבעבודת ה' יהיו כולם ביחד – "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".

וענין זה מהוה הוראה נצחית לכל הדורות, אפילו בזמן שאין ביהמ"ק קיים, ואין הדלקת המנורה בפועל – שגם אז צ"ל הענין ד"בהעלותך את הנרות" בעבודה הרוחנית באופן ש"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות"; ובפרט בבוא הזמן שבו קורין פרשה זו, כפתגם רבינו הזקן[17] שצריכים "לחיות" עם הזמן, עם הפרשה שקורין בתורה – הרי בודאי שענין זה צריך להיות הוראה בעבודת כאו"א מישראל.

ד. ובפרטיות יותר:

בנוגע לעשיית המנורה – "כן עשה את המנורה"[3] – מביא רש"י ב' פירושים: (א) "מי שעשאה", (ב) "ע"י הקב"ה נעשית מאלי"; אבל בנוגע לענין ד"בהעלותך את הנרות", נתינת השמן בנרות המנורה והדלקת הנרות – הכל מודים שצ"ל ע"י עבודת בנ"י דוקא, כי, רצונו של הקב"ה שענין זה ייעשה ע"י איש ישראל דוקא, שהוא יצוק את השמן ויכניס את הפתילה, שעי"ז יהי' "נר", ואז ידליק את הנר, עד ש"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".

ובזה גופא – צ"ל שמן הכשר למנורה, "שמן זית זך", ובאופן ד"כתית למאור"[18], וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

ה. בנוגע ל"שמן זית זך"[18] – איתא במד"ר פ' תצוה בתחלתו: "הה"ד[19] זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך, וכי לא נקראו ישראל אלא כזית הזה בלבד, והלא בכל מיני אילנות נאים ומשובחים נקראו ישראל, בגפן ותאנה וכו' רמונים, ובא ירמי' לומר זית רענן יפה פרי תואר, אלא מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגרגרין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית .. חובטין אותו וכו' ואח"כ נותנין את שומנן, כך ישראל וכו'. ד"א מה ראה ירמי' למשול אבותינו כזית, אלא כל המשקין מתערבים זה בזה, והשמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינם מתערבים עם העובדי כוכבים וכו'. ד"א כל המשקים אדם מערב בהם ואינו יודע איזה תחתון ואיזה עליון, אבל השמן, אפילו אתה מערבו בכל המשקין שבעולם, הוא נתון למעלה מהן, כך אבותינו בשעה שהיו עושים רצונו של מקום נצבים למעלה מן העובדי כוכבים וכו'".

והענין בזה – שהחשיבות של המשקה שיוצא מן הזית היא גדולה יותר מהחשיבות של המשקה שיוצא משאר הפירות, כולל גם המשקין שהם חשובים יותר מהפירות עצמם.

ובהקדמה – שבנוגע למשקין שבאים מפירות יש כאלו שאינם חשובים כמו הפירות עצמם, שלכן על הפירות מברכים ברכה חשובה יותר: "בורא פרי העץ", ואילו על המשקה מברכים רק "שהכל נהי' בדברו"; אך יש משקין שחשובים יותר מהפירות עצמם, וכמו יין, שמברכים עליו ברכה מיוחדת: "בורא פרי הגפן", שהיא חשובה יותר מאשר ברכת "בורא פרי העץ" שמברכים על הענבים.

---

13) תרומה כה, לא. ועוד.
14) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.
15) ראה תנחומא תזריע ט (בסופו). תוס' תענית ג, סע"א.
16) איכה ג, לח.
17) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).
18) ר"פ תצוה.
19) ירמי' יא, טז.

ובזה גופא – השמן הוא החשוב ביותר מכל המשקין שחשובין יותר מהפירות עצמם[20], ועד כדי כך, שכל החשיבות של הזית היא בגלל שנותן שמן, כלשון הכתוב בנוגע למינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל: "ארץ זית שמן"[21], היינו, שכל החשיבות של הזית היא להיותו "זית שמן", "זית אגורי ששמנו אגור בתוכו"[22] – שלא מצינו זאת בשאר הפירות, כמו "גפן", שלא נאמר "גפן יין", אלא "גפן" סתם.

ומבאר במדרש במה מתבטאת מעלת השמן לגבי שאר המשקין – ש"כל המשקין מתערבים זה בזה, והשמן אינו מתערב אלא עומד".

ומוסיף במדרש עוד פרט – שלא זו בלבד ש"השמן אינו מתערב אלא עומד" (שענין זה יכול להיות בכמה אופנים, שנשאר למעלה או למטה או באמצע), אלא עוד זאת, ש"נתון למעלה מהן".

וכן הוא בנוגע לבנ"י שנמשלו לזית שממנו יוצא שמן – שהם "עם לבדד ישכון"[23], ש"אינם מתערבים עם העובדי כוכבים", ולא זו בלבד שהם "לבדד" (שמצד זה יכולים להיות גם למטה או באמצע), אלא עוד זאת, ש"נצבים למעלה כו'".

ואע"פ ששאר העמים הם הרוב, והתורה עצמה אומרת ש"אחרי רבים להטות"[24] – אין זה נוגע לבנ"י, שאינם יכולים להתבטל, כיון שניכרים תמיד בפני עצמם (כי, רק ענין שאינו ניכר בפני עצמו, יכול להתבטל, משא"כ ענין שניכר תמיד בפני עצמו, הרי אפילו באלף אינו בטל[25]), בדוגמת השמן שאינו מתערב עם שאר המשקין, ולא עוד אלא ש"נצבים למעלה", בדוגמת השמן ש"נתון למעלה מהן".

וזהו ענין טבעי שלא ניתן לשינוי, ואינו תלוי ב"הצבעה"; גם אם יבואו החכמים הכי גדולים, וכל מלכי מזרח ומערב, ויצביעו ששמן צריך להתערב עם שאר המשקין – לא יוכלו לשנות את טבע השמן. ועד"ז בנוגע לבנ"י שאינם מתערבים עם שאר האומות – שאין זה ענין שתלוי ב"הצבעה" שיוכלו להצביע ולהחליט שבנ"י יכולים להתערב עם שאר האומות, אלא זהו ענין טבעי שאינו ניתן לשינוי.

ו. ויש להוסיף בזה – בנוגע לסדר הענינים שבדברי המדרש:

לכל לראש ישנו הענין ש"השמן אינו מתערב אלא עומד", ולאח"ז בא הענין ש"נתון למעלה מהן".

ועד"ז בנוגע לבנ"י, שכדי שיהיו "נצבים למעלה מן העובדי כוכבים" – והרי הכל מודים שכל אחד מישראל חפץ בכך – צריכים להיות במעמד ומצב ש"אינם מתערבים עם העובדי כוכבים", ודוקא עי"ז באים לענין השני, ש"נצבים למעלה מן העובדי כוכבים".

ובהקדמה לכל זה מבואר במדרש שצריך להיות ענין הכתישה ("חובטין אותו וכו'") – "מ'דאַרף זיך אַ קוועטש טאָן", ורק אז נותן הזית את השמן ש"אינו מתערב אלא עומד", ולא עוד אלא ש"נתון למעלה מהן".

וזוהי הסיבה שיהודי יכול לטעות בענין זה – בגלל שחסר אצלו ענין הכתישה, "מ'וויל זיך ניט אַ קוועטש טאָן"!

ואין הדבר תלוי אלא ברצונו, ולא נדרשת השתדלות גדולה, אלא רק קצת כתישה ("זיך אַליין אַ ביסל אַ קוועטש טאָן") – כי, אע"פ שנאמר "כתית", הרי השמן הכשר למנורה הוא רק השמן הראשון[26] שיוצא בכתישה קלה בלבד (ורק למנחות כשר אפילו שלישי שבשלישי)[27], שעל ידה מתגלה השמן ש"אגור בתוכו" וממתין לכתישה קלה כדי להוציא את שמנו; ועד"ז בנוגע לבנ"י, שאם רק תהי' כתישה קלה, אזי בודאי יתגלה הענין ש"ישראל אינם מתערבים עם העובדי כוכבים", ו"נצבים למעלה מן העובדי כוכבים".

---

20) ומה שאין מברכים עליו ברכה מיוחדת – הרי זה לפי שאינו ראוי למאכל אדם (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סר"ב ס"י. וש"נ), שזהו ענין בפני עצמו.

21) עקב ח, ח.

22) פרש"י תבוא כו, ב.

23) בלק כג, ט.

24) משפטים כג, ב.

25) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתק"ז ס"ה. סתרכ"ו ס"ה. וש"נ.

26) ראה פרש"י ר"פ תצוה: "טפה ראשונה". ובאמור כד, ב: "הראשון קרוי זך".

27) ראה מנחות פו, א. רמב"ם הל' איסו"מ פ"ז ה"ח ואילך.

ז. ענין זה בא בהמשך להמדובר לאחרונה אודות אלו שרוצים לערב גויים עם יהודים.

ובכן: לכל לראש – צריך לדעת שזוהי גזירה שמעמידה בסכנה רח"ל את כלל ישראל, ומובילה למצב של טמיעה בין העמים היל"ת, שכן, אע"פ שבתחילה נאמר שיהודי הוא "מי שנולד לאם יהודי", הנה כיון שלאח"ז נאמר "מי שנתגייר" סתם, שפירושו, אפילו גיור שלא כהלכה, גיור רפורמי, הרי זה סותר ועוקר מה שנאמר לפנ"ז. ולכן צריך להתנגד לכך בכל התוקף.

והגע עצמך:

כשמספרים ליהודי שהיטלר הרג מאות יהודים בעיירה בגליציא – בודאי מזדעזע. ואעפ"כ, למרות שבנ"י עברו ריבוי גזירות ושמדות כו' – ויה"ר שיזכו כבר לגאולה האמיתית והשלימה – רוצים לשלח רח"ל את כלל ישראל בין האומות, ע"י עירוב גויים בין יהודים, ואין פוצה פה ומצפצף!

בנ"י הם כבשה אחת בין שבעים זאבים, והיא משתמרת[28] – דוקא עי"ז שבנ"י אינם מתערבים עם הגויים!

במשך שלשת אלפי שנים מאז שבנ"י נעשו לעם, לא הי' כזה "חוצפן" שיבוא ויאמר על גוי שהוא יהודי!

בא גוי ואומר שיש לו תעודה מראַביי רפורמי שהוא יהודי [הראַביי הרפורמי עשה אותו ליהודי, לאחרי שדיבר אתו רגעים ספורים, והתקבל בשכלו (של הראַביי הרפורמי) שיש לו לב ורגש יהודי, ולכן ראוי הוא להיות יהודי ולהכנס בכלל ישראל] – נותנים לו תעודת־נייר, עם מנורה בעלת שבעה קנים, שבה נרשם באותיות מרובעות: "יהודי", בחתימתו של יהודי דתי... וכך נעשה "יהודי" בתוך כלל ישראל היושב בציון. – זוהי הדרך לערב גויים עם יהודים רח"ל!

מה היחוס של גיור רפורמי, בה בשעה שכולם יודעים מי הם הרפורמים: הם בעצמם היו נגד ארץ ישראל, עד ששינו את דעתם, בראותם שזה לא משתלם... – האמת היא שהי' זה בגלל שהערה עליהם רוח ממרום, אבל אצל כל אחד מתקבל הדבר לפי ענינו, ולכן חשבו שהסיבה לכך היא – מצד תעמולה ("פּראָפּעגאַנדע"), ובגלל שישארו לבדם, ולא יהי' להם ממי לקבל "שכירות"... ובכן: אצלם שואלים מי יכול להיות יהודי ולהכנס לא"י, בה בשעה שהם אומרים היפך התורה – ע"פ דמוקרטיא – לומר על גוי שהוא יהודי!

האמת היא שאצל יהודים אין "רפורמים"; יש יהודים מקיימי תומ"צ, ויש יהודים שלעת־עתה אינם מקיימים תומ"צ. ובכן: יהודים שאינם מקיימים תומ"צ, אינם יכולים לעסוק בעניני גיור, לפסוק שאלות וכו'.

לא מדובר כאן אודות ענין שתלוי בסמכותה של הרבנות הראשית בא"י דוקא – שנגדם עומדים (הרפורמים) לומר שיעשו "רבנות" משלהם – כי אם אודות ענין שנקבע ע"פ תורה, אלא שכל מקום יש לו רב שלו, כמו החילוק בין אתרי' דרב לאתרי' דשמואל, אתרי' דרב הונא או אתרי' דרב יהודה, אבל, כל כחו של הרב הוא – שפוסק ע"פ תורה, משא"כ אם הוא לא אומר מ"ש בתורה, בשולחן־ערוך, אלא מה שעולה על רוחו – אזי אינו "רב" ואינו "פוסק"!

ח. ובודאי אין זה ענין ששייך וניתן להצבעה ב"כנסת", שהרי זה ענין ששייך לשולחן־ערוך, ואילו ה"כנסת" היא ענין של חול, ואין בסמכותה לפסוק מי הוא יהודי; אפילו אם כל היושבים ב"כנסת" יאמרו פה אחד שיהודים צריכים להתערב עם גויים, לא יוכלו לשנות את המציאות שיהודים אינם מתערבים עם גויים.

משל למה הדבר דומה – כפי שאמרתי פעם למישהו – לאדם שצריך לעבור ניתוח, שמתייעץ על זה עם הרופא ועושה כהוראתו; אבל מי שאינו רופא, אין לו מה להביע דעתו, כיון שאין זה ענין ששייך אליו. וכמו"כ לא שייך שה"כנסת" תפסוק בנוגע לחולה אם הוא צריך לעבור ניתוח או לא – כיון שאין

28) ראה תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. פס"ר פ"ט.

זה ענין ששייך אליהם כלל! זהו ענין ששייך רק לרופא, ובזה יכולים להיות חילוקי דעות בין שני רופאים, אבל מי שאינו רופא כלל, אין זה שייך אליו. ואם הוא אדם ישר, יאמר בעצמו שאינו יכול לומר מאומה, כיון שאינו רופא.

וכשם שה"כנסת" אינה יכולה לקבוע כיצד להטיס "פאַנטום", או כיצד לירות ברובה. — יעמידו אותם ל"משפט צבאי" על כך שמסכנים את הבטחון של שנים וחצי מליון יהודים, עי"ז שמתערבים לפסוק בענין שאינו שייך אליהם.

וכן הוא בנוגע ל"גיור", שהוא מושג הלכתי בלבד, ואינו שייך בשאר ענינים,

— יש אצל גויים ענין של "קאָנווערזשאָן", להבדיל, אבל זהו ענין בפני עצמו, ואין זה מושג של גיור כלל, שישנו רק בהלכה —

ולכן, לחוות דעה בענין זה יכולים רק אלו שיש להם שייכות לפסוק הלכה ע"פ שו"ע, ואילו ה"כנסת" הו"ע של חול, שאינו שייך להלכה ע"פ שו"ע, ולכן אין להם לחוות דעה בענין הגיור, כיון שאין זה ענינם.

ט. זאת ועוד:

בין ה־120 אנשים שיושבים ב"כנסת" יש 5־4 גויים, שיש להם אותה דעה כמו שאר חברי הכנסת, כולל גם "רב" — אילו הי' ב"כנסת", וגויים אלו — שאחד מהם הוא מוסלמי שמתנהג לפי הדת של מוחמד ולפי ה"קוראַן", ואחד מהם הוא נוצרי שמתנהג לפי "אותו האיש" — אמורים לפסוק מי הוא יהודי, ואת מי יכולים להכניס בכלל ישראל,

[נוסף לכך שזהו גם היפך ענינם, שהרי לוקחים מישהו מהדת שלהם ומכניסים אותו בין יהודים, בה בשעה שאין רצונם בכך, שהרי הגויים עצמם רוצים להשאר גויים.

וכמסופר במדרשי חז"ל[29] שכאשר אומות העולם שמעו בשעת מ"ת שהקב"ה נותן תורה לבנ"י, "שנאמר[30] ה' עוז לעמו יתן", "פתחו כולם ואמרו[30] ה' יברך את עמו בשלום"; הם היו מרוצים שהקב"ה נותן תורה לבנ"י, ואילו הם נשארים גויים!

ומה גם שע"פ תורה אסור לרמות את הגוי — לומר לו שהוא יהודי, בה בשעה שאינו יהודי, ולאחרי כן, כשיתפוס שרימו אותו ואינו יכול להתחתן עם בנ"י, ילך לרומי ויספר שיהודים רימו אותו... וכיון שזה זמן ש"רגשו גויים", "על ה' ועל משיחו"[31], אזי יסבלו צרות מהגוי!].

ועד שיש ב"כנסת" גם "קומוניסט" — שאינו מתבייש לומר בפירוש שאין לו דעה משלו, אלא מוכרח לומר מה שאומר הגוי במוסקבה — שמכריז בגלוי שהוא סבור שצריך ליתן את כל ארץ ישראל לערבים! החילוק הוא רק שזה אומר שבא"י צריכים לחיות הן יהודים והן ערבים, והיהודים יהיו בראש, וזה אומר שלא איכפת לו שיהודים וערבים יהיו שוה בשוה. אבל שניהם מכריזים בגלוי שצריכים ליתן את א"י לערבים.

ואותם 5־4 גויים אמורים לפסוק בשאלה: מיהו יהודי!...

— אינני יודע כמה מהם היו בשעה שדובר אודות שאלה זו, אבל אין זה משנה; די בכך שהזמינו אותם לפסוק בשאלה זו —

שבזה נכלל גם מי יכול להכנס לארץ ישראל, ולהיות חייל בצבא, שיתנו לו רובה לירות כו'. — אותו ערבי שאחיו הרג יהודים בירושלים וחברון, מכניסים אותו לא"י, ומעמידים אותו על הגבול ונותנים לו רובה, כך, שביכלתו להסתובב ולירות בכיוון ההפכי — לירות רח"ל על ילדי ישראל!

וכאשר שואלים אותו: היתכן לעשות כן, בה בשעה שיש חשש שישתמש ברובה לירות בכיוון ההפכי

29) זבחים קטז, סע"א.
30) תהלים כט, יא.
31) שם ב, א־ב.

[שלכן הסדר הוא שעורכים את כל הבדיקות כו' לברר מי יכול להכנס לצבא, כדי להבטיח שאין מקום לחשש שפלוני יכוין את הירי לכיוון ההפכי, וימסור את הארץ לידי השונא] – טוען הוא, שאין תפקידו להבהיר זאת; הוא צריך להבטיח רק שיהיו מרוצים מזה שנוסף עוד חייל, אבל מה שיהי' עם החייל – לכך ידאג מישהו אחר!...

י. וגודל הכאב־לב שבדבר – בהשוואה לדתות אחרות:

אף אחד לא מעלה בדעתו לשנות את המנהגים של דתות אחרות בנוגע ל"קאָנווערזשאָן" שלהם. – כדי להיות "נוצרי" יש הרבה יותר חומרות מאשר בגיור לדת ישראל לפי החוק הנ"ל, ואעפ"כ, לא עולה בדעתו של אף אחד לומר שאין זו "דמוקרטי'", אלא "כפי' דתית", ולכן צריך לשנות את מנהגי הנוצרים – שכל מי שרוצה להיות נוצרי, לא יצטרך לקיים את כל מנהגיהם, להתיז מי הטומאה וכיו"ב, אלא אם רצונו להיות נוצרי ללא מנהגים הנ"ל, צריך לוותר לו!... אף אחד אינו מעלה על דעתו שה"כנסת" צריכה לשנות את מנהגי הגויים, בגלל טענות של דמוקרטיא וכפי' דתית!

וטעם הדבר – בפשטות – כיון שאין זה ענינה של ה"כנסת": מהי השייכות של ה"כנסת" לפסוק כיצד צריך להיות "קאָנווערזשאָן" אצל הגויים?! ואם יאמרו לגויים שיושבים ב"כנסת" שעומדים עתה לפסוק שאלה בנוגע לדת שלהם – לא יאפשרו זאת, כיון שאין זה שייך ל"כנסת"!

ואילו בנוגע לגיור בדת ישראל – מתחילים כל ה"המצאות", שאין זה "דמוקרטי", וצריך להתחשב ב"מצפון" [עם כל המילים היפות שמשתמשים שם] של בני־אדם, ולכן צריך לתקן את החוק שלא יהי' צורך בגיור כהלכה, ולשאול אצל הגוי – שמעמידים אותו באותה דרגא עם הגדול שבישראל – מי יכול להכנס לארץ ישראל!

בנוגע למנהגי הנוצרים – פוחדים להסתכסך עם הגוי שיושב ברומי. – מה אתה מפחד ממנו? האם יש לו צבא?! אלא מאי, כיון שיש תחתיו מליוני גויים, לכן יראים ממנו. – ממנו אתה יירא, ומה"יושב בשמים"[32] אינך ירא?!...

זוהי חרפה ובזיון וחילול שם ישראל – ששואלים אצל גוי מי הוא יהודי! ובזיון גדול יותר – שאין פוצה פה ומצפצף!

יא. וכאמור לעיל – כל ענין הגיור אינו שייך כלל ל"כנסת", אפילו לא ליהודים שבכנסת, כיון שגיור הוא ענין הלכתי ששייך לשולחן־ערוך, ולא ל"כנסת".

ואין זה בגלל שיהודים אלו (שנמצאים ב"כנסת") אין להם שייכות לשו"ע ח"ו – שהרי כל יהודי שייך לשו"ע, כיון שהתורה היא "חיינו ואורך ימינו"[33], כך, שקיום מציאותו של יהודי בעוה"ז הגשמי היא בגלל שייכותו עם השו"ע; יש חילוק אם הוא שייך לבחי' הראש או לבחי' הצפרניים כו' (אם הוא מאלו שפושעים ומורדים בתלמידי חכמים)[34], אבל כל אחד מישראל יש לו שייכות לשו"ע, ו"אע"פ שחטא ישראל הוא"[35] – כפי שאמר יהושע, תלמידו של משה רבינו, על עכן שמעל בחמשה חרמים[36]; ועד"ז בנוגע לירבעם בן נבט שהעמיד עגלי זהב[37], שיתבעו ממנו גם מדוע לא קיים עירוב תבשילין (כמ"ש הרמב"ם באגרת השמד[38]), כיון ש"אע"פ שחטא ישראל הוא". – מה שהעמיד עגלי זהב, הרי זה ענין בפני עצמו, אבל ביחד עם זה, יתבעו ממנו גם מה שלא קיים עירוב תבשילין.

אבל בודאי אין ליתן לו שררה בישראל; אסור למנותו בתור שר, ואסור לו לפסוק שאלה, כך, שענין הגיור אינו שייך אליהם, שהם יפסקו מי הוא יהודי, ואת מי יכולים להכניס לארץ ישראל.

---

32) שם, ד.
33) נוסח תפלת ערבית – ע"פ ס"פ נצבים.
34) ראה תניא פ"ב.
35) סנהדרין מד, רע"א.
36) שם מג, ב.
37) מלכים־א יב, כח־כט.
38) פ"ד. וראה גם באגרת תימן ספ"א.

יב. אך העובדה שיושבים בממשלה שרים דתיים שאינם מוותרים על כסאותיהם – מעניקה לדבר גושפנקא דתית, כאילו הדבר הוא ע"פ תורה.

אלו שנקראים "דתיים", שהם אלו שצריכים להגן על עניני דת, הנה בעת המאורע עם שליט[39] (ששם דובר אודות גוי, שהרי לא הי' אפילו גיור רפורמי), כשהיתה הוראת בית־משפט העליון לרשום את שתי הגויות ששייכות אליו בתור יהודיות, "יהודי" ע"פ דת ישראל – לא התנגדו לכך!

ולא עוד אלא שערכו "עיסקת חבילה", ואמרו בגלוי, שבנוגע לכל בנ"י שבחו"ל לא צריכים לדאוג – עבורם מספיק גיור רפורמי, וגם, כאשר מישהו מגיע מחו"ל עם תעודה שהוא יהודי, לא חייבים לברר מאומה, ורק בארץ ישראל יהי' צורך בגיור כהלכה דוקא; או "עסקת חבילה" שיסכימו לכך שאשה פלונית צריכה להתגייר כהלכה, ובלבד שיסירו את ההתנגדות לגיור רפורמי מסדר היום.

ובכן: אין לך פירוד הלבבות יותר מזה שמחלקים את בנ"י לשני עמים!

והגע עצמך: טוענים כל הזמן שחייב להיות הענין של קירוב לבבות. ובכן: קירוב לבבות אמיתי הוא אך ורק ע"פ שו"ע (וכל הענין של קירוב הלבבות אצל גויים – לקחו מבנ"י, אלא שאח"כ סילפו אותו, ונעשה מזה ענין של שפיכות דמים); ואילו כשמפרידים את יהודי חו"ל מיהודי א"י, הרי זה פירוד הלבבות הכי גדול – ששולחים 10 מליון יהודים לטמיעה בין העמים רח"ל, ואומרים שאין זה נוגע לנו!... גיור רפורמי בחו"ל – זהו ה"כאב ראש" של יהודי חו"ל, ואין אנו צריכים לדאוג לכך.

רצונכם לפעור תהום בין בנ"י – תכריזו בגלוי שכוונתכם לחלק ולומר שיהודי חו"ל הם עם אחד, ויהודי א"י הם עם בפני עצמו; אבל מדוע אתם אומרים שהנכם מגינים על הדת?!...

יג. איך יתכן שטעו ורצו לחלק בין יהודי חו"ל ליהודי א"י – הנה כל דבר יש לו מקור בתורה:

ע"פ תורה יש חילוק בין יהודי חו"ל ליהודי א"י – שיהודי א"י חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות (מדאורייתא או מדרבנן[40]), ואילו יהודי חו"ל פטורים מתרומות ומעשרות. ומזה נשתלשלה הטעות הנ"ל לחלק בין יהודי חו"ל ליהודי א"י.

ובמכ"ש מענין התהוות שלש קליפות הטמאות, שהמקור לזה מתחיל ממ"ח צירופים אחרונים שבשם אלקים דקדושה[41], ועד כפי ששם אלקים הוא למעלה מעולם האצילות, ולמעלה גם מבחי' א"ק, החל מצמצום הראשון שנעשה משם אלקים, ומזה נשתלשל אח"כ הענין של שלש קליפות הטמאות לגמרי; ועאכו"כ בנדו"ד, שמהחילוקים שיש בין יהודי חו"ל ליהודי א"י לגבי כמה דינים – באה הטעות לחלק בין יהודי חו"ל ויהודי א"י לשני עמים!

אין מקום לחלק בין יהודי חו"ל לא"י, כבהסכם הנ"ל שקראו לו בשם יפה: "עיסקת חבילה" – שהרי זה דבר שלא יכול להיות! אי אפשר לעשות חילוקים בין בנ"י, שיהודים בא"י הם עם אחד, ויהודים בחו"ל הם עם נוסף!

וכפי שרואים מה אירע מזה שרצו לחלק את עשרת השבטים משני השבטים – שזהו אפילו בשעה שהי' להם רוב, וכ"ש בנדו"ד, שרוב בנ"י נמצאים בחו"ל – עשר מליון בחו"ל ושנים וחצי מליון בא"י, הרי בודאי שאי אפשר לחלק אותם!

יד. יש כלל ב"פוליטיקה", שדבר שלא יכולים לפעול, לא נכנסים אליו מלכתחילה. ובנדו"ד – הרי זה דבר שלא יוכל להיות לעולם, כיון שיהודי חו"ל לא יאפשרו חלוקה זו.

יהודי חו"ל לא יסכימו שירמו אותם, לומר להם: הנכם יהודים – בנוגע לנתינת כסף ל"מגבית היהודית המאוחדת" ("יונייטעד דזשואיש אַפּילס"), אבל בנוגע לנישואין בא"י – אינכם נחשבים ליהודים! הם ישאלו: אם אתה לוקח ממני כסף בתור יהודי – היתכן שאינך מחשיב אותי ליהודי בנוגע לשאר הענינים?!

---

39) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ריש ע' 290. וש"נ.

40) ראה רמב"ם הל' תרומות ספ"א.

41) ראה סה"ל להאריז"ל ר"פ בא. שער הכוונות ענין הפסח דרוש א. פע"ח שער חהמ"צ פ"ה. ע"ח שט"ו (שער הזיווגים) פ"ו. תו"א יתרו בהוספות קט, ד. ובכ"מ.

וטענה נוספת – שמופיעה בעיתונים שם: אם בחו"ל די בגיור רפורמי – מדוע לא די בכך בא"י; ואם לא די בכך בא"י – מדוע די בכך בחו"ל?! – זהו דבר שאין לו מקום בשכל!

טו. אלא מאי, אלו שערכו "עיסקת חבילה" זו, מקווים כל הזמן שאף אחד לא ידע מי עשה זאת, כיון שהדבר ישאר בסוד.

אבל, חיים אנו כיום בעולם שאין בו סודות, כך, שיודעים כל דבר ברור; יודעים בדיוק מי נתן עצה זו (כולל גם העצות מה לענות ליהודים הדתיים), ומי חתם על זה! אין כאן דברים נסתרים – כולם יודעים זאת.

וגם אם עכשיו לא מגלים זאת, הנה כשיגיעו ה"בחירות" – אם ח"ו לא יבוא משיח עד אז – יגלו זאת שאר המפלגות, ויאמרו: איך אתם יכולים לבחור באנשים אלו, בה בשעה שהם אלו ש"מכרו" 10 מליון יהודים שעמדו על כף המאזנים! – לעת עתה הם לא אומרים זאת (כיון שלא רוצים שתהי' להם שהות למצוא תירוץ...), אלא הם ממתינים לתקופת הבחירות, ואז יגלו מי הם אלו ש"מכרו" את כלל ישראל!

טז. מהי הסיבה שענין זה נמשך זמן רב כל כך – הרי זה מובן בפשטות:

בעוד כמה שבועות יוצאת ה"כנסת" לחופשה, וכן יוצאים לחופשה מליוני אנשים, ובמילא, יצטרכו להמתין עד לאחרי זמן החופש – בחודש אלול, חודש הרחמים. ועד אז – אם משיח יתעכב רח"ל ולא יבוא עד אז – ישכחו כבר אודות שאלה זו. בינתיים יתעוררו ענינים חדשים – והלואי שיהיו ענינים טובים – להרעיש אודותם... וכאשר יבוא מישהו וישאל: מה קורה בנוגע לענין זה? – יאמרו לו: מה יש לחשוב אודות ענין ישן – יש כבר "סטאַטוס־קוו"! ואז, יוכלו להשאר לישב על ה"כסאות"!

אבל האמת היא – שאף אחד לא ישכח על ענין זה גם לאחרי החופש! הכל רשום בדיוק, ואף אחד לא ישכח זה, כך, שלא יתבטל הדבר, והלואי שיהי' בחסד וברחמים. וכיון שכן, מה יש להמתין עד לאחרי החופש?!

מישהו כתב לי, שיש בא"י פתגם חדש: "ייהרג ואל יפרוש" (כמו הדין[42] "יהרג ואל יעבור"...). וכששאלתי מהי כוונת הדברים, השיב לי: מה אתה לא מבין? – יש לעשות כל הענינים (אפילו "ייהרג"...) ובלבד שלא לפרוש מה"כסא"!

בשביל להשאר לשבת על הכסא – מותר להעמיד בסכנה שתים וחצי מליון יהודים?!

ואין מקום לטענה שאם יוותר על הכסא, יתכן שיבוא גוי וימלא את מקומו, ואז לא יוכלו לקבל כסף עבור הישיבות – שהרי לא מצינו בשום מקום שמותר למכור את התורה כולה עבור "נזיד עדשים" או אפילו פחות מזה... אי אפשר למכור את כל התורה – בשביל לקבל כסף עבור ישיבות!

יז. ואלו ששותקים ואינם עושים מאומה אודות ענין זה – יירשם הדבר שפלוני ופלוני שתקו!

וכפי שהי' בגזירה הראשונה שנגזרה על בנ"י – כשפרעה מלך מצרים אמר "הבה נתחכמה לו"[43] – כמסופר במדרשי חז"ל[44] ש"שלשה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ כו', איוב ששתק כו', יתרו שברח (כיון שאמר מה שהי' צריך לומר) כו'".

והגע עצמך: איוב הי' צדיק גדול, ועד שמצינו בגמרא[45] שמשווים אותו לאברהם. ומזה מובן, שהסיבה לכך ששתק היא בגלל שמצא טעם בשו"ע שבגללו יכול לשתוק. ואעפ"כ אומרים ששתיקתו היתה בלתי רצוי', כי, כשמדובר אודות גזירה על בנ"י, אין זה הזמן לחפש עצות בשו"ע שיוכל לשתוק!...

ועד"ז בנדו"ד: כל דבר יירשם לדורות – מי הי' יכול לומר משהו, ואעפ"כ שתק ולא אמר מאומה!

42) פסחים כה, ב. וש"נ.
43) שמות א, יו"ד.
44) סוטה יא, א. וש"נ.
45) שם לא, א.

יח. המורם מכל האמור לעיל, שדבר כזה – "נהי' ככל הגויים בית ישראל"[46] – לא יכול להיות במציאות! יהודים לא יכולים להתערב עם הגויים! גם כאשר בא סנחריב ובלבל את כל העולם כולו[47] – הרי זה פעל בלבול בכל העמים, מלבד בנוגע לבנ"י!

ואפילו לאחרי שסנחריב הגלה את עשרת השבטים, ונשאר רק מיעוט של שני שבטים, ובירושלים גופא נשאר חזקי' רק עם מיעוט[48] – לא התפעל חזקי' מזה, ולא התפעל גם ממה שאמר לו שבנא בעצמו שיש לערוך "עיסקת חבילה"...

חזקי' ידע רק דבר אחד – שהקב"ה צוה שהוא ישמור את שערי ביהמ"ק, ולכן עשה זאת!

וענין זה לא הי' באופן שהי' לו כח לעשות זאת, אלא חזקי' אמר להקב"ה שברצונו לשכב לישון[49] כדי שמחר יוכל ללמוד תורה במנוחה, והקב"ה השיבו: אם אתה איתי – אני איתך, ובלילה בא מלאך ה' כו'[50], ואז נפטרו מכל הצרות!

וכל זה – בגלל שאפילו בהיותם מיעוט, לא הניח חזקי' שיהודים יתערבו עם גויים, אלא החזיק את בנ"י לבדם.

יט. וכיון שבפרשת השבוע מדובר אודות הענין של פסח שני[51], שענינו שאף פעם לא אבוד (כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[52], וכפי שכבר נדפס עד"ז זה עתה[53]) – הנה מה שעבר עבר [עד עתה אירעו רק שלשה מקרים, אבל גם זה כשלון נורא ("אַ געוואַלדיקער דורכפאַל")], ואילו עכשיו צריך לדבר אודות התיקון מכאן ולהבא.

ובכן: בנוגע למקרה שאירע השבוע אודות אשה שהתגיירה[54] – הרי זה ענין פרטי הדורש בירור על אתר אם הגיור הי' ע"פ הלכה, ואין זה נוגע כלל אל החוק. ומה שחושבים שזוהי הצלה רבתי – אין זו אפילו הצלה פורתא!

אבל מה שכן רואים ממאורע זה – שכאשר עומדים בתוקף, אזי מצליחים לפעול! אם היו יכולים לפעול על גוי' שתסכים להתגייר, הרי בודאי שיכולים לפעול על יהודי, וכפי שראו שהצליחו לפעול אצל השמאלנים שהסכימו לכך [ורק אצל הדתיים לא פעלו מאומה, שממשיכים לאחוז בכסאותיהם...]. – הם אמנם חושבים שהי' זה בגלל סיבות אחרות, כדי שלא לשבור את ה"קואליציא", אבל הסיבה האמיתית לכך היא – בגלל שלב ישראל ער הוא[55].

וכאמור לעיל שגזירה זו מוכרחת להתבטל, כיון שזהו דבר בלתי אפשרי, שהרי הטבע של בנ"י הוא שאינם מתערבים עם שאר האומות, ואף אחד לא יכול לשנות זאת, כדברי המדרש שבנ"י נמשלו לשמן זית שאינו מתערב עם שאר משקין (כנ"ל ס"ה).

ועד שע"י השמן נעשה הענין ד"בהעלותך את הנרות", בכחו של אהרן הכהן, שלהיותו "אוהב את הבריות"[56], מדליק את ה"נר" של כל אחד מישראל, ופועל ש"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".

ועי"ז נעשה הענין ד"ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך"[57], שממשיכים את ברכותיו של הקב"ה, ועד לברכה ד"ואולך אתכם קוממיות"[58], בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש, ובאופן ד"שמחת עולם על ראשם"[59].

* * *

---

46) ע"פ יחזקאל כה, ח.
47) ראה ברכות כח, א. וש"נ.
48) ראה סנהדרין כו, א.
49) ראה איכ"ר פ"ד, טו.
50) ישעי' לז, לו.
51) ט, ו ואילך.
52) שיחת פסח שני תש"א ס"ה (סה"ש תש"א ע' 115) – נעתק ב"היום יום" יד אייר, פסח שני.
53) בלקו"ש השבועי בסופו (נדפס לאח"ז בלקו"ש ח"ח ע' 74).
54) ראה שיחת ש"פ שלח סכ"ה (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 501), ובהערה 132.
55) שה"ש ה, ב ובשהש"ר עה"פ.
56) אבות פ"א מי"ב.
57) נוסח ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.
58) בחוקותי כו, יג.
59) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

כ. מאמר (כעין שיחה) ד"ה וזה מעשה המנורה מקשה זהב וגו'.

* * *

כא. בנוגע לפירוש רש"י – הנה בהמשך להמאמר נתעכב גם בפירוש רש"י על הפסוק[3] "וזה מעשה המנורה וגו'".

ובהקדים – שכיון שמעשה המנורה נתבאר בפ' תרומה[5], לכן, אריכות הדברים בפירוש רש"י היא בפ' תרומה, ואילו בפרשתנו מבארם רש"י בקיצור (ויש ענינים שאינו מבאר כלל), כיון שעיקר הביאור מקומו בפעם הראשונה שנזכר הענין, ואילו בפעם השני' סומכים כבר על משנ"ת לפנ"ז.

אך עדיין צריך ביאור בנוגע לענינים שרש"י מבאר רק בפ' בהעלותך, ולא בפ' תרומה שזהו מקומם העיקרי (אף שבדרך כלל מפרש רש"י כל ענין בפעם הראשונה ולא בפעם השני').

וא' מהם הוא – הפירוש ד"ירכה": "ירכה היא השידה שעל הרגלים, חלול (מבפנים, כמו שפופרת. וכדי להבהיר זאת יותר לבן חמש למקרא, מוסיף רש"י), כדרך מנורות כסף שלפני השרים".

וצריך להבין:

א) בנוגע ל"ירכה" – כבר פירש רש"י בפ' תרומה[13] ש"היא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה" (אלא שבפ' תרומה הלשון הוא "תיבה", וכאן הלשון הוא "שידה", שזהו ענין הדורש ביאור בפ"ע). אבל כאן מוסיף רש"י ענין חדש שלא פירש בפ' תרומה – שהמנורה היתה חלולה. ולכאורה: אם יש הכרח לדבר – למה לא פירש זאת בפ' תרומה; ואם אין הכרח לדבר, שלכן לא פירש זאת בפ' תרומה – מניין לרש"י לחדש זאת בפ' בהעלותך?

ב) מדוע צריך רש"י להוסיף "כדרך מנורות כסף שלפני השרים"?

ולכאורה – אדרבה: הדוגמא מ"מנורות כסף שלפני השרים" רק מקשה על הבן חמש למקרא, בשמעו, שהדרך היחידה שיוכל לראות זאת היא עי"ז שילך אל השר ויבקש ממנו להראות לו המנורה שלו, ולא די בכך, אלא יצטרך לבקש ממנו להפוך את המנורה כדי שיוכל לראות שהיא חלולה (שהרי אין הדבר נראה מבחוץ) – בה בשעה שאין לבן חמש למקרא שייכות כלל אל השר, ובפרט בזמנו של רש"י, בימי הביניים, שבנ"י חיו באופן של בדידות משאר האוכלוסי', כידוע בדברי ימי ישראל. וא"כ, מדוע מוסיף רש"י "כדרך מנורות כסף שלפני השרים".

וכפי שיתבאר לקמן.

כב. הביאור בפרש"י ד"ה "כן עשה את המנורה", "מי שעשאה, ומדרש אגדה ע"י הקב"ה נעשית מאלי"", בהשוואה לפירושו בפ' תרומה על הפסוק[13] "תיעשה המנורה", "מאלי' .. א"ל הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאלי""[60] – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ח ע' 33 ואילך.

* * *

כג. באגרת התשובה (שאוחזים עתה ב)פרק י"א,

– ששם מדובר אודות תשובה עילאה, שזוהי גם התשובה של חתן וכלה[61] (שחתן דומה למלך כו'[62]), כמובן מזה שמוחלין להם על כל עוונותיהם[63] –

מבאר[64] רבינו הזקן ש"לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות כו'", ומביא על זה "מארז"ל[65] הנעלבין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואין

60) ראה גם לקמן סכ"ד.

61) כנראה בקשר עם נישואי בתו של הרחמ"א חדקוב – ראה בהערה בסיום ההתוועדות (המו"ל).

62) פרדר"א פט"ז.

63) ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג. מדרש שמואל רפי"ז.

64) מכאן עד סוף קושיא הב' – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רנה.

65) שבת פח, ב. יומא כג, א.

משיבים עושים מאהבה ושמחים ביסורים וכו'", אבל אינו מביא סיום המאמר – "עליהן הכתוב[66] אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", כיון שכאן לא מדובר אודות השכר שבזה [ענין זה נתבאר בחלק ראשון בתניא פכ"ו[67]], אלא – כפי שמסיים בפרק י"ב – שעי"ז נפטרים מיסורי גיהנם ("ביסורין קלין בעוה"ז ניצול מדיני' קשים של עוה"ב, כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח לפי הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין"), והיינו, שכאן לא מדובר אודות ענין השכר, אלא אודות שלילת היפך השכר.

ואינו מובן[68]:

א) כיון שכאן אינו מדבר אודות השכר שנזכר במארז"ל הנ"ל – למה מביא בכלל מארז"ל זה; מהי שייכותו לענין התשובה?

ב) מדוע מביא גם המארז"ל[69] "וכל המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו" – הרי זה לכאורה ענין לעצמו, ומהי שייכותו להמבואר באגה"ת כאן?

ג) גם[70] צריך להבין במ"ש לפנ"ז "והמכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהי' לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'" – מה מוסיף רבינו הזקן בלשון "נגד ה'"?

ואין לומר שזהו מצד לשון הפסוק[71] "וחטאתי נגדי תמיד" – כי, "נגדי" קאי על האדם, ולא שהחטא הוא "נגד ה'".

ובודאי שאין זה רק מליצה, ולשון נופל על לשון – שלא שייך לומר זאת על רבינו הזקן, שכל ענין שכותב הוא בדיוק. ובפרט באגה"ת שכתב תחילה מהדורא קמא, ואח"כ חזר וכתבה, וחילק לפרקים וכו', כך, שכל ענין הוא בודאי בתכלית הדיוק[72].

[וכפי שרואים גם באגה"ק סי' ז"ך, שמביא כמה לשונות של פסוקים ומאמרי חז"ל, שנראים לכאורה עניני מליצות ולשון נופל על לשון וכו' – שכאשר לומדים את ה"ביאור" לסי' זה, פרטי הענינים בנוגע ל"חיי הצדיק", והענינים שנמשכים ממנו, ומה שיכולים לקבל ממנו, אזי רואים שכל ענין הוא בדיוק[73]].

* * *

כד. בנוגע לפירוש רש"י – נקודת הביאור היא, שבפ' בהעלותך לא מדובר אודות עשיית המנורה במשכן (כבפ' תרומה), אלא אודות הציווי ופרטי הענינים דהדלקת הנרות ("בהעלותך את הנרות"), שנוגע לא רק למנורה שהיתה במשכן בזמנו של משה, אלא גם בנוגע לכל המנורות שיהיו בדורות שלאח"ז, עד למנורה שתהי' בביאת משיח צדקנו.

ועפ"ז מובן החילוק בין מ"ש בפ' תרומה "תיעשה המנורה", למ"ש בפרשתנו "כן עשה את המנורה" – כי:

בפ' תרומה מדובר רק אודות המנורה שהיתה במשכן, שנעשית מאלי' ("תיעשה") ע"י הקב"ה, ואילו בפרשתנו מדובר אודות הדלקת הנרות גם בדורות שלאח"ז, בזמן בית ראשון ובית שני, גם כאשר לא היתה המנורה שנעשית בזמנו של משה (וכמו המנורה שעשו מלכי בית חשמונאי, שאפילו לא היתה של זהב, כיון שהיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב[74]), וכיון שכן, הרי אי אפשר לומר כאן "תיעשה המנורה" (מאלי', ע"י הקב"ה), כיון שקאי גם על המנורה שהיתה מעשה ידי אדם; ולאידך גיסא, אי אפשר לומר "כן תעשה את המנורה" (בלשון עתיד), כיון שקאי גם על המנורה שהיתה בזמנו של משה. ולכן נאמר "כן עשה את המנורה", "מי שעשאה" – בדורות שלאח"ז, או הקב"ה – בזמנו של משה.

---

66) ס' שופטים ה, לא.

67) וכן באגה"ק (סי"א; סכ"ב). – וכבר דובר פעם בארוכה אודות החילוקים בין המקומות שבהם מבאר רבינו הזקן ענין זה: בפכ"ו, באגה"ת ובאגה"ק (ראה תורת מנחם – התוועדויות חט"ז ע' 285 ואילך. וש"נ).

68) ראה גם שיחת ש"פ נשא סי"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 422).

69) יומא שם. וש"נ.

70) מכאן עד סוף הסעיף – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רנד.

71) תהלים נא, ה.

72) ראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 326. וש"נ.

73) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ס"ע 72. וש"נ.

74) ראה ר"ה כד, ב (ובפרש"י). וש"נ.

ועפ"ז: מ"ש רש"י "ומדרש אגדה ע"י הקב"ה נעשית מאלי'", אין זה פירוש נוסף (מלבד הפירוש "מי שעשאה"), אלא המשך ופירוש ל"מי שעשאה" – פעם עשאה פלוני ופעם עשאה מישהו אחר, ובמילא נכללת בזה גם עשייתה ע"י הקב"ה.

כה. אך כאן מתעוררת שאלה:

בשלמא בפ' תרומה שנאמר "תיעשה המנורה", "מאלי'", ע"י הקב"ה – אין מקום לשאלה איך נעשתה מנורה שלימה [שהיתה גבוהה י"ח טפחים (ועד שהי' צורך ב"מעלה .. לפני המנורה שעלי' הכהן עומד ומטיב"[75]), עם שבעה קנים, גביעים כפתורים ופרחים[76]] יחד עם כל כלי', מ"ככר[77] זהב"[78] בלבד – כיון שהקב"ה יכול לעשות זאת;

אבל בפרשתנו שמדובר אודות עשיית המנורה ע"י מעשה בני אדם – "כן עשה את המנורה", "מי שעשאה" – נשאלת השאלה: איך הי' יכול לעשות מנורה שלימה עם כל כלי' מככר זהב אחד בלבד?

ועל זה מתרץ רש"י, שפנים המנורה הי' "חלול", כך, שדפנות המנורה היו יכולים להיות דקים ביותר, ולכן הי' יכול להספיק ככר אחד זהב עבור כל המנורה.

כו. ועדיין אינו מובן:

בנדבת המשכן נאמר[79] "מרבים העם להביא מדי העבודה" (יותר מכדי צורך העבודה), "והמלאכה (מלאכת ההבאה) היתה דים (של עושי המשכן) לכל המלאכה (של משכן) לעשות אותה ו(ל)הותר".

ולכאורה, כיון שנדבת המשכן היתה באופן של הרחבה – למה הביאו רק ככר זהב אחד, ובמילא הוצרכו לעשות את המנורה חלולה מבפנים, הרי היו יכולים להביא כמות גדולה יותר של זהב, ואז לא היו צריכים לעשותה חלולה מבפנים?

אמנם אין זו קושיא חזקה בדרך הפשט, כי, כשם שהבן חמש למקרא אינו שואל למה הוצרכו לעשות מנורה של שבעה קנים דוקא, לא פחות ולא יותר, כמו"כ אינו שואל למה נצטוו לעשותה מככר זהב אחד ולא יותר; אבל אעפ"כ, כיון ששאלה זו יכולה להתעורר אצל בן חמש למקרא – מסביר לו רש"י שזהו "כדרך מנורות כסף שלפני השרים":

שרים – הם אנשים חשובים שיש להם ריבוי כסף וזהב, עד שאינו נחשב אצלם למאומה[80], ואעפ"כ, דרך מנורות כסף שלפני השרים שהם חלולים מבפנים (למרות הקושי שבעשיית מנורה כזו), שמזה מוכח שיותר טוב לעשות מנורות כסף חלולים – מאיזה סיבה שתהי' (ואז יכולים להשתמש בכמות פחותה של כסף, ובשאר הכסף יכולים להשתמש עבור ענינים אחרים).

ומזה מובן גם בנוגע למנורה שבביהמ"ק – שגם כאשר ההנהגה היתה באופן של הרחבה, ו"אין עניות במקום עשירות"[81] (עוד יותר מאשר העשירות של השרים), מ"מ, היתה המנורה חלולה, "כדרך מנורות כסף שלפני השרים" (ולכן הספיק ככר זהב אחד עבור כל המנורה, ובשאר הזהב השתמשו עבור ענינים אחרים).

ועפ"ז מובנים כל הדיוקים שבפירוש רש"י; ונשאר רק לבאר ה"יינה של תורה"[82], וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

כז. הביאור באגרת התשובה[83]:

75) פרש"י ריש פרשתנו (ד"ה בהעלותך הב').
76) כפי שפירש רש"י בפרטיות בפ' תרומה (כה, לה).
77) תרומה כה, לט. ועוד.
78) ובפרט שכיון ש"זהב" הוא כבד ביותר, הרי "ככר זהב" אינה כמות גדולה כ"כ.
79) ויקהל לו, ה־ז (ובפרש"י).
80) ע"פ לשון הכתוב – מלכים־א יו"ד, כא.
81) שבת קב, ב. וש"נ.
82) נזכר גם שבפירוש רש"י זה יש גם ענין ע"ד ההלכה – שעפ"ז יש לבאר דיוק בדברי הגמרא במסכת מנחות.
83) מכאן עד סוסל"א – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רנה ואילך.

מארז"ל "הנעלבין ואינן עולבין .. ואין משיבים כו'" קאי על אלו שיש ביכלתם להשיב ואעפ"כ אינם משיבים, דאל"כ, מהו החידוש והמעלה בכך שאין משיבין, בה בשעה שאין להם ברירה אחרת?!...

ובנוגע לענייננו:

כיון שמדובר אודות מי שכבר עשה תשובה שלימה, ונמחל לו לגמרי, וכפי שהביא רבינו הזקן לעיל[84] ש"אין מזכירין לו דבר וחצי דבר כו'", ועד שהגיע כבר לדרגת תשובה עילאה (כנ"ל סכ"ג) – הרי מובן שכאשר קורה אצלו ענין בלתי־רצוי, יש לו מה להשיב להקב"ה: כיון שכבר עשה תשובה, מדוע מגיע לו עונש?! – וזהו החידוש שאעפ"כ אינו משיב, אלא מקבל בשמחה.

ולכן מוסיף ומפרט "לקבל בשמחה כל המאורעות .. בין מן השמים בין ע"י הבריות" – כי, בנוגע לאפשרות להשיב (שבזה הוא החידוש ש"אין משיבים") יש חילוק בין מאורע מן השמים למאורע שע"י הבריות:

בנוגע למאורע מן השמים – נקל יותר לקבל, בידעו שכך הוא רצונו של הקב"ה; משא"כ בנוגע למאורע שבא ע"י הבריות, שהם בעלי בחירה, יכול להשיב ולטעון להקב"ה מדוע מגיע לו הדבר.

[ואף שמבואר באגה"ק[85] שגם בנוגע למאורע שנעשה ע"י "בן אדם שהוא בעל בחירה .. על הניזק כבר נגזר מן השמים" – הרי (נוסף לכך שכאשר לומדים אגה"ת לא יודעים עדיין מה שיתבאר באגה"ק) כבר כתב רבינו הזקן בנוגע לענין היסורים לאחרי שלימות התשובה, שזהו דוקא כאשר "הקב"ה מביא עליו יסורים, וכמ"ש[86] ופקדתי בשבט וגו', ופקדתי דייקא"[87], ולא ע"י הבריות].

משא"כ בתניא פכ"ו, ששם לא מודגש הענין ד"אין משיבים", לא נוגע החילוק בין "מן השמים" ל"ע"י הבריות", ולכן אינו מזכיר זאת.

וכיון שכאן נוגע החילוק בפרטי הדברים, לכן מוסיף גם "בדיבור או במעשה" – כנגד ב' הענינים ד"הנעלבין ואינן עולבין שומעים חרפתם ואין משיבים", כי, הענין ד"שומעים חרפתם" בא ע"י דיבור, ואילו הענין ד"הנעלבין" הוא בדרך כלל ע"י מעשה (אף שיכול להיות גם ע"י דיבור).

כח. ולהעיר, שע"פ האמור שהחידוש הוא ש"אין משיבין" גם לאחרי שלימות התשובה שיש מה להשיב – יש לבאר ענין תמוה בגמרא:

קודם המאמר "ת"ר הנעלבין ואינן עולבים כו'" – הובא בגמרא[88] המאמר "עלובה כלה מזנה בתוך חופתה (כישראל כשעמדו בסיני ועשו העגל) .. מאי קרא, עד[89] שהמלך במסיבו (בחופתו) נרדי נתן (עזב) ריחו (הטוב לאחרים) .. ועדיין חביבותא היא גבן (אע"פ שהמקרא מספר בגנותנו, הראה לנו לשון חבה), דכתיב נתן ולא כתב הסריח" (ובתוס': "לשון מגונה לא הי' לו לכתוב (דאית לי' למיכתב לישנא מעליא[90]), אלא כלומר ולא כתב עזב ריחו, דהוה משמע הסריח, אלא כתב נתן, לשון חביבות").

ולכאורה אינו מובן: מהי שייכות הענינים זל"ז? ובודאי אין לומר שרק בגלל שנאמר "עלובה כו'", בא לאח"ז המאמר ד"הנעלבין כו'".

והביאור בזה – ע"פ האמור לעיל:

כיון שלאחרי חטא העגל שבו בנ"י בתשובה (ובאופן דתשובה עילאה), והקב"ה נתרצה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה "סלחתי כדברך"[91] (כפי שביקש משה שלא ישאר שום רושם מהחטא) – הרי מובן שהיו אז בדרגת צדיקים, ועד לדרגת בעלי תשובה שלמעלה מצדיקים גמורים (כפי שמביא רבינו הזקן[92] "מעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים" בנוגע לתשובה עילאה).

---

84) רפ"ב.
85) סכ"ה (קלח, ב).
86) תהלים פט, לג.
87) לעיל פ"א.
88) שבת פח, ב (ובפרש"י).
89) שה"ש א, יב.
90) תוס' גיטין לו, סע"ב.
91) שלח יד, כ. וראה פרש"י תשא לג, יא.
92) לעיל ספ"ח.

והגע עצמך: אפילו בשעת החטא לא נאמר הלשון "עזב", כיון שמעמד ומצב כזה לא שייך אצל בנ"י! ועאכו"כ לאחרי התשובה.

וכיון שכן, יכולה כנס"י לבוא בטענה ורעש ("שטורעם"): כיון שעומדים בדרגת צדיקים גמורים, שאז אין להתיירא אפילו מ"רשע שהשעה משחקת לו"[93] – כיצד יתכן שיש ענין של עונשים, יסורים וכו'?!

ועל זה בא המאמר שלאח"ז אודות מעלתם של "הנעלבין ואינם עולבים שומעים חרפתם ואין משיבים" – שאע"פ שיש לבנ"י מה לטעון ולהשיב כו', מ"מ, "אין משיבים", ודוקא ע"י הנהגה זו זוכים לברכותיו של הקב"ה.

כט. ומביא רבינו הזקן גם המשך המארז"ל "עושים מאהבה":

לכאורה אינו מובן: בשלמא ההמשך ד"שמחים ביסורים" נוגע לענין ד"לקבל בשמחה כו'", אבל מה נוגע הענין ד"עושים מאהבה"? ולכאורה לא הי' צריך להעתיק תיבות אלו, אלא לכתוב "וכו'", כפי שמצינו כיו"ב בכ"מ כשישנם תיבות מסויימות בפסוק או מארז"ל שאינם נוגעים לענינא, שכותב "וגו'" או "וכו'"?

אך הענין הוא – שבזה מודגש שהענין ד"אינן עולבין" ו"אין משיבין" צריך להיות מתוך אהבה; וכדי לידע שהאהבה היא אמיתית, לא די ברגש האהבה בלבד, אלא יש צורך שיומשך גם בענין של עשי' – "עושים מאהבה".

ל. ומסיים רבינו הזקן במארז"ל "וכל המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו"[94]:

כיון שישנו מאורע בלתי רצוי – הנה מזה גופא מוכח שגם לאחרי התשובה נשאר עדיין ענין של פגם, שלכן יש צורך בענין של עונש, כפי שכבר נתבאר בתניא לפנ"ז[95] ש"לפי ערך וחלוקי בחי' הפגם .. כך הם חלוקי בחי' המירוק והעונש כו'". ולכן, אף שכבר עשה תשובה, מוטל עליו חוב להסיר את הפגם שנשאר (וע"ד משנ"ת באגה"ת לפנ"ז[96] שגם לאחרי שלימות התשובה צריך להיות ענין הקרבן, "ועכשיו שאין לנו קרבן .. התענית הוא במקום קרבן כו'").

וענין זה נעשה עי"ז ש"מעביר על מדותיו", שאז "מעבירי' לו על כל פשעיו" – "כל פשעיו" דייקא (ע"ד משנת"ל[97] בענין "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עוונותיו"[98]).

ולכן מביא רבינו הזקן ענין זה באגה"ת – כיון שזהו חלק מענין התשובה.

לא. ולהעיר, שע"פ האמור לעיל, נמצא, שרבינו הזקן מפרש פירוש חדש במארז"ל זה:

הענין ד"מעביר על מדותיו" – הובא ברמב"ם[99] בנוגע לענינים שבין אדם לחבירו, ש"ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו על כל דברי העולם, שהכל אצל המבינים דברי הבל והבאי, ואינן כדי לנקום עליהם וכו'"; ואילו לפי דברי רבינו הזקן, הרי זה גם בנוגע לענינים שבין אדם למקום, שגם בנוגע למאורעות שבאים מן השמים, שיכול לבוא בטענות כלפי הקב"ה, עליו להיות מעביר על מדותיו.

ומובן שאין מחלוקת בדבר, אלא שהרמב"ם מדבר אודות עניני העולם, שבהם צריך להיות מעביר על מדותיו, לפי "שהכל .. דברי הבל והבאי כו'"; ואילו רבינו הזקן מדבר אודות ענין התשובה (שלכן מביא גם את סיום המארז"ל: "מעבירין לו על כל פשעיו", שלא הובא ברמב"ם שמדבר אודות עניני העולם), ובנוגע לענין התשובה – הענין ד"מעביר על מדותיו" הוא כלפי שמים[100].

---

93) ברכות ז, ב. וש"נ.

94) בענין זה נזכר גם מארז"ל (ר"ה יז, סע"א ואילך) על הפסוק (מיכה בסופו) "נושא עון וגו'", "למי נושא עון לעובר פשע לשארית נחלתו .. למי שמשים עצמו כשיריים", כפי שנתבאר בדרושי אדמו"ר מהר"ש (ראה סה"מ תרכ"ז ס"ע תלט ואילך. וש"נ).

95) פכ"ד – בהגהה.

96) פ"ב.

97) שיחת ש"פ שמיני סי"ח (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 24).

98) ברכות יב, ב.

99) הל' דעות פ"ז ה"ז.

100) הביאור בפיסקא "שיהי' לזכרון .. שחטא נגד ה'" – ראה שיחת ש"פ שלח סל"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 507 ואילך).

ועד שע"י התשובה מתקיים פס"ד הרמב"ם[101] "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה .. ומיד הן נגאלין", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

לב. ביאור ה"יינה של תורה" שבפירוש רש"י, שגם בענין שנעשה מאליו באתערותא דלעילא ע"י הקב"ה, צריכה להיות עבודה[102] ע"י מעשה ידי אדם[103] ("למעשה ידיך תכסוף"[104]) – נכלל בשיחה (הנ"ל סכ"ב) שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

לג. ויש להוסיף בענין "מעשה המנורה" שהיתה "מקשה זהב", שכן הוא בנוגע לבנ"י שהם כולם ביחד (כנ"ל ס"ג), כפי שהי' במעמד הר סיני – שאז בחר הקב"ה בבנ"י (ולכן "כשיאמר ובנו בחרת יזכור מתן תורה"[105]) – שהיו שם הנשמות של כל בנ"י במשך כל הדורות (כדאיתא בפרקי דר"א[106]), כולל גם נשמות הגרים[107] (כמובא בספרים בעלי סמכא בנגלה ובחסידות).

וע"פ דברי רבינו הזקן בתניא[108] ש"ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (היינו, שענין הבחירה הוא לא רק גם בנוגע לגוף, אלא רק על הגוף, ולא על הנשמה, שבה לא שייך ענין הבחירה), נמצא, שלא זו בלבד שנשמות הגרים היו במעמד הר סיני, אלא שאז היתה הבחירה גם בגופו של הגר.

ולכן, מה שמצינו שקו"ט בנוגע לגר, הרי זה רק אם יכול לומר "לאבותינו" – שבמשנה[109] איתא ש"הגר מביא ולא קורא שאינו יכול לומר .. לאבותינו", אבל בירושלמי[110] איתא ש"מביא וקורא, מ"ט כי אב המון גויים נתתיך", וכן פסק הרמב"ם[111] (ונתבאר גם בתשובות הרמב"ם[112]); אבל אין שקו"ט בנוגע לענין ד"מושבע ועומד מהר סיני"[113] – כיון שגם נשמות הגרים היו במעמד הר סיני, ובעת אמירת עשה"ד נעשה גם אצלם הענין ד"אנכי ה' אלקיך"[114], שה' הוא כחך וחיותך[115]; אלא שרצה הקב"ה שהגר יהי' תחילה בין גויים, ואח"כ יתגייר ויקבל נשמה חדשה – נשמה שהיתה במעמד הר סיני.

וזהו גם הביאור בדיוק הלשון "גר שנתגייר", ולא גוי שנתגייר, כמו קטן שהגדיל, עבד שנשתחרר וכו' – כי[116], הגיור מוכיח שמלכתחילה הי' "גר", שנשמתו היתה במעמד הר סיני (כי לולי זאת, לא הי' מתגייר), אלא שרצה הקב"ה שיהי' משך זמן בין גויים, ואח"כ יתגייר.

ועפ"ז סרה הקושיא הידועה שיש שואלים[117]: מה כבר פועל הגיור כשנעשה כהלכה – כיון שדוקא ע"י הגיור כהלכה, כרצונו של הקב"ה, נעשה הגר מציאות חדשה – שמקבל נשמה שהיתה במעמד הר סיני, ואם אינו רוצה להתגייר כהלכה, לא נפעל שום דבר, ונשאר כמקודם.

---

101) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

102) נוסף על פעולת השלכת ככר הזהב לאור, שאין זה ב"מעשה המנורה" ממש, אלא רק הכנה.

103) וע"ד הסיפור* הידוע שרבינו הזקן לא רצה לקיים מצות קידוש לבנה ע"י נס, אלא באופן שתהי' לזה אחיזה במעשה ידי אדם, שלכן, לאחרי שהעמיד הספינה בדרך נס (בניגוד לרצונו של הפקיד), ביקש מהפקיד להעמיד את הספינה, ורק אז קידש את הלבנה (לקו"ד ח"ד תשנב, ב).

104) איוב יד, טו.

105) שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד. וש"נ.

106) פמ"א.

107) ראה שבועות לט, א.

108) פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

109) ביכורים פ"א מ"ד.

110) שם ה"ד.

111) הל' ביכורים פ"ד ה"ג.

112) נדפסה ברמב"ם הוצאת שולזינגער (נ.י. תש"ז) בהוספות לח"א סי"ט. תשובות הרמב"ם (ירושלים, תש"כ) כרך ב סרצ"ג.

113) יומא עג, סע"ב. וש"נ.

114) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

115) ראה לקו"ת במדבר טז, סע"ד. ר"פ ראה. תורת מנחם – התוועדויות סה"מ חשון ע' רסח. סיון ע' שלח. ועוד.

116) ראה תשובות מהר"ם מרוטנבורג (הובא בספר תשובות בעלי התוס' מכת"י (ניו יארק תשי"ד – ע' רפו, סי"ט)). מדבר קדמות (להחיד"א) מערכת ג אות ג.

117) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ס"ע 393 ואילך.

---

*) בענין זה נזכר גם הסיפור שכאשר רבינו הזקן רצה לשבות במקום מסויים סמוך לעיירה נעוועל, נשברו אופני העגלה, ומתו הסוסים, כך, שלא יכלו להמשיך בנסיעה – כמבואר בלקו"ד (ח"א לח, א) ענין הנס שבזה.

ועד"ז בנוגע לאלו הטוענים שמשה רבינו נשא "אשה כושית"[118],

— ולהעיר, שיש "חכמים" שחושבים שמצאו קושיא חדשה, אבל האמת היא שקושיא זו שאל כבר זמרי בן סלוא, כמסופר בגמרא במסכת סנהדרין[119] (שנדפסה הרבה לפני שנולד בעל הטענה...) ש"הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא .. מה עשה .. הלך אצל כזבי .. והביאה אצל משה, אמר לו, בן עמרם, זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך". ובכן: רואים בפועל מה נשאר מזמרי בן סלוא ובני שבטו, ומה אירע עם משה רבינו! —

כיון ש"משה קודם מתן תורה נשא, וכשנתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות והיא עמהם"[120].

לד. אמנם, אע"פ שכל בנ"י הם באופן ד"מקשה", מ"מ, צריכים להיות חילוקים ביניהם — שישנו "רב" שפוסק דינים, וישנו מי שאינו מקיים תומ"צ, שאסור ליתן לו שררה בישראל[121], ובודאי שאסור ליתן לו לפסוק שאלה.

וגדולה מזו מצינו, שאפילו דעת בעלי־בתים היא היפך דעת תורה[122].

ובהקדמה — שלא מדובר אודות בעה"ב עם־הארץ שאינו יודע ללמוד (דא"כ, מאי קמ"ל שאינו יכול לפסוק שאלה), אלא מדובר אודות בעה"ב שיודע ללמוד, ירא־שמים, ויש לו אפילו "סמיכה" (ממי שראוי ליתן סמיכה, כיון שהוא בעצמו קיבל סמיכה ממי שראוי ליתן), ואעפ"כ, אסור לו לפסוק שאלה, כיון שדעת בעה"ב — שעוסקים בעניני עולם — היא היפך דעת תורה!

אמנם ע"פ תורה צריכים לעסוק בעניני העולם. אי אפשר לומר תהלים כל היום, ולסמוך שהפרנסה תבוא מאלי', אלא צריך לעסוק בעניני העולם — "בכל אשר תעשה"[123]. אבל בפועל, מצד ההתעסקות בעניני העולם, הרי הוא בעה"ב שדעתו היא היפך דעת תורה!

לה. וזוהי גם הסיבה לכך שיש כאלו שלא מתקבלת אצלם ההנחה שקובע הרמב"ם[124] אודות המאורעות שבעולם, שאין זה "מנהג העולם", "נקרה נקרית", אלא זהו "בגלל מעשיהם" של בנ"י:

דובר לעיל[125] — ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל — שהסיבה לכך שיש עכשיו ריבוי צרות מהגויים שמסביב לארץ ישראל, היא, בגלל שיהודים עצמם אומרים על הגויים שהם יהודים ויש להם חלק בארץ ישראל.

והתפלאתי, מדוע לא מתקבלת בעולם הנחה זו?! ואפילו יהודים דתיים שמאמינים ברמב"ם שכל דבריו הם "תורת משה", ומאמינים בדברי הגמרא בענין "מדה כנגד מדה"[126] — לא מתקבלת אצלם ההנחה שהצרות שסובלים עכשיו מהגויים הם בגלל הסיבה הנ"ל!

עד שתפסתי שזהו תוכן דברי הסמ"ע שדעת בעה"ב היא היפך דעת תורה!

מצד זה שמונחים כ"כ בעניני העולם, ובלשון הרמב"ם: "מנהג העולם" — לא מתקבלת הנחה שהיא היפך מנהג העולם!

מאמינים אמנם בדברי הרמב"ם, אבל אמונה זו נשארת באופן מקיף — ע"ד המבואר[127] בענין "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריי"[128].

— תמיד חשבתי שענין זה שייך רק אצל גנב, אבל עכשיו אני רואה שענין זה שייך אצל כל אחד... שבשעה שענין פרטי בא לידי פועל, לא מועיל ענין האמונה, ודעתו נשארת היפך דעת תורה, שלא מתקבלת אצלו הנחה שהיא היפך מנהג העולם, בגלל שהוא מונח כ"כ ב"מנהג העולם".

---

118) פרשתנו יב, א.
119) פב, א.
120) פרש"י שם.
121) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז.
122) ראה סמ"ע לחו"מ ס"ג סקי"ג. נתיבות (לבעל החוו"ד) שם סק"ח.
123) פ' ראה טו, יח.
124) הל' תעניות פ"א ה"ג.
125) שיחות ל"ג בעומר (בעת ה"פאראד") ס"ח; בין מנחה למעריב ס"ו; ש"פ בחוקותי סכ"ט; ש"פ נשא סי"ח (תורת מנחם — התוועדויות ח"ס ע' 219; ע' 241 ואילך; ע' 287 ואילך; ס"ע 425 ואילך).
126) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
127) ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 260 ואילך. וש"נ.
128) ברכות סג, א (לגירסת הע"י).

לו. וכך הי' גם בנוגע ל"מבצע תפילין":

אפילו אצל יהודים דתיים לא הונח – ולא מונח עד היום – שהסיבה לכך שיהודים ניצחו במלחמה היא בגלל הנחת תפילין!

מפורש אמנם בגמרא במסכת ברכות[129]: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך[130] .. אלו תפילין שבראש", והרא"ש בהלכות קטנות[131] כתב ש"מפני קיום מצות תפילין (שמניחים על הזרוע והקדקד) .. יתקיים באנשי המלחמה וטרף[132] זרוע אף קדקד", והרי הכל מאמינים בדברי הגמרא והרא"ש (ולומדים זאת עם הילדים וכו'), אבל אעפ"כ, בנוגע לפועל, לומר שנצחון המלחמה הי' בגלל זה שאנשי־החיל הניחו תפילין – לא מתקבלת הנחה זו; האמונה נשארת באופן מקיף, ואינה חודרת בהכרתם.

החיילים שהשתתפו במלחמה ראו נסים גלויים; הם ראו "יד ה'" ו"אצבע ה'" בכל פרט, כידוע מאות סיפורים בזה, אבל הם לא מקשרים זאת עם פעולת הנחת התפילין. – יש לקוות שבמשך הזמן יגיעו לידי הכרה זו, כיון שהם הולכים בדרך הנכונה. אבל אותם דתיים שיושבים בתוך הממשלה – אינם מאמינים בכל הענין!

והענין בזה – שבמלחמה יש צורך בנשק רוחני, כשם שיש צורך בנשק גשמי.

ובהקדמה – שהצורך בנשק גשמי גופא הוא בגלל שהתורה אומרת שיש צורך בכך, והיינו, שהתורה אומרת שבנ"י צריכים לעשות את כל עניניהם בגשמיות, וכשיש מלחמה, צריכים להשתמש בנשק גשמי. וכמדובר בהתוועדות קודמת[133], שהסיבה לכך שהולכים לרופא היא – בגלל שכך צוה הקב"ה בתורה, לא בגלל שהרופא מצד עצמו יכול לעזור, שהרי כל הענינים הם מהקב"ה, אלא שהקב"ה אומר שענין פלוני צריך לשאול את הרופא, ענין פלוני צריך לשאול אצל איש צבא, וענין פלוני צריך לשאול אצל מהנדס וכיו"ב.

יש צורך לערוך מלחמה בגשמיות, כיון שכך צוה הקב"ה – "ה' איש מלחמה"[134], וכיון שאומרים שיש "מלחמה", הרי מובן שיש צד שכנגד, לפי שכך רוצה הקב"ה, ובד בבד רוצה הקב"ה שיהי' זה באופן ש"ה' איש מלחמה", היינו, שזוהי מלחמה שבה לוחם ה' – הי' הוה ויהי' כאחד[135], למעלה מהטבע.

וכמו"כ יש צורך בנשק רוחני – שזהו ענין התפילין.

ומה שאין לו הסברה על זה בשכל – מי יאמר שיש צורך בביאור בשכל?! כל הקיום של בנ"י אינו ע"פ שכל, אלא ענין שלמעלה מהטבע לגמרי, כי ע"פ טבע אין מקום לקיום בנ"י!

וכאמור, הסיבה לכך שיש יהודים שהנחה זו לא מתקבלת אצלם, היא, בגלל היותם בעלי־בתים שדעתם היא היפך דעת תורה, ולכן, כל זמן שעסוקים ומונחים בעניני העולם, לא חודרת אצלם ההכרה בענין שלמעלה מהעולם.

לז. וכן הוא בענינו:

הרמב"ם אומר שכל המאורעות שבעולם הם בגלל מעשיהם של בנ"י, ולכן צריך כל אחד לפשפש במעשיו כו' – כך שזהו ענין והוראה ששייכים לכל אחד מישראל; אין זה ענין של "ליובאַוויטש"[136], וגם לא ענין של "קבלה" ששייך רק ליחידי סגולה [כך הי' בעבר, אבל עכשיו שייך גם חלק הסוד שבתורה לכל אחד מישראל[137]].

---

129) ו, א. וש"נ.
130) תבוא כח, יו"ד.
131) הל' תפילין סט"ו.
132) ברכה לג, כ.
133) שיחת יום ב' דחה"ש סי"ח (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 391 ואילך).
134) בשלח טו, ג.
135) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. שעהיוה"א שם פ"ז (פב, א). שו"ע אדה"ז או"ח רס"ה.
136) ראה גם שיחת ש"פ נשא סי"ח (תורת מנחם שם ע' 425).
137) ראה תניא אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).

ולמרות שמאמינים בדברי הרמב"ם באמונה שלימה – אין זה חודר בהכרתם, בגלל הרגילות בעניני העולם, באופן ש"הרגל נעשה טבע"[138], ולכן לא מונח ענין שהוא היפך "מנהג העולם".

(כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק:) ו"אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"[139]: יתכן שאילו הייתי צריך לילך ולעסוק במסחר בעניני העולם בכל יום, לא הייתי רואה את הדברים כפי שאני רואה אותם; אבל לפועל רואה אני שכן הוא, כיון שכך מפורש ברמב"ם!

וכך הי' הסדר תמיד אצל בנ"י, שלא כולם היו במעמד ומצב שלא עסקו בעניני העולם; רוב בנ"י עסקו בעניני העולם [לא רק זבולון, אלא גם שאר השבטים. – יחודו של זבולון הי' ש"לחוף ימים ישכון"[140], אבל גם שאר השבטים עסקו בעניני העולם], ורק שבט ישכר (או גם יהודה[141]) עסקו בתורה, ומהם יצאו בעלי הוראה לפסוק הוראות לכל בנ"י.

לח. ולכן:

לא יעזור מה שבאים ואומרים לי, ומאיימים עלי, שאם לא אפסיק לומר שהסיבה לכך שגויים מתערבים בעניני ארץ ישראל ונופלים קרבנות כו' היא מצד הענין של "מיהו יהודי", אזי יפגע הדבר בעניני חב"ד, ויפגע בקשרי הידידות שיש לי עם פלוני בן פלוני וכיו"ב; אינני יכול להפסיק לומר זאת, כיון שהנני רואה זאת בעיני בשר!

כשם שעכשיו נמצאים בשבת פ' בהעלותך, בזמן של רעוא דכל רעוין – כך אני רואה, בלי ספק, שהסיבה להתערבות של מצרים או רוסיא[136] היא בגלל שיהודים בעצמם "הזמינו" אותם, בכך שמאפשרים לגויים שיוכלו להיכנס לארץ ישראל; מזמינים את ה"מחבל" להיכנס לארץ ישראל!

אלא מאי, אתה לא רואה זאת – למד יותר גמרא, למד ספרי מוסר, ואולי תתחיל גם אתה לראות זאת; אבל אני רואה זאת בבירור. ובכן, שישאלו אותו: מה יעשה אדם שרואה שבגלל זה נופלים אנשים – שלא יצעק ברחובות?! שלא ידפוק על השולחן?! כל מי שיש לו מוח בקדקדו מבין שבמצב כזה צריך לצעוק, ולא יתכן שמי שרואה דבר כזה, לא יצעק: הצילו!

אלו שרואים זאת ולא צועקים – אין לי הסבר עליהם; אני אומר קאַפּיטל תהלים שה' יאיר את עיניהם וכו'. אבל אני כשלעצמי – אין לי ברירה! כיון שאני רואה זאת, מוכרחני לצעוק! אילו לא הייתי רואה, היתה לי ברירה, אבל כיון שאני רואה, אין לי ברירה אלא לצעוק! – אם אעצום את עיני אזי הקרבן אינו קרבן?!...

אתמול נפלו קרבנות, שלשום נפלו קרבנות, וגם היום בבוקר נפלו קרבנות, והגמרא אומרת שזהו ענין של "מדה כנגד מדה", והרמב"ם אומר שזה ענין שקשור עם מעשיהם של ישראל! – יש לך הסבר אחר ברמב"ם?!

כתב לי מישהו שעל זה נאמר בישעי'[142] "אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם וגו'". – לא רציתי לומר פסוק זה, כיון שברצוני לדבר רק בצד הטוב, אבל סוכ"ס הרי נאמר בתנ"ך – שכולם מאמינים בו – "אם תמאנו ומריתם", והרי "מריתם" הוא הענין של "ריפורם" [כשישאלו רפורמי מהו הענין של "ריפורם", יאמר גם הוא שזהו ענין של "מריתם"...], ועל זה אומר ישעי': "אם תמאנו ומריתם וגו'" – כל הענינים שנימנו בהמשך הפסוק.

ובכן: אע"פ שמאמינים במ"ש בישעי' – לא מקשרים זאת עם גיור רפורמי!

ומוסיפים לטעון שבישעי' מדובר אודות קירוב הלבבות!... – אין לך קירוב הלבבות גדול יותר מאשר הנהגה ע"פ שו"ע, ועד שאומרים על אהרן כהן גדול שהי' "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"[56], והיינו,

138) ראה שבילי אמונה נ"ד ש"ב. שו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו. תניא ספי"ד. פט"ו (כא, א). פמ"ד (סג, ב).
139) אבות פ"ב מ"ד.
140) ויחי מט, יג.
141) ראה סנהדרין ה, א.
142) א, יט־כ.

שאפילו אלו שהם "בריות בעלמא"[143], צריך לאהוב ולקרב לתורה (לא ח"ו לקרב את התורה אליהם, אלא לקרב אותם לתורה[144]); ואילו הנהגה שאינה ע"פ שו"ע, לא יכולה להביא לידי קירוב הלבבות, כי אם לידי "מחלוקת קרח וכל עדתו"[145], שפירושה[146]: מחלוקת בין קרח לעדתו!

לט. ולכן מוכרחים להשתדל לבטל את הגזירה בהקדם האפשרי, כי, כל מה שמחכים יותר, יהי' קשה יותר לפעול זאת, כיון שה"שמאלניים" ישאלו: למה אתמול שתקתם?!

וברור הדבר שאם ידברו בדברים היוצאים מן הלב, יכנסו הדברים אל הלב[147].

ושלא יאמרו שבין־כה לא יעזור הדבר, כי, על כל יהודי נאמר "אע"פ שחטא (כיון שיצרו הרע אנסו[148]) ישראל הוא"[35], וניצוץ האש שבכל אחד מישראל הוא תמיד בשלימותו, ועד ל"שלהבת", ובאופן ש"עולה מאלי'"[2].

וענין זה נעשה ע"י אהרן הכהן, כמ"ש "בהעלותך את הנרות", היינו, שמדליק את ה"נר" שיש בכל אחד מישראל, וההדלקה היא באופן "עד שתהא שלהבת עולה מאלי'", וע"י "שלהבת" זו מאירים את חושך הגלות, ועד שמזה באים לקיום היעוד[149] "ה' יהי' לך לאור עולם".

ויקויים מ"ש "ורדפתם את אויביכם ונפלו לפניכם לחרב"[150], וכפירוש רש"י: "איש בחרב רעהו" (כך שיהודי לא צריך להטריח את עצמו), "ונתתי שלום בארץ"[151].

וכל זה – כמ"ש בהפטרה[152]: "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות" (שנקרא "אלקי הצבאות"[153]).

ומזה באים לאתחלתא דגאולה, ותיכף לאח"ז – לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

[ניגנו הניגון "כי אלקים יושיע ציון", ולאחרי אמירת ברכה אחרונה[154], בעמדו לצאת, שהה כ"ק אדמו"ר שליט"א איזה זמן ורקד על מקומו בשמחה רבה].

---

143) ראה תניא פל"ב.
144) ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ע' 236. וש"נ.
145) אבות פ"ה מי"ז.
146) ראה ס' החיים (לאחיו של המהר"ל) חלק גאולה וישועה פ"ג. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ס"ע 177. וש"נ.
147) ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א. ועוד.
148) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.
149) ישעי' ס, כ.
150) בחוקותי כו, ז.
151) שם, ו.
152) זכרי' ד, ו.
153) הושע יב, ו. ועוד.
154) כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן המזונות להרחמ"א חדקוב, עבור החתונה של בתו, ובקבוק יי"ש למחותנו הרא"ל קרעמער – עבור סעודת ה"שבע ברכות".

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז סיון, ה'תשי"א

להנהלת אגודת חב"ד באה"ק תובב"א

שלום וברכה!

מוסג"פ מכתב אשר פניתי בו למוסדות חינוך שונים בארה"ב אשר נהוג בהם חופש מהלמודים בחדשי הקיץ.

באשר גם באה"ק נמצאים מוסדות חנוך אשר בהם נהוג חופש הקיץ, הרשות בידכם להשתמש במכתבי הנ"ל כדי לפרסמו לתועלת הרצוי באופן המתאים. ובודאי תודיעוני בפרטות מכל מה שעשיתם בזה.

בברכת הצלחה בעבודתם בקודש.

לקוטי־שיחות פרשת בהעלותך כרך יח שיחה א

א.

הסבר רש״י לסמיכות הפרשיות

בתחילת הפרשה מצטט רש״י מן הפסוק את המילה ״בהעלותך״, ומפרש[1]: ״למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים[2]? — לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את המנורה[3].

כבר הוסבר פעמים רבות[4], שמזה שרש״י עומד על הסיבה לסמיכות פרשיות רק במקומות ספורים, למרות שבמדרשי חז״ל יש הסברים לסמיכות פרשיות במקומות רבים נוספים, מובן, שלפי דרך הפשט[5], דרכו של רש״י בפירושו על התורה, אין שום קושי מדוע דוקא פרשיות אלו סמוכות. כאשר שואל רש״י ״למה נסמכה...״ הרי זה מפני שלפי פשוטו של מקרא יש קושי מסויים בסדר הפרשיות, או קושי אחר המתורץ באמצעות ההסבר לסמיכות הפרשיות.

השאלה המתעוררת על סמיכות הפרשיות כאן, בפשטות, היא:

מתורגם ללשון הקודש

חנוכת הנשיאים החלה ״ביום כלות משה להקים את המשכן״[6] — בראש חודש ניסן, שהיה שמיני למילואים[7]. ונמשכה שנים־עשר יום[8], ״נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום״[9].

הדלקת הנרות על־ידי אהרן הכהן, בהעלותך את הנרות, החלה בפשטות, ביום הקמת המשכן בר״ח ניסן. הכרח, איפוא, לומר, שהציווי ״בהעלותך״ נאמר לפני יום השמיני למילואים[10], ומתעוררת השאלה ״למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים״? כיצד סמוכה פרשת המנורה לאחר פרשת הנשיאים[11]?

[אמנם הכלל ״אין מוקדם ומאוחר בתורה״ קיים גם לגבי פשוטו של מקרא לפי פירוש רש״י[12], אך ניתן לפרש באמצעותו רק כשאין ברירה, ובנוסף לו צריך טעם על־זה[13], ובפרט בענינינו, כאשר סדר זו עלול לגרום לטעות לא רק בסדר המאורעות[14], אלא גם בזמן התחלת קיום המצוה של הדלקת הנרות על־ידי אהרן[15]].

לכן צריך רש״י להסביר, שפרשת המנורה נכתבה כאן מפני חלישות הדעת של אהרן ״כשראה אהרן חנוכת הנשיאים״, וכדי להראות את הנחמה שניחמו ה׳ על כך.

---

1) פרש״י זה ליתא בדפוס א׳* וב׳ (וכן ליתא בכת״י שראיתי)**, אבל הובא בשאר דפוסים שראיתי, ברמב״ן (״לשון רש״י ממדרש אגדה״), אברבנאל, מושב זקנים עה״ת. וכן הובא בלקו״ת פרשתנו (לא, רע״ג) בשם רש״י. ובאוה״ח הובא מ״דבריהם ז״ל״.

2) ראה תנחומא פרשתנו ג. ה. במדב״ר פט״ו, ג. שם, ו.

3) ברמב״ן הובא בסיומו הלשון ״בוקר וערב״, ובאברבנאל ואוה״ח ״ערב ובוקר וכו׳״.

4) ראה גם רא״ם ר״פ שלח. שפ״ח (ועוד) שם.

5) להעיר ג״כ מפי׳ הראב״ע ר״פ משפטים (כא, ב).

6) נשא ז, א.

7) פרש״י שם.

8) מדסתם רש״י ולא פירש כלום עה״פ ביום השביעי (נשא ז, מח — משא״כ בהראב״ע שם). וכן הוא ע״ד ה(דרש ו)ההלכה — שו״ע אדה״ז חאו״ח סתכ״ט ס״ט. וש״נ. — ולא תירץ רש״י קושיית הראב״ע, כיון שכתוב בקרא: נשיא אחד ליום גו׳ וביום השביעי דפשוטו — רצופין. ולהעיר מפרש״י שם (ז, יד): לא מצינו כו׳ והוראת שעה הייתה.

9) נשא ז, יא.

10) או ביום שמיני למילואים. שהרי כבר פרש״י נשא (ה, ב) ״שמונה פרשיות נאמרו בו ביום כדאיתא במס׳ גיטין בפ׳ הנזקין***״, ושם מפורש ״פרשת הנרות״ ובפרש״י ״בהעלותך לפי שבו ביום התחילו להדליק״.

11) ואין לומר שבנדו״ד לא איכפת לי׳ כיון שכבר נצטוו פרשת הנרות בר״פ תצוה ובפ׳ אמור (כד, ב ואילך) — כי הרי כאן ניתוספו כמה פרטים בהציווי ״אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות״ וכו׳, שלא נאמרו בפ׳ תצוה ואמור (משא״כ בתרומה כה, לז — דהמדובר ע״ד עשיית המנורה ולא הדלקתה כבפרשתנו. וראה פרש״י שם). וראה אוה״ח עה״פ ד״ה בהעלותך.

12) ראה פרש״י בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ובכ״מ. וראה לקו״ש [המתורגם] ח״ז ע׳ 125.

13) ראה לקו״ש [המתורגם] חי״ז ע׳ 298. לקמן ע׳ 368.

14) כבפירושו לבראשית ווישלח שם. ועד״ז בשמות ד, כ. ולהעיר שבכלל ע״פ פשש״מ אין מוכרח לידע הזמן דכל ציווי, וכפרש״י ר״פ אחרי ״מה ת״ל כו׳״ (ראה לקו״ש [המתורגם] ח״ז ע׳ 123 הערה 3).

15) ומטעם זה מובן דאין לפרש (ע״ד מ״ש רמב״ן נשא ז, א. וראה גם רמב״ן פרשתנו ט, א) דמכיון שהתחיל ע״ד חנוכת הנשיאים ביום ח׳ למילואים פשוט שממשיך בהקרבת כולם, ולכן הוצרך לפרש ״בהעלותך את הנרות״ לאחר כל הקרבנות והנשיאים — כי מכיון שנותן מקום לטעות בזמנו פשיטא שהכתוב הי׳ מפרטו במקום אחר. ועפ״ז יומתק הלשון ״למה נסמכה פרשת המנורה כו׳״, שמפשטות הלשון משמע שהשאלה היא לא רק למה נאמרה כאן כ״א ע״ז שנסמכה לפרשת הנשיאים, כי זה נותן מקום לטעות כו׳. או י״ל דמתחלה הי׳ צריך לכתוב (ביום כלות משה) פ׳ הדלקת הנרות שהיא עבודה הקבועה במשכן, ואח״כ חנוכת הנשיאים שענינה קרבן שעה ודהיחיד (פרש״י נשא ז, יב).

---

*) אלא ששם, בהמשך להפירוש ״על שם שהלהב כו׳״ איתא: ״ולמה נסמכה פרשת נרות לחנכת המזבח כו׳״ (ומביא תוכן דרשת התנחומא פרשתנו ה).

**) ולא הובא גם במפרשי רש״י (שראיתי) לבד מספר זכרון.

***) ס, סע״א ואילך.

ב.

השאלות המתעוררות על דברי רש"י

אך צריך להבין:

א) במה הרגיעה תשובתו של הקדוש־ברוך־הוא "שלך גדולה משלהם שאתה מדליק..." את "חלשה אז דעתו" של אהרן, בעוד אשר היא לא הסבירה במה "שלך גדולה"[16]?

ב) ואם זהו דבר ברור, כך שאהרן הבין זאת בעצמו, מדוע "חלשה אז דעתו" מלכתחילה?

ג) שאלותיו של רמב"ן[17] (א) "למה נחמו בהדלקת הנרות ולא נחמו בקטורת בוקר וערב ששבחו הכתוב ישימו קטורה באפך ובכל הקרבנות ובמנחת חביתין ובעבודת יום הכיפורים שאינה כשרה אלא בו ונכנס לפני ולפנים...". (ב) "מה טעם לחלישות הדעת הזו והלא קרבנו גדול משל נשיאים שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המילואים". אמנם, לפי פשוטו של מקרא הקריב משה בשבעת ימי המילואים, ולא אהרן[18], אך בכל זאת: א) הבעלים של הקרבנות[19] היו אהרן ובניו[20]. ב) מפורש בפסוק שבשמיני למילואים הקריב אהרן קרבנות[21].

ד) יתר־על־כן[22]: גם לגבי הקרבנות שהביאו הנשיאים, מסתבר בפשטות, שהקרבתם על המזבח היתה על־ידי אהרן ובניו!

ג.

הקשיים על לשונו של רש"י

כמו־כן יש להבין דיוקים מסויימים בלשונו של רש"י:

א) מהי משמעות הביטוי "חייך..." – לשם מה יש צורך בשבועה?

ב) מדוע אומר רש"י גם "ומטיב את הנרות", בעוד אשר בפסוקים אלו מדובר רק על הדלקת הנרות ולא על הטבתם[23]?

ג) מדוע הוא משתמש בביטוי "שאתה מדליק ומטיב" בלשון הווה, בעוד שהדברים אמורים לאחר ש="ראה אהרן חנוכת הנשיאים", בי"ב ניסן, והיה צריך לומר "שהדלקת והטבת" – על חנוכת המנורה – ההדלקה בפעם הראשונה?

ד.

הניחום הוא שאף לו יש חלק בחנוכת המשכן

ההסבר לכך הוא:

במענה: "שלך גדולה משלהם שאתה מדליק..." אין הכוונה לנחם את אהרן בסתם עבודה שהוא מבצע, אלא שהעובדה שהוא "מדליק ומטיב את הנרות" זה גם ענין של חנוכת המשכן. כלומר, בדיוק כשם שהנשיאים הביאו את חנוכת המזבח, כך חנך אהרן את המנורה, שלא כשאר הכלים שחנוכתם לא היתה על־ידי אהרן, כדלהלן.

בזה הסיר הקדוש־ברוך־הוא את חלישות דעתו של אהרן על כך ש"לא היה עמהם בחנוכה"[24], כיוון שגם לו יש חלק ב"חנוכה", ואף "שלך (חנוכתך) גדולה משלהם": חנוכת המנורה על־ידו גדולה מחנוכת המזבח על־ידם, וזאת בשלושה פרטים הנימנים על־ידי רש"י: (א) שאתה (ב) מדליק ומטיב (ג) את הנרות.

---

16) בתנחומא שם ג מסיים "א"ל הקב"ה לאהרן ולבניו כל השבטים עשו לעצמם חנוכה ואתם לעצמכם עשו חנוכה לכך נאמר דבר אל אהרן ואל בניו בהעלותך ואח"כ קח את הלוים" (וראה תנחומא תצוה ב), ובתנחומא שם ה: אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן כו' הקרבנות כ"ז שבהמ"ק קיים הן נוהגין אבל הנרות לעולם אל מול כו'.

אבל פשיטא שאין לפרש ברש"י כבמדרשים הנ"ל: בנוגע למדרש הא' (נוסף ע"ז שלא נאמר שם "שלך גדולה משלהם" הרי) איתא שם דכל שבט לוי "היו מצירים ואומרים כו' כיון שעברה חנוכת המזבח א"ל הקב"ה לאהרן ובניו כל השבטים עשו לעצמם חנוכה ואתם לעצמכם עשו חנוכה לכך נאמר כו'" שמשמע שציווי על ההדלקה הי' לאחר חנוכת הנשיאים, וגם המשך הפרשה קח את הלויים הוא בהמשך לחנוכה והוא פיוס גם להלויים (ראה פי' מהרז"ו שם), אשר כל זה אין מרומז כלל בפירש"י.

וכן בנוגע למדרש הב' – הרי: א) מעלת הדלקת הנרות דאהרן היא לפי שהיא לעולם (ראה פי' הרמב"ן עה"פ) ומלשון רש"י משמע שהמעלה היא בהדלקתו עתה. ב) רק הנרות שייכים לאהרן, אבל הקרבנות שייכים להנשיאים – אינו ע"ד הפשט כלל. וראה לקמן בפנים.

17) עה"פ כאן.

18) כפשטות הכתובים בהציווי בפ' תצוה (כט, א ואילך), וכן בקיום הציווי בפ' צו (ח, א ואילך), ובפרש"י פקודי מ, כט: אף ביום השמיני למילואים כו' שמש משה והקריב כו'. וכמפורש גם ברמב"ן שם, כז.

19) כן צ"ל בכוונת הרמב"ן כאן.

20) פרש"י תצוה שם כב, כד. רמב"ן שם כו. ועוד.

21) שמיני ט, ב ואילך.

22) קושיית האוה"ח כאן.

23) גם צלה"ב: מדוע קאי רש"י על התיבה "בהעלותך" ולא על התחלת פרשת המנורה "דבר אל אהרן גו'"?

24) דיוק לשון רש"י "חלשה דעתו" ולא "הי' מיצר" (כלשון התנחומא ובמדב"ר (שם ג) בנוגע ללויים, ובתנחומא תצוה ב "הי' אהרן נפשו עגומה") – כי חשב שאינו ראוי לחנוכה* לפי שנשאר עדיין רושם עליו מחטא העגל** (ראה פי' מהרז"ו במדב"ר שם ג. עץ יוסף לתנחומא שם ה);

---

*) משא"כ עבודה התמידית בהמשכן (קטורת עבודת הקרבנות וכו') אינה שייכת לזה – כי זוהי העבודה המוטלת עליו בכלל.

**) אף שהביא קרבנות לכפר לו על מעשה העגל – ראה פרש"י תצוה כט, א. שמיני ט, ב.

ה.

ג' הפרטים המבטאים גדולת חנוכת המנורה על־ידי אהרן

(א) "שאתה": הקרבת הקרבנות שהביאו הנשיאים לחנוכת המזבח לא התבצעה על־ידם, אלא על־ידי הכהנים, ואילו חנוכת המנורה היתה על־ידי אהרן בעצמו ("שאתה").

(ב) "מדליק ומטיב": אילו היה אהרן רק מדליק את הנרות, היה מקום לשאלה, מה גדולה יותר, האם התחלת פעולת החנוכה – הבאת הקרבנות על־ידי הנשיאים, גם אם הסיום והקרבת הקרבנות לא נעשו על־ידם, או סיום פעולת החנוכה – הדלקת המנורה על־ידי אהרן.

אך כאשר גם ההטבה – דישון הפתילה, וההכנה להדלקה[25] – מתבצעת על־ידי אהרן, יוצא, שפעולת חנוכת המנורה[26] מתבצעת בשלימות באמצעות אהרן[27].

(ג) "את הנרות": הנשיאים חנכו את המזבח החיצון – בחצר, כי גם הקטורת שהביאו הנשיאים לחנוכת המזבח לא הוקטרה על המזבח הפנימי, אלא על המזבח החיצון "דהוראת שעה היתה"[28], ואילו אהרן חנך את המנורה הנמצאת במשכן – בפנים[29], ולכן מובן שבהדלקת הנרות, חנוכת המנורה, יש חשיבות יותר[30] מאשר בהקרבת קרבנות הנשיאים.

ו.

משה כבר חנך את המנורה?

אך לפי זה יש להבין: מדוע מלכתחילה "חלשה אז דעתו של אהרן", והרי הוא ראה שעל־ידו התבצעה חנוכת המנורה, החשובה יותר מחנוכת המזבח על־ידי הנשיאים? ואין לומר, שהוא לא ידע חשיבות זו, מפני הסיבות הבאות: א) זהו דבר פשוט, כאמור לעיל. ב) אם היה בכך חידוש, היה צריך הקדוש־ברוך־הוא לומר לו זאת בדברי הניחום שהובאו לעיל.

ההסבר לכך הוא: כמובן מפשט הפסוקים בפרשת פקודי[31], נעשו כל העבודות ביום השמיני למילואים על ידי משה: "ויערוך עליו ערך לחם...", "ויעל הנרות לפני ה'...", "ויקטר עליו קטרת...", "ויעל עליו את העולה ואת המנחה...", וכפי שמפרש רש"י[32] "ואף ביום השמיני למילואים שהוא יום הקמת המשכן שימש משה והקריב קרבנות ציבור". יוצא, איפוא, שמשה כבר חנך את המנורה.

לכן "חלשה אז דעתו של אהרן", על שאין לו חלק בעבודות של חנוכת המשכן.

על כך ענה לו הקדוש־ברוך־הוא "שאתה מדליק ומטיב", שגם הדלקת המנורה על־ידי אהרן עכשיו, בזמן חנוכת הנשיאים, היא ענין של חנוכה, כפי שהיה ענין דומה אצל חנוכת הנשיאים.

כי לכאורה, לאחר ההקרבה הראשונה, של נחשון בן עמינדב, לא היו קרבנות שאר הנשיאים ענין של חנוכה, ויש לומר שזוהי הסיבה להסתפקותו של משה[33], אם הנשיאים יקריבו ביחד, או כל אחד מהם ביום אחר.

אך מפני שכך היה ציווי ה' "נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח"[34], נעשתה ההקרבה ענין של חנוכה.

כך גם בענינו: אמנם משה כבר הדליק את המנורה ביום השמיני למילואים, אך דבריו של הקדוש־ברוך־הוא "חייך שלך גדולה משלהם" קבעו: א) למרות שהדלקת אהרן היא לאחר הדלקת משה, בכל זאת זוהי חנוכה. ב) ועיקר: בכל שנים־עשר הימים

הלשון "מיצר" שייך (בעיקר) כאשר חושב שמגיע לו הדבר; ולכן בנדו"ד לא "הי' מיצר" (כיוון שלא הי' לו "תביעה" שצ"ל לו חלק בהחנוכה), כ"א רק חלישות הדעת מזה שעדיין נשאר רושם מחטא העגל ואינו ראוי לחנוכה.

ועפ"ז יש לפרש המשך לשון רש"י "לא הוא ולא שבטו" – דלכאורה: מה נוגע כאן ההדגשה "ולא שבטו" (ובפרט ע"פ פרש"י נשא ז, יב דכל נשיא "משלו הביא") – כי זה מדגיש יותר חלישות הדעת דאהרן, שאמר דזה ששבטו לא הי' עמהם בחנוכה הוא תוצאה מ"לא הוא" – שהוא אינו ראוי לחנוכה. וראה תנחומא שם.

וראה (בדיוק ל' "חלשה דעתו") ס' השיחות תשמ"ח (קה"ת, תשמ"ט) ח"ב ע' 478 ואילך.

25) ראה פרש"י תצוה ל, ז.

26) דהרי זה שאהרן מטיב הנרות כבר מפורש בתצוה שם. והראי' שכן אמר לו הקב"ה כאן י"ל שהוא מהלשון "בהעלותך" שמעתיק רש"י, דלכאורה הול"ל "בהדלקתך" וכיו"ב אלא "על שם שהלהב עולה כתוב בהדלקתו לשון עלי'" (כפרש"י בד"ה שלאח"ז), וא"כ מוכח שצריך להיות הטבה לפנ"ז כי בלא"ה א"א להלהב לעלות מאלי' (כדבעי). ולהעיר מסוף פרש"י שם ש"עלי' הכהן עומד ומטיב".

27) להעיר מאור החמה לזהר פרשתנו קנא, א ד"ה עובדא.

28) פרש"י נשא ז, יד.

29) פקודי מ, ד. כד.

30) להעיר שבנר מערבי אמרו (פרש"י אמור כד, ג) "עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל".

31) מ, ד ואילך. שם, כג ואילך.

32) שם פסוק כט.

33) ספרי נשא ז, י. וראה אוה"ח שם.

34) שם, יא. וכן משמע בפרש"י שם.

של חנוכת המזבח על־ידי הנשיאים, היתה הדלקת והטבת הנרות על־ידי אהרן חנוכת המנורה[35].

ולמרות שאהרן כבר ראה בחנוכת הנשיאים שהחנוכה נמשכה שנים־עשר יום – בכל זאת סבר שאין ללמוד מעבודה אחת במשכן שהי' עליו ציווי ה' (שהוא ענין של חנוכה), לגבי עבודה אחרת שלא היה עליה ציווי מה'. במיוחד כאשר: (א) חנוכת המזבח היא עבודה בחוץ, וקדשי שעה[36]. (ב) הקרבנות הובאו כל יום על־ידי נשיא אחר, ולעומת זאת הדלקת המנורה: (א) היא עבודה בפנים, וקדשי דורות. (ב) נעשתה בכל יום על־ידי אהרן.

לכן הדגיש הקדוש־ברוך־הוא "חייך"[37]: אל לאהרן לחשוב, שהעובדה שההדלקה וההטבה על־ידו היא ענין של חנוכה, באה רק כנחמה, ואינה חנוכה אמיתית, או שזוהי חנוכה הטפלה לקרבן הנשיא של אותו יום, שהיא חנוכה אמיתית. לפיכך אמר הקדוש־ברוך־הוא "חייך", כדי לקבוע שזוהי עבודת חנוכה מושלמת, ואדרבה: "שלך גדולה משלהם", ואין היא טפלה.

ז.
השאלות על ביאור זה

אך צריך להבין:

א) מדוע ניחמו הקדוש־ברוך־הוא בחנוכת המנורה, ולא בעבודות חינוך אחרות במשכן, כגון: עבודת הקטורת על המזבח הפנימי, היכולה להחשב כחנוכה על־ידי אהרן, למרות שביום השמיני למילואים הקטיר משה קטורת על המזבח הפנימי[38].

ב) לפי זה יוצא, שחנוכת המזבח על־ידי נחשון בן עמינדב התחילה ביום הראשון להקמת המשכן, ר"ח ניסן, חנוכה ממש. ואילו חנוכת המנורה על־ידי אהרן החלה רק לאחר הדלקת משה ביום הראשון. וכיצד אפשר, אם כן, לומר "שלך גדולה משלהם" – גם על חנוכת נחשון?

ההסבר לכך הוא: כבר דובר פעם בהרחבה[39] על שיטתו של רש"י לגבי קרבנות היום השמיני למילואים, שיש לחלקם לשניים: (א) לחם הפנים והדלקת הנרות. (ב) הקרבנות על המזבח והקטרת הקטורת על המזבח הפנימי:

על "ויקטר עליו קטורת"[40] על־ידי משה בשמיני למילואים, אומר רש"י "שחרית וערבית כמו שנאמר...". כלומר, הקטרת הקטורת היתה גם ביום זה כבכל השנה.

לעומת זאת, היתה הדלקת המנורה על־ידי משה אז מיוחדת – רק בבוקר, והדלקת המנורה בין הערביים התבצעה גם בשמיני למילואים על־ידי אהרן[41].

והנה, לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה, וכך גם בפירושו לגמרא[42], שמצוות הדלקת המנורה היא רק בין הערביים, ואילו בבוקר רק מטיבים את הנרות[43], מובן, שחנוכת המנורה מתחילתה, שההדלקה בקביעות היא רק בין הערביים, התבצעה מיד החל ביום הראשון להקמת המשכן על־ידי אהרן, וחנוכה זו נמשכה על־ידי דיבור ה' עד לסיום חנוכת הנשיאים[44].

לעומת זאת, את הקטורת על המזבח הפנימי הקטיר משה באופן הקבוע לדורות, וזאת היתה חנוכת עבודת הקטורת של השנה כולה[45], ואי אפשר לומר על עבודת הקטורת של אהרן, המאוחרת יותר, ש"שלך גדולה משלהם"[46].

---

35) ראה יתירה מזו באוה"ח עה"פ כאן להדלקה הנרות בכל פעם הי' ענין של חינוך.

36) ראה פרש"י שמיני י, יט.

37) ל' "חייך" איתא גם בתנחומא תצוה שם. וע"פ הנ"ל בפרש"י י"ל שזהו גם הכוונה בתנחומא שם. וראה לעיל הערה 14.

38) כפשטות הכתוב פקודי מ, כז (רמב"ן שם) ולשון רש"י פקודי שם כט "והקריב קרבנות צבור". וראה לקו"ש שבהערה הבאה.

39) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 242.

40) פקודי מ, כז.

41) עפ"ז יש ליישב בפשטות קושיית החדא"ג (גיטין ס, ב) "אמאי לא נקט נמי שאר עבודות תמידים כגון פרשת התמיד שבודאי בו ביום ג"כ התחילו"

כי פ' התמיד וקטורת הוצרך כבר ליום ח' למלואים בבוקר, וא"כ מובן שנאמר לפני יום הח' למלואים (וראה פרש"י פינחס כח, ד. רמב"ן פקודי מ, כז), משא"כ נרות שהתחילו להדליק (בסדר קבוע) בו ביום בין הערביים לכן נאמר בו ביום.

42) שבת כב, ב. חגיגה כו, ב.

43) כפשטות הכתובים: בר"פ תצוה (כז, כא) מערב עד בוקר. ופרש"י שם. ובפרש"י שם, כ. בס"פ תצוה ל, ז. ופרש"י שם. אמור כד, ב־ג ובפרש"י שם. וראה כס"מ הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"ב.

44) ועוד י"ל, לכאורה, דנכלל במענה הקב"ה "שלך גדולה משלהם": חנוכת הנשיאים בפשש"מ לא היתה חנוכה ממש של המזבח שהרי גם קרבן נחשון בא לאחרי הקרבת התמיד וכו' דיום השמיני למילואים, משא"כ "שלך", הדלקת הנרות דאהרן הוא חינוך דהמנורה ממש, חינוך (התחלת) עבודה הקבועה (להעיר מפרש"י לך יד, יד) כי הדלקת משה לפנ"ז אינה שייכת לזה. וראה לקמן בפנים ובהערה 58.

אבל אינו מוכרח, כי הקרבת הכלים: קערת כסף וגו' אפ"ל קודם הקרבת התמיד, חנכו המזבח בקטרת, פר וגו'.

45) ראה לקו"ש שם (ובהערה 15 שם) דגם הקטורת דבין הערביים בשמיני למילואים הקטיר משה, ומש"כ רש"י (שמיני ט, כג) דמשה נכנס ללמדו על מעשה הקטורת הי' לאחרי קטורת דבין הערביים.

46) בנוגע ללחם הפנים הרי עריכתו ע"י משה בשמיני למלואים היתה

ח.

מעניני ההלכה שבפרש"י

מן הענינים המופלאים שבפירוש רש"י גם בהלכה:

ידועה דעת הרמב"ם[47], שהדלקת המנורה צריכה להיעשות גם בבוקר, ולא רק בין הערביים, ושבפסוק "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות" הכוונה היא "בהיטיבו – בהדליקו"[48]. לעומת זאת לפי רש"י[49], כדלעיל, ההדלקה היא רק בין הערביים, וההטבה בבוקר היא ניקוי.

יוצא, שהשאלה אם הדלקת המנורה על־ידי אהרן בין הערביים בשמיני למילואים היתה ענין של חנוכה, תלויה במחלוקת זו בין רמב"ם לרש"י: לדעת הרמב"ם התחילה כבר בבוקר השמיני למילואים חנוכת המנורה, כי מצוות ההדלקה היא גם בבוקר.

זאת במיוחד לפי פירוש דעת הרמב"ם, שהמצוה היא שהנרות ידלקו תמיד בבית המקדש[50], כלשונו בספר המצוות[51] "שנצטוו הכהנים להדליק הנרות תמיד לפני ה'", ואם כך, גם בעירת המנורה ביום, על־ידי הדלקת משה, היא חלק מן המצווה, ולכן – התחלת ה"חנוכה".

אמנם הרמב"ם פוסק[52] במשנה[53] "ואין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותיה בין הערביים"[54], אך יש לומר שזאת רק לדורות, ואילו על תקופת משה נאמר בגמרא[55], ונפסק ברמב"ם[56]: "כל הכלים שעשה משה – משיחתן מקדשתן (מכאן ואילך עבודתן מחנכתן)". וכיוון שמנורת משה התקדשה במשיחה, הרי ההדלקה, שהיתה לאחר המשיחה ובזמן שחלה חובת המצוה, היא חנוכה[57].

לעומת זאת, לדעת רש"י חובת הדלקת הנרות היא רק בין הערביים, ובבוקר אין זו מצוה כלל, ולכן, למרות שקידוש המנורה נעשה על־ידי משיחתה, התחיל כל ענין החנוכה[58] בעת הדלקת בין הערביים[59], על־ידי אהרן[60].

ט.

רש"י מוכרח לומר כך, למרות שהמצוה היא "נר תמיד"

אך עדיין צריך להבין: גם לפי רש"י נראה, שעיקר המצוה היא בעירת המנורה כל הלילה, כפי שמובן מפירושו של רש"י על[61] "להעלות נר תמיד – כל לילה ולילה קרוי תמיד"[62], ורש"י אף סובר[63] שנר שכבה באמצע הלילה צריך שוב להיטיבו ולהדליקו, מדוע הוא מוכרח לומר דבר שאינו נרמז כלל בפשוטו של

ביום א' בשבוע לדעת רש"י (ע"פ פשש"מ. וראה רמב"ן פקודי שם, כז*), ועריכת לחם בקביעות ה"ה ביום השבת (אמור כד, ח), וא"כ לכאורה י"ל שגם בזה מעשה אהרן בשבת לאחר ימי המלואים הי' חנוכת השולחן, ובפרט עפמ"ש הצפע"נ עה"ת פקודי מ, ד. תרומה כה, ל. פרשתנו ח, כ־כב.

אבל: א) אין לומר ע"ז "גדולה משלחם" שהרי חנוכת הנשיאים הותחלה בר"ח ניסן ולחם הפנים ביום השבת שלאח"ז. ב) צ"ע בכלל (ע"פ פשש"מ) דכיון שבלחה"פ נאמר "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד" (תרומה כה, ל), שתוכן המצוה הוא שיהי' על השולחן משבת לשבת (ראה פרש"י תצוה כז, כ. וראה רא"ם שם) – י"ל שגם ע"י עריכת משה שעי"ז הי' "לפני תמיד" בשבוע זה כבר הותחלה חנוכתו (משא"כ בנוגע המנורה, כדלקמן ס"ט). וראה מלבי"ם פקודי שם, כג. כלי חמדה ס"פ פקודי אות ג'.

47) הל' תמידין ומוספין שם הי"ב. וראה שם ה"י ובנ"כ שם.

48) כס"מ הי"ב שם.

49) וכ"ה דעת כמה ראשונים – הובאו באנציקלופדיא תלמודית ערך הדלקת הנרות.

50) ראה שו"ת צפע"נ ווארשא סי' נב. קונטרס השלמה טז, א. וראה שם צפע"נ הל' מת"ע פ"ב ה"ח (לב, ג). ובכ"מ. חי' הר"ח לרמב"ם שם. כלי חמדה ר"פ תצוה. ובכ"מ.

51) מ"ע כה.

52) שם הי"א.

53) מנחות מט, א.

54) ועפ"ז הדלקת משה ביום הח' בבוקר – ה"ז ציווי מיוחד ואינה שייכת להדה"נ לדורות – ולכן גם לא לחינוך (והתחלת) עבודה זו.

55) שבועות טו, רע"א. וש"נ.

56) כלי המקדש פ"א הי"ב.

57) דברי החינוך במשנה וגמ' מנחות שם הו"ע "התחלת העשיי' כאילו מרגילים כלי זה לעבודה זו כו'" (פיה"מ מנחות פ"ד מ"ד). ולהעיר מצפע"נ מהד"ת י, א (ועוד): עי' מנחות דמ"ט דאף במשכן שנמשחו בשמן המשחה בעי גם חינוך עבודה. וראה ע"ד כהנ"ל אוצר הספרא (להר"מ זעמבא) סי"א ואילך.

58) דאף שבכלי שרת נאמר כנ"ל "מכאן ואילך עבודתן מחנכתן", דכפשוטו הוא שע"י התחלת העבודה "עבודתן מחנכתן לקדושה" (פרש"י שבועות שם) – הרי גם בכליו של משה הי' מצוה וגדר חנוכה (התחלת העבודה) מלבד משיחתן מקדשתן – ראה צפע"נ מהד"ת שם. אוצר הספרא שם. ולהעיר מצפע"נ שנסמנו לקמן הערה 69. וראה מנחות נ, א דכל חינוך למדין מהכתובים בהמשכן. וראה הערה 58.

59) ראה פרש"י מנחות שם ד"ה אי לאו "וכיון דמנורה נתחנכה בערב".

60) אבל להעיר מפרש"י מנחות שם ד"ה בד"א דחינוך המזבח הוא פ' וזה אשר תעשה בפרשת ואתה תצוה (כט, לח) המדובר בז' ימי המלואים. וראה השגות הרמב"ן לסהמ"צ להרמב"ם שורש ג' ד"ה אבל, דחינוך המזבח מצוה לדורות כמו שכ' בפ' ואתה תצוה כו' ומזה שנינו (מנחות מט) אין מחנכין את המזבח כו'. וראה בהמשך דבריו שם, ובמפרשי סהמ"צ שם. וראה רמב"ן ר"פ שמיני. צ"פ מהד"ת שם.

61) תצוה כז, כ.

62) ומשמע שתמיד קאי ע"ז שדולק בכל לילה לא על פעולת ההעלאה בכל ערב. וכן משמע מפרש"י חגיגה שם. וראה רא"ם תצוה שם.

63) מנחות פח, ב.

---

*) משא"כ ע"פ התוספתא מנחות פ"ז, ב. ספרי פינחס כח, ד. וראה בהנסמן בפנים ההערה.

מקרא, שאהרן הדליק את המנורה בין הערביים ביום השמיני למילואים, והרי ייתכן, שעל־ידי הדלקת משה בבוקר נשארה המנורה דלוקה גם בלילה, ובכך קויימה מצות ההדלקה[64]?

על זה יש לומר, שלדעת רש"י בפירושו על התורה[65] הכניסו שמן במנורה תמיד באותה מדה ובאותו אופן "שתהא דולקת מערב ועד בוקר" של "לילי טבת הארוכין", אותו מספר שעות[66]. ואם כך, הדלקת משה יכלה לדלוק שעות מועטות ביותר בלילה, והיתה צריכה להיות הדלקה על־ידי אהרן.

י.

הדלקת הנרות בזרים

לפי האמור לעיל מתורצת קושיה נוספת: נאמר בגמרא[67] ש"הדלקה לאו עבודה היא", ולכן פוסק הרמב"ם[68] ש"הדלקת הנרות כשרה בזרים". נשאלת השאלה[69]: הרי נאמר "בהעלותך את הנרות" – הדלקה על־ידי אהרן[70]?

ישנם על כך מספר תירוצים, ומהם[71]:

א) ההדלקה הראשונה היתה צריכה להיעשות על־ידי כהן כדי לחנך את המנורה ככלי שרת[72].

ב) בכל הנרות הדלקה כשרה בזר, אך הדלקת הנר המערבי צריכה להיעשות על־ידי כהן, כי "נר מערבי שכבה אין מדליקין אותו... אלא ממזבח החיצון"[73], ולזר אסור לגשת אל המזבח – על הנר המערבי נאמר, אפוא, "בהעלותך את הנרות"[74].

אך לשתי תשובות אלו נדרש הסבר, במיוחד לדעת רש"י:

לגבי התירוץ הראשון – לפי האמור לעיל יוצא שעל־ידי הדלקת משה כבר נחנכה המנורה ככלי שרת[75], במיוחד כיוון שזה לאחר "וימשחם ויקדש אותם"[76].

לגבי התירוץ השני: רש"י[77] אומר "אש שנאמר בה תמיד, הוא שמדליקין בה את הנרות שנאמר בה להעלות נר תמיד אף היא מעל המזבח החיצון תוקד" – לפי רש"י אמורות המילים "להעלות נר תמיד" לא רק על נר מערבי, כדעת הרמב"ן[78], אלא על כל הנרות[79], ואם כך, אין חובה להדליק את נר מערבי מן המזבח, וייתכן שרש"י סובר כדעת הראב"ד[80], שהחובה להדליק מהמזבח החיצון[81] חלה רק כאשר אין שום נר[82] דלוק במנורה[83].

לפי כל ההסבר הנ"ל על דברי רש"י אינה קיימת

---

64) ראה ע"ד ההלכה – זית רענן ליל"ש ריש פרשתנו שאסור לכבות הנרות. וצ"ע בפרש"י ר"פ תצוה "ואם יותר אין בכך כלום". ואולי י"ל כוונתו (בדוחק): ואם יותר ובמילא ידלק גם בבוקר.

וידועה הפליאה במדרש תנחומא תצוה ג שהיו מדליקין פעם א' בשנה (נסמן בתו"ש תצוה ס"ק צג). ובפרש"י שבת כב, סע"ב משמע שס"ל שההדלקה עושה מצוה במנורה. וראה הדיעות בזה בתו"ש מילואים לחלק כג.

65) פרש"י ר"פ תצוה. וראה ג"כ בפ' אמור כד, ג.

66) משא"כ ע"ד ההלכה – ראה מנחות פט, סע"א בפרש"י כת"י שם ד"ה ומ"ד מלמטה. בפרש"י שם ד"ה ושיערו חכמים בסופו. וראה תוד"ה אין עניות שם.

67) יומא כד, ב.

68) הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז.

69) תוס' ישנים יומא שם.

70) ע"פ פשש"מ אינה קושיא כי לא מצינו בפשטות הכתובים שהדלקה כשרה בזר, ובכ"מ נאמר אהרן או אהרן ובניו (בתחלת וסוף פ' תצוה. אמור שם). וגם ע"ד ההלכה לדעת הראב"ד (הל' ביאת המקדש שם. וראה כס"מ שם) צריכה להיות בכהן.

71) ראה בהבא לקמן – צפע"נ הל' ברכות פי"א הט"ו. הל' חנוכה פ"ג ה"ב. הל' מת"ע פ"ב ה"ח (לג, סע"ג ואילך. נעתק בצפע"נ עה"ת עה"פ. וש"נ לעוד מקומות). מהד"ת ע' 118.

72) כן מפורש בצפע"נ שם הל' ברכות, וכן מוכח מסוף דבריו בהל' מת"ע שם: ואף דהא עבודתו מחנכתו כו' נתקדש למפרע. וכן מפורש בשו"ת צפע"נ ווארשא סי' נב: בזה נעשית מנורה וצריך רק כהן כו'. ובשו"ת שם סי' רנא. וראה כלי חמדה ריש פרשתנו.

73) רמב"ם הל' תמידין ומוספין שם הי"ג. מתמיד פ"ו מ"א.

74) ראה צפע"נ מת"ע הנ"ל עוד, שכשכבה המנורה בלילה אז הוי זמן המצוה וצריך כהן דוקא.

75) ובנוגע לדעת הצפע"נ י"ל שמדבר דוקא לדורות שאז עבודתן מחנכתן שנעשו כלי שרת וגדר מנורה. אבל לא בהדלקת אהרן את המנורה. אבל לא משמע כן ממש"כ בשו"ת שם סנ"ב וסרנ"א. וכן ממש"כ במהד"ת י, א (ושאר מקומות הנ"ל). וצ"ע. וי"ל שס"ל שרק אהרן התחיל להדליקו ביום א', או שהדלקתו של משה בח' למילואים הי' לפני ש"וימשח" ויקדש אותם, והוי כמו הדלקה בז' ימי המלואים. וראה רמב"ן פקודי מ, ב. לעיל הערה 58.

76) נשא ז, א.

77) צו ו, ו.

78) ר"פ תצוה.

79) ראה בארוכה רא"ם תצוה שם. מנ"ח מצוה צח בסופה.

80) הל' תמידין ומוספין שם. אבל בראב"ד בפי' לתו"כ פ' צו שם ב: א"נ בנר מערבי עצמו שאחר שמשלים להדליק שאר הנרות ממנו מטיבו כו' ומדליקו ממזבח העולה וכן הי' עושה בכל ערב וערב.

81) אבל י"ל גם לאידך, שמכיון שלדעת רש"י "תמיד" האמור במנורה קאי על כל הנרות מצד הדלקתן בכל לילה (ולא הביא גם בפ' אמור כד, ב ואילך דרשת התו"כ שם ולא הספרי דריש פרשתנו), י"ל שחיוב הדלקה ממזבח העולה הוא בכל הנרות.

82) אבל ראה פרש"י יומא מה, ב ד"ה אש מחתה.

83) ועוד להעיר: הדין שצריך להדליק ממזבח העולה הר"ז רק ב"נר מערבי שכבה", וכ"ה לשון התו"כ כהובא ברמב"ן ר"פ תצוה, והרי בזמן שמעון הצדיק הי' נס שלא כבה – ראה פרש"י שבת כב, ב. תוס' מנחות פו, ב. ועוד. ופשיטא דבזמן אהרן הי' הנס, אלא שי"ל דבנוגע למשכן כיון שפרקוהו בשעת המסעות ואח"כ הקימוהו הוצרכה להיות הדלקה מחדש. ואכ"מ.

הקושיה מלכתחילה, כי ב"בהעלותך את הנרות" הכוונה היא, שלמרות שהדלקת משה היתה תחילה, בכל זאת יש בהדלקת אהרן ביום השמיני למילואים ובמשך שנים־עשר ימים, ענין של חנוכת המנורה, וכך מובן מדוע נאמרו הדברים דוקא לאהרן – שלך[84].

יא.

חנוכת המנורה היא תמידית

מיינה של תורה אשר בפירוש רש"י:

לכאורה, עדיין בכל זאת אינו מובן באופן "חלק" לשונו של רש"י "שאתה מדליק ומטיב" – בהווה: אם "בהעלותך את הנרות" נכתב לאחר כל חנוכת הנשיאים, וחולשת דעתו של אהרן קשורה לזמן חנוכתם, צריך היה להיכתב "שאתה הדלקת והטבת"?

ההסבר לכך לפי פנימיות הענינים הוא: על־ידי־זה מבוטא פרט נוסף בסיבה לכך ש"שלך גדולה משלהם": חנוכתם של הנשיאים היתה חד־פעמית, במשך שנים־עשר הימים, לעומת זאת, המעלה של חנוכת המנורה קיימת אצל אהרן תמיד, בכל פעם שהוא מדליק ומטיב את המנורה[85].

ההסבר לכך הוא: אדמו"ר הזקן מסביר[86] בענין חנוכת המזבח, שבדיוק כשם שכאשר מחנכים ילד נותנים לו ביום החינוך מתנות רבות, תוספת של קירוב כדי לחזק את כוחו בלימוד שלאחר מכן, כך היה גם בחנוכת המזבח, שהקרבנות שהוקרבו אז היו נעלים יותר מן הקרבנות שהוקרבו במשכן באופן תמידי, ולכן הביאו להשפעה של אור אלוקי נעלה יותר.

ייתכן לומר, שזהו הפירוש הפנימי ל"שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות": אצל הנשיאים היתה תוספת־האור של חנוכתם רק בשנים עשר הימים, ואילו על־ידי אהרן נעשית חנוכה – תוספת של אור השכינה – על־ידי ההדלקה וההטבה תמיד.

לפי זה מובן גם לשון השבועה של הקדוש־ברוך־הוא "חייך..." – המצביעה על תוקף מיוחד – השפעה חדשה של אלוקות, כי מצד השפעת אלוקות שלפי סדר ההשתלשלות, מוכרח להיות הבדל בין התחלת דבר וחנוכתו, שאז יש אור נעלה יותר, לבין ההשפעה שבאה בעקבות העבודה התמידית, ורק מצד אור שמעל להשתלשלות, הבא בדרך של שבועה – "חייך" – יכולה להביא גם ההדלקה התמידית של אהרן לתוספת של אור וגילוי שכינה כבשעת חינוך.

יב.

העבודה הרוחנית הנגרמת על־ידי "בהעלותך..."

ענין זה קשור גם לעבודה הרוחנית של "בהעלותך את הנרות": מוסבר בחסידות[87], שהנרות הם נשמות ישראל, כנאמר "נר ה' נשמת אדם": כלל נשמות ישראל נקרא מנורה, ושבעת הנרות הם שבע דרגות בעובדי ה' (אהבה משוך כמים, אהבה כרשפי אש...). עבודת אהרן – בהעלותך את הנרות – היא להביא "חיות ואלוקות" אל נשמות ישראל, לרומם ולעורר בהן אהבה לאלוקות.

לפיכך "כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו" – כשראה שחנוכת הנשיאים היא ענין חד־פעמי, נתינת כח מסויימת לנמצאים בדרגה של חידוש עבודה, לעולים לדרגה חדשה בעבודת ה', אך לא באופן תמידי ולכל ישראל, "חלשה דעתו", כיוון שחשב שגם הדלקת הנרות היא רק תוספת של אור והשפעה אלוקית לעובדי ה' הנמצאים בדרגה מיוחדת ויכולים להגיע לאהבה לאלוקות באופן של חידוש ותוקף, אך את אלה שאינם בדרגה כזאת, ובודאי לאלה שאינם "נר ה'" בגלוי, אין אהרן יכול להביא לידי עבודת ה' והארת אור ה' בהם על־ידי עבודת החינוך שלו[88].

על כך אמר לו הקב"ה "חייך, שלך גדולה משלהם": ע"י הבאה להשפעה אלוקית באופן של "חייך" – מעל לסדר ההשתלשלות, בדרגה של "החכמה[89] תחיה", ומעל לעצמותו יתברך, נגרם הענין של "שלך גדולה משלהם – שאתה מדליק ומיטיב", שתוספת האור והכוח האלוקי בנשמות ישראל נעשים

המשך בעמוד רכו

84) ואולי גם הצפע"נ כוונתו כנ"ל.

85) להעיר מאוה"ח עה"פ כאן.

86) תו"א כט, סע"ד ואילך. לקו"ת נשא כט, א. ברכה צח, סע"ב ואילך.

87) לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

88) להעיר מד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט פ"י, שזהו החילוק דמשה ואהרן. ולהעיר מלשון הלקו"ת שם רפ"ב: להעלות אהבה עזה לה' ולהגדיל מדורת אש כו'. וראה לקו"ש חכ"א ע' 178 ואילך.

89) ראה בארוכה לקו"ת פרשתנו לב, א ואילך שלכן שלך גדולה משלהם, כי הוא ממשיך גם מבחי' חכמה להיות ההעלאה דנש"י, משא"כ הנשיאים.

לקוטי־שיחות פרשת בהעלותך כרך יח שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

א.

מההבדלים שבין פסח מצרים לפסח מדבר

שניים מההבדלים שבין קרבן פסח אשר הוקרב במצרים, לבין קרבן פסח אשר הוקרב במדבר שנה לאחר מכן, ואשר אודותיו מסופר בפרשתנו[1] — "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. בארבעה עשר...", הם:

א) פסח מצרים הוקרב ביום חול[2], שהרי "בחמשה בשבת יצאו ישראל ממצרים"[3], ואם כך חל י"ד בניסן ביום רביעי. הפסח במדבר הוקרב בשבת, כפי שכתוב ב"סדר עולם"[4], שראש חודש ניסן של השנה ההיא חל ב"ראשון למעשה בראשית", ואם כך, י"ד ניסן חל בשבת[5].

ב) בפסח מצרים מודגש בעיקר היחיד: כל יחיד — כל בית (א) ביצע בעצמו את כל עבודות הקרבן (ב) בבית שלו — "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות..."[6]. ואילו את הפסח במדבר צריכים היו כל ישראל להקריב במשכן, וכלשון בגמרא[7], הדבר "מצרף" את קרבנות כל ישראל, הוא "אתי בכנופיא" (= מובא בחבורה, "באסיפת חברים ברגל"[8]), ולכן הוא נקרא קרבן ציבור.

ב.

שני הבדלים אלו תלויים זה בזה

ויש לומר, שמזה לומדים[9] את התלות שבין שני הבדלים אלו, גם לאחר מתן תורה:

קרבן פסח דוחה שבת מפני שהוא קרבן ציבור, כדברי הגמרא במסכת פסחים[10]: "פעם אחת חל י"ד להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו...", כי "הלכה זו נתעלמה" מבני בתירא, הנשיאים[11], ואמר הלל: "וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת" שכוונתו היא לקרבנות הציבור — קרבן תמיד ומוסף[12], כנאמר בגמרא בהמשך, שהוא לומד זאת באופן של 'גזירה־שוה' "מועדו מועדו", המילה "מועדו" הכתובה לגבי קרבן פסח ולגבי[13] קרבן תמיד.

הדבר מפורש יותר בתלמוד הירושלמי[14], ששם מובאים דברי הלל בגירסא זו: "הואיל ותמיד קרבן ציבור ופסח קרבן ציבור, מה תמיד קרבן ציבור דוחה השבת, אף פסח קרבן ציבור דוחה השבת"[15].

מדברי הגמרא[16] "נקוט האי כללא בידך כל שזמנו

---

1) ט, א ואילך.

2) ראה (שמו"ר פ"א מכ"ח (וראה שם פ"ה סי"ח)) דמשה תיקן להם את יום השבת לנוח. וראה אבודרהם שחרית של שבת. תו"ש שמות ב, יא ס"ק צג וש"נ.

3) שו"ע אדה"ז ר"ס תל. משבת פז, ב. טור שם (מסדר עולם — פ"ה*).

4) פ"ז. תו"כ ר"פ שמיני. שבת פז, ב. פרש"י עה"ת ר"פ שמיני. ועוד.

5) כמפורש בסדר עולם שם (בסוף הפרק). וראה לקמן הערה 26.

6) בא יב, ז. וראה פרש"י שם: זו קבלת הדם. ובמכילתא (עה"פ), פסחים (צו, א): ג' מזבחות היו כו' המשקוף ושתי המזוזות. וראה לעיל ע' 3 ואילך.

7) יומא נא, א. פרש"י פסחים סו, סע"ב.

8) פרש"י פסחים עו, סע"ב (לענין חגיגה). ובר"ח יומא שם: בבוא כל ישראל לחוג.. דהא כל ישראל חייבין לעשות הפסח.

9) לימוד ממש אינו שהרי רק במרה נצטוו על השבת. וי"ל שגם מציאות (דין) ציבור נתחדש במ"ת, וכמו שאין צבור בב"נ (גם לאחר מ"ת — ראה צפע"נ עה"ת בראשית ע' מ. צז). וראה לקמן הערה 77. ואכ"מ.

10) סו, א. ירושלמי שם. תוספתא שם פ"ד, יא.

11) פרש"י פסחים שם ד"ה בני בתירה.

12) פרש"י שם ד"ה וכי. וראה ירושלמי שם.

13) פינחס כח, ב.

14) שם. ועד"ז בתוספתא שם.

15) אין להקשות מתוספתא שם (הובא בר"ח פסחים שם, ב): "מקובלני מרבותי שפסח דוחה את השבת ולא פסח ראשון אלא פסח שני ולא פסח צבור אלא פסח יחיד". ובתוד"ה דוחה יומא שם: דגם "אם היו כל ישראל זבין או בדרך רחוקה חוץ מאדם אחד או שנים וחל ע"פ בשבת" נלמד מתמיד שדוחה את השבת —

כי זה שפסח שני דוחה שבת — אף שהוא קרבן יחיד (שהרי "לא אתי בכנופיא" — יומא שם) — הוא מפני הלימוד "ככל חקת הפסח יעשו אותו", כהמשך הגמרא ותוד"ה דוחה יומא שם** (וראה מל"מ להל' ק"פ פ"א ה"ג):

ובנוגע ל"פסח יחיד" (שבתוספתא שם) — ראה מנחת בכורים שם שמפרשו (בב' פירושים הראשונים): א) היינו פסח שני, ב) אם אינן מנויין עמו [וא"כ עדיין יש עליו שם קרבן צבור מצד זה ש"אתי בכנופיא"].

וגם לפי הג' "כגון שהיו רוב צבור זבין" (ע"ד הנ"ל בתוספות) — הרי זה שדחי שבת הוא (כמ"ש התוס' שם) משום ד"כיון דגמרינן בגז"ש הכי גמרינן מה להלן כו' אף בפסח לא יתבטל בשבת.. אי אמרת לא דחי שבת ביחיד הרי הוא בטל לגמרי" — היינו שמתבטל (לא רק קרבן פרטי דאיש זה, כ"א) כל ענין הפסח שגדרו — חיוב על כל ישראל (צבור).

---

*) אבל בסדר עולם לפנינו (וכ"ה בשבת פח. רע"א "דתניא בסדר עולם") די"ד ניסן יום חמישי הי'.

**) ומלשון הגמרא יומא ששם "א"כ יהא דוחה את השבת כו'" משמע. שהת"ק ס"ל דלא דחי את השבת. וראה תוספות חדשים למשנה תמורה רפ"ב.

קבוע דוחה את השבת... אפילו ביחיד", ופסק הרמב"ם כן[17], לא מתעורר קושי על האמור לעיל, שכן זו דעת רבי מאיר[18], אך לפי דעת תנא קמא[18] אין הדין תלוי ב"זמנו קבוע" אלא בהיותו של ציבור[19] – "שקרבנות הציבור דוחין את השבת... וקרבנות יחיד אינן דוחות..."[18]. ומעצם העובדה שבין בני בתירא והלל, וכן בין רבי יאשיה ורבי יונתן, כדלהלן, היה דין ודברים אם קרבן פסח דוחה שבת, מוכח, שדעתם היא כדעת תנא קמא, שהרי לפי דעת רבי מאיר אין כאן מלכתחילה מקום לשאלה[20], כי קרבן פסח "זמנו קבוע"[21].

אלא, שגם לפי דעת תנא קמא, הכרחי התנאי של "זמנו קבוע"[22] כתנאי צדדי, ולכן פר העלם דבר של ציבור אינו דוחה שבת[23], למרות ש"חטאת הקהל הוא"[24], ואין לך ציבור גדול מכלל ישראל.

ולפיכך: מפסח מצרים, שהיה קרבן יחיד והוקרב ביום חול[25] לומדים שקרבן יחיד אינו דוחה שבת. לעומת זאת הוקרב הפסח במדבר בשבת[26] – ובאופן זה ניכר שבקרבן פסח זה נוצר הענין של ציבור, ולכן הוא דוחה שבת.

ג.

קרבן פסח - כולל גדרי קרבן יחיד וקרבן ציבור בצוותא

למרות שהפסח במדבר, ופסח דורות, נכללים בגדר של קרבן ציבור, אין הוא קרבן ציבור בכל הפרטים. להיפך: בעיקרו ובמהותו הוא קרבן יחיד – כל אחד מבני החבורה חייב להביא קרבן נפרד מממונו שלו, ולא מממון הציבור אשר בלשכה. כן יש בו אכילת בעלים, ויותר מכך: קרבן פסח "לא בא מתחילתו אלא לאכילה"[27], ו"אינו נאכל אלא למנויו"[28], ועוד, וכל אלה הם אפיונים של קרבן יחיד –

אלא שבנוסף לכך הוא גם בגדר קרבן ציבור כי הוא "אתי בכנופיא", ונשחט "בג' כתות"[29] – קבוצות[30].

---

16) יומא נ. א.

17) הל' ביאת מקדש פ"ד ה"ט.

18) משנה רפ"ב דתמורה (יד, א).

19) וראה פסחים ע, ב (גבי חגיגה): מ"ט לא דחי שבת הא ודאי קרבן צבור הוא (וראה תוס' שם ד"ה מ"ט וד"ה הא ודאי). ושם עז, א: שלא למדנו אלא לתמיד ופסח.. שאר קרבנות צבור מניין כו'. פרש"י מנחות (כא, סע"א): תקריב בשבת.. אם קרבן צבור הוא כו'.

וקושיית ר' מאיר (משנה תמורה שם. יומא שם) מחביתי כה"ג ופר של יוהכ"פ דדחי שבת – י"ל שהת"ק ס"ל דנחשבו כקרבן ציבור (וכבגמרא יומא שם לפנ"ז (בהקס"ד) "מכלל דאיכא למ"ד דציבור"): בנוגע לחביתי כה"ג – ראה תו"י שם ד"ה ולטעמיך: פר דיוהכ"פ – כביומא שם לפנ"ז "חטאת צבור היא" מכיון שבא "על אחיו הכהנים" (פרש"י שם ד"ה חטאת). וגם להתי' דהוא "חטאת השותפין" – עיין בארוכה תו"י שם (ד"ה ומאי נ"מ) שדומה בכמה ענינים לחטאת צבור. וראה מהר"ץ חיות ליומא (שם. ו, ב – מתו"י הובא בשער המלך) דכיון שכל הקרבנות היום תלויים בפר מחשיב קרבן צבור. ולהעיר מענין מכשירי מצוה שלא הי' אפשר (ע"פ תורה) לעשותם מבעוד יום (שבת רפי"ט. פסחים רפ"ו. ועוד. ובירושי' (פסחים שם סה"ג) דהזאה אינה דוחה – מפני דעכ"פ מין הזאה ראוי מאתמול – משא"כ בנדו"ד).

20) משא"כ אם תלוי בצבור – שי"ל דפסח הו"ע של יחיד (כדלקמן בפנים ס"ד ואילך בארוכה). וי"ל שלכן לא הקשה ר' מאיר מפסח* – כי בזה י"ל שהת"ק ס"ל שיש בו גדר דקרבן צבור מכיון ש"אתי מכנופיא" (משא"כ בהנ"ל דהערה הקודמת).

21) ולהוסיף: מלשון הרמב"ם בפיה"מ הקדמה לסדר קדשים ("והמין הרביעי") – "דומה זה המין לקרבן צבור לפי שהוא דוחה את השבת כו' שכל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את השבת כו'" – משמע, דזה גופא ש"קבוע זמנו" שייך לגדר דצבור.

22) ראה פרש"י פסחים שם (ע, ב ד"ה אמאי) – לענין חגיגה: הא ודאי קרבן צבור הוא.. וזמן קבוע לה.

23) וכקושיית ר' יעקב (על שיטת הת"ק) יומא שם. ומתורצת ג"כ קושייתו משעירי עכו"ם. ובנוגע לחגיגה – ראה פסחים שם דנלמד מ"רחגותם אותו גו'" דאינה דוחה את השבת. וראה פסחים עו, סע"ב: "כיון דאית לי' תשלומין כל שבעה לא דחיא שבת" (אבל בתוס' שם לא גריס לי').

24) ויקרא ד, כא.

25) להעיר דלקיחתו היתה בשבת (תוד"ה ואוו שבת פז, ב) אבל אפ"ל לקיחה מבלי חילול שבת (מה"ת). וראה לקו"ש חי"ז ע' 57 ואילך.

26) אבל להעיר מראב"ע (פקודי מ, ב. ר"פ שמיני) ד"ביום השמיני" הוא "שמיני לניסן" וכן צ"ל (כמ"ש בראב"ע שם) לדעת רע"ק (ספרי פרשתנו ט, ו. סוכה כה, רע"ב) דה"טמאים לנפש אדם" (פרשתנו שם) – "מישאל ואלצפן היו שנטמאו לנדב ואביהוא" [דאל"כ – היו יכולין ליטהר קודם י"ד ניסן (כקושיית ר' יצחק – ספרי וסוכה שם), ועכצ"ל שגם רע"ק ס"ל "שחל שביעי שלהם להיות בע"פ" (ראה גירסת הס' שהובאה בתוד"ה שחל סוכה שם)] – ויש רוצים לתרץ כמה קושיות ע"י שנאמר שגם רע"ק פליג על התו"כ כו' (דלעיל הערה 4) דאותו היום נטל י' עטרות כו', ואין ראי' ד"ביום השמיני" הי' ב"ראשון למע"ב (ובראב"ע פקודי שם: ביום ששי הוקם המשכן או ביום השבת).

ולהעיר דגם בפסח גלגל פלוגתא מעין זה (האם היתה קביעות דע"פ שחל בשבת): בסדר עולם פי"א (ועד"ז הוא בכמה מקומות) דכיבוש יריחו – כ"ח ניסן – הי' בשבת, וא"כ ע"פ חל בשבת, ונאמר (יהושע ה, י) "ויעשו את הפסח בארבעה עשר גו'": אבל בסדר הדורות מובא דר"ח ניסן הי' אז ביום ב', וא"כ ע"פ חל בחול.

וידועה שקו"ט האחרונים בכ"ז (וגם בענין פלוגתת בני בתירא והלל) – הובאה בתו"ש בא כרך י"א מילואים סי"ג, וש"נ.

27) פסחים עו, ב במשנה.

28) זבחים נו, ב במשנה.

29) פסחים סד, א ושם. וראה מכתבי תורה מכתב ד' (להרגצובי).

30) פסחים שם, ב – עי צ"ל "קהל ועדה וישראל" שכ"א "עשרה" (שם וברש"י).

---

*) ביומא שם: "א"ל ר"מ.. והלא.. **ופסח** דקרבן יחיד הוא כו'" (ובמשנה תמורה שם ליתא "ופסח") – אבל הכוונה לפסח שני כדלקמן ביומא שם נא, א. וראה לעיל הערה 15 ובשוה"ג שם.

כלומר, קרבן פסח כולל הן ענינים של "קרבן יחיד" והן של "קרבן ציבור". ויותר מכך: אין הוא כוללם כענינים נפרדים, אלא בעניני ה"יחיד" קיימים גם עניני הציבור, ומצד שני – ב"ציבור" שבו נכלל גם ה"יחיד".

כאמור, קרבן הפסח מובא מממונו של היחיד והוא "לא בא מתחילתו אלא לאכילה", ואינו נאכל אלא למנוייו, ולכן כל מנין זקוק לקרבן נפרד, אך כל זאת צריך להיעשות בכנופיא – כל ישראל ביחד.

ומצד שני: למרות שהקריבו את קרבן פסח ב"כתות" ו"קהל עדת", לא נעשה הדבר בקבוצה אחת, אלא דוקא "בג' כתות", ולפחות מפני הספק כל אחת מהן – שלוש פעמים "קהל"[31].

ד.

סלע המחלוקת: האם היחיד או הציבור מכריע?

לפי האמור לעיל ניתן להסביר גם את הדיון שבין בני בתירא לבין הלל לגבי השאלה אם קרבן פסח דוחה שבת: כיון שבקרבן פסח ישנן שתי ההגדרות – הן של קרבן יחיד והן של קרבן ציבור, יש לדון איזו מהן עיקרית ומכריעה – ענין ה"יחיד" שבו, שאז אין הוא דוחה שבת, או ענין ה"ציבור" שבו, שאז בכחו לדחות שבת.

הוכחה נוספת להסבר זה ניתן למצוא מדברי הספרי[32] על הפסוק "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", ששם נאמר, שגם רבי יאשיה ורבי יונתן חלוקים בדעותיהם בנושא זה, אם קרבן פסח דוחה שבת: רבי יאשיה לומד מ"במועדו" שקרבן פסח דוחה שבת, כדעת הלל, ורבי יונתן אומר "ממשמע הזה עדיין לא שמענו", שאין להסיק מ"במועדו" שקרבן פסח דוחה שבת[33] – כדעת בני בתירא.

וכיון שנקודה זו, אם היחיד והפרט גובר ומכריע או הציבור והכלל, מהווה במספר מקומות את סלע המחלוקת שבין רבי יאשיה לרבי יונתן, כדלהלן, יש להניח, שזהו הבסיס למחלוקתם גם לגבי קרבן פסח.

ה.

דוגמאות למחלוקת בין רבי יאשיה לרבי יונתן

להלן דוגמאות של מחלוקות בין רבי יאשיה לרבי יונתן, אשר בהן הם הולכים לפי שיטתם בנקודה שדלעיל:

לגבי בני אדם: א) בענין עיר הנדחת[34]: "עד כמה עושין עיר הנדחת, מי' ועד ק' דברי רבי יאשיה: רבי יונתן אומר מק' ועד רובו של שבט". רש"י[35] מסביר את טעמו של רבי יאשיה: בציר (=פחות) מעשרה לא מקרי עיר – "עיר הנדחת" – וטפי (=יותר) ממאה נפקא (=יצאה) מתורת עיר והוו להו ציבור". כלומר, רבי יאשיה סובר שבהיותם "טפי ממאה" הם נעשים ציבור, ורבי יונתן סובר ש"טפי טמאה" הם נעשים "עיר" – אוסף של יחידים – "עד רובו של שבט".

ההסבר לכך הוא: אצל רבי יאשיה מכריע ה"ציבור", ולכן הוא רואה "טפי ממאה" כמציאות של ציבור, לשיטת רבי יונתן מכריע ה"יחיד", ולכן עדיין זו "עיר" עד "רובו של שבט".

וכך גם בענין "י' עד ק'": רבי יונתן רואה אותם כיחידים ממש, אפילו לא "עיר", ואילו רבי יאשיה רואה אותם כמציאות של עיר[36].

ב) בענין "מקלל אביו ואמו"[37]: "איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו[38], אין לי אלא אביו ואמו, אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין, תלמוד לומר אביו ואמו קלל דמיו בו, אביו קילל אמו קילל, דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע אחד בפני עצמו, עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו" –

רבי יאשיה סובר שיש להתייחס ל"את אביו ואת אמו" ככלל – אלו שהולידו את ה"איש" – ולכן, ללא הפסוק "אביו ואמו קילל" צריך היה לומר, שאין הוא חייב אלא־אם־כן קילל את "שניהם כאחד". ואילו רבי יונתן סובר שיש להתייחס אל כל אחד מהם כפרט בפני עצמו[39] – "אביו" בנפרד ו"אמו" בנפרד – "עד

31) להעיר משו"ע יו"ד סרכ"ח סכ"א. ועוד.

32) ועד"ז בספרי פנחס כח, ב. מכילתא בא יב, ו.

33) ודוחק לומר שלאחרי שהשיב לו ר' יאשי' הגז"ש ד"במועדו במועדו" הודה לו ר' יונתן. וראה ירושלמי (דלעיל הערה 10) שבני בתירא "לא קיבלו ממנו (היקש, ק"ו וגז"ש) עד שאמר להן כו' שמעתי משמעי' ואבטליון".

34) סנהדרין טו, סע"ב. וראה לקמן הערה 39.

35) ד"ה מעשרה. ולהעיר מירושלמי דלקמן הערה 57.

36) ובפרט עפ"י משנ"ת (ראה לקמן הערה 58), דגם עיר (הנדחת) הוא מציאות אחת של צבור.

37) סנהדרין סו, א. וש"נ. תו"כ קדושים עה"פ.

38) קדושים כ, ט.

39) לפמ"ש התוס' (יומא נז, ב ד"ה תניא. מנחות כב, ב ד"ה ור"י) דר' יהודה ס"ל כר' יהונתן [והא דס"ל מערבין לקרנות – דלא כר' יונתן (ראה לקמן בפנים ס"ח) – הוא משום "דדריש אחת"] – נמצא דגם ר' יהודה אזיל בזה לשיטתי' גבי עיה"נ שס"ל (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו)

שיפרוט לך הכתוב יחדיו". ולכן אין צורך בלימוד מיוחד ל"אביו שלא אמו...".

דוגמאות נוספות:

לגבי קדשים: ג) פסח – כדלעיל.

ד) עולת עוף[40]: "לעשות ריח ניחוח לה' מן הבקר או מן הצאן[41], מה תלמוד לומר, לפי שנאמר[42] עולה, שומע אני אפילו עולת עוף במשמע ("טעון נסכים"[43]) תלמוד לומר מן הבקר או מן הצאן – דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר אינו צריך, הלא הוא אומר[41] זבח, ועוף אינו זבח" –

לפי רבי יאשיה מכריעה האפשרות לפרש את המושג "זבח" ככולל בתוכו את כל הסוגים, כולל עוף אשר מליקתו היא שחיטתו[44], ויש צורך במיעוט מיוחד כדי למעט עולת עוף מנסכים, ואילו רבי יונתן סובר שההכרעה היא לפי הפרט של "זבח", ולא עולת עוף "דבמליקה היא ולא בזביחה"[44].

לגבי ממון ה) בענין "חומש"[45]: "ויסף חמישיתו עליו[46], שיהא הוא וחומשו חמשה, דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר חמישיתו חומשו של קרן" – לדעת רבי יאשיה החומש הוא "מלבר" (חומש של הקרן ביחד עם התוספת), ואילו רבי יונתן סובר "חומש מלגיו" ("חומשו של קרן").

ההסבר למחלוקתם הוא: הקרן והחומש הם שני דברים שונים – הקרן הוא עיקר התשלום, והחומש הוא התוספת. אך יש ביניהם נקודה משותפת – שניהם ביחד מהוים את התשלומים עבור אותו מעשה.

ולכן: רבי יאשיה נוקט בשיטתו לצרף ולחבר את הפרטים, ולפיכך יש לתת, לפי דעתו, "חומש מלבר" – חמישית של הקרן והחומש ביחד. ואילו רבי יונתן רואה כל פרט בנפרד, ולכן גדלו של אחד מהפרטים, החומש, הוא "חמישית" של הפרט האחר, ה"קרן" – "חומש מלגיו".

לגבי זמן: ו) בענין מהותו של "זמן" – בדין עגלה ערופה[47]: "אשר לא יעבד בו ולא יזרע[48] – לשעבר, דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר, להבא. ובגמרא מוסבר ש"להבא דכולי עלמא לא פליגי (לפי כל הדעות אסור להבא לזרוע וכדומה)... כי פליגי לשעבר".

ההסבר לכך דומה לאמור לעיל: במושג "זמן" נכללים שני ענינים: (א) הפרטים שבו – עבר, הווה ועתיד. (ב) המושג "זמן" באופן כללי – ענין המשכיות הזמן באופן כללי, מציאות אחת של עבר, הווה ועתיד.

רבי יאשיה מחבר הכל ביחד. מצד המשכיות הזמן בכלל הרי עבר, הווה ועתיד הם ענין אחד, ולכן הוא סובר שהתנאי "אשר לא יעבד בו ולא יזרע" אמור לגבי הצירוף של המשכיות הזמן, ולכן הוא חל גם על ה"עבר". ואילו רבי יונתן רואה את ה"פרטים" שבזמן, כאשר כל פרט (עבר, הווה ועתיד) הוא ענין נפרד, ולכן התנאי אמור רק לגבי העתיד – "להבא" – ולא לגבי "עבר".

ו.

את שלוש המחלוקות האחרונות ניתן לתלות בטעמים שונים

כאמור מספר פעמים, כאשר מוצאים שיטה אשר בה נוקטים חכמינו ז"ל – "לשיטתיה" – מפורשת במספר מקומות, יש למצוא הכרח לכך, "צריכותא", בכל אחד מן המקומות הללו. שאם לאו, די היה לציין את המחלוקת במקום אחד, אשר ממנו ניתן היה ללמוד מהי דעתם במקומות אחרים לפי שיטותיהם אלו. וכך גם בענינו:

בשלוש המחלוקות האחרונות – לגבי עולת עוף, חומש וזמן – ניתן היה לומר (בלי להתחשב שעקב הנקודה המשותפת שישנה בכל המחלוקות הקיימות בין אותם חכמים, סביר לומר שהם נוקטים כל אחד בשיטתו), שהמחלוקת אינה קשורה לנקודה הנ"ל, של חיבור וצירוף או חלוקה ופירוט, אלא בסיבות שונות ואחרות – בכל מחלוקת לפי ענינה:

(א) בענין "עולת עוף" ניתן לומר שהמחלוקת אם "זבח" כולל "עוף" אינה קשורה לחלוקה או לחיבור,

---

כר' יונתן "ממאה ועד רובו של שבט". [ולהעיר, דבר פלוגתי' – ר' מאיר – ס"ל "מחמשה עד עשרה". וראה בספרים שהובאו בעמודי ירושלים (איזינשטיין) לירושלמי שם].

אבל להעיר מהמדובר כמ"פ (לקו"ש ח"ה ע' 264. ועוד) בנוגע לשיטת ר' יהודה ור' נחמי', דשיטת ר' יהודה היא לדייק כללות הענין (אף שאינו מתאים כ"כ עם פירוש של תיבה פרטית), עיי"ש.

40) מנחות צ, סע"ב. ספרי שלח עה"פ.

41) שלח טו, ג.

42) ספרי שם.

43) חולין כ, ב.

44) רש"י כת"י מנחות שם ד"ה ועוד.

45) ב"מ נד, א. וראה לקמן הערה 53. ובתוספתא מע"ש רפ"ד פליגי בזה ת"ק ור"א ב"ר שמעון.

46) בחוקותי כז, כז.

47) סוטה מו, ב.

48) שופטים כא, ד.

אלא כרוכה במחלוקת[49] אם יש "שחיטה לעוף מן התורה" או "אין שחיטה לעוף...".

אמנם, המחלוקת הנ"ל היא רק לגבי בשר חולין, ואילו בקדשים יש צורך במליקה, לפי כל הדעות[50], אך למרות זאת אותו ביטוי, "זבח", נאמר[51] גם לגבי בשר חולין. ולכן, אם "אין שחיטה לעוף מן התורה", אין העוף יכול להיכלל בביטוי "זבח", אפילו כאשר הוא נאמר לגבי קדשים.

(ב) "חומש": בענין הטעם לתוספת חומש, בפדיון הקדש, מבאר הרמב"ם[52]: "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם... שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו", והוא יפדה זאת "בפחות משוויו".

ולכן ניתן לומר, שהמחלוקת היא בהערכת "מחשבת האדם"[53]: עד כמה יפחית האדם משווי ההקדש[54] – האם די בכמות "חומשו של קרן", או שאין יוצאים מן הספק בנכונותו של האדם לפדות "בפחות משוויו" עד הגודל "רביע של קרן"[55].

(ג) "זמן": יש לומר, שכאן אין מדובר בשאלה אם "לצרף או לחלק", אלא על עצם מציאותו של הזמן – כלשון הגאון הראגוטשובי[56]: האם הזמן הוא "מחובר מפרטים או עצם פשוט".

ז.

הצורך בפירוט המחלוקות בענין המקלל ובענין עיר הנדחת

ה"צריכותא", הצורך בפירוט שתי המחלוקות הראשונות, המובאות לעיל בסעיף ה', היא:

בענין המקלל המחלוקת היא לגבי משמעות הניסוח בפסוק: כאשר מציינת התורה שני דברים, ללא המילה "יחדיו", האם הכוונה היא לשניהם ביחד, או לכל אחד מהם לחוד. את זאת אי אפשר לדעת מן המחלוקות האחרות.

בנוסף לזה, יש לומר: כאן המחלוקת היא האם לצרף ביחד שני דברים השונים לחלוטין זה מזה (שלא כקרן וחומש) המפורטים בפסוק אחד. וייתכן לומר, שלמרות שבמקרים אחרים סובר רבי יאשיה שצריך לצרף דברים, הרי במקרה זה הוא סובר שאין לצרפם.

בענין עיר הנדחת המחלוקת היא לגבי פירוש מילה הכתובה בתורה: מהי "עיר", ומתי היא חדלה להיות עיר והופכת להיות אוסף של יחידים, או ציבור[57].

לכאורה, ניתן לשאול: מחלוקת זו דומה, לכאורה, למחלוקת בענין העוף, לגבי משמעות המילה "זבח" שבפסוק. ואם כך, מדוע צריך לפרט את המחלוקת גם בענין עיר הנדחת?

אלא, שבנוסף להאמור לעיל, שבענין "זבח" תלויה המחלוקת גם בשאלה אם יש שחיטה לעוף מן התורה, יש לומר: בענין עיר הנדחת יש חידוש והבדל בדין גם לגבי המציאות של ציבור עצמו[58]: עשרה, מאה, רובו של שבט.

ולפיכך ניתן היה לחשוב שבמקרה זה מסכים רבי יאשיה עם דעת רבי יונתן ש"טפי ממאה" הם "עיר", כיון שגם "עיר" היא ציבור.

או מצד שני: רבי יונתן מסכים לדעת רבי יאשיה, כיון שבענינים רבים עשרה כבר אינם מציאות של יחידים.

ח.

החידוש שבמחלוקת בענין "מערבין לקרנות"

שיטתו של רבי יאשיה, בענין המקלל, שיש לצרף שני פרטים המוזכרים ביחד בתורה, אינה רק כאשר שני הפרטים הם מאותו סוג, "אביו ואמו", אלא אף כאשר מדובר בשני סוגים שונים. את זאת לומדים ממחלוקת נוספת בין רבי יאשיה לרבי יונתן –

ז) האם "מערבין לקרנות", או אין "מערבין

---

49) דר"א הקפר ורבי – חולין כח, א. וש"נ. ועיי"ש כז, ב.

50) כמש"נ (ויקרא א, טו. שם ה, ח) "ומלק את ראשו".

51) ראה יב, כא.

52) סוף הל' תמורה.

53) ולהעיר, דבספרי נשא (ה, ז) גירסת הספרים דלר' יאשי' "חומשו של סלע"* ולא "הוא וחומשו חמשה", אבל הגי' הגר"א: הוא וחומשו חמשה דברי ר"י, כבש"ס.

54) ומכיון שגבי פדיון קדשים צ"ל כמות זה (מלגאו או מלבר) – שוב לא פלוג בכל שאר המקומות שצריך להוסיף חומש, גם כאלו שאין שייך טעם הנ"ל (ראה לקח טוב – להר"י ענגל – כלל ח' בסופו, דגם בדאורייתא מצינו "לא פלוג").

55) רש"י ב"מ שם ד"ה הוא וחומשו חמשה.

56) ראהה מפענצ"פ פ"ג ס"ג ואילך. וש"נ.

57) ראה תוד"ה מעשרה סנהדרין טו, סע"ב (ולהעיר מתוד"ה איש שם טז, א). וראה ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו: עיר לא כפר, עיר לא כרך. וראה מפרשים שם.

58) ראה לקו"ש כרך ט' ע' 109 ואילך (דכל אנשי עיר הנדחת הם מציאות אחת). ועיי"ש, שעפ"ז מתורץ למה גם הנשים והטף שלא חטאו נהרגים, ועוד.

*) וכ"ה גירסת היל"ש נשא שם. וראה ספרי הוצאת האראוויטץ שינויי הגירסאות בזה.

לקרנות"[59]: "ולקח מדם הפר ומדם השעיר[60]. שיהיו מעורבין (מזים אותם ביחד על קרנות המזבח) – דברי רבי יאשיה, ורבי יונתן אומר, מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו".

פרו של הכהן הגדול ביום הכיפורים הוא קרבן יחיד[61], והשעיר "אשר לעם"[62] הוא קרבן ציבור, אך למרות זאת סובר רבי יאשיה שמצרפים ומערבים אותם יחד.

חידוש נוסף יש במחלוקת זו של "מערבין לקרנות" על פני ענין המקלל: דבריו של רבי יאשיה בענין המקלל, שללא הלימוד המיוחד יודעים את האיסור רק אם קילל "אביו ואמו", אינם מחייבים שמדובר רק במקרה שמקללם בבת אחת, באותו דיבור, אלא אף כאשר מקללם בזה אחר זה. וחידושו של הפסוק הוא שהאדם חייב אף כאשר קילל את אביו או את אמו בלבד.

כלומר, ה"צירוף" במקרה זה הוא צירוף של שניהם, אביו ואמו, אך גם כאשר מקללם בזה אחר זה, וה"חלוקה ופירוט" במקרה זה היא כאשר מקלל רק אחד מהם.

ואילו בעניין "מערבין לקרנות", סוברים כולם, שצריך להזות את שניהם על קרנות המזבח. המחלוקת היא, האם "מערבין" – את שניהם בבת אחת, או מזים אותם בזה אחר זה. ולפיכך יש כאן חידוש בשיטת רבי יאשיה בענין "מערבין לקרנות", כי כאן מערבין את דם הפר ביחד עם דם השעיר[63].

מצד שני, יש חידוש גם בשיטתו של רבי יונתן בענין "מערבין לקרנות"[64]: כאמור לעיל, השעיר הוא קרבן ציבור, ולפיכך ניתן היה לומר, שלפי כל הדעות, גם לדעת רבי יונתן, מצרפים אל הציבור (השעיר) עוד יחיד (הפר[65]) – "מערבין לקרנות". אך לא כך בענין המקלל, כאשר הן אביו והן אמו הם יחידים.

ט.

החידוש שבמחלוקת בענין "ומתו גם שניהם"

מחלוקת נוספת בין רבי יאשיה לרבי יונתן, האם "שניהם כאחד" או "אחד אחד בפני עצמו" –

ח) בענין[66] גדול הבא על הקטנה[67], "ומתו גם שניהם[68]. עד שיהיו שוין כאחד – דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר, ומת[69], האיש אשר שכב עמה לבדו". רבי יאשיה אומר שחובת המיתה, "ומתו", מוטלת על הצירוף של "שניהם" כאחד, ולכן חייבים שניהם להיות בני־עונשין, ואילו רבי יונתן סובר, שאין צורך לצרפם, וחובת המיתה מוטלת על כל אחד מהם בנפרד – "אחד אחד בפני עצמו" – "ומת האיש... לבדו".

ה"צריכותא" שבמחלוקת זו, לפי פירוש רש"י בסוגיא[70] היא: הקטנה, לא זו בלבד שהיא "אינה שווה" לגדול בעונשין, אלא שהיא כלל אינה בגדר עונשין, ולכן ניתן היה לומר, שבמקרה זה מסכים רבי יאשיה עם דעת רבי יונתן, שלמרות שאין מתקיים התנאי של "שניהם כאחד" עדיין מוטלת החובה על הגדול, כיון שאי־הענשת הקטנה אינה סותרת ל"צירוף שניהם כאחד", כי הם כלל אינם ניתנים לצירוף[71].

י.

החידוש שבמחלוקת בענין קרבן פסח

החידוש שישנו במחלוקת לגבי פסח, אשר בגללו

---

59) יומא נז, סע"ב ואילך. וש"נ.

60) אחרי טז, יח.

61) גם את"ל שיש בו גדר דקרבן צבור (כנ"ל הערה 19) פשוט שאינו דומה כלל להשעיר שהוא קרבן צבור ממש.

62) אחרי שם, טו.

63) להעיר מתוס' יומא שם (נח, א ד"ה רבי יונתן) דלולי הדרשה ד"אחת" גם ר' יאשי' הי' מודה דאין מערבין "כי היכי דלפני ולפנים ובהיכל נותן מזה בעצמו ומזה בעצמו". ויומתק עפ"י המבואר בפנים.

64) עפ"י המבואר בפנים – דחידוש הן בדעת ר' יאשי' והן בדעת ר' יונתן – יומתק זה שבגמרא שם קס"ד דר' יונתן הוא דס"ל מערבין לקרנות (משום דדריש "אחת") ור' יאשי' ס"ל אין מערבין – וכקושיית התוס' (שבהערה הקודמת), עיי"ש.

65) ובפרט את"ל (כנ"ל הערה 19) דהפר יש בו גדר דקרבן צבור (משא"כ במקלל, דשניהם יחידים, אן סברא לצרפם).

66) קידושין י, רע"א. וש"נ.

67) פרש"י שם ד"ה שניהם. וראה לקמן הערה 70.

68) תצא כב, כב.

69) שם, כה.

70) ד"שניהם שווים" פירושו (דשניהם) "בני עונשין".

וגם לפר"ת שם (בתוד"ה עד) ד"שניהם שווים" היינו "במיתה אחת", ולמעוטי הבא על קטנה המאורסה שאינה "באותה מיתה שאם היתה גדולה בסקילה" [משא"כ הבא על קטנה נשואה חייב גם לר' יאשי', כי שניהם שווים "באותה מיתה" (חנק) כי "אם היתה גדולה היתה נמי בחנק") – מתאים הצריכותא שבפנים.

כי מכיון שהקטנה אינה בת עונשין, וזה ש"שניהם שווים" או אינם שווים "באותה מיתה" הוא [לא שווים בפועל "במיתה אחת", כ"א] רק "בכח", "שאם היתה גדולה כו'" – נמצא, שה"צירוף" וה"כלל" בנדו"ז הוא רק "בכח". והחידוש (בדעת ר' יאשי') בזה הוא בב' הקצוות: (א) הבא על קטנה נשואה חייב משום ש"שניהם שווים" – היינו שאזלינן גם בתר כלל ש"בכח". (ב) כשחסר ב"כלל" זה – אף שהוא רק חסרון "בכח" – ג"כ מבוטל ה"כלל" (והחיוב מיתה שעל הגדול).

71) מעין דוגמא לדבר: מח' שלא לשמה כו' רק במינה פוסל (זבחים ג, א).

אי אפשר להבין מחלוקת זו מתוך המחלוקות האחרות דלעיל, הוא:

כמוסבר בהרחבה, הרי לכל הדעות כולל קרבן פסח בתוכו, את ההגדרה של כל אחד משני סוגי הקרבנות, הן של קרבן ציבור והן של קרבן יחיד.

ולפיכך ניתן היה לומר שבמקרה זה מסכים רבי יאשיה לדעת רבי יונתן שאין זה ענין של "ציבור". וכן להיפך: ייתכן שרבי יונתן מסכים במקרה זה עם דעתו של רבי יאשיה שאין זה ענין של יחיד.

ענין זה של קרבן פסח, שהוא גם קרבן יחיד וגם קרבן ציבור, ניתן להבין טוב יותר לפי הבנת המהות של המושג ציבור, אשר ניתן להסביר אותה בשתי דרכים[72]:

(א) מציאותם של היחידים בטלה, ונוצרת מציאות חדשה לחלוטין, מציאות אחת של ציבור, בדומה למציאותו של יחיד. (ב) הציבור איננו מציאות אחת לגמרי, אלא זהו אוסף של יחידים רבים, בדומה למהות של "ברוב עם הדרת מלך"[73], שהכוונה איננה להופכם למציאות אחת, שהרי להיפך, כאן חשובה הריבוי: כל שהעם "רב" יותר, כך גדולה יותר "הדרת מלך".

ויש לומר, שזוהי משמעות המושג "ציבור" לגבי קרבן פסח: אין זה קרבן ציבור אשר בו נהפכים כלל ישראל למציאות אחת, אלא שכל ישראל, הציבור, נשארים במהותם יחידים רבים, ולכל הפחות שלוש כתות.

יא.

בקרבן פסח מתבטאות התכונות של עם ישראל כציבור וכיחידים

ויש להסביר, בדרך אפשר, את הטעם הפנימי לכך שקרבן פסח מכיל את שתי המהויות – של "יחיד" ושל "ציבור":

פסח הוא זמן ה"הולדת" של עם ישראל[74], ולכן מתבטאים בקרבן פסח שתי התכונות המנוגדות שיש בעם ישראל: מצד אחד מאוחדים כל ישראל למציאות אחת של ציבור, קומה אחת שלימה[75]. ומצד שני – כל יהודי כשלעצמו הוא "עולם מלא"[76].

בכך מובן מדוע הענין של "ציבור" בקרבן פסח התחיל רק ב"פסח מדבר", למרות שהולדת עם ישראל היתה בצאתם ממצרים, כי גם הפיכתו של עם ישראל ל"ציבור" אחד התרחשה רק מאוחר יותר, במתן תורה[77], כאשר הגיעו ל"ויחן שם ישראל נגד ההר" – "כאיש אחד"[78].

מצד שני, הקרבת הפסח היתה גם במצרים, ואף יותר מכך: הלכות רבות של פסח דורות נלמדות דוקא מן הנאמר לגבי פסח מצרים[79], כלומר, פסח מצרים הוא היסוד לכל הפסחים המאוחרים יותר – כי הפיכתו של עם ישראל בעת מתן תורה למציאות של ציבור היא באופן שמציאותו וחשיבותו של היחיד, המודגשת, כדלעיל, בפסח מצרים, אינה בטלה על ידי כך, אלא הוא נשאר גם לאחר מכן מציאות כשלעצמו.

ויש לומר, שגם בפסח מצרים היה לפחות "מעין" של "ציבור", כמסופר במדרש[80] ש"כל ישראל" אכלו מפסחו של משה. שהרי כיון שפסח מצרים היה היסוד לפסח דורות צריך היה להיות בו – ולפחות בקרבנו של נשיא הדור – "מעין" הענין של ציבור[81].

יב.

מציאות עם ישראל כציבור אינה מבטלת את היחיד שבו

נקודה זו – שמציאותו של עם ישראל כציבור אינה מבטלת את היחידים שבו – מתבטאת גם בקרבנות ציבור ממש. אמנם, הם באים מממון הציבור, וצריך

---

72) האריך בזה בצפע"נ – ראה מפענצ"פ פ"ד ס"ב ואילך, וש"נ. ושם, שזוהי הפלוגתא (ברכות מט. ב במשנה) דר"ע וריה"ג האם יש חילוק בנוסח ברכת הזימון בין עשרה, מאה אלף ורבוא: אם "ציבור" יש בו יחידים, הרי כל מה שמתוסף יותר יחידים נתוסף ב"דרגת" הציבור: אם ציבור הוא מציאות אחת אין הפרש בין עשרה ועשרה ריבוא.

והא דלא מצינו פלוגתא בזה בין ר' יאשי' ור' יונתן – י"ל: דאפשר ללמוד זה מפלוגתות האחרות*.

73) משלי יד, כח. ראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו, וש"נ. וראה שייכות דציבור להענין ד"ברב עם" ע"ד החסידות – אוה"ת בראשית פ, א.

74) יחזקאל טז, עיי"ש.

75) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

76) סנהדרין לז, א במשנה.

77) בצפע"נ (להל' ברכות פ"י הי"א. מהד"ת צ, ב. ועוד) דציבור לא הוי רק בא"י. ואולי י"ל שזהו רק לענין האופן בציבור שנעשה יחידים נעשה בעת מ"ת. (ועד שלא נבחרה א"י – י"ל דזהו בכל הארצות, כדאיתא במכילתא (בא יב, א) בנוגע לנבואה) – ולהעיר בצפע"נ מהד"ת שם: ציבור מציאות תוארי לא חל רק על ישראל לאחר מ"ת ורק כשהן בא"י.

78) יתרו יט, ב. פרש"י עה"פ.

79) ראה רמב"ן בא יב, ט. בהנסמן לעיל ע' 4 הערה 21. ועוד.

80) שמו"ר פי"ט ה.

81) נוסף על זה שגם אז: כל ישראל היו מחוייבים בפסח: "קבוע זמנו" – ראה לעיל הערה 21: נאכל בחבורה – ראה תיב"ע בא יב, ד דחבורה צ"ל עשרה (וראה שקו"ט כו' בתו"ש עה"פ).

*) אבל אינו דומה לפלוגתתם בעיה"נ – שהרי שם גם ה"עיר" הוא ציבור באופן דמציאות אחת. כמבואר בארוכה בלקו"ש שבהערה 58.

להיות ש"ימסרם לציבור יפה יפה"[82], הכסף מפסיק להיות ממון יחיד, אך למרות זאת אין מתבטל לחלוטין חלקו של היחיד בקרבן התמיד[83], כדברי חז"ל[84] על הפסוק[85] "אל תפן אל מנחתם", בענין קרח ועדתו – "יודע אני שיש להם חלק בתמידי ציבור, אף חלקם לא יקובל לפניך...".

יותר מכך: ההלכה היא, שאף כאשר יחיד מתוך הציבור נשקל כנגד הציבור כולו, אין מוותרים על היחיד למען הציבור: כפי שפוסק הרמב"ם[86]: "אם אמרו להם עכו"ם תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו נהרוג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל". כלומר, למרות שה"ציבור" מכריע את היחיד, אין בכוחו לבטל את מציאותו של היחיד[87].

יג.

הסבר המאמר "אם אין אני לי..." בקשר לקרבן פסח

בדיוק כשם שאמורים הדברים לגבי כלל עם ישראל, כך גם לגבי היחיד: ממנו נדרשים שני סוגי העבודה, כמאמר הלל[88] – "(א) אם אין אני לי מי לי (ב) וכשאני לעצמי מה אני": היהודי הוא מציאות של יחיד – "אני לי", אך יחד עם זאת הוא חלק מכלל ישראל, ובלעדי זאת אין הוא כלום – "וכשאני לעצמי מה אני".

ולפי האמור לעיל, ששני ענינים אלו מתבטאים בקרבן פסח, ניתן לפרש את מאמר הלל זה בדרך הרמז לגבי פסח. כדי להבין זאת יש להקדים: אמנם, לא ייתכן לומר שבימי הלל היה קיים המנהג[89] של אמירת פרקי אבות בין פסח לשבועות, אך כיון שהתורה היא נצחית[90], וכן גם מנהג ישראל, אשר תורה היא[91], יש לומר שמאמר זה של הלל, שמופיע בפרק ראשון של פרקי אבות, קשור לפסח (לשבת הראשונה שלאחריו).

ההסבר לכך הוא: כמוזכר בתחילת השיחה, בסעיף ב', פסק הלל שפסח דוחה שבת, וכאמור, פסיקה זו נובעת מכך שפסח הוא כקרבן ציבור. ובסיום הגמרא שם נאמר שבעקבות פסיקה זו מינו את הלל לנשיא.

מיד לאחר פסח, לאחר מינויו של הלל לנשיא, לומדים את מאמרו ותורתו והוראתו של הלל בקשר לקרבן פסח, אשר בעקבותיו הוא נעשה נשיא:

"אם אין אני לי מי לי" – מהותו של קרבן פסח היא קרבן יחיד: יש להביאו לבד מממון יחיד, ומנוייו חייבים להימנות עליו. אך מצד שני – "כשאני לעצמי מה אני": הכרחית כאן גם המהות של ציבור: אילו היה כאן רק הענין של היחיד ("כשאני לעצמי") לא היה קרבן דוחה שבת, ובמילא לא היה הלל מתמנה לנשיא – "מה אני"!

ניתן לשאול: אף אם קרבן פסח הוא ענין של ציבור, הכרחי התנאי של "קבוע זמנו" כדי שהוא ידחה שבת, ולכן אומר הלל: "ואם לא עכשיו אימתי" – קרבן פסח "קבוע זמנו" בי"ד ניסן.

יד.

ההסברים השונים לענין אהבת ישראל

כשם שהדברים אמורים לכל אחד כשלעצמו, כך הם גם לגבי "ואהבת לרעך כמוך"[92]:

ידוע[93], שאהבת ישראל כלפי כל יהודי, יהיה אשר יהיה, נובעת מכך ש"כל איש ישראל... כאיש אחד חברים"[94], כפי שמסביר אדמו"ר הזקן[95], שכל ישראל הם כ"איש אחד מחובר מאיברים רבים".

ובענין זה ישנם מספר הסברים:

א) כל יהודי הוא חלק מכל ישראל, כמאמר חז"ל[96] "אילו היו ישראל חסרים (בזמן מתן תורה) אפילו אדם אחד, לא היתה השכינה נגלית אליהם", "כל תענית

---

82) ר"ה ז, ריש ע"ב.

83) ראה ג"כ רמב"ם ריש הל' תמורה. ובארוכה – מפענצ"פ פ"ד ס"ב וס"ד, וש"נ. ושם, שתלוי בפלוגתת ר"ע וריה"ג דלעיל הערה 72. אבל עפ"י המבואר בפנים – שיש בבנ"י ב' הגדרים, וזה שהם מציאות אחת דצבור אינו מבטל מציאות היחיד – י"ל שעד"ז הוא בקרבנות צבור, שגם לאחרי ש"מוסרו יפה יפה" מ"מ נשאר בזה השייכות דהיחיד, שלכן מקום להבקשה "חלקם לא יקובל". וראה סה"מ תיש"א ע' 31 בהערה. ואכ"מ.

84) במדב"ר פי"ח, י. פרש"י עה"פ.

85) קרח טז, טו.

86) הל' יסוה"ת פ"ה ה"ה.

87) להעיר מצפע"נ עה"ת להפטורת ואתחנן (ע' ל־לא. נעתק במפענצ"פ שם סי"ב) דלוחות הראשונות הוה התורה מציאות אחת, לוחות שניות הוה כל התורה מצטרפת, "ואי"ה לע"ל יהי' שני המעלות כו'".

88) אבות פ"א מי"ד.

89) נסמן בלקו"ש ח"ז ע' 175 הערות 2, 1.

90) תניא רפי"ז. שם קו"א סד"ה ולהבין פרטי ההלכות.

91) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1080. ועוד.

92) קדושים יט, יח.

93) בהבא לקמן – ראה ס' הערכים־חב"ד ע' אהבת ישראל ס"ב, ס"ד וש"נ. לקו"ש ח"ט ע' 159 ואילך. קונטרס אהבת ישראל.

94) שופטים כ, יא.

95) אגה"ק סכ"ב (קלה, ב). וראה ירוש' נדרים פ"ט ה"ד. סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל.

96) דב"ר פ"ז, ח. וש"נ.

שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית"[97] – וזאת לא מפני מעלה מסויימת ופרטית של היחיד, אלא משום שהוא אחד מתוך הכלל[98].

ב) לכל יהודי יש מעלה מסויימת המשלימה את הכלל, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן[99] שיש יתרון ברגל על־פני הראש, אשר ביחס ליתרון זה ה"רגל" היא בבחינת "ראש". אך למרות שכאן נחשבת המעלה הפרטית של היחיד, הרי זאת בעיקר לא מפני שהיא בעלת חשיבות לעצמה, אלא מפני שמעלה זו תורמת לשלימות הכלל.

אך כאשר אדמו"ר הזקן[100] מבאר את הענין של אהבת ישראל, אין הוא מסתפק באמרו ש"כולן מתאימות ואב אחד לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים" – אלא הוא מקדים לכך: ג) "והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים": צריך לאהוב את היהודי מפני מעלתו כפרט, ולא רק משום היותו חלק מתוך הכלל או משום תרומתו לשלימות כלל ישראל.

וגם אהבה זו היא "כמוך" ממש – בדומה לאיברים של גוף אחד, אשר למרות שכל אחד מהם הוא איבר בפני עצמו, וכך הוא צריך להיות, הרי כולם ביחד הם של אותו גוף. ולכן, גם ב"מקום" שבו ניכר רק הענין הפרטי של איבר זה, ולא כפי שהוא משלים את הגוף כולו, גם שם הוא מתחבר ביחד עם כל שאר האיברים לגוף אחד[101].

ובאמצעות העיסוק ב"ואהבת לרעך כמוך" של יהודי אחד לזולתו באופן דלעיל, יגלה הקדוש־ברוך־הוא – "רעך.. זה הקדוש־ברוך־הוא"[102] – את אהבתו לישראל ויגאלם מן הגלות בשני האופנים הנ"ל:

(א) "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[103], כל יחיד בנפרד, כדברי רש"י[104] שהקדוש־ברוך־הוא "אוחז בידיו ממש" ומוציא כל יהודי בנפרד מן הגלות, וגם "רעך זה הקדוש־ברוך־הוא" – ושב ה' אלקיך את שבותך, כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן[105]. (ב) ולאחר מכן יתאחדו כל ישראל ויהיו "קהל גדול ישובו הנה"[106], בגאולה האמיתית והשלימה בעגלא דידן.

(משיחות חודש ניסן תשל"ז)

97) כריתות ו, ב.
98) בלשון החסידות: מצד בחי' יחידה שבנפשו שלמעלה ממעלות פרטיות.
99) לקו"ת ר"פ נצבים. וראה אגה"ק שם: שכ"א מתוקן מחבירו.
100) תניא פרק לב.
101) ראה ס' הערכים־חב"ד ע' אברים ס"א. וש"נ.
102) פרש"י שבת לא, א ד"ה דעלך.
103) ישעי' כז, יב.
104) נצבים ל, ג.
105) מגילה כט, א.
106) ירמי' לא, ז.

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצרכי ציבור וכו'

מו"ה יוסף שי' בורג

שלום וברכה!

נשען על פגישתנו בפאריז בשנת תש"ז ועל הרושם שנשאר לי מפגישה זו, אשר על פי דין תורה מעמידים יהודי בחזקת ישרותו, הנני כותב שורתיים אלו.

חבל שבהיותו כאן לא היתה לנו הזדמנות להפגש, ואסתפק כאן בכתב ובקיצור, מאחר שלמותר להאריך על דבר אחריות השעה בקשר עם הבחירות בארצנו הקדושה, ת"ו.

המשך בעמוד הבא

בראשית מט, יב - חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב

קמד

ביאור הקשר "לבן שנים מחלב" לברכת יהודה דוקא

חל"ב[1] הוא הד' יודי"ן דשם ע"ב[2] דחכמה[3], והיינו מה שהתורה ניתנה למ' יום הוא לנגד הד' יודי"ן דשם ע"ב דחכמה, (ועיין בלקוטי תורה בהביאור[4] דכי תצא דרוש הב').

וזהו ולבן שנים מחלב[5] האמור בסוף ברכת יהודה, שיש ל"ב[6] שִׁנַּיִם ועם מספר חל"ב הוא שם ע"ב דחכמה.

שמו יהודה מורה שהוא מלשון יודה[7], מורה שבחינתו הוא[8] יו"ד של שם.

ורב[9] יהודה[10] היו שניו גדולות[11] שלכן נק' שיננא.

והוא מה שקטרג המן על היהודים[12] דוקא, שאמר ישנו עם אחד ששיניהון רבתי כמ"ש במדרש רבה[13] במגילת אסתר ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שסב

1) חל"ב בגי' מ' והוא צירוף ד' פעמים י'. ראה לעיל סימן קמג.
2) שם ע"ב הוא: שם הוי' במילוי יודי"ן, יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י, ויש ד' פעמים יו"ד מספר מ'.
3) שֵׁם ע"ב דחכמה: ראה הנסמן במאמרי אדמו"ר האמצעי שמות חלק ב' עמוד שנג.
4) לקוטי תורה פרשת כי תצא ריש עמוד לז, ב.
5) ראה לעיל סימן קמג חלב ר"ת חכמה ל"ב.
6) ל"ב (32) + חל"ב (40) + ע"ב (72).
7) ראה תורה אור מה, א. אור התורה ויחי סוף עמוד 728. ועוד.
8) היינו שם הוי' במילוי יודי"ן, יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י. וכידוע שיו"ד הוא בחכמה. עיין אגרת התשובה פרק ד. ובשם ע"ב העיקר והגובר הוא האות י', ובעבודה הענין הוא, דחכמה היא "ביטול" (עיין תניא פרק לה בהגהה), והביטול שבחכמה מאיר בבינה - בהשכל של האדם המרומז באות "ה", וכן הביטול מאיר בהמדות המרומז באות "ו", וכן מאיר במחשבה דיבור ומעשה האות "ה" אחרונה וד"ל, וזהו"ע מספר הד' יודי"ן.
9) הרב המחבר מקשר - כדרכו - התנא "רב יהודה" ל"יהודה" שבתורה. עפ"י מארז"ל "שמא שמילתא היא". ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר חלק א' דף ו' סע"א. חלק ב' דף קעט סע"ב. ועוד. (ראה גם לעיל סימן עו. קיט. קמא)
10) מרמז ומקשר השֵׁם "יהודה" עם שִׁנַּיִם דוקא, וזהו ש"רב יהודה" היו שניו גדולות.
11) ראה כתובות יד. "והאמר לי שמואל לרבי יהודה שיננא". בשיטה מקובצת שם "שיננא שיניך גדולות". וראה ערוך ערך שן. ויש להעיר דרב יהודה הוא ע"ש יהודה הראשון בתורה, ואיתא בבראשית רבה פרשה צג, ז "שכיון שכעס יהודה נשרו שיניהם של כולם, ע"ש.
12) ראה לעיל סימן קמב, שבמגילה נק' ישראל בשֵׁם יהודים דוקא. תורה אור מגילת אסתר צט, א.
13) אסתר רבה פרשה ז, יב: וז"ל ישנו עם אחד אמר לי' שניהן רברבן שאוכלין ושותים ואומרים עונג שבת עונג יום טוב וכו' [וכתב המתנות כהונה וז"ל: שניהן, שִׁנַּיִם שלהם היו גדולים כלומר שאוכלים הרבה וכדמפרש ואזיל, ודרש יֶשְׁנוֹ לשון שניים].

המשך מעמוד הקודם

קוה קויתי אשר הבחירות בכלל לא תתקיימנה באשר אין הזמן גרמא לכך, ועל כל פנים אשר תהי' אחדות שלמה בתוך היהדות החרדית בארה"ק ליצור חזית מאוחדת לבחירות.

למותר להאריך לדכוותי' אשר בשאלה הנוגעת לטובת הכלל, הנה על כל מפלגה לוותר על רווחים מפלגתיים המנגדים לטובת הכלל, ולמותר להאריך לאיש חרדי אשר לענינים הנוגעים ליהדות החרדית דין קדימה על כל חשבונות של ריוח גשמי אפילו אם ריוח זה בטוח ואין צריך לומר אם הוא מדומה ומוטל בספק, ובפרט אשר ריוח מדומה זה יכול להיות גם קרוב להפסד.

כוונתי לחזית המאוחדת בתוך היהדות הדתית בארה"ק אשר מוכרחת היא לא רק לטובת הכלל אלא גם לכל אחת מהמפלגות. והנני פונה לכ' כלאיש חרדי אשר מצדו ישתדל בכל מאמצי כוחותיו והשפעתו ליצור חזית דתית מאוחדת אם אפילו הענין קשור עם ויתורים מפלגתים. והנני בטוח אשר ישים את ענין היהדות החרדית בכללותה בראש וישפיע בכיוון זה בכל מקום שהשפעתו מגעת.

בת"ח על הודעתו בשורות טובות בזה,

בפ"ש וברכה.

יא, ד-ה – והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקישואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים

רמז מ"ש "והאספסף" נוט' "וה"א-ספסף", ספסף בגי' פר, רמז להעגל, שגרם שאותיות וה"א חסרים (ו"ה משם, א' מכסא), ולעתיד יהי' הכסא והשם שלם וכו'

והאספסף אשר בקרבו כו'. יש לתמוה מפני מה קורא בפעם הזה לערב רב אספסף. ואפשר יש לומר נודע מה שבגלות חסרים אותיות "הוא" הוא מתנוצץ מכח ערב רב אשר עשו את העגל כבזוהר חדש ע"פ על אלה אני בוכי' ע"ש.

ואפשר זה רמז ("והא) ר"ל מרירת הגלות אשר בו נחסרים אותיות "וה" להשם ו"אלף" למלת "כסא" כמ"ש כי יד על כס יה[1] כו'. הנה זה גרם "ספסף" אשר בקרבו, הם ערב רב כברש"י ז"ל ר"ל על עשותם העגל ולרמז "ספסף" גימ' פ"ר, ר"ל אשר עבדו את שור פר כמ"ש וימירו את כבודם בתבנית שור כו'.

ומפרש איך ומה, לזה אומר "התאוו תאוה" ר"ל חזרו למקורם ולתאוותם הראשון אשר עבדו במצרים את הטלה כנודע, ועל ידי זה "וישובו ויבכו גם בני ישראל" ר"ל גם בני ישראל חטאו במקצת, עיין ר' משה אלשיך זלה"ה בפרשת תשא, ועל ידי זה גרמו בכי' לדורות בחורבן בית המקדש.

והנה עד עתה פירש חטא הראשון אשר גרמו הע"ר, ועתה בא ופירש חטא שני "ויאמרו" הע"ר "מי יאכילנו בשר" עתה במדבר, והנה זה ימים רבים "זכרנו" את טעם "הדגה אשר נאכל" לעתיד "במצרים" כי כל ישעם וכל חפץ הע"ר הי' לשוב למצרים כנודע, וא"ת גם עתה מי יעכב בידך לאכול בשר הלא מקנה רב הי' להם, לזה אומר שם במצרים רשאים לאכול בשר ודגים מפני מה, לזה אמר ("חנם) בלא מצות דייקא ואין מצווים על השחיטה ובדיקה ומליחה וניקור, וגם אין להם לירא פן יטמטם את לבם כי אין המצות נוהג בהם במצרים, משא"כ "ועתה" בהסתפח לישראל צריך להיות "נפשנו יבשה" לסגף את הנפש בצומות וכיוצא למעט באכילת בשר.

ומפרש מפני מה לזה אומר הלא "אין **כל**" ר"ל אי אפשר להיות צדיק הנקרא **כל** "בלתי אל **המן**" זה "הנשמה היינו מזון רוחני ג' אותיות הם ג' קוים רמז על השין ושאר אותיות הם בתיבה, "עינינו" עיני השכל וזה אי אפשר אם לא בסיגוף החומר, וז"א "מי יאכילנו בשר" ר"ל אף אם רצונינו לשחוט צאן ובקר אמנם הישראל יעכבו בידינו מלאכול והם בעצמם אפשר לא בקיאים היו בשחיטה ובדיקה.

או יאמר, הערב רב גרמו "וישובו ויבכו גם בני ישראל" ועל ידי זה גרמו "ויאמרו" האומות בגלות "מי יאכילנו בשר" של ישראל כמ"ש מי יתן מבשרו לא נשבע כו', "זכרנו את הדגה" דייקא "אשר נאכל במצרים" ר"ל שם זרקו זכרים ליאור ובלעו דגים אותם והגוים באכלם את הדגים טעמו טעם בשר ישראל כן אומרים האומות עלינו בגלות המר הזה לבלוע אותנו.

אמנם כבר הבטיח לנו אבינו שבשמים על ידי נביא כי אעשה כלה בכל הגוים ואותך לא אעשה כלה כו', וז"א "חנם" ר"ל הם אומרים כך אמנם דבריהם הוא חנם, כי לא יוכלו לעשות כלה בישראל כמאמר חז"ל חצי כלים והם אינם כלים, חצי רמז על האומות כמ"ש הוי אשור שבט אפילו כו' ודוק.

אור פני משה

פי' הפסוק, ומבאר עפי"ז הטעם שהקב"ה יעשה סעודה לע"ל מלויתן שור הבר ובר אווזות ויין המשומר

מי יאכילנו בשר כו' זכרנו את הדגה כו'. לכאורה אינו מובן מה ענין לבשר זכרנו את הדגה.

ונבאר כי במן טעמו כל הטעמים שרצו לטעום בו רק זה המאכל שהי' ידוע להם הטעם הי' ממשיכים במחשבה במן לטעום בה זה הטעם, אבל זה המאכל שלא טעמו עדיין לא ידעו האיך להמשיך טעמו במן, והנה טעם בשר כשר דהיינו בשחיטה ומליחה כמצוה יש לו טעם אחר מבשר בלא שחיטה ומליחה, והנה במצרים היו אוכלים בשר בלא מצוה דהיינו בלא שחיטה ומליחה, זה הטעם ידעו, אבל הטעם מבשר הנעשה כמצותה זה לא ידעו עדיין טעמו וכאן אחר מתן תורה שנצטווינו בבשר של מצוות הנ"ל זה הטעם לא ידעו איך להמשיך במן כדי לטעום בו, אבל טעם דגים טעמו במן מחמת שלא נשתנה טעמן שלא הי' בה שום מצוה, וזהו שאמרו מי יאכילנו בשר כו' כדי לטעום טעמו אחר כך במן, זכרנו את הדגה עם דג אנו יכולין לטעום במן אבל טעם בשר לא כנ"ל.

וזהו שהקדוש ברוך הוא יעשה סעודה לעתיד לבוא מלויתן ושור הבר ובר אווזות ויין המשומר, כי באמת יאכלו בני ישראל מָן[2] כאשר הי' בימי יציאת מצרים לכך יעשה הקב"ה סעודת הצדיקים לעתיד לבוא מהדברים אלו כדי שאחר זה כשיאכלו המן יטעמו המאכלים שאכלו בסעודה, ובמי באר יטעמו כל המשקים כאשר הי' ביציאת מצרים.

קדושת לוי

1) **כמ"ש כי יד על כס יה:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בשלח סימן תנב, ובהנסמן שם.

2) **מָן כאשר הי' בימי יציאת מצרים:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בשלח במפתחות, ערך "פרשת המָן" עמוד 783.

◆ יום ראשון י"ב סיון ◆

ח (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

ב **מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵהּ בְּאַדְלָקוּתָךְ יָת בּוּצִינַיָּא לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בּוּצִינַיָּא:**

רש"י ◄ **בְּהַעֲלֹתְךָ** • לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת הַמְּנוֹרָה לְפָרָשַׁת הַנְּשִׂיאִים? לְפִי שֶׁכְּשֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים, חָלְשָׁה אָז דַּעְתּוֹ, כְּשֹׁלֹא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם, שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת. **בְּהַעֲלֹתְךָ** • עַל שֵׁם שֶׁהַלַּהַב עוֹלֶה, כָּתוּב בְּהַדְלָקָתָן לְשׁוֹן "עֲלִיָּה", שֶׁצָּרִיךְ לְהַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ. וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן, שֶׁמַּעֲלָה הָיְתָה לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה, שֶׁעָלֶיהָ הַכֹּהֵן עוֹמֵד וּמֵיטִיב. **אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה** • אֶל מוּל נֵר הָאֶמְצָעִי שֶׁאֵינוֹ בַּקָּנִים אֶלָּא בְּגוּף שֶׁל מְנוֹרָה. **יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת** • שִׁשָּׁה שֶׁעַל שֵׁשֶׁת הַקָּנִים. שְׁלֹשֶׁת הַמִּזְרָחִיִּים פּוֹנִים לְמוּל הָאֶמְצָעִי הַפְּתִילוֹת שֶׁבָּהֶן, וְכֵן שְׁלֹשָׁה הַמַּעֲרָבִיִּים רָאשֵׁי הַפְּתִילוֹת לְמוּל הָאֶמְצָעִי, וְלָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) **דַּבֵּר** וגו' וְאָמַרְתָּ. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (תנחומא במד"ר פט"ו) וְזֶה לְשׁוֹנָם לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְנוֹרָה לְפָרָשַׁת נְשִׂיאִים, לְפִי שֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת נְשִׂיאִים חָלְשָׁה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַיֶּיךָ שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת עֶרֶב וּבֹקֶר וכו' עַד כָּאן. הִנֵּה דִּבְרֵיהֶם ז"ל צְרִיכִין בֵּאוּר, מַה נֶּחְמָה זוֹ עוֹשָׂה לַחֲלִישׁוּת דַּעְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן עַל חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים שֶׁלֹּא הָיָה בַּכְּלָל הֲלֹא אֵין מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מַקְבִּיל לַחֲנֻכָּה, גַּם לָמָּה לֹא הִנִּיחַ דַּעְתּוֹ בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהוּא מַקְרִיב, תְּמִידִין, וּמוּסָפִין, וְהַקְּטֹרֶת, גַּם בְּהַקְרָבַת הַחֲנֻכָּה עַצְמָהּ שֶׁל כָּל הַנְּשִׂיאִים הֲרֵי הוּא הַמַּקְרִיב, וְלָמָּה לֹא רִצָּהוּ אֶלָּא בַּמְּנוֹרָה, וְיִתְיַשֵּׁב הָעִנְיָן בְּתֵת לֵב לְמַה שֶׁאָמְרוּ בִּמְנָחוֹת בְּפֶרֶק ב' מִדּוֹת דַּף פ"ח וְזֶה לְשׁוֹנָם כֵּיצַד עוֹשֶׂה מְסִלְּקָן וּמַנִּיחָן בָּאֹהֶל וּמְקַנְּחָן בִּסְפוֹג וְנוֹתֵן בָּהֶם שֶׁמֶן וכו' עַד כָּאן. וְלִסְבָרַת הַחוֹלֵק עַל סְבָרָא זוֹ וְסוֹבֵר דִּקְבִיעֵי נֵרוֹת סוֹבֵר גַּם כֵּן שֶׁהָיוּ קָנִים שֶׁבָּהֶם נֵרוֹת קְבוּעִים דַּקִּים וְהָיָה כּוֹפְפָם לְמַטָּה עַד שֶׁהָיָה מֵיטִיבָם וּמְקַנְּחָם וְחוֹזֵר וְזוֹקְפָם כְּבָרִאשׁוֹנָה כִּדְמוּכָח שָׁם מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י ד"ה שֶׁל פְּרָקִים וְכוּ':

וַאֲנִי אוֹמֵר אִלּוּ הָיִיתִי שָׁם הָיִיתִי מוֹכִיחַ וְדָן לִפְנֵיהֶם מֵהַכְּתוּבִים דְּלֹא קְבִיעֵי נֵרוֹת, הָרִאשׁוֹן מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ כְּשֶׁהִזְכִּיר כָּל פְּרָטֵי מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה לֹא הִזְכִּיר פְּרָט זֶה שֶׁעָשָׂה לְמוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ, שֶׁאִם הַנֵּרוֹת קְבוּעִים כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמַּעֲשֶׂה חָל זִכְרוֹן הַדִּבֻּר, וְעוֹד רְאִיָּה אַחֶרֶת מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (ד' ט') וְלָקְחוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת נֵרֹתֶיהָ וְאֶת מַלְקָחֶיהָ וְאֶת מַחְתֹּתֶיהָ וְאֶת כָּל כְּלֵי שַׁמְנָהּ, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בְּאֶצְבַּע שֶׁאֵין הַנֵּרוֹת קְבוּעִים, שֶׁאִם לֹא כֵן הֲרֵי הַנֵּרוֹת בְּכְלַל הַמְּנוֹרָה הֵם וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְפָרְטָם, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵינָם קְבוּעִים וְלָזֶה הִצְרִיךְ לְפָרְטָם כְּמַלְקָחֶיהָ וּכְמַחְתֹּתֶיהָ שֶׁהֵם בִּפְנֵי עַצְמָם:

שׁוּב רָאִיתִי כָּזֶה בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (ב' ד') וְאֶת הַמְּנֹרוֹת וְנֵרֹתֵיהֶם, הֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי בְּזִכְרוֹן מְנוֹרוֹת לֹא יִכָּלְלוּ נֵרוֹתֵיהֶם, וְגַם רָאִיתִי לְרַשִׁ"י ז"ל שָׁם שֶׁכָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ לְהוֹצִיא מִלֵּב הַמְּפָרְשִׁים נֵרוֹת הָיוּ עֲשׂוּיִים מִגּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה וַאֲדוּקִים בָּהּ שֶׁהֲרֵי כְּתִיב מְנֹרוֹת וְנֵרֹתֵיהֶם וכו' עַד כָּאן יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו בְּאֹרֶךְ, הָא לְמִדְתָּ שֶׁפַּשְׁטִיּוּת הַכְּתוּבִים יַגִּידוּ כִּי לֹא קְבִיעֵי נֵרוֹת:

וּכְפ"ז נַשְׂכִּיל כַּוָּנַת תְּשׁוּבַת ה' לְאַהֲרֹן, כִּי אַהֲרֹן הָיָה מִתְאַנֵּחַ עַל חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ וְהֵשִׁיבוֹ הקב"ה חַיֶּיךָ שֶׁלְּךָ וכו' פֵּרוּשׁ מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה שֶׁמּוֹרִיד הַנֵּרוֹת וּמַנִּיחָן בָּאֹהֶל וּמְקַנְּחָם וְחוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָם מֵחָדָשׁ וּמַדְלִיקָה הֲרֵי כָּל יוֹם כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חָדָשׁ שֶׁמְּחַנֵּךְ הוּא הַמְּנוֹרָה בְּכָל הַדְלָקָה וְהַדְלָקָה, וְאוֹמְרוֹ מַדְלִיק וּמֵיטִיב עֶרֶב וּבֹקֶר וְלֹא מְצִינוּ הַדְלָקָה אֶלָּא בְּעֶרֶב, הֲרֵי אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (פ"ג מ"ט) כִּי נֵר מַעֲרָבִי צָרִיךְ לִהְיוֹת דּוֹלֵק יוֹמָם וָלַיְלָה, וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם לְהַעֲלוֹת נֵר נֵר מַעֲרָבִי דּוֹלֵק תָּדִיר מְצָאוֹ שֶׁכָּבָה מְדַשְּׁנוֹ וּמַדְלִיקוֹ מִמִּזְבֵּחַ הָעוֹלָה עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁיִּשְׁנָהּ לְהַדְלָקָה וַהֲטָבָה לַיְלָה וְיוֹם, וְנִמְצָא שֶׁמְּחַנֵּךְ בְּכָל יוֹם הַמְּנוֹרָה וְהֵם לֹא חָנְכוּ אֶלָּא פַּעַם אַחַת הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא מַה שֶׁכָּפַל הַכָּתוּב בְּמַאֲמָרוֹ **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, דַּבֵּר דִּבּוּר הַצָּרִיךְ לִמְצִוָּה, וְאָמַרְתָּ מַעֲנֶנָּה רַךְ הַמְיַשֵּׁב הַדַּעַת מֵחֶלְשָׁתָהּ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁחָלְשָׁה דַּעְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְהֵשִׁיבוֹ כִּי שֶׁלּוֹ גָּדוֹל וכו', גַּם תִּתְפָּרֵשׁ תֵּבַת **וְאָמַרְתָּ** לְשׁוֹן מַעֲלָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דברים כו) אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ שֶׁהֵשִׁיבוֹ שֶׁלּוֹ מְעֻלָּה מִכֻּלָּן:

וְגַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר קְבִיעֵי נֵרוֹת הִנֵּה הוּא אוֹמֵר שֶׁהָיוּ הַקָּנִים שֶׁבּוֹ הַנֵּרוֹת דַּקִּים שֶׁהָיָה יָכֹל לִכְפּוֹף וּלְהוֹרִיד הַנֵּרוֹת לְמַטָּה עַד שֶׁיְּקַנְּחֵם וְלַחֲזֹר

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 94)

שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת (רש"י ח, ב)

שֶׁאַתָּה - אַהֲרֹן עַצְמוֹ הִדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים. **מַדְלִיק וּמֵטִיב** - אַהֲרֹן עָשָׂה הֵן אֶת הַהַתְחָלָה (הֲטָבַת הַנֵּרוֹת) וְהֵן אֶת הַגְּמָר (הַדְלָקָתָם), וְאִלּוּ הַנְּשִׂיאִים עָשׂוּ אֶת הַהַתְחָלָה (הֲבָאַת קָרְבָּן) וְלֹא אֶת הַגְּמָר (הַקְרָבַת הַקָּרְבָּן). **אֶת הַנֵּרוֹת** - הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת הָיְתָה בִּפְנִים, וְאִלּוּ קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים נִקְרְבוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 316 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"הַדְלָקָה" כְּשֵׁרָה בְּזָר

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: (ח, ב)

כְּתִיב "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם" (משלי כ, כז), שֶׁנִּשְׁמַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְאִירָה בְּאוֹר ה'.

אַף שֶׁנָּתְנָם כָּאֵלּוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם אֵינוֹ גָּלוּי לַכֹּל, אֶלָּא טָמוּן בְּעֹמֶק הַלֵּב וּמְכֻסֶּה בְּכַמָּה הַעְלָמוֹת הַמַּסְתִּירוֹת עַל אוֹר ה'.

וְזוֹהִי עֲבוֹדַת אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, "לְהַעֲלוֹת" וּלְגַלּוֹת בְּכָל "שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת", שֶׁהֵם שִׁבְעַת הַסּוּגִים בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (ראה לקוטי תורה במדבר כט, ג) אֶת "נֵר ה'" שֶׁל נִשְׁמָתָם, עַד שֶׁ"תְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ" (שבת כא, א), שֶׁנִּשְׁמָתָם תִּתְלַהֵב וְתִתְלַהֵט מֵאֵלֶיהָ בַּעֲבוֹדָתָם לְקוֹנָם.

וְ"הַדְלָקָה" זוֹ "כְּשֵׁרָה בְּזָר" (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ט ה"ז):

אַל יֹאמַר הָאָדָם, שֶׁרַק אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הוּא הַמְּצֻוֶּה בְּ"הַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת" וְהַדְלָקַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְגַם "זָר" מְצֻוֶּה "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה" (אבות פ"א מי"ב), שֶׁחוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיא לְקָרֵב אֶת אֵלּוּ שֶׁאוֹר נִשְׁמָתָם נֶעְלָם וּמְכֻסֶּה, וּלְהַעֲלוֹת וּלְהַדְלִיק אֶת הַ"נֵּר ה'", עַד שֶׁ"תְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהַעֲלוֹתָם וּבְאֶמְצָעוּת הַקִּנּוּחַ וְכוּ' יֵחָשֵׁב כְּמֻחָדֵשׁ וַהֲרֵי הוּא מְחַנֵּךְ בְּכָל יוֹם, וְיִתְיַשֵּׁב עֵרֶךְ הַכָּתוּב עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי:

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר בְּהַדְלִיקְךָ, וְרַז"ל דִּרְשׁוּ (במד"ר פט"ו ספרי) בּוֹ דְּרָשׁוֹת רַבּוֹת. גַּם צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא צִוָּה ה' מִצְוָה זוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן כִּי הִיא מִצְוָה הַנּוֹהֶגֶת מִיּוֹם רִאשׁוֹן בַּעֲבוֹדָה, וְעוֹד הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה הַמִּצְוָה עַצְמָהּ שֶׁמְּצַוֶּה כָּאן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה (שמות כה) וְהֶעֱלָה אֶת נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ, וְלָמָּה חָזַר לִשְׁנוֹתָהּ, עוֹד לָמָּה אָמַר **יָאִירוּ** וְלֹא צִוָּה לְנוֹכֵחַ לַמִּצְטַוֶּה תָּאִיר כְּשֶׁעוּר בְּהַעֲלֹתְךָ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר גַּם כֵּן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה וְהֵאִיר עַל עֵבֶר וְגוֹ'. אָכֵן בַּמֶּה שֶׁהִקְדַּמְתִּי בְּמַאֲמַר חֵז"ל יִתְיַשֵּׁב הַכֹּל עַל נָכוֹן, כִּי אוֹמְרוֹ **בְּהַעֲלֹתְךָ** לְצַד שֶׁהַנֵּרוֹת לֹא הָיוּ קְבוּעִים יְצוּ ה' שֶׁבְּכָל עֵת אֲשֶׁר יוֹרִידֵם לְקַנְּחָם וְיַעֲלֶה אוֹתָם לְסִדְּרָם בִּמְקוֹמָם יְסַדְּרֵם כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּאִירוּ אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה וְגוֹ', וְלָזֶה לֹא אָמַר גַּם כֵּן תָּאִיר כִּי אֵין הַמִּצְוָה בִּשְׁעַת הַדְלָקָה שֶׁיְּצַדֵּק לוֹמַר תָּאִיר אֶלָּא הַמִּצְוָה הִיא עַל סֶדֶר הַנָּחָתָם שֶׁיְּנַיְּחֵם בְּסֵדֶר שֶׁיָּאִירוּ אֶל מוּל וְגוֹ' וְהָבֵן:

וְכָזֶה נִתְיַשֵּׁב לָמָּה הֶצְרֵךְ לַחֲזֹר וּלְצַוּוֹת לָזֶה, כִּי לְצַד שֶׁעַד עַתָּה הָיָה מֹשֶׁה עוֹשֶׂה כְּסֵדֶר זֶה בְּז' יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וְחָשׁ ה' שֶׁיְּדִין אַהֲרֹן בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵין מְעַכֵּב סֵדֶר הַנָּחָתָן וְאַדְרַבָּא יוֹתֵר הוּא סֵדֶר נָכוֹן שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת יְשָׁרִים פִּיפִיּוֹתֵיהֶם וְלֹא בַּאֲלַכְסוֹן, לָזֶה צִוָּה ה' שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן שֶׁדָּבָר זֶה מְעַכֵּב, וּבָחַר לְסַדֵּר מִצְוָה זוֹ כָּאן וְלֹא סִדְּרָהּ עִם סִדּוּרֵי הַקָּרְבָּנוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' וַעֲבוֹדָה הַמְעַכֶּבֶת, לְהוֹדִיעֵנוּ הַקְפָּדַת אַהֲרֹן וְרִצּוּיוֹ מַה שֶּׁנִּזְכַּר בְּמַאֲמָרָם ז"ל:

אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה וְגוֹ'. טַעַם הַדָּבָר יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת דַּף כ"ב וְזֶה לְשׁוֹנָם מִחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת וְגוֹ' וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ וַהֲלֹא כָּל מִ' שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ אֶלָּא עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל מַאי עֵדוּת אָמַר רַב זוֹ נֵר מַעֲרָבִי שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חֲבֵרוֹתֶיהָ וּמִמֶּנָּה הָיָה מַדְלִיק וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם עַד כָּאן. עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יְצוּ ה' לְהָאִיר אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה שֶׁהוּא נֵר הַמַּעֲרָבִי לְהַרְאוֹת כָּל נֵר וְנֵר שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא בִּשְׁבִיל עֵדוּת אֲשֶׁר יַגִּיד נֵר הַפּוֹנִים אֵלָיו כֻּלָּם לְהַרְאוֹת נִסּוֹ הַנִּזְכָּר, וּמַה שֶּׁרָאִיתִי שֶׁדִּקְדְּקוּ הַתּוֹסְפוֹת הָתָם בִּתְמִיהַת וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ וְכוּ' מִטַּעַם כָּל מִ' שָׁנָה וְכוּ' וְלֹא אָמְרוּ וַהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְאוֹרוֹ שֶׁל מָקוֹם, לַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי אֵינוֹ דִּקְדּוּק כִּי תַּצְדִּיק הַתִּמִּיהָה מֵהַמַּרְגֵּשׁ לָהֶם יוֹתֵר מִדְּבָרִים הַבָּאִים בָּאֱמוּנָה כִּי ה' בָּרָא שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַמְּאִירִים לָעוֹלָם, וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב עִם הַהִיא שֶׁהֵבִיאוּ מִשִּׁלְהֵי כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְכוּ' יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם:

וְיֵשׁ לָנוּ לַחֲקֹר זֹאת מֵעַתָּה שֶׁלֹּא בָּא הַמְּנוֹרָה אֶלָּא לְהַגִּיד נִסָּהּ שֶׁבְּנֵר מַעֲרָבִי. הָיָה מַסְפִּיק בְּנֵר מִצַּדָּהּ הָאֶחָד וְנֵר מִצַּדָּהּ הַשֵּׁנִי, וְיֵשׁ לוֹמַר כְּפִי הַפְּשָׁט שֶׁהוּא לְנוּי שֶׁאַחַר שֶׁהָצְרְכָה בִּיאָתָהּ לְרַמֵּז הַנִּזְכָּר אֵין נָכוֹן לְהָבִיא בַּיִת ה' אֶלָּא דָּבָר מְתֻקָּן וְנָכוֹן שֶׁבַּמְּנוֹרוֹת, וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְמֹז בְּז' נֵרוֹת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵם ע' אֻמּוֹת כָּל אֶחָד יִרְמֹז לַכְּלָל הָעֲשִׂירִי, וְרָמַז כִּי כֻּלָּן מְאִירִים לְנֹכַח הַמַּעֲרָבִי שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמַּעֲרָב כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, וְרָמַז גַּם כֵּן שֶׁכֻּלָּן כֵּלִים וְנֵר יִשְׂרָאֵל לֹא יִכְבֶּה, וְתִמְצָא שֶׁהָאֶרֶת הַנֵּרוֹת אֵינוֹ אֶלָּא בַּלַּיְלָה וְהוּא סוֹד הַגָּלוּת שֶׁנִּקְרָא לַיְלָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֹא זְמַן הַיְשׁוּעָה הַמִּתְיַחֵס לָהּ בֹּקֶר כְּתִיב (ישעיה כא) אָתָא בֹּקֶר וְגוֹ'

(ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

ג וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לְקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָּא אַדְלֵק בּוֹצִינָהָא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י◄ **וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן •** (ספרי) לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא שִׁנָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך לח עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – שֶׁלֹּא שִׁנָּה

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן

לְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא שִׁנָּה (ח, ג. ובפרש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַה הַשֶּׁבַח הַגָּדוֹל שֶׁל אַהֲרֹן, וְכִי זֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁלֹּא שִׁנָּה מִצִּוּוּי ה'?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בַּגְּלוּיִים שֶׁמִּלְּמַעְלָה שְׁנֵי אוֹפַנִּים, הִתְגַּלּוּת הַבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם וּבְלְשׁוֹן הַזֹּהַר "בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא", וְיֵשׁ הִתְגַּלּוּת עֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַנִּבְרָאִים, וּבָאָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, וּבְלְשׁוֹן הַזֹּהַר "אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁאֵין אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם". וְהִנֵּה עַל עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה אוֹמֵר רַשִּׁ"י: "עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ" – לְלֹא עֲשִׂיַּת הַנִּבְרָאִים, וְאַף לְאַחַר עֲשִׂיָּתָהּ הִנֵּה הָאוֹר שֶׁבָּהּ לֹא הָיָה אוֹר טִבְעִי, כַּמִּדְגָּשׁ בְּנֵר הַמַּעֲרָבִי שֶׁהָיָה "עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל" – שֶׁאַף זֶה תָּלוּי אַךְ וְרַק בִּידֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְזֶהוּ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹר הַמְּנוֹרָה לֹא הָיָה טִבְעִי וְהָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְדַיֵּק בְּאֹפֶן הַדְּלָקָתָהּ כֵּיוָן שֶׁהַנִּפְעָל הוּא מִשְּׁמַיָּא, אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שִׁנָּה אַהֲרֹן מֵהַצִּוּוּי. וְהַטַּעַם לָזֶה שֶׁנִּצְרָכָת עֲבוֹדַת אַהֲרֹן הוּא, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ הוּא לְמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמְשִׁיכוֹ רַק לְאַחַר עֲבוֹדַת הָאָדָם, וּבְלְשׁוֹן הַמַּהַר"ל (גְּבֵי עֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה, גו"א פרשתינו ח, ד) דְּ"כָּךְ הוּא כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁפּוֹעֵל הַשֵּׁם, הַכֹּל צָרִיךְ פֹּעַל לְמַטָּה וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ גּוֹמֵר עַל יָדוֹ.. וּלְפִיכָךְ הָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לָדַעַת כָּל מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, וְהִיא פֹּעַל כְּפִי מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוֹמֵר עַל יָדוֹ".

(ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הֻוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ

ד וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָּא נְגִידָא דְּהַב עַד שִׁידַהּ עַד שׁוּשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא כְּחֵזוּ די אַחֲזֵי יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַד יָת מְנָרְתָּא:

רש"י◄ **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה •** (שם) שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּאֶצְבַּע, לְפִי שֶׁנִּתְקַשָּׁה בָּהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר "וְזֶה". **מִקְשָׁה •** בטדי"ץ בְּלַעַז (געשְׁלָאגְען) לְשׁוֹן "דָּא לְדָא נָקְשָׁן" (דניאל ה). עֶשֶׂת שֶׁל כִּכַּר זָהָב הָיְתָה וּמַקִּישׁ בְּקֶרְנָס וְחוֹתֵךְ בְּכַשִּׁיל לְפַשֵּׁט אֵיבָרֶיהָ כְּתִקּוּנָן, וְלֹא נַעֲשִׂית אֵיבָרִים אֵיבָרִים עַל־יְדֵי חִבּוּר. **עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ •** "יְרֵכָהּ" הִיא הַשָּׁדָה שֶׁעַל הָרַגְלַיִם, חָלוּל, כְּדֶרֶךְ מְנוֹרַת כֶּסֶף שֶׁלִּפְנֵי הַשָּׁרִים. **עַד־יְרֵכָהּ עַד־**

יִבְבֶּה נֵר הָאֱמוּת וְיִשָּׁאֵר מִכְּלוּתָם נֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם, גַּם רָמַז בְּמִצְוַת הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת שֶׁיְּכַוֵּן הַמַּדְלִיק בְּהַדְלָקָתָם שֶׁתִּהְיֶה הָאָרָתָם לְמוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה שֶׁהַכֹּל יִהְיוּ לְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם פָּנִים כַּיָּדוּעַ לַמְּבִינִים: תורה ג

ג) וַיַּעַשׂ כֵּן וגו' כַּאֲשֶׁר וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר **אֶל מוּל פְּנֵי** וגו' וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר וַיַּעַשׂ כֵּן וגו'. עוֹד חָזַר לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וגו' וְהוּא הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר וַיַּעַשׂ כֵּן וגו', יְכַוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, אוֹמְרוֹ **וַיַּעַשׂ כֵּן** כְּנֶגֶד פֵּרוּק הַנֵּרוֹת וְקִנּוּחָם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה כַּחֲדָשָׁה שֶׁבָּזֶה יְצַדֵּק הַחִנּוּךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְאוֹמְרוֹ **אֶל מוּל פְּנֵי** וגו' כְּנֶגֶד סֵדֶר הַנִּחָתָן שֶׁיִּהְיוּ פִּיפִיּוֹתֵיהֶם אֶל מוּל פְּנֵי וגו', וְאוֹמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** לְצַד שֶׁהַדִּבּוּר הָיָה בַּיּוֹם וְתָבֹא לוֹמַר שֶׁאָז בִּזְמַן שֶׁנִּצְטַוָּה עָשָׂה מַעֲשֵׂה הָאָמוּר, לָזֶה אָמַר **כַּאֲשֶׁר** וגו' לוֹמַר שֶׁעָשָׂה בַּזְּמַן שֶׁצִּוָּה ה' שֶׁהִיא בָּעֶרֶב, וְהַגַּם שֶׁאָמַרְנוּ כִּי יֶשְׁנָהּ לְהַדְלָקָה בַּיּוֹם בְּנֵר מַעֲרָבִי, דָּבָר זֶה לֹא הָיָה אֶלָּא בִּזְמַנֵּי יְרִידַת עַם ה' שֶׁהָיָה כָּבֶה נֵר מַעֲרָבִי (יומא לט:) לֹא בִּימֵי אַהֲרֹן, וּמִה גַּם בִּתְחִלַּת הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן. גַּם רָמַז בְּאוֹמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וגו' לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, כִּי מַה שֶּׁעָשָׂה אַהֲרֹן לֹא עָשָׂאוֹ לְצַד הַמַּעֲלָה וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר הֶאֱמִיר אוֹתוֹ ה' אֶלָּא לְצַד עֲשׂוֹת מִצְוַת ה', עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים מ) לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי: תורה ד

ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה וגו'. טַעַם שֶׁהֶצְרַךְ לוֹמַר פָּסוּק זֶה פַּעַם אַחֶרֶת כָּאן וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁאָמַר כְּבָר בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה וּבְפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל, יִתְיַשֵּׁב בֵּין לְמָאן דְּאָמַר לֹא קְבִיעֵי נֵרוֹת שֶׁבָּא לְהָסִיר מִכְּשׁוֹל הַטָּעוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמַּאֲמַר בְּהַעֲלֹתְךָ שֶׁאָמְרְנוּ שֶׁהָיָה מְפָרֵק וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָם, וּמִזֶּה תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי גַּם שְׁאָר הַמְּנוֹרָה אֵין חִיּוּב בְּקִיּוּמָהּ מִקְשָׁה, שֶׁהֲרֵי גַּם הַנֵּרוֹת בְּכְלַל חֵלֶק מֵהַמְּנוֹרָה הֵם וּמְצִינוּ שֶׁהֵם מְפֹרָקִים וְנָדוּן מֵהֶם כְּדִין דָּבָר שֶׁהָיָה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פִּרְחָהּ• כְּלוֹמַר גּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה כֻּלָּהּ וְכָל הַתָּלוּי בָּהּ. **עַד־יִרְכָהּ•** שֶׁהוּא אֵבֶר גָּדוֹל. **עַד־פִּרְחָהּ•** שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה דַּק שֶׁבָּהּ — הַכֹּל "מִקְשָׁה". וְדֶרֶךְ "עַד" לְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן זֶה, כְּמוֹ: "מִגְּדִישׁ וְעַד־קָמָה וְעַד־כֶּרֶם זָיִת". **כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה וְגוֹ'•** כַּתַּבְנִית

אֲשֶׁר הֶרְאָהוּ בָּהָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): "וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם וְגוֹ'". **כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה•** מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין לקו"ש חל"ח עמ' 33. ובאו"א חכ"ח עמ' 60 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלָתָהּ שֶׁל הַמְּנוֹרָה עַל שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה . . כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה:

כֵּן עָשָׂה . . מִי שֶׁעֲשָׂאָהּ, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ (ח, ד. ובפרש"י)

יְדוּעָה הַשְּׁאֵלָה (אַבְּרַבְּנֵאל, אַלְשִׁיךְ, אוה"ח ועוד), דְּהַפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים עוֹסְקִים בְּמִצְוַת הַדְּלָקַת הַמְּנוֹרָה, וְעַל מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה כְּבָר לְמַדְנוּ בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה (כה, לא) בַּאֲרִיכוּת, וּמַהִי הַשִּׁיכוּת דַּעֲשִׂיַּת הַמְּנוֹרָה לְכָאן, שֶׁהָצְרַךְ הַכָּתוּב לִשְׁנוֹתָהּ וּלְכָתְבָהּ שֵׁנִית?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר (לְדַרְכּוֹ שֶׁל רַשִׁ"י):

הִנֵּה הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת עַל יְדֵי אַהֲרֹן הִיא נָחֳמָתוֹ עַל הַקְרָבַת הַקְּרְבָּנוֹת עַל־יְדֵי הַנְּשִׂיאִים, וּכְפִי שֶׁאָמַר לוֹ ה' יִתְבָּרֵךְ (הוּבָא בְּרַשִׁ"י רֵישׁ פָּרָשָׁתֵנוּ) — "שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם". וּבִכְדֵי לְבָאֵר מַדּוּעַ "שֶׁלּוֹ גְּדֹלָה", אַף שֶׁגַּם קָרְבְּנוֹת הַנְּשִׂיאִים הָיָה עִנְיָנָם חֲנֻכַּת הַבַּיִת, וּבַמֶּה גָּדְלָה חֲנֻכַּת הַמְּנוֹרָה עַל חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, הִנֵּה לָכֵן, אַף שֶׁעָסְקִינַן בְּהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה, הוּבָא הַפָּסוּק הָעוֹסֵק בַּעֲשִׂיָּתָהּ, שֶׁנַּעֲשִׂתָה עַל־פִּי הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' (וּלְהַמִּדְרָשׁ עַל־יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ), דְּבָזֶה יוּבָן עִנְיָן מַעֲלַת חֲנֻכַּת הַמְּנוֹרָה עַל־יְדֵי אַהֲרֹן — "שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם".

וְהַטַּעַם לְכָךְ שֶׁדַּוְקָא הַמְּנוֹרָה נַעֲשִׂתָה "כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה'", הוּא עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י (אמור כד, א) שֶׁנֵּר הַמַּעֲרָבִי שֶׁבָּהּ "הוּא עֵדוּת לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל", וְלָכֵן גַּם עֲשִׂיָּתָהּ הָיְתָה בְּאֹפֶן שֶׁל "גִּלּוּי שְׁכִינָה" מְיֻחָד.

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ה **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(ו) קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם:

ו **קָרֵב יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן:**

רש"י◄ **קַח אֶת־הַלְוִיִּם•** קָחֵם בִּדְבָרִים: אַשְׁרֵיכֶם שֶׁתִּזְכּוּ לִהְיוֹת שַׁמָּשִׁים לַמָּקוֹם.

(ז) וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטַּהָרוּ:

ז **וּכְדֵין תַּעְבֵּד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדֵּי עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְחַטָּאתָא וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר עַל כָּל בִּשְׂרְהוֹן וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדַּכּוּן:**

רש"י◄ **הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת•** שֶׁל אֵפֶר הַפָּרָה, מִפְּנֵי טְמֵאֵי מֵתִים שֶׁבָּהֶם. **וְהֶעֱבִירוּ תַעַר•** מָצָאתִי בְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן: לְפִי שֶׁנִּתְּנוּ כַּפָּרָה עַל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְהִיא קְרוּיָה: "זִבְחֵי מֵתִים", וְהַמְצֹרָע קָרוּי "מֵת" — הִזְקִיקָם תִּגְלַחַת כִּמְצֹרָעִים.

(ח) וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת:

ח **וְיִסְּבּוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתֵהּ סֹלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשָׁח וְתוֹר תִּנְיָן בַּר תּוֹרֵי תִּסַּב לְחַטָּאתָא:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּכְּלָל וְיָצָא וְכוּ' לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל, שֶׁהַגַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב מִקְשָׁה זֶה הָיָה בִּתְחִלָּה אֲבָל אַחַר כָּךְ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר יַחְפֹּץ, לָזֶה אָמַר **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה** וְגוֹ' שֶׁכֵּן הִיא עוֹמֶדֶת, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד כִּי הַנֵּרוֹת יָצְאוּ מֵהַכְּלָל מִקְשָׁה שֶׁל הַמְּנוֹרָה וְלֹא תִּלְמֹד מֵהֶם. וּלְמָאן דְּאָמַר קְבִיעֵי נֵרוֹת גַּם כֵּן בָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁעָמְדָה הַמְּנוֹרָה בְּמַעֲשֵׂה מִקְשָׁה גַּם אַחַר שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בָהּ: תורה ה

ו) **קַח** אֶת הַלְוִיִּם וְגוֹ'. פרש"י קָחֵם בִּדְבָרִים, וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁיַּבְדִּילֵם מִיִּשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת לָהֶם מַחֲנֶה לְוִיָּה לְצַד הַצָּרָךְ בְּטָהֳרָתָם יוֹתֵר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָעֵד מַה שֶׁגָּמַר אֹמֶר **וְטִהַרְתָּ אֹתָם,** הֲרֵי שֶׁבְּצָרְכֵּי טָהֳרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר: תורה ז

רש"י◄ **וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר** • וְהוּא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד עֹלָה", וְהוּא קָרְבַּן צִבּוּר בַּעֲבוֹדָה־זָרָה. **וּפַר שֵׁנִי** • (ת"כ) מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "שֵׁנִי"? לוֹמַר לְךָ: מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת, אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת (ע"כ דברי ר"מ), וּבְזוֹ יֵשׁ סְמָךְ לִדְבָרָיו בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים', וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, שֶׁשָּׁעִיר הָיָה לָהֶם לְהָבִיא לְחַטַּאת עֲבוֹדָה־זָרָה עִם פַּר הָעוֹלָה.

(ט) **וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ט וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִכְנוֹשׁ יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת** • לְפִי שֶׁהַלְוִיִּם נְתוּנִים קָרְבָּן כַּפָּרָה תַּחְתֵּיהֶם, יָבוֹאוּ וְיַעַמְדוּ עַל קָרְבָּנָם וְיִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם.

(י) **וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:**

י וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָם יְיָ וְיִסְמְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יְדֵיהוֹן עַל לֵוָאֵי:

(יא) **וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:**

יא וִירִים אַהֲרֹן יָת לֵוָאֵי אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן לְמִפְלַח יָת פֻּלְחָנָא דַיְיָ:

רש"י◄ **וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה** • כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲשַׁשֵּׁם מִצֹּרַע טָעוּן תְּנוּפָה חַי. שָׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמְרוּ בְּפָרָשָׁה זוֹ: הָרִאשׁוֹנָה לִבְנֵי קְהָת, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: "וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה'", לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עֲלֵיהֶם: הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ'. הַשְּׁנִיָּה לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן, לְכָךְ נֶאֱמַר בָּם: "תְּנוּפָה לַה'", שֶׁאַף עֲלֵיהֶם הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ: יְרִיעוֹת וּקְרָשִׁים (צ"ל: וּקְרָסִים, דְּאִלּוּ קְרָשִׁים בְּיַד מַשָּׂא בְּנֵי מְרָרִי) הַנִּרְאוֹת בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וְהַשְּׁלִישִׁית לִבְנֵי מְרָרִי.

(יב) **וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם:**

יב וְלֵוָאֵי יִסְמְכוּן יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרַיָּא וְעַבֵּד יָת חַד חַטָּאתָא וְיָת חַד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל לֵוָאֵי:

(יג) **וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:**

יג וּתְקֵם יָת לֵוָאֵי קֳדָם אַהֲרֹן וְקָדָם בְּנוֹהִי וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ:

(יד) **וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:**

יד וְתַפְרֵשׁ יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵוָאֵי:

◆ יום שני י"ג סיון ◆

(טו) **וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה:**

טו וּכְתַר כֵּן יֵעָלוּן לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא:

(טז) **כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי:**

טז אֲרֵי אַפְרָשָׁא מַפְרְשִׁין אִנּוּן קֳדָמַי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֵלַף פְּתַח כָּל וַלְדָּא בּוּכְרָא כֹּלָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָרֵבִית יָתְהוֹן קֳדָמַי:

רש"י◄ **נְתֻנִים נְתֻנִים** • נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר. **פִּטְרַת** • פְּתִיחַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 15)

נְתוּנִים לְמַשָּׂא, נְתוּנִים לְשִׁיר (רש"י ח, טז)

לא פֵּרֵשׁ כֵּן בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (ג, ט) - "וְנָתַתָּה אֶת הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שָׁם נֶאֱמַר "**לוֹ**", וְהַכַּוָּנָה לַעֲבוֹדַת שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁבָּהּ הָטַל עַל הַלְוִיִּם לְסַיֵּעַ **לַכֹּהֲנִים** בַּעֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶם. אִם־כֵּן אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהַכָּפֶל קָאֵי עַל מַשָּׂא וְשִׁיר, שֶׁהֵם חוֹבַת **הַלְוִיִּם** עַצְמָם. אַךְ כָּאן נֶאֱמַר "**לִי**", וְלָכֵן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהַכַּוָּנָה גַּם לַעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם - מַשָּׂא וָשִׁיר.

(יז) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי:

יז אֲרֵי דִּילִי כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא בְּיוֹמָא דִּקְטָלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אַקְדֵּישִׁית יָתְהוֹן קֳדָמָי:

רש"י◄ **כִּי לִי כָל־בְּכוֹר•** שֶׁלִּי הָיוּ הַבְּכוֹרוֹת בְּקַו הַדִּין שֶׁהֵגַנְתִּי עֲלֵיהֶם בֵּין בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, וְלָקַחְתִּי אוֹתָם לִי עַד שֶׁטָּעוּ בָּעֵגֶל, וְעַכְשָׁו "וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם".

(יח) וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח וְקָרֵבִית יָת לֵוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יט) וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ:

יט וִיהַבִית יָת לֵוָאֵי מְסִירִין לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכַפָּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְהֵי בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוּדְשָׁא:

רש"י◄ **וָאֶתְּנָה וְגוֹ'•** חָמֵשׁ פְּעָמִים נֶאֱמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּמִקְרָא זֶה - לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן, שֶׁנִּכְפְּלוּ אַזְכָּרוֹתֵיהֶן בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיַן חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה. וְכָךְ רָאִיתִי בְּ'בַמִּדְבָּר רַבָּה'. **וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף•** שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאִם יִגְּשׁוּ — יִהְיֶה נֶגֶף.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וְגוֹ'. כָּפֵל לוֹמַר תֵּבֵת **נְתֻנִים,** יְכַוֵּן לְחַיֵּב הַמְקַבֵּל לְקַבֵּל הַמַּתָּנָה, שֶׁלֹּא לוֹמַר אִי אֶפְשִׁי לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ, וַהֲגַם שֶׁבְּמִשְׁפְּטֵי אִישׁ לַחֲבֵרוֹ יָכוֹל לְמָאֵן כָּל עוֹד שֶׁלֹּא הִגִּיעָה לְיָדוֹ וְלֹא זָכָה בָּהּ, כָּאן מְחַיְּבָם לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם צַד לְמָאֵן בְּמַתָּנָה זוֹ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת זֶה יֵאָסֵר עַל הַכֹּהֲנִים עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם וְיִתְחַיְּבוּ מִיתָה עָלֶיהָ כְּאוֹמְרָם ז"ל בְּסִפְרִי (לְקַמָּן יח ג) וז"ל גַּם הֵם גַּם אַתֶּם אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלְּכֶם בְּמִיתָה. וַהֲגַם שֶׁהַרַמְבָּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ לְוִיִּם שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים וְכוּ' חַיָּבִים מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אֲבָל הַכֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת הַלֵּוִי אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַד כָּאן. עַל כָּל פָּנִים יֶשְׁנוֹ לְעֹנֶשׁ וְנִגְרָע מֵעֲבוֹדָתָם בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ. וּלְטַעַם זֶה יֵשׁ מָקוֹם לְמָאֵן, לָזֶה כָּפַל לוֹמַר נְתֻנִים בְּעַל כָּרְחָךְ:

מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר הַכָּתוּב ה' פְּעָמִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָסוּק זֶה לְלֹא צֹרֶךְ, רַז"ל דָּרְשׁוּ (וי"ק ר פ"ב) שֶׁהוּא מַרְאֶה הַחִבָּה כָּפֵל זִכְרוֹן שְׁמוֹתָם ה' פְּעָמִים בְּפָסוּק א' כְּנֶגֶד ה' חֻמְשֵׁי תּוֹרָה, וְהוּא דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב נִרְאֶה כִּי בְּדִיּוּק נֶאֱמְרוּ הַזִּכָּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אוֹמְרוֹ **מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** יְכַוֵּן אֶל הַכְּלָלוּת וּכְמַאֲמַר הַקּוֹדֵם קַח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמְרוֹ לַעֲבֹד **אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** יְכַוֵּן אֶל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה וְהַלְוִיִּים עוֹבְדִים עֲבוֹדָתָם, וְלָזֶה הִצְרַךְ לוֹמַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַר עֲבוֹדָתָם שֶׁאָז הָיְתָה נֶאֱבֶדֶת הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר כִּוֵּן לָהּ הַכָּתוּב. וְאוֹמְרוֹ **וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** חוֹזֵר אֶל הַכְּלָלוּת, וְחָשׁ לוֹמַר לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁחוֹזֵר אֶל הַקּוֹדֶם שֶׁהֵם הַבְּכוֹרוֹת לְבַד, לָזֶה אָמַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שֶׁעַל הַכְּלָלוּת הוּא אוֹמֵר, וְאוֹמְרוֹ **וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ' וְלֹא אָמַר וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף, נִתְחַכֵּם לְהוֹדִיעַ כִּי אָמְרוֹ לְכַפֵּר וְגוֹ' וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף אֵין אַחַת גְּזֵרַת חֲבֵרְתָּהּ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְכַפֵּר וְגוֹ' כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף, אֶלָּא הֵם ב' הַדְּרָגוֹת הַטּוֹבָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם מִתַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ הַמְסוּבָּבִים מֵהַחַטָּאִים, וְעוֹד לֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגִשְׁתָּם, וְכַוָּנָה זוֹ מוּבָנֶת מִמַּה שֶׁאָמַר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁזֶּה יַגִּיד הֶבְדֵּל הַמַּאֲמָר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר לְמַעְלָה. וְאוֹמְרוֹ **בְּגֶשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא יִגְּשׁוּ אֶלָּא הַיְחִידִים עַל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְצֹף עַל הַדָּבָר, וּמְצִינוּ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁיִּקְצֹף ה' עַל הַכְּלָלוּת בִּשְׁבִיל

(כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֵוָאֵי כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְלֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת וְגוֹ' • מֹשֶׁה הֶעֱמִידָן, וְאַהֲרֹן הֱנִיפָם, וְיִשְׂרָאֵל סָמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם.

(כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֶּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם:

כא וְאִתְדַּכִּיוּ לֵוָאֵי וְחַוָּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וַאֲרֵם אַהֲרֹן יָתְהוֹן אַרְמָא קֳדָם יְיָ וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אַהֲרֹן לְדַכּוּאֵיהוֹן:

(כב) וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל
מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס

כב וּבָתַר כֵּן עַלּוּ לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת פָּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם אַהֲרֹן וְקָדָם בְּנוֹהִי כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה עַל לֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ' כֵּן עָשׂוּ • לְהַגִּיד שֶׁבַח הָעוֹשִׂין וְהַנַּעֲשָׂה בָהֶם, שֶׁאֶחָד מֵהֶן לֹא עִכֵּב.

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כד) זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבָא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:

כד דָּא דִי לְלֵוָאֵי מִבַּר חָמֵשׁ וְעַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא יֵיתֵי לַחֵילָא חֵילָא בְּפָלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם • שְׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם, וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין בָּהֶם. מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים • וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר (במדבר ד): "מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה". הָא כֵּיצַד? (חולין כז) מִבֶּן כ"ה בָּא לִלְמֹד הִלְכוֹת עֲבוֹדָה וְלוֹמֵד חָמֵשׁ שָׁנִים, וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד. מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ בְּחָמֵשׁ שָׁנִים, שֶׁשּׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה.

(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא
יַעֲבֹד עוֹד:

כה וּמִבַּר חַמְשִׁין שְׁנִין יְתוּב מֵחֵיל פָּלְחָנָא וְלָא יִפְלַח עוֹד:

רש"י◄ וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד • עֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּכָּתֵף, אֲבָל חוֹזֵר הוּא לִנְעִילַת שְׁעָרִים וְלָשִׁיר וְלִטְעוֹן עֲגָלוֹת. וְזֶהוּ "וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו" — "עִם אֲחוֹהִי", כְּתַרְגּוּמוֹ.

(כו) וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת
וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ

כו וִישַׁמֵּשׁ עִם אֲחוֹהִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר מַטְרָא וּפָלְחָנָא לָא יִפְלַח כְּדֵין תַּעְבֵּד לְלֵוָאֵי בְּמַטְרַתְהוֹן:

רש"י◄ לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת • לַחֲנוֹת סָבִיב לָאֹהֶל, וּלְהָקִים וּלְהוֹרִיד בִּשְׁעַת הַמַּסָּעוֹת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַפְּרָט, וְצֵא וּלְמַד מֵעֲדַת קֹרַח מַאֲמַר ה' שָׁם (ט"ז כ"א) הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה וְגוֹ' וְהֶצְרַךְ מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל לַה' עַל הַדָּבָר, וְע"ש הַטַּעַם: תורה כ

כ) וַיַּעַשׂ וְגוֹ' וְכָל עֲדַת וְגוֹ' כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה כָּפַל לוֹמַר כֵּן עָשׂוּ, עוֹד שֶׁנָּה שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר **כָּל עֲדַת** וְגָמַר אוֹמְרוֹ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בַּכֶּפֶל כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹרוֹת, וּבָא לְהַחֲזִיק טוֹבָה לַבְּכוֹרוֹת יוֹתֵר שֶׁהֲגַם שֶׁנִּטְלוּ מִקּוֹמָן בַּעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ עָשׂוּ כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה', הֲגַם כִּי כְּפִי הַטֶּבַע אֱנוֹשִׁי יַכְאִיב לִבָּם וְלֹא יִדְקְדְּקוּ עֲשׂוֹת כְּכָל פְּרָטֵי הַמִּצְוָה, וְלָזֶה שִׁנָּה בְּמַאֲמָרוֹ מִלְּשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, כִּי לֹא עַל כֻּלָּן מְדַבֵּר הַכָּתוּב כָּאן אֶלָּא עַל פְּרָט אֶחָד כָּאָמוּר: תורה כא

◆ יום שלישי י"ד סיון ◆

ט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא לְמִפְּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיַרְחָא קַדְמָאָה לְמֵימָר:

רש"י ◄ **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** • פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אִיָּר, לָמַדְתָּ (פסחים פ"ק. ספרי) שֶׁאֵין סֵדֶר מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד.

(ב) וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:

ב וְיַעְבְּדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת פִּסְחָא בְּזִמְנֵהּ:

רש"י ◄ **בְּמוֹעֲדוֹ** • (שם) אַף בְּשַׁבָּת, "בְּמוֹעֲדוֹ" — אַף בְּטֻמְאָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקו"ש חכ"ג עמ' 65 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקְרָבַת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר

וַיְדַבֵּר יְהוָה . . בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית . . בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן . . וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח

פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר לֹא נֶאֱמְרָה עַד אִיָּר . . וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד (ט, א־ב. ובפרש"י)

כְּבָר הִקְשׁוּ מְפָרְשִׁים (ראה רא"ם ושפ"ח כאן. ועוד), הֲרֵי זֶה שֶׁ"לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה", הוּא מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׁאָר הַשָּׁנִים לֹא נִתְחַיְּבוּ כְּלָל לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רש"י (בא יב, כה) "תָּלָה הַכָּתוּב מִצְוָה זוֹ [קָרְבַּן פֶּסַח] בְּבִיאָתָם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית עַל־פִּי הַדִּבּוּר", וְאִם כֵּן מַהִי גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּזֶה שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ אָז אֶת הַפֶּסַח? וְנִדְחֲקוּ לְבָאֵר בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים. וְיֵשׁ לוֹמַר בְּזֶה בְּאֹפֶן חָדָשׁ. דְּהִנֵּה בְּפָרָשָׁה זוֹ מְדֻבָּר אוֹדוֹת הַ"טְּמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם", דִּכְשֶׁלֹּא יָכְלוּ לְהַקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַפֶּסַח, תְּבָעוּ מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב סֵדֶר הָרְגִיל לְהַקְדִּים זִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ וְאַחַר כָּךְ זִכְרוֹן הַשָּׁנָה, שֶׁכֵּן תִּמְצָא בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר שֶׁאָמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית. גַּם כִּי בְּסֵדֶר זֶה שֶׁכָּתַב נִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע זִכְרוֹן הַזְּמַן בְּמַאֲמַר **לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** מַה שֶּׁלֹּא הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן אִם הָיָה מַקְדִּים זִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ וְאַחַר כָּךְ זִכְרוֹן הַשָּׁנָה שֶׁאוּ יֹאמַר לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַחֲרֵי כֵן, עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה נִשְׁתַּנְּיִת פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. אָכֵן יִתְבָּאֵר בְּהָעִיר עוֹד אוֹמְרוֹ **וְיַעֲשׂוּ** בְּתוֹסֶפֶת ו' בִּתְחִלַּת עִנְיָן, עוֹד קָשֶׁה לָמָּה הֶצְרַךְ ה' לְצַוּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַפֶּסַח וְהָלֹא כְּבָר צִוָּה כָּאָמוּר בְּפָרָשַׁת בֹּא אֶל פַּרְעֹה, וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר לָזֶה כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְוַת פֶּסַח אֶלָּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְבוֹאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת וְלֹא בַּמִּדְבָּר, לָזֶה בָּא לוֹמַר **בַּמִּדְבָּר וְיַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח,** וְזֶה דָּבָר רָחוֹק:

וְנִרְאֶה כִּי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְצַד שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה (שמות יב) כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ, וְתִנְיָא בִּמְכִילְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָם כָּל בֶּן נֵכָר אֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר וְאֶחָד גּוֹי בְּמַשְׁמָע עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וּלְצַד שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָשׂוּ הָעֵגֶל וְכוּ' וְאָמְרוּ ז"ל (חלין ה.) כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְיֵאָמַר עָלָיו בֶּן נֵכָר, מֵעַתָּה יֵשׁ מָקוֹם לָדוּן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, וְהַגֵּם שֶׁנִּתְרַצָּה ה' לְמֹשֶׁה בִּתְפִלּוֹתָיו וּבְמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל, עִם כָּל זֶה עוֹדָם לֹא נִתְבַּשְּׂרוּ שֶׁנִּתְכַּפֵּר עֲוֹן הָעֵגֶל וְיֵשׁ קֶפֶץ בַּדָּבָר, לָזֶה בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנָתַן רְשׁוּת וְאָמַר לָהֶם **וְיַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח,** וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְיַעֲשׂוּ** לוֹמַר מִלְּבַד מַה שֶּׁהִבְטִיחוּ שֶׁנִּחַם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֵּר לַעֲשׂוֹת עוֹד לָהֶם שֶׁהֻכְשְׁרוּ לִהְיוֹת רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, וּמַעֲתָּה בָּאנוּ לְהַשְׂכִּיל לְהֵטִיב שִׁנּוּי הַקְּדָמַת זִכְרוֹן הַשָּׁנָה, כִּי בֵּיָנוֹ שֶׁכָּל עִצְמוֹ לֹא בָּא הַמַּאֲמָר כָּאן אֶלָּא לְהַכְשִׁירָם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, לָזֶה פָּתַח דְּבָרָיו הִזְכִּיר **שָׁנָה הַשֵּׁנִית** לְהַשְׂכִּיל סוֹבֵב הַמַּאֲמָר שֶׁהוּא לְצַד שֶׁהָיָה זֶה אַחַר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַדָּבָר מְשֻׁכָּל בְּהַזְכָּרַת זְמַן הַחֹדֶשׁ שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּיֵּם בָּזֶה הֶעְרַת הַדָּבָר, וְלָזֶה לֹא אָמַר דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא בָּא לְצַוּוֹת לָזֶה אֶלָּא לְרִשְׁיוֹן וְדֵי בְּהוֹדָעַת הַמִּשְׁפָּט לְמֹשֶׁה שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין, וְאוּלַי לְפִי מַה שֶׁאָמְרוּ בִּפְסָחִים (ו:) שֶׁמַּאֲמָר זֶה הָיָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נוּכַל לוֹמַר כִּי זֶה הַמַּאֲמָר הָיָה קֹדֶם יְרִידַת שְׁכִינָה לַמִּשְׁכָּן בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן וְהִקְדִּים ה' מַאֲמָר זֶה לְבִשְׂרָם שֶׁכְּשֵׁרִים הֵם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח וְאַחַר יְרִידָה שְׁכִינָה, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ אַחֲרֵי זֶה **וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן:** תורה ב

אֶת קָרְבַּן ה'", וְהִסְכִּים לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְנָתַן לָהֶם מִצְוַת פֶּסַח שֵׁנִי.

וְאִם־כֵּן הֲרֵי הַדְּבָרִים קַל־וָחוֹמֶר, וּמַה אִם מִסְפָּר מוּעָט מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁבִּקְּשׁוּ מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַקְרִיב הַפֶּסַח, נָתַן לָהֶם פֶּסַח שֵׁנִי, הֲרֵי אִם כְּלָל יִשְׂרָאֵל כֻּלּוֹ הָיוּ מְבַקְּשִׁים מֵהֶשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ שֶׁרוֹצִים הֵם לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח גַּם בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים שֶׁשָּׁהוּ בַּמִּדְבָּר, כָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחוֹמֶר שֶׁהָיָה מַסְכִּים עִמָּהֶם, וְנוֹתֵן לָהֶם לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח!

וְזוֹהִי "גְּנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" שֶׁלֹּא בִּקְּשׁוּ לְהַקְרִיב אֶת קָרְבַּן הַפֶּסַח בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים.

(ג) **בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ:**

ג בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בְּיַרְחָא הָדֵין בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ בְּזִמְנֵהּ כְּכָל גְּזַרְתֵּהּ וּכְכָל דְּחָזֵי לֵהּ תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ:

רש"י ◄ **כְּכָל־חֻקֹּתָיו** • אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׁה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. **וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו** • אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁעַל גּוּפוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים לְמַצָּה וּלְבִעוּר חָמֵץ. (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ: שֶׁה, תָּמִים, זָכָר, בֶּן שָׁנָה. שֶׁעַל גּוּפוֹ: צְלִי־אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ; שֶׁחוּץ לְגוּפוֹ: מַצָּה וּבִעוּר חָמֵץ).

(ד) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח:**

ד וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד פִּסְחָא:

רש"י ◄ **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ'** • (ספרי) מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כג): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה'? אֶלָּא כְּשֶׁשָּׁמַע פָּרָשַׁת מוֹעֲדִים מִסִּינַי - אָמַר לָהֶם, וְחָזַר וְהִזְהִירָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה.

(ה) **וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ה וַעֲבָדוּ יָת פִּסְחָא בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) **וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:**

ו וַהֲווֹ גֻּבְרַיָּא דִּי הֲווֹ מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא וְלָא יְכִילוּ לְמֶעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא וּקְרִיבוּ קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא:

רש"י ◄ **לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן** • (ספרי) כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, בָּאוּ וּשְׁאָלוּם; וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר זֶה אַחַר זֶה, שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ, אַהֲרֹן מִנַּיִן לוֹ?.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **וַיְהִי** אֲנָשִׁים וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד עַל הָרַבִּים, וְעוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח** אַחַר שֶׁהוֹדִיעַ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים, וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַל הַפֶּסַח כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ בִּפְסָחִים דַּף ו' שֶׁמַּאֲמַר וְיַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח הָיָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּמִן הָרָאוּי הָיָה לָהֶם לְהִשְׁתַּמֵּר מִטֻּמְאָה, וְתָבוֹא הַסְּבָרָא לְהַטִּיל בָּהֶם דֹּפִי אֲשֶׁר לֹא שָׁמְרוּ אֶת מִצְוֹת ה' וְנִטְמְאוּ וְלֹא חָשְׁשׁוּ לְמִצְוַת פֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן יָחִיד לוֹמַר כִּי לֹא הָיָה אֶלָּא עִנְיָן טֻמְאָה אַחַת אֲשֶׁר נִטְמְאוּ הָאֲנָשִׁים בָּהּ, וְעִנְיָן טֻמְאָה זֶה עַצְמוֹ לֹא הָיָה בְּיָדָם לְהִשְׁתַּמֵּר מִמֶּנּוּ וּבְעַל כָּרְחָם הָיוּ נִטְמְאִים כְּמַאֲמָרָם ז"ל (סִפְרֵי כה:) בֵּין לְר' יוֹסִי הַגְּלִילִי שֶׁאָמַר נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא בֵּין לְר' יִצְחָק שֶׁאָמַר טְמֵאֵי מֵת מִצְוָה הָיוּ צְרִיכִין לִטָּמֵא הֲגַם שֶׁיָּדְעוּ שֶׁטֻּמְאָתָם נִמְשֶׁכֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז מַאֲמַר **וְלֹא יָכְלוּ** לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח לוֹמַר שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִשְׁמֹר עַצְמָן מֵהַטֻּמְאָה לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, וְאוֹמְרוֹ **בַּיּוֹם הַהוּא,** כְּבָר דִּקְדְּקוּ רַז"ל (פִּסְחִים צ:) לְמַר כְּדַעְתּוֹ וּלְמַר כְּדַעְתּוֹ, עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ לְשׁוֹן יָחִיד לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ יְחִידִים הוּא שֶׁלֹּא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, אֲבָל אִם הָיוּ צִבּוּר הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח כִּי בָּא בְּטֻמְאָה, שוּב רָאִיתִי בְּסִפְרֵי מֹרַז"ל שֶׁדִּיְּקוּ כֵּן:

לְנֶפֶשׁ אָדָם. אוֹמְרוֹ **לְנֶפֶשׁ אָדָם** לוֹמַר אֲבָל לִטְמֵא שֶׁרֶץ יְכוֹלִין הֵם. עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (שם) שֶׁאָמְרוּ שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵא שֶׁרֶץ וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ לָעֶרֶב, אֲבָל טְמֵא מֵת הֲגַם שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ בְּיוֹם י"ד אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ **בַּיּוֹם הַהוּא** וְאָמַר ר' יִצְחָק

(ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ז וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן לֵהּ אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא לְמָא נִתְמְנַע בְּדִיל דְּלָא לְקָרְבָא יָת קֻרְבָּנָא דַיְיָ בְּזִמְנֵהּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **לָמָּה נִגָּרַע •** (שם) אָמַר לָהֶם: אֵין קָדָשִׁים קְרֵבִים בְּטֻמְאָה. אָמְרוּ לוֹ: יְזֶרֶק הַדָּם עָלֵינוּ בְּכֹהֲנִים טְהוֹרִים, וְיֵאָכֵל הַבָּשָׂר לִטְמֵאִים* (ס"א: לטהורים. כ"ג ראם). אָמַר לָהֶם: עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה, כְּתַלְמִיד הַמֻּבְטָח לִשְׁמֹעַ מִפִּי רַבּוֹ. אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מֻבְטָח, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה רוֹצֶה הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה (סנהדרין פ"ק). וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשָׁה זוֹ לְהֵאָמֵר עַל־יְדֵי מֹשֶׁה כִּשְׁאָר כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ אֵלּוּ שֶׁתֵּאָמֵר עַל־יְדֵיהֶן, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכָּאי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁחָל שְׁבִיעֵי שֶׁלָּהֶם בְּעֶרֶב הַפֶּסַח כְּתִיב בַּיּוֹם הַהוּא הוּא שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו הָיוּ יְכוֹלִין, וְגַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר בַּיּוֹם הַהוּא נִטְמְאוּ יֶשְׁנוֹ לְפֵרוּשֵׁנוּ בְּמַאֲמַר **לְנֶפֶשׁ אָדָם** לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה שֶׁרֶץ שׁוֹחֲטִין עָלָיו:

וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגוֹ'. טַעַם קָרְבָתָם לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב כְּדֵי שֶׁתָּבוֹא הַהוֹרָאָה מִמֹּשֶׁה תֵּכֶף וּמִיָּד לַכֹּהֵן לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם אִם כֵּן יוֹרֶה, וְרַז"ל בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא פֶּרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין דַּף קי"ט אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם אֶפְשָׁר עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלֹא אָמַר וְכוּ', אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ דִּבְרֵי ר' יֹאשִׁיָּה אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וּבָאוּ וְכוּ' ע"כ, וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא וְזֶה לְשׁוֹנָם בְּמֵאי קָא מִפְּלִגֵי מַר סָבַר חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמָקוֹם הָרַב וּמַר סָבַר אֵין חוֹלְקִין, וְהִלְכְתָא חוֹלְקִין, וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין וְלֹא קַשְׁיָא הָא דְּפַלִּיג לֵיה רַבִּיה יְקָרָא, הָא דְּלָא פְּלִיג לֵיה רַבִּיה יְקָרָא עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. הִנֵּה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ הִלְכְתָא חוֹלְקִין וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין וְהֶעֱמִידוּ אוֹמְרוֹ הִלְכְתָא חוֹלְקִין בִּדְפָלִיג לֵיה רַבִּיה יְקָרָא וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין בִּדְלָא פְּלִיג לֵיה רַבִּיה יְקָרָא הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים שֶׁחוֹלְקִין רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְאַבָּא חָנָן בִּקְצָוּוֹת מַר סָבַר חוֹלְקִין אֲפִלּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד וּמַר סָבַר אֵין חוֹלְקִין אֲפִלּוּ חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד שֶׁבָּזֶה יְצַדֵּק לוֹמַר הִלְכְתָא וְכוּ' וְהִלְכְתָא וְכוּ' מִכָּלָל דִּפְלִיגֵי:

וְיֵשׁ לָנוּ לַחֲקֹר זֹאת מִנַּיִן לוֹ לַשֵּׁ"ס לְהַעֲמִיד מַחֲלֹקֶת זוֹ שֶׁחוֹלְקִין בִּקְצָוּוֹת, וּמַה גַּם הֲיוֹת הַכָּף הַכְּלָל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְהַעֲמִיד מַחֲלֹקֶת רַז"ל בַּקְצָוּוֹת, וְאִם לְצַד שֶׁלֹּא נוֹדַע מַחֲלֹקְתָּם אִם בְּשֶׁחוֹלֵק וְכוּ' אִם בְּשֶׁאֵין חוֹלֵק וְכוּ' אֵין הֶכְרֵעַ לוֹמַר שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶלָּא בְּשֶׁאֵין חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ' אֲבָל בְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ' מוֹדִים שֶׁחוֹלְקִין אוֹ גַּלְּךָ לְצַד זֶה שֶׁאֵין חוֹלְקִין הַתַּנָּאִים אֶלָּא בְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ' אֲבָל בְּשֶׁאֵין רַבּוֹ חוֹלֵק מוֹדִים שֶׁאֵין חוֹלְקִים לוֹ כָּבוֹד וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הֶעֱמִיד הַשֵּׁ"ס מַחֲלֹקֶת בַּקְצָוּוֹת, זֶה הִחַק, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַשֵּׁ"ס לַעֲמֹד עַל מַשְׁמָעוּת דִּבְרֵי הַתַּנָּאִים קֹדֶם כְּמִנְהַג הַשֵּׁ"ס וּיִגְלֶה מַחֲלֹקְתָּם וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר הִלְכְתָא וְכוּ':

וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי הַשֵּׁ"ס דִּיֵּק שֶׁחוֹלְקִין בַּקְצָוּוֹת מִתּוֹךְ מַחֲלֹקְתָּם מִמַּה שֶׁחוֹלְקִין, כִּי בִּשְׁלָמָא אִי אָמְרִינָן שֶׁחוֹלְקִים בַּקְצָוּוֹת שָׁפִיר אֶלָּא אִם אֵינָם חוֹלְקִין אֶלָּא בַּחֲלֹקָה אַחַת וְשָׁוִים בַּחֲבֵרְתָּהּ לָמָּה פָּלִיג תַּנָּא עַל דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲמִיד דְּבָרָיו בַּחֲלֹקָה שֶׁיּוֹדֶה בָּהּ הוּא, גַּם זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי זֶה הַטַּעַם צוֹדֵק בְּדִבְרֵי אַבָּא חָנָן שֶׁחוֹלֵק בַּקְצָוּוֹת אֲפִלּוּ דְּלֹא פָּלִיג לוֹ רַבִּיה יְקָרָא, אֲבָל רַבִּי יֹאשִׁיָּה מִי יֹאמַר שֶׁסּוֹבֵר אֵין חוֹלְקִין אֲפִלּוּ פָּלִיג לֵיה רַבִּיה יְקָרָא, וְעוֹד גַּם עַל הַחוֹלֵק אֲנִי דָּן מִי גִּלָּה לוֹ שֶׁתַּנָּא קַמָּא בְּכָל הַקְּצָוּוֹת הוּא אוֹמֵר:

אָכֵן הַטַּעַם הוּא כִּי מִמַּה שֶׁהֻצְרַךְ רַבִּי יֹאשִׁיָּה לְסָרֵס הַמִּקְרָא וּלְדָרְשׁוֹ וְהוּא הֵפֶךְ פְּשַׁט הַכָּתוּב הֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי לֹא מָצָא לוֹ דֶּרֶךְ לְהַעֲמִידוֹ בְּלֹא סֵרוּס, וְאִם הָיָה סוֹבֵר רַבִּי יֹאשִׁיָּה שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בְּמִקּוֹם הָרַב הָיָה לוֹ לְהַנִּיחַ הַכָּתוּב כִּפְשׁוּטוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ כְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד, וְיִצְדְּקוּ הַדְּבָרִים בְּהָאִישׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה עָנָו מְאֹד שֶׁהָיָה חוֹלֵק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן אָחִיו וּמַה גַּם שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, עוֹד מְצָאנוּהוּ שֶׁהָיָה חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד כְּאוֹמְרָם ז"ל (מכילתא פרשת בא יב) שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לִפְנֵי פַּרְעֹה מֹשֶׁה חוֹלֵק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן שֶׁיַּקְדִּים בַּדִּבּוּר וְאַהֲרֹן לְמֹשֶׁה וְהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, הִנֵּה הוּא חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד:

וּמִמַּה שֶׁסָּרַס הַמִּקְרָא גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁאֵין חוֹלְקִין וְכוּ' אֲפִלּוּ חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד, וּמִמַּה שֶׁמְּצִינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ גַּם כֵּן בְּעִנְיָן בְּנוֹת צְלָפְחָד דִּכְתִיב וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר וְגוֹ', וְזֶה לְשׁוֹנָם אֶפְשָׁר עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְכוּ' וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר וְלֹא אָמַר וְכוּ' וְעָמְדוּ לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים וְכָל הָעֵדָה אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וְכוּ', וּמֵבִיא הַשֵּׁ"ס הָעִנְיָן עַצְמוֹ שֶׁהֵבֵאנוּ לְמַעְלָה, וְהִנֵּה מִמַּה שֶׁרָאִינוּ שֶׁחָלַק אַבָּא חָנָן בְּעֲמִידַת בְּנוֹת צְלָפְחָד לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים וְהָעֵדָה מִן הַסְּתָם לֹא הָיוּ הַנְּשִׂיאִים חוֹלְקִין כָּבוֹד לְכָל הָעֵדָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֹשֶׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר אַבָּא חָנָן שֶׁחָלְקוּ לָהֶם כָּבוֹד הָא לָמַדְתָּ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד אֲפִלּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד, וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ טַעַם נָכוֹן לָמָּה נֶחְלְקוּ ב' פְּעָמִים ר' יֹאשִׁיָּה וְאַבָּא חָנָן:

ז) **לָמָּה** נִגָּרַע וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת טַעֲנַת הָאֲנָשִׁים בְּמַאֲמַר לָמָּה נִגָּרַע, הֲלֹא טַעֲמָם בְּפִיהֶם יַעֲנוּ אֲנַחְנוּ טְמֵאִים, וּמַה מְבַקְּשִׁים לִתֵּן לָהֶם תּוֹרָה חֲדָשָׁה. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁנִּטְמְאוּ בִּרְשׁוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בֵּין לְמָאן דְּאָמַר טְמֵאֵי מֵת מִצְוָה בֵּין לְמָאן דְּאָמַר נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף חָשְׁבוּ כִּי

(ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ

ח וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד דְּאִשְׁתְּמַע מָה דְּאִתְפַּקַּד קֳדָם יְיָ עַל דִּי לְכוֹן:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם ׀ אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה:

י מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי מְסָאֲב לְטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְּאָרְחָא רְחִיקָא לְכוֹן אוֹ לְדָרֵיכוֹן וַיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה • נָקוּד עָלָיו, לוֹמַר: לֹא שֶׁרְחוֹקָה וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חוּץ לְאַסְקֻפַּת הָעֲזָרָה כָּל זְמַן שְׁחִיטָה. פֶּסַח שֵׁנִי — מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת וְאֵין שָׁם יוֹם־טוֹב, וְאֵין אִסּוּר חָמֵץ אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמוד 121)

מַצָּה וְחָמֵץ עִמּוֹ בַּבַּיִת (רש"י ט, י)

פֶּסַח שֵׁנִי רוֹמֵז לְעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. לָכֵן חָמֵץ וּמַצָּה עִמּוֹ בַּבַּיִת, כִּי הַתְּשׁוּבָה הוֹפֶכֶת גַּם אֶת הָרַע לְטוֹב, "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת". וְלָכֵן פֶּסַח שֵׁנִי הוּא יוֹם אֶחָד, כִּי הַתְּשׁוּבָה הִיא "בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא", וּכְמַאֲמָר "יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

בְּנוֹגֵעַ לְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בְּעִנְיַן פֶּסַח שֵׁנִי, "אֵין אִסּוּר חָמֵץ, אֶלָּא עִמּוֹ בַּאֲכִילָתוֹ", שֶׁתָּמַהּ בְּ'מִנְחַת חִנּוּךְ' מִנַּיִן מְקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י - יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמְּקוֹרוֹ שֶׁל רַשִׁ"י הוּא מִמַּשְׁטוּת הַסּוּגְיָא "מַה בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי כּוּ'".

וּבְהַקְדָּמָה - שֶׁהַ'מִנְחַת חִנּוּךְ' עַצְמוֹ כּוֹתֵב "לֹא רָאִיתִי לַמְפָרְשִׁים שֶׁיַּרְגִּישׁוּ בָּזֶה", וּמִכַּיָּוֵן שֶׁכֵּן, הֲרֵי הָא גּוּפָא שֶׁהֲרָאַ"ם, הַ'גּוּר אַרְיֵה', הַ'שִּׁפְתֵּי חֲכָמִים', 'לְבוּשׁ הָאוֹרָה' וְעוֹד, לֹא הִקְשׁוּ מִנָּא־לֵיהּ לְרַשִׁ"י שֶׁאָסוּר לֶאֱכוֹל חָמֵץ בְּיַחַד עִם פֶּסַח שֵׁנִי (אַף שֶׁבְּדָרֶךְ כְּלָל שָׁקְלוּ־וְטָרוּ בְּבֵאוּר דִּבְרֵי רַשִׁ"י בְּהֶתְאֵם לְדֶרֶךְ הַהֲלָכָה), מְהַוָּה הוֹכָחָה שֶׁלְּדַעְתָּם אֵין קֹשִׁי כְּלָל בְּדִבְרֵי רַשִׁ"י.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שָׁנִינוּ בַּגְּמָרָא: "תְּנוּ רַבָּנָן, כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ, בְּמִצְוָה **שֶׁבְּגוּפוֹ** - הַכָּתוּב מְדַבֵּר (לֹא רִיבָּה אֶת הַשֵּׁנִי לְדִין רִאשׁוֹן אֶלָּא בְּמִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ, כְּגוֹן סֵדֶר עֲבוֹדוֹתָיו וַאֲכִילַת צְלִי). מִצְוָה **שֶׁעַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן מַצָּה וּמְרוֹר שֶׁהֵן דְּבָרִים אֲחֵרִים וּבָאִין חוֹבָה לוֹ) מִנַּיִן, תַּלְמוּד־לוֹמַר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ. יָכוֹל אֲפִילּוּ מִצְוֹת **שֶׁלֹּא עַל גּוּפוֹ** (כְּגוֹן הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר), תַּלְמוּד־לוֹמַר: וְעָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ, מַה שְּׁבִירַת הָעֶצֶם מְיֻחָד מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ, אַף כָּל מִצְוָה שֶׁבְּגוּפוֹ".

וּבְהֶמְשֵׁךְ הַסּוּגְיָא מְבֹאָר, שֶׁהַדִּמְיוֹן דְּפֶסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן הוּא לֹא רַק בְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה אֶלָּא גַּם בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה - "מַה הַפְּרָט מְפֹרָשׁ מִצְוַת־עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה גְּמוּר", וּמְבֹאָר בִּפְרָטִיּוּת, "בִּכְלָלִים דְּ־מַצּוֹת וּמְרוֹרִים, מַאי קָא מְרַבֵּי, צְלִי אֵשׁ. בִּפְרָטִים מַאי מַמְעִיט לֵיהּ, הַשְׁבָּתַת שְׁאוֹר. בַּכְּלָלִים דְּ־לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, מַאי קָא מַרְבֶּה לֵיהּ, לֹא תּוֹצִיא מִמֶּנּוּ. בִּפְרָטִים מַאי קָא מְמַעֵיט לֵיהּ, לֹא יֵרָאֶה וְלֹא יִמָּצֵא. בִּכְלָלִים דְּ־עָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ, מַאי קָא מַרְבֶּה, אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא. בִּפְרָטִים מַאי קָא מְמַעֵיט, לֹא תִּשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יָדִין ה' אוֹתָם כִּטְהוֹרִים, וּכְשֵׁם שֶׁמָּצִינוּ (פִּסְחִים עז.) שֶׁיִּתְרַצֶּה ה' עֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה בְּצִבּוּר, לָזֶה טָעֲנוּ **לָמָּה נִגְרַע,** וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁעָשׂוּ מִצְוָה יִהְיוּ נִגְרָעִים מִקָּרְבָּן פֶּסַח, אוֹ יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁיֵּעָשׂוּ לְפֶסַח תִּשְׁלוּמִין כַּחֲגִיגָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל ז' שֶׁאָמְרוּ (חֲגִיגָה ט.) חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הָרֶגֶל, כְּמוֹ כֵן יָצוּ ה' לָהֶם שֶׁיֵּעָשׂוּ פֶּסַח לְמָחָר, וְהוּא מַאֲמַר **בְּמוֹעֲדוֹ** שֶׁהוּא מוֹעֵד הַפֶּסַח:

וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **בַּיּוֹם הַהוּא** פֵּרוּשׁ לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יוֹם ז' שֶׁל טֻמְאָתָם הָיָה לָזֶה בַּיּוֹם הַהוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹתוֹ תַּשְׁלוּמִין לְמָחָר:

וּלְדָרֶךְ זֶה אָנוּ מַרְוִיחִים טַעַם שֶׁה' אָמַר מִצְוָה זוֹ שֶׁל פֶּסַח שֵׁנִי אַחַר שֶׁשֶּׁאֲלוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה, לוֹמַר שֶׁהֵגַם שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִים בְּתוֹךְ יְמֵי הַפֶּסַח כַּנִּדּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ אַף עַל פִּי כֵן אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין לַעֲשׂוֹתוֹ בְּז' יְמֵי הַפֶּסַח כַּחֲגִיגָה אֶלָּא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. עוֹד יִרְצֶה אוֹמְרוֹ **לָמָּה נִגְרַע** פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁהָיָה יוֹם ז' לְטֻמְאָתָם טוֹעֲנִים שֶׁיְּכוֹלִין לִשְׁחֹט עֲלֵיהֶם פִּסְחֵיהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵא שֶׁרֶץ כֵּיוָן שֶׁהֵם נִטְהָרִים לָעֶרֶב וְאֵין לָהֶם טֻמְאָה אֶלָּא בַּיּוֹם הַהוּא, וְהוּא מַאֲמַר **בַּיּוֹם הַהוּא,** וְרַז"ל אָמְרוּ עִנְיָנִים אֲחֵרִים, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים: תורה ח

וּמִזֶּה מוּכָח, שֶׁמִּלְּבַד הָעִנְיָנִים שֶׁמִּעֵט הַכָּתוּב - שָׁוֶה פֶּסַח שֵׁנִי לְפֶסַח רִאשׁוֹן בְּכָל הָעִנְיָנִים, וּבִנְיִדּוֹן־דִּידָן, בְּנוֹגֵעַ לְאִסּוּר אֲכִילַת חָמֵץ עִם הַפֶּסַח, "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ", שֶׁאָסוּר גַּם בְּפֶסַח שֵׁנִי.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְחַזֵּק אֶת הָרְאָיָה, מֵהָא דְּמִיעֵט הַלָּאו דְּ"לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי", כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁ"אַף־עַל־גַּב דִּכְבָר מִעֵט לֵיהּ מֵהַשְּׁבָּתַת שְׁאוֹר וּמִבַּל יֵרָאֶה, הֵוָה־אֲמִינָא שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, אֲבָל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה לֹא, לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי מִלֹּא תִשְׁחַט" - הַיְנוּ, שֶׁהַמִּעוּט הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לִשְׁחִיטַת הַפֶּסַח, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לַאֲכִילַת הַפֶּסַח, אָסוּר לֶאֱכוֹל עִמּוֹ חָמֵץ.

וְעַל־פִּי־זֶה, מַה שֶּׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "וְהוּא אֶצְלִי דָּבָר חָדָשׁ מְאוֹד, וְלֹא יָדַעְתִּי מֵהֵיכָן יָצָא לְרַבֵּינוּ זֶה כוּ'" - אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ כֵּיצַד לְתָרֵץ אֶת דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ'.

וּבְכָל אוֹפֶן, כְּשֶׁיֵּשׁ סְתִירָה וְנִגּוּד בֵּין דִּבְרֵי רַשִׁ"י לְדִבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' - פָּשׁוּט, שֶׁיֵּשׁ לְקַבֵּל אֶת דִּבְרֵי רַשִׁ"י, וּלְחַפֵּשׂ בֵּאוּר וְתֵרוּץ עַל דִּבְרֵי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאָז הוֹלְכִים עַל דֶּרֶךְ בְּטוּחָה ("אוֹיֵף אַ אַיְיזֶערְנֶעם בְּרִיק") - דָּבָר הַמְּפֹרָשׁ בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י, וּמְסֻכָּם אֵצֶל כָּל מְפָרְשֵׁי רַשִׁ"י שֶׁלֹּא נֶעֱמְדוּ עַל זֶה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' "לֹא רָאִיתִי לַמְּפָרְשִׁים שֶׁיַּרְגִּישׁוּ בַּזֶּה"), מִלְּבַד הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ', שֶׁאֵינוֹ מִמְּפָרְשֵׁי רַשִׁ"י, לַמְּרוֹת גְּדֻלּוֹתוֹ בַּתּוֹרָה כוּ', עַד שֶׁהָאַחֲרוֹנִים סוֹמְכִים עַל דְּבָרָיו לַהֲלָכָה.

(יא) בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃

יא בְּיַרְחָא תִנְיָנָא בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ עַל פַּטִּיר וּמְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ׃

(יב) לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃

יב לָא יַשְׁאִירוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וְגַרְמָא לָא יִתְבְּרוּן בֵּהּ כְּכָל גְּזֵרַת פִּסְחָא יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃

(יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא׃

יג וְגַבְרָא דְּהוּא דְכֵי וּבְאֹרַח לָא הֲוָה וְיִתְמְנַע לְמֶעְבַּד פִּסְחָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמֵּהּ אֲרֵי קֻרְבָּנָא דַיְיָ לָא קָרִיב בְּזִמְנֵהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל גַּבְרָא הַהוּא׃

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ ס

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ כִּגְזֵרַת פִּסְחָא וְכִדְחָזֵי לֵהּ כֵּן יַעְבֵּד קְיָמָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא וּלְיַצִּיבָא דְּאַרְעָא׃

רש"י ◄ **וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח •** (פסחים צג. ספרי) יָכוֹל כָּל הַמִּתְגַּיֵּר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תַּלְמוּד־לוֹמַר "חֻקָּה אַחַת וְגוֹ'", אֶלָּא כָּךְ מַשְׁמָעוֹ: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וּבָא עֵת לַעֲשׂוֹת פֶּסַח עִם חֲבֵרָיו, כַּחֻקָּה וְכַמִּשְׁפָּט יַעֲשֶׂה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא כָּתַב עֹנֶשׁ הַמְבַטֵּל פֶּסַח בִּזְמַנּוֹ עַד עַתָּה וְלֹא כְּשֶׁכָּתַב מִצְוַת הַפֶּסַח, וּלְפִי מַה שֶּׁנֶּחְלְקוּ בְּעִנְיָן זֶה (פִּסְחִים צג.) וְזֶה לְשׁוֹנָם תָּנוּ רַבָּנָן חַיָּב עַל הָרִאשׁוֹן וְחַיָּב עַל הַב' דִּבְרֵי רַבִּי, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר חַיָּב עַל הָרִאשׁוֹן וּפָטוּר עַל הַב', רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף עַל הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן לֹא עָשָׂה הַב', וְאָמְרוּ שָׁם בִּפְסָחִים וּשְׁלָשְׁתָּם מִקְרָא א' דָּרְשׁוּ יְעַיֵּן שָׁם, מֵעַתָּה לְכָל אַחַת מֵהַסְּבָרוֹת הִנִּיחַ הַכָּתוּב לוֹמַר עַד כָּאן לְכָל א' מֵהַסְּבָרוֹת כְּדַרְכּוֹ, מַה שֶּׁלֹּא הָיֵינוּ שׁוֹמְעִין כֵּן אִם הָיָה מְצַוֶּה בִּמְקוֹמוֹ: תורה יד

יד) וְכִי יָגוּר. אָמַר בְּתוֹסֶפֶת ו', נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהַטִּיל עַל יִשְׂרָאֵל מִשְׁפַּט הַגֵּרִים לְבַל יְזַלְזְלוּ בְּמִצְוֹות, וְלָזֶה אָמַר **וְכִי יָגוּר** מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, וּמָה עִנְיָן רִאשׁוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם זֶה לְיִשְׂרָאֵל:

וְעָשָׂה וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּתַב וְעָשָׂה בְּתוֹסֶפֶת ו' בִּתְחִלַּת עִנְיָן. עוֹד לָמָּה הֶצְרַךְ לַחֲזֹר לוֹמַר **כֵּן יַעֲשֶׂה,** וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁבָּא לְשַׁלֵּל גֵּר תּוֹשָׁב וְלָזֶה אָמַר **וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר** וְיִהְיֶה מֵאוֹתָם שֶׁעוֹשִׂים פֶּסַח דְּהַיְנוּ שׁוֹמְעִין כֵּן גֵּר שֶׁמְּקַיֵּם הַתּוֹרָה עַל זֶה אֲנִי מְצַוֶּה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וְגוֹ' כֵּן יַעֲשֶׂה, וְאֵין פֵּרוּשׁ זֶה מַסְפִּיק כִּי מוּבָן הוּא הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּגֵר גָּמוּר, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל בְּסִפְרֵי (כ"א) וְזֶה לְשׁוֹנָם רַשְׁבָּ"א אוֹמֵר הֲרֵי שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין שְׁנֵי פְּסָחִים שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה שְׁנֵי תַּלְמוּד לוֹמַר וּלְאֶזְרַח, מַה אֶזְרַח שֶׁלֹּא עָשָׂה וְכוּ' עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב וְעָשָׂה בְּתוֹסֶפֶת ו' לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן מַעֲשֶׂה הָרִאשׁוֹן אָז יִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי כְּשֶׁלֹּא הָכְשַׁר, וּכְפִי זֶה אוֹמְרוֹ **וְעָשָׂה** תְּנַאי הוּא אָז הוּא

◆ יום רביעי ט"ו סיון ◆

(טו) וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר:

טו וּבְיוֹמָא דְּאִתְקַם יָת מַשְׁכְּנָא חַפָּא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא הְוָה עַל מַשְׁכְּנָא כְּחֵזוּ אֶשָׁתָא עַד צַפְרָא:

רש"י ◄ הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת • הַמִּשְׁכָּן הֶעָשׂוּי לִהְיוֹת אֹהֶל לְלוּחוֹת הָעֵדוּת. יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּמוֹ "הוֹיָה עַל הַמִּשְׁכָּן", וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה.

(טז) כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה:

טז כֵּן הְוָה תְדִירָא עֲנָנָא חָפֵי לֵהּ וְחֵזוּ אֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא:

(יז) וּלְפִי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יז וּלְפוּם אִסְתַּלְקוּת עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְּשָׁרֵי תַמָּן עֲנָנָא תַּמָּן שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ הֵעָלוֹת הֶעָנָן • כְּתַרְגּוּמוֹ: "אִסְתַּלָּקוּת", וְכֵן "וְנַעֲלָה הֶעָנָן". וְלֹא יִתָּכֵן לִכְתֹּב "וּלְפִי עֲלוֹת הֶעָנָן" "וְעָלָה הֶעָנָן", שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן סִלּוּק אֶלָּא צְמוּחַ וַעֲלִיָּה, כְּמוֹ (מלכים א יח): "הִנֵּה־עָב קְטַנָּה כְּכַף־אִישׁ עֹלָה מִיָּם".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּחֻקַּת הַפֶּסַח וגו' יַעֲשֶׂה, פֵּרוּשׁ חֻקַּת הַפֶּסַח הוּא שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם כֵּן בְּתִשְׁלוּמִין, אֲבָל אִם אֵינוֹ בְּפֶסַח אֶחָד אֵינוֹ בְּפֶסַח שֵׁנִי:

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה פֵּרַט הַכָּתוּב הַגֵּר בְּמִצְוָה זוֹ מִכָּל הַמִּצְוֹת, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם אֵין לִי אֶלָּא פֶּסַח שֶׁהִשְׁוָה הַגֵּר לָאֶזְרָח כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר חֻקָּה אַחַת וגו' עַד כָּאן. עִם כָּל זֶה לָמָּה לֹא בָּחַר לְפָרֵט אֶלָּא בְּמִצְוַת פֶּסַח. אָכֵן לְצַד שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין הַגֵּר חַיָּב בְּפֶסַח לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה לֹא הוּא וְלֹא אֲבוֹתָיו בְּמִצְרַיִם וְאֵין מָקוֹם לְמַעֲשֵׂה פֶּסַח אֶצְלָם כִּי לֹא פֶּסַח ה' עַל בָּתֵּיהֶם בְּמִצְרַיִם, וְזֶה דּוֹמֶה לְמַאֲמָרָם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (בכורים פ"א) גֵּר מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר וְכוּ' כְּמוֹ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה, לָזֶה חִדֵּשׁ הַכָּתוּב דִּין זֶה כָּאן וְאָמַר **וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר** וְעָשָׂה פֶּסַח הוֹסִיף בּוֹ תּוֹסֶפֶת פֵּרוּשׁ שֶׁהַגַּם שֶׁאֵינוֹ מֵהַיּוֹצְאִים מִמִּצְרַיִם אַף עַל פִּי כֵן מִלְּבַד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹת וְאַף גַּם זֹאת וְעָשָׂה פֶּסַח וגו':

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אִתְּכֶם** לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁאַתֶּם רוֹאִים זֶה חָדָשׁ מִקָּרוֹב בָּא עִם כָּל זֶה אִתְּכֶם הוּא כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, וִיצִיאָתֵנוּ מִמִּצְרַיִם הָיְתָה גְּאֻלַּת עוֹלָם גַּם לְנֶפֶשׁ הַגֵּר, הַגַּם שֶׁלֹּא הָיָה בַּנִּגְלָה הָיָה בַּנִּסְתָּר, כִּי שֹׁרֶשׁ הַקְּדֻשָּׁה אֶחָד הוּא וּכְשֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם הָיְתָה כְּלָלוּת הַקְּדֻשָּׁה טְבוּעָה בְּטָמְאַת מִצְרַיִם וְאִם חַס וְשָׁלוֹם הָיָה כְּלָלוּת הַקְּדֻשָּׁה נִטְבַּע אֵין תְּרוּפָה לָעֲנָפִים כִּי הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעִקָּר וְהַצְּלַת הָעִקָּר נוֹגַעַת גַּם לָעֲנָפִים, וְאָמַר **חֻקַּת הַפֶּסַח,** חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר הֵן הָאֱמֶת כִּי עָשׂה יַעֲשֶׂה כָּל מִשְׁפְּטֵי פֶּסַח אֲבָל דְּבָרִים שֶׁהֵם מַמָּשׁ דִּבְרֵי שֶׁקֶר כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר לְהַגִּיד עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ וגו' וְכַדּוֹמֶה עֲדַיִן דָּן אָנֹכִי כִּי לֹא יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר כְּחֻקַּת הַפֶּסַח כִּי יָכוֹל יוּכַל דַּבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי הָיֹה הָיָה גַּם הוּא בְּמִצְרַיִם בְּבְחִינַת הַשֶּׁרֶשִׁים, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (שמות כג) וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר, וְאוֹמְרוֹ **כֵּן יַעֲשֶׂה** בָּא לְחוֹבָה שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִרְשׁוּת שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר כֵּן תַּלְמוּד לוֹמַר כֵּן יַעֲשֶׂה חוֹבָה, וּמַאֲמַר **חֻקָּה אַחַת** בָּא לְהַשְׁוּוֹת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ: תורה טו

יז) וּלְפִי הֵעָלוֹת. אָמַר ו' בִּתְחִלַּת עִנְיָן, לוֹמַר כִּי עִנְיָן הֶעָנָן אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן הָיָה מְשַׁמֵּשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים,אֶחָד הוּא לְמִכְסֶה עַל הָאֹהֶל לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת, וְהוּא מַאֲמַר **כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדוּת,** וְהוֹסִיף עוֹד וְאָמַר **וּלְפִי** וגו' פֵּרוּשׁ וְעוֹד הָיָה הֶעָנָן לְצֹרֶךְ זֶה שֶׁלְּפִי הַעֲלוֹתוֹ יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ זְמַן הַנְּסִיעָה וּזְמַן הַחֲנָיָה:

וְאַחֲרֵי כֵּן יִסְעוּ וגו'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הוּא אוֹמְרוֹ **וְאַחֲרֵי כֵן** וגו' שֶׁהָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת גְּזֵרָה בְּמַאֲמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וּלְפִי הַעֲלוֹת וגו' יִסְעוּ כְּשֵׁעוּר מַאֲמַר הַסָּמוּךְ וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן וגו' שָׁם יַחֲנוּ. וְנִרְאֶה שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר אַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ הָיָה נִשְׁמָע שֶׁזֶּה הוּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְלֹא כֵּן הוּא הַכַּוָּנָה, אֶלָּא שֶׁהַגְּזֵרָה הוּא בְּמַאֲמַר הַבָּא אַחַר כָּךְ **עַל פִּי ה'** וגו', וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וּלְפִי הַעֲלוֹת** וגו' וַאַחֲרֵי כֵן הוּא שֶׁיִּהְיוּ נוֹסְעִים וגו' וְכֵיוָן שֶׁכֵּן **עַל פִּי ה'** וגו' הֲרֵי הֵם נוֹסְעִים עַל פִּי ה'. עוֹד נִתְכַּוֵּן

(יח) עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ
כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃

יח עַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן כָּל יוֹמֵי דִּי שָׁרֵי עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרָן׃

רש"י ◄ עַל־פִּי ה' יִסְעוּ • שָׁנִינוּ בְּ"מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן"׃ כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים, הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מִתְקַפֵּל וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה; תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וְלֹא הָיָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אוֹמֵר: "קוּמָה ה'" וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. זוֹ בַּ"סִּפְרֵי".

וְעַל־פִּי ה' יַחֲנוּ • כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים, עַמּוּד הֶעָנָן מִתְמַר וְעוֹלֶה וְנִמְשָׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין סֵכָּה, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׂ עַד שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר: "שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל", הֲוֵי אוֹמֵר: "עַל־פִּי ה' וּבְיַד־מֹשֶׁה".

(יט) וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ׃

יט וּבְאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְלָא נָטְלִין׃

(כ) וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן
עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ׃

כ וְאִית דִּי הְוֵה עֲנָנָא יוֹמֵי דְמִנְיָן עַל מַשְׁכְּנָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין׃

רש"י ◄ וְיֵשׁ • כְּלוֹמַר: וּפְעָמִים. יָמִים מִסְפָּר • יָמִים מֵעָטִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

כָּל הַזְּמַן קִיְּמוּ מִצְוֹת ה', בַּחֲנִיָּתָם אוֹ בִּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דִּכְיָון כְּתִיב בְּהוּ עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה' יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבְיַע לְהוּ דָּמִי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגַּם כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר לְגַבֵּי אוֹפָן הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, אַף שֶׁהַנֵּה בָּא מִשִּׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּוקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ", דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֲקָמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקָדֵשׁ בְּרַנֵּעַ י"ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בִּקְבִיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל "עַל־פִּי ה'". וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפָן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲיַל אֶל חָיִל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיּוּוּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה שֶׁזּוּלַת כֵּן אִם הָיָה אוֹמֵר אַחֲרֵי כֵּן יִסְעוּ הָיְתָה הַגְּזֵרָה בְּתֵבֵת אַחֲרֵי כֵּן וְהָיָה הַמִּשְׁמָעוּת שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹסְעִים קֹדֶם אֶלָּא אַחֲרֵי כֵן וְאֵין בִּנְשִׁמְעָ שֶׁהָיוּ עַל כָּל פָּנִים נוֹסְעִים כְּשֶׁהָיָה נוֹסֵעַ הֶעָנָן, לָזֶה אָמַר **וְאַחֲרֵי כֵן** כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִרְדֶּפֶת לְמַעְלָה וְתָבוֹא הַגְּזֵרָה בְּמַאֲמַר יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ אָמַר וּלְפִי הֵעָלוֹת וגו' יִסְעוּ, וְאִם הָיָה אוֹמֵר בְּסֵדֶר זֶה וּלְפִי הֵעָלוֹת וגו' יִסְעוּ, אָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁבַּעֲלוֹתוֹ הוּא שֶׁמִּתְחַיְּבִים לִסַּע, וְאֵין בַּמּוּבָן שֶׁאִם יִרְצוּ לִסַּע שֶׁתִּמְנְעֵם מְנִיעַת עֲלִיַּת הֶעָנָן, לָזֶה אָמַר וּלְפִי הֵעָלוֹת וגו' וְאַחֲרֵי כֵּן לוֹמַר וְלֹא קֹדֶם: תורה יח

יח) עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. וְהֶעָנָן יַגִּיד אֲשֶׁר פִּי ה' יִקָּבְנוּ:

כָּל יְמֵי וגו' וּבְהַאֲרִיךְ וגו'. בָּא הַכָּתוּב לְסַדֵּר כָּל בְּחִינוֹת הַנְהָגוֹת הֶעָנָן, וּלְלַמֵּד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ חֲפֵצִים בַּאֲשֶׁר יַחְפֹּץ ה', וְהִתְחִיל בְּעִנְיַן אֲרִיכוּת זְמַן הַחֲנָיָה וְאָמַר **כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן יַחֲנוּ** פֵּרוּשׁ יַחֲנוּ יַחְפְּצוּ לַחֲנוֹת, וְלָזֶה לֹא אָמַר חָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁעָשׂוּ לְצַד הַהֶכְרֵחַ מֵהַמִּנְהִיג, וְהוֹסִיף לוֹמַר **וּבְהַאֲרִיךְ** וגו' לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ יַאֲרִיךְ כָּל כָּךְ יָמִים רַבִּים אַף עַל פִּי כֵן יַחֲנוּ, וְאוֹמְרוֹ **וְשָׁמְרוּ** וגו' לוֹמַר כִּי מִלְּבַד שֶׁהָיוּ חוֹנִים כָּל זְמַן וכו' עוֹד מוֹדִיעַ כִּי לֹא הָיוּ עוֹשִׂים הַדָּבָר לְצַד שֶׁהָיוּ חֲפֵצִים בְּשֶׁבֶת וְלֹא בְּהִלּוּף אֶלָּא לְצַד שְׁמִירַת דְּבַר ה', וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְשָׁמְרוּ** וגו' הֲגַם שֶׁהֵם יָמִים רַבִּים, וְאוֹמְרוֹ **וְלֹא יִסָּעוּ** וְלֹא אָמַר וְלֹא נָסְעוּ, לְשָׁלֵל בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב כְּאִלּוּ אָמַר וְלֹא יַחְפְּצוּ לִסַּע: תורה יט

כ) וְיֵשׁ אֲשֶׁר וגו' יָמִים מִסְפָּר. גַּם זֶה מְסַפֵּר בְּשֶׁבַח יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא יַחֲנוּ לְפוּשׁ אֶלָּא יָמִים מוּעָטִים יִסְעוּ בְּהֵעָלוֹת הֶעָנָן, וְאָמַר **עַל פִּי ה' יַחֲנוּ,** וְאֵין שַׁיָּכוּת לְזִכְרוֹן שְׁנֵיהֶם אֶלָּא לַמַּסָּע, נִתְכַּוֵּן לְהַשְׁוּוֹת הַנְּסִיעָה לַחֲנָיָה לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁעַל פִּי ה' יַחֲנוּ בְּרָצוֹן וְהַשְׁלָמַת דַּעַת לָנוּחַ מֵהַדֶּרֶךְ כְּמוֹ כֵּן בְּרָצוֹן הַשָּׁלֵם הָיוּ נוֹסְעִים הֲגַם שֶׁהָיוּ נוֹחִים זְמַן מוּעָט. וְרָאִיתִי שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל יָמִים מִסְפָּר שִׁבְעָתֵי יוֹמִין, וּלְפִי דְּבָרָיו ז"ל אֵין מָקוֹם לִדְבָרֵנוּ לוֹמַר שֶׁבָּא לְשַׁבֵּחַ יִשְׂרָאֵל כִּי יֵשׁ בְּמֶשֶׁךְ ז' יָמִים לָנוּחַ מִן הַדֶּרֶךְ, וְלִדְבָרָיו ז"ל יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁבֵּין בְּפֶרֶק הַחֲנָיָה וּבֵין בְּפֶרֶק הַנְּסִיעָה הֲגַם שֶׁהָיָה לָהֶם הָרָצוֹן לֹא הָיוּ עוֹשִׂים הַדָּבָר אֶלָּא לְצַד הֱיוֹת הַדָּבָר מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ:** תורה כא

(כא) וְיֵ֣שׁ אֲשֶׁר יִהְיֶ֣ה הֶעָנָן֩ מֵעֶ֨רֶב עַד־בֹּ֜קֶר וְנַעֲלָ֣ה הֶעָנָן֮ בַּבֹּ֣קֶר וְנָסָ֒עוּ֒ אֹ֣ו יוֹמָ֗ם וָלַ֤יְלָה וְנַעֲלָ֙ה הֶעָנָ֔ן וְנָסָ֖עוּ׃

כא וְאִית דִּי הֲוָה עֲנָנָא מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא בְּצַפְרָא וְנָטְלִין אוֹ יֻמָּם וְלֵילֵי וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא וְנָטְלִין׃

(כב) אֹו־יֹמַ֗יִם אֹו־חֹ֤דֶשׁ אֹו־יָמִים֙ בְּהַאֲרִ֣יךְ הֶעָנָ֔ן עַל־הַמִּשְׁכָּ֖ן לִשְׁכֹּ֣ן עָלָ֑יו יַחֲנ֥וּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵ֖ל וְלֹ֣א יִסָּ֑עוּ וּבְהֵעָלֹתֹ֖ו יִסָּֽעוּ׃

כב אוֹ תְרֵין יוֹמִין אוֹ יַרְחָא אוֹ עִדָּן בְּעִדָּן בְּאוֹרָכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא לְמִשְׁרֵי עֲלוֹהִי שָׁרָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא נָטְלִין וּבְאִסְתַּלָּקוּתֵהּ נָטְלִין׃

רש"י ◄ **אֹו־יָמִים** • שָׁנָה, כְּמוֹ (ויקרא כה) "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ".

(כג) עַל־פִּ֤י יְהוָה֙ יַחֲנ֔וּ וְעַל־פִּ֥י יְהוָ֖ה יִסָּ֑עוּ אֶת־מִשְׁמֶ֣רֶת יְהוָ֔ה שָׁמָ֖רוּ עַל־פִּ֥י יְהוָ֛ה בְּיַד־מֹשֶׁ֥ה׃ פ

כג עַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרָן וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ נָטְלִין יָת מַטְרַת מֵימְרָא דַיְיָ נָטְרִין עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

י (א) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֑ה לֵּאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) עֲשֵׂ֣ה לְךָ֔ שְׁתֵּי֙ חֲצֹצְרֹ֣ת כֶּ֔סֶף מִקְשָׁ֥ה תַֽעֲשֶׂ֖ה אֹתָ֑ם וְהָי֥וּ לְךָ֖ לְמִקְרָ֣א הָעֵדָ֑ה וּלְמַסַּ֥ע אֶת־הַמַּחֲנֹֽת׃

ב עֲבֵד לָךְ תַּרְתֵּין חֲצוֹצְרָן דִּכְסַף נְגִיד תַּעְבֵּד יָתְהֵן וִיהֵוְיָן לָךְ לְעַרְעָא כְּנִשְׁתָּא וּלְאַטָּלָא יָת מַשְׁרִיתָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) וְיֵ֣שׁ אֲשֶׁר וְגוֹ' מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְגוֹ'.

מִכָּאן וָאֵילָךְ בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ הַהַדְרָגוֹת שֶׁהָיוּ בְּשִׁנּוּי חֲנָיָתָם, וְהִתְחִיל מִזְּמַן חֲנִיַּת לַיְלָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר**, וְאָמַר סָמוּךְ לָהּ זְמַן חֲנִיַּת יוֹם וְלַיְלָה כְּאוֹמְרוֹ **יוֹמָם וָלַיְלָה**, וְאָמַר סָמוּךְ לָהּ זְמַן ב' יָמִים כְּאוֹמְרוֹ **יָמִים**, וְסָמוּךְ לָהּ **חֹדֶשׁ**, וְסָמוּךְ לָהּ **יָמִים** שֶׁהוּא שָׁנָה, וְהוֹדָעָה בָּזֶה אֵינוֹ כְּהוֹדָעָה בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִין פָּסוּק וּבְהַאֲרִיךְ וּפָסוּק וְיֵשׁ אֲשֶׁר וְגוֹ' יָמִים מִסְפָּר, שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים זִכְרוֹן יָמִים מִסְפָּר לְזִכְרוֹן עֶרֶב עַד בֹּקֶר, וְאֵין לוֹמַר כִּי שְׁנֵי פְּסוּקִים וּבְהַאֲרִיךְ וְיֵשׁ וְגוֹ' יָמִים מִסְפָּר הֵם זִכְרוֹן דֶּרֶךְ כְּלָל מַה שֶּׁבַּפְּרָט אַחַר כָּךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּכְּלָל מַה שֶּׁבַּפְּרָט שֶׁהוּא מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְיוֹמָם וָלַיְלָה. אֶלָּא וַדַּאי כִּי שְׁנֵי כְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים יַגִּידוּ עִנְיָן אֶחָד כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וְגַ' כְּתוּבִים הָאַחֲרוֹנִים יַגִּידוּ הַדְרָגוֹת שִׁנּוּי הָעִכּוּבָה שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּנִּים מִגֶּדֶר לַיְלָה אַחַת לְגֶדֶר שָׁנָה אַחַת, וְהַטַּעַם בָּזֶה לְפִי מַאֲמַר מַאנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁטַּעַם הֲעָבָרָתָם בַּמִּדְבָּר הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַשְּׁבוּיוֹת בְּיַד שׁוֹכֵן מִדְבַּר צִיָּה, אֲשֶׁר עַל כֵּן הִיוֹדַע נִסְתָּרוֹת הָיָה מְשַׁעֵר שְׁעוּר אֲשֶׁר יַסְפִּיק לְבֵרוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה וְהָיוּ מִתְעַכְּבִים כְּפִי הַצֹּרֶךְ, גַּם לֹא הָיוּ חוֹנִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְבָרֵר וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁיַּסְפִּיק בּוֹ הַבֵּרוּר בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הִלּוּכָם בּוֹ: תורה כב

כב) בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ יְסַפֵּר כָּאן בְּשֶׁבַח יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲפִלּוּ כָּל כָּךְ נִתְעַכֵּב הֶעָנָן שָׁנָה אַחַת יַחֲנוּ בִּרְצוֹנָם, **וּבְהֵעָלוֹתוֹ** אֲפִלּוּ לֹא יִתְעַכֵּב אֶלָּא מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן נוֹסְעִים, וְהִשְׁוָה הַכָּתוּב שְׁנֵיהֶם רְצוֹן הַנְּסִיעָה שֶׁהָיְתָה לָהֶם בְּשֶׁלֹּא הָיָה מִתְעַכֵּב אֶלָּא לַיְלָה אַחַת לְרָצוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם לִנְסֹעַ אַחַר שָׁנָה אַחַת כִּי וַדַּאי יַחְפְּצוּ לִסַּע, וְהִשְׁוָה הַכָּתוּב רָצוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם בִּנְסִיעָה אַחַר שָׁנָה אַחַת לִנְסִיעָה אַחַר לַיְלָה אַחַת לַחֲנָיָתָם שֶׁלֹּא הָיוּ קָצִים בְּעַכְּבַת הַחֲנָיָה לְצַד הַזְּמָן שֶׁלֹּא הָיָה כָּל כָּךְ אָרֹךְ כְּמוֹ כֵן בַּחֲנָיָתָם שָׁנָה אַחַת, וְגָמַר אֹמֶר הַטַּעַם, **עַל פִּי ה'** שֶׁלֹּא הָיוּ חֲפֵצִים אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר ה', וְאוֹמְרוֹ וְשָׁמְרוּ **אֶת מִשְׁמֶרֶת ה'** פֵּרוּשׁ הָיוּ מַמְתִּינִים כַּשְּׁעוּר אֲשֶׁר יַמְתִּין ה' לִסַּע אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה: וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן לָמָּה הָצְרַךְ לְהַקְדִּים ב' פְּסוּקִים רִאשׁוֹנִים פָּסוּק **וּבְהַאֲרִיךְ** וּפָסוּק **וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה** וְגוֹ', אִם לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה הוּא בְּיֶתֶר שֶׁבַח בְּגָמְרָן שֶׁל דְּבָרִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ. הִנֵּה אִם לֹא קָדַם מַאֲמַר **וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן** וְגוֹ' **וְיֵשׁ** וְגוֹ' לֹא הָיִינוּ מְפָרְשִׁים בְּמַאֲמַר וּבְהַאֲרִיךְ עַל הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ' עַל פִּי ה' וְגוֹ' כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, אֶלָּא הָיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ מַמְתִּינִים בַּזְּמָן הָאָרֹךְ וְהָיוּ נוֹסְעִים בַּזְּמָן הַמּוּעָט וְלֹא אִחֲרוּ וְלֹא קִדְּמוּ, אֲבָל יְדִיעַת הָרָצוֹן הַשָּׁלֵם כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים, אֶלָּא אַחַר שֶׁהִקְדִּים שֶׁלֹּא קִדְּמוּ וְלֹא אִחֲרוּ בַּפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁאֲפִלּוּ כְּחוֹשֵׁב לֹא חָשְׁבוּ לְהַקְדִּים וּלְאַחֵר, בָּא הַכָּתוּב וְהֵעִירָנוּ בְּגָמְרָן שֶׁל דְּבָרִים לְהָבִין מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהֶם, וּמַה שֶּׁאָמַר עוֹד **עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה**, רַז"ל כְּבָר דָּרְשׁוּ (ספרי ח"א פ"ד) שֶׁהָיָה הֶעָנָן מִתְעַגֵּל וְלֹא הָיָה מִזְדַּקֵּף עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר קוּמָה ה' וְגוֹ': תורה כג

כב) עֲשֵׂה לְךָ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לַחֲצוֹצְרוֹת לְמַסַּע הַמַּחֲנוֹת הֲלֹא עֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל הֶעָנָן

רש״י◄ **עֲשֵׂה־לְךָ•** (שֶׁיִּהְיוּ תּוֹקְעִין לְפָנֶיךָ כְּמֶלֶךְ, ״וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ״). **עֲשֵׂה לְךָ•** מִשֶּׁלְּךָ (עֲשֵׂה לְךָ — אַתָּה עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְלֹא אַחֵר). **לְמִקְרָא הָעֵדָה•** כְּשֶׁתִּרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַסַּנְהֶדְרִין וּשְׁאָר הָעָם וְתִקְרָאֵם לֶאֱסֹף אֵלֶיךָ, תִּקְרָאֵם עַל־יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת. **וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת•** בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסָּעוֹת תִּתְקְעוּ בָּהֶם לְסִימָן; נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה הָיוּ נוֹסְעִים: עַל־פִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְעַל־פִּי מֹשֶׁה וְעַל־פִּי חֲצוֹצְרוֹת. **מִקְשָׁה•** מֵהָעֶשֶׁת תַּעֲשֶׂה בְּהַקָּשַׁת הַקֶּרְנָס.

(ג) **וְתָקְעוּ בָהֵן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

ג וְיִתְקְעוּן בְּהֵן וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י◄ **וְתָקְעוּ בָהֵן•** בִּשְׁתֵּיהֶן, וְהוּא סִימָן לְמִקְרָא הָעֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד״.

(ד) **וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:**

ד וְאִם בַּחֲדָא יִתְקְעוּן וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ רַבְרְבַיָּא רֵישֵׁי אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ•** הוּא סִימָן לְמִקְרָא הַנְּשִׂיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים״. וְאַף הֵן יְעִידָתָן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּמִ׳גְּזֵרָה שָׁוָה׳ הוּא בָּא בַּ׳סִּפְרֵי׳.

(ה) **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה:**

ה וְתִתְקְעוּן יַבֶּבְתָּא וְיִטְלוּן מַשְׁרְיָתָא דִשְׁרַן קְדוּמָא:

רש״י◄ **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה•** סִימָן מַסַּע הַמַּחֲנוֹת: תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה. כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ בַּ׳סִּפְרֵי׳ מִן הַמִּקְרָאוֹת הַיְתֵרִים (ר״ה לד).

(ו) **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם:**

ו וְתִתְקְעוּן יַבֶּבְתָּא תִּנְיָנוּת וְיִטְלוּן מַשְׁרְיָתָא דִשְׁרַן דָּרוֹמָא יַבָּבָא יִתְקְעוּן לְמַטְלָנֵיהוֹן:

(ז) **וּבְהַקְהֵיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ:**

ז וּבְמִכְנַשׁ יָת קְהָלָא תִּתְקְעוּן וְלָא תְיַבְּבוּן:

רש״י◄ **וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ׳•** לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר ״וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת״. מַה מִּקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים וּבִשְׁתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְתָקְעוּ בָהֵן וְגוֹ׳״, אַף מַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתֵּיהֶם. יָכוֹל מַה מַּסַּע הַמַּחֲנוֹת תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, אַף מִקְרָא הָעֵדָה תּוֹקֵעַ וּמְרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וּמֵעַתָּה אֵין חִלּוּק בֵּין מִקְרָא הָעֵדָה לְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת? תַּלְמוּד־לוֹמַר ״וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל וְגוֹ׳״, לוֹמַר שֶׁאֵין תְּרוּעָה לְמִקְרָא הָעֵדָה, וְהוּא־הַדִּין לַנְּשִׂיאִים, הֲרֵי סִימָן לִשְׁלָשְׁתָּם: מִקְרָא הָעֵדָה בִּשְׁתַּיִם וְשֶׁל נְשִׂיאִים בְּאַחַת, וְזוֹ וָזוֹ אֵין בָּהֶם תְּרוּעָה, וּמַסַּע הַמַּחֲנוֹת בִּשְׁתַּיִם — עַל־יְדֵי תְּרוּעָה וּתְקִיעָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּכְשֶׁיִּרְאוּהוּ נוֹסֵעַ נוֹסְעִים, וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹסְעִים יַחַד אֶלָּא יַקְדִּים דֶּגֶל יְהוּדָה וְאַחֲרָיו בְּנֵי גֵרְשׁוֹן נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן וְאַחֲרָיו דֶּגֶל רְאוּבֵן וְכוּ׳, לָזֶה הָיָה צָרִיךְ לְחֲצוֹצְרוֹת כְּדֵי שֶׁכָּל אֶחָד יֵדַע הַזְּמָן בְּדִיּוּק שֶׁיִּסַּע בּוֹ בָּזֶה אַחַר זֶה. עוֹד נִרְאֶה בְּדִקְדּוּק עוֹד אוֹמְרוֹ תֵּבַת **לְךָ** שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל שֶׁכָּתְבוּ בְּסָמוּךְ שֶׁלֹּא הָיָה מִזְדַּקֵּף הֶעָנָן עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לוֹ קוּמָה וְגוֹ׳ וְהָיָה הַדָּבָר תָּלוּי בְּיַד מֹשֶׁה. וּמֵעַתָּה נוּכַל לוֹמַר גַּם כֵּן שֶׁיְּצוֹ ה׳ שֶׁכְּמוֹ כֵן תִּהְיֶה נְסִיעַת יִשְׂרָאֵל עַל פִּי מֹשֶׁה לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ כָּבוֹד לְמַסַּע הֶעָנָן שֶׁלֹּא יִסַּע עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ קוּמָה, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר **לְךָ** פֵּרוּשׁ לִרְשׁוּתְךָ וּלְמַאֲמָרְךָ, וְרַז״ל דָּרְשׁוּ (ספרי פ״ז) עֲשֵׂה לְךָ מִשֶּׁלְּךָ, גַּם דָּרְשׁוּ (במד״ר פט״ו) לְךָ אַתָּה מְשַׁמֵּשׁ וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם וְע׳ פָּנִים לַתּוֹרָה: תורה ג

ו) **וּתְקַעְתֶּם** תְּרוּעָה שֵׁנִית. וְלֹא הָיָה מַסְפִּיק בִּתְקִיעָה אַחַת לְכָלָן כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקֵעַ לְמַעֲרָב וְצָפוֹן תְּקִיעָה אַחַת לִשְׁנֵיהֶם כְּאוֹמְרָם בְּסִפְרֵי, (ח״ב ע״ג) הַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיוּ מוֹרִידִים הַמִּשְׁכָּן וְנוֹסְעִים בְּנֵי גֵרְשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיִּסְּעוּ דֶּגֶל בְּנֵי רְאוּבֵן תֵּימָנָה, לָזֶה צָרִיךְ תְּקִיעָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אַחַר נְסִיעַת הַמִּשְׁכָּן: תורה ז

(ח) **וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:**

ח וּבְנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וִיהֶוְיָן לְכוֹן לְקַיָּם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:

רש"י ◄ **וּבְנֵי אַהֲרֹן יִתְקְעוּ** • בַּמִּקְרָאוֹת וּבַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ.

(ט) **וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם:**

ט וַאֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן עַל מְעִיקֵי דִּמְעִיקִין לְכוֹן וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֵיעוּל דּוּכְרָנֵיכוֹן לְטָבָא קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְפְּרְקוּן מִסַּנְאֵיכוֹן:

(י) **וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ**

י וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהֶוְיָן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהֲכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ **עַל עֹלֹתֵיכֶם** • (ספרי. ערכין יא) בְּקָרְבַּן צִבּוּר, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • מִכָּאן לָמַדְנוּ מַלְכִיּוֹת עִם זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְקַעְתֶּם" – הֲרֵי שׁוֹפָרוֹת, "לְזִכָּרוֹן" – הֲרֵי זִכְרוֹנוֹת. "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" – זוֹ מַלְכִיּוֹת וְכוּ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 24)

בְּקָרְבַּן צִבּוּר, הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש"י י, י) בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר "וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאוֹיְבֵיכֶם", וּבְהֶמְשֵׁךְ לָזֶה נֶאֱמַר "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם" – הַיְינוּ יוֹם שִׂמְחָה שֶׁנִּקְבַּע עַל נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה (דְּאֵין לוֹמַר שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה", שֶׁהֲרֵי תֵּכֶף נֶאֱמַר "וּבְמוֹעֲדֵיכֶם"). וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל הַפָּרָשָׁה מְדַבֶּרֶת בְּעִנְיְנֵי צִבּוּר, מוּבָן שֶׁגַּם "עוֹלוֹתֵיכֶם וְ"זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם" מְדַבֵּר בְּקָרְבַּן צִבּוּר.

◆ יום חמישי ט"ז סיון ◆

(יא) **וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:**

יא וַהֲוָה בְּשַׁתָּא תִנְיְתָא בְּיַרְחָא תִנְיָנָא בְּעַשְׂרִין לְיַרְחָא אִסְתַּלַּק עֲנָנָא מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

רש"י ◄ **בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי** • נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ חָסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בְּחוֹרֵב, שֶׁהֲרֵי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיָּן חָנוּ שָׁם, וְלֹא נָסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיָּר לַשָּׁנָה הַבָּאָה.

(יב) **וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן:**

יב וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהוֹן מִמַּדְבְּרָא דְּסִינָי וּשְׁרָא עֲנָנָא בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן:

רש"י ◄ **לְמַסְעֵיהֶם** • כַּמִּשְׁפָּט הַמְפֹרָשׁ לְמַסַּע דִּגְלֵיהֶם, מִי רִאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן. **בְּמִדְבַּר פָּארָן** • קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה בְּמִדְבַּר פָּארָן הָיָה, וְשָׁם חָנוּ מִמַּסָּע זֶה.

(יג) **וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:**

יג וּנְטָלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ וְגוֹ'. הִקְדִּים זִכְרוֹן הַשָּׁנָה לְזִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ, כְּדֵי לְהַסְמִיךְ מַאֲמַר נַעֲלָה הֶעָנָן לַמַּאֲמַר בְּעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ, כִּי כֵּן הוּא יֹפִי שִׁעוּר הַדִּבּוּר: תורה יב

(יד) וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃

יד וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃

(טו) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃

טו וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃

(טז) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃

טז וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי זְבוּלֵן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃

(יז) וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן׃

יז וּמִתְפְּרֵק מַשְׁכְּנָא וְנָטְלִין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נָטְלֵי מַשְׁכְּנָא׃

רש"י◄ **וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן** • כֵּיוָן שֶׁנּוֹסַע דֶּגֶל יְהוּדָה, נִכְנְסוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו וּפָרְקוּ אֶת הַפָּרֹכֶת וְכִסּוּ בָהּ אֶת הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ד): "וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה", וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי פּוֹרְקִין הַמִּשְׁכָּן וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בָּעֲגָלוֹת, וְהָאָרוֹן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת עוֹמְדִים מְכֻסִּין וּנְתוּנִין עַל הַמּוֹטוֹת עַד שֶׁנָּסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְאַחַר־כָּךְ "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים".

(יח) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

יח וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃

(יט) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

יט וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃

(כ) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃

כ וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל׃

(כא) וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם׃

כא וְנָטְלִין בְּנֵי קְהָת נָטְלֵי מַקְדְּשָׁא וּמְקִימִין יָת מַשְׁכְּנָא עַד מֵיתֵיהוֹן׃

רש"י◄ **נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ** • נוֹשְׂאֵי דְּבָרִים הַמְּקֻדָּשִׁים. **וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן** • בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, שֶׁהָיוּ קוֹדְמִים לָהֶם מַסַּע שְׁנֵי דְּגָלִים, הָיוּ מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּשֶׁהָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן, וְסִימַן הַחֲנִיָּה נִרְאָה בְּדֶגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. וְהֵם חוֹנִים, וַעֲדַיִן בְּנֵי קְהָת בָּאִים מֵאַחֲרֵיהֶם עִם שְׁנֵי דְּגָלִים הָאַחֲרוֹנִים, הָיוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי מְקִימִין אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּכְשֶׁבָּאִים בְּנֵי קְהָת, מוֹצְאִים אוֹתוֹ עַל מְכוֹנוֹ וּמַכְנִיסִין בּוֹ הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת; וְזֶהוּ מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא "וְהֵקִימוּ" - מְקִימֵי הַמִּשְׁכָּן - אוֹתוֹ "עַד" — טֶרֶם "בּוֹאָם" - שֶׁל בְּנֵי קְהָת.

(כב) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃

כב וּנְטַל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃

(כג) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃

כג וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

(כד) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי׃

כד וְעַל חֵילָא דְּשִׁבְטָא דִּבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

(כה) וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

כה וְנָטֵל טֵקַס מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מַכְנִיש לְכָל מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל חֵילֵהּ אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

רש"י◄ **מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת•** תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: לְפִי שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן מְרֻבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין, הָיָה נוֹסֵעַ בָּאַחֲרוֹנָה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאַבֵּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ.

אַתְיָא כְּמָאן דְּאָמַר: כְּתִיבָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן (במדבר ב): "כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ". וְאִית דְּאָמְרֵי: כְּקוֹרָה הָיוּ מְהַלְּכִין, וּמַפִּיק לָהּ מִן "מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 103)

וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְאַבֵּד דָּבָר הָיָה מַחֲזִירוֹ לוֹ (רש"י י, כה) אָמְרוּ רַז"ל "אֵיזֶהוּ שׁוֹטֶה, זֶה הַמְּאַבֵּד כָּל **מַה** שֶׁנּוֹתְּנִים לוֹ". כְּלוֹמַר: לְכָל יְהוּדִי נִתָּן מִלְּמַעְלָה "מַה", בִּטּוּל לֶאֱלוֹקוּת, אַךְ בִּגְלַל הַיֵּצֶר הָרַע, הַ"מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל" (שׁוֹטֶה), עָלוּל הוּא לְאַבֵּד אוֹתוֹ. בַּמַּחֲנוֹת שֶׁצָּעֲדוּ בְּרֹאשׁ, קְרוֹבִים לַמִּשְׁכָּן, עָלוּל לִהְיוֹת אִבּוּד הַ"מַה"; אַךְ בְּמַחֲנֵה דָּן, שֶׁצָּעַד בַּסּוֹף, בְּחִינַת רֶגֶל – הַ"מַה" שָׁלֵם. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא שֶׁמְּשִׁיבִים אוֹתוֹ לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(כו) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן:

כו וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן:

(כז) וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן:

כז וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא דִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן:

(כח) אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ:

כח אִלֵּין מַטְלָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵילֵיהוֹן וּנְטָלוּ:

רש"י◄ **אֵלֶּה מַסְעֵי•** זֶה סֵדֶר מַסְעֵיהֶם. **וַיִּסָּעוּ•** בַּיּוֹם הַהוּא נָסְעוּ.

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים ׀ אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל:

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב בַּר רְעוּאֵל מִדְיָנָאָה חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה נָטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ יָתֵהּ אֶתֵּן לְכוֹן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ אֲרֵי יְיָ מַלִּיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **חֹבָב•** (ספרי) הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד): "מִבְּנֵי חֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה". וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר (שמות ב): "וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? מְלַמֵּד, שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן "אַבָּא", וְשֵׁמוֹת הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ: יֶתֶר – עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה, חוֹבָב – עַל שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ'. **נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם•** (ספרי) מִיָּד – עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים אָנוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ; שֶׁבְּמַסָּע זֶה הָרִאשׁוֹן נָסְעוּ עַל־מְנָת לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁחָטְאוּ בַּ"מִּתְאוֹנְנִים". וּמִפְּנֵי מָה שִׁבֵּחַ מֹשֶׁה עַצְמוֹ עִמָּהֶם? שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה עָלָיו, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא נִכְנָס.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) נֹסְעִים אֲנַחְנוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמָה הֶצְרַךְ לוֹמַר זֶה הֲלֹא יָדוּעַ הָיָה הַדָּבָר לָהֶם, וְרַז"ל הִרְגִּישׁוּ מִזֶּה וְאָמְרוּ (ספרי פאן) שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לָהֶם אֶלָּא נְסִיעָה אַחַת וְיִגִּיעוּ לִמְחוֹז חֶפְצָם, וְיִתְבָּאֵר עוֹד הַכָּתוּב בְּהָעִיר בְּמַאֲמַר **אתו אֶתֵּן לָכֶם** שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר תֵּבֵת אוֹתוֹ, אָכֵן לְצַד שֶׁלֹּא הִבְטִיחַ ה' בְּהַבְטָחוֹתָיו לַאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ אֶלָּא אֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וּכְמַאֲמָרָם ז"ל (ספרי ח"ב רצ"ט) וּכְתָבְנוּהוּ לְמַעְלָה (ז' מ"ב), וּלְצַד שֶׁהָיוּ אָז נוֹסְעִים לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אָמַר לְחוֹבָב נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אוֹתוֹ אֶתֵּן גַּם כֵּן לָכֶם הֲגַם שֶׁלֹּא נִתְּנוּ לַאֲבוֹתֵינוּ יִתֵּן אוֹתוֹ לָנוּ, כִּי יָדַע בִּנְבוּאָה מַה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרִי (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם פְּרָט לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁנִּטְלְתֶּם מֵעַצְמְכֶם ע"כ, אַף עַל פִּי כֵן הִסְכִּים ה' וּנְתָנָהּ לָהֶם. עוֹד נִתְכַּוֵּן בַּמַּאֲמָר **אתו אֶתֵּן לָכֶם** רָמַז כִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג יִתְּנֵם ה' לָהֶם בְּכִבּוּי לִרְמוֹז גַּם אֶל מֹשֶׁה כִּי הוּא לְבָדוֹ וְהוֹרִישָׁהּ לְב' הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר אוֹתוֹ לְמַעַט אֶרֶץ כְּנַעַן כִּי לֹא לְמֹשֶׁה יִתְּנֶנָּה אֶלָּא לִיהוֹשֻׁעַ: **לְכָה** אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ וְגוֹ'. כַּוָּנַת הַדִּבְרִים הוּא לְצַד שֶׁאָמְרוּ ז"ל (ספרי ח"א קל"ב) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִתְחַלְּקָה לְשִׁבְטִים וְלֹא לְגֵרִים, וּמַעֲתָּה אֵין מָקוֹם לָתֵת חֵלֶק וְנַחֲלָה לִבְנֵי חוֹבָב תּוֹךְ יִשְׂרָאֵל זוּלַת בְּדָרֶךְ מַתָּנָה מֵחֶלְקָם, וְלָזֶה כִּשֵּׁבָא מֹשֶׁה לְהַבְטִחוֹ דִּקְדֵּק לוֹמַר לוֹ **וְהֵטַבְנוּ לָךְ** פֵּרוּשׁ מֵחֶלֶק יִשְׂרָאֵל יִתְּנוּ לוֹ בְּתוֹרַת הֶטְבָּה, וּלְצַד שֶׁחָשׁ מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יַחְפְּצוּ בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה מֵה' סִבּוֹת אֲשֶׁר יְסוּבְּבוּ מֵהַדָּבָר, ג' יְסוּבְּבוּ מִבְּחִינַת הַמַּתָּנָה, וּב' מִבְּחִינַת הַהֶטְבָּחָה, ג' מִבְּחִינַת הַמַּתָּנָה, א' לְצַד שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ הַנִּשְׁפָּע מֵהַמַּשְׁפִּיעַ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (יְרוּשַׁלְמִי עֵרֶלָה פ"א ה"ג) מָאן דְּאָכִיל דְּלָאו דִּילֵיהּ וְכוּ', ב' לְצַד

(ל) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי אֵלֵךְ:**

ל **וַאֲמַר לֵהּ לָא אֵזֵל אֶלָּהֵן לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי אֵזֵל:**

רש"י◄ **אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי•** (ספרי) אִם בִּשְׁבִיל נְכָסַי, אִם בִּשְׁבִיל מִשְׁפַּחְתִּי.

(לא) **וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי ׀ עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם:**

לא **וַאֲמַר לָא כְּעַן תִּשְׁבּוֹק יָתָנָא אֲרֵי עַל כֵּן יְדַעְתָּ כַּד הֲוֵינָא שָׁרָן בְּמִדְבְּרָא וּגְבוּרַן דְּאִתְעַבִּידַן לָנָא חֲזֵיתָא בְּעֵינָיךְ:**

רש"י◄ **אַל־נָא תַּעֲזֹב•** אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: לֹא נִתְגַּיֵּר יִתְרוֹ מֵחִבָּה; סָבוּר הָיָה שֶׁיֵּשׁ לַגֵּרִים חֵלֶק בָּאָרֶץ, עַכְשָׁו שֶׁרָאָה שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק, הִנִּיחָם וְהָלַךְ לוֹ. **כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר•** כִּי נָאֶה לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, וְרָאִיתָ נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ. **כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ•** כְּמוֹ: עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, כְּמוֹ (בראשית לח): "כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי" (שם יח): "כִּי־עַל־כֵּן עָבַרְתֶּם" (שם יט): "כִּי עַל־כֵּן בָּאוּ" (שם לג): "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ". **וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם•** לְשׁוֹן עָבָר, כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר, לְשׁוֹן עָתִיד: כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁיִּתְעַלֵּם מֵעֵינֵינוּ, תִּהְיֶה מָאִיר עֵינֵינוּ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתְּהֵא חָבִיב עָלֵינוּ כְּגַלְגַּל עֵינֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י): "וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיִּתְמַעֵט כְּבוֹד הַמִּקְבֵּל מַתָּנָה בְּעֵינֵי הַנּוֹתֵן וְלֹא יִהְיֶה עוֹמֵד בְּעֵינָיו בַּכָּבוֹד הָרִאשׁוֹן, ג' לְצַד הַמְעָטַת הַמַּתָּנָה בְּעֵרֶךְ אָדָם גָּדוֹל תִּהְיֶה לוֹ לְחָרְפָּה וְיִמְאַס מְציאוּתָהּ מֵהֶעְדְּרָהּ. ב' מִבְּחִינַת הַהַבְטָחָה, א' מִצַּד שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּנָּחֵם מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֵּר לַעֲשׂוֹת, אוֹ מִצַּד צָרוּת עָיִן כִּי תֵּרַע עֵינוֹ מִתַּת מִטּוֹבוֹ, אוֹ כִּי יִתְמַעֵט אַהֲבַת הַמִּבְטָח מִמֶּנּוּ בְּלִבּוֹ, וְהַב' לְצַד שֶׁלֹּא תִּשִּׂיג יָדוֹ עֲשׂוֹת, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (ויק"ר פכ"ז) בַּפָּסוּק אִמְרוֹת ה' אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה בְּנֹעַם דְּבָרָיו וְהֵסִיר כָּל הַה' חֲשָׁשׁוֹת הַנִּזְכָּרִים:

וּפֶתַח דְּבָרָיו הֵאִירוּ בְּמַאֲמַר **לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ בְּעַד הֲלִיכָתְךָ עִמָּנוּ הֵטַבְנוּ לְךָ, וּמֵעַתָּה הַהַבְטָחָה אֵינָהּ בְּחִנָּם וְיָכוֹל לִתְבֹּעַ וּלְהוֹצִיא בַּדַּיָּנִים, וּבְדֶרֶךְ זֶה הוֹסֵר מֵחוּשׁ הַבּוּשָׁה דְּמָאן דְּאָכִיל דְּלָאו דִּילֵיהּ, גַּם מֵחוּשׁ הַמְעָטַת בִּכְבוֹדוֹ לְצַד שֶׁנֶּהֱנָה מִמֶּנּוּ, גַּם מֵחוּשׁ בִּטּוּל הַהַבְטָחָה כִּי יִתְנַחֵם שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ הוֹלֵךְ עִמָּם וְעוֹזֵב אַרְצוֹ וְנַחֲלָתוֹ אֶלָּא בִּתְנַאי זֶה, וְאוֹמְרוֹ **וְהֵטַבְנוּ לְךָ** כָּאן פֵּרוּשׁ שֶׁעוֹד הַהַבְטָחָה שֶׁיִּהְיֶה חֵלֶק בְּנֵי חוֹבָב מְבֻחָר וְטוֹב מִכָּל חֵלֶק עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ חֵלֶק הַמְּבֻחָר, וְכֵן אָמְרוּ רַז"ל (ספרי כ"ו) שֶׁנָּתְנוּ לוֹ דְּשְׁנָהּ שֶׁל יְרִיחוֹ. וְאוֹמְרוֹ **כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב** בָּזֶה סָתַר ב' הַמֵּחוּשִׁים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהַמֵּחוּשִׁים שֶׁרָשַׁמְנוּ וְהֵם הַמְעָטַת הַהֲטָבָה וּמְנִיעַת הַשֵּׂג יָד לְקַיֵּם הַבִּטָּחוֹן, כִּי ה' דִּבֵּר טוֹב וְטוֹבַת ה' מֻפְלֵאת הִיא, וּלְשִׁעוּר זֶה תִּהְיֶה הַהַבְטָחָה גְּדוֹלַת הָעֵרֶךְ וּרְאוּיָה לְהִתְכַּבֵּד, גַּם חֲזָקָה וּבְרִיאָה וְאֵין בָּהּ חֶזְרָה כִּי ה' לֹא אִישׁ הוּא וְגוֹ' וְיִתְנָחֵם וּבִפְרָט מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב, כִּי דַּוְקָא עַל הָרָעָה הוּא שֶׁנִּחַם דִּכְתִיב (שמות לב) וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר עַל יִשְׂרָאֵל לְתוֹסֶפֶת חִזּוּק הַטּוֹב לְצַד שֶׁהוּא לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְלֹא יִנָּחֵם עַל הַטּוֹבָה לָהֶם: תורה ל

ל) **כִּי** אִם אֶל אַרְצִי וְגוֹ' אֵלֵךְ. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרֵךְ לוֹמַר תֵּבַת **אֵלֵךְ** וְהַלֹּא מוּבָן הוּא מֵאוֹמְרוֹ לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מכילתא יתרו) וְזֶה לְשׁוֹנָם וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שִׁלְּחוֹ מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר אָמַר לוֹ בְּלוּם הַנֵּר מְהַנֶּה אֶלָּא בִּמְקוֹם הַחֹשֶׁךְ מָה אֲנִי מְהַנֶּה בֵּין חַמָּה וּלְבָנָה אֶלָּא אֲנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי וּמְגַיֵּר כָּל בְּנֵי מְדִינָה וַאֲבִיאֵם לִלְמֹד וְכוּ' יָכוֹל הָלַךְ וְלֹא עָשָׂה כֵּן הֲרֵי אוֹמֵר (שופטים א) וּבְנֵי קֵינִי וְגוֹ', מִתּוֹךְ דִּבְרֵיהֶם מַשְׁמָע שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר שֶׁיִּתְּרוֹ לֹא נִתְגַּיֵּר וּשְׁלָחוֹ מֹשֶׁה מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּלְר"א נִתְגַּיֵּר, וּלְדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם יִתְיַשֵּׁב יִתּוּר **אֵלֵךְ** עַל נָכוֹן, לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם אֶל אַרְצִי** וְלֹא לְטַעַם חֲבִיבוּת אַרְצִי לְבַד אֲבָל זוּלַת זֶה הָיִיתִי יוֹשֵׁב, לֹא כֵּן הוּא אֶלָּא אֵלֵךְ עַל כָּל פָּנִים, וְלִסְבָרַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לֹא אֵלֵךְ** פֵּרוּשׁ לַחֲלוּטִין בַּהֲלִיכָה זוֹ **כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי** פֵּרוּשׁ אֶל אֲשֶׁר יֵאוֹת לִבְנֵי אַרְצִי וּמוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ לְגַיְּרָם וְלָשׁוּב, וְכָפֵל לוֹמַר אַרְצִי וּמוֹלַדְתִּי לוֹמַר אִם אֶמְצָא מָקוֹם אֲגַיֵּר כָּל בְּנֵי מְדִינָתִי וּלְפָחוֹת בְּנֵי מוֹלַדְתִּי: תורה לא

לא) אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ וְגוֹ'. לְדִבְרֵי ר"א יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה הֲגַם שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, וְהוּא מַה שֶׁרָמַז בְּתֵבַת נָא, וּכְנֶגֶד טַעֲנַת שְׁרָגָא בְּטְהֵרָא שֶׁלֹּא קִבְּלָה מִמֶּנּוּ אָמַר הַטַּעַם **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר** וְעַל יָדְךָ הֵאִירוּ דְּרָכֵנוּ בַּעֲצָתְךָ דִּכְתִיב (שמות יח) וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם וְגוֹ' וְהִסְכִּים ה' עַל עֲצָתְךָ וּכְתִיב וַיִּבְחַר מֹשֶׁה וְגוֹ' אִם כֵּן יָכוֹל אַתָּה לְהָאִיר אֲפִלּוּ לִפְנֵי חַמָּה וּלְבָנָה, וּלְדִבְרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אַל נָא** פֵּרוּשׁ אֵין נָכוֹן עַתָּה לַעֲזֹב אוֹתָנוּ, וְהַטַּעַם **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ בִּשְׁלָמָא אִם לֹא בָּאתָ אֲצִלֵּנוּ כָּל עִקָּר אֵין אֲנִי חוֹשֵׁשׁ לְךָ אֲבָל עַתָּה שֶׁבָּאתָ וְיָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְכֻסִּים בָּעֲנָנִים וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מְקוֹמָם כְּמַאֲמָרָם ז"ל (במד"ר פי"ט ר"ה ג) בַּפָּסוּק כִּי גֹּעַ אַהֲרֹן וְגוֹ'

(לב) **וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה׃ הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ׃**

לב **וִיהֵי אֲרֵי תֵזֵל עִמָּנָא וִיהֵי טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב יְיָ עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ׃**

רש"י◄ **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגוֹ'** • מַה טּוֹבָה הֵיטִיבוּ לוֹ? אָמְרוּ: כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחַלְּקִין אֶת הָאָרֶץ הָיָה דֵּשְׁנָה שֶׁל יְרִיחוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהִנִּיחוּהוּ מִלַּחֲלֹק; אָמְרוּ: מִי שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְּלֶנּוּ, וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ נְתָנוּהוּ לִבְנֵי יִתְרוֹ, לִיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגוֹ'" (שופטים א)◆

(לג) **וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃**

לג **וּנְטָלוּ מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ נָטֵל קֳדָמֵיהוֹן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָאָה לְהוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי׃**

רש"י◄ **דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד. **וַאֲרוֹן בְּרִית־ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** • (ספרי. ב"ב יד) זֶה הָאָרוֹן הֵיוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים, וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתַקֵּן לָהֶם מְקוֹם חֲנָיָה.

(לד) **וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה׃ ס**

לד **וַעֲנַן יְקָרָא דַּיְיָ עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטַּלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא׃**

רש"י◄ **וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם** • שִׁבְעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמַסְעֵיהֶם: אַרְבָּעָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וְאֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה וְאֶחָד לִפְנֵיהֶם, מַנְמִיךְ אֶת הַגְּבֹהַּ וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַנָּמוּךְ וְהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. **מִן הַמַּחֲנֶה** • מִמְּקוֹם חֲנָיָתָן.

◆ יום שישי י"ז סיון ◆

ב נ הפוכה (לה) **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה׃ יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃**

לה **וַהֲוָה בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְגְּלֵי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן סַנְאָיךְ וְיַעֲרְקוּן בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ׃**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל וְגוֹ', וְאָמְרוּ רַז"ל לְצַד שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ עֲנָנֵי כָּבוֹד הֶכֵּר מְקוֹמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֱמֹר מֵעַתָּה קֹדֶם לָכֵן לֹא נוֹדַע תַּחֲנוֹתָם וְחוֹבָב הוֹדִיעוֹ ה' חֲנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד לוֹ שֶׁהִסְכִּים ה' לְמַה שֶׁהֵאִיר עֵינֵיהֶם בַּעֲצָתוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהָיִיתָ לָנוּ** וְגוֹ', וְאֵין נָכוֹן לַעֲזֹב אוֹתָם אַחַר כָּל זֶה, כִּי יֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל ה', כִּי יֹאמְרוּ שֶׁעָמַד עַל אֱמוּנָתָם וְהֶחְשִׁיבוּהוּ כָּל כָּךְ וְעָזַב אוֹתָם אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶדְבִּקוּ אֶצְלוֹ מוֹפְתֵי הָאֱמוּנָה וְאֵין נָכוֹן עֲשׂוֹת כֵּן, וּכְשֶׁלֹּא קִבֵּל גֵּרְשׁוֹ מֹשֶׁה מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם: תורה לב

לב) וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ וְגוֹ' וְהָיָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְהָיָה** ב' פְּעָמִים עוֹד כָּל הַכָּתוּב מִיֶּתֶר שֶׁהֵן הֵן הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן, וְיִתְבָּאֵר לֵב' הַסְּבָרוֹת, לִסְבָרַת ר"א תֵּבֵת וְהָיָה וְגוֹ' נִמְשֶׁכֶת עִם מַה שֶׁלְּמַעְלָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינַיִם וְהָיָה כְּמוֹ כֵן כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ תֵּחָשֵׁב בְּמִדְרֵגָה זוֹ וְלֹא תִּהְיֶה בְּעֶדֶר יַר לִפְנֵי חֲמָה וּלְבָנָה כְּמַאֲמָרְךָ לְדִבְרֵי ר"א, וּלְדִבְרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ יִרְצֶה שֶׁתַּעֲמוֹד בְּמַצָּב זֶה גָּדוֹל בְּעֵינֵינוּ, וְאוֹמְרוֹ **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לְדִבְרֵי ר"א שֶׁרְצָה לָלֶכֶת וְלַחֲזֹר אָמַר אֵלָיו אֵין נָכוֹן לָלֶכֶת וְלַחֲזֹר כִּי אֲנִי רוֹצֶה שֶׁתְּהֵא מְצוּי בְּעֵת אֲשֶׁר ה' יִתֵּן הַטּוֹב לְעַמּוֹ כְּדֵי שֶׁנֵּיטִיב לְךָ בַּחֵלֶק הַיָּפֶה מִמֶּנּוּ, אֲשֶׁר לֹא כֵן אִם לֹא תִּהְיֶה מְצוּי בְּעֵת חִלּוּק הָאָרֶץ, וְנִתְרַצָּה עַל הַדָּבָר אֶלָּא שֶׁאַחַר זְמָן כְּשֶׁרָאָה שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר מ' שָׁנָה הָלַךְ לַעֲשׂוֹת דְּבָרוֹ הַטּוֹב לְגַיֵּר בְּנֵי עִירוֹ וְחָזַר וְנִמְצָא בְּעֵת הֶטָּבַת ה' לְיִשְׂרָאֵל כְּמַאֲמַר מֹשֶׁה. וּלְדִבְרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא יֵרָאֶה בְּעֵינֵי עַצְמוֹ הֱיוֹתוֹ גֵּר שֶׁיִּהְיֶה בְּמִדְרֵגָה שֶׁפֵּלָה מֵהֶעָם כְּמַאֲמַר כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי שֶׁיּוֹרֶה שֶׁחָפֵץ לָלֶכֶת בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכִּירִין, לָזֶה אָמַר לֹא כֵּן הוּא אֶלָּא **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב ה' יִהְיֶה עִמָּנוּ** פֵּרוּשׁ עִם כָּלָּנוּ יַחַד שֶׁלֹּא יַחְשְׁבוּהוּ בְּמִדְרֵגָה שֶׁפֵּלָה מֵהֶם. וְעוֹד שֶׁיִּהְיֶה לְךָ חֵלֶק הַטּוֹב וְהַמְּבֹחָר שֶׁבַּחֲלָקִים, וְהוּא מַאֲמַר **וְהֵטַבְנוּ לָךְ**: תורה לג

לה) וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וְגוֹ' קוּמָה ה' וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר, וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (ע"ח של"ב פ"א) שֶׁרָשְׁמוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁטַּעַם הֲלִיכַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיְתָה לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַשְּׁבוּיוֹת בִּרְשׁוּת

רש"י◄ **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן•** עָשָׂה לוֹ סִימָנִיּוֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו, לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ; וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן? כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פֶּרְעָנוּת לְפֶרְעָנוּת וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּ׳כָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ׳ (שבת קטז)• **קוּמָה ה׳•** לְפִי שֶׁהָיָה מַקְדִּים לִפְנֵיהֶם מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר: עָמֹד וְהַמְתֵּן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר. (תנחומא בריקהל)•

וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ• הַמְכַנְּסִין. **וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ•** אֵלּוּ הָרוֹדְפִים. **מְשַׂנְאֶיךָ,** אֵלּוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים פג): "וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ", וּמִי הֵם? "עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמוד 80)

שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (רש"י י, לה)

נֶאֱמַר בִּתְהִלִּים "יָקוּם אֱלֹקִים וְיָפוּצוּ אוֹיְבָיו". הֲרֵי שֶׁבַּחָמֵשׁ נֶאֱמַר שֵׁם הֲוָיָ"; בַּכְּתוּבִים נֶאֱמַר שֵׁם אֱלֹקִים; וּבְרַשִׁ"י – מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. וְיֵשׁ לְבָאֵר: בַּחָמֵשׁ מֵאִיר הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל "יָפוּצוּ אוֹיְבָיךָ" – שֵׁם הֲוָיָ"; בַּכְּתוּבִים נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְמַטָּה יוֹתֵר, שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר לַהֶעְלֵם שֶׁל הָעוֹלָם; וּבַתּוֹרָה **שֶׁבְּעַל פֶּה** נִמְשָׁךְ הַדָּבָר לְתוֹךְ הֶעְלֵם הָעוֹלָם עַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לקוטי שיחות כרך כג עמוד 73 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל – שׂוֹנְאֵי הַקָּבָּ"ה

וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:

אֵלּוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם (י, לה. ובפרש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַדּוּעַ הוֹצִיא רַשִׁ"י אֶת הַכָּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּפֵירַשׁ "מְשַׂנְאֶיךָ" עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי יֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת דְּקָאֵי עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, דְּהִנֵּה פָּשׁוּט שֶׁלֹּא מִדָּבָר כָּאן עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּי אִם אֵינוֹ מַאֲמִין כְּלָל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׂנָא אוֹתוֹ? וְעַל־כָּרְחָךְ שֶׁמַּאֲמִין הוּא בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

אַךְ אִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן כְּלָל מְצִיאוּת שֶׁל "שׂוֹנְאֵי ה'" חַס־וְשָׁלוֹם, הֲרֵי אִם מַאֲמִין הוּא בַּקָּבָּ"ה, וּב"מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם", יוֹדֵעַ מִמֵּילָא שֶׁכָּל חִיּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ מַגִּיעִים מֵהַקָּבָּ"ה, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שִׂנְאָה חַס־וְשָׁלוֹם לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ?

וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁאָכֵן לֹא מְדָבָר כָּאן עַל שׂוֹנְאֵי הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, דְּזֶהוּ דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כְּלָל, כִּי־אִם עַל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל, וְ"כָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". וְקַ"ל.

(וְעַיֵּן בְּמִקּוֹר הַדְּבָרִים בְּ'לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת', שֶׁבֵּאֵר מַדּוּעַ לֹא פֵּירֵשׁ כֵּן רַשִׁ"י גַּם עַל "וְיָפוּצוּ אוֹיְבֶיךָ" שֶׁלְּפָנֶיו זֶה).

(לו) **וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהֹוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:** ס נ הפוכה פ

לו **וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר תּוּב יְיָ שְׁרֵי בִּיקָרָךְ בְּגוֹ רִבְוַת אַלְפָיָא דְיִשְׂרָאֵל:**

רש"י◄ **שׁוּבָה ה׳•** מְנַחֵם תִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן מַרְגּוֹעַ, וְכֵן (ישעיה ל): "בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן". **רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל•** מַגִּיד, שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל פְּחוּתִים מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁתֵּי רְבָבוֹת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שׁוֹכֵן מִדְּבַר צִיָּה, וְצָרִיךְ אַתָּה לָדַעַת כִּי הַחִיצוֹנִים יֶשְׁנָם בְּב׳ הַדְּרָגוֹת א׳ הוּא בְּחִינַת הַמִּסִּית וְהַמְפַתֶּה לִנְדְּבַק בּוֹ לְהָרַע וּלְהַשְׁחִית, ב׳ בְּחִינַת הַמַּזִּיק וְהַמְחַבֵּל וְאֵין בְּטִבְעוֹ לְפַתּוֹת, וּבָא הַמַּאֲמָר כָּאן **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן** כִּי כְּשֶׁנּוֹסֵעַ וּמִתְדַּבְּקִים בּוֹ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וּכְשֶׁמִּתְבָּרְרִים נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה מִתְפּוֹצְצִים וּמִשְׁתַּבְּרִים הַקְּלִפּוֹת, וְהוּא מַאֲמַר **קוּמָה ה׳, וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ** שֶׁהֵם הַקְּלִפּוֹת הַנֶּאֱחָזוֹת בְּנִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִתְפּוֹצְצוּ, וַאֲלֵיהֶם רָמַז בְּתֵבַת **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, וּכְנֶגֶד בְּחִינַת הָרַע הַמְפַתֶּה אֶת הָאָדָם אָמַר **וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ** פֵּרוּשׁ אוֹתָם בְּחִינוֹת הַמַּשְׁנִיאִים דֶּרֶךְ ה׳ בְּלִבּוֹת בְּנֵי אָדָם יָנוּסוּ, וְאוֹמֵר לְשׁוֹן רַבִּים לְצַד הֱיוֹתָם רַבִּים הַמְפַתִּים כְּמַאֲמָרָם ז"ל בְּיוֹמָא (סט:) שָׂטָן יֵצֶר הָרַע שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁל זְנוּת וְכוּ׳, וְכָל זֶה בִּנְסֹעַ פֵּרוּשׁ בְּדֶרֶךְ נְסִיעָה, וּכְשֶׁהָיָה חוֹנֶה הָיָה אוֹמֵר בְּאֹפֶן אַחֵר, כִּי ה׳ כְּשֶׁחוֹנֶה בְּמָקוֹם אֶחָד יַגִּיד בָּזֶה כִּי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלֹּא חָנָה שָׁם לֹא הָיָה שָׁם בְּרוּר נִיצוּצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַחֲנוֹת שָׁמָּה וַיְסַפֵּיק מַעֲבָר דֶּרֶךְ שָׁם, וּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנָה יַגִּיד כִּי שָׁם יֵשׁ נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַכֵּב בִּשְׁבִילָם שָׁם, וְעַל זֶה הָיָה מְכַוֵּן מֹשֶׁה וְאוֹמֵר **בְּנֻחֹה שׁוּבָה ה׳ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל,** פֵּרוּשׁ שֶׁיָּשִׁיב נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה לְקַבֵּץ כָּל הָרִבְבוֹת וְאַלְפִים הַנִּקְרָאִים יִשְׂרָאֵל כִּי כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִקָּרְאוּ יִשְׂרָאֵל וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּתֵבַת **אַלְפֵי** לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרִבְּנוּת, וְתִמְצָא כִּי נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר שָׁבָה ס"מ הָרָשָׁע הָיוּ רַבִּים וְנִכְבָּדִים, וְיָצָא וּלְמֵד רוּת מִנַּיִן יָצְתָה, וַיְכַוֵּן מֹשֶׁה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל לְהִתְעַצֵּם כֹּחַ קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל בְּעֵזֶר ה׳ לְנַצֵּחַ וּלְבָרֵר כָּל אֲשֶׁר יִמָּצֵא בַּמָּקוֹם הַהוּא: תורה לו

יא (א) וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה:

רש"י◄ **וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים•** (ספרי) אֵין "הָעָם" אֶלָּא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שמות יז): "מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה". וְאוֹמֵר (ירמיה יג): "הָעָם הָרַע הַזֶּה". וּכְשֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, קְרוּאִים: "עַמִּי", שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "שַׁלַּח אֶת עַמִּי" (מיכה ו): "עַמִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ". **כְּמִתְאֹנְנִים•** אֵין 'מִתְאוֹנְנִים' אֶלָּא לְשׁוֹן עֲלִילָה, מְבַקְּשִׁים עֲלִילָה הֵאֵיךְ לִפְרֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים יד): "כִּי תֹאֲנָה הוּא־מְבַקֵּשׁ". **רַע בְּאָזְנֵי ה'•** תּוֹאֲנָה שֶׁהִיא רָעָה בְּאָזְנֵי ה', שֶׁמִּתְכַּוְּנִים שֶׁתָּבוֹא בְּאָזְנָיו וְיִקָּנִיט. אָמְרוּ: "אוֹי לָנוּ, כַּמָּה לֵבַטְנוּ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁלֹּא נַחְנוּ מֵעִנּוּי הַדֶּרֶךְ". **וַיִּחַר אַפּוֹ•** אֲנִי הָיִיתִי מִתְכַּוֵּן לְטוֹבַתְכֶם, שֶׁתִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד. **בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה•** בַּמֵּקְצִין שֶׁבָּהֶם לְשִׁפְלוּת, אֵלּוּ עֵרֶב רַב. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: בַּקְּצִינִים שֶׁבָּהֶם וּבַגְּדוֹלִים.

א וַהֲוָה עַמָּא כַּד מִסְתַּקְּפִין בִּישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּתְקֵף רָגְזֵה וּדְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וְשֵׁצִיאַת בִּסְיָפֵי מַשְׁרִיתָא:

(ב) וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:

רש"י◄ **וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה•** (ספרי) מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהָלַךְ הַבֵּן אֵצֶל אוֹהֲבוֹ שֶׁל אָבִיו וְאָמַר לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ עָלַי מֵאַבָּא. **וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ•** (שם) שָׁקְעָה בִּמְקוֹמָהּ בָּאָרֶץ, שֶׁאִלּוּ חָזְרָה לְאַחַת הָרוּחוֹת — הָיְתָה מְקַפֶּלֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ.

ב וּצְוַח עַמָּא עַל מֹשֶׁה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתַּקְּעַת אֶשָּׁתָא:

(ג) וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה:

ג וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא דְּלֵקְתָּא אֲרֵי דְּלֵקַת בְּהוֹן אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ:

(ד) וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר:

ד וַעֲרַבְרְבִין דִּי בֵינֵיהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֵלְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מַן יֵיכְלִנָּא בִּסְרָא:

רש"י◄ **וְהָאסַפְסֻף•** אֵלּוּ עֵרֶב רַב שֶׁנֶּאֱסְפוּ עֲלֵיהֶם בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם. **וַיָּשֻׁבוּ•** (שם) גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכּוּ עִמָּהֶם. **מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר•** וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות יב): "וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם" וְצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'". וְאִם תֹּאמַר: אֲכָלוּם, וַהֲלֹא בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ נֶאֱמַר (במדבר לב): "וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגוֹ'", אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים עֲלִילָה.

(ה) זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים:

ה דְּכִירַן אֲנַחְנָא יָת נוּנַיָּא דַּהֲוִינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוּצִינַיָּא וְיָת אֲבַטִּיחַיָּא וּכְרָתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי:

רש"י◄ **אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם•** אִם תֹּאמַר שֶׁמִּצְרַיִם נוֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חִנָּם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שמות ה): "וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם". אִם תֶּבֶן לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם, דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם? וּמַהוּ אוֹמֵר "חִנָּם"? חִנָּם מִן הַמִּצְוֹת (ספרי). **אֵת הַקִּשֻּׁאִים•** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מַה הַמָּן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר, חוּץ מֵאֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵם קָשִׁים לַמְּנִיקוֹת. אוֹמְרִים לָאִשָּׁה: אַל תֹּאכְלִי שׁוּם וּבָצָל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק. מָשָׁל לְמֶלֶךְ כּוּ' כִּדְאִיתָא בַּ'סִּפְרֵי'. **הַקִּשֻּׁאִים•** הֵם קוקומברו"ש (גורקען) בְּלַעַז. **אֲבַטִּחִים•** בורק"ש. **הֶחָצִיר•** כְּרִישִׁין פוריל"ש (לויך), וְתַרְגּוּמוֹ "יָת בּוּצִינַיָּא" וְכוּ'.

(ו) וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ:

ו וּכְעַן נַפְשָׁנָא תְּאִיבָא לֵית כָּל מִדְּעַם אֶלָּהֵן לְמַנָּא עֵינָנָא:

רש"י◄ **אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ•** מָן בַּשַּׁחַר, מָן בָּעֶרֶב.

(ז) וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח:

ז ומַנָּא כְּבַר זְרַע גַּדָּא הוּא וְחֶזְוֵהּ כְּחֶזוּ בְּדֹלְחָא:

רש"י◄ **וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד•** מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה: "וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד וְגוֹ'". כְּלוֹמַר: רְאוּ בָּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִּתְלוֹנְנִים בָּנַי, וְהַמָּן כָּךְ וְכָךְ הוּא חָשׁוּב. **כִּזְרַע־גַּד•** עָגֹל כְּגִדָּא, זֶרַע קוליינדר"י. **בְּדֹלַח•** שֵׁם אֶבֶן טוֹבָה קְרִיסְטָ"ל.

(ח) שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגּוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:

ח שַׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחִין בְּרֵיחַיָּא אוֹ דְצָבֵי דָּאִיךְ בַּמְּדֵכְתָּא וּמְבַשְּׁלִין לֵהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵהּ גְּרִיצָן וַהֲוָה טַעֲמֵהּ כְּטַעֵם דְּלִישׁ בְּמַשְׁחָא:

רש"י◄ **שָׁטוּ•** אֵין "שַׁיִט" אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוּל אישבני"ר, בְּלֹא עָמָל. **וְטָחֲנוּ בָרֵיחַיִם וְגוֹ'•** לֹא יָרַד בָּרֵיחַיִם וְלֹא בַּקְּדֵרָה וְלֹא בַּמְּדוֹכָה, אֶלָּא מִשְׁתַּנֶּה הָיָה טַעְמוֹ לְנִטְחָנִין וּלְנִדּוֹכִין וְלִמְבַשְּׁלִין. **בַּפָּרוּר•** קְדֵרָה. **לְשַׁד הַשָּׁמֶן•** לַחְלוּחַ שֶׁל שֶׁמֶן, כָּךְ פֵּרְשׁוּ דוֹנָ"שׁ. וְדוֹמֶה לוֹ: (תהילים לב): "נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קָיִץ", וְהַלָּמֶ"ד יְסוֹד – נֶהְפַּךְ לַחְלוּחִי בְּחָרְבוֹנֵי קַיִץ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ (ספרי) לְשׁוֹן שָׁדִים, אַךְ אֵין עִנְיַן שָׁדִים אֵצֶל שֶׁמֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר "לְשַׁד הַשָּׁמֶן", לְשׁוֹן (דברים לב) "וַיִּשְׁמַן יְשׁוּרוּן", שֶׁאִם כֵּן הָיָה הַמֵּ"ם נָקוּד קָמַץ קָטָן (צֵירֶה) וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה תַּחַת הַמֵּ"ם. עַכְשָׁו שֶׁהַמֵּ"ם נָקוּד פַּתָּח קָטָן (סֶגוֹל) וְהַטַּעַם תַּחַת הַשִּׁי"ן, לְשׁוֹן שֶׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁי"ן הַנִּקּוּדָה בְּקָמַץ גָּדוֹל וְאֵינָהּ נְקוּדָה בְּפַתָּח קָטָן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף פָּסוּק. דָּבָר אַחֵר: "לְשַׁד" לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן: לַ'יִשׁ שֶׁ'מֶן דְּ'בַשׁ – כְּעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן וּקְטוּפָה בְּדְבַשׁ. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹנְקְלוּס דְּמִתַּרְגֵּם: "דְּלִישׁ בְּמַשְׁחָא" נוֹטָה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דוֹנָ"שׁ; שֶׁהָעִסָּה הַנִּלּוֹשָׁה בְּשֶׁמֶן, לַחְלוּחִית שֶׁמֶן יֵשׁ בָּהּ.

(ט) וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יֵרֶד הַמָּן עָלָיו:

ט וְכַד נָחֵת טַלָּא עַל מַשְׁרִיתָא לֵילְיָא נָחֵת מַנָּא עֲלוֹהִי:

(י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

י וּשְׁמַע מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכִין לְזַרְעַיַתְהוֹן גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ וּתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ לַחֲדָא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ:

רש"י◄ **בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו•** מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים וּבוֹכִים, לְפַרְסֵם תַּרְעֻמְתָּן בְּגָלוּי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "לְמִשְׁפְּחֹתָיו" – עַל עִסְקֵי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם (ספרי).

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאֵשְׁתָּא לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לְשַׁוָּאָה יָת מְטוּל כָּל עַמָּא הָדֵין עָלָי:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) וַיִּחַר אַף ה' מְאֹד. טַעַם **מְאֹד,** לְצַד שֶׁכָּל עוֹשֶׂה רִשְׁעָה לְצַד תִּגְבֹּרֶת הַפִּתּוּי וַעֲרֵבוּת הָאִסּוּר יֵשׁ לָדוּן בּוֹ צַד הָאֹנֶס, אֲבָל אֵלּוּ שֶׁמְּבַקְּשִׁים לָשׁוּב הֲרֵי הֵם כִּמְגָרִים בָּהֶם יֵצֶר הָרַע וְאֵין גֶּדֶר רַע גָּדוֹל מִזֶּה:

וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע. כִּי יַקְפִּיד הָאִישׁ עַל מַעֲשֵׂה יָדָיו, וּיֹצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁמוּאֵל (תַּעֲנִית ה:) שֶׁחָסְרוּ מִיָּמָיו שֶׁלֹּא יִרְאָה בְּרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת שָׁאוּל, וּכְמוֹ כֵּן רַע עַל מֹשֶׁה מַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁרַע בְּעֵינֵי מֹשֶׁה מַה שֶּׁחָרָה ה' אַפּוֹ מְאֹד כָּל כָּךְ, וּכְמַאֲמָרָם ז"ל (ספרי ח"א צ"ה) שֶׁהֶרְאָה ה' לְמֹשֶׁה פְּרֶעָנוּת שֶׁעָתִיד לְהָבִיא וְאָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכִי הָגוּן הוּא שֶׁתִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְתַדְגִּים וְכוּ' עַד כָּאן: תורה יא

יא) לָמָּה הֲרֵעֹתָ וְגוֹ' וְלָמָּה וְגוֹ'. קָשֶׁה לָמָּה הִתְחִיל בְּתַרְעֹמֶת הַנֶּזֶק וְאַחַר כָּךְ בְּתַרְעֹמֶת מְנִיעַת הַתּוֹעֶלֶת שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר לָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן וְגוֹ'. וְלָמָּה הֲרֵעֹתָ וְגוֹ'. אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (שם צ"א) בַּפָּסוּק לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בָּנַי סַרְבָנִים הֵם טַרְחָנִים הֵם וְכוּ' מְקַלְּלִים אֶתְכֶם סוֹקְלִים אֶתְכֶם בַּאֲבָנִים וְכוּ' עַד כָּאן לְשׁוֹנָם, וְעַל זֶה בָּא מַאֲמַר מֹשֶׁה כָּאן **לָמָּה הֲרֵעֹתָ** פֵּרוּשׁ הִטַּלְתָּ עָלַי הָרָעָה הַזֹּאת לִסְבֹּל רָעַת בָּנֶיךָ, וְאַחַר שֶׁקִּבַּלְתִּי הָיָה מִן הָרָאוּי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ לָתֵת לִי עוֹזֵר לִשָּׂא עִמִּי בָּעֹל הַגָּדוֹל וְלֹא כֵּן עָשִׂיתָ שֶׁנָּתַתָּ

(יב) הֲאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו:

יב הַאַב אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין אִם בְּנֵי אִנּוּן דְּאָמְרַת לִי סוֹבַרְהִי בְּתָקְפָּךְ כְּמָא דְּמִסּוֹבַר תֵּרְבְּיָנָא יָת יַנְקָא עַל אַרְעָא דִּי קַיֵּימְתָּא לַאֲבָהָתּוֹהִי:

רש"י ◄ כִּי־תֹאמַר אֵלַי • שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ. וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? (שמות לב): "לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם", וְאוֹמֵר (שמות ו): "וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

עַל־מְנָת שֶׁיִּהְיוּ סוֹקְלִים אֶתְכֶם וּמְחָרְפִים אֶתְכֶם. עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו • אַתָּה אוֹמֵר לִי לְשַׂאתָם בְּחֵיקִי.

(יג) מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה:

יג מְנַן לִי בִּשְׂרָא לְמֵיהַב לְכָל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי בָּכַן עָלַי לְמֵימַר הַב לָנָא בִּסְרָא וְנֵיכוּל:

(יד) לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:

יד לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא יָת כָּל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי:

(טו) וְאִם־כָּכָה אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי: פ

טו וְאִם כְּדֵין אַתְּ עָבֵד לִי קְטָלְנִי כְעַן קְטוֹל אִם אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְלָא אֶחֱזֵי בְּבִישְׁתִּי:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עָלַי כָּל הַמַּשָּׂא, וְאָמַר **לא מָצָתִי** חָסֵר א', לוֹמַר אֲפִלּוּ מִצּוּי פֵּרוּשׁ דָּבָר מוּעָט מֵהַחֵן לא הִשַּׁגְתִּי:

אוֹ יִרְצָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לָמָּה הֲרֵעֹתָ** כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְאוֹמְרוֹ **וְלָמָּה לא מָצָאתִי** פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁנָּתַתָּ עָלַי עֹל הַדָּבָר הַזֶּה יֵשׁ לִי לִטְעֹן לָמָּה לא מָצָאתִי חֵן לְצַד שֶׁשַּׂמְתָּ עָלַי מַשָּׂא כָּל הָעָם, וּפֵרוּשׁ למ"ד שֶׁל **לָשׂוּם** הִיא למ"ד הַסִּבָּה, וְאָמַר זֶה מֹשֶׁה, לְצַד שֶׁרָאָה כִּי בִּקֵּשׁ שֶׁלֹּא יִתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְלא יַהַרְגֵם כְּדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ וְלא מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' לְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ, גַּם רָאָה הַמְסוּבָּב מֵהֶם שֶׁהֵם גָּרְמוּ לוֹ מִיתָה בַּמִּדְבָּר וְכַמָּה עֲנָפֵי הַיָּגוֹן אֲשֶׁר סוּבַב לוֹ מֵהֶם אֲשֶׁר לא כֵן הָיָה מִן הָרָאוּי לְהִשְׁתַּלֵּם עַל יְגִיעוֹ וְסִבְלוּתוֹ: תורה יב

יב) הֲאָנֹכִי הָרִיתִי וְגוֹ'. דִּבֵּר בְּסֵדֶר זֶה, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (סנהדרין יט:) שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה כְּאִלּוּ יְלָדוֹ, גַּם אָמְרוּ ז"ל (תקונים ע) שֶׁכָּל נִשְׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹר הַמִּדְבָּר הָיוּ עַנְפֵי נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְהוּא הָיָה לָהֶם לְאָב, לָזֶה לא אָמַר הָאָב אֲנִי לָעָם הַזֶּה אוֹ אִם בָּנַי הֵם, כִּי כֵן הוּא כְּפִי הָאֱמֶת שֶׁהוּא הָיָה אָב לְנִשְׁמוֹתָם וְנִקְרָאִים בָּנָיו גַּם כֵּן לְצַד שֶׁלְּמִדָּם תּוֹרָה, אֶלָּא **הֲאָנֹכִי הָרִיתִי** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד צַד הֱיוֹתָם עֲנָפָיו אָמַר מַה בְּכָךְ כֵּיוָן שֶׁלא הוֹרָה גֶּבֶר מֵהֶם לא יִתְחַיֵּב בְּטִפּוּלָם, וּכְנֶגֶד שֶׁנִּקְרָאִים בָּנָיו לְצַד שֶׁלְּמִדָּם תּוֹרָה אָמַר **אִם אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ** כִּי דַּוְקָא בֵּן הַבָּא דֶּרֶךְ לֵדָה לא הַבָּא מֵאֶמְצָעוּת לִמּוּד תּוֹרָה:

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּכָפֶל **הָרִיתִי וִילִדְתִּיהוּ** לוֹמַר שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁעָלָיו שֶׁל הָעָם הוּא כְּמַשָּׂא שֶׁל אָב וְשֶׁל אֵם יַחַד שֶׁדּוֹמֶה לְבֵן שֶׁיְּלַדְתּוֹ אִמּוֹ וּמֵתָה שֶׁהָאָב יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה הָאָב וְהָאֵם, וְאוּלַי גַּם כֵּן שֶׁרָמַז לְב' זְמַנִּים שֶׁחַיָּב הָאָב לִשָּׂא עֹל הַבֵּן, הָא' הוּא דְּבַר תּוֹרָה שֶׁהוּא עַד בֶּן שֵׁשׁ עַד בֶּן שֶׁבַע (כתובות סה:), וְהַב' מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים עַד בֶּן י"ג שָׁנָה (שם מט: רמב"ם הל' אישות פי"ב) וַהֲגַם שֶׁעֲדַיִן לא תִּקְנוּ חֲזַ"ל תּוֹסֶפֶת זְמַן זֶה, הוּא עִנְיָן מְשֻׁכָּל לְדַעַת אֱנוֹשׁ וּמִכָּל שֶׁכֵּן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה נָבִיא, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (יומא פח:) קַיֵּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲפִלּוּ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לא תִּקְנוּם כְּמוֹ כֵּן יָדַע נְבִיא ה' מִתַּקְנַת חֲזַ"ל, וְאָמַר עַל ב' הַזְּמַנִּים **הָאֲנֹכִי הָרִיתִי** כְּנֶגֶד חִיּוּב הַתּוֹרָה, אִם **אָנֹכִי יִלְדְתִּיהוּ** כְּנֶגֶד חִיּוּב דִּבְרֵיהֶם, וּפֵרוּשׁ תֵּבַת הֵ"א שֶׁל הָאֲנֹכִי הִיא הֵ"א הַהֲנָחָה פֵּרוּשׁ שֶׁמִּתְרַצֶּה מֹשֶׁה לְהִתְחַיֵּב בַּמֶּה שֶׁחַיָּב הָאָב לַבֵּן וַאֲפִלּוּ חִיּוּב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם וְאַף עַל פִּי כֵן הִנֵּה אֵלֶּה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים הַמָּה לְמַעְלָה מִזְּמָן הַקָּצוּב וְלָמָּה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ לְאָדָם גָּדוֹל בְּשָׁנִים לוֹ יִהְיֶה שֶׁהֵם בָּנַי הֲרֵינִי פָּטוּר מֵהֶם, וְעוֹד חוֹזֵר וְטוֹעֵן לוֹ יִהְיֶה שֶׁיִּדּוֹן בְּהֶם דִּין קָטָן לְצַד שֶׁהֵם מְשֻׁלָּלִים בְּהַשָּׂגַת הַמָּזוֹן וְדִינָם כְּקָטָן אַף עַל פִּי כֵן לא מִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁשּׁוֹאֲלִים מִמֶּנִּי לָתֵת לָהֶם בָּשָׂר, וְהוּא אוֹמְרוֹ **מֵאַיִן לִי** בָּשָׂר פֵּרוּשׁ בִּשְׁלָמָא אִם הָיוּ שׁוֹאֲלִין מָזוֹן הַצָּרִיךְ יִתְחַיֵּב מִדִּין אָב אֲבָל הֵם שׁוֹאֲלִין מוֹתָרוֹת, וְעוֹד הֲגַם שֶׁהֵם מוֹתָרוֹת אִם הָיָה לוֹ עַל הָאָב לְשַׁעְשֵׁעַ בְּנוֹ כְּפִי יְכָלְתּוֹ אֲבָל מֵאַיִן לִי וְגוֹ': תורה יג

יד) לא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי וְגוֹ'. כָּאן הִחְלִיט הָרָצוֹן, כִּי לא תַּרְעֻמָּת לְבַד הוּא מִתְרַעֵם אֲבָל יִסְכִּים לָשֵׂאת, אֶלָּא גִּלָּה דַּעְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִשָּׂא לְבַדּוֹ, וְנָתַן הַטַּעַם לא ח"ו שֶׁמְּמָאֵן עֲשׂוֹת מַאֲמַר ה' אֶלָּא שֶׁשַּׁעַר שֶׁהוּא מַשָּׂא כָּבֵד מִמֶּנּוּ וְלא יוּכַל שָׂאתוֹ: תורה טו

טו) וְאִם כָּכָה אַתְּ עוֹשֶׂה לִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ חָשׁ כִּי יֹאמַר ה' אֵלָיו לָשֵׂאת בְּעַל כָּרְחוֹ הֲגַם שֶׁלא יוּכַל עַל מְנָת כֵּן יַעֲבֹד ה' עַד יְצִיאַת נְשָׁמָה דִּכְתִיב (דברים ו) בְּכָל

רש"י◄ **וְאִם־כָּכָה אַתָּ־עֹשֶׂה לִי • תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כִּנְקֵבָה.** כְּשֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַפֻּרְעָנוּת שֶׁהוּא עָתִיד לְהָבִיא עֲלֵיהֶם עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו:

אִם כֵּן, הָרְגֵנִי תְּחִלָּה. **וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי • "בְּרָעָתָם" הָיָה לוֹ לִכְתֹּב, אֶלָּא שֶׁכִּנָּה הַכָּתוּב. וְזֶה אֶחָד מִתִּקּוּנֵי סוֹפְרִים בַּתּוֹרָה לְכִנּוּי וּלְתִקּוּן לָשׁוֹן.**

(טז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ:**

טז **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קֳדָמַי שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְדַעַתְּ אֲרֵי אִנּוּן סָבֵי עַמָּא וְסַרְכּוֹהִי וּתְדַבַּר יָתְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְעַתְּדוּן תַּמָּן עִמָּךְ:**

רש"י◄ **אֶסְפָה־לִּי • הֲרֵי תְּשׁוּבָה לִתְלוּנָתְךָ שֶׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי". וְהַזְּקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים הֵיכָן הָיוּ? וַהֲלֹא אַף בְּמִצְרַיִם יָשְׁבוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות ג): "לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל"? **אֶלָּא בְּאֵשׁ תַּבְעֵרָה מֵתוּ, וּרְאוּיִים הָיוּ מִסִּינַי לְכָךְ, דִּכְתִיב** (שמות כד): "וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים", שֶׁנָּהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ, כְּנוֹשֵׁךְ פִּתּוֹ וּמְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ (שם): "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ". וְלֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִתֵּן אֲבֵלוּת בְּמַתַּן־תּוֹרָה וּפָרַע לָהֶם כָּאן. **אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם וְגוֹ' • אוֹתָן שֶׁאַתָּה**

מַכִּיר שֶׁנִּתְמַנּוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם וּמֵכִים עַל יָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "וַיַּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" — **עַתָּה יִתְמַנּוּ בִּגְדֻלָּתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַעֲרוּ בְּצָרָתָן. וְלָקַחְתָּ אֹתָם • קָחֵם בִּדְבָרִים: "אַשְׁרֵיכֶם שֶׁנִּתְמַנִּיתֶם פַּרְנָסִים עַל בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם!". וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ • כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנְהֲגוּ בָּהֶם גְּדֻלָּה וְכָבוֹד, וְיֹאמְרוּ: חֲבִיבִין אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לְשִׁמְעַ דִּבּוּר מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** (ספרי)◆

(יז) **וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ:**

יז **וְאֶתְגְּלֵי וֶאֱמַלֵּל עִמָּךְ תַּמָּן וַאֲרַבֵּי מִן רוּחָא דַּעֲלָךְ וַאֲשַׁוִּי עֲלֵיהוֹן וִיסוֹבְּרוּן עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא וְלָא תְּסוֹבַּר אַתְּ בִּלְחוֹדָךְ:**

רש"י◄ **וְיָרַדְתִּי • זוֹ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה. וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ • וְלֹא עִמָּהֶם. וְאָצַלְתִּי • כְּתַרְגּוּמוֹ "וַאֲרַבֵּי", כְּמוֹ** (שמות כד): "וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". **וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם • לְמָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה? לְנֵר שֶׁמֻּנָּח עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה וְהַכֹּל**

מַדְלִיקִין הֵימֶנּוּ וְאֵין אוֹרוֹ חָסֵר כְּלוּם. **וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ • הַתְנֵה עִמָּהֶם עַל־מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם טֹרַח בָּנַי, שֶׁהֵם טַרְחָנִים וְסַרְבָנִים. וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ •** (ספרי) הֲרֵי תְּשׁוּבָה לְמַה שֶׁאָמַרְתָּ: "לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נַפְשְׁךָ, לָזֶה אָמַר **וְאִם** וְגוֹ' **הָרְגֵנִי נָא** פֵּרוּשׁ עַתָּה מָסֵר נַפְשׁוֹ וְלֹא יִשָּׂא עוֹד הַמַּשָּׂא לְבַדּוֹ, וְנָתַן הַטַּעַם **וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי** פֵּרוּשׁ דָּבָר הַגּוֹרֵם רַע לַנֶּפֶשׁ שֶׁעָלָיו יַקְפִּידוּ הַצַּדִּיקִים, וְהָרָעָה אֲשֶׁר עָלֶיהָ צָעַק לִבּוֹ הִיא שֶׁאִם יַהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל יִתְחַיְּבוּ כְּלִיָּה וְנִמְצָא שֶׁגָּרְמוּ לוֹ לְהֵעָנִישׁ, גַּם לָזֶה יֵחָשֵׁב תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר (משלי יז) גַּם עֲנוּשׁ לַצַּדִּיק וְגוֹ', וְכָפַל לוֹמַר **הָרְגֵנִי נָא הָרֹג** לוֹמַר שֶׁהָרוֹג הוּא אִם לֹא יַהַרְגוּהוּ ה' כִּי וַדַּאי שֶׁיַּהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן כְּשֶׁה' הוֹרֵג אוֹתוֹ אֵינוֹ הוֹרֵג אֶלָּא אָדָם הָרוּג גִּבְרָא קְטִילָא קָטִיל, וְתִבַּת הָרֹג נִדְרֶשֶׁת בְּנִקּוּד שׁוּרֶ"ק וְרַ"ל אָמְרוּ (ילקוט כאן תשל"ה - מִדְרַשׁ תְּהִלִּים כג) וְז"ל אִם לֹא אֶתֵּן הֵם הוֹרְגִים אוֹתִי וְאִם אֲדַבֵּר בְּנֶגְדְּךָ אַתָּה הָרְגֵנִי, וְהַכָּתוּב יְכַוֵּן לְכָל הַדְּרָכִים: תורה טז

טז) אֶסְפָה לִי וְגוֹ' מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא אָמַר אֶסְפָה לִי וְגוֹ' ע' זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, יִרְמוֹז לְמַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (במד"ר פט"ו) שֶׁהָע' זְקֵנִים שֶׁאָסַף בְּמִצְרַיִם נָהֲרְגוּ כֻּלָּן עִם חוּר, לָזֶה אָמַר אֵלָיו שֶׁיֶּאֱסֹף ע' אֲחֵרִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר תֵּבֹת **לִי** שֶׁיִּתְכַּוֵּן בַּדָּבָר לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְעֵהוּ הַשָּׂטָן בְּזָקֵן שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן, וּכְשֶׁיִּהְיֶה לִשְׁמוֹ יִתְ' שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רַע:

עוֹד נִתְכַּוֵּן שֶׁאֶסִיפָתָם תִּהְיֶה לַה' שֶׁיְּקַבְּלוּ הַמִּנּוּי וְהַשְׁרָרָה מֵה' עַל יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִמֹּשֶׁה. עוֹד יִרְצָה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם הֲגַם שֶׁזְּקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים נָהֲרְגוּ לֹא יִמְנְעוּ עַצְמָם הֵם מִגֶּשֶׁת אֶל הַמִּנּוּי הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱסָפִים פְּרוּשׁ נֶהֱרָגִים לִי לִשְׁמִי, כְּדֶרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים מד) כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ:

זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו. פֵּרוּשׁ שֶׁהֵם בְּעֵינֵי הָעָם נֶחְשָׁבִים וּיכוֹלִין לִרְדּוֹת בָּהֶם וְיֶחֱרְדוּ לְמַאֲמָרָם, וְהוּא מַאֲמַר **וְשֹׁטְרָיו:** תורה יז

יז) וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ וְגוֹ'. טַעַם סֵדֶר זֶה, לְהַרְאוֹתוֹ כִּי ה' נָתַן בּוֹ כֹּחַ שֶׁיָּכוֹל שְׁאֵת מַשָּׂא כָּל הָעָם וּכְשֶׁמֵּאֵן חָזַר וְנָטַל מִמֶּנּוּ מַה שֶׁצָּרִיךְ לַבָּאִים לְשָׁאת עִמּוֹ בְּמַשָּׂא הָעָם:

וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ. כָּאן הִחְלִיט מִמֶּנּוּ הַחֲזָרָה פֵּרוּשׁ שֶׁהֲגַם שֶׁיַּחֲזוֹר מֹשֶׁה לוֹמַר אֶשָּׂא לְבַדִּי אָמַר ה' אֵלָיו

(יח) וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם:

יח וּלְעַמָּא תֵּימַר אִזְדַּמְּנוּ לִמְחַר וְתֵיכְלוּן בִּסְרָא אֲרֵי בְּכֵיתוּן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָן יַכְלִנָּנָא בִּסְרָא אֲרֵי טַב לָנָא בְּמִצְרָיִם וְיִתֵּן יְיָ לְכוֹן בִּסְרָא וְתֵיכְלוּן:

רש"י ◄ הִתְקַדְּשׁוּ • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֶרְעָנוּת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה יב): "וְהַקְדֵּשֵׁם לְיוֹם הֲרֵגָה".

(יט) לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

יט לָא יוֹמָא חַד תֵּיכְלוּן וְלָא תְרֵין יוֹמִין וְלָא חַמְשָׁא יוֹמִין וְלָא עַשְׂרָא יוֹמִין וְלָא עַשְׂרִין יוֹמִין:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ. עוֹד רָמַז לוֹ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַדָּבָר לֹא תִשָּׂאֵר הַנְּשִׂיאוּת וְהַמַּעֲלָה לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **וְלֹא תִשָּׂא** לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת רֹאשׁ לֹא תִהְיֶה לְבַדְּךָ כְּבַתְּחִלָּה. שׁוּב בָּא לְיָדִי מַאֲמַר חֲזַ"ל (במד"ר פט"ו) וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אֲנִי נָתַתִּי לְךָ בִּינָה וְדַעַת לְפַרְנֵס אֶת בָּנַי וְתִתְיַחֵד אַתָּה בְּאוֹתָהּ גְּדֻלָּה עַכְשָׁו מִשֶּׁלְּךָ הֵם נוֹטְלִים עַד כָּאן. עוֹד יִתְבָּאֵר לִסְבָרַת הָאוֹמְרִים (סנהדרין יז.) וְלֹא יָסָפוּ לֹא פָּסְקוּ, וּבָזֶה **וְלֹא תִשָּׂא** לְשׁוֹן נְבוּאָה כְּאוֹמֵר (מלאכי א) מַשָּׂא דְּבַר ה' פֵּרוּשׁ לֹא תִהְיֶה אַתָּה נָבִיא לְבַדְּךָ אֶלָּא יִהְיוּ כָּל הַזְּקֵנִים נְבִיאִים ג"כ: תורה יח

יח) הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וְגוֹ'. טַעַם שֶׁלֹּא נָתַן עַד מָחָר לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (ספרי פ"אן) שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתֵבַת הִתְקַדְּשׁוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֶרְעָנוּת עַד כָּאן. לָזֶה לֹא רָצָה ה' לָתֵת לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד עַד שֶׁהוֹדִיעָם כִּי פֶּרְעָנוּת הוּא נוֹתֵן לָהֶם בְּנִתִּינַת הַבָּשָׂר וְהִתְרָה בָּהֶם וְהֶאֱרִיךְ לָהֶם זְמָן וְאָמַר עַד **לְמָחָר** וּבָזֶה יִהְיֶה לָהֶם הַלֵּילָה לְחֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ אוּלַי יָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וְיִנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה כִּי לֹא יַחְפֹּץ ה' לְהַשְׁחִית עַמּוֹ:

וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר. אָמַר **וַאֲכַלְתֶּם** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (ספרי) שֶׁאָמַר לָהֶם הָכִינוּ עַצְמְכֶם וְכוּ', כְּפִי זֶה יְצֻדַּק לוֹמַר וַאֲכַלְתֶּם כִּי הוּא הוֹדָעַת עִנְיָן נוֹסָף עַל הָרִאשׁוֹן הִתְקַדְּשׁוּ לְפֶרְעָנוּת וְעוֹד וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר:

כִּי בְּכִיתֶם וְגוֹ'. מִשֶּׁמָּע כִּי יַקְפִּיד ה' עַל הַבְּכִי וְצָרִיךְ לָדַעַת מַה כִּעוּר יֵשׁ בַּבְּכִי מִצַּד עַצְמוֹ, וְנִרְאֶה כִּי טַעַם הַהַקְפָּדָה הוּא לְצַד שֶׁהַבְּכִי יוֹרֶה עַל חִסָּרוֹן הַמֻּחְלָט בִּשְׁלִילַת הַהַשָּׂגָה שֶׁאִם לֹא כֵן הָיָה לָהֶם לִשְׁאֹל מֵה' כְּבֵן הַשּׁוֹאֵל מֵאֲבִיו אֶת אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשׁוֹ, וּמִמַּה שֶׁבָּכוּ יוֹרֶה כִּי הַדָּבָר מֻחְלָט אֶצְלָם כִּי ה' אֵין לוֹ כֹּחַ ח"ו לָתֵת שְׁאֵלָתָם, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **מִי יַאֲכִלֵנוּ** לוֹמַר אֵין מִי שֶׁיּוּכַל עֲשׂוֹת דָּבָר זֶה, וְכֵן תִּמְצָא בּוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (ספרי) שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין כֹּחַ וְכוּ', וְזוֹ כְּפִירָה בִּיכֹלֶת הַיָּכוֹל עַל כֹּל בָּרוּךְ הוּא וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרֵי זֶה:

בְּאָזְנֵי ה'. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא חָשׁוּ לְדַבֵּר כַּדִּבְרִים הָאֵלֶּה הֲגַם שֶׁה' שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם וְהַמְדַבְּרִים מַרְגִּישִׁים וְיוֹדְעִים כִּי שׁוֹמֵעַ שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וְיֵשׁ בָּזֶה חֲצִיפוּת גְּדוֹלָה עַד מְאֹד לוֹמַר דִּבְרֵי כְּפִירָה בְּאָזְנֵי ה' וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה:

כִּי טוֹב לָנוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ תֵּבַת **כִּי, כִּי** גַּם אֵין לָהּ שִׁעוּר נָכוֹן בְּקֹטֶב לְשׁוֹן הַנִּשְׁמָע, וְאוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי כָּל כָּךְ עָצְמָה תַּאֲוַת הַבָּשָׂר עַד שֶׁבָּחֲרוּ בְּמִצְרַיִם לֶאֱכֹל בָּהּ בָּשָׂר. עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי ה' לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ טַעַם הַבְּכִי שֶׁהִשְׁמַעְתֶּם לְאָזְנֵי ה' הוּא מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר זֶה הָיָה בְּגֶדֶר הַמַּאֲמָר, אֲבָל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בּוֹחֵן לִבּוֹתָם יוֹדֵעַ כִּי חֶפְצָם בְּתַכְלִית הַדִּבְרִים הוּא כִּי יוֹתֵר טוֹב לָהֶם מִצְרַיִם, כִּי בּוֹחֲרִים אֶרֶץ מִצְרַיִם מִשֶּׁבָּת בִּשְׂכוּנַת הַשְּׁכִינָה, וְלָזֶה חָרָה אַף ה' בָּהֶם וְאָמַר הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֶרְעָנוּת, וּבָזֶה תִּמְצָא נַחַת רוּחַ בְּמַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף **יַעַן כִּי מְאַסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם** וְגוֹ' וְלֹא מְצִינוּ שֶׁהֻזְכַּר זֶה בְּדִבְרֵיהֶם, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן, גַּם יָדֵיק אוֹמְרוֹ מְאַסְתֶּם **אֶת** ה' בִּיתְרוֹן תֵּבַת אֶת, כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמְּאַסוּ לִהְיוֹת עִם ה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּם וְחוֹשְׁקִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: **וְנָתַן** ה' לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר הַדִּבְרִים שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ, עוֹד שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בַּמַּאֲמַר וְנָתַן וְגוֹ' וְאָמַר **וַאֲכַלְתֶּם** וַהֲלֹא מוּבָן הוּא הַדָּבָר שֶׁיֹּאכְלוּ הַנִּתָּן לָהֶם, וְנִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר לָהֶם שֶׁהֲגַם שֶׁאָמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וְגוֹ' וּפֵרַשְׁנוּהוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיִּחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּרְעָנוּת וְלָזֶה נָתַן לָהֶם זְמָן עַד מָחָר, כָּל זֶה יִהְיֶה קֹדֶם נְתִינַת הַבָּשָׂר לָהֶם אֲבָל אַחַר שֶׁיִּתֵּן לָהֶם הַבָּשָׂר לֹא תּוֹעִיל הַחֲרָטָה וְהַתְּשׁוּבָה לָהֶם שֶׁלֹּא יֹאכְלוּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר **וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר** אָז **וַאֲכַלְתֶּם** צְרִיכִין אַתֶּם לֶאֱכֹל בְּחִיּוּב, וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז כָּפֵל לוֹמַר כֵּן לִרְמֹז לָהֶם שֶׁאִם יַחֲזִרוּ בִּתְשׁוּבָה גַּם כֵּן עַל כָּל פָּנִים יֹאכְלוּ בָּשָׂר כִּי יָצָא דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, וְהֵם לֹא הֵבִינוּ הַדְּבָרִים, אוֹ הֵבִינוּ וְלֹא הִצְדִּיקוּ: תורה יט

יט) לֹא יוֹם אֶחָד וְגוֹ'. טַעַם אָרְכָּן שֶׁל דְּבָרִים, וְהַכַּוָּנָה בָּהֶם, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בַּמַּאֲמַר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי מִצְוַת מֶלֶךְ הוּא לְחַיְּבָם לֶאֱכֹל, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ לְךָ אָדָם שֶׁתִּשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בְּיוֹם אֶחָד, וְיֵשׁ בְּב', וְיֵשׁ בְּה', וְיֵשׁ בְּי', וְיֵשׁ בְּעֶשְׂרִים, וְיֹאמַר הָאָדָם הִנֵּה הִשְׁלַמְתִּי תַּאֲוָתִי וְלֹא יֹאכַל עוֹד, לָזֶה בָּא דְּבַר מֶלֶךְ לְחַיֵּב לְהַמַּשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ בְּיוֹם אֶחָד כָּתַב אַזְהָרָה לֹא יוֹם אֶחָד, וּלְהַמַּשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ בְּב' בָּאָה עָלָיו הָאַזְהָרָה וְלֹא יוֹמַיִם, וְכֵן כֻּלָּם, וְהִגְבִּיל לָהֶם ל' יוֹם בְּחִיּוּב הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּמְאָסוּהוּ וְהָיָה לְזֶרֶא בְּטֶבַע אֱנוֹשִׁי תְּמִידֹרֶת הַתַּאֲוָה בּוֹ, וּמֵעַתָּה כָּל הַמְבַטֵּל מֵאֲכִילָתוֹ יוֹם א' הֲרֵי זֶה עָבַר עַל לָאו וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה: תורה כ

(כ) עַד ׀ חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם׃

כ עַד יַרַח יוֹמִין עַד די תְּקוֹצוּן בֵּהּ וִיהֵי לְכוֹן לְתַקָּלָא חֲלַף דְּקַצְּתוּן יָת מֵימְרָא דַיְיָ דִּשְׁכִנְתֵּהּ שַׁרְיַת בֵּינֵיכוֹן וּבְכֵיתוּן קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר לְמָא דְנָן נְפַקְנָא מִמִּצְרָיִם׃

רש"י ◄ עַד חֹדֶשׁ יָמִים • זוֹ בַּכְּשָׁרִים, שֶׁמִּתְמַצִּין עַל מִטּוֹתֵיהֶן וְאַחַר־כָּךְ נִשְׁמָתָן יוֹצֵאָה. וּבָרְשָׁעִים הוּא אוֹמֵר: "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" — כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בַּ"סִּפְרֵי", אֲבָל בַּ"מְּכִילְתָּא" שְׁנוּיָה חִלּוּף: הָרְשָׁעִים אוֹכְלִין וּמִצְטַעֲרִין שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַכְּשֵׁרִים "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם". עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ: "דִּי תְקוֹצוּן בֵּיהּ". יְהֵא דּוֹמֶה לָכֶם כְּאִלּוּ אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִדַּאי, עַד שֶׁיּוֹצֵא וְנִגְעָל לַחוּץ דֶּרֶךְ הָאַף. וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא • (ספרי) שֶׁתִּהְיוּ מְרַחֲקִין אוֹתוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקֵּרַבְתֶּם. וּבְדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם שֶׁקּוֹרִין לְחֶרֶב "זָרָא". אֶת־ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם • אִם לֹא שֶׁנְּטַעְתִּי שְׁכִינָתִי בֵּינֵיכֶם, לֹא גָּבַהּ לְבַבְכֶם לִכָּנֵס לְכָל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ.

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃

כא וַאֲמַר מֹשֶׁה שִׁית מְאָה אַלְפִין גַּבְרָא רִגְלָאָה עַמָּא די אֲנָא בֵּינֵיהוֹן וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בִּסְרָא אֶתֵּן לְהוֹן וְיֵיכְלוּן יַרַח יוֹמִין׃

רש"י ◄ שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי • לֹא חָשׁ לִמְנוֹת אֶת הַפְּרָט, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הַיְתֵרִים. וְרַבִּי מֹשֶׁה הַדַّרְשָׁן פֵּירֵשׁ: שֶׁלֹּא בָּכוּ אֶלָּא אוֹתָן שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

(כב) הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם׃ פ

כב הַעָן וְתוֹרִין יִתְנַכְּסוּן לְהוֹן הַיְסַפְּקוּן לְהוֹן אִם יָת כָּל נוּנֵי יַמָּא יִתְכַּנְּשׁוּן לְהוֹן הַיְסַפְּקוּן לְהוֹן׃

רש"י ◄ הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט • (ספרי) זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא דּוֹרֵשׁ, וְאֵין רַבִּי שִׁמְעוֹן דּוֹרֵשׁ כְּמוֹתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי... וְאַתָּה אָמַרְתָּ: בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם" — הַכֹּל כְּמַשְׁמָעוֹ: מִי יַסְפִּיק לָהֶם? כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה): "וּמָצָא כְּדֵי גְּאֻלָּתוֹ". וְאֵיזוֹ קָשָׁה: זוֹ, אוֹ (במדבר כ): "שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים"? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר בְּרַבִּים, חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב וְלֹא

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא־כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ' הֲצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'. נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי הַדְּבָרִים מִמִּי שֶׁאֲמָרָם שֶׁאֵין נָכוֹן לֵאמֹר כָּזֶה אֲפִלּוּ מֵאָדָם שֶׁלֹּא הִכִּיר גְּדֻלַּת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְאִישׁ הָאֱלֹהִים, וְרַז"ל (ספרי) מֵהֶם חִשְׁבוּ לוֹ לְחֵטְא, וּמֵהֶם אָמְרוּ כִּי עַל מַפְּלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִתְפַּלֵּא לָמָּה יוּמְתוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְגוֹ' בִּשְׁבִיל הַבָּשָׂר, וְהַדְּרָשָׁה תִּדְרֵשׁ, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ לְיַשֵּׁב פִּשְׁטָן שֶׁל דְּבָרִים, עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן.** עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה תְּמִיהָה הִיא זֹאת **הֲצֹאן וּבָקָר** וְגוֹ' גַּם בְּלֹא נֵס יֵשׁ לָהֶם מִקְנָה לִזּוֹן מִמֶּנּוּ חֹדֶשׁ יָמִים, וּמִקְרָא מְלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב (שמות יב) וְגַם עֵרֶב רַב וְגוֹ' וְצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִגְזִים כָּל כָּךְ בְּכָל דְּגֵי הַיָּם שֶׁצָּרִיךְ כָּל דְּגֵי הַיָּם לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶם חֹדֶשׁ יָמִים וְהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם אוֹכְלִים דָּגִים שֶׁהֵם כִּפְלַיִם כָּל כָּךְ פְּעָמִים עַל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל:

אָכֵן יִתְיַשְּׁבוּ הַכְּתוּבִים בְּב' דְּרָכִים.

הָאֶחָד כְּשֶׁאָמַר ה' אֵלָיו שֶׁיִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר סְתָם הֵבִין מֹשֶׁה מִשְּׁמָעוּת הַדְּבָרִים כִּי מִין אֶחָד שֶׁל בָּשָׂר יִתֵּן לָהֶם, לָזֶה אָמַר לְפָנָיו **שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וּמִנְיָן רַב כָּזֶה יִמָּצֵא בָּהֶם דֵּעוֹת שׁוֹנוֹת, זֶה יַחְפֹּץ בְּשַׂר צֹאן, וְזֶה יַחְפֹּץ בָּקָר, וְזֶה אַיֶּל וּצְבִי, וְזֶה עוֹפוֹת, וְזֶה דָּגִים, **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם** מַשְׁמָע מִין בָּשָׂר א', מַה הִיא הַבָּשָׂר שֶׁתִּתֵּן, **הֲצֹאן וּבָקָר** וְגוֹ' וּמָצָא לָהֶם פֵּרוּשׁ מְבֻקָּשָׁם, **אִם אֶת כָּל דְּגֵי** פֵּרוּשׁ כָּל מִינֵי דָּגִים וְגוֹ' **וּמָצָא לָהֶם** פֵּרוּשׁ מְבֻקָּשָׁם, הֲלֹא כְּשֶׁתִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר צֹאן וּבָקָר יֹאמְרוּ חֲפֵצִים בְּאַיֶּל וּצְבִי, וּכְשֶׁתִּתֵּן לָהֶם אַיֶּל וּצְבִי יֹאמְרוּ חֲפֵצִים בְּבָשָׂר עוֹפוֹת, וּכְשֶׁתִּתֵּן לָהֶם עוֹפוֹת יֹאמְרוּ דָּגִים, וְרָשַׁם ב' קַצְוֹת הַבָּשָׂר צֹאן וּבָקָר וְקָצָה הָאַחֲרוֹן בְּשַׂר דָּגִים וְהַדְּרָגוֹת אֶמְצָעִיִּים שֶׁבֵּין בְּשַׂר צֹאן וּבָקָר לִבְשַׂר דָּגִים מוּבָנִים, וְאָמַר **כָּל דְּגֵי הַיָּם** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יוֹעִיל בְּמִינִים מֵהַדָּגִים אֶלָּא אִם יָבִיא כָּל מִינֵי דָּגִים שֶׁבַּיָּם שֶׁזּוּלַת זֶה הַמִּין הֶחָסֵר יִבְכּוּ עָלָיו, וּמַעֲתָּה אֵין סְתִימַת פִּיהֶם זוּלַת כָּל מִינֵי בָּשָׂר בְּהֵמָה וְחַיָּה וְכָל מִינֵי עוֹפוֹת וְכָל מִינֵי דָּגִים הַמַּסְפִּיקִים לָהֶם חֹדֶשׁ יָמִים, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁעִקַּר הַפְלָאָתוֹ הָיְתָה לְצַד שֶׁהֵבִין מִדִּבְרֵי ה' כִּי מִין אֶחָד שֶׁל

נִפְרַע מִמֶּנּוּ, וְזוֹ שֶׁל מְרִיבָה הָיְתָה בְּגָלוּי, לְפִיכָךְ לֹא חָסַךְ לוֹ הַכָּתוּב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ! מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם יב): "בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא", יֹאמַר: אֵין הַמָּקוֹם מַסְפִּיק לָנוּ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר: "שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי וְגוֹ', וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן" לְחֹדֶשׁ יָמִים, וְאַחַר־כָּךְ תַּהֲרֹג אַמָּה גְּדוֹלָה כָּזוֹ! "הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם" כְּדֵי שֶׁיַּהֲרְגוּ, וּתְהֵא אֲכִילָה זוֹ מְסַפֵּקְתָּן עַד עוֹלָם? וְכִי שִׁבְחֲךָ הוּא זֶה? אוֹמְרִים לוֹ לַחֲמוֹר: "טֹל כּוֹר שְׁעוֹרִים וְנַחְתּוֹךְ רֹאשֶׁךָ"? הֶשֵׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: "וְאִם לֹא אֶתֵּן, יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יָדִי. הֲטוֹב בְּעֵינֶיךָ שֶׁיַּד ה' תִּקְצַר בְּעֵינֵיהֶם? יֹאבְדוּ הֵם וּמְאָה כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, וְאַל תְּהִי יָדִי קְצָרָה לִפְנֵיהֶם אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת"!.

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא:**

כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲמִימְרָא דַיְיָ יִתְעַבַּד כְּעַן תֶּחֱזֵי הַיְעַרְעַנָּךְ פִּתְגָּמִי אִם לָא:

רש"י ◄ **עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי** • רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטָּפֵל, מֵאַחַר שֶׁאֵינָן מְבַקְּשִׁים אֶלָּא עֲלִילָה לֹא תַּסְפִּיק לָהֶם, סוֹפָן לָדוּן אַחֲרֶיךָ; אִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם בְּשַׂר בְּהֵמָה גַּסָּה, יֹאמְרוּ: דַּקָּה בַּקַּשְׁנוּ. וְאִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם דַּקָּה, יֹאמְרוּ: גַּסָּה בַּקַּשְׁנוּ, חַיָּה וָעוֹף בַּקַּשְׁנוּ, דָּגִים וַחֲגָבִים בַּקַּשְׁנוּ! אָמַר לוֹ: אִם־כֵּן יֹאמְרוּ שֶׁקָּצְרָה יָדִי. אָמַר לְפָנָיו: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ וּמְפַיְּסָן. אָמַר לוֹ: "עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי" — שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לְךָ. הָלַךְ מֹשֶׁה לְפַיְּסָן (זֶה קָאֵי גַּם לְרַשִׁ"י לְעֵיל). אָמַר לָהֶם: הֲיַד ה' תִּקְצָר? (תהילים עח) "הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם וְגוֹ' הַגַּם־לֶחֶם יוּכַל־תֵּת". אָמְרוּ: פְּשָׁרָה הִיא זוֹ, אֵין בּוֹ כֹּחַ לְמַלְּאוֹת שְׁאֵלָתֵנוּ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם", כֵּיוָן שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לוֹ: וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ וְגוֹ'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בָּשָׂר, וְאֵין הֲכִי נָמֵי אִם הָיָה אוֹמֵר שֶׁיִּתֵּן לָהֶם כָּל מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁל בָּשָׂר לֹא הָיָה מַתְמִיהַּ, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים וְדִבְרֵי מֹשֶׁה חֵן, וְעִקַּר כַּוָּנַת מֹשֶׁה בָּזֶה אוּלַי יִמָּנַע מִתַּת הַבָּשָׂר וְלֹא יָמוּתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' תָּלָה זֶה בָּזֶה: **וְדֶרֶךְ** ב' עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (בְּרָכוֹת נח.) שֶׁאָמְרוּ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה נֵס לְשֶׁקֶר, וּלְצַד שֶׁאָמַר ה' אֵלָיו שֶׁהַבָּשָׂר הוּא חַרְבָּם כְּמַאֲמָרָם ז"ל (בפ' כ') בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י וְהָיָה לָכֶם לְזֶרַע שֶׁכֵּן קוֹרִין וְכוּ' לְחָרֶב זָרָא אִם כֵּן לֹא עַל הַנֵּס מְדַבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁיֹּאכְלוּ מִבָּשָׂר הַנִּמְצָא וְעַל זֶה תָּמֵהַּ שֶׁאֵין נִמְצָא לָהֶם לֶאֱכֹל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמַאֲמַר **בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם** שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיִּתְּנוּ מֵחָדָשׁ פֵּרוּשׁ הוּא שֶׁיִּתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לְאָכְלוֹ, לְצַד שֶׁעַד עַתָּה לֹא הָיָה לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹל מִמִּקְנֵיהֶם וְהָיוּ לַעֲבוֹדַת ה' וְאָמַר ה' כִּי יִתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹל בָּשָׂר, וּמַאֲמַר **אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם** פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהָיוּ לָהֶם דָּגִים מֵהַבֵּאר שֶׁהָיְתָה הוֹלֶכֶת עִמָּהֶם אֲבָל לֹא הָיָה לָהֶם הִסְתַּפְּקוּת אֲפִלּוּ לְיוֹם אֶחָד בַּחֹדֶשׁ, כְּשֶׁשֵּׁעֵר מֹשֶׁה דָּבָר הַצָּרִיךְ לְס' רִבּוֹא ל' יוֹם שֵׁעֵר שֶׁכָּל דָּגִים שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת שָׁם בַּנִּמְצָא לֹא יַסְפִּיקוּ, וּבְדָרֶךְ נֵס כִּבֵּר אָמְרֵנוּ שֶׁסָּבַר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה ה' נֵס לְתַכְלִית דָּבָר רַע כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וּלְדֶרֶךְ זֶה תְּמִיהַת מֹשֶׁה תְּמִיהָה וְאֵין עָלָיו אַשְׁמַת דָּבָר כִּי אֵינוֹ עוֹשֶׂה חִסָּרוֹן בִּיכֹלֶת ה' חַס וְשָׁלוֹם: תורה כג

כג) הֲיַד ה' תִּקְצָר וְגוֹ' הֲיִקְרְךָ דְבָרִי וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי ב' הַדְּרָכִים שֶׁכָּתַבְנוּ, לַדֶּרֶךְ הָא' שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁתְּמִיהַת מֹשֶׁה הָיְתָה כִּי לֹא יִסְתַּפְּקוּ כֻּלָּם בְּמִין בָּשָׂר הַנִּתָּן לָהֶם וְתִרְעָמְתָּם עוֹמֶדֶת לָעַד, הוֹדִיעוֹ ה' כִּי יֵשׁ יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לָתֵת מִין בָּשָׂר שֶׁיִּמָּלֵא כָּל תַּאֲוָתָם בּוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **הֲיַד ה' תִּקְצָר** פֵּרוּשׁ לָתֵת בְּמִין בָּשָׂר אֶחָד דֵּי סִפּוּקָם כָּל אֲשֶׁר יִתְאַוּוּ כָּל הַמִּתְאַוִּים, וְאוֹמְרוֹ **עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְּבָרִי** פֵּרוּשׁ דָּבָר אֶחָד שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אֶחָד שֶׁאָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת יִהְיֶה יָקָר כָּל כָּךְ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הִסְתַּפְּקוּת לְכָל חֶלְקֵי הַתַּאֲוֹוֹת שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת, שֶׁיִּתֵּן לָהֶם מִין בָּשָׂר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּל מִינֵי בָּשָׂר שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת בָּעוֹלָם, וְשִׁעוּר תֵּבַת **יִקְרְךָ** הוּא יִהְיֶה יָקָר אֶצְלְךָ כְּשֶׁתִּרְאֶה יְקַר הַפְּעֻלָּה, אוֹ יִתְפָּרֵשׁ **יִקְרְךָ** יִהְיֶה לְךָ מִמֶּנּוּ יְקָר כְּשֶׁיִּתֵּן ה' עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִין הַבָּשָׂר שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ יִהְיֶה לְמֹשֶׁה יְקָר וּגְדֻלָּה בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל לְהַאֲמִין בּוֹ וּבִנְבוּאָתוֹ וְיִתְיַקֵּר בְּעֵינֵיהֶם: **וּלְדֶרֶךְ** ב' שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁתְּמִיהַת מֹשֶׁה הָיְתָה לְחָשְׁבוֹ שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ יִשְׁבְּעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מֵהַנִּמְצָא אֲבָל מֵהַנֵּס לֹא יַעֲשֶׂה נֵס לְדָבָר כָּזֶה, אָמַר ה' אֵלָיו **הֲיַד ה' תִּקְצָר** פֵּרוּשׁ הַאִם נָכוֹן שֶׁיַּד ה' ח"ו תִּקְצַר, וְאִם כֵּן אִם לֹא נַעֲשֶׂה הַנֵּס יֹאמְרוּ כִּי לֹא תַּגִּיעַ יָד עֶלְיוֹנָה עֲשׂוֹת מְבֻקָּשָׁם, וְלָזֶה יְחַפֵּץ ה' עֲשׂוֹת נֵס שֶׁלֹּא כִּסְדָרוֹ בִּשְׁבִיל חִלּוּל ה', וְלָזֶה גָּמַר אֹמֶר **עַתָּה תִּרְאֶה** בַּמָּה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה תִּרְאֶה **הֲיִקְרְךָ דְבָרִי** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ יִהְיֶה יָקָר בְּעֵינֶיךָ מִכֹּן וְהָלְאָה דִּבְרֵי פֵּרוּשׁ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לִי לִכְבוֹדִי כְּשֶׁתִּרְאֶה שֶׁאֲנִי מְקַלְקֵל הַשּׁוּרָה וְעוֹשֶׂה נֵס לַשֶּׁקֶר בִּשְׁבִילִי שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ שְׁמִי מִזֶּה תֵּדַע שִׁעוּר הַקְּפָדָתִי עַל הַדָּבָר אִם גָּדוֹל אוֹ קָטָן הוּא, וְתִמְצָא רַז"ל (קדושין מ.) שֶׁהִפְלִיאוּ לוֹמַר בְּעִנְיַן חִלּוּל ה' שֶׁהַקְּפָדָתוֹ גְּדוֹלָה: תורה כד

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל:

כד וּנְפַק מֹשֶׁה וּמַלִּיל לְעַמָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ וּכְנֵשׁ שַׁבְעִין גַּבְרָא מִסָּבֵי עַמָּא וַאֲקֵם יָתְהוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא:

(כה) וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנֹוַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ:

כה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וּמַלִּיל עִמֵּהּ וְרַבִּי מִן רוּחָא דִּי עֲלוֹהִי וִיהַב עַל שַׁבְעִין גַּבְרָא סָבָיָא וַהֲוָה כַּד שְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דִּנְבוּאָה וּמִתְנַבְּאִין וְלָא פַסְקִין:

רש"י◄ **וְלֹא יָסָפוּ•** לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם לְבַדּוֹ, כָּךְ מְפֹרָשׁ בַּ׳סִּפְרֵי׳. וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: "וְלָא פַסְקִין", שֶׁלֹּא פָּסְקָה נְבוּאָה מֵהֶם.

(כו) וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה:

כו וְאִשְׁתְּאָרוּ תְּרֵין גַּבְרִין בְּמַשְׁרִיתָא שׁוּם חַד אֶלְדָּד וְשׁוּם תִּנְיָנָא מֵידָד וּשְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דִּנְבוּאָה וְאִנּוּן בִּכְתִיבַיָּא וְלָא נְפָקוּ לְמַשְׁכְּנָא וְאִתְנַבִּיאוּ בְּמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים•** (ספרי) מֵאוֹתָן שֶׁנִּבְחֲרוּ. אָמְרוּ: אֵין אָנוּ כְּדַאִין לִגְדֻלָּה זוֹ. **וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים•** בַּמְּבֹרָרִים שֶׁבָּהֶם לְסַנְהֶדְרִין. וְנִכְתְּבוּ כֻּלָּם נְקוּבִים בְּשֵׁמוֹת וְעַל־יְדֵי גּוֹרָל; לְפִי שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן עוֹלֶה לִשְׁנַיִם

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר וְגוֹ'. הִקְדִּים הַדְּבָרִים אֶל הָעָם וְאַחַר כָּךְ אָסַף הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לֹא כֵן מָצִינוּ בְּסֵדֶר דִּבְרֵי ה' אֵלָיו שֶׁהִקְדִּים אֲסִיפַת זְקֵנִים וְאַחַר כָּךְ וְאֶל הָעָם תֹּאמַר, לְצַד שֶׁדָּן בְּדַעְתּוֹ כִּי דַּעַת עֶלְיוֹן הִיא לְהַקְדִּים מַאֲמָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהַקְדִּים הָאֲסִיפָה לֹא הָיָה לוֹ לְצַוּוֹת לוֹ מַאֲמַר הָעָם, אֶלָּא הֲרֵי זֶה מַגִּיד שֶׁיַּקְדִּים מַאֲמָר לָעָם וְאַחַר כָּךְ יֶאֱסֹף הַזְּקֵנִים לָאֹהֶל וְיַעֲשֶׂה כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן:

וְטַעַם אֲשֶׁר הִקְדִּים ה' מַאֲמַר הָאֲסִיפָה, לְצַד שֶׁבָּזֶה הָיְתָה תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר לֹא אוּכַל לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת כָּל הָעָם, לָזֶה הִקְדִּים לַהֲשִׁיבוֹ עַל דְּבָרָיו תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ צִוָּהוּ לְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיָדַע ה' כִּי מֹשֶׁה חָכָם לֵידַע הַצָּרִיךְ לְהַקְדִּים כְּמוֹ שֶׁכֵּן הִשְׂכִּיל עֲשׂוֹת. עוֹד אֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי מַאֲמַר **וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֵת דִּבְרֵי ה'** הֵם דִּבְרֵי אֲסִיפַת הַזְּקֵנִים לְבַד, וְחָשַׁב עַד אֲשֶׁר יִגְמֹר מַה שֶּׁצִּוָּה ה' בַּאֲסִיפַת הַזְּקֵנִים וְיָצָא לְדַבֵּר אֶל הָעָם מַאֲמַר ב' וְאֶל הָעָם תֹּאמַר, וְגַם מִדִּבְרֵי מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מַשְׁמָע כֵּן: תורה כה

כה) וַיֵּרֶד ה' וְגוֹ' וַיְדַבֵּר אֵלָיו. צָרִיךְ לְדַעַת מַה דִּבֵּר ה' אֵלָיו, עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לְכָל זֶה וְלֹא נִבְּא אוֹתָם מִבְּלִי כָּל סֵדֶר הַמּוּכָן וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַאֲמָרָם ז"ל בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (פנחס רכ.) בַּפָּסוּק לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם, כִּי יָצוּ ה' עַל מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר הִנְנִי נוֹתֵן וְגוֹ', וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁזָּכָה כְּבָר מֹשֶׁה בִּבְרִית הַשָּׁלוֹם וְשֶׁלּוֹ יֵחָשֵׁב וּכְשֶׁרָצָה לִתְּנוֹ לְפִנְחָס נִמְצָא שֶׁכְּבָר נִתְּנוֹ לְמֹשֶׁה וְזָכָה בּוֹ וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹזֵר וְנוֹטֵל מַתְּנוֹתָיו, כְּמוֹ כֵּן הַנְּבוּאָה נָתַן לְמֹשֶׁה לְמָנָה וְכָל הַבָּא לְהִתְנַבְּאוֹת מֹשֶׁה הוּא הַנּוֹתֵן מֵהַטַּעַם הַנִּזְכָּר, וְלָזֶה יִקָּרֵא אָדוֹן הַנְּבִיאִים, וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן שֶׁצִּוָּה לֶאֱסֹף הַזְּקֵנִים וְהוּא עִמָּהֶם וַיֵּרֶד ה' בֶּעָנָן, וְאוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֵלָיו** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן שְׁרָרָה וּמֶמְשָׁלָה כְּדָרְךָ אוֹמְרוֹ (תהלים מז) יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ שֶׁעָשָׂה ה' הַשְּׁרָרָה בְּדָבָר זֶה אֵלָיו פֵּרוּשׁ לְמֹשֶׁה וּבִרְשׁוּתוֹ וּבִרְצוֹנוֹ הֶאֱצִיל וְגוֹ':

וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ. אוֹמְרוֹ **וַיָּאצֶל,** אוּלַי שֶׁרוֹמֵז לְמִקּוֹר רוּחַ הַנְּבוּאָה שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ, וּבְדָרְךָ זֶה יְצַדֵּק לֵאמֹר וַיָּאצֶל, וְאוֹמְרוֹ **מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו,** פֵּרוּשׁ מֵאוֹתָהּ הַבְּחִינָה שֶׁעָלָיו, אֲבָל הַנֶּאֱצָל בָּא מֵהַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ הוּא וְלֹא שֶׁיּוֹצִיא מִמֹּשֶׁה וְלִתֵּן עַל אֲחֵרִים. אוֹ יֹאמַר **מִן הָרוּחַ** אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְאָמַר **וַיָּאצֶל** לְצַד שֶׁאֵין הֶבְדֵּל לָרוּחַ שֶׁעוֹדֶנּוּ עָלָיו לְרוּחַ הַנִּתָּן מִמֶּנּוּ לַזְּקֵנִים, וּלְדֶרֶךְ זֶה יְכַוֵּן בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר עָלָיו** עַל הַחֵלֶק הַנֶּאֱצָל בְּעַצְמוֹ שֶׁעוֹדֶנּוּ עָלָיו אַחַר וַיָּאצֶל, וּלְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (במד"ר פט"ו) כְּשֶׁמָּנָה הַמַּעֲלוֹת שֶׁהָיוּ לְב' יוֹתֵר מֵהָע' מָנָה גַּם כֵּן שֶׁהַשִּׁבְעִים נְבוּאָתָם מִשֶּׁל מֹשֶׁה וְהַב' מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

וַיְהִי כְּנוֹחַ. אָמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (שם) שֶׁהַזְּקֵנִים הִתְנַבְּאוּ מַאֲמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר, אֵין לְךָ צַעַר גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁאָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל בִּתְחִלַּת נְבוּאָתָם יָכִינוּ עַצְמָן לְפָרְעָנוּת, וְאוֹמְרוֹ **וַיִּתְנַבְּאוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לוֹמַר שֶׁמִּלְּבַד שֶׁהָיוּ כְּלִי מְכֻשָּׁר לָנוּחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ עוֹד לָהֶם שֶׁהִתְנַבְּאוּ, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁנְּבוּאָתָם הָיְתָה תֵּכֶף וּמִיָּד כְּאוֹמְרוֹ כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם וְגוֹ' וַיִּתְנַבְּאוּ. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי סְבָרַת הָאוֹמְרִים וְלֹא יָסָפוּ שֶׁלֹּא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ יוֹם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיְהִי כְּנוֹחַ וְגוֹ' לְשׁוֹן צַעַר כַּנִּזְכָּר וְעוֹד צַעַר אַחֵר לָהֶם שֶׁהִתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ: תורה כו

עָשָׂר שְׁבָטִים, שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, חוּץ מִשְּׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה. אָמַר מֹשֶׁה: אֵין שֵׁבֶט שׁוֹמֵעַ לִי לִפְחוֹת מִשִּׁבְטוֹ זָקֵן אֶחָד. מֶה עָשָׂה? נָטַל שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם פִּתְקִין וְכָתַב עַל שִׁבְעִים "זָקֵן", וְעַל שְׁנַיִם חָלָק. וּבֵרֵר מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט שִׁשָּׁה, וְהָיוּ שִׁבְעִים וּשְׁתַּיִם. אָמַר לָהֶם: טְלוּ פִּתְקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפֵּי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ "זָקֵן" נִתְקַדֵּשׁ, וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חָלָק, אָמַר לוֹ: הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ.

(כו) **וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:**

כז וּרְהַט עוּלֵּמָא וְחַוִּי לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִין בְּמַשְׁרְיָתָא:

רש"י ◄**וַיָּרָץ הַנַּעַר•** יֵשׁ אוֹמְרִים: גֵּרְשׁוֹם בֶּן מֹשֶׁה הָיָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּגוּ'. צָרִיךְ לָדַעַת א' כַּוָּנַת מַאֲמַר וַיִּשָּׁאֲרוּ מִנַּיִן נִשְׁאֲרוּ. ב' לָמָּה הֶצְרַךְ לְהַזְכִּיר שְׁמָם. ג' אוֹמְרוֹ **וַתְּנַח עֲלֵיהֶם** וּגוּ' מִמַּה נִּפְשַׁךְ אִם הֵם מֵהָע' הֲרֵי כְּבָר הִזְכִּירָם הַכָּתוּב בִּכְלַל הָע' דִּכְתִיב וַיָּאצֶל וּגוּ' וַיִּתֵּן עַל ע', כִּי מֵאוֹמְרוֹ וַתָּנַח מִשְּׁמָע דָּבָר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הֻזְכַּר עַד עַתָּה, וְאִם אֵינָם מֵהָע' הֲלֹא לֹא אָמַר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶלָּא ע'. ד' אוֹמְרוֹ **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** אֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה. ה' אוֹמְרוֹ **וְלֹא יָצְאוּ** הֲלֹא מֵאוֹמְרוֹ וַיִּשָּׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה מוּבָן הַדָּבָר שֶׁלֹּא יָצְאוּ. ו' אוֹמְרוֹ **וַיִּתְנַבְּאוּ** לְבַסּוֹף שֶׁהָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְהַנַּעֲשֶׂה מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיִּשָּׁאֲרוּ ב' אֲנָשִׁים וּגוּ' וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ, וְלָמָּה כָּתַב הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא כַּסֵּדֶר הַנָּכוֹן:

וְרַז"ל נָחְלְקוּ (ספרי) מִנַּיִן נִשְׁאֲרוּ, יֵשׁ אוֹמְרִים נִשְׁאֲרוּ מֵהָע"ב, שֶׁבָּרַר מֹשֶׁה מִיִּשְׂרָאֵל ו' מִכָּל שֵׁבֶט בְּשָׁוֶה וְהִגְרִיל לְהוֹצִיא הַב' הַיְתֵרִים עַל הָע' שֶׁאָמַר לוֹ ה' וְהֵם הַב' שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר כִּי מֵהָע' נִשְׁאֲרוּ שֶׁלֹּא רָצוּ לִכָּנֵס לְאֹהֶל מוֹעֵד לְצַד עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת וְנִשְׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה ע"כ. לִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהָע' נִשְׁאֲרוּ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיִּשָּׁאֲרוּ ב' אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה לְצַד חוּשְׁבָם עַצְמָן כְּשִׁירִים, **שֵׁם הָא'** וּגוּ' פֵּרוּשׁ יְדוּעִים הָיוּ בְּמִדּוֹת יְשָׁרוֹת וּמֻחְזָקִים בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּסִבָּה זוֹ נִשְׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה, שֶׁזּוּלַת זֶה יֵשׁ לָעָם לְרַנֵּן אַחֲרֵיהֶם שֶׁמָּאֲסוּ חַס וְשָׁלוֹם בְּנַחַת הָרוּחַ עֲלֵיהֶם וְנִמְצְאוּ מְחַלְּלִים ה' וְיִמְאָסֵם עֶלְיוֹן לְסִבָּה זוֹ, אֶלָּא לְצַד שֶׁשֵּׁם הָאֶחָד הַמְיֻחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי לוֹ מֵידָד לָזֶה לֹא דָּנוּ בָּהֶם הַמַּעֲשֶׂה לְהָרַע, וּבָזֶה לֹא נִמְאָסוּ וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ עַצְמָהּ שֶׁנָּחָה עַל הָע' לֹא מִנְּעָתָם הַהַרְחָקָה שֶׁהָיְתָה בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמַּחֲנֶה וְנָחָה גַּם עֲלֵיהֶם, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַתָּנַח,** לוֹמַר שֶׁשָּׁם קָנְתָה מְקוֹמָהּ הָרוּחַ כְּאוֹמְרָם שֶׁשְּׁאָר הָע' פָּסְקוּ וְאֵלּוּ לֹא פָּסְקוּ נְבוּאָה מֵהֶם, וְקֹדֶם שֶׁהִזְכִּיר הַנְּבוּאָה הִזְכִּיר דְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יַצְדִּיקוּ הָעָם כִּי דִּבְרֵי נְבוּאָה בְּפִיהֶם אֱמֶת, וְאָמַר **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** פֵּרוּשׁ מֵאוֹתָם הָע' שֶׁנִּכְתְּבוּ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁהַכְּתוּבִים הֵם שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּפִתְקֵי הַגּוֹרָלוֹת, לָזֶה אָמַר וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לָצֵאת, וּבָזֶה נֶאֱמְנוּ דִּבְרֵיהֶם שֶׁהָיוּ נְבוּאָה וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיִּתְנַבְּאוּ,** וְזוּלַת הַתְּנָאי הַנִּזְכָּר מִי יַחֲזִיק דִּבְרֵיהֶם לְדִבְרֵי נְבִיאוּת, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים:

וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֵהָע"ב נִשְׁאֲרוּ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיִּשָּׁאֲרוּ** פֵּרוּשׁ הֶגֵּם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ ב' הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יְתֵרִים עַל הָע' בַּמַּחֲנֶה, **שֵׁם הָאֶחָד** וּגוּ' אַף עַל פִּי כֵן וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ גַּם כֵּן מִלְּבַד שֶׁנָּחָה עַל הָע' כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ וּגוּ' וַיִּתֵּן עַל ע' אִישׁ וִידֵיִּיק עַל נָכוֹן לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ, לְצַד שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁנָּתַן הָרוּחַ אֶלָּא עַל הָע' הוֹדִיעֲךָ ה' שֶׁגַּם נָחָה עַל הַב', וְאָמַר **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** וּגוּ' בָּא לָתֵת טַעַם לְהַצְדָּקַת נְבוּאָתָם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה וְאָמַר **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** פֵּרוּשׁ בִּפְתָקִים שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה ע"ב זָקֵן, וּמֵעַתָּה הָרֵי רְאוּיִים הֵם לִנְבוּאָה כֵּיוָצֵא בָּע' וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּתְנַבְּאוּ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תְּבִין שֶׁהֵמָּה בַּכְּתָבִים שֶׁבָּאוּ הָאֹהֱלָה לָזֶה בֵּרֵר הַכָּתוּב וְאָמַר וְלֹא יָצְאוּ בַּפִּתָקִין לְבוֹא הָאֹהֱלָה:

וְדֶרֶךְ דְּרָשׁ אוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהַשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא יָצְאוּ בַּפִּתָקִין נִכְלְמוּ וְנִכְנְסוּ בַּמַּחֲנֶה מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ כֵּן כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְאוּ כֻּלָּם לְאֹהֶל מוֹעֵד וְהַב' נָחְבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה, וַיַּרְא ה' בָּשְׁתָּם וּכְלִימָתָם וַיִּתְנַבְּאוּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** שֶׁהֵן הַפִּתָקִין וּמִטַּעַם זֶה וְלֹא יָצְאוּ מֵהַמַּחֲנֶה, וַחֲנָנָם ה' וּמִלֵּא תַּאֲוָתָם וַיִּתְנַבְּאוּ: תורה כז

כז) וַיָּרָץ הַנַּעַר וּגוּ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה נִתְרַעֵשׁ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד שֶׁנִּתְנַבְּאוּ, וְעוֹד לוֹ שָׁרָעַשׁ עֲלֵיהֶם לְתִתָּם בְּבֵית כֶּלֶא וְכִי כָּל הַמִּתְנַבֵּא נָעֱנָשׁ עַל שֶׁנִּבָּא וְזֶה מִן הַתֵּימָה, וְיֵשׁ לָתֵת טַעַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר שֶׁהָיוּ ב' שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּפִּתָקִין, כִּי לְצַד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה' שֶׁיִּתֵּן רוּחַ נְבוּאָה עַל ע' וְעִכְּשָׁו נִבְּאוּ גַּם הַב' יֵשׁ לָחוּשׁ לְא' מִב' דְּבָרִים, אוֹ לֹא יֵאָמֵן מֹשֶׁה חַס וְשָׁלוֹם בַּמַּאֲמָרוֹ שֶׁאָמַר לוֹ ה' שִׁבְעִים, אוֹ הַמִּתְנַבְּאִים נִבְּאוּ שֶׁקֶר, וּלְסִבְרַת הָאוֹמֵר כִּי הָיוּ מֵהַשִּׁבְעִים הִגִּידוּ לְמֹשֶׁה הַמַּעֲשֶׂה הַבִּלְתִּי הָגוּן שֶׁהוּא אָמַר שֶׁיֵּלְכוּ לְאֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם עָמְדוּ בַּמַּחֲנֶה וְנִבְּאוּ שָׁם, וְיֵשׁ בָּזֶה שְׁתַּיִם רָעוֹת, א' שֶׁלֹּא קִיְּמוּ דְּבַר מֹשֶׁה, וְהַב' שֶׁבָּזֶה גִּלּוּ דַּעְתָּם שֶׁלֹּא רָצוּ שֶׁתֶּאֱצַל עֲלֵיהֶם הָרוּחַ מֵרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אֶלָּא מִמְּקוֹר הָרוּחַ וּמִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: תורה כח

(כח) **וַיַּ֗עַן יְהוֹשֻׁ֤עַ בִּן־נ֙וּן֙ מְשָׁרֵ֣ת מֹשֶׁ֔ה מִבְּחֻרָ֖יו וַיֹּ֑אמֶר אֲדֹנִ֥י מֹשֶׁ֖ה כְּלָאֵֽם׃**

רש"י ◄ **כְּלָאֵם •** (סנהדרין ו) הַטֵּל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם. (ספרי) דָּבָר אַחֵר: תְּנֵם אֶל בֵּית הַכֶּלֶא, לְפִי שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים: מֹשֶׁה מֵת, וִיהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ.

כח וַאֲתֵב יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְשַׁמְּשָׁנֵהּ דְּמֹשֶׁה מֵעוּלֵמוּתֵהּ וַאֲמַר רִבּוֹנִי מֹשֶׁה אֲסָרְנוּן:

(כט) **וַיֹּ֣אמֶר לוֹ֮ מֹשֶׁה֒ הַֽמְקַנֵּ֣א אַתָּ֣ה לִ֔י וּמִי֙ יִתֵּ֣ן כָּל־עַ֔ם יְהוָ֖ה נְבִיאִ֑ים כִּֽי־יִתֵּ֥ן יְהוָ֖ה אֶת־רוּח֥וֹ עֲלֵיהֶֽם׃**

רש"י ◄ **הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי •** הַקִּנְאָתִי אַתָּה מְקַנֵּא? **לִי •** כְּמוֹ "בִּשְׁבִילִי". כָּל לְשׁוֹן "קִנְאָה" – אָדָם הַנּוֹתֵן לֵב עַל הַדָּבָר, אוֹ לִנְקֹם אוֹ לַעֲזֹר אנפרמנ"ט בְּלַעַז, אוֹחֵז בָּעָבִי הַמַּשָּׂא.

כט וַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה הֲקִנְאָתִי אַתְּ מְקַנֵּי לִי רְעֵינָא פּוֹן וִיהוֹן כָּל עַמָּא דַיְיָ נְבִיאָן אֲרֵי יִתֵּן יְיָ יָת רוּחָא דִנְבוּאָתֵהּ עֲלֵיהוֹן:

◆ שבת קודש י"ח סיון ◆

(ל) **וַיֵּאָסֵ֥ף מֹשֶׁ֖ה אֶל־הַמַּחֲנֶ֑ה הֽוּא וְזִקְנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃**

רש"י ◄ **וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה •** מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. **אֶל־הַמַּחֲנֶה •** נִכְנְסוּ אִישׁ לְאָהֳלוֹ. **וַיֵּאָסֵף •** לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֶל הַבַּיִת, כְּמוֹ (דברים כב): "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". **וְאָב לְכֻלָּם** (תהילים לט): "יְצִבֹּר וְלֹא־יֵדַע מִי אֹסְפָם". מְלַמֵּד, שֶׁלֹּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת עַד שֶׁנִּכְנְסוּ הַצַּדִּיקִים אִישׁ לְאָהֳלוֹ (ספרי).

ל וְאִתְכְּנֵשׁ מֹשֶׁה לְמַשְׁרְיֵתָא הוּא וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:

(לא) **וְר֣וּחַ נָסַ֗ע מֵאֵ֤ת יְהוָה֙ וַיָּ֣גָז שַׂלְוִ֔ים מִן־הַיָּ֖ם וַיִּטֹּ֣שׁ עַל־הַמַּחֲנֶ֑ה כְּדֶ֣רֶךְ יוֹם֩ כֹּ֨ה וּכְדֶ֜רֶךְ יוֹם֗ כֹּ֤ה סְבִיבוֹת֙ הַמַּחֲנֶ֔ה וּכְאַמָּתַ֖יִם עַל־פְּנֵ֥י הָאָֽרֶץ׃**

רש"י ◄ **וַיָּגָז •** וַיַּפְרִיחַ, וְכֵן (תהילים צ): "כִּי גָז חִישׁ". וְכֵן (נחום א): "נָגוֹזוּ וְעָבֵר". **וַיִּטֹּשׁ •** וַיִּפְשֹׁט, כְּמוֹ (שמואל א ל): "וְהִנֵּה נְטֻשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ", (יחזקאל כט): "וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה". **וּכְאַמָּתַיִם •** פּוֹרְחוֹת בְּגֹבַהּ עַד שֶׁהֵן כְּנֶגֶד לִבּוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא טוֹרַח בַּאֲסִיפָתָן, לֹא לְהַגְבִּיהַּ וְלֹא לְשִׁחוֹת (ספרי).

לא וְרוּחָא נְטַל מִן קֳדָם יְיָ וְאַפְרַח שְׁלָיו מִן יַמָּא וּרְמָא עַל מַשְׁרְיָתָא כְּמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא וּכְרוּם תַּרְתֵּין אַמִּין עַל אַפֵּי אַרְעָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ' כְּלָאֵם. צָרִיךְ לְדַעַת עַל מִי סָמַךְ יְהוֹשֻׁעַ לְהוֹרוֹת לִפְנֵי רַבּוֹ, וּמַה גַּם לְהוֹרוֹתוֹ כֹּה וְכֹה תַּעֲשֶׂה וְזֶה מֵהַזְּרוּת, וְרַז"ל אָמְרוּ (ערובין סג.) כָּל דְּמוֹתִיב מִלָּה קֳדָם רַבֵּיה אָזִיל בְּלֹא וָלָד שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ', וְאֶפְשָׁר לָתֵת טַעַם לְמַעֲשֵׂה יְהוֹשֻׁעַ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (ספרי) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם מַה נְּבוּאָה אָמְרוּ מֹשֶׁה מֵת יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס עַד כָּאן. לָזֶה כְּשֶׁשָּׁמַע יְהוֹשֻׁעַ הַדְּבָרִים בָּחַר לְדַבֵּר לִפְנֵי רַבּוֹ כְּדֵי שֶׁיְּגַלֶּה דַּעְתּוֹ כִּי מְאוּסִים הַדְּבָרִים אָצְלוֹ וְאוֹמְרֵיהֶם וְכִי שֶׁקֶר בְּפִיהֶם, וּבָזֶה שֶׁלֵּל הַחֵשֶׁד כִּי יַחְפֹּץ הוּא בַּדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְמַעֲלָתוֹ וְגִלָּה הַהַפְכִּיּוּת בְּרִצּוֹנוֹ:

וְאָמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה **כְּלָאֵם** פֵּרוּשׁ תֵּן אוֹתָם בְּמִשְׁמָר עַד אֲשֶׁר יָבוֹא דְּבַר מֶלֶךְ מִשְׁפַּט עָשׂוֹת, אוֹ כַּלֵּם מִן הָעוֹלָם, וְטַעַם הַדָּבָר בֵּין לִסְבָרַת הָאוֹמֵר חוּץ מֵהָע' בֵּין לִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהָע' מֵהַטְּעָמִים שֶׁכָּתַבְנוּ, וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּאוֹמְרוֹ **אֲדֹנִי מֹשֶׁה,** שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ הֱיוֹת הוּא אָדוֹן אֶלָּא הֱיוֹת לוֹ אֲדוֹנוֹ מֹשֶׁה לִשְׁלֹל הָרְצוֹן בַּנֶּאֱמַר כִּי יָמוּת מֹשֶׁה וְהוּא יַכְנִיס, וּיְדַיֵּק גַּם כֵּן מֵאֲמַר **וַיַּעַן** שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה לַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים עָלָיו בַּנְּבוּאָה הַהִיא כִּי לֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה וּצְרִיכִין לִנָּתֵן בְּבֵית כֶּלֶא, וְאַף עַל פִּי כֵן עֲנָשׁוֹ הַכָּתוּב, כִּי סוֹף סוֹף הֵשִׁיב דָּבָר בִּפְנֵי רַבּוֹ: תורה כט

כט) הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וְגוֹ'. לִסְבָרַת הָאוֹמֵר שֶׁהָיוּ מֵהָע' יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הַמְקַנֵּא אַתָּה בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא רָצוּ הָאֲנָשִׁים לָבוֹא לְקַבֵּל הַנְּבוּאָה מִמֶּנִּי, מִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים וְלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִים הַנְּבוּאָה מִמֶּנִּי אֶלָּא מֵה', כְּאֵלּוּ, וְהוּא מַאֲמַר **כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם** בְּלֹא אֶמְצָעוּת מֹשֶׁה, כִּי שָׁם מְקוֹר הָעֲנָוָה וְהֶחְלֵט הָעִדֵּר הַהַקְפָּדָה, וְלִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהַפִּתְקִין יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי פֵּרוּשׁ לְמַאֲמָרִי שֶׁאָמַרְתִּי ע' וְנִבְּאוּ ע"ב, מִי יִתֵּן אֶת וְגוֹ', וְהַטַּעַם כִּי יִתֵּן ה' אֶת וְגוֹ' פֵּרוּשׁ שֶׁהָע' שֶׁאָמַר ה' שֶׁיִּשְׁפְּעוּ מֵרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא בִּתְחִלָּה קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל ה' לְנַבְּאוֹת אֶת אֲחֵרִים זוּלַת מֹשֶׁה. אֲבָל אַחַר שֶׁהֶאֱצִיל ה' רוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְנָתַן לְע' הִתְּרָה נְבוּאָה לַכֹּל כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם, וְאֵין כָּאן הַכְחָשָׁה בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה: תורה ל

(לב) וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־ כתיב השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:

לב וְקָם עַמָּא כָּל יוֹמָא הַהוּא וְכָל לֵילְיָא וְכֹל יוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּכְנָשׁוּ יָת שְׁלָיוּ דְּאַזְעַר כְּנַשׁ עַשְׂרָא דְגוּרִין וּשְׁטָחוּ לְהוֹן מַשְׁטִיחִין סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרְיָתָא:

רש"י ◄ הַמַּמְעִיט • מִי שֶׁאָסַף פָּחוֹת מִכֻּלָּם, הָעֲצֵלִים וְהַחִגְּרִים, אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים. וַיִּשְׁטְחוּ • עָשׂוּ אוֹתָם מַשְׁטִיחִין מַשְׁטִיחִין.

(לג) הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד:

לג בִּסְרָא עַד כְּעַן בֵּין שִׁנֵּיהוֹן עַד לָא פְּסַק וְרָגְזָא דַיְיָ תְּקִיף בְּעַמָּא וּקְטַל יְיָ בְּעַמָּא קְטוֹל סַגִּי לַחֲדָא:

רש"י ◄ טֶרֶם יִכָּרֵת • כְּתַרְגּוּמוֹ: "עַד לָא פְּסַק". דָּבָר אַחֵר: אֵינוֹ מַסְפִּיק לְפַסְּקוֹ בְּשִׁנָּיו, עַד שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצְאָה.

(לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים:

לד וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא קִבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי אֲרֵי תַמָּן קְבָרוּ יָת עַמָּא דְּשָׁאִילוּ:

(לה) מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ

לה מִקִּבְרֵי דִּמְשַׁאֲלֵי נְטָלוּ עַמָּא לַחֲצֵרוֹת וַהֲווֹ בַּחֲצֵרוֹת:

יב (א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח:

א וּמַלֶּלֶת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל עֵסֶק אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּי נְסִיב אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּנְסִיב רָחִיק:

רש"י ◄ וַתְּדַבֵּר • (ספרי) אֵין "דִּבּוּר" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית מב): "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". וְאֵין "אֲמִירָה" בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (בראשית יט): "וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ", (במדבר יב): "וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי". כָּל "נָא" לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן • (ספרי) הִיא פָּתְחָה בַּדִּבּוּר תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב תְּחִלָּה. וּמִנַּיִן הָיְתָה יוֹדַעַת מִרְיָם שֶׁפִּירֵשׁ מֹשֶׁה מִן הָאִשָּׁה? רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: מִרְיָם הָיְתָה בְּצַד צִפּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה: "אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה", כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה צִפּוֹרָה, אָמְרָה: "אוֹי לִנְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ אִם הֵם נִזְקָקִים לִנְבוּאָה, שֶׁיִּהְיוּ פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַשׁ בַּעְלִי מִמֶּנִּי!". וּמִשָּׁם יָדְעָה מִרְיָם וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן. וּמַה מִּרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ, כָּךְ נֶעֱנְשָׁה, קַל־וָחֹמֶר לַמְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית • (שם) מַגִּיד, שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּיָפְיָהּ, כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּשַׁחֲרוּתוֹ שֶׁל כּוּשִׁי. כֻּשִׁית • בְּגִימַטְרִיָּא: יֶפֶת מַרְאֶה. עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה • עַל אוֹדוֹת גֵּרוּשֶׁיהָ. כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? אֶלָּא יֵשׁ לְךָ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפְיָהּ וְאֵינָהּ נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, בְּמַעֲשֶׂיהָ וְלֹא בְּיָפְיָהּ, אֲבָל זֹאת נָאָה בַּכֹּל. הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית • עַל שֵׁם נוֹיָהּ נִקְרֵאת "כּוּשִׁית", כְּאָדָם הַקּוֹרֵא אֶת בְּנוֹ נָאֶה: "כּוּשִׁי", כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ עַיִן רָעָה. כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח • וְעַתָּה גֵּרְשָׁהּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַתְּדַבֵּר וְגוֹ' בְּמֹשֶׁה. אוּלַי שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהַדַּעַת מַסְכֶּמֶת בָּזֶה גַּם כֵּן, כִּי מַה יּוֹעִילוּ דַּבֵּר לֹא טוֹב בֵּינֵיהֶם לְבֵין עַצְמָן, אֶלָּא אָמְרוּ דִּבְרֵיהֶם דֶּרֶךְ תּוֹכֵחָה וְהוּא שׁוֹמֵעַ מִלְּתָם, שׁוּב רָאִיתִי בְּדִבְרֵי רַז"ל (ספרי) שֶׁאָמְרוּ כֵּן וּרְמָזוּהוּ בַּמַּאֲמַר וַיִּשְׁמַע ה' וְהָאִישׁ מֹשֶׁה וְגוֹ' פֵּרוּשׁ גַּם הוּא שָׁמַע: תורה ב

(ב) וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה׃

ב וַאֲמָרוּ הַלְחוֹד בְּרַם בְּמֹשֶׁה מַלִּיל יְיָ הֲלָא אַף עִמָּנָא מַלִּיל וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ הֲרַק אַךְ • עִמּוֹ לְבַדּוֹ דִּבֶּר ה׳. הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִּבֵּר • וְלֹא פִּירַשְׁנוּ מִדַּרְכּוֹ אֶרֶץ.

(ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס

ג וְגַבְרָא מֹשֶׁה עַנְוְתָן לַחְדָא מִכֹּל אֱנָשָׁא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא׃

רש"י◄ עָנָיו • שָׁפָל וְסַבְלָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 38־30 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלַת הָעֲנָוָה דְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: (במדבר יב, ג)

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן כְּלָל: הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִמְּדוֹ תּוֹרָה אַרְבָּעִים יוֹם וְנִתְּנָהּ לוֹ הַתּוֹרָה בְּמַתְּנָה, וְלִפְנֵי־זֶה הוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְכָל עֵת שֶׁרָצָה דִּבֵּר עִם הַשְּׁכִינָה, וְעוֹד מַעֲלוֹת רַבּוֹת, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה עָנָיו מִכָּל הָאָדָם?

וּמְבֹאָר בָּזֶה דְּעִם הֱיוֹת שֶׁמֹּשֶׁה הִכִּיר בְּמַעֲלָתוֹ וְיָדַע שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ בַּמַּעֲלָה מִכָּל אָדָם, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה עָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁיָּדַע שֶׁכָּל מַעֲלוֹתָיו נִתְּנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה, וְחָשַׁב שֶׁאִם הַכֹּחוֹת הָאֵלּוּ הָיוּ אֵצֶל יְהוּדִי אַחֵר, הָיָה גַּם־כֵּן בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה זוֹ, וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֶת הַכֹּחוֹת יוֹתֵר, וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה עָנָיו בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ בֵּאוּר: הָנִיחָא לְגַבֵּי כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ לְגַבֵּי מַעֲלָתוֹ הָעִקָּרִית שֶׁל מֹשֶׁה לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שֶׁהִיא הַנְּבוּאָה שֶׁ"לֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁאָדָם אַחֵר הָיָה מְגַלֶּה כֹּחוֹת אֵלּוּ יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה, כִּי נְבוּאָה לֹא שַׁיָּכָת לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, אֶלָּא הִיא מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה נִגְלִית הַנִּתָּנֶת מִלְּמַעְלָה, וּמִפְּנֵי מַה הָיָה מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד (שֶׁפֵּירוּשׁוֹ הַכְנָעָה) לְגַבֵּי כָּל הָאָדָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ ב' סוּגֵי עֲנָוָה, יֵשׁ עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן וְטַעַם וָדַעַת (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּמֹשֶׁה) וְיֵשׁ עֲנָוָה עַצְמִית שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶשְׁבּוֹנוֹת שִׂכְלִיִּים, עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "בַּמְּקוֹם גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ" – וַהֲרֵי עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי עֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן (חַס וְשָׁלוֹם), אֶלָּא הִיא עֲנָוָה עַצְמִית, וַעֲנָוָה זוֹ הָיְתָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דְּנוֹסָף עַל זֶה שֶׁהָיָה לוֹ אֶת מַעֲלַת הָעֲנָוָה עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן, הָיָה לוֹ אַף אֶת מַעֲלַת הָעֲנָוָה בְּעֶצֶם, דְּגַם כַּאֲשֶׁר מִצַּד הַשֵּׂכֶל אֵין נִתְּנַת מָקוֹם כְּלָל לַעֲנָוָה - וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה שֶׁבּוֹ – מִכָּל־מָקוֹם הָיָה בָּטֵל לְגַבֵּי כָּל אָדָם, "עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה".

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃

ד וַאֲמַר יְיָ בִּתְכַּף לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוּקוּ תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ תְּלָתֵיהוֹן׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה. רַז"ל אָמְרוּ (ב"ר פ"א) אֵכִין וְרַקִּין מִעוּטִין, וְכָאן נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר בָּזֶה שֶׁמַּעֲשֵׂה מֹשֶׁה יִרְשֹׁם הַפְּגָם בָּהֶם גַּם בַּאֲבוֹת הָעוֹלָם אֲשֶׁר דִּבֵּר עִמָּהֶם ה', וְכֵן הוּא בַּמִּדְרָשׁ (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם וַהֲלֹא גַּם עִם הָאָבוֹת דִּבֵּר עַד כָּאן. וְעוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לִרְמֹז ב' מִעוּטִים שֶׁהָיוּ בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה, א' שֶׁלֹּא נִתְנַבֵּא עַד שֶׁהָיָה בֶּן פ' שָׁנָה דִּכְתִיב (שמות ז) וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְגוֹ' בְּדַבְּרָם אֶל פַּרְעֹה וּבְאוֹתוֹ זְמָן הוּא שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו ה' וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם נִתְנַבְּאוּ בְּנֵי ג' וְה' קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, וּמִעוּט ב' שֶׁבַּיּוֹם שֶׁנִּתְנַבֵּא נִצְטָרֵעַ דִּכְתִיב (שם ד) וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת וְגוֹ' מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן לָהֶם, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר הֲרַק אַךְ:

וַיִּשְׁמַע ה'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **וַיִּשְׁמַע ה'**, לוֹמַר שֶׁלֹּא שָׁמַע אֶלָּא ה' הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ בִּפְנֵי בְּרִיָּה, עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמֵּהֶם שָׁמַע וְלֹא מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא קָבַל לִפְנֵי ה' כְּדֶרֶךְ הַנֶּעֱלָבִין מִזּוּלָתָם: תורה ג

ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו. הוֹדִיעַ הַכָּתוּב זוֹ כָּאן, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו נָתַן הַכָּתוּב טַעַם שֶׁהָצְרֵךְ ה' לַעֲשׂוֹת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, מִטַּעַם כִּי הָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד וּלְצַד עַנְוָתוּתוֹ נִמְנַע מֵהָשִׁיב לָהֶם הַתְּשׁוּבָה הַמִּתְחַיֶּבֶת לְבוֹא בָּעִנְיָן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין נְבוּאַת מֹשֶׁה לִשְׁאָר נְבִיאִים, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה,** לְהַחְלִיט מִנִּיעַת הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ בָּעִנְיָן כִּי אָדָם שֶׁבְּדַעְתּוֹ הוּא לְמֵשָׁה ח"ו מִכָּל אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֵיךְ יִשְׁעַר ח"ו שֶׁיֹּאמַר תְּשׁוּבָה שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הַנְּבִיאִים, וְלָזֶה בָּא מַאֲמַר מֵה' וְהִשִּׁיבָם: תורה ד

ד) פִּתְאֹם. לְצַד שֶׁאִנּוּ (לשון אוקאה) מֹשֶׁה בִּדְבָרִים וּכְתִיב (עמוס ז) וְהִנֵּה ה' נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ, וְרַז"ל אָמְרוּ (ילקוט) פִּתְאֹם

רש"י ◄ **פִּתְאֹם** • נִגְלָה עֲלֵיהֶם פִּתְאֹם וְהֵם טְמֵאִים בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ, וְהָיוּ צוֹעֲקִים: מַיִם, מַיִם, לְהוֹדִיעָם שֶׁיָּפֶה עָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁפִּרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה, מֵאַחַר שֶׁנִּגְלֵית עָלָיו שְׁכִינָה תָּדִיר וְאֵין עֵת קְבוּעָה לַדִּבּוּר. **צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם** • מַגִּיד, שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לַפֶּה לוֹמַר וְלָאֹזֶן לִשְׁמֹעַ.

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם:

ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפָקוּ תַּרְוֵיהוֹן:

רש"י ◄ **בְּעַמּוּד עָנָן** • (שם) יָצָא יְחִידִי, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם כְּשֶׁיּוֹצֵא לְמִלְחָמָה, יוֹצֵא בְּאוֹכְלוֹסִין. וּכְשֶׁיּוֹצֵא לְשָׁלוֹם יוֹצֵא בְּמֵעָטִים. וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יוֹצֵא לְמִלְחָמָה יְחִידִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו): "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". וְיוֹצֵא לְשָׁלוֹם בְּאוֹכְלוֹסִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים סח): "רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן". **וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם** • שֶׁיִּהְיוּ נִמְשָׁכִין וְיוֹצְאִין מִן הֶחָצֵר לְקִרְאַת הַדִּבּוּר. **וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם** • וּמִפְּנֵי מָה מְשָׁכָן וְהִפְרִידָן מִמֹּשֶׁה? לְפִי שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֵלוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן מָצִינוּ בְּנֹחַ: שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, נֶאֱמַר (בראשית ז): "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים". וּבְפָנָיו, נֶאֱמַר (שם): "כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי". דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יִשְׁמַע בִּנְזִיפָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

(ו) וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר־בּוֹ:

ו וַאֲמַר שְׁמָעוּ כְעַן פִּתְגָמָי אִם יְהוֹן לְכוֹן נְבִיאִין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְיָן אֶנָּא מִתְגְּלִי לְהוֹן בְּחֶלְמִין אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן:

רש"י ◄ **שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי** • אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. **אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם** • אִם יִהְיוּ לָכֶם נְבִיאִים. ה' **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע** • שְׁכִינַת שְׁמִי אֵין נִגְלֵית עָלָיו בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם וְחִזָּיוֹן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

סָמוּךְ לַזִּיקָה וְכוּ':

אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ'. טַעַם קְרִיאַת מֹשֶׁה, לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (שם) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים, קָרָא לְמֹשֶׁה כְּדֵי לְהַכִּיר תּוֹלְדוֹת הַפְּרִישָׁה שֶׁפָּרַשׁ מֹשֶׁה שֶׁנִּמְצָא מוּכָן לְדַבֵּר ה' אֵלָיו בְּאֵין מוֹנֵעַ אֲשֶׁר לֹא כֵן הֵם שֶׁקָּרָאָם ה' וְלֹא יָכְלוּ לָצֵאת, וּלְפִי הַפֶּשֶׁט כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל עַל מִרְיָם. עוֹד טַעַם קְרִיאַת מֹשֶׁה לְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' לְגַלּוֹת לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד בְּסֵדֶר הַקְּרִיאָה כִּי גָּדוֹל מֹשֶׁה מֵהֶם מִמַּה שֶׁהִקְדִּימוֹ לָהֶם בַּקְּרִיאָה וְהִשְׁמִיעָם הַדִּבָּר וּבָזֶה יִרְגִּישׁוּ סְתִירָה לְמַחְשַׁבְתָּם שֶׁאָמְרוּ הֲרַק בְּמֹשֶׁה הַלֹּא גַּם בָּנוּ וְגוֹ': תורה ה

ה) וַיֵּרֶד ה' בְּעַמּוּד עָנָן. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא יָרַד ה' קֹדֶם קְרִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁנִּרְאֶה מִסֵּדֶר הַכְּתוּבִים שֶׁלֹּא יָרַד אֶלָּא אַחַר קְרִיאָה, גַּם מִמַּה שֶׁאָמַר בַּקְּרִיאָה צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד זֶה יָעִיד שֶׁעֲדַיִן לֹא יָרַד, שֶׁאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה צָרִיךְ לִרְשֹׁם לָהֶם הַמָּקוֹם כִּי הֵם רוֹאִים מָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הָעָנָן, וּלְדִבְרֵיהֶם שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים בִּשְׁעַת הַקְּרִיאָה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי לֹא רָצָה ה' לְרֶדֶת קֹדֶם הַקְּרִיאָה וְיִהְיֶה יוֹשֵׁב וּמַמְתִּין לָהֶם כִּבְיָכוֹל לְצֵאתָם, וְאֵינוֹ מֵהַכָּבוֹד, גַּם יִמְשַׁךְ לָהֶם חַס וְשָׁלוֹם עֹנֶשׁ לַנִּקְרָאִים וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְהַעֲנִישׁ אֶלָּא לְהֵיטִיב, וְהַטַּעַם שֶׁיָּרַד ה' וְלֹא דִּבֵּר מִמְּקוֹמוֹ כְּסֵדֶר הַקְּרִיאָה, כְּדֵי לְפַרְסֵם הַדָּבָר כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁיָּרַד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא פִּרְסוּם וְהֶעָרָה גְּדוֹלָה וְיִוָּדַע לְכָל יִשְׂרָאֵל כִּי הִקְפִּיד ה' עַל אֲשֶׁר נִגְּעוּ בְּנֶאֱמַן בֵּיתוֹ וְהֶעֱנִישָׁם עַל הַדָּבָר: תורה ו

ו) שִׁמְעוּ נָא דְבָרָי. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר כֵּן וַדַּאי כִּי יִשְׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר יְדַבֵּר, עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ תֵּבַת **נָא** כִּי לֹא יְצַדֵּק לוֹמַר הָאָדוֹן לְעַבְדּוֹ לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. אָכֵן יִתְכַּוֵּן ה' בְּנֹעַם אֲמָרָיו לְהַרְגִּישָׁם בִּמְנִיעַת הַשְׁמִיעָה שֶׁקֹּדֶם לָכֵן, כִּי עַתָּה הֵם רְאוּיִים לִשְׁמֹעַ וְלֹא קֹדֶם לְצַד טֻמְאָתָם לְדִבְרֵיהֶם ז"ל, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי אֵין נָכוֹן לְעָבֶד שֶׁיִּהְיֶה מְשָׁלֵל הַהֲכָנָה בְּעֵת אֲשֶׁר אֲדוֹנוֹ יְצַוֶּה עָלָיו. וְאֹזֶן מִלִּין תִּבְחַן כִּי מָכְרָח מֹשֶׁה בְּמַעֲשָׂיו לִפְרֹשׁ מֵאִשְׁתּוֹ, וּלְדֶרֶךְ זֶה הִרְוַחְנוּ תֵּרוּץ לְקֻשְׁיָא א', לָמָּה לֹא נָתַן ה' טַעַם הַפְּרִישׁוּת בִּדְבָרָיו לָהֶם כִּי הוּא הָעִקָּר הַצָּרִיךְ לְהַשְׁמִיעָם, וּלְפִי זֶה נָתַן אֹמֶר הַמְבַשֵּׂר צָבָא רָב: **עוֹד** יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **שִׁמְעוּ נָא** פֵּרוּשׁ עַתָּה אַתֶּם שׁוֹמְעִים לְצַד הַהָכְרַחַ לְיִסְּרְכֶם וּלְהוֹכִיחֲכֶם, וְאֵין לְדַבֵּר לָכֶם דְּבָרִים אֵלּוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִבּ' טְעָמִים א' כִּי הוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר וְעָלָיו בָּאוּ הַדְּבָרִים, וְעוֹד מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ הָאָמוּר בְּעָנָן שֶׁקָּרָא ה' לְאַהֲרֹן וּמִרְיָם לְדַבֵּר עִמָּהֶם שֶׁלֹּא בִּפְנֵי מֹשֶׁה, אֲבָל קֹדֶם וְאַחַר כָּךְ אֵין אָנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם, וְזוֹ סְתִירָה לְמַאֲמָרָם שֶׁגַּם בָּהֶם דִּבֵּר, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (במד"ר ס"פ נשא) שֶׁבְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן אֵין הַכַּוָּנָה בַּדָּבָר גַּם עִם אַהֲרֹן אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְהֵם הַדְּבָרִים שֶׁרָמַז ה' בְּתֵבַת נָא: **וְדִקְדֵּק** לוֹמַר **דְּבָרָי** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר שִׁמְעוּ נָא וּמוּבָן שֶׁמַּה שֶׁיִּשְׁמְעוּ הֵם דְּבָרָיו, נִתְכַּוֵּן כֵּן הַגַּם שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים קֹדֶם לֹא הָיָה כְּסֵדֶר זֶה שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ ה' דְּבָרָיו בְּסָמוּךְ אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה' וְגוֹ':

עוֹד אֲפִשָׁר שֶׁרָמַז לָהֶם שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמָּהֶם עוֹד אֶלָּא עַתָּה, לְבַל יַחְשְׁבוּ בְּדַעְתָּם כִּי הֶכְשְׁרוּ לִנְבוּאָה עֶלְיוֹנָה כָּזֹאת וְהָיָה כָּזֶה יוֹם מָחָר, לָזֶה אָמַר עַתָּה. עוֹד יִרְצֶה בַּמַּאֲמַר **נָא** לְצַד שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי קָרֵי וּבְדִינֵי טָהֳרַת טָמְאָה אָמְרָה תּוֹרָה (וַיִּקְרָא כב) שֶׁאֵין הַטְּבִילָה גּוֹמֶרֶת הַטָּהֳרָה לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָה עַד הַעֶרֶב שֶׁמֶשׁ, וְעִנְיַן הַנְּבוּאָה כֵּיוָן שֶׁמְּצִינוּ כִּי צָרִיךְ הַאֲצָלַת הָרוּחַ הַקְּדוֹשָׁה כְּדֵי שֶׁיְּכֹשַׁר לְדַבֵּר ה' עִמּוֹ לֹא יַסְפִּיק טָהֳרַת מַיִם עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה גָּרוּעַ מִשְּׁהָרָה הַצְּרִיכָה לַאֲכִילַת תְּרוּמָה וְכָאן מָצִינוּ שֶׁבַּיּוֹם עַצְמוֹ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים טָמְאַת קָרֵי סָמוּךְ לִטְבִילָתָם דִּבֵּר ה' עִמָּהֶם, לָזֶה אָמַר ה' **שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי** פֵּרוּשׁ עַתָּה דַּוְקָא הוֹרָאַת שָׁעָה הִיא שֶׁאַשְׁמִיעֲכֶם דְּבָרַי הֲגַם שֶׁעֲדַיִן צְרִיכִין הַעֶרֶב שֶׁמֶשׁ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ב"ר נה) אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׂוּרָה אַהֲבַת ה' עִם מֹשֶׁה יְדִידוֹ לֹא יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק עַד מָחָר:

אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם וְגוֹ'. וְלֹא דִּבֵּר לְנֹכַח אֲלֵיהֶם אִם תִּהְיוּ נְבִיאִים, לְצַד שֶׁהֵם הִזְכִּירוּ בְּטַעֲנָתָם נְבִיאִים אֲחֵרִים חוּץ מֵהֶם וּכְמַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ (ספרי) שֶׁאָמְרוּ הֲלֹא דִּבֵּר גַּם עִם אַבְרָהָם וְלֹא פֵּרֵשׁ וְכוּ', לָזֶה בָּא דְּבָרוֹ יִתְבָּרֵךְ לַעֲשׂוֹת הֶפְרֵשׁ גַּם מֵהַנִּרְמָז בְּדִבְרֵיהֶם לְמֹשֶׁה, וְאוּלַי כִּי לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד אִם יִהְיֶה:

ה' בַּמַּרְאָה אֵלָיו וְגוֹ'. בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ הֶפְרֵשׁ הַדַּרְגַּת הַנְּבִיאִים מֵהַדַּרְגַּת מֹשֶׁה, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ ג' דְּבָרִים בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה, א' הַשָּׂגַת הַמַּרְאָה, ב' זְמַן הַשָּׂגָתָה פֵּרוּשׁ אִם יִתְנַבֵּא בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה אוֹ אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בִּרְצוֹנוֹ אֶלָּא בִּזְמָן שֶׁיַּחְפֹּץ ה', ג' הַשָּׂגַת בְּחִינַת הַדִּבּוּר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר, וְהִתְחִיל ה' לוֹמַר בְּבְחִינַת הַדַּרְגַּת הַשָּׂגַת הָרְאִיָּה, וְאָמַר **ה' בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע** פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁיֵּשׁ ג' הַדַּרְגּוֹת כְּלָלִיּוֹת בְּהַכָּרַת ה', הָא' לֹא הִשִּׂיגָהּ אָדָם בְּנְבוּאָה וְהוּא מַה שֶּׁשָּׁאַל מֹשֶׁה (תשא לג יח) הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ פֵּרוּשׁ נָא עַתָּה מַה שֶּׁאַתָּה עָתִיד לְהַרְאוֹתֵנִי לְאַחַר מִיתָה, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה הַמָּשָׁל לַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהֵשִׁיבוֹ ה' לֹא תוּכַל וְגוֹ' כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, וְהַדַּרְגָּה זוֹ הִיא בְּעִצְמוּת אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וַהֲגַם שֶׁלֹּא יִתְיַחֵס אֵלָיו מַאֲמַר עַצְמוּת אֶלָּא לְשַׁכֵּךְ אֹזֶן וְכוּ', הַדַּרְגָּה ב' הִיא אוֹר הַמֵּאִיר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ שֶׁיִּתְיַחֵס אֵלָיו תְּמוּנָה, וְאֵין תְּמוּנָה זוֹ דּוֹמָה לְשׁוּם תְּמוּנָה מֵהַהוֹוִים בַּנִּמְצָא, כִּי אֵין לוֹ תְּמוּנָה אֶלָּא תְּמוּנָה לַנֶּעֱלָם מֵעֵינֵי כָּל חַי שֶׁאֵין לָהּ מַכִּיר זוּלַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר הִכִּירָהּ לוֹ ה' דִּכְתִיב וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט, מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיג זוּלָתוֹ בְּכָל הַנְּבִיאִים, הַדַּרְגָּה ג' הִיא הַבְהָקַת אוֹרוֹ יִתְ' בָּרְחוֹק, הָא לְמַה זֶּה דּוֹמָה לְנֵר דָּלוּק אֲשֶׁר יֵלֵךְ אוֹרוֹ לְמֵרָחוֹק וְיִרְאֶה אָדָם הָאוֹר הַהוּא, וְזֶה יִקָּרֵא מַרְאָה, וְזֶה הוּא הַשָּׂגַת הַנְּבִיאִים זוּלַת מֹשֶׁה, וְהוּא מַאֲמַר ה' בַּמַּרְאָה וְהָבֵן, וּכְנֶגְדָּהּ אָמַר בְּמֹשֶׁה וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט:

וּכְנֶגֶד זְמַן הַשָּׂגַת הַנְּבוּאָה אָמַר **אֵלָיו אֶתְוַדָּע,** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ מַדְרֵגָה קְטַנָּה כָּזוֹ אֵינָהּ אֲצֻלוֹ בִּתְמִידוּת בְּעֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַשִּׂיגֶנָּה, אֶלָּא כְּשֶׁאֲנִי רוֹצֶה אֶתְוַדַּע לוֹ בָּהּ, וּכְשֶׁיַּחְפֹּץ הוּא לְהַשִּׂיגָהּ אֵינוֹ מְבֻטָּח שֶׁיַּשִּׂיגֶנָּה בְּכָל עֵת, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבֻטָּח מֹשֶׁה בְּכָל עֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ דִּכְתִיב (ט' ח) עִמְּדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' בְּלֹא שׁוּם סָפֵק בַּדָּבָר, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כָּל הַנְּבִיאִים אֵין נְבוּאָה בְּטוּחָה אֲצֻלָּם הֲגַם שֶׁהִיא מַדְרֵגָה קְטַנָּה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה נְבוּאָתוֹ הֲגַם שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מֵהֶם בְּטוּחָה אֲצֻלוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה וְהוּא מַאֲמַר **בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא** פֵּרוּשׁ כַּנֶּאֱמָן הַזֶּה שֶׁהַכֹּל בְּיָדוֹ וּבִרְשׁוּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ כְּמוֹ כֵּן מֹשֶׁה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּכָל בֵּיתִי** לִכְלֹל אֲפִלּוּ בְּהַשָּׂגַת נְבוּאָה הַגְּדוֹלָה הַדָּבָר בִּרְשׁוּתוֹ לְהִתְנַבֵּא, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר בְּבֵיתִי נֶאֱמָן הוּא שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵין הַדָּבָר מְסוּר לְחֶפְצוֹ אֶלָּא מַדְרֵגָה הַקְּטַנָּה שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, וְהַהֶפְרֵשׁ הוּא שֶׁהֵם אֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָם מַה שֶּׁאֵין כֵּן הוּא תִּלְמוּד לוֹמַר בְּכָל וְגוֹ':

וּכְנֶגֶד הַשָּׂגַת בְּחִינַת הַדִּבּוּר אָמַר **בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר בּוֹ,** פֵּרוּשׁ דַּע כִּי ב' מִדּוֹת בְּהוֹדְעַת הַחֲלוֹמוֹת, הָא' כְּשֶׁיִּשְׁמַע הַדְּבָרִים תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְעֻרְבֶּבֶת וְלֹא תִּבְרַחֵן אָזְנוֹ מִלִּין לְהַשְׂכִּיל הַנִּדְבָּר כִּי דַּעְתּוֹ מְבֻלְבֶּלֶת, ב' כָּל הַנִּדְבָּר בַּחֲלוֹם אֵין הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן אֶלָּא מָשָׁל וְדִמְיוֹן, וְצֵא וּלְמַד מֵחֲלוֹמוֹת הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה וּפִתְרוֹנֵיהֶם, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר ה' כִּי הַנְּבִיאִים בְּעֵת בּוֹא דְּבָרוֹ הַטּוֹב לָהֶם יִתְבַּלְבֵּל דַּעְתָּם וְיִהְיוּ כְּאָדָם הַשּׁוֹכֵב בְּלֵב יָם וְיִתְהוֹלָלוּ, גַּם לֹא יָבוֹא לָהֶם הַדִּבּוּר בְּצוּרָתוֹ אֶלָּא מְלֻבָּשׁ תּוֹךְ דִּמְיוֹן וּמָשָׁל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ שְׂאֵת הַדִּבּוּר וְאַף עַל פִּי כֵן מִתְהוֹלְלִים, וּפֵרוּשׁ תֵּבַת **בַּחֲלוֹם** הוּא בְּגֶדֶר חֲלוֹם בְּאֵיכוּת וּמַהוּת, וּלְעוֹלָם בְּהָקִיץ הָיָה ה' נִגְלֶה אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה בָּא לָהֶם הַדִּבּוּר הָיוּ מְקַבְּלִים אוֹתוֹ כִּתְכוּנַת הַחֲלוֹם כַּנִּזְכָּר וְהָיוּ נוֹפְלִים לָאָרֶץ וּמִתְטָרֶפֶת דַּעְתָּם מֵעֲלֵיהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָל מִזֶּה שֶׁלֹּא הָיְתָה דַּעְתּוֹ מִשְׁתַּנֵּית בְּבוֹא דִּבֵּר ה' וְהָיָה שׁוֹמֵעַ בְּדַעַת שְׁלֵמָה, גַּם לֹא הָיוּ בָּאִים אֲלֵיו הַדְּבָרִים בְּדֶרֶךְ מָשָׁל וּמְלִיצָה אֶלָּא דְּבָרִים מְבֹאָרִים וּבְרוּרִים וְאֵינָן צְרִיכִין פִּתְרוֹן, וְהוּא מַאֲמַר ה' **פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ** פֵּרוּשׁ הִנֵּה עֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל רוֹאוֹת הַג"ן פַּרְשִׁיּוֹת אֲשֶׁר דִּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה שֶׁכֻּלָּן הֵם דְּבָרִים שֶׁיְּבִין פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים כָּל מֵבִין לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, גַּם אוֹצְרוֹת חָכְמָה אֲשֶׁר אָצַר ה' בָּהֶם כֻּלָּם נְכוֹחִים לַמֵּבִין הַבָּא לְעַיֵּן וּלְהַעֲמִיק יַרְגִּישׁ בְּמִשְׁמְעוּת הַכְּתוּבִים עַצְמָן אֶת אֲשֶׁר חָשַׁב ה' לוֹמַר בָּהֶם, וְאֵין דֶּרֶךְ זֶה בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֵּר ה' בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים יִרְמְיָה וִישַׁעְיָה שֶׁכֻּלָּן מָשָׁל וּמְלִיצָה, כְּמַאֲמַר (יחזקאל יז) הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם וְגוֹ', וּבְיוֹתֵר מֵהֵמָּה נְבוּאַת זְכַרְיָה הַמְסֻגָּר שַׁעֲרֵי הַנְּבוּאָה אֲשֶׁר סָגַר גַּם נְבוּאָתוֹ וְאֵין אִתָּנוּ יוֹדֵעַ כַּוָּנַת נְבוּאָתוֹ:

וְיֵשׁ לְחַקֹּר זֹאת כֵּיוָן שֶׁהַמְנַבֵּא הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ אֶחָד לָמָּה לָזֶה יְדַבֵּר נְכוֹחוֹת וְלָזֶה דִּבְרוֹ מַעֲקַשִּׁים, וְאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת בַּמֶּה שֶׁקָּדַם לָנוּ הַיְדִיעָה בְּדִבֵּר הַמַּלְאָךְ לְדָנִיאֵל הַהֶרְגֵּשׁ שֶׁהָיָה פּוֹעֵל בּוֹ מִזֶּה תַּשְׂכִּיל לְרְאוֹת כִּי הַרְכָּבַת מִין הָאֱנוֹשִׁי תַּפְסִידֶנָּה הַרְגָּשַׁת הָרוּחָנִי וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִסְבֹּל זוּלַת הַמֻּרְכָּב אֲשֶׁר כּוֹנֵן ה' בְּחָכְמָתוֹ הַנִּפְלָאָה שֶׁיּוּכְלוּ שִׁתּוּף יַחַד הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף, וַהֲלֹא תִּרְאֶה אֲפִלּוּ בַּמִּקּוֹרוֹת הַנִּרְגָּשׁוֹת וְנִתְפָּסוֹת אֵשׁ וּמַיִם זֶה מְכַלֶּה אֶת זֶה זוּלַת הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר כּוֹנְנוּ יְדֵי יוֹצֵר, וּמִזֶּה תִּשְׁעַר אֵיךְ יוּכַל עָמוֹד בִּדְבַר אֱלֹהִים מְקוֹר הָרוּחָנִיּוּת וְיַחְצֹב קוֹלוֹ לַהֶבֶת אֵשׁ אֵיךְ יוּכַל עָמוֹד,

(ז) **לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:**

ז לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי מְהֵימָן הוּא:

(ח) **פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:**

ח מַמְלַל עִם מַמְלַל אֲמַר־בֵּהּ בְּחֵזוּ וְלָא בְחִדָּן וּדְמוּת יְקָרָא דַיְיָ מִסְתַּכָּל וּמָא דֵין לָא דְחֵלְתּוּן לְמַלָּלָא בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה:

רש"י◄ **פֶּה אֶל־פֶּה•** (ספרי) אָמַרְתִּי לוֹ (הֵכְרַח לְפָרֵשׁ כָּךְ, דְּאִלּוּ כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁ"פֶּה אֶל פֶּה" הֲזַכַּר לְשֶׁבַח, אִם־כֵּן הָיָה אָז "פֶּה אֶל־פֶּה" מַמָּשׁ כִּפְשׁוּטוֹ. וְזֶה אִי אֶפְשָׁר, דְּהָא כְּתִיב בְּסוֹף נָשֹׂא: "מִדַּבֵּר אֵלָיו", וְעַיֵּן שָׁם בְּרַשִׁ"י, אֶלָּא "פֶּה אֶל־פֶּה" פֵּרוּשוֹ: אָמַרְתִּי לוֹ לִפְרֹשׁ כוּ'. וּ"פֶּה אֶל־פֶּה" לָאו דַּוְקָא אֶלָּא רָצָה לוֹמַר בְּהֶדְיָא, וְדוֹק) לִפְרֹשׁ מִן הָאִשָּׁה. וְהֵיכָן אָמַרְתִּי לוֹ? בְּסִינַי (דברים ה): "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם, וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". **וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת•** וּ"מַרְאֶה" זֶה מַרְאֶה דִּבּוּר, שֶׁאֲנִי מְפָרֵשׁ לוֹ דִּבּוּרִי בְּמַרְאִית פָּנִים שֶׁבּוֹ וְאֵינִי סוֹתְמוֹ לוֹ בְּחִדּוֹת, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יז): "חוּד חִדָּה וְגוֹ'". יָכוֹל מַרְאֶה שְׁכִינָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר (שמות לג): "לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי". **וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט•** זֶה מַרְאֶה אֲחוֹרַיִם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם) "וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי". **בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה•** אֵינוֹ אוֹמֵר "בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה", אֶלָּא "בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה". "בְּעַבְדִּי", אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מֹשֶׁה. "בְּמֹשֶׁה", אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַבְדִּי, כְּדַאי הֱיִיתֶם לִירָא מִפָּנָיו, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהוּא עַבְדִּי, וְעֶבֶד מֶלֶךְ — מֶלֶךְ, הָיָה לָכֶם לוֹמַר: אֵין הַמֶּלֶךְ אוֹהֲבוֹ חִנָּם (ספרי. תנחומא). וְאִם תֹּאמְרוּ: אֵינִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו — זוֹ קָשָׁה מִן הָרִאשׁוֹנָה.

(ט) **וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ:**

ט וּתְקִיף רָגְזָא דַיְיָ בְּהוֹן וְאִסְתַּלָּק:

רש"י◄ **וַיִּחַר־אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ•** מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעָם סִרְחוֹנָם, גָּזַר עֲלֵיהֶם נִדּוּי, קַל־וָחֹמֶר לְבָשָׂר־וָדָם, שֶׁלֹּא יִכְעַס עַל חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ סִרְחוֹנוֹ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלָזֶה אֵין אָדָם מַשִּׂיג לַעֲמֹד בְּכֹחוֹ לִשְׁמֹעַ קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים זוֹלַת הָאִישׁ אֲשֶׁר הָפַךְ חָמְרוֹ וְעָשָׂאוֹ צוּרָה כְּמוֹ שֶׁרָשַׁמְנוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים שֶׁזֶּה אֵין לוֹ גּוּף וְיָכוֹל שֶׁאֵת דְּבַר מֶלֶךְ, וְלָכֵן בְּהִנָּבֵא ה' לְאָדָם שֶׁאֵין גּוּפוֹ דּוֹמֶה לְצוּרָתוֹ יִתְרַחֵם ה' עֲשׂוֹת עַל זֶה הָאֹפֶן, כִּי יֵצֵא דְּבַר מֶלֶךְ מִפִּי עֶלְיוֹן וְהַדִּבּוּר יִתְעַטֵּף בַּאֲוִירִים דַּקִּים וְאַחַר כָּךְ יַגִּיעַ לְאֹזֶן נָבִיא וּבָזֶה יִסְבְּלֶנּוּ הַנָּבִיא, וְאַף גַּם זֶה יַפְעִיל הֶרְגֵּשׁ בַּנְּבִיאִים לְהִשְׁתַּגֵּעַ, וְדָבָר זֶה יְסוֹבֵב בּוֹא הַדְּבָרִים דֶּרֶךְ מָשָׁל וּמְלִיצָה בִּבְחִינַת הַחֲלוֹם:

וְלָזֶה כָּל הַנְּבִיאִים לְבַד מִמֹּשֶׁה יְדַבְּרוּ מְשָׁלִים וּמְלִיצוֹת וְיוֹתֵר מֵהֶמָּה זְכַרְיָה שֶׁהָיָה אַחֲרוֹן בַּנְּבִיאוּת הָיָה הַדִּבּוּר בָּא וְנִגְלַד וְנִגְלַם בְּיוֹתֵר מִשְּׁאָר נְבוּאוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִסְבֹּל, וְלָזֶה נִתְרַבּוּ בּוֹ הַמְּלִיצוֹת וְעֹמֶק הַדִּמְיוֹן עַד שֶׁאֵין דּוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים יוֹדְעִים דְּבָרָיו, וְהוּא מַה שֶׁהוֹדִיעַ ה' כָּאן בִּבְחִינַת הַמַּשָּׂג לְמֹשֶׁה וְאָמַר **פֶּה אֶל פֶּה** פֵּרוּשׁ לֹא הָיָה הַדִּבּוּר נִפְסָק מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן לְפִי מֹשֶׁה לַעֲבֹר בַּאֲוִיר הָעוֹלָם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה הַדִּבּוּר בְּהַלְבָּשַׁת הָאֲוִירִים וְיִסּוֹבֵב לְדַבֵּר דִּבְרֵי מְשָׁלִים וְחִדּוֹת, גַּם שָׁלַל הַהִתְרַגְּשׁוּת אֲשֶׁר תִּקְרֶה לַנְּבִיאִים כְּמַאֲמַר **וּמַרְאֶה** פֵּרוּשׁ לֹא יֵרָדֵם וְלֹא יִתְבַּהֵל אֶלָּא וּמַרְאֶה פֵּרוּשׁ בְּעֵת וּבַשָּׁעָה עַצְמָהּ שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר בּוֹ פֶּה אֶל פֶּה אֵינוֹ כְּסֵדֶר הַחֲלוֹם אֶלָּא וּמַרְאֶה שֶׁאֲנִי מַרְאֶה לוֹ אוֹר הַמְנַבֵּא וּמַבִּיט, וְזֶה יַגִּיד הַהֶעְרָה וְהִתְחַכּוֹנְנוּת הַשֵּׂכֶל:

וְאוֹמְרוֹ וְלֹא **בְחִידֹת,** הוּא לְהָעִיר בְּתוֹלְדַת הַדָּבָר כִּי לְצַד שֶׁהָיָה מְדַבֵּר פֶּה אֶל פֶּה בָּזֶה הָיָה גַּם כֵּן הַדִּבּוּר יוֹצֵא בְּלֹא חִידוֹת, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶל פֶּה** וְלֹא לְאֹזֶן, הַמַּשְׂכִּיל עַל דְּבַר נָבִיא שֶׁאָמַר (מ"א ג) לֵב שֹׁמֵעַ יֵדַע סוֹד הַדָּבָר, וְזוֹ הִיא הַדְּרָגַת נְבוּאָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה שֶׁיִּקְשֹׁר ה' נֶפֶשׁ נָבִיא בַּמָּקוֹר הַמְנַבֵּא וּיְשַׁלְשֵׁל הַנְּבוּאָה פֶּה אֶל פֶּה, וּבָזֶה גַּם כֵּן תָּבִין אוֹמְרוֹ **אֲדַבֵּר בּוֹ** וְלֹא אָמַר אִתּוֹ אוֹ עִמּוֹ אֶלָּא בּוֹ וְהָבֵן. עוֹד נִתְכַּוֵּן לְהַשְׂכִּילְךָ שֶׁלֹּא הָיָה הַדִּבּוּר אֶלָּא מִפִּי ה' לְפִי מֹשֶׁה וְלֹא הָיָה רוֹאֶה פְּנֵי עוֹלָם, וְהוּא מַאֲמַר בּוֹ: תורה ז

ח) וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ חוֹזֵר ה' וְטוֹעֵן שֶׁהָיָה לָהֶם לְשַׁעֵר בְּדַעְתָּם כִּי הוּא עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵי ה', וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה עָוֶל לֹא הָיָה ה' מַסְכִּים עַל יָדוֹ, אֲמֹר מַעַתָּה בַּה' דִּבְרָתָם שֶׁהִסְכִּים עַל יָדוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **מַדּוּעַ** וְגוֹ' **בְּעַבְדִּי,** וְאוֹמְרוֹ **בְּמֹשֶׁה** פֵּרוּשׁ אָדָם שֶׁהוּא מֻבְחָן לְגָדוֹל בְּעֵינֵי ה' תַּחְשְׁדוּהוּ בְּדָבָר מְגֻנֶּה, וְאֲפְשָׁר שֶׁרָמַז עוֹד לָהֶם בְּאוֹמְרוֹ **בְּמֹשֶׁה** עַל שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו וְהִכְלִימוּהוּ בְּדִבְרֵיהֶם כְּמַאֲמַר רַז"ל שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (בְּפָסוּק א'): תורה ט

ט) וַיִּחַר אַף ה'. פֵּרוּשׁ גְּרָה בָּהֶם הַנֶּחֱרִים בָּהֶם שֶׁהֵם כַּת הָאַף, **וַיֵּלֶךְ** כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאַף מַה שֶּׁהֶרְשָׁה, וְהַגַּם שֶׁבִּסְפָנָה אָמַר הַכָּתוּב (שמות ד') וַיִּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה, שָׁם רָשַׁם שִׁעוּר אֲשֶׁר יִפְעֹל בּוֹ הָאַף וְהוּא שֶׁיָּסוּר מִמֶּנּוּ כֹּחַ הַנִּשְׁמָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַכְּהֻנָּה וְתִנָּתֵן לְאַהֲרֹן כְּמַאֲמַר רַז"ל (זְבָחִים קב. שמו"ר פ"ג) שֶׁהַרְשֵׁם הוּא הֶסְרַת הַכְּהֻנָּה, וְכָאן עָשָׂה הָאַף מִשְׁפָּט גָּדוֹל שֶׁהַצַּרַעַת הִיא כְּמִיתָה כָּאָמוּר בָּעִנְיָן, וּבִשְׁנֵיהֶם הָיָה הָעֹנֶשׁ כְּאוֹמְרוֹ **בָּם,** וְכֵן אָמְרוּ רַז"ל (ספרי) וַיִּפָּן וְגוֹ' פָּנָה מִצַּרְעָתוֹ, אֶלָּא שֶׁמִּרְיָם לֹא

(י) וְהֵעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת:

י וַעֲנָנָא אִסְתַּלַּק מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא וְהָא מִרְיָם חִוְרָא כְּתַלְגָּא וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן לְוָת מִרְיָם וְהָא סְגִירַת:

רש"י ◄ **וְהֶעָנָן סָר** • וְאַחַר־כָּךְ: וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לַפֶּדָּגוֹג: רְדֵה אֶת בְּנִי, אֲבָל לֹא תִּרְדֶּנּוּ עַד שֶׁאֵלֵךְ מֵאֶצְלְךָ, שֶׁרַחֲמַי עָלָיו.

(יא) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נִוֹּאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

יא וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּבָעוּ רִבּוֹנִי לָא כְּעַן תְּשַׁוִּי עֲלָנָא חוֹבָא דְּאִטְפַּשְׁנָא וְדִי סָרְחְנָא:

רש"י ◄ **נוֹאַלְנוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן אֱוִיל.

(יב) אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ:

יב לָא כְּעַן תִּתְרַחַק דָּא מִבֵּינָנָא אֲרֵי אֲחָתָנָא הִיא צַלִּי כְּעַן עַל בִּסְרָא מִיתָא הָדֵין דִּי בַהּ וְיִתַּסִּי:

רש"י ◄ **אַל־נָא תְהִי** • אֲחוֹתֵנוּ זוֹ. **כַּמֵּת** • שֶׁהַמְּצֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת: מַה מֵּת מְטַמֵּא בְּבִיאָה, אַף מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ** • "אִמֵּנוּ" הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכִּנְּתָה הַכָּתוּב. וְכֵן "חֲצִי בְשָׂרוֹ", "חֲצִי בְשָׂרֵנוּ" הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא שֶׁכִּנְּתָה הַכָּתוּב. מֵאַחַר שֶׁיָּצְאָה מֵרֶחֶם אִמֵּנוּ, הֵיא לָנוּ כְּאִלּוּ נֶאֱכַל חֲצִי בְשָׂרֵנוּ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז): "כִּי אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא". וּלְפִי מַשְׁמָעוֹ אַף הוּא נִרְאֶה כֵּן; אֵין רָאוּי לָאָח לְהַנִּיחַ אֶת אַחוֹתוֹ לִהְיוֹת כַּמֵּת. **אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ** • מֵאַחַר שֶׁיָּצָא זֶה מֵרֶחֶם אִמּוֹ שֶׁל זֶה, שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ לַעֲזֹר וְאֵינוֹ עוֹזְרוֹ, הֲרֵי נֶאֱכָל חֲצִי בְשָׂרוֹ — שֶׁאָחִיו בְּשָׂרוֹ הוּא. דָּבָר אַחֵר: "אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת" — (ספרי) אִם אֵינְךָ רוֹפְאָהּ בִּתְפִלָּה, מִי מַסְגִּירָהּ וּמִי מְטַהֲרָהּ? אֲנִי אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹתָהּ, שֶׁאֲנִי קָרוֹב וְאֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים, וְכֹהֵן אַחֵר אֵין בָּעוֹלָם. וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נִתְרַפְּאָה כְּאַהֲרֹן תֵּכֶף וּמִיָּד, וְלֹא יָדַע אָדָם מִצָּרַעְתּוֹ: תורה י

י) וְהִנֵּה מְצֹרָעַת. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר הַדָּבָר אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת וְגוֹ' וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (ספרי) שֶׁאָמְרוּ שֶׁגַּם אַהֲרֹן נִצְטָרֵעַ יִרְצֶה לוֹמַר הִנֵּה הִיא עֲדַיִן מְצֹרַעַת וְלֹא פְּרָחָה מִמֶּנָּה כְּאַהֲרֹן וְאָמְרוּ עוֹד חֲזַ"ל (שם) שֶׁדָּוְקָא כְּשֶׁהָיָה פּוֹנֶה הָיְתָה מְצֹרַעַת וּכְשֶׁהָיָה מַחֲזִיר פָּנָיו הָיְתָה פּוֹרַחַת מִמֶּנָּה, וּלְדִבְרֵיהֶם צָרִיךְ לוֹמַר כִּי מֹשֶׁה לֹא הָיָה מַבִּיט בְּמִרְיָם לָדַעַת מַה הִיא, שֶׁאִם לֹא כֵּן מִמַּה נַּפְשָׁךְ קָשֶׁה וְהָבֵן: תורה יא

יא) בִּי אֲדֹנִי אַל נָא תָשֵׁת וְגוֹ'. הִנֵּה מִדִּבְרֵי אַהֲרֹן מַשְׁמָע כִּי מֹשֶׁה הִקְפִּיד עַל דִּבְרֵיהֶם אֲשֶׁר עַל כֵּן מְחַלָּה פָּנָיו שֶׁיִּמְחֹל לָהֶם חַטָּאתָם, וְנִרְאֶה כִּי טַעֲמוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הוּא שֶׁדָּן בְּמֹשֶׁה דִּין חָכָם, שֶׁכְּפִי הַדִּין (קדושין לב:) חָכָם שֶׁמְּחֹל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, וְלָזֶה אָמַד בְּדַעְתּוֹ שֶׁאִם יִמְחֹל סָר הַנֶּגַע, וְאָמַר **אַל נָא תָשֵׁת** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁהִקְפַּדְתָּ עַל הַדְּבָרִים עַד שֶׁבָּא הָעֹנֶשׁ עַתָּה שֶׁבָּא הָעֹנֶשׁ יְכַפֵּר הֶעָוֹן וְלֹא תָּשֵׁת עוֹד עָלֵינוּ חַטָּאת, וְאַחַר הָאֱמֶת לֹא כֵּן הוּא כִּי מֹשֶׁה לֹא הִקְפִּיד עַל הַדָּבָר, וְלָזֶה נִתְחַבֵּב הַכָּתוּב וְסָמוּךְ לְדַבְּרָם בּוֹ אָמַר וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד נִתְכַּוֵּן לִשְׁלֹל דִּבְרֵי אַהֲרֹן כָּאן, וְטַעַם הָעֹנֶשׁ הוּא לְב' סִבּוֹת, הָא' שֶׁיֵּשׁ לָנוּ לָדוּן בְּמֹשֶׁה מִשְׁפַּט מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן כְּתִיב (דברים ל"ג) וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ וּמֶלֶךְ שֶׁמְּחֹל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל (שם), וְאוּלַי כִּי לָזֶה גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמָרוֹ לָהֶם **מַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי** כִּי לַה' הַמְּלוּכָה וְעֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ (שבועות מז:)

וְסִכָּה ב' לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהִקְפִּיד ה' עַל שֶׁחָשְׁדוּ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה עָוֶל חַס וְשָׁלוֹם וְהִסְכִּים ה' עַל יָדוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ, אִם כֵּן מִלִּין לְצַד עִלָּאָה הֵם, וְלָזֶה הֶעֱנִישָׁם הֲגַם שֶׁאֵין כָּאן הִקְפָּדַת מֹשֶׁה, וְהִצְדִּיק מֹשֶׁה כִּי לֹא הוּא הַסּוֹבֵב בְּהִקְפָּדָתוֹ שֶׁהָצְרַךְ לְהִתְפַּלֵּל לַה', וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִיל לְרַפְּאוֹת עַד עֲבוֹר שִׁבְעַת יָמִים, וְאִם הָיָה הַדָּבָר בּוֹ לֹא הָיָה צָרִיךְ לְתִפְלָה אֶלָּא יִמְחֹל וְסָר הַנֶּגַע, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָעֹנֶשׁ בָּא לְאֶחָד מִב' הַטְעָמִים, אוֹ לִשְׁנֵיהֶם יַחַד, וְאֶפְשָׁר שֶׁאִם הָיָה מֹשֶׁה מַקְפִּיד בְּדַבְּרָם הָיָה הָעֹנֶשׁ בְּאֹפֶן אַחֵר כָּפוּל וּמְכֻפָּל לָהֶם חַס וְשָׁלוֹם:

אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה בִּב' עִנְיָנִים, הוּא עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּתַרְעֹמֶת ה' עֲלֵיהֶם שֶׁהִקְפִּיד עַל שֶׁהִשְׁוּוּ נְבוּאָתָם לִנְבוּאַת מֹשֶׁה, וְהִקְפִּיד עַל שֶׁנִּגְּעוּ בִּכְבוֹד מֹשֶׁה לוֹמַר לֹא טוֹב עָשָׂה, לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הַשְׁוָאַת נְבוּאָתָם לִנְבוּאָתוֹ אָמַר **אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ** כִּי דִּבְרוּ דִּבְרֵי שְׁטוּת בָּזֶה, וּכְנֶגֶד מַה שֶׁאָמְרוּ עָלָיו לֹא טוֹב עָשָׂה אָמַר **וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:** תורה יב

(יג) **וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵ־ל נָא רְפָא נָא לָהּ:**

רש"י◄ **אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ•** בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהַשּׁוֹאֵל דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים, וְאַחַר־כַּךְ יְבַקֵּשׁ שְׁאֵלוֹתָיו. **לֵאמֹר•** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? אָמַר לוֹ: הֲשִׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְרַפֵּא אוֹתָהּ אִם לָאו? עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ: "וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ'". רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַהֲשִׁיבוֹ אִם יַעֲשֶׂה שְׁאֵלוֹתָיו אִם לָאו. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (שמות ח): "וַיִּדְבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר וְגוֹ'" (ספרי), מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "לֵאמֹר"? הֲשִׁיבֵנִי אִם גּוֹאֲלָם אַתָּה אִם לָאו. עַד שֶׁהֵשִׁיבוֹ: עַתָּה תִרְאֶה וְגוֹ'. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר כז): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר", הֲשִׁיבוֹ: "קַח לְךָ". כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים ג): "וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר", הֲשִׁיבוֹ: "רַב־לְךָ". **רְפָא נָא לָהּ•** מִפְּנֵי מַה לֹא הֶאֱרִיךְ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה? שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: אֲחוֹתוֹ עוֹמֶדֶת בְּצָרָה וְהוּא עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה! (דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: בִּשְׁבִיל אֲחוֹתוֹ הוּא מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אֲבָל בִּשְׁבִילֵנוּ אֵינוֹ מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה).

יג וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר אֵלָהָא בְּבָעוּ אַסֵּי כְּעַן יָתַהּ:

(יד) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף:**

רש"י◄ **וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ•** וְאִם אָבִיהָ הֵרְאָה לָהּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת, הֲלֹא תִּכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים, (ב"ק כ"ה) קַל־וָחֹמֶר לַשְּׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם; אֶלָּא דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, לְפִיכָךְ אַף בִּנְזִיפָתִי "תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים". **וְאַחַר תֵּאָסֵף•** אוֹמֵר אֲנִי: כָּל הָ"אֲסִיפוֹת" הָאֲמוּרוֹת בִּמְצֹרָעִים עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְשֻׁלָּח מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא — נֶאֱסָף אֶל הַמַּחֲנֶה, כָּתוּב בּוֹ 'אֲסִיפָה' לְשׁוֹן הַכְנָסָה.

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאִלּוּ אֲבוּהָא מִנְּזַף נְזִיף בַּהּ הֲלָא תִתְכְּלַם שַׁבְעָא יוֹמִין תִּסְתְּגַר שַׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא וּבָתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ:

(טו) **וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם:**

רש"י◄ **וְהָעָם לֹא נָסַע•** (סוטה ט) זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם בִּשְׁבִיל שָׁעָה אַחַת שֶׁנִּתְעַכְּבָה לְמֹשֶׁה כְּשֶׁהֵשִׁלַּךְ לַיְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב): "וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק וְגוֹ'".

טו וְאִסְתְּגַרַת מִרְיָם מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא שַׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנַשַׁת מִרְיָם:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) וַיִּצְעַק וְגוֹ' לֵאמֹר. טַעַם אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר,** בָּא בְּטַעֲנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁהִקְפִּיד וְיַחֲזִיקוּהוּ כְּנוֹטֵר אֵיבָה, וְדִבְרֵי אַהֲרֹן יַגִּידוּ לָמוֹ, לָזֶה אָמַר בְּצַעֲקוֹ לַה' בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּסָמוּךְ מִפִּי אַהֲרֹן:

עוֹד יִרְצֶה כִּי אָמַר לִפְנֵי ה' קֹדֶם הִתְפַּלְּלוֹ שֶׁהוּא מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל אֵל נָא וְגוֹ':

אֵל נָא נִתְכַּוֵּן לִשְׁאֹל מִמִּדַּת הַחֶסֶד כְּאוֹמְרוֹ (תהלים נב) חֶסֶד אֵל, נָא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וּפִיּוּט לְעוֹרֵר הָרַחֲמִים, **רְפָא נָא** פֵּרוּשׁ עַתָּה וְלֹא יִתְעַכֵּב: תורה יד

יד) וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ'. הִלְבִּישׁ שִׁעוּר הַדִּבְרִים בָּהּ וְלֹא אָמַר הָאָב אִם יָרוֹק בְּפָנַי בִּתּוֹ וְכוּ', לוֹמַר שֶׁהִיא בְּמַדְרֵגַת בַּת שֶׁהִיא מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים, וְכָפַל לוֹמַר **יָרֹק יָרַק,** לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה צוֹעֵק לוֹ קֹדֶם לֹא הָיָה רוֹקֵק בְּפָנֶיהָ, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַדִּבְרִים **וְאָבִיהָ יָרֹק** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁגָּרְמָה שֶׁיָּרַק בְּפָנֶיהָ וְלֹא הָיָה מִי שֶׁיְּרַצֵּהוּ שֶׁלֹּא לָרוֹק עַד שֶׁיָּרַק וְהוּא אָמְרוֹ **יָרֹק** פַּעַם ב' וְגוֹ', הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם הָיָה אֹפֶן שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה קֹדֶם לֹא הָיְתָה נֶעֱנֶשֶׁת:

תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים. נִרְאֶה שֶׁפֵּרְחָה מִמֶּנָּה צָרַעַת בִּתְפִלַּת מֹשֶׁה, וּכְמַאֲמָרוֹ רְפָא נָא פֵּרוּשׁ עַתָּה, אֶלָּא שֶׁגָּזַר ה' שֶׁתֵּשֵׁב כִּמְנֻדָּה, שֶׁאִם לֹא כֵּן לֹא הָיָה צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר תִּסָּגֵר פְּשִׁיטָא שֶׁתִּסָּגֵר עַד שֶׁתִּתְרַפֵּא מִצָּרַעְתָּהּ, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכְּבָר נִתְרַפְּאָה, וְלָזֶה גַּם כֵּן לֹא הִזְכִּיר טָהֳרַת צָרַעְתָּהּ בְּיוֹם אֲסִיפָתָהּ, וּלְדִבְרֵי רַז"ל (זבחים קב. ספרי) שֶׁאַהֲרֹן לֹא רָאָה צָרַעַת מִרְיָם מִטַּעַם קוּרְבָּה, יִתְבָּאֵר עַל נָכוֹן, כִּי לְצַד שֶׁאֵין כָּאן צָרַעַת כִּי אֵין כֹּהֵן שֶׁיֹּאמַר טָמֵא אִם כֵּן אֵין כָּאן אֶלָּא סְגִירָה לְבַד כִּמְנֻדָּה, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּסְגְּרָה עַל פִּי ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁהוּא כֹּהֵן, וְהוּא אוֹמְרוֹ **תִּסָּגֵר** וְגוֹ' הֲרֵי הַסְּגִירָה, וְנִטְהֲרָה עַל פִּי ה' דִּכְתִיב **וְאַחַר תֵּאָסֵף:** תורה טו

טו) וְהָעָם לֹא נָסַע. תָּלָה הַדָּבָר בָּעָם וְלֹא אָמַר וְלֹא נָסַע הָעָם, לְהוֹדִיעַ כִּי הָעָם הִסְכִּימוּ לְבַל יִסְעוּ עַד הֵאָסֵף מִרְיָם, וְזֶהוּ שֶׁהַדָּבָר הָיָה תָּלוּי בִּנְסִיעַת הָעָנָן, הַתּוֹרָה מְעִידָה כִּי גַּם בִּזְכוּתָהּ הֵם הָיוּ חֲפֵצִים בָּעַכָּבָה לְכַבְּדָהּ, וּמַה גַּם אִם הָיָה יָדוּעַ לָהֶם כִּי בִּזְכוּתָהּ הָיָה הַמַּיִם לָהֶם (תענית ט.) בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשֵׁב שָׁם הָעָם עַל הַמַּיִם:

חֲסָלַת פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 139)

זֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם (רש"י יב, טו)

בַּכָּתוּב נֶאֱמַר "**וְהָעָם** לֹא נָסַע", אַךְ רַשִּׁ"י מְדַיֵּק "**הַמָּקוֹם**". רָמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁרְצוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּד אֶת מִרְיָם בָּא מֵהִתְעוֹרְרוּת מִלְּמַעְלָה. וְאַף שֶׁ"הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם", הֲרֵי כָּתַב הַמַּהַרְשָׁ"א: מִכָּל־מָקוֹם פְּשִׁיטָא דְּבִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטּוֹת לֵב בְּנֵי אָדָם לְטוֹבָה. וְהַ'בְּחַיֵּי' כָּתַב, שֶׁהִתְעוֹרְרוּת זוֹ בָּאָה מִדַּרְגָּה שֶׁנַּעֲלֵית יוֹתֵר מִ"יְדֵי שָׁמַיִם" (ראה לקוטי תורה במדבר טו, א).

(טז) **וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן:** טז **וּבְתַר כֵּן נְטָלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן: פ פ פ**

חסלת פרשת בהעלותך קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

אגרות קודש

ב"ה, ט' סיון, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי מכתבו מכ"ה אייר, ובטח קיבל זה מכבר הקונטרס והשיחה ביחד עם מכתבי, ובעת רצון הנני מזכירו ואת זוגתו תחי' על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר להמצטרך להם, ואני באחת וכמו שכתבתי לו מכבר, אשר אינני מבין כלל את התמרמרותו והמ"ש שלו, דאפי' ריש גרגותא משמיא קא ממני לו, ובפרט רב בישראל, פשיטא שצריך הוא לדעת האחריות המוטלת עליו אבל פשיטא עוד יותר שאם רעיונות כאלו גורמים אצלו עצבות ומ"ש הרי בודאי באים הם מסטרא דלעו"ז או כמו שקוראו כ"ק מו"ח אדמו"ר "פון דעם קלוגינקין" ובכל שעה ורגע שחושב הוא בזה, הנה זהו מחשבות הבאות מההיכלות דלעו"ז ועליהם נאמר **שמיד** בעלייתו לשם (במוחו) דוחהו בשתי ידים ומסיח דעתו ואינו מקבלו ברצון, וזה נדבר בכל אדם, שמדת הבינונים היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם יומשך (ואין לזה סתירה מזה שעפ"י האמור בתניא שהבינוני לא עבר עבירה מימיו ובפרק י"ד כותב שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה, כי הענין בזה הוא שלפי מצבו עתה אינו שייך לעבור עבירה לא בעתיד ולא בעבר, ואכמ"ל).

מובן מכל הנ"ל שמה שכותב הוא במכ' שמבקש לו משרה אחרת, אין דעתי נוחה מזה כלל, וצריך הוא להיות במשרתו ולהיות חזק בבטחונו בהשי"ת שינחנו בדרך אמת ויצליח בעבודתו בקדש, ואם נופלים לו בזה ספיקות, הנה אין זה ספק ביכולתו, אלא זהו חלישות הבטחון שלו, והעצה לזה הוא ללמוד שער הבטחון בחובת הלבבות, ובכלל להיות קשור באילנא דחייא, הוא לימוד חסידות, ולהיות בהתועדות חסידותי בשמחה חסידותית באמת, לעתים תכופות לשמוח ולשמח.

וכיון שכבר נכנסו לדירתם החדשה, הנה צריך הי' לסדר בה א חסידישן פארבריינגען כדבעי למהוי, און דערמאנען זיך אויף די אלטע צייטען, אז מען האט פארבראכט אויף א פארבריינגען אן א חשבון מה יאמר פלוני ופלוני, ומה יאמר צד השמאל שבו או צד הימין, ורק ידעו שהתועדות חסידותי, לשמוע חסידות, א חסידישן ווארט, וספור מנשיאנו זי"ע, הנה זה מכניס אור, ומעט אור דוחה הרבה חשך. ועוד זאת: מה צריכים לחשוב אודות החשך, נחשוב יותר אודות האור, ובפרט שעומדים אנו בנתינת לוחות הראשונות חרות כו' אל תקרי חרות אלא חירות כו', ויה"ר שבדירה החדשה יה[נ]' משנה מקום משנה מזל לטובה, ותהי' ביתם א ווארימע היים, א פרייליכע היים, אנגעפילט מיט נר מצוה ותורה אור, ומאור שבתורה שזהו תורת החסידות ודרכי החסידות ומנהגי החסידים, ומזמן לזמן יערכו שם התועדות חסידותית.

אחכה לבשו"ט מהטבת מצב רוחו ושסו"ס, לו יהי' בקבלת עול, לקח ע"ע שמכאן ולהבא יקיים ציווי תוה"ק לעבוד את השי"ת בשמחה ובטוב לבב.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ב סיון פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח	**יום רביעי - ט"ו סיון** מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שני - י"ג סיון מפרק סט עד סוף פרק עא	**יום חמישי - ט"ז סיון** מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שלישי - י"ד סיון מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום שישי - י"ז סיון** מפרק פג עד סוף פרק פז
שבת קודש - י"ח סיון פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ב סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 156, פרק ד כי הנה... עד עמ' עט, להטיב.

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארז"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות

1 **פֶּרֶק ד.** בפרק הקודם, פרק ג', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי,
2 שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש – ובאם לאו, היה
3 הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא – פירוש הדבר, שהנברא
4 אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד
5 מ"אין" ל"יש"; ומה שהנברא
6 נראה לעינינו כ"יש" וממשות,
7 הרי זה מפני שבעיני הבשר 1
8 שלנו אין אנו רואים ואין אנו 2
9 משיגים את מקורו, את דבר 3
10 ה' – כבמשל של אור השמש, 4
11 כשהוא מחוץ למקורו, בגוף 5
12 כדור השמש, אלא בחלל 6
13 העולם או על הארץ, הוא 7
14 נראה אז כ"יש". על כך שאל: 8
15 אמנם במשל, כיוון שאור 9
16 השמש אכן אינו נמצא 10
17 במקורו בשעה שהוא מאיר 11
18 על הארץ – מובן מדוע הוא 12
19 נראה כ"יש"; אך, בנמשל, הרי 13
20 הנברא נמצא תמיד במקורו, 14
21 שהוא דבר ה', העומד תמיד
22 בתוך הנברא – מדוע, איפוא, אין הנבראים בטלים במציאות למקורם,
23 באופן שלא יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש" וכ"מציאות"? – כדי להבין
24 זאת, אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה
25 לכך היא הכוח האלקי של צמצום.

26 **כִּי הִנֵּה כְתִיב:** – כתוב בפסוק[1]: **"כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים"**, –
27 כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו
28 ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו.
29 **פֵּרוּשׁ** – המלה **"מָגֵן"** – אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות
30 לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא **הוּא נַרְתָּק לַשֶּׁמֶשׁ** – כדי
31 **לְהָגֵן, שֶׁיּוּכְלוּ הַבְּרִיּוֹת לְסָבְלוֹ,** – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט
32 את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתיק, המאפשר לנבראים
33 לקלוט את אור השמש. **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[2]:**
34 **"לֶעָתִיד לָבֹא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ,**
35 **רְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ כּוּ".** – הרשעים ייענשו באמצעות החמה
36 כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש –
37 וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו,
38 יוכלו) להירפא על־ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של
39 חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור
40 השמש. **וְכָמוֹ שֶׁהַנַּרְתָּק מָגֵן בְּעַד הַשֶּׁמֶשׁ,** – שיוכלו בני האדם
41 לקבל את אורה, **כָּךְ שֵׁם "אֱלֹהִים" מֵגֵן לְשֵׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא.**
42 – שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. – וזה, איפוא,
43 פירוש "כי שמש ומגן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל ה"שמש",
44 ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו –
45 כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע
46 זקוק האור של שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: **דְּשֵׁם**
47 **הֲוָיָ"ה** – מלשון מהוה,
48 **פֵּרוּשׁוֹ שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל**
49 **מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – **הערת כ"ק**
50 **אדמו"ר שליט"א:** "זהו
51 האותיות – תיבת הוה" –
52 אלו הן שלש האותיות
53 "הוה" משם "הוי'"
54 המרכיבות את המלה
55 "הוה" מלשון מהוה,
56 **וְהַיּוּ"ד** – שבשם הוי',
57 **מְשַׁמֶּשֶׁת** – מורה **עַל**
58 **הַפְּעֻלָּה שֶׁהִיא בִּלְשׁוֹן**
59 **הֹוֶה וְתָמִיד,** – כשרוצים
60 לומר, שהפעולה לא היתה
61 רק אי פעם, אלא נמשכת
62 תמיד, מוסיפים את האות
63 יו"ד למלת־הפעולה, דבר
64 המראה על תמידיות הפעולה. **כִּדְפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י** – כמו שמפרש
65 רש"י, **עַל פָּסוּק[3]: "בָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים",** – לא כתוב
66 "עשה" אלא "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד היה עושה כך. כך
67 גם היא משמעות היו"ד של שם הוי', שהפעולה של "הוי'", בריאת
68 הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל
69 "יש מאין"; **וְהַיְנוּ הַחַיּוּת הַנִּשְׁפָּע בְּכָל רֶגַע מַמָּשׁ בְּכָל**
70 **הַבְּרוּאִים מִמּוֹצָא פִּי ה' וְרוּחוֹ, וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל**
71 **רֶגַע, כִּי לֹא דַּי לָהֶם** – לברואים, **בְּמַה שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי**
72 **בְּרֵאשִׁית לִהְיוֹת קַיָּמִים בָּזֶה,** – אלא מוכרחים הם להיברא
73 תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** – זהו ה"שמש"
74 של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע
75 "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר באופן גלוי, היו
76 הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום מציאות
77 של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית המהווה את הנברא
78 מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם כך נדרש
79 ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם הוי', שלא
80 יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו כאילו
81 הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש",
82 כפי שיוסבר להלן. **וְהִנֵּה, בְּסִדּוּר שִׁבְחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־**
83 **הוּא כְּתִיב[4]: "הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר כּוּ'", וּפֵרוּשׁ "הַגָּדוֹל" הִיא מִדַּת**
84 **חֶסֶד וְהִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים לְאֵין קֵץ**

---

1. תהלים פד, יב. 2. ראה נדרים ח, ב. 3. איוב א, ה. וראה רש"י חיי שרה כד, מה. בשלח טו, א. 4. בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא סט, ב.

שער היחוד והאמונה

ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב

וְתַכְלִית, לִהְיוֹת בְּרוּאִים – כדי שיתהוו **מֵאַיִן לְיֵשׁ וְקַיָּמִים בְּחֶסֶד חִנָּם,** – של הקב"ה – בין אם הם ראוים לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. **וְנִקְרֵאת** – מדת החסד, **"גְּדֻלָּה", כִּי** – מפני, **שִׁבְאָה מִגְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, כִּי גָּדוֹל ה' וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר,** – מפני שאין לה גבול, **וְלָכֵן מַשְׁפִּיעַ גַּם־כֵּן חִיּוּת וְהִתְהַוּוּת מֵאַיִן לְיֵשׁ לְעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים אֵין קֵץ,** – מפני **שֶׁטֶּבַע הַטּוֹב** – זה שטוב בעצם, **לְהֵיטִיב** – עם אחרים, כך גם למעלה: מבחינת מדת החסד והטוב של הקב"ה נדרש שיתהוו נבראים, להם תושפע חסדו וחיותו.

יום שני י"ג סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

שער היחוד והאמונה

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לבדו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכלתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבריאה יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא בז"הק דאיהו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכלתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מלירד ולהתגלות על הנבראים ולהחיותם ולקיימם בגילוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁמִּדָּה זוֹ – מדת "הגדול", של חסד, היינו התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין" ל"יש", **הִיא שִׁבְחוֹ** – ומעלתו, **שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְבַדּוֹ,** – שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכוח זה, **שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם נִבְרָא לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ,** – כפי המובא במדרש[5], שאילו היו מתקבצים כל ברואי עולם, לא היה באפשרותם לברוא גם לא כנף של "יתוש" ולהכניס בו נשמה; שכן, דבר זה הוא רק בחיק הבורא לברוא "יש" מ"אין". מדה זו היא למעלה לא רק מכוח הנבראים, אלא גם למעלה משכל הנבראים, להבין ולהשיג מדה זו – כפי שמוסבר להלן: **וְגַם מִדָּה זוֹ** – של חסד, לברוא "יש" מ"אין", **הִיא לְמַעְלָה מֵהַשְׂכָּלַת כָּל הַבְּרוּאִים וְהַשָּׂגָתָם, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשְׂכִּיל** – בכוח החכמה, **וּלְהַשִּׂיג** – בכוח הבינה, **מִדָּה זוֹ וִיכֹלְתָּהּ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הוּא דָּבָר שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים, כִּי הִיא** – ההתהוות "יש" מ"אין", **מִמִּדַּת גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמִדּוֹתָיו - אַחְדוּת פָּשׁוּט, כִּדְאִיתָא** – כפי שכתוב **בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[6] דְּ"אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד",** – שהוא יתברך וכליו וכוחותיו (כלומר, מדותיו) הם דבר אחד; **וּכְשֵׁם שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא לְהַשִּׂיג בּוֹרְאוֹ** – כלומר, את הקב"ה, **כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל** – שכלו של הנברא אינו מסוגל, **לְהַשִּׂיג מִדּוֹתָיו.** – של הקב"ה. שכן, כאמור, מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר להשיג אותו יתברך, כך אי אפשר להשיג את מדותיו וכוחותיו. – כל זה באשר למדת החסד – התגלות והתפשטות הכח האלקי לברוא "יש" מ"אין" – וכך הדבר גם באשר למדת הגבורה והצמצום, המשפיעה להסתיר על הכוח האלקי שלא יתגלה בנברא, שהרי לולא זאת היה הנברא, כלומר ישותו וממשותו, מתבטל במציאות; ומן ההכרח שיהיה הצמצום והכיסוי, שהכוח האלקי יהיה מוחבא מהנברא, שגם כוח אלקי **זה** של צמצום והעלם הוא למעלה משכל הנבראים – וכפי שיוסבר להלן: **וּכְמוֹ שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא לְהַשִּׂיג מִדַּת גְּדֻלָּתוֹ,** – של הקב"ה, **שֶׁהִיא הִיכֹלֶת לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ,** – הבאה ממדת הגדולה, מדת החסד, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[7]: **"עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה" - כָּךְ מַמָּשׁ אֵין בִּיכֹלְתּוֹ** – של הנברא, **לְהַשִּׂיג מִדַּת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהִיא מִדַּת** – וכוח, **הַצִּמְצוּם וּמְנִיעַת הִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת מִגְּדֻלָּתוֹ, -** יתברך, **מִלֵּירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת עַל הַנִּבְרָאִים לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם בְּגִלּוּי** – מדת הגבורה והצמצום של הקב"ה פועלת שהחיות האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא, **כִּי־אִם** – שהחיות תהיה **בְּהִסְתֵּר פָּנִים, שֶׁהַחַיּוּת מִסְתַּתֵּר בְּגוּף הַנִּבְרָא, וּכְאִלּוּ גוּף הַנִּבְרָא הוּא** – נראה **כְּדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** – וכאילו **וְאֵינוֹ**

---

5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ז. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. 6. הקדמת התיקוני זהר (ג, ב). 7. תהלים פט, ג.

שער היחוד והאמונה

בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצו' וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין ליש.

הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת וְהָרוּחֲנִיּוּת – של הכוח האלקי המהווה אותו, **כְּהִתְפַּשְׁטוּת הַזִּיו וְהָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא הוּא** – נראה כ**דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאַף שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינוֹ** – הנברא, **דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא** – הוא, **כְּמוֹ הִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ,** – כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין" האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור בשעה שהוא נמצא **בתוך** מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור השמש בטל במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני – **מִכָּל־מָקוֹם** – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד, **הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – כביכול, **אֲשֶׁר כֹּל יָכוֹל,** – שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות – **לְצַמְצֵם הַחַיּוּת וְהָרוּחֲנִיּוּת הַנִּשְׁפָּע מֵרוּחַ פִּיו וּלְהַסְתִּירוֹ, שֶׁלֹּא יְבַטֵּל גּוּף הַנִּבְרָא בַּמְּצִיאוּת** – כך שלמרות שהנברא הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל זאת במציאות, אלא ייראה כ"מציאות", כ"יש". **וְזֶה אֵין בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר, וְשֶׁיִּהְיֶה אַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות הצמצום וההסתר, **גּוּף הַנִּבְרָא נִבְרָא מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד – התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול להשיג, **כְּמוֹ שֶׁאֵין יְכֹלֶת בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַבְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ.** – כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם ולהסתיר את האור והחיות – אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים רואים עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא על־ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו – מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם"; וכפי שמובאת ב'שולחן ערוך' אורח־חיים הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בענייננו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים ייראו ל"יש" ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

יום שלישי י"ד סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, [והנה בחי' הצמצום... עד עמ' 158, לי"ח:

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום

והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור שכמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול

[**וְהִנֵּה, בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהֶסְתֵּר הַחַיּוּת נִקְרָא** – בלשון תורת הקבלה, **בְּשֵׁם "כֵּלִים", וְהַחַיּוּת עַצְמוֹ** – התגלות החיות, **נִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר",** – שהיא ענין של אור וגילוי; **שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַכְּלִי מְכַסֶּה עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ** - **כָּךְ בְּחִינַת הַצִּמְצוּם מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ;** – הצמצום מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקי השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, **וְהַכֵּלִים הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת,** – של "עשרה מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, **שֶׁשָּׁרְשָׁן** – של האותיות, הן **ה' אוֹתִיּוֹת מנצפ"ך,** – שהן "כפולות", ישנו כ' וישנו ך' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – **שֶׁהֵן ה' גְּבוּרוֹת** – אלו הן חמש בחינות הגבורה, **הַמְחַלְּקוֹת**

שער היחוד והאמונה

בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה' גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע לי"ח:

וּמַפְרִידוֹת הַהֶבֶל וְהַקּוֹל בָּה' מוֹצָאוֹת הַפֶּה לְהִתְהַוּוֹת כ"ב אוֹתִיּוֹת, – כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל־ידי "ה' מוצאות הפה" מתחלק ונבדל הבל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים – כך גם ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה, היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, **וְשֹׁרֶשׁ הַה' גְּבוּרוֹת הוּא** – הבחינה הנקראת ב"קבלה" **"בּוּצִינָא דְּקַרְדּוּנִיתָא",** – פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, **שֶׁהִיא** – בחינת **גְּבוּרָה עִלָּאָה דְ"עַתִּיק יוֹמִין",** – בפנימיות הכתר, **וְשֹׁרֶשׁ הַחֲסָדִים הוּא גַּם כֵּן** – בחינת **חֶסֶד דְ"עַתִּיק יוֹמִין", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן**[8]: – כפי שהדבר ידוע ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתר אינם הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתר, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא ייראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ו"מציאות", ואילו לאמיתו של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

יום רביעי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, פרק ה והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

שער היחוד והאמונה

פרק ה והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במד"הד ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת רחמים דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה. והנה על זה אמרו

פֶּרֶק ה. בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של הקב"ה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק מ"אין" ל"יש", הרי כיוון שהחיות והכוח האלקי אינם בהתגלות לנבראים, חש הנברא את עצמו כאילו הוא דבר לעצמו, ואין נראית בנברא האמת שהוא רק התפשטות מהזיו של מקורו בלבד, כמו ההתפשטות של האור והזיו מהשמש.

וְהִנֵּה, עַל זֶה – על מה שדובר, שכל התהוותם של הנבראים, שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות יש", באה על־ידי מדת הצמצום, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: "בִּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה** – העליונה, **לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין,** – שהיא מדת הגבורה והצמצום, **רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם** – במדת הדין והצמצום בלבד, **שִׁתֵּף בּוֹ** – בעולם, **מִדַּת רַחֲמִים",** לכאורה אין הדברים מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות וכל מציאותם של הנבראים שייראו ויחושו עצמם ל"מציאות" באה דוקא על־ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית, ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, כי רק אז שייך בהם ענין העבודה שעל־ידה הוא יכול להטיב אתם במתן שכר עבור העבודה – הרי, שדוקא על־ידי מדת הדין והצמצום, הנבראים הם במצב של ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה קיום לעולם – כי אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם, והעבודה לגלות את החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן "שיתף" בעולם מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות בעולם. **דְּהַיְנוּ** – "שיתוף מדת הרחמים" משמעה: **הִתְגַּלּוּת אֱלָהוּת** – בעולם, **עַל־יְדֵי צַדִּיקִים** – ועל־ידי **וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה** – על־ידי זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה, לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא גם למעלה משכל והשגת

---

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוסי ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה. **1.** ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פי"ב, טו.

הנשמות שמעולם האצילות; שגם נשמת משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא היה יכול להשיג מדות עליונות אלו שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. **וְהִנֵּה עַל זֶה** – על המדובר כאן, שמדות חסד וגבורה הן למעלה מהשכל, **אָמְרוּ בַּזֹּהַר**[2], **דִּלְעֵילָא, בְּסִטְרָא דִּקְדֻשָּׁה עִלָּאָה,** – שלמעלה, בצד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה, **אִית יְמִינָא וְאִית שְׂמָאלָא,** יש "ימין" ויש "שמאל", **דְּהַיְנוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה, פֵּרוּשׁ,** – שכן, מה היא הרבותא שלמעלה ישנם חסד וגבורה? אלא הכוונה היא, שגם גבורה (צמצום) היא "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא מדה אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד הקדושה – לא שייך פירוד חס־ושלום, אלא הכל הוא בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה), למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני הפכיים בנושא אחד", מפני ששניהם מאוחדים בתכלית עם אין־סוף ברוך־הוא, **דִּשְׁתֵּיהֶן** – גם חסד וגם גבורה, **הֵן מִדּוֹת אֱלָהוּת לְמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים וְהַשָּׂגָתָם, דְּאִיהוּ וּגְרְמוֹהִי חַד בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת** – הוא יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות, גם מדת החסד וגם מדת הגבורה מאוחדות שתיהן בתכלית אתו יתברך. **וְאַף הַשָּׂגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בִּנְבוּאָתוֹ,** – שהשיג במראה הנבואה שלו, **לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת,** – עצמו, שכן עולם האצילות הוא למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, **אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה** – על־ידי התלבשות מדריגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; **וְאַף גַּם זֹאת,** – גם לאחר ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדריגה של "אצילות" השיג? – **לֹא בְּשִׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה**[3] – היתה השגת משה רבנו, **אֶלָּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן** – המוקדמת, **בַּמִּדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן בְּמַדְרֵגָה, שֶׁהֵן מִדּוֹת נֹצַח־הוֹד־יְסוֹד** – מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, **[כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה].** – שבמדריגה זו היתה השגתו של משה רבנו עליו־השלום. **רַק שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים בְּגַן־עֵדֶן, הוּא הַשָּׂגַת הִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ - חֶסֶד וּגְבוּרָה** – שבתור שכר יכולים הם לקבל ההתפשטות משתי מדות אלו, **וְהוּא** – התפשטות החיות משתי המדות חסד וגבורה, היא **מְזוֹן נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. כִּי מֵהִתְפַּשְּׁטוּת שְׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ נִמְתָּח רָקִיעַ** – אור מקיף, **עַל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבְּגַן־עֵדֶן,** – אור מקיף זה מעניק כוח לאותן נשמות שתוכלנה "לקבל" ההתפשטות משתי מדות אלו, **וְרָקִיעַ זֶה נִקְרָא "רָזָא דְּאוֹרַיְתָא",** – סוד התורה, הענין בתורה שבבחינת רז וסוד, **וּבוֹ** – ברקיע, **סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה,** – ואותיות התורה הן הרי גם כן למעלה משכל והבנת התורה, **הַנְּתוּנָה** – התורה ניתנה **מִשְּׁתֵּי מִדּוֹת אֵלּוּ, כְּדִכְתִיב:** "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ", – דת, תורה, באה מ"ימין", מ"חסד", והיא גם ענין של "אש", "גבורה", **וּמֵרָקִיעַ זֶה** – ומאור מקיף זה, **נוֹטֵף טַל לְמָזוֹן הַנִּשְׁמוֹת,** – כלומר, מה"רקיע" נמשך אור פנימי לנשמות, שהוא ענין ה"מזון" – אור פנימי שמשיגים אותו, **דְּהַיְנוּ** – כלומר: **יְדִיעַת סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי הָרָקִיעַ הַזֶּה הוּא סוֹד הַדַּעַת,** – והטל שנוטף ממנו, הוא ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה, **וְהַתּוֹרָה הִיא מְזוֹן הַנִּשְׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן, וְהַמְּצוֹת הֵן לְבוּשִׁים, כַּמְּבֹאָר כָּל זֶה [בְּזֹהַר** – פרשת **וַיַּקְהֵל דַּף ר"ט וְר"י, וּבְ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מ"ד פֶּרֶק ג]:** – הרי מוסבר כאן, ששתי המדות חסד וגבורה שמאצילות, הן למעלה משכל והשגה לא רק של הנבראים, אלא גם של נשמות שמעולם האצילות, ורק בדרך של קבלת שכר יכולות הנשמות בגן־עדן לקבל ההתפשטות משתי המדות חסד וגבורה.

שער היחוד והאמונה

בזהר דלעילא בסטרא דקדושה עילאה אית ימינא ואית שמאלא דהיינו חסד וגבורה פי' דשתיהן הן מדות אלהות למעלה משכל הנבראים והשגתם דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת משה רבינו עליו השלום בנבואתו לא היתה בעולם האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי התלבשותן במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן שכרם של צדיקים בגן עדן הוא השגת התפשטות החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הז כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על הנשמות שבגן עדן ורקיע זה נקרא רזא דאורייתא ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוטף טל למזון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ח שער מ"ד פרק ג']:

---

2. חלק א נג, א. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: עפמשנ"ת באגה"ק (סי"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיגו בחו"ב) – אלא שהשגת חו"ג (מקור הבריאה וצמצומה) דבזה עסקינן – היתה ע"י התלבשותם בנה"י דוקא". **4.** ברכה לג, ב.

יום חמישי ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פ, פרק ו והנה שם... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

פֶּרֶק ו. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת החסד והתפשטות של החיות האלקית לברוא ולהחיות את הנבראים, ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש לשתיהן שורש אחד; ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם". ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות והפכיות אחת מהשניה – מדה אחת היא חסד וגילוי, והשניה – גבורה, צמצום והעלם,

שער היחוד והאמונה

פרק ו והנה שם אלהים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה הוא גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא בחי' גבורה הכלולה בחסד

ובפרקנו יסביר, שגם כפי ששתי מדות אלו הן בהתגלות, הן בהתכללות אחת עם השניה. שהרי, תכלית וכוונת ההעלם היא כדי שיוכלו להיות עולם ונבראים גשמיים – שכן, אם החיות האלקית היתה בהתגלות, היו הנבראים בטלים במציאות ולא היתה שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיהן חסד וגבורה, הן בהתכללות. ולמה הדבר כך? – מפני ששתיהן מאוחדות עם האין־סוף, הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה. **וְהִנֵּה, שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם,** – כל שם מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א־ל הוא מדת החסד, ככתוב[1]: "חסד א־ל כל היום", וכך שאר השמות במדות אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, כלומר, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מתלבש במדת הגבורה לפעול פעולת הצמצום וההעלם – נקראת מדה בשם אלקים. **וְלָכֵן הוּא** – שם אלקים, **גַּם כֵּן בְּגִימַטְרִיָּא "הַטֶּבַע",** – במלה "הטבע" אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר שום השתאות, לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא חושבים אודות הכוח והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו בסדר ואופן תמידי. **לְפִי שֶׁמַּסְתִּיר** – שם אלקים את **הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הַמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה הָעוֹלָם,** – על־ידי שהאור שלמעלה מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר מאשר קריעת ים סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, **וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם עוֹמֵד** – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, **וּמִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע.** – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה "טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים, ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל[2]: "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים". כמו כן "טבע" מלשון "טובעו בים סוף", כמו דבר שטבוע במים, מכסים עליו המים והוא אינו נראה כלל – כך "טבועה" כביכול החיות האלקית בנבראים, שאין היא נראית כלל. **וְשֵׁם "אֱלֹהִים" זֶה,** – לא כפי ששם אלקים הוא בשרשו העליון, אלא כפי ששם אלקים משפיע באמצעות מדת הגבורה, שהעולם ייראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, **הוּא מָגֵן וְנַרְתֵּק לְשֵׁם הֲוָיָ"ה,** – כאמור לעיל בפירוש הפסוק "שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות הנבראים לקבל את האור, **לְהַעְלִים הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם הֲוָיָ"ה וּמְהַוֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שענינו של "הוי'" (מלשון מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם אלקים, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לַנִּבְרָאִים וְיִבָּטְלוּ בַּמְּצִיאוּת.** – אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על־ידי ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – **וַהֲרֵי בְּחִינַת גְּבוּרָה זוֹ וְצִמְצוּם הַזֶּה**[3] – ההסתרה המסתירה על החיות האלקית, **הוּא** – לא רק צמצום והעלם, אלא **גַּם כֵּן בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבָּנֶה בּוֹ,** – זהו "כי אמרתי עולם חסד יבנה"[4], שבנין ובריאת העולם הוא על־ידי בחינה של חסד; וכיון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של עולם, **וְזוֹ הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכְּלוּלָה בַּחֶסֶד**[5]. – אופן כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, זוהי גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד[6].

---

1. תהלים נב, ג. **2.** גיטין מ, ב. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיותן – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. **4.** תהלים פט, ג. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה

יום שישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 160, והנה מהתכללות המדות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי' חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש ברוך הוא מתיחדות עמו ביחוד גמור והוא ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש

1 **וְהִנֵּה, מֵהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת זוֹ בָּזוֹ** – מן העובדה שלמרות שהן
2 מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן
3 הן כלולות אחת מהשניה, **נִרְאֶה לָעַיִן** – רואים במוחש, **דְּאִיהוּ**
4 **וּגְרְמוֹהִי חַד,** – שהוא יתברך וה"כלים" שלו הם דבר אחד, שֶׁהֵן
5 – גרמוהי, כלומר כליו,
6 **מִדּוֹתָיו, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵן**
7 – מדותיו, **בְּיִחוּד גָּמוּר**
8 **עִמּוֹ, לָכֵן הֵן מִתְיַחֲדוֹת**
9 **זוֹ בָּזוֹ וּכְלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ,**
10 **כְּמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ:** –
11 ב"פתח אליהו" שבהקדמת
12 תיקוני זהר: "**וְאַנְתְּ הוּא**
13 **דְּקָשִׁיר לוֹן וּמְיַחֵד לוֹן**
14 **וְכוּ'**, – אתה הקב"ה
15 מקשר את הספירות
16 והמדות ומאחד אותן, **וּבַר**
17 **מִינָךְ לֵית יִחוּדָא בְּעֵילָאֵי**
18 **כוּ'".** – ומבלעדיך אין
19 שום יחוד בעליונים
20 (במדות שלמעלה). להלן
21 יסביר רבנו הזקן, שכיוון
22 ששם אלקים, מדת
23 הגבורה והצמצום, הוא
24 דבר אחד עם שם הוי', עם
25 מדת החסד והגילוי, הרי
26 מובן ממילא שההעלם וההסתר שמשם אלקים, באמת אין הוא
27 הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם – ודבר זה מחייב,
28 שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. **וְזֶהוּ**
29 **שֶׁכָּתוּב**[7]**: "וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים",** – על
30 פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על דעתך שיש אלקים
31 נשרה – שרוי – מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "והשבות
32 אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם "בארץ מתחת" ובאופן של
33 "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן, אין הפירוש שהוי' הוא הא-ל
34 האדיר "בשמים ממעל" ו"על הארץ מתחת" ובלעדו אין א-ל
35 אחר, אלא הפירוש הוא שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל
36 אליו יתברך, ועל כך צריך להיות "והשבות אל לבבך" –
37 להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא האלקים", **פֵּרוּשׁ שֶׁשְּׁנֵי**
38 **שֵׁמוֹת אֵלּוּ** – הוי' ואלקים, **הֵם אֶחָד מַמָּשׁ,** – למרות שהוי'
39 הוא חסד והתגלות,
40 ואלקים – צמצום והעלם,
41 ובכל זאת הם דבר אחד
42 ממש, **שֶׁגַּם שֵׁם "אֱלֹהִים"**
43 **הַמְצַמְצֵם וּמַעְלִים**
44 **הָאוֹר,** – של החיות
45 האלקית המהווה את
46 העולם והנבראים, **הוּא**
47 **בְּחִינַת חֶסֶד כְּמוֹ שֵׁם**
48 **הַוְיָ"ה, מִשּׁוּם שֶׁמִּדּוֹתָיו**
49 **שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא**
50 **מִתְיַחֲדוֹת עִמּוֹ בְּיִחוּד**
51 **גָּמוּר, וְהוּא וּשְׁמוֹ אֶחָד,**
52 **שֶׁמִּדּוֹתָיו הֵן שְׁמוֹתָיו.** –
53 ועל כך אומרים "הוא
54 ושמו אחד", **וְאִם כֵּן** –
55 כשתדע ותבין ששם
56 אלקים הוא דבר אחד עם
57 שם הוי', **מִמֵּילָא תֵּדַע**
58 **שֶׁ"בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל**
59 **הָאָרֶץ מִתָּחַת - אֵין**
60 **עוֹד",** – מבלעדו יתברך. **פֵּרוּשׁ** – של "אין עוד": **שֶׁגַּם הָאָרֶץ**
61 **הַחֻמְרִית שֶׁנִּרְאֵית יֵשׁ גָּמוּר לְעַיִן כֹּל, הִיא אַיִן וְאֶפֶס מַמָּשׁ**
62 **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא, כִּי שֵׁם "אֱלֹהִים" אֵינוֹ מַעְלִים**
63 **וּמְצַמְצֵם אֶלָּא לַתַּחְתּוֹנִים,** – שהעובדה שבגלל ההעלם של
64 שם אלקים נראים הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים
65 ה"תחתונים" בלבד, כאמור לעיל, **וְלֹא לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-**
66 **הוּא, מֵאַחַר שֶׁהוּא וּשְׁמוֹ "אֱלֹהִים" - אֶחָד,** – הרי שאין שם
67 אלקים יכול להסתיר לגבי הקדוש-ברוך-הוא. **וְלָכֵן גַּם הָאָרֶץ**
68 **וּמִתַּחַת לָאָרֶץ הֵן אַיִן וְאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא,**

מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל!!), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאין תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים 1) דגבו' זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. 2) דגבו' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוכית השחורה שוללת דורכזיכטיקייט דשאר זכוכית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". **6.** כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוכית שחורה עיניו כהות". **7.** ואתחנן ד, לט.

וְאֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כְּלָל, אֲפִלּוּ – לא, בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לָשׁוֹן טָפֵל, – "עוד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[8]: "יְהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא", – בתמיהה. בשעה שישנה ראיה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים להביא ראיה מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראיה באופן טפל – הרי ש"עוד" הוא מלשון טפל, וּכְגוּף שֶׁהוּא טָפֵל לַנְּשָׁמָה וְחַיּוֹת שֶׁבְּתוֹכוֹ – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן הנשמה שבקרבו, טפל לנשמה שבו. [וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[9]: "אַהֲלֵלָה ה' בְּחַיָּי, אַזְמְרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי", – בגופי, הרי שהגוף נקרא "עוד", וביחס לגוף נאמר "אזמרה לאלקי", שכן – שֶׁהַחַיִּים – הנשמה, נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הָוָיָ"ה, וְהָ"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוּף הַטָּפֵל - מִשֵּׁם "אֱלֹהִים"], – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים – "אזמרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? לְפִי – מפני, שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָהּ מְהַוָּה הַגּוּף מֵאַיִן לְיֵשׁ, – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על־כל־פנים טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ - הַכֹּל בָּטֵל בִּמְּציאוּת אֶצְלוֹ, – כיוון שהקב"ה יוצר את המציאות כולה מ"אין" ל"יש" שהמציאות אינה אף בבחינת "טפל", כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ. – כך כל נברא בטל במציאות אליו יתברך.

שער היחוד והאמונה

לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו [וז"ש אהללה ה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור השמש בשמש.

יום שבת קודש י"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

וְלָכֵן הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְהַזְהִיר "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְגוֹ'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך ולחשוב אחרת, שֶׁלֹּא תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ הֵם דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, – נפרד מהקב"ה שברא אותם ומחיה אותם, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כְּהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, – להחיות את הגוף – כך ממלא הקב"ה את העולם כדי להחיותו, וּמַשְׁפִּיעַ – הקב"ה, כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ בָּאָרֶץ, – זהו החיות שבגלוי בארץ, וְכֹחַ הַתְּנוּעָה בַּגַּלְגָּלִים, וּמֵנִיעָם וּמַנְהִיגָם כִּרְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה מֵנִיעָה אֶת הַגּוּף וּמַנְהִיגָתוֹ כִּרְצוֹנָהּ. – למרות שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה, אך כיוון שהנשמה מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם לרצונה; ובכן עלולים, איפוא, לטעות ולחשוב, שגם הקב"ה רק מחיה ומנהיג את העולם, ואילו העולם כשלעצמו הוא דבר נפרד, כמו שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה. לכן בא הפסוק ומזהיר שלא יטעו טעות זו, שכן אין זה דומה כלל לנשמה וגוף. אַךְ בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל – מנשמה וגוף, דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל – של אלקות ועולם, כְּלָל, כִּי הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף הֵם בֶּאֱמֶת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשָׁרְשָׁם, – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים, כִּי אֵין הִתְהַוּוּת שֹׁרֶשׁ הַגּוּף וְעַצְמוּתוֹ מִנִּשְׁמָתוֹ[10], אֶלָּא מִטִּפּוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ, – מכך נוצר הגוף; וְגַם אַחֲרֵי כֵן – אחרי התהוות

שער היחוד והאמונה

ולכן הוצרך הכתוב להזהיר וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא ממלא כל העולם כהתלבשות הנשמה בגוף ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים ומניעם ומנהיגם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי' זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחרי כן אין

---

8. קידושין ו, א. **9.** תהלים קמו, ב. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' שבנברא, כי רוח כו' – מהוי', והסתר הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוץ – דנפרדים (לא רק במציאותם, אלא גם) בשרשם כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' שבגוף – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' שבנשמה שלו) אלא כו' ואין דרגות פרטיות אלו דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן

הגוף, **אֵין גִּדּוּלוֹ** – של הגוף, **מִנִּשְׁמָתוֹ לְבַדָּהּ, אֶלָּא עַל־יְדֵי אֲכִילַת וּשְׁתִיַּת אִמּוֹ כָּל תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים,** – חדשי העיבור, **וְאַחַר־כָּךְ** – אחרי הלידה, תלוי גידול הגוף **עַל־יְדֵי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ בְּעַצְמוֹ,** – הרי שהגוף הוא באמת דבר נפרד מהנשמה, והנשמה רק מחיה את הגוף. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עַצְמוּתָם וּמָהוּתָם נִתְהַוָּה מֵאַיִן וָאֶפֶס הַמּוּחְלָט** – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום ל"יש" ולנבראים, **רַק בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ,** – הם נבראו מ"אין" ל"יש"; **וְגַם עָדַיִן** – אחרי התהוותם **נִצָּב** – בהם, **דְּבַר ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תָּמִיד בְּכָל רֶגַע, וּמְהַוֶּה אוֹתָם תָּמִיד** – מחדש, **מֵאַיִן לְיֵשׁ, כְּהִתְהַוּוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – כמוסבר לעיל, שאור השמש כפי שהוא בשמש עצמה, אינו מציאות כלל. רק כשהאור מתפשט בחלל העולם, שם הוא "מציאות". ואילו בשמש עצמה הוא בטל לגמרי לשמש, למקורו – כך גם לגבי הנבראים, שלאמיתו של דבר הם נמצאים תמיד במקורם, בכוח האלקי, המהווה אותם. **וְאִם כֵּן, הֵם** – הנבראים, **בְּטֵלִים בְּאֱמֶת בְּמְציאוּת לְגַבֵּי דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, הַמְיֻחָדִים בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן,** – איך "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם הקב"ה – והנבראים בטלים כליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו" ולהקב"ה עצמו, **כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – אך, למה אם כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש" ול"מציאות"? – **רַק שֶׁהֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו, בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ בָּהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם כְּאִלּוּ הֵם דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ.** – דבר הבא מהצמצום המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף לא את המקור הנמצא בו תמיד ומהווה אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; וכיוון שאין הוא מרגיש את המקור, לכן הוא יכול להרגיש עצמו ל"יש" ו"מציאות", כאילו הוא דבר לעצמו. **אַךְ אֵין הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר אֶלָּא לַתַּחְתּוֹנִים, אֲבָל** – ואילו, **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּלָא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי,** – הכל לגבי הקב"ה לא נחשב לכלום ממש, **כְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ, וְאֵין מִדַּת הַגְּבוּרָה מַסְתֶּרֶת חַס־וְשָׁלוֹם לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי אֵינֶנָּה דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא "ה' הוּא הָאֱלֹהִים":** – ההסתר שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא דבר אחד עם שם הוי', מדת החסד וההתגלות, וממילא אין בכך משום הסתר לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

שער היחוד והאמונה

גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אכילת ושתיית אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אכילתו ושתייתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל עצמותם ומהותם נתהוה מאין ואפס המוחלט רק בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה' לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהוה אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן גבורותיו במדת הגבורה והצמצום להסתיר ולהעלים החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין הצמצום וההסתר אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש ברוך הוא כולא קמיה כלא ממש חשיבי כאור השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלום לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה' הוא האלהים:

דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק טפל לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י חלק זה".

בריאות הגוף והנשמה הא בהא תלייא.

יום ראשון

יום שלישי — יב סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וכדברים . . . ־156־ להקדים.

בְּבִרְכַּת "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ": נִהְיָה – הַיּוּ״ד בְּקָמַץ וְלֹא בְּסֶגוֹל.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: אֶהוֹב אֶת הַבִּקֹּרֶת, כִּי הִיא תַּעֲמִידְךָ עַל הַגֹּבַהּ הָאֲמִתִּי.

יום שני

יום רביעי — יג סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: פרק ד. כי . . . ־עט־ להטיב.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ חִבֵּר כַּמָּה נִגּוּנִים. לִמּוּדוֹ הָיָה בְּקוֹל וְנִגּוּן, וְלִפְעָמִים הָיָה מַפְסִיק בְּאֶמְצַע לִמּוּדוֹ, אוֹ כְּתִיבָתוֹ דַּא״ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] אוֹ שׁו״ת [=שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת], וּמְנַגֵּן אֵיזֶה נִגּוּן.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ] סִפֵּר, אֲשֶׁר מִקּוֹל נִגּוּנוֹ שֶׁל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ הָיָה יוֹדֵעַ בַּמֶּה הוּא עָסוּק בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

יום שלישי

יום חמישי — יד סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה כמו . . . ־158־ ליש.

בִּלְבִישַׁת טַלִּית קָטָן בַּבֹּקֶר בְּיָדַיִם נְקִיּוֹת וּבְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְבָרֵךְ, מְבָרְכִים "עַל מִצְוַת צִיצִית" – כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּטַלִּית קָטָן שֶׁלָּנוּ שִׁעוּר עִטּוּף. אִם אָסוּר לְבָרֵךְ, אֲזַי קֹדֶם הַתְּפִלָּה – אִם אֵינוֹ לוֹבֵשׁ טַלִּית גָּדוֹל – יְמַשְׁמֵשׁ בְּר׳ צִיצִיּוֹתָיו וִיבָרֵךְ אָז.

יום רביעי

יום ששי — טו סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה בחי׳ . . . לי״ח.

בְּתְחִלָּה הָיָה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל אוֹמֵר דְּרוּשִׁים קְצָרִים בִּמְאֹד, מַרְעִישֵׁי הַלֵּב וּמַלְהִיבִים מְאֹד, וְנִקְרְאוּ בְּשֵׁם "דְּרָכִים". אַחַר־כָּךְ נִקְרְאוּ "אִגְּרוֹת", וְהֵם אֲרֻכִּים יוֹתֵר. אַחַר־כָּךְ הִשְׁתַּלְשֵׁל שֶׁנִּקְרְאוּ "תּוֹרוֹת", וְהֵם שָׁרְשֵׁי הַדְּרוּשִׁים שֶׁבְּ"תּוֹרָה אוֹר" וְ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה". אַחַר־כָּךְ אֲרֻכִּים מְעַט יוֹתֵר וְנִקְרְאוּ "כְּתָבִים", וְהֵם בְּבֵאוּר בְּהַשָּׂגָה רְחָבָה לְפִי עֶרְכָּךְ.

יום חמישי

שבת — טז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]

כְּבָר הֶחְלִיטוּ הָרִאשׁוֹנִים כְּמַלְאָכִים זִי״עַ [זְכוּתָם יָגֵן עָלֵינוּ], אֲשֶׁר רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ הִיא כִּרְפוּאַת הַגּוּף.

לְכָל לְרֹאשׁ צָרִיךְ לְסַמֵּן מְקוֹם הַחֹלִי: אִם הוּא מִצַּד שֶׁחֹמֶר גּוּפוֹ עָב גַּס וּמַשְׁחָת, אוֹ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא בְּכֹחוֹת נַפְשׁוֹ, שֶׁיֵּשׁ לָהּ נְטִיּוֹת לְעִנְיָנִים רָעִים כְּמוֹ גַּאֲוָה, שֶׁקֶר וְכַדּוֹמֶה, אוֹ שֶׁמְּקוֹר הַחֹלִי הוּא בְּהָרְגִּילוּת, שֶׁמִּפְּנֵי רֹעַ הַחִנּוּךְ אוֹ רֹעַ הַסְּבִיבָה בָּא לִרְגִּילוּת רָעוֹת.

עַד אֲשֶׁר לֹא יִתְבָּרְרוּ פְּרָטֵי מְקוֹם הַחֹלִי וְסִבַּת אֲחִיזַת הַמַּחֲלָה, אִי אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל בִּרְפוּאָתוֹ, כִּי אִם לְסַדֵּר אֹפֶן הַנְהָגָה יְשָׁרָה בְּכָל הַדְּבָרִים בַּמֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה וּבַמֶּה שֶׁיִּמְנַע אֶת עַצְמוֹ מֵהֶם: בְּ״עַשֵׂה טוֹב״ – בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, קְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה, קִנְיַן מִדּוֹת טוֹבוֹת – וּבְ״סוּר מֵרַע״. אָמְנָם מַה שֶּׁנָּחוּץ בְּיוֹתֵר הוּא, שֶׁיְּעוֹרֵר הַחוֹלֶה בְּעַצְמוֹ שְׁנֵי עִנְיָנִים: א) לֵידַע שֶׁהוּא חוֹלֶה וְיִכְסוֹף וְיִשְׁתּוֹקֵק לְהִתְרַפֵּאת מֵחָלְיוֹ, ב) הַיְדִיעָה שֶׁיָּכוֹל לְהִתְרַפֵּאת, וְהַתִּקְוָה וּבִטָּחוֹן גָּמוּר כִּי בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ יִתְרַפֵּא מֵחָלְיוֹ.

יום שישי

יום ראשון — יז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק ו. והנה . . . ־160־ בחסד.

ניט הנאה האָבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מֵעוֹלָם הַזֶּה בִּמְלֹא הַמּוּבָן, הוּא רַק הֲכָנָה טוֹבָה לַעֲבוֹדָה. עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לַעֲשׂוֹת הַגַּשְׁמִי כְּלִי לֶאֱלֹקוּת.

שבת קודש

יום שני — יח סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה מהתכללות . . . ־פא־ בשמש.

בַּזְּמַן הַזֶּה, בְּעִקְּבָתָא דִּמְשִׁיחָא מַמָּשׁ, הַחוֹבָה עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ בְּטוֹבַת זוּלָתוֹ, בֵּין זָקֵן בֵּין צָעִיר, לְעוֹרְרוֹ לִתְשׁוּבָה, לְמַעַן שֶׁלֹּא יֵצֵא חַס־וְשָׁלוֹם מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּזְכּוּ בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ לִגְאֻלָּה שְׁלֵמָה.

עונש גופני על פי הודאה

יום ראשון י"ב סיון ה'תשפ"א

הלכות סנהדרין פרק יח, הלכה ו: גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁאֵין מְמִיתִין בֵּית דִּין, וְלֹא מַלְקִין אֶת הָאָדָם, בְּהוֹדָיַת פִּיו, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים.

סביב דברי הרמב"ם כאן היתה מחלוקת גדולה בין חכמי ישראל, כאשר חלק מהאנוסים שנמלטו מספרד באו לפניהם בבקשה להטיל עליהם עונש מלקות כדי להיפטר מעונש כרת על עבירות שעשו, וכפי שנפסק (לעיל פי"ז ה"ז): "כל מחוייבי כרת בלבד שלקו - נפטרו מידי כרתן".

ולכאורה מדברי הרמב"ם כאן עולה שאין בית דין רשאים להלקות אלא על פי שני עדים, ואף אם האדם מודה שחטא, "גזירת הכתוב היא" שאין להענישו ללא עדים.

אך המהר"י בירב כתב (מובא בשו"ת מהרלב"ח קונטרס הסמיכה, במהדורה חדשה עמ' כא), שאין כוונת הרמב"ם לשלול עונש על פי הודאה אלא כשההודאה היא בכפייה, אך הבא מיוזמתו לבית דין ואומר שעשה עבירה שיש עליה כרת ורוצה לקבל מלקות לשם כפרה – מותר להלקותו, שאם לא כן הרי זה עיוות הדין שמי שעבר עבירה בעזות פנים לעיני עדים שהתרו בו יפטר מכרת על ידי מלקות, ואילו מי שעבר בצנעה וללא התראה לא יוכל להיפטר מכרת!

ואף שכתב הרמב"ם שדין זה "גזירת הכתוב היא", אין הכוונה שלא יוכל לקבל מלקות מרצונו ולהיפטר מכרת כי "חלילה לא־ל לגזור על האדם עוול וחמס", אלא גזירת הכתוב היא במצב שאינו רוצה בקבלת המלקות (כגון שחזר בו לאחר ההודאה), שאף על פי ש"הודאת בעל דין כמאה עדים", לענין עונש מלקות ומיתה אין בית דין יכולים להסתמך על כך, אך הוא מצידו רשאי לקבל זאת על עצמו.

מאידך, רבי לוי בן חביב (המהרלב"ח, שם עמ' לח) מפרש את דברי הרמב"ם כפשוטם, שגזירת הכתוב היא שאין רשות לבית דין להלקותו על פי הודאתו אפילו בהסכמתו. ואע"פ שאדם היודע בעצמו שחטא והתחייב קנס, על אף שאין סמכות לבית דין בזמן הזה לדון דיני קנסות משום שאינם סמוכים, אם יביא מעצמו מקבלים מידו, הרי תשלום זה נעשה על ידו ללא התערבות בית דין, ומאחר ויודע בעצמו שחטא, הרי הוא רשאי וצריך לכפר על חטאו, אך שונה הדבר לגבי מלקות הניתנות על ידי בית דין שאינם יכולים להענישו על פי הודאתו אפילו בהסכמה.

האם בעלי הדין צריכים לעמוד?

יום שני י"ג סיון ה'תשפ"א

הלכות סנהדרין פרק כא הלכה ג: לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם, מוֹשִׁיבִין; וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא זֶה בְּצַד זֶה. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן כַּדִּין; אֲבָל בְּשָׁעַת גְּמַר דִּין - הַכֹּל כַּעֲמִידָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה".

לדעת חכמים מצוה על בעלי הדין שיעמדו, ולדעת רבי יהודה "אם רצו להושיב את שניהם מושיבין", והאיסור הוא רק "שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". ואמר רב הונא: "מחלוקת - בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין - דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה" (שבועות ל, א־ב).

וכתב הר"ן (הובא בכסף משנה) שהרמב"ם פסק כרבי יהודה, אף שהוא יחיד לגבי רבים, כי מהמשך הסוגיא נראה שכך היא ההלכה, ואחת ההוכחות לכך היא מהמסופר שם כי אשתו של רב הונא הייתה צריכה לבוא לדין בפני רב נחמן, ובטרם שתבוא הסתפק רב נחמן כיצד ינהג. מצד אחד, עליו לקום מפניה מפני ש"אשת חבר הרי היא כחבר", אבל מאידך, אסור לכבד את אחד מבעלי הדינים יותר מאשר חבירו "שלא יראה חבירו שמכבדין אותו יותר ממנו, ויסתתמו דבריו" (רש"י ד"ה שלא, שבועות שם).

ומצא רב נחמן פתרון: הוא ציווה על שמשו להפריח אווז מעל ראשו שיגרום לו לקום, "ולא יבין זה שבשבילה עמדתי, אלא מפני האווז הפורח ובא עלי" (רש"י ד"ה אפרח). אולם הגמרא מקשה על כך מדברי רב הונא, "בשעת גמר דין, דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה", ואם כן רב נחמן היה מוכרח לשבת בשעת גמר הדין. ומתרצת, שישב כמי שמתיר את מנעלו: "כלומר לא עומד ולא יושב, אלא כאדם שיתיר רצועה מן הסנדל" (רש"י ד"ה דיתיב שם).

ולפי חכמים שבעלי הדינים צריכים לעמוד במשך כל הדיון – המשמעות היא כי על הדיינים לשבת במשך כל זמן זה ("דבהכי רהטא כולה סוגיין, דכל היכא דבעלי דין בעמידה - דיינין בישיבה". לשון הר"ן). ולפי זה, ספקו של רב נחמן האם לעמוד מפני אשתו של רב הונא, קיים כל זמן המשא ומתן: מצד אחד, אינו רשאי להושיב את אשתו של רב הונא, כי "בעלי דין בעמידה", ומאידך אינו יכול להישאר בעמידה (מפני כבודה), כי "דיינין בישיבה". וגם הפתרון שישב כמי שמתיר את הנעל שייך רק בשעת גמר הדין, שהיא "שעתא זוטרתי", אך אי אפשר לשבת בצורה כזו כל זמן הדין; אלא ודאי הלכה כרבי יהודה, שניתן להושיב את בעלי הדינים בזמן המשא ומתן.

נאמנות שני עדים

יום שלישי י"ד סיון ה'תשפ"א

הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה א: לָמָּה הִצְרִיכָה תּוֹרָה שְׁנֵי עֵדִים? שֶׁבִּזְמַן שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי הַדַּיָּן שְׁנֵי עֵדִים - יָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בֶּאֱמֶת הֵעִידוּ אוֹ בְּשֶׁקֶר.

בביאור הטעם שהתורה נתנה נאמנות דווקא לשני עדים, מצינו שני הסברים:

האחד - כאשר שני אנשים מעידים את אותה עדות,

מסתבר שהם דוברי אמת, כדברי התשב"ץ (ח"א סי' עז): "ויש לדקדק, מפני מה פסלה תורה עד אחד לממון... ונראה טעמו של דבר דודאי עד אחד הבא להעיד... אפשר הוא שמעיד בשקר למען שֶׁכּוּר הוא. מה שאין לחשוד בזה שני עדים כשרים, שאין לחשוד כלל לזרע ברוכי ה' שיהיו חצופין כל כך, שלא יתביישו זה מזה כיון שהם מוחזקים בכשרות". ולפי זה היסוד לנאמנות שני עדים הוא הסברא שאין כאן חשש לשקר.

והשני - מדברי הרמב"ם כאן עולה שגם בשני עדים "אינו יודע אם באמת העידו או בשקר" אלא נאמנותם מיוסדת על גזירת הכתוב, כדברי הרמב"ם במקום אחר (הל' יסוה"ת פ"ז)

"נצטוינו לחתוך את הדין על פי שני עדים כשרים, ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר".

ומשמעות הדברים היא (ראה לקוטי שיחות כ"א עמ' 62) שעדות של שני עדים היא לא רק אפשרות של בירור המעשה, אלא יש לה תוקף של ביצוע דין, ככתוב (דברים יט, טו): "על פני שני עדים יקום דבר".

ועניין זה בא לידי ביטוי גם בהסבר הטעם שהקרובים פסולים לעדות (לקוטי שיחות שם):

"זה שפסלה תורה עדות הקרובים, לא מפני שהם בחזקת אוהבים זה את זה, שהרי פסולין להעיד לו בין לזכותו בין לחובתו, ואפילו משה ואהרן אינם כשרים להעיד זה לזה, אלא גזירת הכתוב הוא" (הלכות עדות, פי"ג הט"ו). ונמצא, שגם כאשר אין חשש שהקרובים ישקרו, מכל־מקום נפסלו להעיד, כי עדות היא (לא רק בירור הסיפור, אלא) תוקף של דין תורה והתורה לא העניקה תוקף זה לקרובים.

בין תלמיד חכם לכהן גדול

יום רביעי ט"ו סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק א, הלכה ג: כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ חַיָּב לְהָעִיד.

בהלכה הקודמת, לגבי תלמיד חכם, כתב הרמב"ם: "במה דברים אמורים (שאינו חייב להעיד) בעדות ממון, אבל בעדות שמפריש בה מן האיסור הולך ומעיד, שנאמר 'אין חכמה ואין תבונה לנגד ה'".

ולגבי כהן גדול, כתבו התוספות (סנהדרין יח, ב ד"ה מעיד) שדינו כתלמיד חכם, ואף הוא מחויב להעיד בעדות איסור.

ובדעת הרמב"ם נחלקו אחרונים: יש אומרים שדעתו כדעת התוספות, ואף שבהלכה זו לא חילק בכהן גדול בין עדות איסור לעדות ממון, הרי זה משום שסמך על דבריו בהלכה הקודמת, שהרי הטעם של 'אין חכמה ואין תבונה לנגד ה'' שייך בכל אדם, גדול ככל שיהיה (לחם משנה ומשנה למלך).

אך ה'כסף משנה' כתב שמכך שבכהן גדול הרמב"ם לא חילק בין עדות ממון לעדות איסור, משמע שגם בעדות איסור אינו חייב להעיד.

וטעם הדבר: מצינו בגמרא (ברכות יט, ב) שבאופנים מסוימים מותר לעבור על איסור ב'שב ואל תעשה' לצורך כבוד הבריות. ולכן, מותר להיטמא למת ולקוברו למרות שעל ידי כך לא יוכלו לקיים את מצות הקרבת הפסח (שאסור להקריבו בטומאה). ואולם, זהו דווקא בגנאי גדול, כגון מת המוטל ללא קבורה, אך מחמת גנאי קטן אין להתיר איסור, ורק מצוות של ממון שבין אדם לחברו הותרו גם מחמת גנאי קטן, כגון השבת אבדה שמי שלא לפי כבודו להתעסק באבדה, פטור מהשבה (תוספות שבועות ל, ב ד"ה אבל).

וזה ההבדל בין תלמיד חכם לכהן גדול: בתלמיד חכם, הגנאי להעיד בפני בית דין הקטן ממנו בחכמה אינו גדול כל כך, ולכן בכוחו לדחות רק עדות בעניני ממונות אך לא עדות באיסורים, אך לגבי כהן־גדול עדות בפני בית דין נחשבת גנאי גדול ולכן אינו צריך להעיד אפילו באיסור (פרי יצחק א סי' נז).

עדות שבשטר

יום חמישי ט"ז סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק ג, הלכה ד: דִּין תּוֹרָה, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים... אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁחוֹתְכִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר.

על דברים אלו, שעדות בשטר אינה עדות מן התורה ("מפיהן ולא מכתב ידן"), מקשה הרמב"ן בהשגותיו שבספר המצוות (שורש ב):

כידוע, אשה יכולה להינשא על סמך הגט שבידה – אף שאין לה עדים המעידים שהתגרשה – כי אנו סומכים על עדי החתימה. ואם כן, לפי הרמב"ם, איך סומכים אנו על עדים אלו, הרי עדות כתובה אינה עדות מן התורה?

ומיישב הגר"ח מבריסק:

כאשר מדובר בשטר קנין, באמצעותו נעשית פעולה קניינית – כגון קידושין, גירושין, שחרור עבד וכדומה – יש לו דין שטר מן התורה, והוא מועיל הן לפעולת הקנין והן בתור עדות. אי לכך, אשה שיש בידה גט, יכולה להינשא על פי העדות הכתובה בו;

מה שאין כן שטר שלא נעשית בו פעולת קנין, וענינו רק להוות ראיה והוכחה – אין דינו כשטר. חתימות העדים שבתוכו הם בבחינת עדות מן הכתב, שהיא פסולה, היות ועדות צריכה להיות "מפיהן ולא מפי כתבן".

(חידושי רבינו חיים הלוי)

איך מונעים מהקרובים לפסול את הקידושין?

יום שישי י"ז סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק ה, הלכה ג: נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - בָּטְלָה הָעֵדוּת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת.

הראשונים תמהו: הרי בקידושין נדרשים עדים לקיום הדבר, ומאחר ובדרך כלל נוכחים במעמד הקידושין גם קרובים של החתן והכלה הפסולים להעיד עליהם, נמצא שהעדות כולה בטלה, כמבואר בהלכה זו שאם "נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה העדות", ואיך חלים הקידושין?

ומכך הוכיחו התוספות (מכות ו, א), כי ביטול העדות על ידי צירוף קרוב או פסול אינו תלוי בשעת הראייה אלא בשעת ההגדה. כלומר, עצם העובדה שבשעת מעשה נוכחים גם עדים פסולים אינה פוסלת, ורק אם יעידו גם הם בבית דין אזי תתבטל העדות כולה.

אך מדברי הרמב"ם לא נראה כך, שהרי כותב (בה"ה) שכאשר באים העדים לבית דין בודקים מי מהם התכוון בשעת הראייה להעיד, ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול מתבטלת כל העדות, הרי שאף בשלב שלפני אמירת העדות הקרוב או פסול פוסלים את שאר העדים!

ומכך נובע המנהג שבעת סידור הקידושין 'מייחדים' את העדים, היינו שמסדר הקידושין אומר בפירוש לשני העדים שהם לבדם יהיו עדים על הקידושין ובכך הוא מוציא את כל שאר הנוכחים מכלל העדות, ואפילו אם יחליט מאן דהו שברצונו לשמש גם כן כעד, אין בכך כלום (ראה ריטב"א מכות ו, א. שו"ת הב"ח החדשות, צג).

אך הב"ח (שם) כתב שראה כמה מגדולי הרבנים שאינם מקפידים לייחד את העדים בשעת הקידושין ואף מדברי הרמב"ם (הל' אישות פ"ג ה"ח) נראה שאין צורך בכך. ולכן ביאר באופן אחר: לדעת הרמב"ם העדות נפסלת על ידי קרוב או פסול גם כשלא העיד בפועל, רק אם הגיע לבית דין עם שאר העדים במטרה להעיד, ובכך נוצר צירוף ביניהם והפסול שלו משפיע על כולם, אך עצם הכוונה להעיד ללא כל מעשה, אין בכוחה לפסול.

עדות על ידי תזכורת

שבת קודש י"ח סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק ח, הלכה ב: אֶחָד הַזּוֹכֵר אֶת הָעֵדוּת... אוֹ שֶׁהִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר... אֲבָל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְכַּר, אֵינוֹ מֵעִיד; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּעֵינֵי בַּעַל דִּין כְּאִלּוּ הֵעִיד בְּשֶׁקֶר בְּדָבָר שֶׁלֹּא יָדַע.

בטעמו של דין זה נחלקו ראשונים. יש אומרים שכאשר התובע עצמו מזכיר לעד את המקרה יש לחשוש שיטעה אותו להעיד אף שאינו זוכר את הפרטים בעצמו. אך מדברי הרמב"ם נראה שאין חוששים שהעד יעיד שלא כדין, אלא שמאחר ובעל הדין עלול לחשוד בכך, תיקנו שלא יעיד (ראה באר שרים עמ' סח).

וכתב ה'חידושי הרי"מ' (חו"מ כח, כב) כי מדברי הרמב"ם נראה שבדיעבד, אם העיד עדותו כשרה שהרי אין כאן באמת חשש שהעיד שלא כדין, ורק לכתחילה לא יעיד כדי למנוע חשד.

אך לכאורה קשה: מאחר ומעיקר הדין העדות כשרה ללא חשש, והרי היודע עדות לחברו חייב מן התורה להעיד לו ואסור להימנע מכך, כיצד ביטלו את חובת העדות משום החשש של הבעל־דין?

והביאור:

מדין תורה ידיעת העדות מחייבת להעיד רק אם בעל הדין תובע זאת ממנו, ובמקרה זה הרי בשעת התביעה לא התחייב מן התורה להעיד שהרי לא זכר את העדות, ולכן גם כשנזכר לאחר מכן, אינו חייב להעיד מהתורה אלא מדרבנן, וחיוב זה נדחה מחמת החשד (חידושי הרי"מ שם).

ויש שביארו באופן נוסף:

לגבי ההיתר להעיד כשנזכר מתוך כתב ידו, כותב הרמב"ם (להלן הלכה ג): "רקל (קולא) הוא שהקלו בדיני ממונות, שאע"פ ששכח הדבר מכמה שנים והכתב הוא שהזכירו הדבר - הרי זה מעיד".

ומבואר מדבריו שמדין תורה אין העדות כשרה אם לא זכרה מלכתחילה מעצמו ונזכר על ידי הכתב, וחכמים הם שהכשירוה. והוא הדין כשנזכר על ידי אדם אחר, העדות אינה כשרה מהתורה וחכמים הכשירוה, אך במקום שיש חשד לא תיקנו זאת וממילא היא נשארת פסולה וכדין תורה, ולכן אפילו בדיעבד לא תועיל העדות שהרי חכמים לא תיקנו להכשירה באופן זה (עין משפט על חו"מ שם, סק"ו).

כותב אודות מצב בריאותו, ולפלא שאינו מזכיר דבר בהנוגע לבריאות הנשמה – הם ענייני שיעורי לימוד וקיום המצוות – ועבודת התפילה בכלל.

ממכתב ח' סיוון, תשט"ו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ב־י"ח סיון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ב סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) ביאור מצוות הלקאת מי שמחוייב מלקות. דיני התראת ספק. המתחייב בדין גדול נפטר מדין קטן. שאין צורך בשני עדים להחזקת האיסור למלקות. סדר ההלקאה בפני בית דין.

1 **א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְהָמִית אֶת הַמְחַיֶּב מִיתָה, כָּךְ**
2 **מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְקוֹת אֶת הַמְחַיֶּב מַלְקוּת. שֶׁנֶּאֱמַר:**
3 **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּלְקוּת**
4 **בִּשְׁלֹשָׁה[2] - בִּמְקוֹם מִיתָה הִיא עוֹמֶדֶת[3].**

2) בניגוד לדיני נפשות, שהם בעשרים ושלושה, ראה לעיל פרק ה, הלכה ב, והלכה ד. 3) שהיא צריכה מומחים, עדים והתראה ודרישה וחקירה כדיני נפשות. וכן אמרו (סנהדרין י, א) "מלקות במקום מיתה עומדת" ומפרש רש"י: "כיוון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות, ומיתה זו קָנַס עליו הכתוב, והרי הוא כאחת מן המיתות".

5 **ב. מַלְקִין בִּזְמַן הַזֶּה[4] בְּכָל מָקוֹם מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי**
6 **שְׁלֹשָׁה סְמוּכִין[5], אֲבָל לֹא בִּפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת.**

4) אף על פי שאין בית המקדש קיים, בניגוד לדיני נפשות, שאין דנים אותם אלא בפני הבית, ראה לעיל פרק י"ד, הלכה י"א, ומצינו במכות טז, ב שרב יהודה חייב מלקות בזמנו לאחד שעבר על איסור תורה. 5) שנסמכו בארץ מפי חכמים מוסמכים, כמבואר לעיל פרק ד, הלכה ו, וראה לעיל פרק ה הלכה ד ובביאורנו.

7 **ג. וְכָל מַלְקִיּוֹת שֶׁמַּלְקִין דַּיָּנֵי חוּצָה לָאָרֶץ בְּכָל**
8 **מָקוֹם[6], אֵינָהּ אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת[7].**

6) שאינם מוסמכים. 7) שאינה שלושים ותשע מלקות, אלא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב לנזיר פרק ד, משנה ג). ובריב"ש תשובה צג כתב: מכת מרדות, היא ל"ט כשל תורה, אלא שאינן חזקות כמותן. וראה ב"מגן אברהם" לאורח חיים תצו סעיף קטן ב, שמרדות היא שלוש עשרה הכאות. מרדות - לשון מרד, שמייסרים אותו על שמרד בדברי חכמים. וראה רש"י חולין קמא, ב דיבור המתחיל: מכת מרדות.

9 **ד. אֵין אָדָם לוֹקֶה אֶלָּא בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה[8]. וּבוֹדְקִין**
10 **הָעֵדִים בְּדִרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בְּדִינֵי**
11 **נְפָשׁוֹת[9]. עָבַר עַל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה[10], וְהִתְרוּ בּוֹ**
12 **וְאָמְרוּ לוֹ: אַל תַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה, שֶׁאִם תַּעֲשֶׂנּוּ וְלֹא**
13 **תְקַיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבּוֹ[11] - תִּלְקֶה, וְעָבַר וְלֹא קִיֵּם הָעֲשֵׂה -**
14 **הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[12]. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְרָאָה בְּסָפֵק הִיא[13],**
15 **שֶׁאִם יְקַיֵּם - יִפָּטֵר, הַתְרָאַת סָפֵק הַתְרָאָה הִיא[14].**

8) כמבואר לעיל פרק י"א, הלכה ד, שהמלקות שווה בזה לדיני נפשות, על פי דברי התלמוד בסנהדרין לג, ב. ובכתובות לב, ב, אמרו: "כאן שלא התרו בו", כלומר, ולפיכך אינו לוקה. 9) שנאמר (ויקרא כד, כב) "משפט אחד יהיה לכם" - מכאן שכל הדינים צריכים דרישה וחקירה (סנהדרין לב, א), והשווה הלכות עדות פרק ג, הלכה ב. 10) שאמרה תורה אם עברת על הלאו, קיים העשה והיפטר, כגון "לא תיקח האם על הבנים" (דברים כב, ו) ואם לקחת: "שלח תשלח את האם" (שם ז). 11) כגון, שתמות האם ולא תוכל לקיים בה: "שלח תשלח". וכל שכן, אם שחט בעצמו האם, שביטל העשה בידיו. 12) מכות תט, ב וכגירסת הרי"ף שם: בדברי רבי יוחנן "קיימו (את העשה) פטור; לא קיימו חייב, כלומר, אף על פי שלא ביטל העשה, כיוון שלא קיימו, לוקה על הלא תעשה", ולפיכך, כל שמתה האם או ברחה מידו, לוקה. 13) בשעה שעבר על הלאו, והתרו בו, אין הדבר ידוע אם יקיים העשה או לא יקיים. 14) מכות שם, וראה בר"ן לחולין קמא, את הפירוש שמביא בשם "אחרים" (כסף משנה). וכתב הרדב"ז, אף על פי שבכל מקום אין לוקים על התראת ספק, כאן שונה, שבשעה שעבר על הלאו, הרי זה וודאי עבר, והספק אינו אלא ביחס לתיקון העשה, שמא יקיימה, וכל שלא קיים העשה הרי זה לוקה על הלאו, שלגביו הוא מותרה וודאי. והשווה הלכות שבועות פרק ה, הלכה ב ובביאורנו שם. וראה ב"נודע ביהודה" מה"ת לאבן העזר עז, שלא נתכוון רבינו לפסוק התראת ספק - שמה התראה, אלא בדיני מלקות, אבל בדיני נפשות - אינה התראה. תדע, שהרי לעיל פרק י"ב כשדן רבינו על התראה בדיני נפשות לא הזכיר כלום מדיני התראת ספק.

16 **ה. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַלְקוּת וּמִיתַת בֵּית דִּין**
17 **כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה:[15]**
18 **אִם הִתְרוּ בּוֹ לְמִיתָה - סוֹקְלִין אוֹתוֹ וְאֵינוֹ לוֹקֶה,**
19 **שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּדִין גָּדוֹל מִזֶּה[16]; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ**
20 **לְמַלְקוּת בִּלְבַד - לוֹקֶה[17].**

15) שחייב מיתה משום עובד עבודה זרה, ומלקות משום איסור אותו ואת בנו, ראה ויקרא כב, כח. 16) והתורה אמרה (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות (מכות יג, ב). 17) שהרי לא יומת, ולא ייענש אלא על רשעה אחת (חולין פא, ב), והשווה הלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה ז.

21 **ו. אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְמַלְקוּת אֶלָּא בִּשְׁעַת**
22 **מַעֲשֶׂה[18]; אֲבָל הָאִסּוּר עַצְמוֹ - בְּעֵד אֶחָד יֶחְזַק.**
23 **כֵּיצַד? אָמַר עֵד אֶחָד: חֵלֶב כְּלָיוֹת הוּא זֶה[19], כְּלָאֵי**
24 **הַכֶּרֶם[20] הֵם פִּרוֹת אֵלּוּ, גְּרוּשָׁה אוֹ זוֹנָה אִשָּׁה זוֹ[21],**
25 **וְאָכַל אוֹ בָּעַל בְּעֵדִים אַחֵר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ[22] - הֲרֵי זֶה**
26 **לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָאִסּוּר בְּעֵד אֶחָד[23]. כַּמֶּה**
27 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הִכְחִישׁ[24] הָעֵד בְּעֵת שֶׁקָּבַע**

הָאִסּוּר; אֲבָל אִם אָמַר: אֵינוֹ חֵלֶב זֶה[25], וְזוֹ אֵינָהּ גְּרוּשָׁה, וְאָכַל אוֹ בָּעַל אַחַר שֶׁהִכְחִישׁ - אֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּקְבְּעוּ הָאִסּוּר שְׁנֵי עֵדִים[26].

18) בשעת העבירה. 19) והרי זה חלב, שאסרתו תורה (ויקרא ג, יז) ולוקים עליו. 20) מין ממיני התבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע", כלומר, פן תתרחק ותאסור שניהם (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ו), והאוכלם לוקה, כמבואר בביאורנו לקמן פרק י"ט, הלכה ד לאוו צו. 21) ואסורות לכהן. 22) בכתב יד תימן: שהותרה בו. 23) שכן אמרו (גיטין ב, ב) "עד אחד נאמן באיסורין" (כסף משנה). ומפורש הוא בירושלמי סוטה פרק ו, הלכה ב "אמר לו אחד חלב הוא, והתרו בו שניים, לוקה, ועיקר עדותו לא בעד אחד הוא"! והשווה הלכות שגגות פרק ג, הלכה ב. 24) העובר. 25) בכתב יד תימן: זה אינו חלב. כלומר, אין זה חלב אלא שומן ומותר. 26) וכן אמרו (קידושין סו, ב): אם הוא מכחישו כלום הוא נאמן?

ז. שָׁתַק בְּעֵת שֶׁהֵעִיד הָעֵד הָאֶחָד בְּקִבְּיעוּת הָאִסּוּר, וְאַחַר שֶׁעָבַר וְהִתְרוּ בּוֹ טָעַן לְהַכְחִישׁ הָעֵד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא לוֹקֶה[27].

27) שם סה, ב "אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן". וסובר רבינו, שאפילו הכחישו אחרי כן, נאמן העד, שאם לא הכחישו כלל אין בזה כל חידוש (כסף משנה). ומדברי רבינו יש לדייק, שאם הכחישו קודם שעבר אפילו שתק בתחילה, הכחשתו מועילה ואינו לוקה (שם).

ח. כֵּיצַד מַלְקִין אוֹתוֹ? כּוֹפֶת[28] שְׁתֵּי יָדָיו עַל הָעַמּוּד[29] אֵילָךְ וְאֵילָךְ, וְחַזָּן[30] הַכְּנֶסֶת אוֹחֵז בִּבְגָדָיו[31]. אִם נִקְרְעוּ - נִקְרְעוּ, וְאִם נִפְרְמוּ[32] - נִפְרְמוּ. עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבּוֹ. שֶׁאֵינוֹ מַכֵּהוּ עַל כְּסוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִכָּהוּ - וְלֹא לִכְסוּתוֹ[33]. וְהָאֶבֶן נְתוּנָה מֵאַחוֹרָיו[34], שֶׁהַחַזָּן הַמַּכֶּה עוֹמֵד עָלֶיהָ[35]. וּרְצוּעָה שֶׁל עֵגֶל בְּיָדוֹ, כְּפוּלָה לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם[36] לְאַרְבָּעָה. וּשְׁתֵּי רְצוּעוֹת שֶׁל חֲמוֹר עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ[37]. וְרֹחַב הָרְצוּעָה טֶפַח, וְאָרְכָּהּ כְּדֵי שֶׁתְּהֵא מַגַּעַת עַד פִּי כְּרֵסוֹ[38]. וְיָד[39] שֶׁל רְצוּעוֹת שֶׁאוֹחֵז בָּהּ אָרְכָּהּ טֶפַח[40].

28) קושר. 29) עץ נעוץ בקרקע וגבוה כשתי אמות, והלוקה כפוף ומוטה עליו, כאדם הנסמך על בריח דלת (מכות כב, ב ובפירוש ריב"ן שם). 30) השמש, מלשון חוזה, שהוא רואה כל צרכי העיר. 31) בבית הצוואר. 32) נקרעו חוטי התפירה (שם). והרע"ב לסוטה פרק א, משנה ה מפרש: פרימה - מן הצדדים; קריעה - באורך. 33) ספרי שם אות רפו. 34) של הלוקה. 35) שתבוא ההכאה מלמעלה בכח. 36) כלומר, עוד רצועה אחת כפולה לשתיים והן שתי רצועות שהן ארבע (מכות כב, ב וריב"ן שם). ובירושלמי (הובא בתוספות יום טוב שם) דרשו: והפילו השופט - אל תקרא והפילו, אלא והכפילו. וראה בגמרא שם כג, א. 37) כלומר, ברצועה. וכפירוש הריב"ן שם: כשמגביה ידו ומוריד, עולות הרצועות ויורדות. פירוש שני, כן דרך תפירת הרצועה, תוחב ראש רצועה בנקב (=של הידית) כנגד מטה, וחוזר ותוחב בנקב שני דרך מעלה, ונראה כמעלה ומוריד (שם). ובגמרא שם כג, א רמזו טעם לרצועה של עגל וחמור, משום שנאמר (ישעיה א, ג) "ידע שור קונהו, וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע" וגו' - אמר הקדוש־ברוך־הוא יבוא מי שמכיר אבוס בעליו וייפרע ממי שאינו מכיר בעליו. ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: "שתי הרצועות של החמור, לפי שעשה מעשה הבהמות ייענש בעורותיהן" וכו'. ותיקנו עגל במקום שור כי של עגל רך ונכפף יפה סביב גבו. 38) ומטעם זה אמרו בגמרא שם, צריך שיהיה בידית של הרצועה נקב והחזן המלקה יוכל להאריך ולקצר הרצועה כרצונו, שאין מכים אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כרסו, שהוא טבורו (רע"ב שם). 39) הידית. 40) משנה שם כב, ב.

ט. הָאִישׁ הַמַּכֶּה צָרִיךְ לִהְיוֹת יָתֵר בְּדֵעָה[41] וְחָסֵר בְּכֹחַ[42]. וּמַגְבִּיהַּ אֶת הָרְצוּעוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וּמַכֶּה בְּיָדוֹ אַחַת בְּכָל כֹּחוֹ[43]. וּמַלְקֵהוּ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו [עַל חָזֵהוּ[44]] בֵּין דַּדָּיו, וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים מֵאֲחוֹרָיו: שְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זֶה, וּשְׁלִישׁ עַל כָּתֵף זֶה[45].

41) משכיל במדע. 42) שם כג, א וכפירוש המשנה לרבינו שם, "אדם משכיל ממוצע בכוחו, לא יהיה איש מתעורר ולא משתגע שיכה מכת נקמה באיש ההוא". 43) שבשתי ידיו כאחת לא יוכל להכות בכל כוחו (שם כג, א). והשווה לעיל פרק ט"ו, הלכה א. 44) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן תיבות אלו אינן. 45) שפ כג, א, שנאמר (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו במספר - רשעה אחת מלפניו; שתי רשעיות מאחריו". ומפרש ב"תורה תמימה" כדי רשעתו - משמעה רשעה אחת, שהיא מכה אחת, ושוב כתוב: במספר, ואין מספר פחות משניים, מכאן, שלפניו - הכאה אחת; ולאחריו - שתיים.

י. הַמַּכֶּה אֵינוֹ עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֵטֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט[46] וְהִכָּהוּ לְפָנָיו - שֶׁיְּהוּ עֵינָיו שֶׁל שׁוֹפֵט בּוֹ, לֹא שֶׁיְּהֵיהֶ מַבִּיט בְּדָבָר אַחֵר וּמַכֵּהוּ[47]. מִכָּאן, שֶׁאֵין מַכִּים שְׁנַיִם כְּאֶחָד[48].

46) משנה מכות כב, ב, ואין לפרשו כפשוטו שיפילהו לארץ, שכבר נתבאר בהלכה הקודמת, שצריך להלקותו שליש מלפניו, וזה לא ייתכן אלא כשהוא מוטה וכפוף על העמוד (תורה תמימה). 47) ספרי פרשת תצא אות רפו. והטעם, כדי שלא יוסיף להכותו וימות (רבינו הלל שם). 48) שאז אין השופט יכול לרכז את כל ראייתו בכל אחד מהם. ובכתב יד התימנים הנוסח: "והיכהו - מכאן שאין מלקים" וכו'. ואמנם בספרי שם דורשו מ"יכנו" - אין מלקים שניים כאחד.

יא. הַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים קוֹרֵא כָּל זְמַן שֶׁזֶּה לוֹקֶה: אִם לֹא תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת, וְהִפְלָא יְיָ אֶת מַכֹּתְךָ. וּמִתְכַּוֵּן שֶׁיִּגְמֹר הַפְּסוּקִים עִם הַמַּלְקִיּוֹת[49]. וְאִם לֹא גָּמַר - חוֹזֵר לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא, וְקוֹרֵא וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא עַד שֶׁתִּגְמֹר כָּל הַהַכָּאָה. וְהַשֵּׁנִי שֶׁבַּדַּיָּנִים מוֹנֶה,

49) משנה שם כב, ב.

וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר לַחַזָּן: הַכֵּה! כָּל זְמַן שֶׁמַּכֶּה - עַל פִּיו הוּא מַכֶּה[50].

49) מכות כג, א. ובכריתות יא, א שנינו: "בקורת תהיה" (ויקרא יט, כ) - תהא בקריאה. והכוונה לקריאת הפסוקים שלפנינו. 50) מכות שם.

יב. מֵת תַּחַת יָדוֹ - פָּטוּר[51]. וְאִם הוֹסִיף רְצוּעָה אַחַת עַל הָאֹמֶד[52] וָמֵת - הֲרֵי הַחַזָּן גּוֹלֶה[53]. וְאִם לֹא מֵת - הֲרֵי הַחַזָּן עָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יֹסִיף[54]. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וּמָה אִם זֶה, שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ, צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ עַל רִשְׁעוֹ[55]; קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר כָּל הָאָדָם[56]. לְפִיכָךְ, כָּל הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הִכָּה עֶבֶד, הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - לוֹקֶה[57]. אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[58], הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן - אֵין אָדָם מְשַׁלֵּם וְלוֹקֶה[59], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[60].

51) שם כב, ב. והטעם מבואר שם ח, א, שנאמר (דברים יט, ה): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים" וגו' - מה חטיבת עצים רשות (=אם רצה בא וחוטב, ואם לא רצה אינו בא), יצא... הרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין" המלקה ארבעים למחוייב מלקות. 52) שאמדוהו הדיינים, ראה לקמן פרק י"ז, הלכה ב. 53) לערי מקלט כדין כל רוצח נפש בשגגה, שהרי טעה חזן זה במניינו ושגג (מכות שם). 54) ספרי, הובא במכות כג, א. 55) בכתב יד תימן: יתר על רשעו. 56) סנהדרין פה, א, וראה שם נח, ב "המגביה ידו על חבירו אף על פי שלא היכהו נקרא רשע", והשווה הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה א־ב. 57) מכות ה, ב "ישראל גולה ולוקה על ידי עבד", והעמידוה שם, כגון שהיכהו הכאה שאין בה שווה פרוטה. ומפרש רש"י: לוקה, משום "לא יוסיף - פן יוסיף". 58) כגון, תשלומי דמי ריפוי או צער. 59) כלל הוא, שמשלם ממון ואינו לוקה (כתובות לב, ב) שנאמר (ויקרא כד, יט) "כאשר עשה כן ייעשה לו... כן יינתן בו" - דבר שיש בו נתינה, וזה ממון. 60) הלכות חובל ומזיק פרק ד, הלכה ט; ובהלכות נערה פרק א, הלכה י"א. וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח, הלכה א. והטעם שאין לוקה ומשלם, משום שנאמר: כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו, משום שתי רשעיות (כתובות לז, א).

פֶּרֶק שְׁבִיעָה עָשָׂר[1]

1) שאין מלקים את החוטא אלא לפי כוחו ובריאותו. המחוייב מלקיות הרבה כיצד אומדים אותו. הנפטרים ממלקות באמצע הלקאתם, מי אינו חוזר לשרותו אחרי הלקאתו.

א. כֵּיצַד מַלְקִין אֶת הַמְחֻיָּב מַלְקוּת? כְּפִי כֹּחוֹ[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר[3]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: אַרְבָּעִים - שֶׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַרְבָּעִים, אֲפִלּוּ הָיָה חָזָק וּבְרִיא כְּשִׁמְשׁוֹן. אֲבָל פּוֹחֲתִין לְחַלָּשׁ; שֶׁאִם יַכֶּה לְחַלָּשׁ מַכָּה רַבָּה[4] - בְּוַדַּאי הוּא מֵת[5]. לְפִיכָךְ[6] אָמְרוּ חֲכָמִים[7]: שֶׁאֲפִלּוּ הַבְּרִיא בְּיוֹתֵר מַכִּין אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים וָתֵשַׁע; שֶׁאִם יוֹסִיף לוֹ אַחַת, נִמְצָא שֶׁלֹּא הִכָּהוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים הָרְאוּיוֹת לוֹ[8].

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו תשעה ושלושים".

מהלכה זו רואים עד כמה יש לרבנן "בעלות" על התורה כביכול, ועד שיכולים לשנות ממה שכתוב, כי בתורה נאמר "ארבעים יכנו", וחכמים תיקנו שלושים ותשע. על כך אומרת הגמרא (מכות כב:) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר־תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר־תורה כתיב ארבעים יכנו, ואתו רבנן - בצרו (הפחיתו) חדא".

דוגמא נוספת לכך אנו מוצאים ב'ירושלמי' שאומר על הפסוק "לא־ל גומר עלי כו'" שעל־ידי פסק בית־דין בקידוש החודש ועיבור השנה, נשתנה הטבע והמציאות של העולם.

הכח לשנות אינו רק בעניינים של "סור מרע", שם יש כח לחכמים להפחית את ייסוריו של יהודי, אלא גם בענייני "עשה טוב" יש לרבותינו כח להוריד השפעה מלמעלה בריבוי טוב מופלג המבטל את כל המדידות, ואפילו את מדידות הברכה שבתורה.

(לקו"ש חלק ה' עמוד 128 הערה 31)

2) כפי שהוא יכול לקבל - בהתאם לבריאותו. 3) "שלא ילקה בלא שיעור, אלא במנין ידוע כפי מה שיוכל לסבול" (לשון רבינו בפירושו למשנה, מכות כב, א). וזה בהסתמך על לשון הפסוק: "רשעתו במספר", ולא נאמר: "ארבעים במספר" (שם). 4) למעלה מכוחו. 5) והתורה אמרה (שם, ג) "ונקלה אחיך לעיניך", אחר שלקה - ישאר אחיך חי לעיניך (סנהדרין י, ב). 6) הואיל ואסור להוסיף על הארבעים אפילו כשהוא בריא. 7) מכות כב, א. 8) ואמרו שם עמ' ב: כמה טפשים הם האנשים שקמים מפני ספר־תורה, ואינם עומדים מפני אדם גדול. שבספר־תורה כתוב: "ארבעים יכנו", ובאו החכמים וחיסרו אחת. ובמדרש תנחומא פ' קרח, אות יב, אמרו: "ארבעים יכנו... כנגד ארבעים קללות שנתקללו נחש וחוה ואדם ואדמה. ופחתו חכמים אחת, משום לא יוסיף".

ב. כְּשֶׁאוֹמְדִין אֶת הַחוֹטֵא כַּמָּה הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל, אֵין אוֹמְדִין אֶלָּא בְּמַכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהִשְׁתַּלֵּשׁ[9]. אֲמָדוּהוּ שֶׁיָּכוֹל לְקַבֵּל עֶשְׂרִים - אֵין אוֹמְרִין: יִלְקֶה עֶשְׂרִים וְאַחַת כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יְכוֹלִין לְהִשְׁתַּלֵּשׁ, אֶלָּא יִלְקֶה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה[10]. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים, וּמִשֶּׁהִתְחִיל לִלְקוֹת רָאוּהוּ חַלָּשׁ, וְאָמְרוּ: אֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר עַל אֵלּוּ הַתֵּשַׁע אוֹ הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה שֶׁלָּקָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[11]. אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה,

וְאַחַר שֶׁלָּקָה רָאוּהוּ חָזָק וְיָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְאֵינוֹ לוֹקֶה יוֹתֵר עַל הָאֹמֶד[12].

9) לשלשה חלקים, שליש מלפניו, ושני שלישים מאחוריו, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ט (מכות כב, א), וראה ברש"י לסנהדרין י, א. 10) סנהדרין שם, כי אין להלקותו יותר מכפי כוחו, שמא ימות בה. נמצא חסך המחוייב שתי מלקויות. 11) ואין אומרים ילקה לאחר זמן כשיתחזק, אלא מכיון שנתבזה בבית־דין ולקה קצת - די בזה (מכות כב, ב וברש"י). אבל אם עדיין לא לקה כלום, ימתין עד שיבריא וילקה כל הארבעים כפי שאמדוהו מתחילה (כסף־משנה). וראה בסמוך ה"ג. 12) מכיון שלקה, כבר נתבזה בבית־דין ונתכפר לו ואין לחייבו לפי אומד חדש (מכות שם).

ג. אָמְדוּהוּ הַיּוֹם שֶׁיִּלְקֶה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה[13], וְלֹא הִלְקוּהוּ עַד לְמָחָר, וַהֲרֵי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה[14]. אָמְדוּהוּ שֶׁיִּלְקֶה לְמָחָר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְלֹא לָקָה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וַהֲרֵי הוּא חָזָק לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - לוֹקֶה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; שֶׁהֲרֵי בִּשְׁעַת הָאֹמֶד לֹא אָמְדוּהוּ לִלְקוֹת אֶלָּא לְאַחַר זְמַן[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[16].

13) היום. 14) אפילו כשעדיין לא לקה כלום, מכיון שהאומד הראשון היה לאותו יום, הרי זה כאילו לקה כבר, ואין לבטל את האומד הקודם (שם בברייתא). 15) והרי הוא כמי שאינו. ואם עדיין לא לקה, הולכים בו אחרי האומד השני בין להקל בין להחמיר. ולפי זה, מה שמצריך רבינו בהלכה הקודמת "משהתחיל ללקות ראוהו חלש" - הכוונה כשאמדוהו ללקות למחר, אבל אמדוהו שילקה היום, אפילו עדיין לא לקה, הרי זה כאילו "התחיל ללקות", ומכיון שהוא חלש, הרי זה פטור. והרי זה כאילו התחילו להלקותו מאתמול, ואמרו אינו יכול לקבל עוד (כסף־משנה). וכשאמדוהו ללקות למחר ולא לקה, וביום השני הרי הוא חזק לקבל י"ח, ג"כ לוקה שמונה־עשרה, שהרי הוברר שהאומד הראשון היה בטעות, ורבינו משמיענו שאפילו לא התחזק אלא ביום השלישי, ויש להניח שהאומד הראשון לא היה מוטעה, הרי הוא כמי שאינו, והולכים רק אחרי האומד האחרון. 16) בכל המספרים שהם, הולכים אחרי האומד האחרון אפילו להחמיר, וכל־שכן להקל.

ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה[17], בֵּין עַל עֲבֵרוֹת הַרְבֵּה בֵּין עַל מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה: אִם אָמְדוּהוּ אֹמֶד אֶחָד[18] - לוֹקֶה וּפָטוּר; וְאִם לָאוּ - לוֹקֶה וּמִתְרַפֵּא, וְחוֹזֵר וְלוֹקֶה[19]. כֵּיצַד? נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת, וְאָמְדוּ שֶׁיָּכוֹל הוּא לְקַבֵּל אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ - כֵּיוָן שֶׁלָּקָה אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ נִפְטַר[20]. אֲבָל אִם אָמְדוּהוּ לְמַלְקוּת אַחַת, וְהִכְּהוּ שָׁלֹשׁ אוֹ תֵּשַׁע אוֹ שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ הָאֹמֶד[21] - הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא, וְחוֹזְרִין וְאוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמַלְקוּת שְׁנִיָּה[22], עַד שֶׁיִּלְקֶה לְכָל מַלְקִיּוֹת שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן.

17) כגון שחרש בשור ובחמור, ובחרישתו מחפה חיטה ושעורה וחרצן בעפר, נמצא עובר משום "לא תחרוש בשור ובחמור", ומשום "לא תזרע כרמך כלאים". 18) לשני הלאוים כאחד. 19) משנה, במכות כב, ב. 20) של"ט מלקיות הן לעבירה אחת, והשש הנוספות הן לעבירה השניה. ובגמרא שם, אמרו כן לגבי מספר מ"ב, ל"ט - לעבירה אחת, והשלש הנוספות - לשניה, אולם רבינו נאמן לשיטתו לעיל ה"א, שמן התורה עליו ללקות ארבעים, והחכמים פיחתו אחת משום "פן יוסיף". וכל זה יוצדק כשלא לקה אלא מלקות אחת, אבל כשנתחייב שתים וילקוהו מ"ב, אזי כל הארבעים ההכאות יתייחסו למלקות הראשונה, ולא נשארו אלא שתיים, ואין זה אומד כלל, שהרי אינו ראוי להשתלש, ועל כרחו ילקה ויתרפא, ויחזור וילקה שנית. שכלל הוא, כל שאינו יכול ללקות שלש הכאות, אינו בר מלקות עכשיו על העבירה השניה. וכן אם אמדוהו לקבל מ"ג אינו לוקה שתים, שהרי מספר זה אינו ראוי להשתלש, ואין זה אומד, ולפיכך לא יתכן דין זה אלא כשאמדוהו למ"ה, ל"ט – לראשונה, ושש - לשניה, והכל ניתן להשתלש (אור שמח). 21) כפי האומד. 22) כל שלא לקה יותר מל"ט בבת אחת, נחשב הכל למלקות אחת.

ה. מִי שֶׁאָמְדוּהוּ, וּכְשֶׁהִתְחִיל לִלְקוֹת נִתְקַלְקֵל[23] מִכֹּחַ הַהַכָּאָה, בֵּין בִּרְעִי[24] בֵּין בְּמִימֵי רַגְלַיִם - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ יוֹתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ - כֵּיוָן שֶׁנִּקְלָה[25] פָּטוּר[26]. אֲבָל אִם נִתְקַלְקֵל מִן הַפַּחַד מִקֹּדֶם הַהַכָּאָה, אֲפִלּוּ נִתְקַלְקֵל מִשֶּׁיָּצָא מִבֵּית דִּין לִלְקוֹת[27], וַאֲפִלּוּ מִבָּעֶרֶב[28] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה כָּל הָאֹמֶד שֶׁאָמְדוּהוּ. אָמְדוּהוּ[29] לִשְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת[30], וְלָקָה[31] וְנִתְקַלְקֵל, בֵּין בָּרִאשׁוֹנָה בֵּין בַּשְּׁנִיָּה - פָּטוּר[32]. נִפְסְקָה הָרְצוּעָה[33] בַּשְּׁנִיָּה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ[34]; נִפְסְקָה בָּרִאשׁוֹנָה - נִפְטַר מִמַּלְקוּת רִאשׁוֹנָה, וְלוֹקֶה הָאֹמֶד הַשֵּׁנִי[35].

23) לשון זלזול, כלשון הכתוב "ונקלה אחיך". 24) שהוציא ריעי. 25) שנתבזה. 26) משנה, במכות כב, ב. 27) אין אומרים הרי זה כאילו נתקלקל בשעת ההלקאה ויפטר, שהתורה אמרה: "והכהו... ונקלה", ולא שנקלה לפני ההכאה (שם כג, א). 28) אור ליום הלקאתו, אין אומרים אדם חלש הוא זה ובוודאי לא יוכל לסבול את האומד שבית־דין אמדוהו. 29) כי פחד לחוד, וחולשת הגוף לחוד. יש אדם חזק ובריא ומחמת הפחד מתקלקל, ויש שהוא חלש בגופו ואינו מפחד ולא יתקלקל (רדב"ז). ולדעת הלחם־משנה, נתכוון רבינו לומר "אפילו מבערב" שהוא לילה, ואין ראוי ללקותו אלא למחר, ובכל זאת נכנס בו פחד גדול ונתקלקל, אין אומרים בוודאי יתקלקל בשעת הכאה יותר ויותר, ונפטרנו. וזהו מה שאמרו בגמרא שם: "ולא עוד אלא אפילו קלה (=נתבזה) בתחילה". הכוונה ליום אחד לפני ההכאה. 30) על שתי עבירות. 31) באומד אחד, כלעיל ה"ד. 32) אפילו כשנתקלקל בראשונה פטור אף מהשניה, כיון שהן באומד אחד, הרי נתקיים בו: "ונקלה אחיך לעיניך" (מכות כג, א). 33) של עגל, שמלקים בה. כלעיל פט"ז, ה"ח. 34) שכבר "נקלה

לעיניך" ונפטר. 35) (מכות שם) שעדיין לא התחיל בו, ואין הפסקת הרצועה פוטרת אלא אחרי ההתחלה.

1 **ו. כְּפָתוּהוּ עַל הָעַמּוּד לִלְקוֹת, וְכָרַת אֶת הַמֵּיתָרִים[36]**
2 **וּבָרַח - פָּטוּר[37], וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.**

36) החבלים. 37) שנתבזה בבריחתו, ואנו קוראים בו: "ונקלה אחיך לעיניך" (שם), וכן בשבועת כח, א. וכתב ב"הגהות מיימוניות": "מעשה באחד שישב לארץ ללקות בבית הכנסת, ולא בא הממונה להלקותו ופטרו רבינו, כיון שלא הורגלו בכפיתה", כלומר: הרי זה ככפתוהו וברח, שהרי נתבזה, והממונה לא בא, ומה יש לו לעשות עוד.

3 **ז. כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה - חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר:**
4 **וְנִקְלָה אָחִיךָ[38] לְעֵינֶיךָ - כֵּיוָן שֶׁלָּקָה הֲרֵי הוּא אָחִיךָ.**
5 **אַף כָּל מְחֻיְּבֵי כָּרֵת שֶׁלָּקוּ - נִפְטְרוּ מִידֵי כְּרִיתָתָן[39].**

38) 'ספרי' כי־תצא אות רפו: "כל היום קורא אותו הכתוב רשע, שנאמר: והיה אם בן הכות הרשע, אבל כשלקה, הכתוב קוראו אחיך, שנאמר: ונקלה אחיך". והשווה הל' עדות פי"ב, ה"ד: "כל מי שנתחייב מלקות - בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו" וראה בביאורנו שם. ונראה שגם אם לקה יש לו לחזור בתשובה, שמלקות בלא תשובה אינה מכשירתו עדיין, שכן הם דברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ב, ה"י: "אם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה - יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה", וראה רדב"ז בהל' עדות שם. 39) משנה, במכות כג, א. וכפירוש רבינו שם: "המלקות עם התשובה יכפרו הכרת". וראה לקמן פי"ח, ה"א ובביאורנו שם.

6 **ח. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁחָטָא - לוֹקֶה בִּשְׁלֹשָׁה[40], כִּשְׁאָר כָּל**
7 **הָעָם[41], וְחוֹזֵר לִגְדֻלָּתוֹ[42].**

40) דיינים, בניגוד לדיני נפשות שאין דנים אותו אלא בבית־דין הגדול, כלעיל פ"ה, ה"א. 41) כמבואר שם, ה"ד. וכן אמרו (סנהדרין יח, ב) "אם עבר על 'עשה' ועל 'לא תעשה' הרי הוא כהדיוט לכל דבריו" - ומפרש רש"י: לידון בשלשה. ובירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"א אמרו: מלקים אותו בשלשה, אם תאמר בעשרים ושלשה, נמצאת עלייתו ירידתו. שמתבזה הוא בפני רבים, ואין זו עליה לו אלא ירידה. 42) ירושלמי שם. שנאמר (ויקרא כא, יב) "כי נזר שמן משחת אלקיו... אני ה' - מה אני בקדושתו, אף אהרן בקדושתו".

8 **ט. אֲבָל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה[43] שֶׁחָטָא - מַלְקִין אוֹתוֹ[44],**
9 **וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְשָׁרְרוּתוֹ[45]. גַּם אֵינוֹ חוֹזֵר לִהְיוֹת כְּאֶחָד**
10 **מִשְּׁאָר הַסַּנְהֶדְרִין, שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין[46].**

43) זהו נשיא הסנהדרין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 44) בבית־דין של שלשה (שם). 45) להיות ראש הסנהדרין (ירושלמי שם) שאם יחזירוהו יהרוג אותם, שיתנקם בהם. ובירושלמי הוריות פ"ג, ה"א הנוסח: מוטב שלא יחזירוהו, שהורגים אותו. ומפרש הכסף־משנה, כאילו הורגים אותו, מפני שיזלזלו בכבודו, ונוח לו שלא יחזירוהו. וראה בהל' רוצח פ"ז, הי"ד. 46) משנה, במנחות צט, ב. וכיוצא בזה אמרו (יומא יב, ב) "אירע בו (בכהן גדול) פסול, ומינו אחר תחתיו, ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול (=משום איבה), ולא לכהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין", והשווה הל' כלי המקדש פ"ד הכ"א־כ"ב, וראה במוספנו "תשובות הרמב"ם".

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) הגדרות לסוגי לאווין שאין לוקים עליהם. עונש מיוחד למי שעבר שלוש פעמים על איסור לאו, שיש בו כרת. גזירת הכתוב לא לענוש עונש גופני על־פי הודאת העבריין.

11 **א. אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין: כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה**
12 **שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת[2] וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין[3], כְּגוֹן**
13 **אוֹכֵל חֵלֶב וָדָם וְחָמֵץ בְּפֶסַח[4]. וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא**
14 **תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[5], כְּגוֹן אוֹכֵל**
15 **טֶבֶל[6] וְכֹהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְהוֹרָה[7]. וְכֵן כָּל**
16 **הָעוֹבֵר עַל לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן אוֹכֵל בָּשָׂר**
17 **בְּחָלָב אוֹ לוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז[8]. אֲבָל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה,**
18 **כְּגוֹן הוֹלֵךְ רָכִיל[9] וְנוֹקֵם וְנוֹטֵר וְנוֹשֵׂא שֵׁמַע שָׁוְא[10] -**
19 **אֵינוֹ לוֹקֶה[11].**

2) שימות קודם זמנו, ונפשו נכרתת מחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה פ"ח, ה"א. 3) מארבע מיתות שנמסרו לבית־דין, המנויות לעיל פי"ד, ה"א. 4) משנה במכות יג, א. ומדובר שהתרו בהם משום מלקות. ואין זה מחוייב "משום שתי רשעיות" - לפי שיכול לפטור עצמו מעונש כרת, שאם יעשה תשובה בית־דין של מעלה מוחל לו, וכבר נתבאר לעיל פי"ז, ה"ז: "כל מחוייבי כרת שלקו - נפטרו מידי כריתתם", אבל מחוייבי מיתת בית־דין אינם לוקים, שאי־אפשר לחייבם בשתי פורעניות. שאפילו ילקו, סופם להיהרג, ואפילו יעשו תשובה אין בית־דין של מטה מוחל להם, והתורה אמרה (דברים כה, ב) "כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום שתי רשעיות (שם עמ' ב). וראה לקמן פי"ט, ה"א, מנין כל לא־תעשה שיש בהן כרת. 5) שימות קודם זמנו, אבל אין נפשו נכרתת מחיי עולם־הבא (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פ"ט, מ"ו). 6) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה תרומות ומעשרות (מכות יג, א). 7) סנהדרין פג, א. וראה לקמן פי"ט, ה"ב אות ז ובביאורנו שם. ובתוספתא מכות פ"ד, מ"ח שנינו: "חייבי מיתה בידי שמים מלקים אותם". ומהטעם הנזכר לעיל אות ג, שהרי עונש מיתה בידי שמים קל מעונש כרת. ובוודאי אם עשה תשובה – בית־דין של מעלה מוחל לו (קרית ספר). 8) בגד מצמר ופשתים, ראה דברים כב, יא. ולוקה, כמפורש במשנה, מכות כא ב "אף הלובש כלאים". 9) שטוען דברים, והולך מזה לזה (הל' דעות פ"ז, ה"ב). 10) דיין השומע אחד מבעלי־הדין שלא בפני בעל־דינו חבירו (ראה לקמן פכ"א, ה"ז). 11) מכות טז, א, והטעם מבואר שם יג, ב שעונש מלקות נסמך אל לא־תעשה של "חוסם שור בדישו" (ראה דברים כה, ד) - לומר לך: כל לאו שאין בו מעשה ואינו דומה ל"חוסם שור" - אינו לוקה. וראוי להעיר, שעל הלאו של "לא תשא

שמע שוא" ממילא אינו לוקה, שהרי הוא כולל ענינים הרבה (ראה לקמן פכ"א, ה"ז), ואין לוקים על "לאו שבכללות", כמבואר בסמוך ה"ג, ולא נקטו רבינו כאן אלא לדוגמא בלבד (לחם־משנה).

ב. כָּל לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה - אֵין לוֹקִין עָלָיו, חוּץ מִנִּשְׁבָּע[12] וּמֵמֵר[13] וּמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם[14]. וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין, כְּגוֹן לֹא תִנְאָף[15], לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת[16] - אֵין לוֹקִין עָלָיו[17]. וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּן לְתַשְׁלוּמִין, כְּגוֹן לֹא תִגְזֹל וְלֹא תִגְנֹב - אֵין לוֹקִין עָלָיו[18]. וְכָל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֶׂה, כְּגוֹן לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים[19], לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ[20] - אֵין לוֹקִין עָלָיו, אֶלָּא אִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהֶן[21]. וְעַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת[22] - אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּשְׁאָר כָּל הַלָּאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה[23] - לוֹקִין עֲלֵיהֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו"

"אבל אין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב ניתקו לעשה". כאן הפריד דין גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאוין הניתנים לתשלומין. ודייק בזה הגאון הרוגוצ'ובי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים ה'עשה' התבטל ה'לאו', אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין, כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו בהלכות גניבה (פ"א ה"א) "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(ע"פ לקו"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37)

12) שבועת שוא או שקר, שנאמר (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" — בית־דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית־דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו (שבועות כא, א). 13) ובכת"י התימנים: וממר. שמחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, והכתוב אומר (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ולוקה עליה משום שבדיבורו עשה מעשה, שעושה מחולין קדשים (תמורה ג, ב). 14) בשמו של הקב"ה. שנאמר (דברים כח, נח), אם לא תשמור לעשות... ליראה את השם... והפלא ה' את מכותך - הפלאה - זוהי מלקות, ככתוב: והפילו השופט. ואזהרה למקלל: לא תקלל חרש (תמורה שם) וראה לקמן פכ"ו, ה"א, ג. וראוי להעיר, שגם עד זומם וכן מוציא שם־רע לוקה, ראה לקמן פי"ט, ה"ד אות קל, וקס"א, אלא מוציא שם־רע נקרא: יש בו מעשה, שאינו חייב עד שיבעל; ועד זומם - התורה קוראתו מעשה, ככתוב "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (בבא־קמא ה, א. וראה בשבועות כא, א ב'תוספות' ד"ה: חוץ מנשבע). 15) שחייבים עליו חנק. 16) שחייבים עליו סקילה. 17) מכות יג, ב, כשהתרו בו למלקות בלא מיתה, לפי שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי הוצרך להזהירו, שאם לא כן - לא היה יכול לחייבו מיתה (רש"י שם). 18) שם טז, א, שנפטר בתשלומין. וכבר נתבאר לעיל פט"ז, הי"ב "שאין אדם משלם ולוקה". וכן אמרו (משנה, במכות ד, א) "כל המשלם - אינו לוקה". 19) שכתוב אחריו: "שלח תשלח את האם" — לומר, זוהי תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (רש"י שם, ד, ב). וראה במשנה, שם יז, א. 20) וכתוב אחריו: "לעני ולגר תעזוב אותם" - לומר לך: לא תכלה, ואם כילית - תעזוב אותם לעניים (שם טז, ב וברש"י). 21) כגון שנשחטה האם שלקח, או אכל העיסה שלא הפריש ממנה פאה, וראה לעיל פט"ז, ה"ד. 22) מבואר בסמוך ה"ג. 23) שהם לאוין מפורשים, לא שיבואו מכלל 'עשה', כגון איסור בעולה לכהן גדול, שמכלל שנאמר (ויקרא כא, יג) "והוא אשה בבתוליה יקח" אתה למד, שאינה בתולה - לא יקח, ולאו הבא מכלל 'עשה', הרי הוא כ'עשה' (ראה הל' אישות פ"א, ה"ח), ואין לוקים עליו, כמבואר ביבמות עג, ב. נמצאו ששה מיני לאוים שאין לוקים עליהם: אין בו מעשה; ניתן לאזהרה מיתת בית־דין; ניתן לתשלומין; ניתק ל'עשה'; לאו שבכללות; לאו הבא מכלל 'עשה' (פירוש המשנה לרבינו, מכות פ"ג, מ"א).

ג. אֵי זֶהוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת? זֶה לָאו אֶחָד שֶׁכּוֹלֵל עִנְיָנִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם[24]. וְכֵן אִם נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹאִיל וְלֹא יִחֵד[25] לוֹ לָאו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן - אֵין לוֹקִין עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֶלָּא אִם כֵּן חִלֵּק אוֹתָהּ בְּלָאוִין אֲחֵרִים, אוֹ נֶאֱמַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[26] שֶׁנֶּחְלְקוּ[27]. כֵּיצַד? כְּגוֹן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל - אֵינוֹ לוֹקֶה עַל הַנָּא וְהַמְבֻשָּׁל[28] שְׁתַּיִם[29] אֶלָּא אַחַת[30]. וּבֶחָדָשׁ[31] הוּא אוֹמֵר: וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ, וְחַיָּב עַל שְׁלָשְׁתָּן שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[32] שֶׁזֶּה לְחַלֵּק[33]. הֲרֵי נֶאֱמַר: לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֹסֵם קְסָמִים. וְאַף עַל פִּי[34] שֶׁכָּלַל כָּל הָעִנְיָנִים בְּלָאו אֶחָד, הֲרֵי חִלֵּק אוֹתָם בְּלָאוִין אֲחֵרִים, וְאָמַר: לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[36].

24) שהוא כולל: לא לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה; לא לאכול בשר הקרבן ועדיין הדם במזרק; ואין מברים הקרובים על הרוגי בית־דין (ראה לעיל פי"ג, ה"ד); ובית־דין שהרג את הנפש אסור לאכול כל היום (שם), ואזהרה לבן סורר ומורה (הכל בסנהדרין סג, א). שכל אלה אינם דומים ללאו של "חוסם שור בדישו", שהוא לאו מיוחד לעצמו, וכבר נתבאר לעיל אות י' שעונש מלקות נסמך ללאו של חסימה, ללמוד ממנו עונש מלקות ללאוין הדומים בדיוק כמותו (פסחים מא, ב). 25) הכתוב. 26) שקיבלנו ממשה. 27) שיש להם דין של לאוין שנחלקו כל אחד לעצמו. 28) שאכלם כאחד. 29) הואיל ולא נאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ולא בשל מבושל". 30) והוא־הדין כשיאכל ממנו "נא" בלבד ילקה (פסחים מא,

ב). וגירסת רבינו שם: "רבא אמר, אין לוקין על לאו שבכללות" (=ולא כגירסתנו: אביי אמר וכו'). כי כן העתיק הגירסא ב'ספר המצוות' כלל ט. והשווה הל' קרבן פסח פ"ח, ה"ד. וכאן הוא חייב מלקות אחת על־כל־פנים, בניגוד ללאו של: "לא תאכלו על הדם" שאין לוקין כלום על כל ענין שבו. כי כאן פירט הכתוב בעצמו את הענינים: נא ומבושל, וכאילו אמר על כל אחד מהם ילקה, ואילו ב"לא תאכלו על הדם" לא פירט הכתוב שום ענין מהם, ולפיכך אין לוקין על שום ענין הנכלל בלאו כולל זה. 31) באיסור אכילת התבואה החדשה לפני שהקריבו את העומר. 32) כריתות ה, א. 33) השווה הל' מאכלות אסורות פ"י, ה"ג. 34) חסר כאן, ובכת"י תימן הנוסח: ...קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף אע"פ וכו'. 35) "וכאן מעונן ומנחש לחלק - והזכירם באמצע - כך כל מה שלפניהם ואחריהם הם כמו מעונן ומנחש" (לשון רבינו ב'ספר המצוות' שם). ומקור הדברים בירושלמי סנהדרין פ"ז, ה"ה. 36) כגון: אשה זונה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה מאישה לא יקחו (ויקרא כא, ז) "וכבר נתבאר (בקידושין עז, ב) שהוא חייב על כל אחת ואחת, אפילו באשה אחת" ('ספר המצוות' שם), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ז ה"י, וב'ספר המצוות' ל"ת קסא.

1 **ד. מִי שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר כָּרֵת[37], וְלָקָה פַּעַם**
2 **שְׁנִיָּה עַל אוֹתוֹ כָּרֵת עַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֵלֶב וְלָקָה**
3 **עָלָיו, וְאָכַל חֵלֶב פַּעַם שְׁנִיָּה וְלָקָה עָלָיו, אִם אָכַל**
4 **פַּעַם שְׁלִישִׁית - אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ[38]. אֶלָּא מַכְנִיסִין**
5 **אוֹתוֹ לְכִפָּה[39], וְהוּא מָקוֹם צַר כְּפִי קוֹמָתוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל**
6 **לִשְׁכַּב בּוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ, עַד שֶׁיֵּצְרוּ**
7 **מֵעָיו וְיִכְלֶה[40]. וְאַחַר כָּךְ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוֹרִים[41],**
8 **עַד שֶׁכְּרֵסוֹ נִבְקַעַת[42].**

37) שהתרו בו משום מלקות, כמבואר לעיל ה"א. 38) כיון שהפקיר עצמו כל כך, מקרבים מיתתו ואין ממתינים לו עד שיכרתוהו בידי שמים, כי סוף־סוף בן מות הוא (סנהדרין פא, ב). 39) חדר שגגו עגול ומקומר "ונתת אותו אל המהפכת" (ירמיה כא, כו) מתרגם יונתן: ותתן יתיה לכיפתא. 40) טעות דפוס, וצ"ל: ויחלה, וכן הוא בדפוסים קדומים ובכת"י. 41) שנופחות בתוך מעיו. 42) מתוך שנתכווצו מעיו, הן נבקעים (שם). ודוקא כשעבר על אותו איסור כרת עצמו שלש פעמים, אבל עבר על שתים ושלש כריתות נפרדות, טעם איסורים רצה לטעום, ועדיין לא הפקיר כל־כך (שם).

9 **ה. מִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּר כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין,**
10 **וְהִתְרוּ בּוֹ[43], וְהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שָׁתַק וְלֹא קִבֵּל עָלָיו**
11 **הַתְרָאָה[44] - אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[46], וְאֵין**
12 **מַלְקִין אוֹתוֹ[47]. חָזַר וְעָשָׂה כָּךְ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהִרְכִּין**
13 **בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שָׁתַק - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ וְאֵין מַלְקִין**
14 **אוֹתוֹ. חָזַר פַּעַם שְׁלִישִׁית וְעָבַר, וְהִתְרוּ בּוֹ, אַף עַל**
15 **פִּי שֶׁהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שָׁתַק[48] - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכִפָּה**
16 **עַד שֶׁיָּמוּת[49]. וְכָל אֵלּוּ שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן הַהַתְרָאָה**
17 **- מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת[50], הוֹאִיל וְחָטְאוּ מִכָּל**
18 **מָקוֹם[51]. אֲפִלּוּ עַל אִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים - מַכִּין**
19 **אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[52].**

43) למיתה, או למלקות - באיסור כרת. 44) נענע בראשו כמסכים. 45) שלא אמר: על־מנת־כן אני עושה. 46) לעיל פי"ב, ה"ב. 47) כמבואר לעיל פט"ז, ה"ד. 48) אין זו התראה להמיתו מיתת בית־דין באופן ישיר. 49) שהרי הוחזק רשע בשלוש עבירות של התראת מלקות (שם). וחכמינו שם מצאו רמז לכך "תמותת רשע רעה" (תהלים לד, כב), ומפרש רש"י: מי שהוחזק רשע - תמיתנו רעתו, הרי שמוחזק רשע - בר מיתה הוא. ועצם הדין של "כניסה לכיפה" הלכה למשה מסיני הוא, שמפורש ברש"י שם. והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"ח. 50) מפורשת לעיל פט"ז ה"ג בביאורנו שם. 51) והרי התרו בהם. 52) תוספתא מכות פ"ג, ה"י: כהן שנכנס לארץ העמים או שיצא לחוץ לארץ (=שגזרו עליה טומאה) מכים אותו מכת מרדות. ושם הוסיפו: "מכת תורה - ארבעים חסר אחת, אומדים אותו - אם יש לו ללקות לוקה, ואם לאו אינו לוקה; מכת מרדות - אינה כן, אלא מכים אותו עד שיקבל עליו (=לפרוש מהעבירה), או עד שתצא נפשו".

20 **ו. הַגּוֹנֵב כְּלִי שָׁרֵת מִן הַמִּקְדָּשׁ[53], וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסֵם[54],**
21 **וְהַבּוֹעֵל אֲרַמִּית[55] - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לָהֶן[56]; אֶלָּא**
22 **הַקַּנָּאִין[57] פּוֹגְעִין[58] בָּהֶן, וְכֹל שֶׁהוֹרְגָן - זָכָה. וְכֵן כֹּהֵן**
23 **שֶׁשִּׁמֵּשׁ[59] בְּטֻמְאָה[60] - לֹא הָיוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין**
24 **אוֹתוֹ לְבֵית דִּין[61], אֶלָּא פִּרְחֵי כְּהֻנָּה[62] הָיוּ מוֹצִיאִין**
25 **אוֹתוֹ חוּץ לָעֲזָרָה[63] וּפוֹצְעִין אֶת מֹחוֹ בִּגְזִירִין[64]. גְּזֵרַת**
26 **הַכָּתוּב הִיא, שֶׁאֵין מְמִיתִין בֵּית דִּין וְלֹא מַלְקִין אֶת**
27 **הָאָדָם בְּהוֹדָאַת פִּיו[65], אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים[66]. וְזֶה**
28 **שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ לְעָכָן[67] וְדָוִד לְגֵר עֲמָלֵקִי[68] בְּהוֹדָאַת**
29 **פִּיהֶם - הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה[69], אוֹ דִּין מַלְכוּת הָיָה[70].**
30 **אֲבָל הַסַּנְהֶדְרִין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מַלְקִין הַמּוֹדֶה**
31 **בַּעֲבֵרָה. שֶׁמָּא נִטְרְפָה[71] דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה. שֶׁמָּא מִן**
32 **הָעֲמֵלִין מָרֵי נֶפֶשׁ הוּא, הַמְחַכִּים לָמוּת, שֶׁתּוֹקְעִין**
33 **הַחֲרָבוֹת בִּבְטְנָם וּמַשְׁלִיכִין עַצְמָן מֵעַל הַגַּגּוֹת. שֶׁמָּא**
34 **כָּךְ זֶה יָבוֹא וְיֹאמַר דָּבָר שֶׁלֹּא עָשָׂה, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג[72].**
35 **וּכְלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: גְּזֵרַת מֶלֶךְ הִיא[73].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אלא הקנאין פוגעין בהם"

משמע מלשונו שאינו חיוב אלא רשות, וכן בהלכות איסורי ביאה (פי"ב ה"א) כתב "הבא לימלך אין מורין לו", וכן לדעת כמה וכמה ראשונים אינו ציווי כלל אלא רשות. ויש לומר שמטעם זה השמיטו השו"ע, ורק באה"ע כתבו ברמז "אם לא פגעו בו קנאים כו'" וגם הרמב"ם (שם) כתבו בדרך סיפור דברים "אם פגעו בו קנאין והרגוהו כו'". וה'טור' כתב "היו קנאין פוגעין בו כו'" כי כאמור אינו חיוב אלא רשות.

(ע"פ לקו"ש חי"ח עמוד 319 הערה 14)

~ נקודות משיחות קודש ~

"גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית־דין ואין מלקין את האדם בהודאת פיו כו'".

נפשו וחייו של אדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פיקדון ולא לבעלות שלו, וכפסק רבינו הזקן "אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו" (חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד) היינו שאינו רק עניין של איסור אלא שגם מדיני הקניינים אין לו בעלות על גופו. משא"כ ממונו של אדם נמסר לו באופן שנעשה בעליו של ממון זה.

ויש להביא ראיה לחילוק זה, ממאמר חז"ל (ברכות לה.) "אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה... כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לה' הארץ ומלואה". אבל אין חייבים בברכת הנהנין אלא על דבר שגופו נהנה ממנו, ולא תיקנו ברכה על קבלת ממון כי בנוגע לנפשו וגופו של האדם שהם "קנין הקב"ה" באופן שאין לאדם בעלות עליהם, גם ההנאות שלהם כמותם, ולכן הן "קדשי שמים" שאסור להנות מהם בלא ברכה.

מה־שאין־כן נכסי האדם וממונו, מלכתחילה אינם בגדר נכסי שמים, כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן אין צריך ברכה להתיר הנאת ממון.

אמנם מצד הקב"ה, אין הבדל בין נפשו וגופו של אדם ובין ממונו, כי כל העולם ומלואו הוא של הקב"ה בשווה אלא שההבדל הוא מצד האדם. בנפשו וגופו ניכרת בעלותו של הקב"ה, ובכל יום הוא אומר מחדש: "נשמה שנתת בי" ומחוייב בתורה ומצוות ונרגשת קדושתה של הנשמה. אבל בממונו לא ניכרת בעלותו של הקב"ה, ולכן בדיני התורה יש לאדם רשות ובעלות על ממונו ונכסיו.

(נ"פ לקו"ש חלק ל"ד עמוד 106)

53) ואיסורו רמוז בתורה (במדבר ד, כ) "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו" - לשון גניבה, שמבליע ומחביא (סנהדרין פא, ב וברש"י), וכן הכתוב אומר (איוב כ, טו) "חיל בלע ויקיאנו" - הרי שבלע - לשון גניבה. 54) מברך את השם (=הקב"ה) בשם עבודה־זרה (שם, ובפירוש המשנה לרבינו שם). והרי זה נראה כמברך את השם, שענשו סקילה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז (שם פב, ב). 55) וענשו מפורש בנביאים (מלאכי ב, יא) "כי חילל יהודה קודש ה'... ובעל בת אל נכר" - זה הבא על הגויה, והכתוב מכריז: "יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה" (שם פב, א) והשווה הל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ו. 56) להלקותם או לענשם עונש אחר. 57) בני אדם כשרים, המקנאים קנאתו של מקום (שם פא, ב וברש"י). 58) ממיתים, ככתוב (מלכים־א, ב, כט) "לך פגע בו", ודבר זה הלכה למשה מסיני, כמבואר ברש"י שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "ובועל ארמית - שיבעול בת עובדי ע"ז בפרהסיא בעשרה מישראל... ובשעת מעשה, כגון פינחס (ראה במדבר כה, ח), אבל אחר שבא עליה ופירש... או שאינה עובדת ע"ז, אסור להרגו, לפי שהוא מחוייב בכרת... ואם ישאל לנו הקנאי אם יפגע בו אם לא - ואפילו הוא בשעת מעשה - אין מורים לו". והשווה הל' איסורי ביאה פי"ב, ה"ד־ה. ע"פ סוגיית התלמוד בסנהדרין פב, א. 59) שעבד עבודת המקדש. 60) כשהוא טמא, וענשו מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא כב, ב) "דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי", וזה החילול הוא כמו החילול האמור בתרומה (שם ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (פירוש המשנה לרבינו בסנהדרין פ"ט מ"ו, ע"פ הגמרא שם פג, ב). 61) להלקות מלקות ארבעים, כמבואר לקמן פי"ט, ה"ב, אות יג. 62) בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח בהם. 63) שלא יטמא את העזרה במותו. עזרה - חצר המקדש. 64) בקעיות של עצים (משנה בסנהדרין פא, ב). ובהל' ביאת המקדש פ"ד ה"ב, מסיים רבינו: "ראין ממחים עליהם בכך". 65) שאדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע (יבמות כה, ב), ומפרש רש"י: וזה שאמרו (בבא־מציעא ג, ב) "הודאת פיו כמאה עדים" - אין זה אלא בממון, אבל לקנס ולעונש מלקות ולהפסל - לא. וב'ספרי' פרשת שופטים אות קפח: "ומה במקום שאין פיו מצטרף עם עד אחד למיתה" וכו'. ובירושלמי קידושין פ"א, ה"א מנו החילוקים בין דיני ישראל לדיני הגוים, ואמרו: "רבי יודה בן פזי מוסיף: בחנק ומפי עצמו, מה טעם? כי דם באדם", כלומר, שמיתת בני נח אינה אלא בחנק, ועל־פי הודאת עצמו, שנאמר (בראשית ט, ו) "באדם דמו ישפך", באדם - אפילו ע"י הודאת עצמו, דמו ישפך (קרבן העדה, שם) הרי שבדיני ישראל אינו כן. 66) ככתוב (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר". 67) יהושע ז, כ, כה. 68) שמואל־ב א, טו. ושם טז: "דמך על ראשך כי פיך ענה בך לאמר, אנכי מותתי את משיח ה'". 69) על־פי הדיבור, "שכן נאמר לו מפי הגבורה" ('מדרש רבה' במדבר פכ"ג, אות ו). 70) ואע"פ שכתב רבינו לעיל פי"ד ה"ב: "אין רשות למלך להרוג... אלא בסייף בלבד" - בכל זאת דן יהושע את עכן לשריפה. כי לעיל מדובר כשהמלך עושה לכבוד עצמו כשמורדים בו, וכאן מדובר כשהוא עושה סייג לתורה, לענוש את הפוקרים בה, הרשות בידו להרוג בכל המיתות (הגהות 'מנחת חינוך'). 71) נתבלבלה. 72) כמסופר ב'מדרש קהלת' פ"ב על הפסוק: ושנאתי את החיים, מעשה באחד שכתב מכתב גנאי לאדריאנוס קיסר, גזר הקיסר, שכל מי ששלח המכתב יפרסם עצמו למלך. הלך אחד ופרסם עצמו. ציוה המלך להוריד ראשו, אמר לו המלך, למה אמרת כן? ענהו, אתה פודה אותי משלש צרות. אין לי מה לאכול, ולא לאשתי ולא לבני. אמר המלך: הואיל והוא חי חיי צער, הניחו לו. קרא על עצמו: "ושנאתי את החיים". 73) אע"פ שטעם זה הגיוני הוא, אינו מספיק לגבי עונש מלקות, ולפיכך מחליט רבינו שזוהי גזירת המלך. והרדב"ז מוסיף: שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, ככתוב (יחזקאל יח, ד) "כל הנפשות לי הנה". ולפיכך אין הודאתו מועילה על דבר שאינו שלו, וגם מלקות היא חצי מיתה, אבל ממונו הוא שלו, ולפיכך אומרים בו: "הודאת בעל־דין כמאה עדים". ועם כל זה, אף הוא מסיים ואומר: גזירת המלך היא ואין להרהר.

יום שני י"ג סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתה בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

1 **א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת[2] וְאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית**
2 **דִּין[3] שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן[4] - אֶחָד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלּוּ הֵן: א)**
3 **הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[5]. ב) הַבָּא עַל אַחוֹת אָבִיו[6]. ג) הַבָּא**
4 **עַל אַחוֹת אִמּוֹ[7]. ד) הַבָּא עַל אַחוֹת אִשְׁתּוֹ[8]. ה) הַבָּא**
5 **עַל אֵשֶׁת אָחִיו[9]. ו) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו[10]. ז)**
6 **הַבָּא עַל הַנִּדָּה[11]. ח) הָאוֹכֵל חֵלֶב[12]. ט) הָאוֹכֵל דָּם[13].**
7 **י) הָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח[14]. יא) הָאוֹכֵל בְּיוֹם**
8 **הַכִּפּוּרִים[15]. יב) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[16].**
9 **יג) הָאוֹכֵל הַנּוֹתָר[17]. יד) הָאוֹכֵל פִּגּוּל[18]. טו) הַטָּמֵא**
10 **שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ[19]. טז) הַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לָעֲזָרָה[20]. יז)**
11 **הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[21]. יח) הַמַּעֲלֶה קָדָשִׁים**
12 **בַּחוּץ[22]. יט) הַמְּפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן[23]. כ) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן**
13 **הַמִּשְׁחָה[24]. כא) הַמְּפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת[25].**

2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. 3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י-יג נמנו כל שישה ושלושים הרוגי בית־דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם, יג. 8) שם, יח. 9) שם, טז. 10) שם, יד. 11) שם, יט. וכל עריות אלה ענשן כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 12) שם, ז, כג. 13) שם, כו. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עוונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא־תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג־ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא תתבאר בסמוך. 22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא־תעשה (זבחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (זבחים קז, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה צ. 23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל, לב). 24) את גופו, משמן שעשה משה למשכן ולאהרון ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסך" (שם, שם). 25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לז). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לעניין מלקות במשנה מכות יג, א.

14 **ב. כָּל מְחֻיָּבִין מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[26], שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה**
15 **וְיֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה[27], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - שְׁמוֹנָה עָשָׂר.**
16 **וְאֵלּוּ הֵן: א) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[28], בֵּין**
17 **טְהוֹרָה[29] בֵּין טְמֵאָה[30]. ב) זָר שֶׁאָכַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[31].**
18 **ג) זָר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם[32]. ד)**
19 **זָר שֶׁאָכַל חַלָּה[33]. ה) הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁלֹּא הוּרַם מִמֶּנּוּ**
20 **תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[34]. ו) הָאוֹכֵל עִסָּה**
21 **שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ[35]. ז) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁאָכַל תְּרוּמָה**
22 **טְהוֹרָה[36]. ח) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁלֹּא**
23 **לַעֲבוֹדָה[37]. ט) כֹּהֵן שֶׁיָּצָא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת**
24 **עֲבוֹדָה[38]. י) לֵוִי שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת כֹּהֲנִים[39]. יא) זָר**
25 **שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ[40]. יב) מְחֻסַּר בְּגָדִים[41] - הֲרֵי הוּא**
26 **כְּזָר, וְלוֹקֶה אִם עָבַד[42]. יג) כֹּהֵן טָמֵא שֶׁשִּׁמֵּשׁ[43]. יד)**
27 **שְׁתוּי יַיִן שֶׁשִּׁמֵּשׁ[44]. טו) טְבוּל יוֹם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[45]. טז)**
28 **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ[46]. יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ שֶׁשִּׁמֵּשׁ[47].**
29 **יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשִּׁמֵּשׁ[48].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מחוסר כיפורים ששימש".

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב.) את הפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה.

הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה לשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה".

מלשונו משמע שהחיוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן.

וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקראו מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ ש**טהר מטומאתו** וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא **חסר** ולא **גמרה טהרתו** כדי לאכול בקדשים כו'" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת. משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(נ"פ לקו"ש חלק כ"ז ע' 80)

26) מיתה בידי שמים קלה מכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערירי. 27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. 28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. 29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. 30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. 31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא־תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. 32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידיך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצות לא־תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא־תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). 33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד־ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". 34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות לא־תעשה קנג שזה מכוון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שנינו: "ותרומת מעשר טבל עוון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח.

35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. 36) אזהרתו - "איש־איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקיבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרתי... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא־תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. 37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא־תעשה כז (ספר המצוות לא־תעשה סח). 38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסה). 39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד, לא־תעשה לב (ספר המצוות לא־תעשה עב). 40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "והזר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "והזר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא־תעשה עד). 41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. 42) שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין

כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. 43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "ויינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול־חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא־תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. 44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כוהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא־תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב. ושתוי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא־תעשה כט. 45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוקיהם". ובסנהדרין פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב שם, כב, ב, תנהו עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול - חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא־תעשה עו). 46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג־טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו: "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל, שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. 47) שעברו עליו יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לג. 48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד). ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן הלכה ד, לא־תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה י"ד.

1 **ג. אֲבָל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם[49], אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה[50] - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
3 **מִצְוַת עֲשֵׂה[51]. וְכֵן נָבִיא שֶׁכָּבַשׁ נְבוּאָתוֹ[52], אוֹ שֶׁעָבַר**
4 **עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, אַף עַל פִּי**
5 **שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן בְּמִיתָה[53] - אֵינוֹ לוֹקֶה. שֶׁהֵן בָּאִין מִכְּלַל**
6 **עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל**
7 **עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה[54], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו.**
8 **ד. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין בָּהֶן לֹא כָּרֵת וְלֹא**
9 **מִיתַת בֵּית דִּין[55], שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶן - מֵאָה שְׁשִׁים**
10 **וּשְׁמוֹנָה. וְאֵלּוּ הֵן: א) הָעוֹשֶׂה אֱלִיל[56]. ב) הָעוֹשֶׂה**
11 **אֱלִיל לְנוֹי[57]. ג) הַפּוֹנֶה אֶל אֱלִילִים[58] בְּאֶחָד מִן**
12 **הַמַּעֲשִׂים[59]. ד) הַמִּקִּים מַצֵּבָה[60]. ה) הַנּוֹטֵעַ אִילָן**
13 **בַּמִּקְדָּשׁ[61]. ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית[62]. ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם**
14 **עֲבוֹדָה זָרָה[63]. ח) הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ[64]. ט) הַנֶּהֱנֶה בָּהּ[65].**
15 **י) הַבּוֹנֶה עִיר הַנִּדַּחַת[66]. יא) הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה[67]. יב)**
16 **הָעוֹשֶׂה כְּחֲקוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[68]. יג) הַקּוֹסֵם[69]. יד)**
17 **הַמְעוֹנֵן[70]. טו) הַמְנַחֵשׁ[71]. טז) הַחוֹבֵר[72]. יז) הַדּוֹרֵשׁ**
18 **אֶל הַמֵּתִים[73]. יח) הַמּוֹחֵק שֵׁם[74] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן**
19 **הוֹרֵס[75] אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ שׂוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ[76].**
20 **יט) הַמְכַבֶּה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ[77]. כ) הָעוֹלֶה עָלָיו**
21 **בְּמַעֲלוֹת[78]. כא) הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה בִּבְגָדִים טְמֵאִים[79].**
22 **כב) זָב וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[80] שֶׁנִּכְנַס לְהַר הַבַּיִת[81]. כג) הַמֵּסִיר**
23 **בַּדֵּי אָרוֹן[82]. כד) הַמַּזִּיחַ[83] חֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד[84]. כה)**
24 **הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמְּעִיל[85]. כו) הַמַּקְרִיב עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[86].**
25 **כז) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה[87]. כח)**
26 **בַּעַל מוּם שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[88]. כט) שָׁתוּי[89] שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם[90].**
27 **ל) בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁמֵּשׁ[91]. לא) עָרֵל שֶׁשִּׁמֵּשׁ[92]. לב) כֹּהֵן**
28 **שֶׁעָבַד בַּעֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם[93]. לג) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ**
29 **פְּרוּעַ רֹאשׁ[94]. לד) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ**
30 **בְּגָדִים[95]. לה) הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין[96]. לו)**
31 **הַשּׁוֹחֲטָן[97]. לז) הַזּוֹרֵק דְּמֵיהֶן[98]. לח) הַמַּקְטִיר**
32 **אִמּוּרֵיהֶן[99]. לט) הַמַּקְרִיב קָרְבְּנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**
33 **בַּעֲלֵי מוּמִין[100]. מ) הַמַּטִּיל מוּם בְּקָדָשִׁים בִּזְמַן**
34 **הַמִּקְדָּשׁ[101]. מא) הָעוֹבֵד בְּקָדָשִׁים[102]. מב) הַגּוֹזֵז**
35 **אוֹתָן[103]. מג) הַמַּקְטִיר שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ[104]. מד)**
36 **הָעוֹשֶׂה שְׁיָרֵי מִנְחוֹת מֵחָמֵץ[105]. מה) הַמַּקְרִיב[106] בְּלֹא**
37 **מֶלַח[107]. מו) הַמַּקְרִיב אֶתְנַן אוֹ מְחִיר כֶּלֶב[108]. מז)**
38 **הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא[109]. מח) הַנּוֹתֵן עָלֶיהָ[110]**
39 **לְבוֹנָה[111]. מט) הַנּוֹתֵן שֶׁמֶן בְּקָרְבַּן סוֹטָה[112]. נ) הַנּוֹתֵן**
40 **עָלָיו[113] לְבוֹנָה. נא) הַמַּבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף[114]. נב)**
41 **הַמֵּמִר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[115]. נג) הָאוֹכֵל בְּשַׂר קֹדֶשׁ**
42 **שֶׁנִּטְמָא[116]. נד) הָאוֹכֵל מִפְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[117]. נה)**
43 **כֹּהֵן שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[118] חוּץ לָעֲזָרָה[119]. נו)**
44 **זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אַחַר מַתַּן דָּמִים[120]. נז)**

49) שלא רחץ ידיו ורגליו. 50) ככתוב (שמות ל, כא) "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". 51) לא הוזכר בה לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות עשה. 52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמיתי, ראה יונה א, ג. 53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא יִשָּׁמע, לא ישמיע" סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב־ג. 54) יבמות נד, ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח.

1 זָר שֶׁאָכַל בְּשַׂר בְּכוֹר[121]. נח) כֹּהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר
2 שֶׁאוֹכֶלֶת[122] חָזֶה וָשׁוֹק[123], אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת
3 בַּעְלָהּ[124]. נט) חֲלָלָה[125] שֶׁאָכְלָה תְּרוּמָה[126]. ס)
4 הָאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[127]. סא) הָאוֹכֵל
5 קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים[128]. סב) הָאוֹכֵל בְּכוֹר
6 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[129]. סג) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[130] אַחַר
7 שֶׁרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת[131] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[132]. סד) כֹּהֵן
8 שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה
9 בָּעֲזָרָה[133]. סה) כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם
10 אַחַר שֶׁהִנִּיחָם בָּעֲזָרָה[134]. סו) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי
11 שֶׁנִּטְמָא בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם שֶׁיִּפָּדֶה[135]. סז) טָמֵא שֶׁאָכַל
12 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַטָּהוֹר בִּירוּשָׁלַיִם[136]. סח) הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר
13 שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת[137], וְכֵן כָּל הַקֳּדָשִׁים[138]. סט) עָרֵל
14 שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמוֹת[139]. ע) הָאוֹכֵל מִמִּנְחַת
15 כֹּהֵן[140], וְכֵן מִכָּל דָּבָר שֶׁהוּא כָּלִיל לָאִשִּׁים[141]. עא)
16 הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[142], וְכֵן מִכָּל הַטָּעוּן
17 שְׂרֵפָה[143]. עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הֶחָמֵץ[144]. עג)
18 הַשּׁוֹבֵר בּוֹ עֶצֶם, בֵּין בָּרִאשׁוֹן בֵּין בַּשֵּׁנִי[145]. עד)
19 הַמּוֹצִיא מִבְּשָׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ[146]. עה) הָאוֹכֵל
20 מִבְּשָׂרוֹ חוּץ מֵחֲבוּרָתוֹ[147]. עו) הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרוֹ נָא[148]
21 אוֹ מְבֻשָּׁל[149]. עז) הַנֶּהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בְּמִזִּיד[150]. עח)
22 הָאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא הֻפְרַשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר, אֲפִלּוּ
23 מַעְשַׂר עָנִי[151], אַף עַל פִּי שֶׁהוּרְמוּ תְּרוּמוֹתָיו[152]. עט)
24 הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ לִסְקִילָה[153], אַף
25 עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה[154]. פ) הָאוֹכֵל בְּהֵמָה טְמֵאָה[155]. פא)
26 הָאוֹכֵל עוֹף טָמֵא[156]. פב) הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא[157]. פג)
27 הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָעוֹף[158]. פד) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ[159].
28 פה) הָאוֹכֵל שֶׁרֶץ הַמַּיִם[160]. פו) הָאוֹכֵל רֶמֶשׂ
29 הָאֲדָמָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָבֶה[161]. פז) הָאוֹכֵל
30 תּוֹלָעִים שֶׁבַּפֵּרוֹת אַחַר שֶׁפֵּרְשׁוּ[162]. פח) הָאוֹכֵל
31 נְבֵלָה[163]. פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה[164]. צ) הָאוֹכֵל אֵבֶר מִן
32 הַחַי[165]. צא) הָאוֹכֵל גִּיד הַנָּשֶׁה[166]. צב) הָאוֹכֵל בָּשָׂר
33 בְּחָלָב[167]. צג) הַמְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[168]. צד) הָאוֹכֵל
34 מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה[169] קֹדֶם הֲבָאַת הָעֹמֶר[170]. צה) הָאוֹכֵל
35 עָרְלָה[171]. צו) הָאוֹכֵל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם[172]. צז) הָאוֹכֵל
36 תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ בַּפֶּסַח[173]. צח) הָאוֹכֵל חָמֵץ אַחַר
37 חֲצוֹת[174]. צט) הַמְקַיֵּם[175] חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ, וּכְגוֹן שֶׁחִמֵּץ
38 עִסָּתוֹ[176]. ק) הַשּׁוֹתֶה יַיִן נֶסֶךְ[177]. קא) נָזִיר שֶׁאָכַל
39 מִגֶּפֶן הַיַּיִן[178]. קב) נָזִיר שֶׁגִּלַּח[179]. קג) נָזִיר שֶׁנִּטְמָא
40 לְמֵת[180]. קד) הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק[181]. קה) הַחוֹתֵךְ
41 סִימָנֵי צָרַעַת[182] אוֹ שֶׁכְּוָאָן בָּאֵשׁ[183]. קו) הָעוֹבֵד בַּנַּחַל
42 שֶׁנִּתְעָרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה[184]. קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
43 בַּשְּׁבִיעִית[185]. קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית[186].
44 קט) הַקּוֹצֵר סָפִיחַ[187] בְּלֹא שִׁנּוּי[188]. קי) הַבּוֹצֵר[189]
45 בְּלֹא שִׁנּוּי[190]. קיא) הַזּוֹרֵעַ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל. קיב) הַקּוֹצֵר
46 בָּהּ בְּלֹא שִׁנּוּי. קיג) הַבּוֹצֵר בָּהּ בְּלֹא שִׁנּוּי[191]. קיד)
47 הַמְכַלֶּה[192] פְּאַת שָׂדֶה וְלֹא נְתָנָהּ לְעָנִי[193]. קטו)
48 הַמְעוֹלֵל כַּרְמוֹ וְלֹא נְתָנָהּ[194] לְעָנִי[195]. קטז) הַמְלַקֵּט
49 לֶקֶט[196] וְלֹא נְתָנוֹ לְעָנִי[197]. קיז) פֶּרֶט[198] כַּרְמוֹ וְלֹא
50 נְתָנוֹ לְעָנִי[199]. קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה[200] וְלֹא נְתָנוֹ
51 לְעָנִי[201]. קיט) הַלּוֹקֵחַ אֵם עַל בָּנִים[202] וְלֹא שִׁלַּח
52 הָאֵם[203]. קכ) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאַיִם[204] בָּאָרֶץ בִּזְרָעִים[205].
53 קכא) הַזּוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּאָרֶץ[206]. קכב) הַמַּרְכִּיב
54 אִילָנוֹת כִּלְאַיִם בְּכָל מָקוֹם[207]. קכג) הַמַּרְבִּיעַ בְּהֵמָה
55 כִּלְאַיִם[208] בְּכָל מָקוֹם. קכד) הַמַּנְהִיג בְּכִלְאַיִם בְּכָל
56 מָקוֹם[209]. קכה) הַחוֹסֵם בְּהֵמָה[210] בְּעֵת מְלָאכָה בְּכָל
57 מָקוֹם. קכו) הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּכָל מָקוֹם[211].
58 קכז) הַמְמַשְׁכֵּן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ הָעֲבוֹט[212].
59 קכח) הַחוֹבֵל אַלְמָנָה וְלֹא הֶחֱזִיר הַמַּשְׁכּוֹן[213]. קכט)
60 הַחוֹבֵל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[214]. קל) עֵד
61 זוֹמֵם שֶׁאֵין בּוֹ תַּשְׁלוּמִין[215]. קלא) הַמַּכֶּה חֲבֵרוֹ
62 הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[216]. קלב) בֶּן סוֹרֵר
63 וּמוֹרֶה בְּעֵדוּת רִאשׁוֹנָה[217]. קלג) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[218]
64 שֶׁנִּמְצָא דְּבָרוֹ שֶׁקֶר[219]. קלד) הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ
65 בַּה׳[220]. קלה) הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר[221]. קלו) הַנִּשְׁבָּע
66 לַשָּׁוְא[222]. קלז) הַמְחַלֵּל נִדְרוֹ[223]. קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ
67 לַתְּחוּם בְּשַׁבָּת[224]. קלט) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
68 טוֹב[225]. קמ) הַמַּקִּיף פְּאַת הָרֹאשׁ[226]. קמא) הַמַּקִּיף
69 פְּאַת זָקָן[227]. קמב) הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת[228]. קמג) הַקּוֹרֵחַ
70 רֹאשׁוֹ עַל הַמֵּת[229]. קמד) הַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַעֲקַע[230].
71 קמה) הַלּוֹבֵשׁ שַׁעַטְנֵז[231]. קמו) הַקּוֹצֵץ אִילָנֵי מַאֲכָל
72 דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[232]. קמז) אִישׁ שֶׁלָּבַשׁ מַלְבּוּשׁ אִשָּׁה[233].
73 קמח) אִשָּׁה שֶׁלָּבְשָׁה מַלְבּוּשׁ אִישׁ[234]. קמט) כֹּהֵן
74 שֶׁנִּטְמָא לְמֵת[235]. קנ) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה
75 וּבְעָלָהּ[236]. קנא) כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ גְּרוּשָׁה וּבְעָלָהּ[237]. קנב)
76 כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ חֲלָלָה וּבְעָלָהּ[238]. קנג) כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל
77 אַלְמָנָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ[239]. קנד) הַמַּחֲזִיר
78 גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה[240]. קנה) הַנּוֹשֵׂא זְקוּקָה
79 לְיָבָם[241]. קנו) הַבָּא עַל הַקְּדֵשָׁה[242]. קנז) מַמְזֵר[243]
80 שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל[244]. קנח) פְּצוּעַ דַּכָּא[245]
81 שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל. קנט) הַמְסֹרָס אִישׁ[246], וְכֵן
82 שְׁאָר זִכְרֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[247]. קס) אוֹנֵס שֶׁגֵּרַשׁ
83 אֲנוּסָתוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[248]. קסא) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע
84 שֶׁגֵּרַשׁ אִשְׁתּוֹ וְלֹא הֶחֱזִירָהּ[249]. קסב) הַקָּרֵב אֶל
85 הָעֲרָיוֹת בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַזְּנוּת[250], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גִּלָּה
86 עֶרְוָה[251]. וְזֶהוּ הֶחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת[252]. קסג) הַמִּתְחַתֵּן
87 בְּעוּבְדֵי כּוֹכָבִים[253]. קסד) גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת
88 יִשְׂרָאֵל וּבָעַל[254]. קסה) גֵּר מוֹאָבִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל
89 וּבָעַל[255]. קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה נָשִׁים[256]. קסז) מֶלֶךְ
90 שֶׁהִרְבָּה סוּסִים[257]. קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבָּה כֶּסֶף וְזָהָב[258].
91 נִמְצְאוּ כָּל הַלּוֹקִים[259] מָאתַיִם וְשִׁבְעָה. וְסִימָן לָהֶם:
92 יִלְקוּ זָרִים.

55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. 56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשנו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמת כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא־תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ט. 57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי". והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, כג), כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה־זרה (ספר המצוות לא־תעשה ד ובהלכות עבודה־זרה פרק ג, הלכה י). 58) להתעסק בענייניהם. 59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"ג). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא־תעשה י והלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). 60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא־תעשה יא והלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ו. 61) אף על פי שעשאו לנוי, כיוון שכך היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוקיך" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא־תעשה יג ובהלכות עבודה־זרה פרק ו, הלכה ט. 62) אבל מצויירת, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכך היו עושים אבנים מצויירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא־תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. 63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. 64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באלילו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא־תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) בנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). 65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא־תעשה כה) ושם לא־תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיטים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. 66) שהודחו תושביה אחרי עבודה זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא־תעשה כג). 67) עיר הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא־תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ז־ח). 68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכינוסם במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא־תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א). 69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא יימצא בך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא־תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ו־ז). 70) שמכוונין מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא־תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח־ט). 71) שעושה מעשיו על פי ניחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המשים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא־תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד). 72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יוזק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא־תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). 73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא־תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). 74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש־ברוך־הוא. 75) דרך השחתה. 76) מעצי הֶקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג־ד) "ונתצתם את מזבחותם.. ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוקיכם" (ספר המצוות לא־תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). 77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא־תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). 78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא־תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). 79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה י"ג) אמרו: "ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ונשא עוונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא־תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז־י"ז). 80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. 81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא־תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג־ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה

לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. 82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא־תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). 83) המסיר. 84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא־תעשה פז. 85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא־תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). 86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה, כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא־תעשה פב. 87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורנו שם (ספר המצוות לא־תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). 88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא־תעשה סט). 89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. 90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א־ב וספר המצוות לא־תעשה עג). 91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה ע). 92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן־נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל־לב וערל־בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). 93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלויים) גם אתם" - גם אתם הכוהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכוהנים על הלויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא־תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא־תעשה י. 94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא־תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יז. 95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא־תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא־תעשה יח. 96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא־תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). 97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה'" (ספר המצוות לא־תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה'" (שם לא־תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). 99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק אדון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה'". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). 100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא־תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה" (הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). 101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יְהַיֶּה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברש"י שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא־תעשה צז והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז־ח). 102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא־תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). 103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגוז בכור צאנך" (שם לא־תעשה קיד, והלכות מעילה שם). 104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא־תעשה צח). 105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ", שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם שהוא שיירי המנחה לא ייאפה חמץ (ספר המצוות לא־תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). 106) קרבן או מנחה. 107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות לא־תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). 108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכרך; מחיר כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא־תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). 109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרוייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא־תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק

י"ב, הלכה ז). 110) על מנחת חוטא. 111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא־תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). 112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא־תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז־ח). 113) על הקרבן וכנ"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא־תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). 114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא־תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). 115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא־תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב). 116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא־תעשה טו (ספר המצוות לא־תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב). 117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא־תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג־ה). 118) כגון, חטאת ואשם. 119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרך וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא־תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא־תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). 121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא־תעשה סב (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 122) בכתב יד התימנים: שאכלה. 123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). 124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכוהן גדול וגרושה לכוהן הדיוט, הרי הוולד הנולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכוהן, שנבעלה לכוהן נתחללה בביאתו. 126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא־תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). 127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא־תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). 128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דמם בשערי המקום" (ספר המצוות לא־תעשה קמז והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). 129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא־תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). 130) שלא נפדה. 131) כלומר, שנכנס לפנים מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". 132) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך דגנך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה־ו 133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג־ד). 134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהונחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא־תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). 135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא־תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). 136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא" (שם, שם). 137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו". 138) אסור לאכלם באנינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא־תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה־ז). 139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו") אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא־תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. 140) שהיא כולה כליל על המזבח. 141) כגון, האימורים,

שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא־תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). 142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. 143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תישרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא־תעשה קלט והלכות מעשה הקרבונות שם). 144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא־תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). 145) בפסח שני שחל בי"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח טהור (ספר המצוות לא־תעשה קכא־ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). 146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא־תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). 147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). 148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). 149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא־תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). 150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולאוו זה הוא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא־תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). 151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. 152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא־תעשה ה (ספר המצוות לא־תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ־כא). 153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. 154) שקדמו בעליה ושחטוה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא־תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). 155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולאו הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם ז־ח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא־תעשה (ספר המצוות לא־תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א־ב). 156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא ייאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז־כ (ספר המצוות לא־תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). 157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא־תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם). 158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא־תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה־ו). 159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם בכעדשה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ו־ז (ספר המצוות לא־תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). 160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא־תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). 161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא־תעשה קעז). 162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא־תעשה קעח והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). 163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר

המצוות לא־תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). 164) שטרפה אותה חיית היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תֻּחְלֶה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קָדַם ושחטה. והאוכל מטריפה שנטרפה על ידי חיית השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא־תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א־ג וספר המצוות שם). 165) שחותך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא־תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א־ג). 166) שנאמר (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא־תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). 167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא־תעשה קפז והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א־ב). 168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא־תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). 169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. 170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוקיכם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישה עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה קפט). 171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא ייאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא־תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י־יא). 172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטע הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'ק'ד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא־תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו). 173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא־תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). 174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא־תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). 175) המניח. 176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא יימצא בבתיכם" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמיץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב־ג). 177) שנתנסך לעבודה זרה, והשותה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא־תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א־ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. 178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וזג, ככתוב (במדבר ו, ג־ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא־תעשה רג־רו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב־ג). 179) בימי נדר נזרו, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא־תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). 180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהלו, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא־תעשה רז והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו־יח). 181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא־תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). 182) כגון, שיער לבן שבבהרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. 183) כדי שישתנה מראה המחייה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקוץ (ספר המצוות לא־תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). 184) באדמת הנחל, והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא ייזרע" (ספר המצוות לא־תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). 185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא־תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א־ב). 186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא־תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב־ג).

187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיח (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). 188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיח קצירך לא תקצור" - לא תקצרנו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט־מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא־תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). 189) קוטף פרי האילן. 190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבד, אלא כותשם ומכניסם לתוך בד קטן ביותר (ספר המצוות לא־תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כב־כג). 191) והתורה אמרה (שם, יא) "יובל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא־תעשה רכד־כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה ט"ז). 192) לקצור. 193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כג, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצרך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). 194) בכתב יד תימן: נתנו. 195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא־תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז־יח). 196) שיבלים הנופלות בשעת הקצירה. 197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליקטם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא־תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). 198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. 199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא־תעשה ריג־ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). 200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. 201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא־תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). 202) הציפור ואפרוחיה. 203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא־תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). 204) שני מיני זרעים כאחד. 205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא־תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א־ג). 206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). 207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונוהגת גם בחו"ל) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחו"ל, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא־תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). 208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחו"ל, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא־תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). 209) מושך בשני מינים את העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא־תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז־ח. 210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא־תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). 211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא־תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). 212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא־תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). 213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). 214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירנו לוקה (ספר המצוות לא־תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). 215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזם. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות והוזם, והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א־ב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בֶן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא־תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח־ט). 216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכה חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם"

(ספר המצוות לא־תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). 217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא־תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). 218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. 219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מו, א (ספר המצוות לא־תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). 220) כגון, שאמר יכהו ה', או: ארור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא־תעשה שיז ולהלן פרק כ"ו, הלכה א). 221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא־תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב־ג). 222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמיים, שהם שמיים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוקיך לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא־תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד־ז). 223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא־תעשה קנז והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). 224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא־תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). 225) והתורה אמרה (שם יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא־תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א־ב). 226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא־תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). 227) מגלחו. וחמש פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא־תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). 228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא־תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). 229) תולש שער ראשו מרוב צערו על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא־תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). 230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בכם" (ספר המצוות לא־תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). 231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא־תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). 232) (שם כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישרוף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא־תעשה נז והלכות מלכים שם, הלכה ח). 233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שערו שחור (ספר המצוות לא־תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). 234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא־תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). 235) שנגע בו או נכנס לאהלו, והוא אינו מקרוביו המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב־ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא־תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א־ג). 236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכוהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא־תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). 237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא־תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). 238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכוהן - נתחללה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא־תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א־ב). 239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא־תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). 240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר

שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתארסה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הוויה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא־תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). 241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא־תעשה שנז והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). 242) שבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא־תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). 243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחייבים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. 244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לוניל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא־תעשה שנד והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א־ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. 245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'" (ספר המצוות לא־תעשה שס והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א־ג). 246) מפסיד איברי הזרע. 247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצות לא־תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט־י). 248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא־תעשה שנח והלכות נערה פרק א, הלכה ז). 249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהייה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא־תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). 250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. 251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא־תעשה שנג והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א־ב). 252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. 253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא־תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד־ז. 254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא־תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). 255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. 256) נוסף על שמונה־עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" - קיבלו חכמינו שמותר לו ליקח עד שמונה־עשרה (ספר המצוות לא־תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). 257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא־תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). 258) והניחו בגנזיו לעצמו, להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא־תעשה שסה והלכות מלכים שם, הלכה ד). 259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א־ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) שאין בית־דין מעניש על־פי אומד הדעת, אלא על־פי ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העבריין, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא. אזהרת חכמינו למי שמגיס ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה פרוטה.

א. אֵין בֵּית דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֹמֶד הַדַּעַת[2], אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה. אֲפִלּוּ רָאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּכְנַס אַחֲרָיו לְחָרְבָּה וְנִכְנְסוּ[3] אַחֲרָיו, וּמְצָאוּהוּ הָרוּג וּמְפַרְפֵּר[4] וְהַסַּיִף[5] מְנַטֵּף דָּם בְּיַד הַהוֹרֵג, הוֹאִיל וְלֹא רָאוּהוּ בְּעֵת שֶׁהִכָּהוּ - אֵין בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּעֵדוּת זוּ[6]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג[7]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, זֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַחַמָּה וְהִתְרָה בּוֹ, וְזֶה רָאָהוּ שֶׁעָבַד אֶת הַלְּבָנָה וְהִתְרָה בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג. הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם צַד לְנַקּוֹתוֹ וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק - אַל תַּהַרְגֵהוּ[9].

2) השערה ע"פ השכל וההגיון. 3) בכת"י תימן: שנכנס אחריו. והכוונה, שהרודף נכנס אחרי הנרדף. 4) מפרכס ומזדעזע. 5) החרב. 6) סנהדרין לז, ב "אם כך ראיתם - לא ראיתם כלום", שהרי התורה אמרה: על־פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. 7) מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים

יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה"אפשר" רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים וימיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וציוה שלא יקויים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". 8) שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. 9) מכילתא שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחרב בית־המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים) לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה דורסתו" וכו'.

1 **ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין[10]**
2 **בְּאֹנֶס - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה**
3 **מְצֻוֶּה שֶׁיֵּהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. אַף עַל פִּי שֶׁחִלֵּל אֶת**
4 **הַשֵּׁם[11] וְהוּא אָנוּס - אֵינוֹ נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלַנַּעֲרָה**
5 **לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר[12]. זוֹ אַזְהָרָה לְבֵית דִּין, שֶׁלֹּא יַעֲנְשׁוּ**
6 **אֶת הָאָנוּס[13].**

10) כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ב. 11) שכל מי שנצטווה להיהרג ולא לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על לא־תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי" (שם, ה"ד). 12) וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה". וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס - רחמנא פטריה". 13) ולדעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר המצוות' לרבינו שורש ח, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש: "אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית־הדין יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה פטרתו - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל־כרחך, זה שאמרה תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו (מגילת אסתר, שם).

7 **ג. אִישׁ שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֶרְוָה - חַיָּב מִיתַת**
8 **בֵּית דִּין; שֶׁאֵין קִשּׁוּי[14] אֶלָּא לְדַעַת[15]. אֲבָל הָאִשָּׁה**
9 **הַנִּבְעֶלֶת בְּאֹנֶס, אֲפִלּוּ אָמְרָה אַחַר שֶׁנֶּאֱנְסָה[16]: הַנִּיחוּ**
10 **לוֹ - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה[17], מִפְּנֵי שֶׁיִּצְרָהּ נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ[18].**

14) התקשות האבר. 15) מרצון. והרי הוא כעושה מעשה מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי־אפשר לו להתקשות, וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף־משנה). ועדיין קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ, לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב מיתת בית־דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר שלא הותרה כחוק, אין בית־דין ממיתים אותו. וזה שדייק רבינו וכתב: חייב מיתת בית־דין, ולא כתב: בית־דין ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית־דין ממיתים אותו (כסף־משנה). 16) בסוף הביאה. 17) "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד כתובות נא, ב). 18) "וגם זה אונס, שבתחילת בעילה שהיא באונס - הלבישה הבועל יצר" (רש"י שם). ושם מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו לענין פטור העונש. והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "שמשהתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה הל' אישות פכ"ד, הי"ט.

11 **ד. אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס עַל הַהוֹרֵג. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ:**
12 **כְּבָר נֶהֱרַג זֶה, וּמַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בַּהֲרִיגַת הָאַחֵר?**
13 **וְנִמְצְאוּ מִתְרַשְּׁלִין בַּהֲרִיגָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינְךָ**
14 **עָלָיו, וּבִעַרְתָּ דַּם הַנָּקִי[19]. וְכֵן אָסוּר לְבֵית דִּין לָחוּס**
15 **עַל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב קְנָס[20]. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: עָנִי הוּא זֶה,**
16 **שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה עָשָׂה. אֶלָּא מַגְבִּין מִמֶּנּוּ כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
17 **בְּלֹא חֲנִינָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[21]. וְכֵן בְּדִינֵי**
18 **מָמוֹנוֹת אֵין מְרַחֲמִין עַל הַדַּל. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא**
19 **זֶה, וּבַעַל דִּינוֹ עָשִׁיר; הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר חַיָּבִין**
20 **לְפַרְנְסוֹ - אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין, וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בְּכָבוֹד. עַל**
21 **זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה: וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ. וְנֶאֱמַר: לֹא**
22 **תִשָּׂא פְּנֵי דָל[22]. אָסוּר לְהַדֵּר פְּנֵי גָדוֹל. כֵּיצַד? הֲרֵי**
23 **שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד חָכָם גָּדוֹל וְאֶחָד**
24 **הֶדְיוֹט - לֹא תַקְדִּים לְשָׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל גָּדוֹל, וְלֹא**
25 **תַּסְבִּיר לוֹ פָּנִים, וְלֹא תְכַבְּדֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְתַּתְּמוּ**
26 **טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַחֵר; אֶלָּא אֵינוֹ נִפְגָּה לְאֶחָד מֵהֶן עַד**
27 **שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַהֲדַר פְּנֵי גָדוֹל. אָמְרוּ**
28 **חֲכָמִים[23]: אַל תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא**
29 **זֶה, הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא**
30 **תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל.**

19) 'ספרי' שופטים אות קפז. ונוסח הכתוב: "לא תחוס עינך עליו, ובערת" וגו'. 20) תשלום על שקיטע יד חבירו או סימא עינו. 21) "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד ביד", השווה הל' חובל פ"א, ה"ד וב'ספר המצוות' ל"ת רעט. 22) 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי דברים אות יז. 23) 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל, ב לענין תלמיד־חכם ועם־הארץ שבאו לדון.

31 **ה. בָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד רָשָׁע - אַל**
32 **תֹּאמַר: הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא וְחֶזְקָתוֹ מְשַׁקֵּר, וְחֶזְקַת זֶה**
33 **שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּדְבָרוֹ, אַטֶּה הַדִּין עַל הָרָשָׁע[24]. עַל זֶה**
34 **נֶאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ - אַף עַל פִּי**
35 **שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת, לֹא תַטֶּה דִּינוֹ[25].**

24) לחייבו, מבלי לחקור באמיתת הדבר. 25) מכילתא לפרשת משפטים לפסוק זה.

36 **ו. לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט - זֶה הַמְעַוֵּת אֶת הַדִּין,**

וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. וְכֵן הַמְעַנֶּה[26] אֶת הַדִּין, וּמַאֲרִיךְ בִּדְבָרִים בְּרוּרִים כְּדֵי לְצַעֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִים - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל עָוֶל[27].

26) המשהה את פסק הדין. 27) כמו שאמרו (אבות פ"ה, מ"ט) "חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין", ומפרש רבינו שם: "עינוי הדין" - הוא: איחור המשפט ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא, שידון במה שאינו ראוי.

ז. הַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה[28], וְקוֹפֵץ וְחוֹתֵךְ[29] אֶת הַדִּין קֹדֶם שֶׁיַּחְקְרֵהוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ עַד שֶׁיְּהֵא לוֹ בָּרוּר כַּשֶּׁמֶשׁ - הֲרֵי זֶה שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[30]. כָּךְ צִוּוּ חֲכָמִים[31]: הֱוֵי מְתוּנִים בַּדִּין[32]. וְכֵן אִיּוֹב הוּא אוֹמֵר: וְרִב לֹא יָדַעְתִּי אֶחְקְרֵהוּ.

28) מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתינות. 29) ממהר ופוסק. 30) אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות יו"ט שם). 31) אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב) "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". 32) השווה סנהדרין לה, א "אשרו חמוץ - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברש"י שם.

ח. כָּל דַּיָּן שֶׁבָּא לְפָנָיו דִּין, וְהִתְחִיל לְדַמּוֹתוֹ בְּדִין פָּסוּק שֶׁכְּבָר יָדַע אוֹתוֹ, וְיֵשׁ בַּמְּדִינָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[33] וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ וְנִמְלָךְ בּוֹ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָרְשָׁעִים שֶׁלִּבָּם גַּס בְּהוֹרָאָה[34]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: רָעָה עַל רָעָה תָּבוֹא לוֹ[35]. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְגַסּוּת הָרוּחַ הֵן, הַמְּבִיאוֹת לִידֵי עִוּוּת הַדִּין. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה - זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה[36]; וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֵגֶיהָ - זֶה שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה[37]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדּוֹר צָרִיךְ לוֹ; אֲבָל אִם יָדַע שֶׁיֵּשׁ לְשֵׁם רָאוּי לְהוֹרָאָה, וּמְנַע עַצְמוֹ מִן הַהוֹרָאָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[38]. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הַדִּין - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא[39]; וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה - שׁוֹטֶה, רָשָׁע וְגַס רוּחַ[40].

33) אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך ה"ט. 34) שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון (סמ"ע לחו"מ סימן י ס"ק ה). 35) יבמות קט, ב "רע ירוע כי ערב זר (משלי יא, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. 36) הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו. 37) עצומים - לשון מחרישים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט, ב וברש"י), והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. 38) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י: כנס אתה ולא תיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים לאחוז במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב, אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל". 39) שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). 40) שם. וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

ט. תַּלְמִיד אַל יוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ[41], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת[42] - כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל[43].

41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. 42) שהן שנים־עשר מיל, והמיל אלפים אמה. 43) סנהדרין ה, ב. שכל מי שהוצרך לשאול, היה מוכרח לפנות אל משה שנמצא מחוץ למחנה, ככתוב (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", ושטח מחנה ישראל שלש פרסאות (רש"י שם). ובהל' תלמוד תורה שם, כותב רבינו: "במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה... אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא־אם־כן נטל רשות מרבו". וכן נפסק להלכה ביו"ד רמב, סעיף ד.

י. אַל תֹּאמַר: שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּדִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הוֹצָאַת מָמוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וּנְתִינָתוֹ לָזֶה. לְעוֹלָם יְהִי דִין אֶלֶף מָנֶה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת שָׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל דָּבָר[44].

44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זוז), הקודם לפניך - הקדם לחתוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדיון של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

יא. אֵין הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין לָדוּן בְּדִין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[45]. וְאִם הֶזְקִקוּ לְשָׁוֶה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ אֲפִלּוּ לְפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[46].

45) בבא־מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית־דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ה, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. 46) בבא־מציעא שם עמ' ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות משוה פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התובע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאילו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע

בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית־דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף־משנה).

1 **יב. כָּל הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלָאו**
2 **אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט. וְאִם הָיָה גֵּר**
3 **- עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר[47].**
4 **וְאִם הָיָה[48] יָתוֹם - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם[49].**

47) 'ספרי' פ' כי־תצא לפסוק זה. 48) הגר. 49) מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השוויית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

6 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁפֹּט הַשּׁוֹפֵט בְּצֶדֶק. שֶׁנֶּאֱמַר:**
7 **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ. אֵי זֶהוּ צֶדֶק הַמִּשְׁפָּט? זוֹ**
8 **הַשְׁוָיַת שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין בְּכָל דָּבָר[2]. לֹא יְהֵא אֶחָד**
9 **מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ! וְלֹא**
10 **יַסְבִּיר פָּנִים לְאֶחָד וִידַבֵּר לוֹ רַכּוֹת, וְיֵרַע פָּנָיו לְאַחֵר**
11 **וִידַבֵּר לוֹ קָשׁוֹת[3].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה לשפוט השופט בצדק כו'".

ובהמשך לזה כתב "...היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים, והשני מלובש בגדים בזויין, אומר למכובד או הלבישהו כמותך עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין כו'".

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב רוחו לשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ 'יין מלכות' ספר שופטים סימן יא)

2) שבועות ל, א. 3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית־דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

12 **ב. שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין, שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים**
13 **יְקָרִים, וְהַשֵּׁנִי מְלֻבָּשׁ בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמֵר לַמְּכֻבָּד:**
14 **אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ עַד שֶׁתְּדוּן עִמּוֹ, אוֹ לְבַשׁ**
15 **כְּמוֹתוֹ עַד שֶׁתִּהְיוּ שָׁוִין, אַחַר כָּךְ תַּעֲמִדוּ בְּדִין[4].**

4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרום לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך וכו', שנאמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

16 **ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם**
17 **עוֹמְדִים[5]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם -**
18 **מוֹשִׁיבִין[6]. וְלֹא יֵשֵׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלָּא**
19 **זֶה בְּצַד זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא**
20 **וּמַתָּן[7]; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - שְׁנֵיהֶם בַּעֲמִידָה.**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה[8]. וְאֵי זֶהוּ גְּמַר דִּין?**
22 **אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. בַּמֶּה**
23 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעֲלֵי דִינִין; אֲבָל הָעֵדִים - לְעוֹלָם**
24 **בַּעֲמִידָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים[9].**

5) שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". 6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". 7) כשבית־הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. 8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. 9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר־דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר־דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

25 **ד. תַּלְמִיד חָכָם וְעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבִין**
26 **אֶת הֶחָכָם[10], וְאוֹמְרִים לְעַם הָאָרֶץ: שֵׁב! אִם לֹא**
27 **יָשַׁב - אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ[11]. וְלֹא יַקְדִּים הַתַּלְמִיד**
28 **כְּשֶׁיָּבוֹא לְדִין וְיֵשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ כְּרוֹצֶה[12] לָדוּן לְפָנָיו.**
29 **וְאִם הָיָה קָבוּעַ לוֹ[13] זְמַן לִקְרוֹת[14], וּבָא זְמַנּוֹ -**
30 **מֻתָּר[15].**

10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. 11) שבועות ל, ב. 12) בכת"י תימן: שרוצה לדון לפניו. כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל־דינו, ואפילו יושב ושותק, שלא יחשדהו בעל־דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. 13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. 14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. 15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה

כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף־משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

ה. כְּבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִּינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר הַגְּמָרָא[16] בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת[17], שֶׁמּוֹשִׁיבִין בַּעֲלֵי דִּינִין וּמוֹשִׁיבִין הָעֵדִים, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחְלֹקֶת[18]. שֶׁאֵין בָּנוּ כֹּחַ לְהַעֲמִיד מִשְׁפְּטֵי הַדָּת עַל תִּלְּם[19].

16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. 17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. 18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויריבו כשיצוום לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח, שאפילו הדיינים שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינם דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זבחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התירו הגאונים הדבר "כדי לסלק המחלוקת" (ע"פ כסף־משנה והגהות מיימוניות). 19) מכונם ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג) "הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו בש"ך לחו"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל־מקום העדים ובעלי־דין עצמם כל מי שנגעה יראת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה' ולפניכם, כי המשפט לאלוקים הוא".

ו. הָיוּ לִפְנֵי הַדַּיָּנִים בַּעֲלֵי דִּין הַרְבֵּה - מַקְדִּימִין אֶת דִּין הַיָּתוֹם לְדִין הָאַלְמָנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוֹ אַלְמָנָה. וְדִין אַלְמָנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חָכָם[20]. וְדִין תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאָרֶץ[21]. וְדִין הָאִשָּׁה קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שֶׁבֹּשֶׁת הָאִשָּׁה מְרֻבָּה[22].

20) שדמעתה מצויה וצערה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א) "תחת תלמיד־חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה", הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). 21) כמבואר לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא־בתרא כב, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה עדיף". ובשבועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"י. 22) יבמות ק, א.

ז. אָסוּר לַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ[23]. וַאֲפִלּוּ דָּבָר אֶחָד - אָסוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁמֹעַ בֵּין אַחֵיכֶם[24]. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא[25]. וּבִכְלַל לָאו זֶה: אַזְהָרָה לִמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע, וּמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, וּמַעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר[26]. וְכֵן בַּעַל דִּין מְזַהֵר שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ[27]. וְגַם עַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[28] נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[29].

23) אפילו בא חבירו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא בפניו. 24) כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישין, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב וברש"י). 25) שם. 26) פסחים קיח, א, שכשמספר או מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר המצוות' לרבינו ל"ת רפא. 27) סנהדרין שם קרא: לא תשיא, אל תגרום שהדיין ישמע דבריך שלא בפני חברך. 28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פכ"ב, ה"ב־ג. 29) שבועות לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל־דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י).

ח. לֹא יִהְיֶה הַדַּיָּן שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתֶּרְגְּמָן[30], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַכִּיר לְשׁוֹן בַּעֲלֵי דִּינִין וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם. וְאִם אֵינוֹ מָהִיר בִּלְשׁוֹנָם כְּדֵי לְהָשִׁיב לָהֶם - יַעֲמֹד הַתֶּרְגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פְּסַק הַדִּין[31], וּמֵאֵי זֶה טַעַם חַיֵּב זֶה וְזִכָּה זֶה[32].

30) שאין האמת יכולה להתברר אלא כששומע מפי בעלי־הדין עצמם (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק יד). 31) מכות ו, ב, וראה בחו"מ כח, ו לענין לשון העדים, שאין מעמידים מתרגם בין הדיין והעדים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ו.

ט. צָרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁמֹעַ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִּינִין וְלִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן[33]. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת[34]. וּמְצַדֵּק אֶת הַדִּין בְּלִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ חוֹתְכוֹ[35].

33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמא לא עמד היטב על דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך ויתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יערערו על הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק טו). 34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, הרי שחזר על דבריהן. 35) סנהדרין ז, ב, שנאמר: "ושפטתם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבך, אותו תשפוט לאחרים. אבל כל עוד לבו נוקפו, לא יחתוך הדין.

י. מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלִיץ[36] לְדִבְרֵיו שֶׁל בַּעַל דִּין?[37] שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק. אֶלָּא יֹאמַר[38] מַה שֶּׁנִּרְאֶה לוֹ וְיִשְׁתֹּק[39]. וְלֹא יְלַמֵּד אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִין טְעָנָה כְּלָל. אֲפִלּוּ הֵבִיא[40] עֵד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ: אֵין מְקַבְּלִין עֵד אֶחָד! אֶלָּא יֹאמַר לַנִּטְעָן[41]: הֲרֵי זֶה הֵעִיד עָלֶיךָ! הַלְוַאי שֶׁיּוֹדֶה וְיֹאמַר: אֱמֶת הֵעִיד! עַד שֶׁיִּטְעַן הוּא וְיֹאמַר: עֵד אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עָלַי[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[43].

36) סניגור. 37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודדו ונעשה לו סניגור. 38) הבעל־דין. 39) הדיין, ולא יגיב (שבועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. 40) התובע. 41) הנתבע. 42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה מבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבלים עד אחד. 43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק, ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה, שתצילהו ותועילהו כלל".

יא. רָאָה הַדַּיָּן זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מְבַקֵּשׁ לְאָמְרָהּ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְחַבֵּר[44] הַדְּבָרִים, אוֹ שֶׁרָאָהוּ מִצְטַעֵר לְהַציל עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת אֱמֶת, וּמִפְּנֵי הַחֵמָה וְהַכַּעַס נִסְתַּלֵּק[45] מִמֶּנּוּ, אוֹ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְּנֵי הַסִּכְלוּת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְסַעֲדוֹ מְעַט, לַהֲבִינוֹ[46] תְּחִלַּת הַדָּבָר, מִשּׁוּם פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם[47]. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין[48].

44) לנסחם ולהסבירם. 45) בכת"י תימן: נסתלקה. 46) להסבירו. 47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל־דין זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לז, ב) "כגון זה, פתח פיך לאלם הוא". השווה הל' שמיטה ויובל פ"ט, הכ"ד: "כשיביא בעל־חוב את שטרו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוזבול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיך לאלם". 48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על־ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

יום שלישי י"ד סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) בו מתבארת מצוות לא־תעשה, שלא ייראה הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכיתי וחברייי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדיון. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

א. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, אֶחָד רַךְ[2] וְאֶחָד קָשֶׁה[3]: עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה[4] - אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם[5]! שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב הַקָּשֶׁה, וְנִמְצָא רוֹדֵף אַחַר הַדִּין[6]. אֲבָל מִשֶּׁתִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵיהֶם וְתֵדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - אִי אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר: אֵינִי נִזְקָק לָכֶם! שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ[7]. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שֶׁמָּא יַהֲרֹג אֶת בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק אֶת גְּדִישִׁי, שֶׁמָּא יְקַצֵּץ נְטִיעוֹתַי[8]. וְאִם הָיָה מְמֻנֶּה לָרַבִּים - חַיָּב לְהִזָּקֵק לָהֶם[9].

2) נוח. 3) בעל מריבה ומטריח דיינים. 4) מי זכאי ומי חייב. 5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. 6) להפוך את הדין לזכותו. 7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. 8) ספרי דברים אות יז. 9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

ב. וְכֵן תַּלְמִיד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת לֶעָנִי וְחוֹבָה לֶעָשִׁיר[10], אִם שָׁתַק - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ[11]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[12]. וּמִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יוֹשִׁיב תַּלְמִיד בּוּר[13] לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[14].

10) ורבו טועה בדין. 11) סנהדרין שם - לא תכניס דבריך מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "יין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. 12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. 13) עם הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. 14) שם ל, ב, וברש"י.

ג. וּמִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁרָאָה רַבּוֹ שֶׁטּוֹעֶה בַּדִּין, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיִּגְמֹר הַדִּין וְאֶסְתְּרֶנּוּ וְאֶבְנְנֶנּוּ[15], כְּדֵי שֶׁיִּקָּרֵא הַדִּין עַל שְׁמִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[16].

15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). 16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתני. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

ד. מִצְוָה לוֹמַר לְבַעֲלֵי דִינִים בַּתְּחִלָּה: בְּדִין אַתֶּם רוֹצִים אוֹ בְּפִשְׁרָה[17]? אִם רָצוּ בְּפִשְׁרָה - עוֹשִׂין[18] בֵּינֵיהֶן פְּשָׁרָה. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעוֹשִׂין פְּשָׁרָה תָּמִיד - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְעָלָיו נֶאֱמַר: מִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם. אֵי זֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שָׁלוֹם[19]? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶה בִּצּוּעַ[20]. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ. אֵי זֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ צְדָקָה[21]? הֲוֵי אוֹמֵר: זֶהוּ בִּצּוּעַ וְהִיא הַפְּשָׁרָה[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? קֹדֶם גְּמַר דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְיָדַע לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה - מִצְוָה לִבְצֹעַ. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁגָּמַר הַדִּין וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב - אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן[23], אֶלָּא יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר[24].

17) הסכם על ידי וויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חם ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכול, ואין החייב מפסיד הכול. 18) הדיינים מפשרים. 19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום"? שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. 20) מיצוע הדין. 21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה"? שמשמעה: וויתור ועשייה לפנים משורת הדין. 22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו

מבצעת וחותכת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. 23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). 24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ בַּעֲלֵי הַדִּין בִּפְשָׁרָה בְּבֵית דִּין - יֵשׁ לָהֶם[25] לַחֲזֹר וְלִתְבֹּעַ אֶת הַדִּין, עַד שֶׁיִּקְנוּ מִיַּד שְׁנֵיהֶם[26].

25) רשאים הם. 26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

ו. יָפֶה כֹּחַ פְּשָׁרָה מִכֹּחַ הַדִּין. שֶׁשְּׁנֵי הֶדְיוֹטוֹת שֶׁדָּנוּ - אֵין דִּינֵיהֶן דִּין[27], וְיֵשׁ לְבַעֲלֵי דִּינִין לַחֲזֹר בָּהֶן; וְאִם עָשׂוּ פְּשָׁרָה[28] וְקָנוּ מִיָּדָן - אֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[29].

27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. 28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. 29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומובן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אָסוּר לְאֶחָד מִן הַדַּיָּנִים, כְּשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית דִּין, לוֹמַר: אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה אוֹ הַמְחַיֵּב, וַחֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי; אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֵם רַבּוּ עָלַי? וְאִם אָמַר כֵּן - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד[30]. וּמַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד, שֶׁהוֹצִיא דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְאַחַר שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְהוֹצִיאוּהוּ בֵּית דִּין מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהִכְרִיזוּ עָלָיו: זֶה מְגַלֶּה סוֹד הוּא[31]!

30) משנה בסנהדרין כט, א. 31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

ח. שָׁאַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִים לִכְתֹּב לוֹ פְּסַק דִּין[32] - כּוֹתְבִין לוֹ כָּךְ: בָּא פְּלוֹנִי לְבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי בַּעַל דִּינוֹ שֶׁטָּעָנוּ בְּכָךְ, וְיָצָא זַכַּאי אוֹ חַיָּב[33]. וְנוֹתְנִין לוֹ. וְאֵין מַזְכִּירִין שֵׁם הַמְזַכִּין וְלֹא שֵׁם הַמְחַיְּבִין[34], אֶלָּא: בֵּית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי, מִדִּבְרֵיהֶם נִזְדַּכֶּה פְּלוֹנִי[35].

32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. 33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). 34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. 35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

ט. כַּךְ הָיָה מִנְהָגָם שֶׁל אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִּינִין וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמַכְנִיסִים הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵיהֶם. וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם לַחוּץ[36], וְהַדַּיָּנִים נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בֵּינֵיהֶם בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין אֶת הַדָּבָר. וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין בַּעֲלֵי דִּינִים, וְגָדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים[37] אוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי, אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדַע אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִּינִים אֵי זֶה דַּיָּן הוּא מִי שֶׁזִּכָּה אוֹתוֹ, וְלֹא אֵי זֶה דַּיָּן הוּא שֶׁחִיְּבוֹ[38].

36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). 37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). 38) משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

י. דַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן אוֹ רָשָׁע[39] - אָסוּר לְהִצְטָרֵף עִמּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[40]. וְכַךְ הָיוּ נְקִיֵּי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבִים בְּדִין עַד שֶׁיֵּדְעוּ עִם מִי הֵם יוֹשְׁבִים[41], וְלֹא חוֹתְמִים אֶת הַשְּׁטָר עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם[42], וְלֹא נִכְנָסִים לִסְעֻדָּה עַד שֶׁיֵּדְעוּ מִי מֵסֵב עִמָּהֶן[43].

39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. 40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעותו ולהטותו מדרך האמת. 41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). 42) שמא יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). 43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לדון לאהובו או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

א. לֹא תִקַּח שֹׁחַד. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְעַוֵּת אֶת הַדִּין[2], אֶלָּא אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי[3] וּלְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב - אָסוּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד[4]. וְחַיָּב לְהַחֲזִיר הַשֹּׁחַד כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַנּוֹתֵן[5].

2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. 3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). 4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). 5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית־הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל־א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

ב. וּכְשֵׁם שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, כַּךְ הַנּוֹתֵן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[6].

6) כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא־מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא־הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ק ג).

ג. כָּל דַּיָּן שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְגַדֵּל מַעֲלָתוֹ, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שָׂכָר לְחַזָּנָיו[7] וּלְסוֹפְרָיו[8] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנּוֹטִים אַחֲרֵי הַבֶּצַע. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וּלְכַךְ נֶאֱמַר לָהֶם[9]: וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבֶּצַע וַיִּקְחוּ שֹׁחַד[10]. וְלֹא שֹׁחַד מָמוֹן בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ שֹׁחַד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדַיָּן אֶחָד, שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּדוּגִית[11] קְטַנָּה לַעֲבֹר בַּנָּהָר, וּפָשַׁט אֶחָד יָדוֹ וְסִיְּעוֹ בַּעֲלִיָּתוֹ, וְהָיָה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין[12]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֶעֱבִיר אֲבָרָה[13] - נוֹצָה שֶׁל עוֹף - מֵעַל רְדִידוֹ[14] הַדַּיָּן, וְאַחֵר כִּסָּה רֹקֹ[15] מִלִּפְנֵי הַדַּיָּן, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא מַתָּנָה אַחַת מִמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה לְדַיָּן כֹּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פָּסוּל אֲנִי לְךָ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאָרִיס[16] אֶחָד שֶׁל דַּיָּן, שֶׁהָיָה מֵבִיא לוֹ תְּאֵנִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. פַּעַם אַחַת הִקְדִּים וְהֵבִיא בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדַּיָּן: הֲרֵינִי פָּסוּל לְךָ לְדִין. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּאֵנִים מִשֶּׁל דַּיָּן, הוֹאִיל וְהֵבִיאָן שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן - נִפְסַל לוֹ לְדִין[17].

7) שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. 8) הכותבים את פסקי הדין. 9) בכת"י תימן: בהן. 10) ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחרי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". 11) סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחריתכן כסירות דוגה". 12) כתובות קה, ב. 13) כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישאהו על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". 14) צעיף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והצניפות והרדידים". 15) שעל הארץ. 16) פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. 17) כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה הל' מלוה ולוה פ"ה, הי"ב.

ד. כָּל דַּיָּן שֶׁשָּׁאַל שְׁאֵלָה[18] - פָּסוּל לְדִין לָזֶה שֶׁהִשְׁאִילוֹ[19]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לַדַּיָּן לְהַשְׁאִיל; אֲבָל הָיָה לוֹ לְהַשְׁאִיל - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי גַּם זֶה שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

18) כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. 19) כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

ה. כָּל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לָדוּן - דִּינָיו בְּטֵלִים[20]. וְהוּא שֶׁלֹּא[21] יִהְיֶה שָׂכָר הַנִּכָּר; אֲבָל אִם הָיָה עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ, וּבָאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶן: תְּנוּ לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתַּי עַד שֶׁאָדוּן לָכֶם, אוֹ תְּנוּ לִי שְׂכַר בַּטָּלָתִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נִכָּר שֶׁהוּא שְׂכַר הַבַּטָּלָה בִּלְבַד וְלֹא יוֹתֵר[22], וְיִטֹּל מִשְּׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה זֶה בִּפְנֵי זֶה[23] - כְּגוֹן זֶה מֻתָּר[24].

20) משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא־אם־כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששנינו: "דיניו בטלים". 21) כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. 22) כתובות קה, א. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. 23) שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנוטל שוחד (כסף־משנה). 24) ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שנינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנוטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

ו. אָסוּר לַדַּיָּן לָדוּן לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹשְׁבִינוֹ[25] וְלֹא רֵעוֹ אֲשֶׁר כְּנַפְשׁוֹ; וְלֹא לְמִי שֶׁשּׂוֹנְאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ[26]; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִים שָׁוִין בְּעֵינֵי הַדַּיָּנִים וּבְלִבָּם[27]. וְאִם לֹא הָיָה מַכִּיר אֶת אֶחָד מֵהֶם וְלֹא מַעֲשָׂיו - אֵין לְךָ דַּיָּן צֶדֶק כָּמוֹהוּ[28].

25) ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל־

ב, טו, לז) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". 26) כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון לתלמיד־חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). 27) סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). 28) 'ספרי' דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ השערה, מתוך נאמנות של בעל־דין אחד נגד חבירו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל־דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

1 **ז. כָּל שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשּׂוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה -**
2 **אֲסוּרִין לֵישֵׁב בְּדִין זֶה עִם זֶה[29]. שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם**
3 **לִיצִיאַת מִשְׁפָּט מְעֻקָּל[30], מִפְּנֵי הַשִּׂנְאָה שֶׁבֵּינֵיהֶן דַּעַת**
4 **כָּל אֶחָד נוֹטָה לִסְתּוֹר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ.**

29) סנהדרין כט, א. 30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

5 **ח. לְעוֹלָם יִרְאֶה דַּיָּן עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל**
6 **צַוָּארוֹ[31], וְגֵיהִנֹּם פְּתוּחָה לוֹ מִתַּחְתָּיו[32]. וְיֵדַע אֶת מִי**
7 **הוּא דָן, וְלִפְנֵי מִי הוּא דָן[33], וּמִי עָתִיד לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ**
8 **אִם נָטָה מִקַּו הָאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת**
9 **אֵל[34]. וְאוֹמֵר: רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם**
10 **תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיְ"ָ[35].**

31) סנהדרין ז, א וכגירסת הרי"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין יריכיו. 32) שם. החרב - רומזת לעונש בעולם־הזה, והגיהנם — לעולם־הבא (סמ"ע לחו"מ ח, ח). 33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). 34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). 35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

11 **ט. כָּל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ דָן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ - גּוֹרֵם**
12 **לַשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל[36]. וְכָל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל מִזֶּה**
13 **וְנוֹתֵן לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹבֶה**
14 **מִמֶּנּוּ נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ[37].**
15 **וְכָל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת -**
16 **כְּאִלּוּ תִּקֵּן אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ[38], וְגוֹרֵם לַשְׁכִינָה**
17 **שֶׁתִּשְׁרֶה בְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל[39].**
18 **וְשֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן: מַה לִּי וְלַצָּרָה הַזֹּאת?[40] תַּלְמוּד**
19 **לוֹמַר: וְעִמָּכֶם בְּדָבָר מִשְׁפָּט[41] - אֵין לַדַּיָּן אֶלָּא מַה**
20 **שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת[42].**

36) סנהדרין ז, א. 37) שם. 38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". 39) סנהדרין שם. 40) שאם יטעה יענש. 41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). 42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

21 **י. וּלְעוֹלָם יִהְיוּ בַּעֲלֵי דִינִין לְפָנֶיךָ כִּרְשָׁעִים[43],**
22 **וּבְחֶזְקַת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טוֹעֵן שֶׁקֶר[44], וְדוּן לְפִי מַה**
23 **שֶׁתִּרְאֶה מִן הַדְּבָרִים. וּכְשֶׁיִּפָּטְרוּ מִלְּפָנֶיךָ - יִהְיוּ**
24 **בְּעֵינֶיךָ כְּצַדִּיקִים, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְדוּן כָּל**
25 **אֶחָד מֵהֶם לְכַף זְכוּת[45].**

43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). 44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). 45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכהו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני ממונות שחותכים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיודע בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

26 **א. יֵשׁ לַדַּיָּן לָדוּן בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת עַל פִּי הַדְּבָרִים**
27 **שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה לָהֶן שֶׁהֵן אֱמֶת, וְהַדָּבָר חָזָק בְּלִבּוֹ**
28 **שֶׁהוּא כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה. וְאֵין**
29 **צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַדָּבָר כֵּן הוּא,**
30 **שֶׁהוּא דָן כְּפִי מַה שֶׁיּוֹדֵעַ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְחַיֵּב אָדָם**
31 **שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[2], וְאָמַר לַדַּיָּן אָדָם שֶׁהוּא נֶאֱמָן**
32 **אֶצְלוֹ וְשֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דְּבָרָיו, שֶׁזֶּה הָאִישׁ חָשׁוּד**
33 **עַל הַשְּׁבוּעָה - יֵשׁ לַדַּיָּן לַהֲפֹךְ הַשְּׁבוּעָה[3] עַל**
34 **שֶׁנְּגְדּוֹ[4], וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל; הוֹאִיל וְסָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל דַּיָּן**
35 **עַל דִּבְרֵי זֶה[5]. אֲפִלּוּ הָיְתָה אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד[6] נֶאֱמָנִים**
36 **אֶצְלוֹ, הוֹאִיל וּמָצָא הַדָּבָר חָזָק וְנָכוֹן בְּלִבּוֹ - סוֹמֵךְ**
37 **עָלָיו וָדָן[7]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם יָדַע הוּא עַצְמוֹ שֶׁזֶּה**
38 **חָשׁוּד. וְכֵן אִם יָצָא[8] שֶׁטַר חוֹב לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ אָדָם**
39 **שֶׁסָּמַךְ עָלָיו, אֲפִלּוּ אִשָּׁה אוֹ קָרוֹב[9]: זֶה פָּרוּעַ הוּא!**
40 **אִם סָמְכָה דַעְתּוֹ עַל דְּבָרָיו - יֵשׁ לוֹ לוֹמַר לָזֶה: לֹא**
41 **תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[10]. אוֹ אִם הָיָה עָלָיו[11] שְׁטַר חוֹב**
42 **לְאַחֵר[12] - יִתֵּן לָזֶה שֶׁלֹּא נִפְגַּם שְׁטָרוֹ כְּלָל[13], וְיַנִּיחַ**
43 **זֶה שֶׁנִּפְגַּם שְׁטָרוֹ בִּדְבָרֵי הָאֶחָד[14]. אוֹ יַשְׁלִיךְ הַשְּׁטָר**
44 **בְּפָנָיו[15] וְלֹא יָדוּן בּוֹ. כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאֶה. וְכֵן מִי שֶׁבָּא**
45 **וְטָעַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פִּקָּדוֹן אֵצֶל פְּלוֹנִי שֶׁמֵּת בְּלֹא צַוָּאָה,**
46 **וְנָתַן סִימָנִין מֵבְהָקִין[16], וְלֹא הָיָה זֶה הַטּוֹעֵן רָגִיל**
47 **לְהִכָּנֵס בְּבֵית זֶה הָאִישׁ שֶׁמֵּת[17], אִם יָדַע הַדַּיָּן שֶׁזֶּה**
48 **הַמֵּת אֵינוֹ אָמוּד[18] לִהְיוֹת לוֹ חֵפֶץ זֶה[19], וְסָמְכָה דַעְתּוֹ**

שֶׁאֵין זֶה הַחֵפֶץ שֶׁל מֵת - מוֹצִיאוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין וְנוֹתְנוֹ לָזֶה הָאָמוּד בּוֹ[20] וְנָתַן סִימָנִים[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לְלִבּוֹ שֶׁל דַּיָּן, לְפִי מַה שֶׁיֵּרָאֶה לוֹ שֶׁהוּא דִּין הָאֱמֶת. אִם כֵּן, לָמָּה הִצְרִיכָה תּוֹרָה שְׁנֵי עֵדִים? שֶׁבִּזְמַן שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי הַדַּיָּן שְׁנֵי עֵדִים - יָדוּן עַל פִּי עֵדוּתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם בֶּאֱמֶת הֵעִידוּ אוֹ בְּשֶׁקֶר[22].

2) שהיה אדם תובעו ממון והוא כפר. 3) אע"פ שבדרך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חבירו לשבועה. 4) התובע. 5) כתובות פה, א. 6) שהם פסולים לעדות לגמרי. 7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כזו, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. 8) מידי המלוה הטוען את הלווה. 9) שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר, נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע, אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל' מלוה ולווה פי"ד, ה"א. 10) כתובות שם, וכפירוש ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 11) על הלווה. 12) שלוה ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם. 13) שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. 14) כדעת רב אלפס שם: "בשודא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם פ"ט, אות ו. 15) וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו. ויתכן, אם ילך לבית־דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה, יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה, א שלא קורעים השטר לגמרי. 16) מצויינים וברורים ביותר. 17) שנוכל לחשוד בו, שהסתכל בסימנים והתחקה עליהם. 18) אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י לגיטין נב, ב). 19) כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר מאד. 20) שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו בחפץ כזה. 21) אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו (כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22) ומכאן, שאם יודע הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

ב. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הֵן עִקַּר הַדִּין. אֲבָל מִשֶּׁרַבּוּ בָּתֵּי דִינִין שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, וַאֲפִלּוּ הָיוּ הֲגוּנִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם - אֵינָן חֲכָמִים כָּרָאוּי וּבַעֲלֵי בִינָה, הִסְכִּימוּ רֹב בָּתֵּי דִינֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁלֹּא יַהֲפְכוּ שְׁבוּעָה[23] אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה. וְלֹא יִפְגְּמוּ שְׁטָר וְיַפְסִידוּ חֶזְקָתוֹ בְּעֵדוּת אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל. וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַדִּינִין. וְלֹא יָדוּן הַדַּיָּן בִּסְמִיכַת דַּעְתּוֹ וְלֹא בִּידִיעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר כָּל הֶדְיוֹט: לְבִי מַאֲמִין לְדִבְרֵי זֶה, וְדַעְתִּי סוֹמֶכֶת עַל זֶה. וְכֵן אֵין מוֹצִיאִין מִן הַיְתוֹמִים אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, לֹא בְּדַעַת הַדַּיָּן וְלֹא בְּאֱמְדַן הַמֵּת[24] אוֹ הַטּוֹעֵן[25]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵעִיד אָדָם נֶאֱמָן בְּדָבָר מִכָּל הַדְּבָרִים, וְנָטְתָה דַעַת הַדַּיָּן שֶׁאֱמֶת הוּא אוֹמֵר - מַמְתִּין בַּדִּין[26], וְאֵינוֹ דוֹחֶה עֵדוּתוֹ, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִם בַּעֲלֵי דִינִין עַד שֶׁיּוֹדוּ לְדִבְרֵי הָעֵד, אוֹ יַעֲשׂוּ פְּשָׁרָה[27], אוֹ יִסְתַּלֵּק מִן הַדִּין[28].

23) על התובע. 24) אם הוא אמוד או לא. 25) דעת הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. 26) משהה הדין ומחמיצו. 27) רי"ף שם. 28) וכתוב ב"הגהות מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו הלבבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי: ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

ג. וּמִמַּנַּיִן לַדַּיָּן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדִין שֶׁהוּא מְרַמֶּה[29], שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֶחְתְּכֶנּוּ[30], וְיִהְיֶה הַקּוֹלָר[31] תָּלוּי בְּצַוְּארֵי הָעֵדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[32]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִדְרֹשׁ בּוֹ וְיַחְקֹר הַרְבֵּה בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה שֶׁל דִּינֵי נְפָשׁוֹת[33]. אִם נִרְאֶה לוֹ לְפִי דַעְתּוֹ [שֶׁאֵין בּוֹ רַמָּאוּת - חוֹתֵךְ אֶת הַדִּין עַל פִּי הָעֵדוּת. אֲבָל אִם הָיָה לִבּוֹ נוֹקְפוֹ] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַמָּאוּת; אוֹ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עַל דִּבְרֵי הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפַסְלָן; אוֹ שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁבַּעַל דִּין זֶה רַמַּאי וּבַעַל עָרְמָה, וְהִשִּׁיא[34] אֶת הָעֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים וּלְפִי תֻּמָּם הֵעִידוּ, וְזֶה הִטְעָם; אוֹ שֶׁנִּרְאָה לוֹ מִכְּלַל הַדְּבָרִים, שֶׁיֵּשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים מְסֻתָּרִין[35], וְאֵינָן רוֹצִים לְגַלּוֹתָם - כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אָסוּר לוֹ לַחְתֹּךְ אוֹתוֹ הַדִּין, אֶלָּא יְסַלֵּק עַצְמוֹ מִדִּין זֶה, וִידִיעֵנוּ מִי שֶׁלִּבּוֹ שָׁלֵם בַּדָּבָר[36]. וַהֲרֵי הַדְּבָרִים מְסוּרִים לַלֵּב. וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא[37].

29) שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30) אפסקנו. 31) שלשלת העוון. 32) שבועות ל, ב. 33) שהיא מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד־ה. 34) שידלם או הסיתם. 35) נעלמים. 36) ודוקא שלא נתברר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור שעידי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי ידיעתו את האמת (רדב"ז). "וכשהיה הרא"ש רואה באומד מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין לשום דיין להשתדל בדין זה" (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37) שאל יתנצל הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע לחו"מ טו, יא). וראה בבא־מציעא נח, ב "כל דבר המסור ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

ד. יֵשׁ לְבִית דִּין לְהַלְקוֹת מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מַלְקוּת, וְלַהֲרֹג מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב מִיתָה. וְלֹא לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי

תּוֹרָה[38], אֶלָּא לַעֲשׂוֹת סְיָג[39] לַתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁרוֹאִים בֵּית דִּין שֶׁפָּרְצוּ הָעָם בַּדָּבָר[40], יֵשׁ לָהֶן לִגְדֹּר וּלְחַזֵּק הַדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם. הַכֹּל הוֹרָאַת שָׁעָה, לֹא שֶׁיְּקַבֵּעַ הֲלָכָה לְדוֹרוֹת. מַעֲשֶׂה וְהִלְקוּ אָדָם שֶׁבָּעַל אִשְׁתּוֹ תַּחַת אִילָן[41]. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁרָכַב עַל סוּס בְּשַׁבָּת בִּימֵי יָוָנִים[42], וְהֵבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וּסְקָלוּהוּ[43]. וּמַעֲשֶׂה וְתָלָה שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח שְׁמוֹנִים נָשִׁים[44] בְּיוֹם אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן. וְלֹא הָיוּ שָׁם כָּל דַּרְכֵּי הַדְּרִישָׁה וַחֲקִירָה וְהַהַתְרָאָה, וְלֹא בְּעֵדוּת בְּרוּרָה, אֶלָּא הוֹרָאַת שָׁעָה כְּפִי מַה שֶּׁרָאָה[45].

38) שיתכוון לבוד מלבו חיוב מיתה לשאינו חייב. 39) גדר. 40) הרסו את הגדר וזלזלו בו. 41) בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א הי"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". 42) שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. 43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. 44) מכשפות. 45) שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וְכֵן יֵשׁ לְבֵית דִּין בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן לְהַלְקוֹת אָדָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה[46], וְהָעָם מְרַגְּנִים עָלָיו[47] שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל הָעֲרָיוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קוֹל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], וְלֹא יִהְיוּ אֵלּוּ אוֹיְבִים יְדוּעִים שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שְׁמוּעָה רָעָה[49]. וְכֵן מְבַזִּין אֶת זֶה שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה, וּמְחָרְפִין אֶת יוֹלַדְתּוֹ[50] בְּפָנָיו[51].

46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל־א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". 47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. 48) בהל' סוטה פ"ב, הי"ד. 49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). 50) אמו. 51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ"ל ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד־חכם - אסור לבזותו אלא כסהו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

ו. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן תָּמִיד לְהַפְקִיר מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וּמְאַבֵּד וְנוֹתֵן[52] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לִגְדֹּר פִּרְצוֹת הַדָּת וּלְחַזֵּק הַבֶּדֶק[53], אוֹ לְקִנֹּס אַלָּם[54] זֶה. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא: וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים יָחֳרַם כָּל רְכוּשׁוֹ. מִכָּאן, שֶׁהֶפְקֵר בֵּית דִּין - הֶפְקֵר[55].

52) מזה לזה. ובכת"י תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. 53) הסדק, שנראה בחומת הדת. 54) תקיף ואנס. 55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

ז. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לְנַדּוֹת[56] וּלְהַחֲרִים[57] מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן נִדּוּי, כְּדֵי לִגְדֹּר פֶּרֶץ, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לוֹ וְהַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ. וְיֹאמַר, שֶׁנִּדָּהוּ וְהֶחֱרִימָהוּ[58] עַל דַּעְתּוֹ[59]. וִיפַרְסֵם חֵטְאוֹ בָּרַבִּים. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְיָ[60], אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ, כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת יְיָ[61].

56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. 57) לומר עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנודה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד־ו). 58) בכת"י תימן: או שהחרימהו. 59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית־הדין, כדי שהחטוא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית־הדין, שזה על דעת גדול בית־הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף־משנה). 60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. 61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

ח. וְכֵן יֵשׁ לַדַּיָּן לַעֲשׂוֹת מְרִיבָה עִם הָרָאוּי לָרִיב עִמּוֹ, וּלְקַלְּלוֹ וּלְהַכּוֹתוֹ וְלִתְלֹשׁ שְׂעָרוֹ, וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וָאָרִיב עִמָּם וָאֲקַלְלֵם[62], וָאַכֶּה מֵהֶם אֲנָשִׁים וָאֶמְרְטֵם, וָאַשְׁבִּיעֵם בֵּאלֹהִים[63].

62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. 63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

ט. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לִכְפּוֹת[64] יָדִים וְרַגְלַיִם, וְלֶאֱסֹר בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וּלְדַחֹף וּלְסָחֹב עַל הָאָרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר: הֵן לְמוֹת[65] הֵן לִשְׁרֹשׁ[66], הֵן לַעֲנָשׁ נִכְסִין[67] וּלְאֱסוּרִין[68].

64) לקשור. 65) ארתחשסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. 66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף־משנה). 67) עונש ממון. 68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הוזכר בדבריו.

י. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן שֶׁזֶּה רָאוּי לְכָךְ וְשֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וּבַכֹּל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם[69]. וְאַל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת קַל בְּעֵינָיו, שֶׁהֲרֵי

הוּא דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[70]. וְכָל שֶׁכֵּן כְּבוֹד בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב[71], הַמַּחֲזִיקִין בְּתוֹרַת הָאֱמֶת, שֶׁיִּהְיֶה זָהִיר שֶׁלֹּא יֵהָרֵס כְּבוֹדָם; אֶלָּא לְהוֹסִיף בִּכְבוֹד הַמָּקוֹם בִּלְבַד. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַתּוֹרָה[72] - גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְהַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה - גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת[73]. וְאֵין כְּבוֹד הַתּוֹרָה אֶלָּא לַעֲשׂוֹת עַל פִּי חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ[74].

69) לגדור פרצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מי"ב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". 70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אָבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. 71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא־קמא צ, ב. 72) העוסקים וההוגים בה. 73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. 74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על־מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

יום רביעי ט"ו סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית־דין, המוזמן לבוא לבית־דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

א. אָסוּר לְאָדָם לִנְהֹג בִּשְׂרָרָה עַל הַצִּבּוּר וּבְגַסּוּת הָרוּחַ[2], אֶלָּא בַּעֲנָוָה וְיִרְאָה. וְכָל פַּרְנָס[3] הַמִּטִּיל אֵימָה יְתֵרָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם - נֶעֱנָשׁ, וְאֵינוֹ רוֹאֶה לוֹ בֵּן תַּלְמִיד חָכָם. שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֵן יֵרָאוּהוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב[4].

2) יהירות. 3) מנהיג. "את שלושת הרועים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. 4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חינם, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

ב. וְכֵן אָסוּר לוֹ לִנְהֹג בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַמֵּי הָאָרֶץ[5]. וְלֹא יַפְסִיעַ[6] עַל רָאשֵׁי עַם הַקֹּדֶשׁ[7]. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן הֶדְיוֹטוֹת וּשְׁפָלִים - בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצִבְאוֹת הַשֵּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה. וְסוֹבֵל טֹרַח הַצִּבּוּר וּמַשָּׂאָן. כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֹּנֵק[8]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם. זוֹ אַזְהָרָה לַדַּיָּן, שֶׁיִּסְבֹּל אֶת הַצִּבּוּר כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאוֹמֵן אֶת הַיּוֹנֵק. צֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה, רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. כֵּיוָן שֶׁשָּׁלְחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר[9]: וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה[10], שֶׁאָמַר לָהֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן: עַל מְנָת שֶׁיִּהְיוּ מְקַלְּלִים אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בָּאֲבָנִים.

5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). 6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. 7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבים בארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). 8) שם ח, א. 9) בכתב יד תימן: הקדוש־ברוך־הוא להם במצרים נאמר וכו'. 10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

ג. כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוָּה הַדַּיָּן לִנְהֹג בְּמִצְוָה זוֹ, כָּךְ נִצְטַוּוּ הַצִּבּוּר לִנְהֹג כָּבוֹד בַּדַּיָּן. שֶׁנֶּאֱמַר: וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם. זוֹ אַזְהָרָה לַצִּבּוּר שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת הַדַּיָּן עֲלֵיהֶן[11]. וְלֹא יִתְבַּזֶּה בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ[12].

11) סנהדרין שם. 12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

ד. כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה בִּפְנֵיהֶם[13]. אִם הַמְּלָאכָה בְּרַבִּים אֲסוּרָה עָלָיו, קַל וָחֹמֶר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת[14] וּלְהִשְׁתַּכֵּר בִּפְנֵי רַבִּים וּבִכְנִיסַת עַמֵּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַּת מֵרֵעוּת[15]. אוֹי לָהֶם לְאוֹתָן הַדַּיָּנִים שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָךְ מֵעֶלְבּוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה! שֶׁבָּזוּ דִּינָיהָ, וְהִשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהִגִּיעוּהָ עַד עָפָר[16], וְגָרְמוּ רָעָה לָהֶן וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא[17].

13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. 14) אפילו בסעודת מצוה. 15) שהיא סעודת הרשות, הרי זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). 16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. 17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב־ג, ובביאורנו שם אות יד בשם ה"זוהר".

ה. אָסוּר לִנְהֹג קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין[18]. וְהָרֵי הַשָּׁלִיחַ נֶאֱמָן כִּשְׁנַיִם לְעִנְיַן הַנִּדּוּי. שֶׁאִם אָמַר: פְּלוֹנִי הִקְלָנִי[19], אוֹ הִקְלָה הַדַּיָּן, אוֹ לֹא רָצָה לָבוֹא לְדִין - מְשַׁמְּתִין[20] אוֹתוֹ עַל פִּיו. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין פִּתְחָא[21] עָלָיו עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיָעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְנַע לָבוֹא לְבֵית דִּין[22].

18) ההולך להזמין איש לדין. 19) ביזה אותי.

20) מנדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. 21) שטר־שמתא. המודיע שפלוני נתנדה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמתא". 22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

1 **ו. אֵין שְׁלִיחַ בֵּית דִּין חַיָּב בַּאֲמִירַת דְּבָרִים[23] מִשּׁוּם**
2 **לָשׁוֹן הָרָע[24]. וְכָל הַמְצַעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבֵית**
3 **דִּין רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[25].**

23) דברי הגנאי של הנתבע לדיין. 24) מועד קטן טז, א. שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם). 25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח, הלכה ה.

4 **ז. שָׁלִיחַ שֶׁאָמַר: פְּלוֹנִי שְׁלָחַנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן**
5 **הַדַּיָּנִים, וְלֹא רָצָה בַּעַל דִּין לָבוֹא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו**
6 **פִּתְחָא שֶׁל שַׁמְתָּא, עַד שֶׁיֹּאמַר מִשֵּׁם שְׁלָשְׁתָּן. בַּמֶּה**
7 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ בְּיוֹם שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ**
8 **לִישִׁיבַת הַדַּיָּנִים; אֲבָל בְּיוֹם הַיָּדוּעַ שֶׁהַדַּיָּנִים יוֹשְׁבִים**
9 **בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדַּיָּנִים מְקֻבָּצִין, וְאַף**
10 **עַל פִּי שֶׁבָּא הַשָּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כְּאִלּוּ בָּא בְּשֵׁם**
11 **שְׁלָשְׁתָּן[26].**

26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן משפט יא, ג).

12 **ח. מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ בֵּית דִּין לָבוֹא, וְלֹא בָּא לְדִין -**
13 **מְנַדִּין אוֹתוֹ[27], וְכוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא, וְנוֹתֵן שְׁכַר**
14 **הַסּוֹפֵר[28]. וּבְעֵת שֶׁבָּא קוֹרְעִין הַפִּתְחָא[29]. כָּתְבוּ לוֹ**
15 **פִּתְחָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַדִּין, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי**
16 **מְקַבֵּל הַדִּין - קוֹרְעִין נִדּוּיוֹ[30]. קָבְעוּ לוֹ בֵּית דִּין זְמַן**
17 **שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עָלָיו**
18 **פִּתְחָא לָעֵרֶב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה**
19 **בַּמְּדִינָה[31], וּמָרַד וְלֹא בָּא; אֲבָל אִם הָיָה בַּכְּפָרִים[32]**
20 **וְיוֹצֵא וְנִכְנָס - קוֹבְעִים לוֹ זְמַן שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[33].**
21 **וְאִם שָׁלַם יוֹם שֵׁנִי וְלֹא בָּא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְחָא**
22 **עַד לְמָחָר[34].**

27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. 28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת הפיתחא. 29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא. 30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא קמא קיג, א וברש"י). 31) בעיר. 32) שהם חוץ לעיר והרי הוא טרוד ואנוס. 33) שהם ימי ישיבה קבועים של הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי, ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם). והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר בחושן משפט יא, א. 34) בבא קמא שם.

23 **ט. אֵין קוֹבְעִין זְמַן[35] לֹא בִּימֵי נִיסָן וְלֹא בִּימֵי תִּשְׁרֵי,**
24 **מִפְּנֵי שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּמּוֹעֲדוֹת. וְלֹא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא**
25 **בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב. אֲבָל קוֹבְעִין בְּנִיסָן שֶׁיָּבוֹא אַחַר נִיסָן,**
26 **וּבְתִשְׁרֵי שֶׁיָּבוֹא אַחַר תִּשְׁרֵי. אֲבָל לֹא קוֹבְעִין בְּעֶרֶב**
27 **שַׁבָּת שֶׁיָּבוֹא אַחַר שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל טְרוּדִין בְּעֶרֶב**
28 **שַׁבָּת[36].**

35) לבוא לדין. 36) ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות שבת ויום־טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

29 **י. מִי שֶׁהוּא בַּמְּדִינָה, וְהָלַךְ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְלֹא**
30 **מְצָאוֹ - אֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן עַד שֶׁיִּמְצָא אוֹתוֹ הַשָּׁלִיחַ**
31 **וְיֹאמַר לוֹ. הָיָה בִּכְפָר חוּץ לַמְּדִינָה, אִם דַּרְכּוֹ לָבוֹא**
32 **בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אוֹמֵר הַשָּׁלִיחַ אֲפִלּוּ לְאֶחָד מִן**
33 **הַשְּׁכֵנִים, אֲפִלּוּ לְאִשָּׁה: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי, הוֹדִיעוּהוּ**
34 **שֶׁבֵּית דִּין קָבְעוּ לוֹ זְמַן שֶׁיָּבוֹא[37] לְבֵית דִּין. וְאִם לֹא**
35 **בָּא - מְנַדִּין אוֹתוֹ לָעֵרֶב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
36 **כְּשֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ שֶׁדַּרְכּוֹ לֵילֵךְ בָּהּ[38] עַל מְקוֹם בֵּית דִּין;**
37 **אֲבָל אִם דַּרְכּוֹ עֲלֵיהֶן - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוּ**
38 **הַשָּׁלִיחַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁמָּא לֹא אָמְרוּ לוֹ הַשְּׁכֵנִים, שֶׁהֲרֵי**
39 **הֵם אוֹמְרִין: דַּרְכּוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וּכְבָר הָלַךְ**
40 **אֲלֵיהֶם וְנִפְטַר[39]. וְכֵן אִם לֹא בָּא בַּמְּדִינָה עַד לְמָחָר**
41 **- אֵין סוֹמְכִין עַל הַשְּׁכֵנִים, שֶׁמָּא שָׁכְחוּ וְלֹא אָמְרוּ**
42 **לוֹ.**

37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. 38) חזרה לביתו. 39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח להזמינו בעצמו (שם).

43 **יא. מִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְקִבֵּל הַדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ לְשַׁלֵּם,**
44 **וְהָלַךְ וְלֹא שִׁלֵּם - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ[40] עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ**
45 **שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וְאַחַר כָּךְ מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן**
46 **מַה שֶׁהוּא חַיָּב. וְאִם עָמַד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא תָּבַע**
47 **לְהַתִּיר נִדּוּיוֹ - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ[41].**

40) לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם. 41) והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן: החרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים. וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא

תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב לשלם, משמשת כנידוי של שלושים יום הראשונים, ואם ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו, מחרימים אותו (כסף משנה).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל. חומר עוון מחרף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

א. כָּל הַמְקַלֵּל דַּיָּן מִדַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל[2]. וְכֵן אִם קִלֵּל הַנָּשִׂיא, אֶחָד רֹאשׁ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה אוֹ הַמֶּלֶךְ[3] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר. וְלֹא דַּיָּן וְנָשִׂיא בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ. וְלָמָּה נֶאֱמַר חֵרֵשׁ?[4] שֶׁאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא נִצְטַעֵר בְּקִלְלָה זוֹ - לוֹקֶה עַל קִלְלָתוֹ[5]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת הַקָּטָן הַנִּכְלָם - לוֹקֶה. (הֲרֵי הוּא כְּחֵרֵשׁ[6]).

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". 3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא־בתרא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתיב ונשיא בעמך לא תאור". 4) שבועות לו, א. 5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיז, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהוזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף־משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. 6) כמו שאמרו (בבא־קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף־משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף־משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

ב. הַמְקַלֵּל אֶת הַמֵּת - פָּטוּר[7]. הוֹאִיל וּמְקַלֵּל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[8] - חַיָּב, לָמָּה יִחֵד לָאו עַל דַּיָּן וְלָאו עַל נָשִׂיא? לְחַיְּבוֹ שְׁתַּיִם. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן - לוֹקֶה אַחַת; וְאִם קִלֵּל דַּיָּן - לוֹקֶה שְׁתַּיִם; וְאִם קִלֵּל נָשִׂיא - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּבֵן[9] נָשִׂיא שֶׁקִּלֵּל אָבִיו - חַיָּב מִשּׁוּם אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שֶׁל כָּל אָדָם, וְאֶחָד מִשּׁוּם הָאָב[10].

7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, הי"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

ג. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ - לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁקִּלֵּל אֲחֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ[11]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ נָשִׂיא אוֹ דַּיָּן - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּקַלֵּל בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת, כְּגוֹן יָהּ וֵאלֹהִים וְשַׁדַּי וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[12], אוֹ בְּכִנּוּי מִן הַכִּנּוּיִים[13], כְּגוֹן חַנּוּן וְקַנָּא וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[14]. הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב אִם קִלֵּל בְּכָל הַכִּנּוּיִים, כָּךְ אִם קִלֵּל בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב; שֶׁהַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן הַגּוֹיִם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - הֲרֵי הֵן כְּכָל הַכִּנּוּיִים[15]. וְאָרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קְלָלָה, בּוֹ נִדּוּי[16].

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא־תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, ארך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא־תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה"י: "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חבירו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם,

וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראיה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על־אחת־כמה־וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חבירו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חבירו בלשון: ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג.

1 **ד. אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כִּשְׁאָר כָּל**
2 **חַיָּבֵי לָאוִין[17]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה שָׁם הַתְרָאָה[18]; אוֹ**
3 **שֶׁקִּלֵּל בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כִּנּוּי, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אָרוּר**
4 **פְּלוֹנִי; אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקְּלָלָה בָּאָה מִכְּלַל הַדְּבָרִים, כְּגוֹן**
5 **שֶׁאָמַר: אַל יְהִי פְּלוֹנִי בָּרוּךְ לַיָּ, אוֹ אַל יְבָרְכֵהוּ**
6 **אֵל[19], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[20].**

17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פי"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חבירו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. 18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף־משנה). 19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). 20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבירו.

7 **ה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, אִם חֵרֵף תַּלְמִיד חָכָם -**
8 **מְנַדִּין אוֹתוֹ[21]. וְאִם רָצוּ הַדַּיָּנִים לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת**
9 **מַרְדּוּת[22] - מַכִּין. וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[23],**
10 **שֶׁחֲרֵי בָּזֶה אֶת הַזָּקֵן[24]. וְאִם חֵרֵף עַם הָאָרֶץ - עוֹנְשִׁין**
11 **הַדַּיָּנִים בַּדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לוֹ[25] לְפִי**
12 **הַמְחָרֵף וּלְפִי זֶה שֶׁנִּתְחָרֵף[26].**

21) קידושין ע, ב. 22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). 23) קידושין שם. 24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית־דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, הי"ב. 25) דעת רב שרירא גאון, הובאה בראש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ה. 26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

13 **ו. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַדַּיָּן אוֹ לַנָּשִׂיא[27] לִמְחֹל עַל**
14 **כְּבוֹדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחֹל עַל קִלְלָתוֹ. וְכֵן שְׁאָר הָעָם,**
15 **אַף עַל פִּי שֶׁמָּחַל הַמְקַלֵּל - מַלְקִין אֶת הַמְקַלֵּל;**
16 **שֶׁכְּבָר חָטָא וְנִתְחַיֵּב[28]. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב נִדּוּי מִפְּנֵי**
17 **שֶׁהִפְקִיר[29] בְּבֵית דִּין, וְרָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן**
18 **וְלֹא נִדּוּהוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדָן[30]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַּדָּבָר**
19 **הֶפְסֵד בִּכְבוֹד הַבּוֹרֵא. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הָעָם מְבַעֲטִין**
20 **בִּדְבְרֵי תּוֹרָה וּבַדַּיָּנִים, הוֹאִיל וּפְקָרוּ[31] הָעָם בַּדָּבָר -**
21 **צְרִיכִין לְחַזֵּק וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיֵּרָאֶה לָהֶם[32].**

27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. 28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף־משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. 29) התחצף. 30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, הי"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". 31) כפרו ופרקו העול. 32) וכן אם ביזו תלמיד־חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בביאורנו שם.

22 **ז. כָּל הַדָּן בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] וּבְעַרְכָּאוֹת[34]**
23 **שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ דַּיָּנֵיהֶם כְּדַיְּנֵי יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי**
24 **זֶה רָשָׁע, וּכְאִלּוּ חֵרֵף וְגִדֵּף וְהֵרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה**
25 **רַבֵּנוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים**
26 **לִפְנֵיהֶם. לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[35];**
27 **לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת[36]. הָיְתָה יַד הָעוֹבְדֵי**
28 **כּוֹכָבִים תַּקִּיפָה, וּבַעַל דִּינוֹ אַלָּם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא**
29 **מִמֶּנּוּ בְּדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל - יִתְבָּעֶנּוּ לְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה.**
30 **אִם לֹא רָצָה לָבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין, וּמַצִּיל**
31 **בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מִיָּד בַּעַל דִּינוֹ[37].**

33) בכתב־יד התימנים: בדיני גוים. 34) מקום מושב משפטיהם. 35) מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני גויים, כפר בהקב"ה תחילה ואחרי־כן כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאויבינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). 36) שאינם מומחים (גיטין

פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית־דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו". 37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מציתים לדיננו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטוי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

הִלְכוֹת עֵדוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהָעִיד לְבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת. ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים. ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵד אֶחָד. ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה. ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב. ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר. ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית־דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

א. הָעֵד מְצֻוֶּה לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּכָל עֵדוּת שֶׁיּוֹדֵעַ. בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּחַיֵּב בָּהּ אֶת חֲבֵרוֹ[2], בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּזַכֶּהוּ בָּהּ[3]. וְהוּא שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ לְהָעִיד[4] בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ[6].

2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. 3) כגון שיודע ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: "את חבירו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). 4) אבל אם לא תבעו הבעל־דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). 5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנקם מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף־משנה). 6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב"ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פי"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" (ע"פ בבא־קמא נו, א).

ב. הָיָה הָעֵד חָכָם גָּדוֹל, וְהָיָה בְּבֵית דִּין[7] פָּחוּת מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, הוֹאִיל וְאֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁיֵּלֵךְ לִפְנֵיהֶם - עֲשֵׂה שֶׁל כְּבוֹד תּוֹרָה[8] עָדִיף[9], וְיֵשׁ לוֹ לְהִמָּנַע[10]. מַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת מָמוֹן; אֲבָל בְּעֵדוּת שֶׁמַּפְרִישׁ בָּהּ מִן הָאִסּוּר[11], וְכֵן בְּעֵדוּת נְפָשׁוֹת[12] אוֹ מַכּוֹת[13] - הוֹלֵךְ וּמֵעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד יְיָ. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם - אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב[14].

7) בכת"י התימנים: והיה בית־דין. 8) שנצטוינו לכבד את החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. 9) שבועות ל, ב. 10) אינו חייב לילך, אבל בית־דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). 11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. 12) שיודע להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יבררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיודע לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף־משנה). 13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטרו, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמא תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה־למלך). 14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכת"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבירו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית־דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

ג. כֹּהֵן גָּדוֹל - אֵינוֹ חַיָּב לְהָעִיד[15]. אֶלָּא עֵדוּת שֶׁהִיא לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[16] - הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וּמֵעִיד בָּהּ. אֲבָל בִּשְׁאָר הָעֵדֵיוֹת - פָּטוּר[17].

15) שזלזול הוא לו לבוא להעיד לבעל־דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). 16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף־משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. 17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם־משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור־המתחיל: מעיד),

וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבועת העדות".

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לִדְרֹשׁ אֶת הָעֵדִים[18] וּלְחָקְרָן[19] וּלְהַרְבּוֹת בִּשְׁאֵלָתָן. וּמְדַקְדְּקִין עֲלֵיהֶן, וּמַסְפִּיעִין[20] אוֹתָן מֵעִנְיָן לְעִנְיָן בְּעֵת הַשְּׁאֵלָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתְּקוּ[21] אוֹ יַחְזְרוּ בָּהֶן[22] אִם יֵשׁ בְּעֵדוּתָן דֹּפִי[23]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב. וּצְרִיכִין הַדַּיָּנִים לְהִזָּהֵר בְּעֵת חֲקִירַת הָעֵדִים[24], שֶׁמָּא מִתּוֹכָהּ יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר. וּבְשֶׁבַע חֲקִירוֹת בּוֹדְקִין אוֹתָם: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ?[25] בְּאֵי זוֹ שָׁנָה? בְּאֵי זֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם מִימֵי הַשַּׁבָּת? וּבְכַמָּה שָׁעוֹת בַּיּוֹם? וּבְאֵי זֶה מָקוֹם?[26] אֲפִלּוּ אָמַר: הַיּוֹם הֲרָגוֹ, אוֹ אֶמֶשׁ הֲרָגוֹ - שׁוֹאֲלִין לָהֶן: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ? בְּאֵי זוֹ שָׁנָה? בְּאֵי זֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם? בְּאֵי זוֹ שָׁעָה?[27] וּמִכְּלַל הַחֲקִירוֹת, יָתֵר עַל הַשֶּׁבַע הַשָּׁווֹת בַּכֹּל[28]: שֶׁאִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - שׁוֹאֲלִין לָהֶן: אֶת מָה עָבַד?[29] וּבְאֵי זוֹ עֲבוֹדָה עָבַד?[30] הֵעִידוּ שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זוֹ מְלָאכָה עָשָׂה? וְהֵיאַךְ עָשָׂה?[31] הֵעִידוּ שֶׁאָכַל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מַאֲכָל אָכַל? וְכַמָּה אָכַל?[32] הֵעִידוּ שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: בַּמֶּה הֲרָגוֹ?[33] וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל הַחֲקִירוֹת[34].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות־עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דופי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין".

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על־פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על־פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לווין, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך ה'הדרן' למסכתות בני"ך, סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848).

18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. 19) שבע חקירות המנויות להלן. 20) מעבירים. 21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. 22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. 23) פגם וספק. 24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריך" וכו'. 25) שמיטה, של יובל. 26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמעת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). 27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). 28) בכל עדות שהיא. 29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). 30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. 31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). 32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א־ה). 33) בסייף או ברומח. 34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. הַחֲקִירוֹת וְהַדְּרִישׁוֹת הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עִקַּר הָעֵדוּת[35], וּבָהֶן יִתְחַיֵּב[36] אוֹ יִפָּטֵר. וְהֵן כַּוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה[37], וְכִוּוּן הַזְּמַן וְכִוּוּן הַמָּקוֹם[38], שֶׁבָּהֶן יָזֹמוּ[39] הָעֵדִים אוֹ לֹא יָזֹמוּ; שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לְהָזִים הָעֵדִים עַד שֶׁיְּכַוְּנוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם[40].

35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. 36) הנידון. 37) מה עשה ואיך עשה. 38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. 39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. 40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי־אתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי־אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י

שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם־משנה).

1 **ו. וְעוֹד מַרְבִּין לִבְדֹּק הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עִקָּר**
2 **בָּעֵדוּת וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּהֶם. וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּדִיקוֹת[41].**
3 **וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד הֵן**
4 **הַבְּדִיקוֹת? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהָרַג, וְנֶחְקְרוּ בְּשֶׁבַע**
5 **חֲקִירוֹת שֶׁמָּנִינוּ, שֶׁהֵן בְּכַוָּנַת הַזְּמַן וְכַוָּנַת הַמָּקוֹם,**
6 **וְנִדְרְשׁוּ בְּכַוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה, וְכִוְּנוּ הַמַּעֲשֶׂה[42] וְכִוְּנוּ הַכְּלִי**
7 **שֶׁהֲרָגוֹ בּוֹ[43], בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מֶה**
8 **הָיָה לָבוּשׁ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַהוֹרֵג, בְּגָדִים לְבָנִים אוֹ**
9 **שְׁחֹרִים? עֵפֶר הָאָרֶץ שֶׁנֶּהֱרַג עָלֶיהָ - לָבָן אוֹ אָדֹם?**
10 **אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ**
11 **הָעֵדִים: הֲרָגוֹ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה[44]. וּבָדְקוּ**
12 **הָעֵדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: תְּאֵנִים שֶׁלָּהּ שְׁחֹרוֹת הָיוּ אוֹ**
13 **לְבָנוֹת? עֲקָצִין[45] שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרֻכּוֹת הָיוּ אוֹ**
14 **קְצָרוֹת? וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי**
15 **זֶה מְשֻׁבָּח[46].**

41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. 42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. 44) עץ התאנה. 45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. 46) סנהדרין שם.

יום חמישי ט"ז סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

16 **א. מַה בֵּין חֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת[2] לִבְדִיקוֹת[3]? בַּחֲקִירוֹת**
17 **וּדְרִישׁוֹת, אִם כִּוֵּן הָאֶחָד אֶת עֵדוּתוֹ[4], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר:**
18 **אֵינִי יוֹדֵעַ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[5]; אֲבָל בִּבְדִיקוֹת, אֲפִלּוּ**
19 **שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[6].**
20 **וּבִזְמַן שֶׁהֵן מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת -**
21 **עֵדוּתָן בְּטֵלָה[7]. כֵּיצַד? הֵעִידוּ שֶׁהָרַג זֶה אֶת זֶה,**
22 **וְאָמַר הָאֶחָד כְּשֶׁנֶּחְקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשָׁנָה**
23 **פְּלוֹנִית, בְּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, בְּכַדּ וְכַדּ בַּחֹדֶשׁ, בָּרְבִיעִי**
24 **בַּשַּׁבָּת, בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הֲרָגוֹ. וְכֵן**
25 **כְּשֶׁדָּרְשׁוּ: בַּמָּה הֲרָגוֹ? אָמַר: הֲרָגוֹ בְּסַיִף[8]. וְכֵן הָעֵד**
26 **הַשֵּׁנִי כִּוֵּן עֵדוּתוֹ בַּכֹּל, חוּץ מִן הַשָּׁעוֹת, שֶׁאָמַר: אֵינִי**
27 **יוֹדֵעַ בְּכַמָּה שָׁעוֹת הָיָה בַּיּוֹם; אוֹ שֶׁכִּוֵּן אֶת הַשָּׁעוֹת,**
28 **וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בַּמָּה הֲרָגוֹ, וְלֹא הֵבִנְתִּי בַּכְּלִי שֶׁהָיָה**
29 **בְּיָדוֹ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה[9]. אֲבָל אִם כִּוְּנוּ הַכֹּל,**
30 **וְאָמְרוּ לָהֶן הַדַּיָּנִים: כֵּלָיו[10] הָיוּ שְׁחֹרִים אוֹ לְבָנִים?**
31 **וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, וְלֹא שַׂמְנוּ לִבֵּנוּ לִדְבָרִים**
32 **אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן מַמָּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[11].**

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. 4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. 5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. 6) שם, שאין ההזמה תלוייה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. 7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. 8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד־ה. 9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. 10) של הנהרג או ההורג. 11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

33 **ב. אָמַר אֶחָד: כֵּלִים שְׁחֹרִים הָיָה לָבוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי**
34 **אָמַר: לֹא כֵן, אֶלָּא לְבָנִים הָיָה לָבוּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן**
35 **בְּטֵלָה; וּכְאִלּוּ אָמַר אֶחָד בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת, וְהַשֵּׁנִי**
36 **בַּחֲמִישִׁי, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד בְּסִיף**
37 **הֲרָגוֹ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר בְּרֹמַח, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת. שֶׁנֶּאֱמַר:**
38 **נָכוֹן הַדָּבָר, וְכֵינָן שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֵי זֶה מִכָּל**
39 **הַדְּבָרִים - אֵין זֶה נָכוֹן[12].**

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

40 **ג. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻבִּים, שְׁנַיִם מֵהֶן כִּוְּנוּ עֵדוּתָן**
41 **בַּחֲקִירוֹת וּבַדְּרִישׁוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
42 **תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, וְיֵהָרֵג[13]. אֲבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת**
43 **שְׁנֵיהֶן, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[14].**

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבירו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. 14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו -

בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

1 **ד. עֵד אֶחָד אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁנַיִם לַחֹדֶשׁ,**
2 **וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁלִשָּׁה לַחֹדֶשׁ -**
3 **עֲדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁזֶּה[15] יוֹדֵעַ בִּעְבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ[16], וְזֶה**
4 **אֵינוֹ יוֹדֵעַ[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת**
5 **הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחַר חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר הָאֶחָד:**
6 **בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר**
7 **בַּחֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁכִּוְּנוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי**
8 **הַשַּׁבָּת - עֲדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁאֵין חֲצִי הַחֹדֶשׁ בָּא וּכְבָר**
9 **יָדְעוּ הַכֹּל[18] אֵימָתַי הָיָה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ[19].**

15) האומר בשניים לחודש. 16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. 17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). 18) ובדפוס וינציאה שי"א: אלא כבר ידעו. 19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

10 **ה. אָמַר הָאֶחָד: בְּשִׁלְשָׁה[20], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה**
11 **- עֲדוּתָן בְּטֵלָה[21]. אָמַר עֵד אֶחָד: בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם,**
12 **וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - הֲרֵי עֲדוּתָן קַיֶּמֶת[22];**
13 **שֶׁדֶּרֶךְ הָעָם לִטְעוֹת בְּשָׁעָה אַחַת[23]. אֲבָל אִם אָמַר**
14 **הָאֶחָד: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ - עֲדוּתָן**
15 **בְּטֵלָה[24]. אָמַר עֵד אֶחָד: קֹדֶם הֶגֵּץ הַחַמָּה, וְאֶחָד**
16 **אוֹמֵר: בְּהֶגֵּץ הַחַמָּה[25] - עֲדוּתָן בְּטֵלָה[26], אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁהִיא שָׁעָה אַחַת[27]; שֶׁהַדָּבָר נִכָּר לַכֹּל[28]. וְכֵן אִם**
18 **נֶחְלְקוּ בִּשְׁקִיעָתָהּ[29].**

20) בחודש. 21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). 22) שם מ, א. 23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". 24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. 25) כשמתחיל הנץ. 26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). 27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסי רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. 28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. 29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) החקירות בדיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

19 **א. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה**
20 **וַחֲקִירָה[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם[3]. אֲבָל**
21 **אָמְרוּ חֲכָמִים: כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[4], אֵין**
22 **עֵדֵי מָמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה. כֵּיצַד? אָמְרוּ**
23 **הָעֵדִים: בְּפָנֵינוּ הִלְוָה זֶה אֶת זֶה מָנֶה[5] בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית,**
24 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוְּנוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם**
25 **שֶׁהִלְוָה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנֶה אִם הָיָה מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי**
26 **אוֹ מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי[6] - עֲדוּתָן קַיֶּמֶת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".

וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא על־ידם ל"תנעול דלת בפני לווין" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה בדיני נפשות ש"אין ממיתין בית־דין ולא מלקין את האדם על־פי הודאת פיו אלא על־פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציוויי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים

עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו בפני הלווין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו הוא של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציוויי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

על־פי־זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על־פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית־דין ואמר שגנב או גזל או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על־פי עצמו אינו נפסל", כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על־פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשבית־דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני.

כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ 'יין מלכות' ספר שופטים סימן יג)

2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" – הוא־הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). 4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). 5) מאה זוז. 6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת[7], מַתָּנוֹת וּמְכִירוֹת[8] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל בְּדִינֵי קְנָסוֹת[9] - צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[10]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַלְקוּת[11] וּבְגָלוּת[12]. וְכֵן אִם רָאָה הַדַּיָּן שֶׁהַדִּין מְרֻמֶּה[13] וְחָשַׁשׁ לוֹ - צָרִיךְ דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[14].

7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלוהו כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. 8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור־המתחיל שלא תנעול). 9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. 10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. 11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). 12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פי"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. 13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). 14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בביאורינו שם.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדֵי מָמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה, אִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּדְּרִישׁוֹת אוֹ בַּחֲקִירוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[15]. וְאִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[16]. כֵּיצַד? אֶחָד אוֹמֵר: בְּנִיסָן לָוָה מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא בְּאִיָּר; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא בְּלֹד הָיֵינוּ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[17]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: חָבִית שֶׁל יַיִן הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: שֶׁל שֶׁמֶן הָיְתָה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ בַּדְּרִישָׁה[18]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה שָׁחוֹר[19], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָנֶה לָבָן הָיָה[20]; זֶה אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא[21] הָעֶלְיוֹנָה הָיוּ כְּשֶׁהִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא הַתַּחְתּוֹנָה[22] הָיוּ - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[23]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָאתַיִם[24] - חַיָּב לְשַׁלֵּם מָנֶה; שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה[25]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: דְּמֵי חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן[26] - מְשַׁלֵּם בַּפָּחוֹת שֶׁבַּדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. 16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). 17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). 19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. 20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם

לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). 21) בכת"י תימן: בדייטי, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". 22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף־משנה). 23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. 24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. 25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). 26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא־בתרא נו, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן ('נמוקי יוסף' שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאין העד מדקדק בזה". 27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

1 **ד. דִּין תּוֹרָה: שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי**
2 **מָמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים.**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִכְּתַב**
4 **יָדָן[28]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁחוֹתְכִין[29] דִּינֵי מָמוֹנוֹת**
5 **בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵדִים קַיָּמִים[30],**
6 **כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִין[31]. וְאֵין דָּנִין בְּעֵדוּת**
7 **שֶׁבִּשְׁטָר בְּדִינֵי קְנָסוֹת[32], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַכּוֹת**
8 **וּבְגָלוּת; אֶלָּא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִכְּתַב יָדָן[33].**

28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על־פי עדים, לא על־פי כתבם ולא על־פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית־דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו־תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית־דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב־ידם לבית־דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. 29) פוסקים ומחליטים. 30) שמתו. 31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". 32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. 33) ולדעת הלחם־משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו־תם לשלוח העדות בכתב לבית־דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראיה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, הי"א: "צריך להעיד בבית־דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פי"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

9 **ה. כָּל עֵד שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי**
10 **מָמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[34].**
11 **כֵּיצַד? אָמַר: מֵטְעֶה הָיִיתִי[35], שׁוֹגֵג הָיִיתִי[36], וְנִזְכַּרְתִּי**
12 **שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחֲדוֹ עָשִׂיתִי[37] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,**
13 **אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[38]. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף**
14 **בְּעֵדוּתוֹ תְּנַאי[39]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר**
15 **הָעֵד אַחַר שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ, שֶׁיָּבוֹא מִכְּלָלָן בִּטּוּל**
16 **הָעֵדוּת אוֹ הוֹסָפַת תְּנַאי בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[40].**

34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית־דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית־דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". 35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא־בתרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה. 36) שכוח הייתי. 37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). 38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). 39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). 40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית־דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית־הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא־מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

17 **ו. עֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה כְּמִי**
18 **שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[41], וְאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר**
19 **בָּהֶן[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם**
20 **הַשְּׁטָר[43] שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה**
21 **כָּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[44];**
22 **אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר אֶלָּא מִפִּיהֶן[45],**
23 **וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ[46],**
24 **קְטַנִּים הָיִינוּ, קְרוֹבִים הָיִינוּ, מֵטְעִים הָיִינוּ - הֲרֵי**
25 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[47], וְיִבָּטֵל הַשְּׁטָר.**

41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י).

42) כתובות יח, ב. 43) לאשר את חתימת ידם. 44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית־דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. 45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. 46) מחמת איום נפשות. 47) שם, כיון שאין כתב־ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

1 **ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיֵינוּ בַּעֲבֵרָה[48], אוֹ שֶׁחַד**
2 **לָקַחְנוּ עַל עֵדוּת זוֹ[49] - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁאֵין אָדָם**
3 **מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע[50], עַד שֶׁיָּעִידוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא**
4 **רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ[51] - אֵין**
5 **נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמֵּעִיד עַל שְׁטַר אֲמָנָה - כְּמֵעִיד בְּשֶׁקֶר[52].**

48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א־ב. 49) וחתמנו שקר. 50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פי"ב, ה"ב. 51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא־אם־כן מלווהו. 52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עַוְלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עַוְלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

6 **ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שְׁטַר מֶכֶר זֶה מוֹדָעָה נִמְסְרָה לָנוּ**
7 **עָלָיו[53], אַף עַל פִּי שֶׁכְּתַב יָדָן[54] יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[55]**
8 **- הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[56].**

53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. 54) חתימתם. 55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. 56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב־ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור־המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי־זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

9 **ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שְׁטָר זֶה[57]: אִם הָיָה כְּתַב**
10 **יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִין[58]; וְאִם אֵין**
11 **הַשְּׁטָר מִתְקַיֵּם אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים[59]. וְאוֹמֵר[60]**
12 **לְבַעֲלֵי הַדִּין[61]: קַיְּמוּ הַתְּנַאי[62] וּבוֹאוּ לָדוּן[63].**

57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. 58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. 59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. 60) הדיין. 61) הלקוחות. 62) לבעלים המוכרים. 63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב־ידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

13 **י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים[64],**
14 **וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[65] - הֲרֵי כָּאן עֵד**
15 **אֶחָד[66].**

64) והואיל ואין כתב־ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. 65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. 66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם־משנה).

16 **יא. גַּם בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[67] אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת אֶלָּא בִּפְנֵי**
17 **בַּעַל דִּין[68]. אִם הָיָה בַּעַל דִּין[69] חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ**
18 **הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לֵילֵךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְשָׁלְחוּ[70] לְבַעַל**
19 **דִּין וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[71].**
20 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת עַל פֶּה; אֲבָל בִּשְׁטָר**
21 **- מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֵדָיו[72] שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין[73].**
22 **וַאֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד[74] וְצוֹוֵחַ וְאוֹמֵר: שְׁטָר מְזֻיָּף**
23 **הוּא[75]! עֵדֵי שֶׁקֶר הֵן[76]! פְּסוּלֵי עֵדוּת הֵן[77]! - אֵין**
24 **מַשְׁגִּיחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאִם יֵשׁ לוֹ**
25 **רְאָיָה לִפְסֹל[78] - יִפְסֹל[79].**

67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. 68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא־קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. 69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות.

70) הדיינים. 71) בבא־קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית־דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פי"א בענין המוכרת שלא בבית־דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא־מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית־דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם.

72) מאשרים את חתימת ידיהם. 73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית־דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא־קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור־המתחיל: מקיימים). 74) הנתבע. 75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית־הדין רוצה לקיימו. 76) וחתמו למלוה בשקר. 77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78) את העדים או השטר. 79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא־קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראיה יחזיר".

1 **יב. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה בְּעֵדִים[80] - מְטַפֵּל בָּעֵדִים**
2 **עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית דִּין[81]. וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁבַּעַל**
3 **דִּינוֹ אַלָּם[82], וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מִתְפַּחֲדִים מִבַּעַל**
4 **דִּינוֹ שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לוֹ - הֲרֵי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת בַּעַל**
5 **דִּינוֹ שֶׁיָּבִיא הוּא הָעֵדִים[83]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים**
6 **אֵלּוּ דָּנִין בָּהֶן לְאַלָּם.**

80) להוציא ממון מידי הנתבע. 81) בבא־קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראיה אליהם. 82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. 83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעיזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא־מציעא לט, ב). ושמא תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאַלמים, שבעל־דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאַלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף־משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

7 **א. עֵדֵי נְפָשׁוֹת[2] צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רוֹאִים אֶת**
8 **הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה כְּאֶחָד[3]. וּצְרִיכִין לְהָעִיד כְּאֶחָד[4],**
9 **וּבְבֵית דִּין אֶחָד[5]. אֲבָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לְכָךְ.**
10 **כֵּיצַד[6]? הָיָה אֶחָד רוֹאֵהוּ מֵחַלּוֹן זֶה כְּשֶׁעָבַר הָעֲבֵרָה,**
11 **וְהָעֵד הָאַחֵר רוֹאֵהוּ מֵחַלּוֹן אַחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי**
12 **הָעֵדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין**
13 **מִצְטָרְפִין[7]. הָיָה זֶה הַמַּתְרֶה בּוֹ[8] רוֹאֶה הָעֵדִים,**
14 **וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוֹאִין זֶה אֶת**
15 **זֶה - הַמַּתְרֶה מְצָרְפָן[9]. הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבַיִת אֶחָד,**
16 **וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן רֹאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן, וְרָאָהוּ זֶה**
17 **שֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ, וְהִכְנִיס**
18 **רֹאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשֵּׁנִי וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחַלּוֹן**
19 **וְרָאָהוּ[10] - אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[11].**
20 **הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וּשְׁנֵי עֵדִים**
21 **רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע:**
22 **בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת**
23 **אַחַת[12]; וְאִם לֹא הָיוּ רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ וְלֹא צֵרַף**
24 **אוֹתָן הַמַּתְרֶה[13] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֵיוּת. לְפִיכָךְ, אִם**
25 **נִמְצֵאת כַּת אַחַת מֵהֶן זוֹמְמִין - הוּא וָהֵן נֶהֱרָגִין,**
26 **שֶׁהֲרֵי הוּא נֶהֱרָג בְּעֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[14].**

2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית־דין. 3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. 4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. 5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם־הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית־דין זה וקצת מבית־דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית־דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית־דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף־משנה). 6) זה חוזר אל דיני נפשות. 7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על־פי עד אחד" - אחד - אחד. 8) בעבריין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב).

9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף־משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העבריין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. 10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. 11) מכות, שם.

12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיזומו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה

שמקצתן. 13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. 14) שלא הוזמה (שם).

ב. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[15]. כֵּיצַד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[16], וְאָמַר הָעֵד הַשֵּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מֵעִיד שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנַי אוֹ הוֹדָה בְּיוֹם אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[17].

15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. 16) שהוא חייב לו. 17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על־פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל־מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" – מכל־מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[18]; אוֹ שֶׁאָמַר הָרִאשׁוֹן: בְּפָנַי הוֹדָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד אַחַר זְמַן אָמַר: בְּפָנַי הִלְוָהוּ[19] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[20].

18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. 19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם־משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על־כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף־משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). 20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

ד. וְכֵן בְּעֵת שֶׁמְּעִידִין בְּבֵית דִּין - יָבוֹא אֶחָד וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וּכְשֶׁיָּבוֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי לְאַחַר זְמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמִצְטָרְפִין זֶה לָזֶה, וּמוֹצִיאִין בָּהֶן הַמָּמוֹן[21].

21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית־דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

ה. וְכֵן אִם הָיָה עֵד אֶחָד בִּכְתָב[22] וְאֶחָד עַל פֶּה[23] - מִצְטָרְפִין[24]. וְאִם אָמַר זֶה שֶׁלֹּא כָתַב עֵדוּתוֹ: אֲנִי קָנִיתִי מִיָּדוֹ[25] עַל דָּבָר זֶה, וְלֹא בָא הַמַּלְוֶה הַזֶּה וְלֹא שָׁאַל מִמֶּנִּי לִכְתֹּב - שְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמִּלְוֶה בִּשְׁטָר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר פָּרַעְתִּי[26].

22) חתום בשטר. 23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. 24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לוויתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא־בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל־פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה"י: "הוציא עליו שטר־חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). 25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתיבה, ש'כלל' הוא (בבא־בתרא מ, א) "סתם קנין לכתיבה עומד". 26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" – כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על־פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא־הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

ו. הֵעִיד הָאֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה[27], וְהָעֵד הַשֵּׁנִי בְּבֵית דִּין אַחֵר - יָבוֹא בֵּית דִּין אֵצֶל בֵּית דִּין וְיִצְטָרְפוּ עֵדוּתָן[28]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית דִּין זֶה[29], וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין אַחֵר[30] - יָבוֹא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין[31] וְיִצְטָרְפוּ[32]. אֲבָל הָעֵד עִם הַדַּיָּן שֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּפָנָיו[33] - אֵין מִצְטָרְפִין[34].

27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. 28) ושני בתי־הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי־דין נפרדים (בבא־בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית־דין אחד ומקצת מבית־דין שני אינם מצטרפין להעשות בית־דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית־דין, הרי זה כעד מפי עד. 29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. 30) והלכו להם שנים מבית־הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. 31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית־דין אחר וחזרו והעידו בבית־דין שלישי, יבוא אחד מכל בית־דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי־הדין נשארו אחד־אחד. 32) לקיים השטר (בבא־בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית־דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו

(סמ"ע שם). 33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. 34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית־דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית־דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא־בתרא קסה, ב.

1 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁמִּצְטָרְפִין הָעֵדוּת[35] בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת,**
2 **צָרִיךְ שֶׁיָּעִיד כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם בְּכָל דָּבָר[36], כְּמוֹ**
3 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[37]. אֲבָל אִם הֵעִיד עֵד אֶחָד בְּמִקְצָת דָּבָר,**
4 **וְהֵעִיד הַשֵּׁנִי בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מְקַיְּמִין הַדָּבָר מֵעֵדוּת**
5 **שְׁנֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר[38].**
6 **כֵּיצַד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אָכַל שָׂדֶה זוֹ שָׁנָה פְּלוֹנִית,**
7 **וְזֶה הֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וְזֶה הֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ**
8 **שָׁנָה שְׁלִישִׁית[39] - אֵין מִצְטָרְפִין עֵדוּת שְׁלָשְׁתָּן**
9 **וְאוֹמְרִים: הֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד**
10 **הֵעִיד בְּמִקְצָת הַדָּבָר[40]. וְכֵן אִם הֵעִיד זֶה: אֲנִי רָאִיתִי**
11 **שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי**
12 **רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד שְׂמֹאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ**
13 **הַיּוֹם[41] - אֵין מִצְטָרְפִין[42] דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר:**
14 **הֲרֵי הֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁהָיָה זֶה גָּדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי**
15 **שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא הֵעִיד אֶלָּא בְּמִקְצָת הַסִּימָנִין[43].**
16 **אֲפִלּוּ הֵעִידוּ שְׁנַיִם בְּשַׁעֲרָה אַחַת, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם**
17 **בְּשַׁעֲרָה אַחֶרֶת[44]; שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מֵהֶם הֵעִידָה עַל חֲצִי**
18 **דָּבָר, וְאֵין זוֹ עֵדוּת[45]. אֲבָל אִם הֵעִידָה הָאַחַת**
19 **שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד יָמִין, וְהֵעִידָה הַשְּׁנִיָּה**
20 **שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד שְׂמֹאל[46] - מִצְטָרְפִין[47].**
21 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.**

35) בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר. 37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". 38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא־קמא ע, ב). 39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. 40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. 41) שמבן שלש־עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). 42) בכת"י תימן: מצרפין. 43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף־משנה). 44) אין מצרפין עדותם. 45) [בבא־בתרא נו, ב]. 46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". 47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף־משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

יום שישי י"ז סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

22 **א. אֵין חוֹתְכִין[2] דִּין מִן הַדִּינִין עַל פִּי עֵד אֶחָד, לֹא**
23 **דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא דִּינֵי נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָקוּם עֵד**
24 **אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת[3]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[4]**
25 **לָמַדְנוּ שֶׁקָּם הוּא לִשְׁבוּעָה[5], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
26 **טוֹעֵן[6].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על־פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים ("שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד") ובעגלה ערופה שלא תיערף ("שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד").

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי־זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל־פי־זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על־ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד האחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות,

אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על־ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד)

2) פוסקים, מוציאים החלטה. 3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). 4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). 6) פרק א הלכה א.

1 **ב. בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הֵאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: בְּסוֹטָה**
2 **שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה מֵי מָרִים[7], וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁלֹּא תֵּעָרֵף,**
3 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8]. וְכֵן מִדִּבְרֵיהֶן, בְּעֵדוּת אִשָּׁה[9] שֶׁיָּעִיד**
4 **לָהּ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ[10].**

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

5 **ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁעֵד אֶחָד מוֹעִיל, אִשָּׁה וּפָסוּל[11] כְּמוֹ**
6 **כֵּן מְעִידִים[12]. חוּץ מֵעֵד אֶחָד שֶׁל שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין**
7 **מְחַיְּבִין שְׁבוּעָה אֶלָּא בְּעֵדוּת כָּשֵׁר, הָרָאוּי לְהִצְטָרֵף**
8 **עִם אַחֵר[13] וְיִתְחַיֵּב זֶה הַנִּשְׁבָּע מָמוֹן עַל פִּיו. עַל פִּי[14]**
9 **שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים[15] - לַעֲשׂוֹת**
10 **שְׁלֹשָׁה כְּשְׁנַיִם: מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ**
11 **פָּסוּל - בָּטְלָה הָעֵדוּת[16]; אַף שְׁלֹשָׁה, וְהוּא הַדִּין**
12 **לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - בָּטְלָה**
13 **הָעֵדוּת[17]. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[18].**

11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לעניין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. 13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמר לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. 14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. 15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"? 16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. 17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. 18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

14 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּתְכַּוְّנוּ כֻּלָּן**
15 **לְהָעִיד; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוְّנוּ כֻּלָּם לְהָעִיד - מַה יַּעֲשׂוּ**
16 **שְׁנֵי אַחִים בִּכְלַל הָעָם, וְרָאוּ הָעָם[19] כְּשֶׁהָרַג זֶה אֶת**
17 **זֶה, אוֹ כְּשֶׁחָבַל בּוֹ[20], אוֹ כְּשֶׁחָטַף חֵפֶץ מִיָּדוֹ[21].**

19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. 20) בגופו. 21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

18 **ה. וְכֵיצַד בּוֹדְקִין אֶת הַדָּבָר[22]? כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין**
19 **עֵדִים מְרֻבִּין כַּת אַחַת, אוֹמֵר[23] לָהֶם: כְּשֶׁרְאִיתֶם זֶה**
20 **שֶׁהָרַג אוֹ חָבַל, לְהָעִיד בָּאתֶם אוֹ לִרְאוֹת? כָּל מִי**
21 **שֶׁאוֹמֵר: לֹא לְהָעִיד עָלָיו, אֶלָּא לִרְאוֹת מָה הַדָּבָר,**
22 **וּבִכְלַל הָעָם בָּאתִי - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי**
23 **שֶׁאוֹמֵר: לֹא הָיִיתִי עוֹמֵד אֶלָּא לְהָעִיד וּלְכַוֵּן הָעֵדוּת**
24 **- מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוּ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד**
25 **קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - עֵדוּת כֻּלָּם בְּטֵלָה[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
26 **אֲמוּרִים[25]? כְּשֶׁהָיָה בָּהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל; אֲבָל אִם**
27 **כֻּלָּם כְּשֵׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָעִיד אוֹ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן**
28 **לְהָעִיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדָּבָר וְכִוֵּן עֵדוּתוֹ וְהָיָה שָׁם**
29 **הַתְרָאָה[26], חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[27],**
30 **בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת.**

22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. 23) ובכתב יד תימן: אומרים. 24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). 25) בכתב יד תימן: והייתה. 26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. 27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם.

אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שְׁטָר שֶׁהָיוּ עֵדָיו מְרֻבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב[28] אוֹ פָּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי אֵין הָעֵדִים קַיָּמִין כְּדֵי לִשְׁאֹל אוֹתָן[29]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדוּת בְּרוּרָה שֶׁכֻּלָּם יָשְׁבוּ לַחְתּוֹם[30], שֶׁהֲרֵי נִתְפַּוְּנוּ לְהָעִיד[31] - הֲרֵי זֶה בָּטֵל; וְאִם לָאו - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. וְלָמָּה מְקַיְּמִין הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר[32]? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁחָתְמוּ הַכְּשֵׁרִים וְהִנִּיחוּ מָקוֹם לַגָּדוֹל לַחְתּוֹם[33], וּבָא זֶה הַקָּרוֹב אוֹ הַפָּסוּל וְחָתַם שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם[34].

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

ז. אַף עַל פִּי[35] שֶׁהָעֵד שֶׁחָתוּם מִתְּחִלָּה בַּשְּׁטָר הוּא הַפָּסוּל - הֲרֵי הַשְּׁטָר כָּשֵׁר[36].

35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. 36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

ח. כָּל עֵד שֶׁהֵעִיד בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרֶה בְּדִין זֶה הַנֶּהֱרָג, וְלֹא יְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת - בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר לָמוּת[37]? כְּלוֹמַר: עֵד שֶׁהֵעִיד בְּנֶפֶשׁ לָמוּת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֶלָּא יָעִיד וְיִשְׁתֹּק[38]. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חוֹבָה[39]. אֲבָל לֹא יִמָּנֶה עִם הַדַּיָּנִים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דַּיָּן; שֶׁאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֲפִלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[40].

37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? 38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי־דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). 39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. 40) בבא קמא צ, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חביריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[41]? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיךְ עֵדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיךְ דַּיָּנִים לָדוּן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה[42]; אֲבָל בְּשֶׁל דִּבְרֵיהֶם - עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט[43], וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם[44] - הוּא וּשְׁנַיִם[45] נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ[46], וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נְטָלוּהוּ[47] מִבֵּית דִּין[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

41) שאין עד נעשה דיין. 42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא צ, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. 43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. 44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובזה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. 45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. 46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף הוא. 47) בדפוס וינציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. 48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). 49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית־דין. אין בית־דין בודק אחר בית־דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁקִּיּוּם שְׁטָרוֹת[3] מִדִּבְרֵיהֶם[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לִוִּין[5]. אַף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה[6], אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת[7], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִּין[8]. וּלְפִיכָךְ[9] אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

2) לעיל פ"ג, ה"ד. 3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. 4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית־דין (גיטין ג, א). 5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לווים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם־משנה). 6) בבא־בתרא מ, א. 7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. 8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). 9) הואיל וזה נקרא דין. 10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְרָכִים מִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר בְּבֵית דִּין. הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שֶׁיִּהְיוּ דַיָּנִים מַכִּירִין כְּתַב יְדֵי הָעֵדִים, שֶׁזּוּ עֵדוּת פְּלוֹנִי וְזוּ עֵדוּת פְּלוֹנִי[11]. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי: שֶׁיִּחְתְּמוּ הָעֵדִים בִּפְנֵיהֶם[12]. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בִּפְנֵיהֶם, וְיֹאמַר כָּל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה כְּתַב יָדִי[13], וַאֲנִי עֵד בַּדָּבָר הַזֶּה[14]. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי: שֶׁאִם מֵתוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ עַל כְּתַב יָדָן שֶׁהוּא זֶה[15]. הַדֶּרֶךְ הַחֲמִישִׁי: שֶׁיִּהְיֶה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹרְכִין[16] בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבִּשְׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְיִהְיֶה דּוֹמֶה זֶה לָזֶה, וְיֵרָאֶה לָהֶם בְּיַחַד[17] שֶׁכְּתַב יְדֵי אֵלּוּ הוּא כְּתַב יְדֵי אֵלּוּ[18].

11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. 12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל־שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף־משנה). 13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלוה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. 14) כלומר, בהסתכלי בכתב־ידי אני נזכר במלוה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב־ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם־משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב־ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). 15) כתובות כא, א. והוא־הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף־משנה). 16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". 17) לכל שלושת הדיינים. 18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אֵין מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, אֶלָּא מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שָׂדוֹת[19] שֶׁאֲכָלוּם בַּעֲלֵיהֶן[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְּלוּיָה[21], נְכוֹנָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה וְלֹא פַּחַד מִתְּבִיעָה בָּעוֹלָם[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִין כָּל בַּעֲלֵי שָׂדוֹת שְׂדוֹתֵיהֶן[23]. אוֹ מִשְּׁנֵי שִׁטְרֵי כְתֻבּוֹת[24]. וְהוּא שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, לֹא מִתַּחַת יְדֵי זֶה שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּם שְׁטָרוֹ, שֶׁמָּא הוּא זִיֵּף הַכֹּל[25]. וְכֵן מְקַיְּמִין הַשְּׁטָר מִשְּׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר[26] וְהֶחְזַק בְּבֵית דִּין[27]. מְקַיְּמִין מִמֶּנּוּ לְבַדּוֹ[28], כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִין מִשִּׁטְרֵי שְׁתֵּי שָׂדוֹת אוֹ מִשְּׁתֵי כְתֻבּוֹת[29].

19) שטרי מכר של שתי שדות. 20) הלקוחות. 21) לעיני כל. 22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. 23) השווה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". 24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. 25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על־ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקוימים הם ע"י בית־דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. 26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק־דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעערו". 27) קויים בבית־דין ע"י זהות חתימת העדים. 28) אפילו אין עמו שטר אחר. 29) שלא הוחזקו בבית־דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית־דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל־שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית־דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא־אם־כן הוחזק בבית־דין". וכן דעת הר"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית־דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית־דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא־אם־כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז.

ד. בֵּית דִּין שֶׁכָּתְבוּ: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיִינוּ וְנִתְקַיֵּם

שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקֻיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעוּ[30]. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינִין שֶׁרָאִינוּ וְשָׁמַעְנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּהּ לִפְנֵיהֶם[31].

30) בבא־בתרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. 31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית־דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתיו ללשון־הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחַר[32] בֵּית דִּין אַחֵר, אֶלָּא מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל בּוֹדְקִין אַחַר הָעֵדִים.

32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא־בתרא שם).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם[33] - צְרִיכִין לִכְתֹּב: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיֵינוּ וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ[34]. שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: בֵּית דִּין[35] בִּשְׁנַיִם קִיְּמוּהוּ[36]. אֲפִלּוּ הָיָה כָּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'[37], יֹאמַר: שֶׁמָּא דִּמּוּ[38] שֶׁשְּׁנַיִם בֵּית דִּין הֵם[39]. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁמָע שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] - אֵינוֹ צָרִיךְ[41].

33) עד שלא חתמו. 34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. 35) בכת"י תימן, תיבת בית־דין איננה. 36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37) ואין בית־דין פחות משלשה. 38) בטעות. 39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית־דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. 40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור־המתחיל: ואמר לנא, כלשון השני שם. 41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְעִרְעֲרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גַּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[42], וּבָאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְהֵעִידוּ שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה[43]: אִם עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ הֵעִידוּ שֶׁחָזַר - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָיוּ[44]; וְאִם אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה - אֵינוֹ חוֹתֵם עִמָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּעֵת חֲתִימַת הַשְּׁנַיִם[45]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעִרְעֲרוּ עָלָיו בַּעֲבֵרָה[46]; אֲבָל עִרְעֲרוּ עָלָיו בִּכְפֹּגֵם מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ[47] שֶׁאָמְרוּ: אִמּוֹ לֹא נִשְׁתַּחְרְרָה[48] וְעֶבֶד הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְּרָה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁאֵין בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ פְּגָם וְשֶׁהוּא כָּשֵׁר[49] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁזֶּה גִּלּוּי דָּבָר שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם הוּא[50].

42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. 43) לפני שישב לקיים השטר. 44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית־דין אחר שהכשירוהו. 45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). 46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א־ב. 47) בכת"י תימן: כגון. 48) משפחותה, וכנענית היתה. 49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. 50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית־דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מֵתָּר לִכְתֹּב הַקִּיּוּם[51] בַּשְּׁטָר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[52]; שֶׁאֵין הַכְּתִיבָה עִקָּר, אֶלָּא הַחֲתִימָה[53]. וְאֵין הַדַּיָּנִים צְרִיכִין לִקְרוֹת הַשְּׁטָר שֶׁמְּקַיְּמִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדָיו[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה כָּתוּב בּוֹ[55].

51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. 52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). 53) ובית־הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. 54) מהעדת עדיו. ובדפוס וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. 55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מֵעִיד קָרוֹב עַל כְּתַב[2] קְרוֹבוֹ. כֵּיצַד? שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמֵתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לְמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים שֶׁאֵינָן קְרוֹבִים[3]; וְאִם יִצְטָרֵךְ

עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהֵעִיד עַל כְּתַב יָדָן שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[4].

2) חתימת־עד. 3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא־בתרא נו, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל־ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). 4) שצריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. וְאֵלּוּ[5] מִדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגָדְלָם מַה שֶּׁרָאוּ בְּקָטְנָם[6]: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר כְּשֶׁהוּא גָדוֹל: זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רַבִּי[7], זֶהוּ כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָחִי[8], שֶׁהָיִיתִי מַכִּיר בִּכְתַב יָדָם כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן[9]. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמַּכִּיר כְּתַב יָדָן כְּשֶׁהוּא גָדוֹל[10].

5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". 6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פי"ד, ה"ב. 7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב־יד בקטנותו. 8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב־ידו. 9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פי"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". 10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחו"מ שם.

ג. שְׁטָר שֶׁעֵדָיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[11]. אֲבָל אִם הֵעִיד זֶה עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר; לְפִי שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים עַל כְּתַב כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם[12]. וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מֵעִיד עַל כְּתַב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאֶחָד - נִתְקַיֵּם[13].

11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים". ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף־משנה). 12) ובכת"י תימן: על כל כתב־יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת־יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". 13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

ד. אָמַר הָרִאשׁוֹן: זֶה כְּתַב יָדִי[14], וְהֵעִיד הוּא וְאַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי[15] - לֹא נִתְקַיֵּם; לְפִי שֶׁנִּמְצָא שְׁלִשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר תָּלוּי בְּעֵדוּת הָאֶחָד[16]. וְכֵן אִם הֵעִיד אָחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[17] עִם אַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַיֵּם; שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן תָּלוּי בְּעֵדוּת הַקְּרוֹבִים[18].

14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. 15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. 16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חבירו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על־פי כולם שוה בשוה. 17) שקיים את כתב־ידי עצמו. 18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בתרא נז, א).

ה. שְׁנַיִם שֶׁחָתוּמִין עַל הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן[19] - צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶלָּא עֵד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב חֲתִימַת יָדוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[20], אֲפִלּוּ עַל הַחֶרֶס[21], וּמַשְׁלִיכוֹ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתֶּחֱזַק[22] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין[23], וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁזֶּה כְּתַב יָדוֹ, וְיָעִיד הוּא וְאַחֵר עַל כְּתַב יְדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתַב יָדוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[24].

19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. 20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. 21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב־ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויתי מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי' מ"ו ס"ק לז. 22) ובכת"י תימן: שיוחזק. 23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. 24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת

יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, שְׁנַיִם מֵהֶן מַכִּירִין חֲתִימַת יְדֵי עֵדִים, וְאֶחָד אֵינוֹ מַכִּיר: עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו[25] וְחוֹתְמִים[26]; שֶׁהָעֵדִים נַעֲשִׂים דַּיָּנִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27]. אֲבָל אַחַר שֶׁחָתְמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו וְחוֹתְמִים; [שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁחָתְמוּ לֹא הָיוּ מַכִּירִין אֶלָּא הַשְּׁנַיִם][28], וְאֵין מְקַיְּמִין[29] אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלָשְׁתָּן מַכִּירִין, אוֹ יָעִידוּ הָעֵדִים עַל הַכְּתָב בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

25) שזוהי חתימת יד העדים. 26) עמהם, על אישור בית־הדין. 27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף־משנה). 28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). 29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ חֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר וָמֵתוּ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדָן הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיוּ, קְטַנִּים הָיוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ[30], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[31], אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָר אַחֵר שֶׁקָּרָע עָלָיו עַרְעָר וְהֶחְזַק בְּבֵית דִּין[32] - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַיֵּם[33]; אֶלָּא מַעֲמִידִין[34] הַשְּׁנַיִם שֶׁבַּשְּׁטָר כְּנֶגֶד הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן פְּסוּלִין, וְאֵין גּוֹבִין בּוֹ כְּלוּם[35].

30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו־ז. 31) ואפשר איפוא לקיים השטר על־ידם שלא מפי המערערים. 32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. 33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. 34) בכת"י תימן: מעמידים. 35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסלם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז בשם הר"ן).

יום ש"ק י"ח סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

א. מִי שֶׁחָתַם עַל הַשְּׁטָר, וּבָא לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, וְהִכִּיר כְּתַב יָדוֹ שֶׁזֶּהוּ בְּוַדַּאי, אֲבָל אֵינוֹ זוֹכֵר הָעֵדוּת כְּלָל, וְלֹא יִמְצֵא בְּלִבּוֹ זִכָּרוֹן כְּלָל שֶׁזֶּה לָזֶה מִזֶּה לְעוֹלָם[2] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה[3] בְּבֵית דִּין. שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה, אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁבַּשְּׁטָר הוּא מֵעִיד שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה[4]; וּכְתַב יָדוֹ הוּא כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ הַדָּבָר, אֲבָל אִם לֹא נִזְכַּר - לֹא יָעִיד[5].

2) ובכתב יד התימנים: מעולם. 3) בכתב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. 4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. 5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

ב. אֶחָד הַזּוֹכֵר אֶת הָעֵדוּת[6] וְאֶחָד שֶׁרָאָה כְּתַב יָדוֹ[7] אוֹ שֶׁהִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר, אֲפִלּוּ הִזְכִּירוֹ הָעֵד הַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד, אִם נִזְכַּר - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[8]. אֲבָל אִם הִזְכִּיר אוֹתוֹ הַתּוֹבֵעַ עַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְכַּר - אֵינוֹ מֵעִיד; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דּוֹמֶה בְּעֵינֵי בַּעַל דִּין[9] כְּאִלּוּ הֵעִיד שֶׁקֶר בְּדָבָר שֶׁלֹּא יָדַע[10].

6) בטרם ראותו את כתב ידו. 7) ונזכר ממנו. 8) כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). 9) התובע. 10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

ג. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ תַּלְמִיד חָכָם, וְהִזְכִּיר הַתּוֹבֵעַ הַזֶּה אֶת הָעֵד וְנִזְכַּר - הֲרֵי זֶה יָעִיד לוֹ; שֶׁתַּלְמִיד חָכָם יוֹדֵעַ, שֶׁאִלּוּ לֹא זָכַר הַדָּבָר - לֹא הָיָה מֵעִיד[11]. וְקַל הוּא שֶׁהֵקֵלוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁכַח הַדָּבָר מִכַּמָּה שָׁנִים, וְהַכְּתָב הוּא שֶׁהִזְכִּירוֹ - הֲרֵי זֶה מֵעִיד[12].

11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). 12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לווין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו

העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

ד. הוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[13], שְׁטָר שֶׁיָּצָא לְבֵית דִּין, וּבָאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל מֵעוֹלָם לֹא יָדַעְנוּ עֵדוּת זוֹ, וְאֵין אָנוּ זוֹכְרִים שֶׁזֶּה לָוָה מִזֶּה אוֹ מָכַר לוֹ - לֹא נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הֵן כְּחֹרְשִׁים[14] עַד שֶׁיִּזְכְּרוּ עֵדוּתָן. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ דָן כֵּן - לֹא יָדַע בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ[15]. אֲבָל אִם הָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן[16] - מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל דִּבְרֵיהֶן שֶׁאוֹמְרִין: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין עֵדוּת זוֹ; שֶׁמָּא חָזְרוּ בָּהֶן, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִין - כְּדֵי לְבַטֵּל הַשְּׁטָר. וּכְאִלּוּ אָמְרוּ: קְטַנִּים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ - שֶׁאֵינָן נֶאֱמָנִים, הוֹאִיל וּמִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁלֹּא עַל פִּיהֶם[17]. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְּמִין כָּל הַשְּׁטָרוֹת, וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין לְהָבִיא עֵדִים וְלִשְׁאֹל אוֹתָם אִם הֵם זוֹכְרִים עֵדוּת זוֹ אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שֶׁאֲפִלּוּ בָּאוּ וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן[18].

13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. 14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. 15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב־יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. 16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב־ג. 17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. 18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

ה. אֶחָד הַכּוֹתֵב עֵדוּתוֹ עַל הַשְּׁטָר[19], אוֹ שֶׁנִּמְצָא אֶצְלוֹ כָּתוּב בְּפִנְקָסוֹ בִּכְתַב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הֵעִיד אוֹתִי עָלָיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ: אִם זָכַר מֵעַצְמוֹ[20], אוֹ הִזְכִּירוּהוּ אֲחֵרִים וְנִזְכַּר - מֵעִיד[21]; וְאִם לָאו - אָסוּר לְהָעִיד. שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁאָמַר לוֹ אָדָם נֶאֱמָן: פְּלוֹנִי יֵשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, וְהֵעִיד הוּא שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֵצֶל זֶה, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר כְּלוּם, אֶלָּא מִפִּי הָאַחֵר שָׁמַע וְהֵעִיד[22].

19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. 20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. 21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). 22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש־ברוך־הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השוטים וחולי נכפה.

א. עֲשָׂרָה מִינֵי פַּסְלוּת הֵם. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הוּא פָּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלּוּ הֵן. הַנָּשִׁים, וְהָעֲבָדִים, וְהַקְּטַנִּים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֵרְשִׁים, וְהַסּוּמִים[2], וְהָרְשָׁעִים[3], וְהַבְּזוּיִין[4], וְהַקְּרוֹבִין[5], וְהַנּוֹגְעִין בְּעֵדוּתָן[6]. הֲרֵי אֵלּוּ עֲשָׂרָה[7].

2) העִוְרים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. 3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב־ד. 4) שאינם מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פי"א ה"ה. 5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פי"ג ה"א, ופי"ד ה"ו. 6) שעדותו מביאה לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו, ה־א. 7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ז, ה"ד.

ב. נָשִׁים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה[8].

8) שנים, ולא שתים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך שאין עדות בנשים, רש"י), ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על־פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

ג. וְכֵן הַטֻּמְטוּם[9] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[10] פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה[11]. וְכָל מִי שֶׁהוּא סְפֵק כָּשֵׁר סְפֵק פָּסוּל - הֲרֵי הוּא פָּסוּל. שֶׁאֵין הָעֵד בָּא אֶלָּא לְהוֹצִיא מָמוֹן עַל פִּיו אוֹ לְחַיֵּב[12] עַל פִּיו[13], וְאֵין מוֹצִיאִין מָמוֹן מִסָּפֵק[14] וְאֵין עוֹנְשִׁין מִסָּפֵק דִּין תּוֹרָה[15].

9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. 10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (הל' אישות פ"ב, הכ"ד־כה). 11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". 12) עונש, מכות או מיתה. 13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. 14) כתובות כ, א ובבא־קמא מו, א. 15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל־שכן (ע"פ הכסף־משנה). ובשו"ע חו"מ סי' לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות, כגון בבית־הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

1 **ד. הָעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מִכְּלָל**
3 **שֶׁאָחִיו כָּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֶּן בְּרִית[16], אַף הָעֶבֶד בֶּן**
4 **בְּרִית[17]. קַל וָחֹמֶר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18]: אִם עֲבָדִים,**
5 **שֶׁהֵן בְּמִקְצָת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא כָּל**
6 **שֶׁכֵּן[19]?!**

16) שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, סט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל". 17) והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא־קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". 18) שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. 19) וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל־פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן־ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י־יא) "מחוטב עציך עד שואב מימיך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

7 **ה. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[20] - פָּסוּל[21].**

20) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. 21) להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל, כמבואר שם, ה"ז. ובבבא־קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

8 **ו. כָּל מִי שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר[22] וַהֲרֵי הוּא מְחֻסַּר גֵּט שִׁחְרוּר[23]**
9 **- פָּסוּל[24]; עַד שֶׁיַּגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ[25], וְיֵעָשֶׂה מִכְּלַל בְּנֵי**
10 **בְּרִית, וְאַחַר כָּךְ יָעִיד[26].**

22) כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתייאש ממנו רבו, שם עמ' א. 23) שטר שחרור להתירו בבת ישראל, שם. 24) שעדיין אינו בן־ברית גמור. 25) ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ג, הי"ב. 26) ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פי"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קרית מלך).

11 **ז. הַקְּטַנִּים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר**
12 **בְּעֵדִים: וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא**
13 **קְטַנִּים[27]. אֲפִלּוּ הָיָה הַקָּטָן גָּבוֹהַּ וְחָכָם - הֲרֵי הוּא**
14 **פָּסוּל, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[28] אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
15 **שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הֵבִיא**
16 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלַד בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סָרוּס[29] - הֲרֵי**
17 **זֶה סָרִיס[30], וְיָעִיד. וְאִם לֹא נוֹלַד בּוֹ - לֹא יָעִיד עַד**
18 **רֹב שְׁנוֹתָיו[31], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[32].**

27) בבא־בתרא קנה, ב. 28) למטה, במקומות הידועים לשיער (הל' אישות פ"ב, ה"י). 29) ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, הי"ג). 30) ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדין גדול לכל דבריו (שם, הי"א). 31) עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבבא־בתרא קנה, ב). 32) פ"ב, שם.

19 **ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לִכְלַל שְׁנוֹתָיו שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי**
20 **בַּגְּרוּת מִלְּמַעְלָה[33] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה[34]; וְאִם לָאוּ**
21 **- אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ עַד שֶׁיְּבָדֵק[35]. וּכֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**
22 **שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ**
23 **בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[36] - אֵין עֵדוּתוֹ עֵדוּת בְּקַרְקָעוֹת,**
24 **מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בַּדְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ[37].**
25 **אֲבָל בְּעֵדוּת מִטַּלְטְלִין - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא**
26 **גָּדוֹל[38].**

33) שערות הזקן ושערות בית השחי. 34) בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי־אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושנו להל' אישות פ"ב, אות ע. 35) לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון". 36) מקח וממכר. 37) בבא־בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). 38) ואינו שוטה (בבא־בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, הי"ב־יג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

27 **ט. הַשּׁוֹטֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן**
28 **מִצְוֹת[39]. וְלֹא שׁוֹטֶה שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ עָרֹם וּמְשַׁבֵּר כֵּלִים**
29 **וְזוֹרֵק אֲבָנִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מִי שֶׁנִּטְרְפָה[40] דַּעְתּוֹ,**
30 **וְנִמְצֵאת דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים[41],**
31 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׁוֹאֵל כָּעִנְיָן בִּשְׁאָר דְּבָרִים**

- הֲרֵי זֶה פָּסוּל, וּבְכְלַל שׁוֹטִים יֵחָשֵׁב[42]. הַנִּכְפֶּה[43]: בְּעֵת כְּפִיָּתוֹ - פָּסוּל, וּבְעֵת שֶׁהוּא בָּרִיא - כָּשֵׁר[44]. וְאֶחָד הַנִּכְפֶּה מִזְּמַן לִזְמַן אוֹ הַנִּכְפֶּה תָּמִיד בְּלֹא עֵת קָבוּעַ[45]. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם נִכְפִּים שֶׁגַּם בְּעֵת בְּרִיאוּתָם דַּעְתָּם מִטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּעֵדוּת הַנִּכְפִּין הַרְבֵּה[46].

39) שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבבא־בתרא קכח, א אמרו: "שפוי (=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". 40) נתבלבלה. 41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. 42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". 43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. 44) ראש השנה כח, א. 45) הרי זה כשר כשהוא בריא. 46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

י. הַפִּתָּאִים בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵין מַכִּירִין דְּבָרִים שֶׁסּוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה[47], וְלֹא יָבִינוּ עִנְיְנֵי הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִינִין שְׁאָר עַם הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְּבֹהָלִים וְהַנֶּחְפָּזִים בְּדַעְתָּם[48] וְהַמְּשֻׁתַּגְּעִים בְּיוֹתֵר[49] - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הַשּׁוֹטִים[50]. וְדָבָר זֶה לְפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן הַדַּעַת[51] בִּכְתָב.

47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). 48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. 49) כמו שאמרו (בבא־בתרא קנה, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. 50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיטור" אות ק (כסף־משנה). 51) ובכת"י תימן: הדעות.

יא. הַחֵרֵשׁ - כְּשׁוֹטֶה, שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וְאֵינוֹ בֶּן מִצְוֹת[52]. וְאֶחָד חֵרֵשׁ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[53], אַף עַל פִּי שֶׁרְאִיָּתוֹ רְאִיָּה מְעֻלָּה וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - צָרִיךְ לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּפִיו[54], אוֹ שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהָעִיד בְּפִיו[55], וְיִהְיֶה רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַדַּיָּנִים וְהָאִיּוּם שֶׁמְּאַיְּמִין עָלָיו[56]. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתֵּק[57], אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּק בַּדֶּרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין לְעִנְיַן גִּטִּין[58] וְנִמְצֵאת עֵדוּתוֹ מְכֻוֶּנֶת, וְהֵעִיד בְּפָנֶיהָ בִּכְתַב יָדוֹ - אֵינוֹ עֵדוּת כְּלָל[59]. חוּץ מֵעֵדוּת אִשָּׁה[60], לְפִי שֶׁבָּעֲגוּנָה הֵקֵלּוּ[61].

52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. 53) עדותו פסולה. 54) גיטין עא, א שנאמר (דברים יז, ו) "על־פי שנים עדים" - מפיהם ולא מפי כתבם. 55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושנו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כך: צריך להעיד בבית־דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. 56) כמבואר לקמן פי"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עוונו - להוציא את האילם". 57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. 58) ששואלים אותו שאלות שונות בסירוגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, הט"ז. 59) גיטין עא, א. 60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). 61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פי"ב, הט"ו. פי"ג, הכ"ט.

יב. הַסּוּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּירִין הַקּוֹל[62] וְיָדְעוּ הָאֲנָשִׁים[63] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לִרְאוֹת - הוּא שֶׁמֵּעִיד[65]. וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לְהָעִיד[66].

62) גיטין כג, א. 63) מכירים הם את בעלי הדין. 64) בבא־בתרא קכח, א. 65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". 66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"א, הי"א.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

א. הָרְשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[2]: אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד[3]. וַאֲפִלּוּ עֵד כָּשֵׁר שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאֵין הַדַּיָּנִים מַכִּירִין רִשְׁעוֹ - אָסוּר לוֹ לְהָעִיד עִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵדוּת אֱמֶת; מִפְּנֵי שֶׁמִּצְטָרֵף עִמּוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַכָּשֵׁר הֵשִׁית יָדוֹ עִם הָרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ[4]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֵד כָּשֵׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת לַחֲבֵרוֹ, וְיָדַע שֶׁהָעֵד הַשֵּׁנִי עִמּוֹ עֵד שֶׁקֶר, שֶׁאָסוּר לוֹ לְהָעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע[5].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולין לעדות מן התורה..".

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר

ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"י ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע ייחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב: "אפילו עד כשר שיודע בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת הוא פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

(על פי 'יין מלכות' ספר שופטים סימן טו)

2) סנהדרין כז, א. 3) שכוונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. 4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). 5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית־הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על־פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

1 **ב. אֵי זֶהוּ רָשָׁע? כֹּל שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ**
2 **מַלְקוּת[6] - זֶהוּ רָשָׁע, וּפָסוּל[7]. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קָרְאָה**
3 **לִמְחֻיַּב מַלְקוּת רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת**
4 **הָרָשָׁע. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְחֻיַּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁהוּא**
5 **פָּסוּל. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת.**

6) ראה לעיל הל' סנהדרין פי"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. 7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

6 **ג. עָבַר עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ מַלְקוּת מִן הַתּוֹרָה -**
7 **הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן הַתּוֹרָה; וְאִם הָיָה הַחִיּוּב שֶׁבָּה**
8 **מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? אָכַל**
9 **בְּשַׂר בְּהֵמָה בְּחָלָב, אוֹ שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת[8] וּשְׁקָצִים[9]**
10 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין לְתֵאָבוֹן[10] בֵּין לְהַכְעִיס[11], אוֹ שֶׁחִלֵּל**
11 **אֶת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז שֶׁהוּא**
12 **שׁוּעַ[12] אוֹ טָווּי[13] אוֹ נוּז[14] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת מִן**
13 **הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם אָכַל בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב, אוֹ שֶׁחִלֵּל**
14 **יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלִיּוֹת[15], אוֹ שֶׁלָּבַשׁ בֶּגֶד צֶמֶר**
15 **שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן[16] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי הוּא**
16 **פָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם[17]. וּכְבָר מָנִינוּ[18] כָּל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין**
17 **עָלֶיהָ מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּכָל מְצָוָה וּמְצָוָה דְּבָרִים**
18 **שֶׁאֲסוּרִין[19] מִן הַתּוֹרָה וּדְבָרִים שֶׁאֲסוּרִין מִדִּבְרֵיהֶם.**

8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, הי"ח: "שאין מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". 9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. 10) כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד מממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". 11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אביי. 12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. 13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. 14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנ"ז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (נדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברדב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". 15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החודש בארץ ישראל. 16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה נדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם־משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". 17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פי"א, ה"ר. 18) לעיל הל' סנהדרין פי"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". 19) בכת"י תימן: שאיסורם.

19 **ד. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם רְשָׁעִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, אַף עַל**
20 **פִּי שֶׁהֵן בְּנֵי תַּשְׁלוּמִין וְאֵינָן בְּנֵי מַלְקוּת[20]. הוֹאִיל**
21 **וְלוֹקְחִים מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהֶם בְּחָמָס - פְּסוּלִין[21].**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד חָמָס בְּאִישׁ. כְּגוֹן הַגַּנָּבִים**
23 **וְהַחַמְסָנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר - פָּסוּל לְעֵדוּת**
24 **מֵעֵת שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל[23]. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[24], אַף עַל פִּי**
25 **שֶׁהוּזַם בְּעֵדוּת מָמוֹן[25] וְשִׁלֵּם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל מִן**
26 **הַתּוֹרָה לְכָל עֵדוּת[26]. וּמֵאֵימָתַי הוּא נִפְסָל? מֵעֵת**
27 **שֶׁהֵעִיד בְּבֵית דִּין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזַם עַל אוֹתָהּ**
28 **עֵדוּת אֶלָּא אַחַר כַּמָּה יָמִים[27]. וְכֵן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית,**
29 **אֶחָד הַמַّלְוֶה וְאֶחָד הַלֹּוֶה - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין לְעֵדוּת[28].**
30 **אִם רִבִּית קְצוּצָה[29] עָשׂוּ - הֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה,**

1 וְאִם אֲבַק רִבִּית[30] עָשׂוּ - חֲרֵי הֵן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם.
2 וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל גָּזֵל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - חֲרֵי הוּא פָּסוּל
3 מִדִּבְרֵיהֶם. כֵּיצַד? הַחַמְסָנִים, וְהֵם הַלּוֹקְחִים קַרְקַע
4 אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי
5 שֶׁנּוֹתְנִין הַדָּמִים - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[31]. וְכֵן
6 הָרוֹעִים, אֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[32] וְאֶחָד רוֹעֵי בְּהֵמָה
7 גַּסָּה[33] שֶׁל עַצְמָן - חֲרֵי הֵן פְּסוּלִין; שֶׁחֲזָקָתָן פּוֹשְׁטִין
8 יְדֵיהֶן בְּגָזֵל, וּמַנִּיחִים בְּהֶמְתָּן לִרְעוֹת בְּשָׂדוֹת
9 וּפַרְדֵּסִים שֶׁל אֲחֵרִים. וּלְפִיכָךְ, סְתַם רוֹעֶה[34] -
10 פָּסוּל[35]. וּמְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[36] -
11 פְּסוּלִין[37]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כְּשֵׁרִין[38]. וּמֻתָּר לְגַדֵּל
12 בְּהֵמָה גַּסָּה בְּכָל מָקוֹם[39]. וְכֵן הַמּוֹכְסִין[40] - סְתָמָן
13 פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן לִקַּח יוֹתֵר מִדְּבָר הַקָּצוּב לָהֶם
14 בְּדִין הַמַּלְכוּת, וְלוֹקְחִין הַיָּתֵר לְעַצְמָן[41]. אֲבָל גַּבָּאֵי
15 מְנָת הַמֶּלֶךְ[42] - סְתָמָן[43] כְּשֵׁרִים. וְאִם נוֹדַע שֶׁלָּקְחוּ
16 אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת יָתֵר מִן הָרָאוּי לָהֶם לִגְבּוֹת - חֲרֵי
17 אֵלּוּ פְּסוּלִין[44]. וְכֵן מַפְרִיחֵי יוֹנִים בְּיִשּׂוּב - פְּסוּלִין;
18 מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁגּוֹזְלִים יוֹנִים שֶׁל אֲחֵרִים בְּחִנָּם[45].
19 וְכֵן סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. וְהֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּטֵלִים,
20 וְכֵיוָן שֶׁבָּאָה שְׁבִיעִית[46] פּוֹשְׁטִים יְדֵיהֶן וּמַתְחִילִין
21 לִשָּׂא וְלִתֵּן בְּפֵרוֹת[47]; שֶׁחֲזָקַת אֵלּוּ שֶׁהֵן אוֹסְפִין פֵּרוֹת
22 שְׁבִיעִית וְעוֹשִׂין בָּהֶן סְחוֹרָה[48]. וְכֵן מְשַׁחֵק בְּקוּבְיָא[49].
23 וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת[50] אֶלָּא הוּא. הוֹאִיל וְאֵינוֹ
24 עוֹסֵק בְּיִשּׂוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאוֹכֵל
25 מִן הַקּוּבְיָא, שֶׁהוּא אֲבַק גָּזֵל[51]. וְלֹא בְּקוּבְיָא בִּלְבַד,
26 אֶלָּא אֲפִלּוּ מְשַׂחֲקִים בִּקְלָפֵי אֱגוֹזִים וּקְלָפֵי רִמּוֹנִים[52].
27 וְכֵן לֹא יוֹנִים בִּלְבַד אָמְרוּ[53], אֶלָּא אֲפִלּוּ הַמְשַׂחֲקִים[54]
28 בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאוֹמֵר: כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ
29 כָּל הַנּוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ - יִטֹּל בְּעָלָיו אֶת שְׁנֵיהֶן. וְכֵן
30 כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּשִׂחוֹק זֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ אֻמָּנוּת
31 אֶלָּא שְׂחוֹק זֶה - חֲרֵי הוּא פָּסוּל. וְכָל אֵלּוּ פְּסוּלִין
32 מִדִּבְרֵיהֶם[55].

20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטר לו. 21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. 22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל־כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף־משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. 23) עד שישוב ויֻוַדַּע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פי"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". 24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פי"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישוב בתשובה (כסף־משנה). 26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור. 27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאביי). 28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא־תעשה, וכיון שחימוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חימוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעידי חמס (כסף־משנה). ולדעת המגיד־משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלאו זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. 29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבירו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. 30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבירו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). 31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, הי"א: "התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". 32) כגון עזים וצאן. 33) בקר וכיוצא בו. 34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. 35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא־מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. 36) אפילו בביתם ובחצרם, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. 37) סנהדרין שם, שאי־אפשר לשמרה, והיא משתמטת וברחה לשדות אחרים ומפסידתן. 38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י היזקה של זו, כמבואר בבבא־קמא עט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. 39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא־קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. 40) קונה מנת המלך

בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף־משנה). 41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). 42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. 43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. 44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - שגובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל, ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף־משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלקולם. 45) שמלמדים אותן להביא יונים משובכות אחרים לבית בעלים על־כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משובך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השובך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששנינו (בבא־קמא עט, ב) "אין פורסים נישובים (=פחים ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא־אם־כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. 46) שנת השמיטה. 47) שהם הפקר לכל. 48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירם על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבצע (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם־הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף־משנה). 49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשימין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". 50) התעסקות. 51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י־יא, כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבירו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גוזל... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". 52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). 53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". 54) ובכ"י תימן, וכן בדפוסי רומי ווינציאה: הממירין (=מתערבים). 55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה'טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממונו.

ה. אָרִיס[56] שֶׁלָּקַח דָּבָר מוּעָט מִן הַפֵּרוֹת שֶׁבִּכְּרוּ[57] בִּימֵי נִיסָן וִימֵי תִּשְׁרֵי[58] קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלָּקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בַּעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ גַּנָּב[59] וְכָשֵׁר לְעֵדוּת[60]; שֶׁאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עָלָיו[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נותן לבעלים. 57) הקדימו להתבשל. 58) ניסן - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. 59) שמורה היתר לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתר, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. 60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. 61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף־משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ב־י"ח סיון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ב סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי[2] וְנִחַם[3] עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מִצְטַעֵר אִם יְקַיֵּם שְׁבוּעָה זוֹ, וְנֶהֱפְכָה דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֶרֶת[4], אוֹ שֶׁנּוֹלַד[5] לוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ[6] בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה וְנִחַם בִּגְלָלוֹ[7] - הֲרֵי זֶה

נִשְׁאַל[8] לְחָכָם אֶחָד[9], אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת[10] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם חָכָם, וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ[11]. וְיִהְיֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הֶתֵּר שְׁבוּעוֹת[12].

2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א־ב. 3) ומתחרט. 4) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע יו"ד סי' רכח, ס"ז). 5) שנתחדש. 6) שלא ידע בו. 7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. 8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלהו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י־יא), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם ('תוספות יו"ט' לשבת פכ"ד, מ"ה). 9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. 10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדיוטות גמורים, אלא שיהיו מפותחים בשכלם, שיבינו כל מה שיסבירו להם בהלכות היתר שבועות ופתחי חרטתן, ע"פ דברי התלמוד בכורות לז, א. אולם מסתימת לשון רבינו משמע שאפילו הדיוטות גמורים, שאינם תופסים את המוסבר להם יכולים להתיר (כסף־משנה). 11) והוא־הדין שמתירים לו את נדרו, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה: "ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות". אבל שבועת שוא, פקדון ועדות - אין להן התרה, שהעבירה כבר נעשתה משעת השבועה ('קרית ספר'). ובנדרים עח, א - אמרו: נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'", ונאמר בשחוטי חוץ (ויקרא יז, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'". מה שחוטי חוץ, אהרן ובניו וכל ישראל חייבים על שחוטי חוץ. אף פרשת נדרים, אהרן ובניו וכל ישראל - כשרים להתיר הנדר, אם כן למה נאמר בפרשת נדרים (במדבר שם): "וידבר משה אל ראשי המטות", שמשמעם מומחים? לומר לך: יחיד מומחה - רשאי להתיר הנדר, והדיוטות צריכים להיות שלשה - כעין בית־דין (ר"ן שם). 12) בתלמוד נמצא רק: "היתר נדרים" (חגיגה י.) וכן ב'ירושלמי' נזיר פ"ט, ה"א: "ישראל יש להם היתר חכם". ובנוגע להיתר שבועה - שגורה הלשון: שאילה, השאל על שבועתך, ראה נדרים יח, א. סה, א. וכן אמרו (שבועות כד:) "שבועה דאית לה שאלה", ומפרש רש"י: לחכם להתיר האיסור, אלא שב'מדרש רבה' שמות פ"ד, אנו מוצאים: "הלך אצל יתרו והתיר שבועתו". וכתב הרדב"ז: אין החרטה מועילה אלא על שבועת ביטוי להבא, אבל לשעבר משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, ומה תועיל החרטה לשעבר, ובכל זאת נהגו להתיר אפילו שבועה לשעבר כדי להקל מהעונש, ובתנאי שעשה תשובה.

ב. וְדָבָר זֶה[13] אֵין לוֹ עִקָּר[14] כְּלָל בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, אֶלָּא כָּךְ לָמְדוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה[15], שֶׁזֶּה הַכָּתוּב: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - שֶׁלֹּא יְחַלֵּל הוּא בְּעַצְמוֹ דֶּרֶךְ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁאָט נֶפֶשׁ[16], כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ[17]; אֲבָל אִם נִחַם וְחָזַר בּוֹ[18] - חָכָם מַתִּיר לוֹ[19].

13) היתר שבועות. 14) יסוד ושורש. 15) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"ב־ג. 16) בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט בנפש" - בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. 17) בנשבע לשקר - הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם. 18) מחמת צער, או שנולד לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. 19) משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באויר", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - הוא אינו מוחל (עושה דבריו בחולין), אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פי"ב הי"ב: "אע"פ שמותר להשאיל על השבועה . . ומי שלבו נוקפו . . . אינו אלא שמץ מינות . . . אין נזקקים להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב ה'חינוך' מצוה ל: "מחסדי הא־ל עלינו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו . . . לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון . . . שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה . . . שיבוא הנשבע לפני איש חכם . . . ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אח"כ . . . ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו . . . ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירנו משבועתו, ולעולם אי־אפשר להתיר שבועה כי־אם בסיבת שום חידוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר התירוני משבועתי בלא טענה, אין כח באדם להתירו".

ג. וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַתִּיר שְׁבוּעַת עַצְמוֹ[20]. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהַתִּיר שְׁבוּעָה אוֹ נֶדֶר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה[21]. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רַבּוֹ - אָסוּר לוֹ לְהַתִּיר אֶלָּא מִדַּעַת רַבּוֹ[22].

20) נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו". 21) משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב - שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר - רש"י שם (כסף־משנה). 22) ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה:) "תלמיד אל יורה אלא־אם־כן נוטל רשות מרבו". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב־ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון - אין איסור בדבר, ובשני - יש גם איסור (כסף־משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג.), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות - הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכח, ס"ק ה.

ד. זֶה שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא שֶׁיָּבוֹא[23] לִפְנֵי הֶחָכָם[24] לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְהִשָּׁאֵל לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַבַּעַל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ[25] לַחֲרָטַת אִשְׁתּוֹ[26]

1 **וּמַתִּירִין לָהּ[27]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה מְקֻבָּצִים[28],**
2 **אֲבָל לֹא יְקַבֵּץ אוֹתָן לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְּחִלָּה[29]. וְאֵינוֹ**
3 **נַעֲשָׂה שָׁלִיחַ לְהַתִּיר נֶדֶר לְאִשְׁתּוֹ[30].**

23) ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרטתו לבית־דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:) "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"י, ה"ח (רדב"ז). 24) לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. 25) הואיל ואשתו כגופו. 26) למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. 27) נדרים ח, ב. 28) שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. 29) כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי החרטה שמסרה לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). 30) כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה שהדגיש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו - אחרי ששמעו חרטתה - אינו נעשה שליחם להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב - שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדרי אשתו (רדב"ז). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נידוי לאשתו". וכן הוא נוסח ה'כסף משנה' בדברי רבינו.

4 **ה. כֵּיצַד מַתִּירִין? יָבוֹא הַנִּשְׁבָּע לֶחָכָם הַמְּבֻהָק[31], אוֹ**
5 **לִשְׁלֹשָׁה הֲדִיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מֵמְחֶה[32], וְאוֹמֵר: אֲנִי**
6 **נִשְׁבַּעְתִּי עַל כָּךְ וָכָךְ, וְנִחַמְתִּי[33]; וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ**
7 **שֶׁאֲנִי מִצְטַעֵר בְּדָבָר זֶה עַד כֹּה[34], אוֹ שֶׁאֵרַע לִי כָּךְ**
8 **וָכָךְ[35] - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע; וְאִלּוּ הָיְתָה דַעְתִּי בְּעֵת**
9 **הַשְּׁבוּעָה כְּמוֹ עַתָּה - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע[36]. וְהֶחָכָם אוֹ**
10 **גְּדוֹל הַשְּׁלֹשָׁה אוֹמֵר לוֹ: וּכְבָר נִחַמְתָּ? וְהוּא אוֹמֵר**
11 **לוֹ: הֵן. חוֹזֵר וְאוֹמֵר לוֹ: שָׁרוּי[37] לָךְ, אוֹ מֻתָּר לָךְ,**
12 **אוֹ מָחוּל[38] לָךְ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה בְּכָל לָשׁוֹן. אֲבָל**
13 **אִם אָמַר לוֹ: מוּפָר לָךְ, אוֹ נֶעֱקָרָה שְׁבוּעָתְךָ, וְכֹל**
14 **כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר[39] כְּלוּם; שֶׁאֵין מֵפֵר אֶלָּא**
15 **הַבַּעַל אוֹ הָאָב[40], אֲבָל הֶחָכָם אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא לְשׁוֹן**
16 **הַתָּרָה וּמְחִילָה[41].**

31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק - בנין הפעל מבהק, שפירושו אור מבהיק וזורח. וראה ב'תוספות יו"ט' לבבא מציעא פ"ב מי"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבותינו שבארץ ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב. כג, א. בהבנת דברי רבינו). 32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בביאורנו לעיל ה"א. 33) והנני מתחרט. 34) כל כך. 35) שנולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי. 36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:) את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לבך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב - פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאליו על נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנודר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. 37) מותר לך. שרא - לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתיך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך'). 38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו . . . וזהו שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד ל'הפרה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר מחשבות ערומים". 39) שלשון הפרה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפר". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי החרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם (ע"פ הרדב"ז). וראה לקמן הל' נדרים פי"ג ה"ב, וב'כסף משנה' שם. 40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחה, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפר יפר אותם אישה". 41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פ"י מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו . . . ולפי מה שראינו והתרנו בפני אבותינו . . . שזה אצלנו בערי המערב . . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פי"ב, הי"ב, ותבין כוונתו) . . . יבוא האיש . . . אל החכם או לשלשה הדיוטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט . . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך . . . והוא אומר: לא . . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן: כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שרוי לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר־כך אומרים השנים הנשארים: שרוי לך ומחול לך, שרוי ומחול לך. ואח"כ יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

17 **ו. הַקְּרוֹבִים[42] כְּשֵׁרִים לְהַתִּיר נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת.**
18 **וּמַתִּירִין בַּלַּיְלָה וּמֵעֲמָד[43]. שֶׁאֵין הַהֶתֵּר הַזֶּה דִּין[44].**
19 **לְפִיכָךְ[45] נִשְׁאָלִין לִשְׁבוּעוֹת וְלִנְדָרִים בְּשַׁבָּת[46], אִם**
20 **הָיוּ לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ שְׁבוּעָתוֹ כְּדֵי**
21 **שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם. וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּנַאי לְהַתִּיר**

שְׁבוּעָתוֹ אוֹ נִדְרוֹ מֵעֵרֶב שַׁבָּת[47] - הֲרֵי זֶה מַתִּיר בְּשַׁבָּת, הוֹאִיל וְהוּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת[48].

42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. 43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבם לדונם בישיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב'ירושלמי' נדרים פ"י, ה"ח: "והשואל צריך להיות עומד". 44) שאינו כשר בקרובים ובלילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז.). 45) הואיל ואין זה דין. 46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבואר בהל' שבת פכ"ג, הי"ד. 47) שהיה חכם מצוי לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. 48) שבת קנז, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

ז. רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעַ לְשִׁמְעוֹן וְעָנָה אָמֵן[49] אוֹ קִבֵּל הַשְּׁבוּעָה[50], וְנִחַם שִׁמְעוֹן עַל שְׁבוּעָתוֹ וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ[51]. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִשִּׁמְעוֹן[52] אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ שִׁמְעוֹן, וְנִחַם[53] וְנִשְׁאַל לֶחָכָם - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ[54] הֲנָיָה. וַאֲפִלּוּ הָיָה שִׁמְעוֹן קָטָן אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[55] - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. כְּדֵי שֶׁיֵּדַע הַנָּדָר[56] שֶׁהַתִּיר זֶה[57] נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וּלְפִיכָךְ יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ[58] אוֹ יְהַנֶּה לוֹ[59].

49) שהוא כמוציא שבועה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. 50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). 51) נדרים סח, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב (שם ב, כא): ויואל משה לשבת את האיש - אין "ויואל" אלא לשון שבועה), לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. וב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני החשד", כלומר שלא יחשדנו המשביע כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלזל באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשביע, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשביע שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשביע, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משביעו (שנשבע לו לא לגלות שראהו אוכל ארנבת חיה), ואחרי שהסנהדרין התירוהו - הלך והגיד, כמסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות מיימוניות'). 52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבירו המשביעו או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשביעו לטובתו שישב עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנודר שנדר מעצמו שלא יהנה מחבירו ונדר בפניו (לחם־משנה). 53) ראובן הנשבע. 54) בפניו. 55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו, שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף־משנה). 56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. 57) ראובן הנודר. 58) ראובן משמעון, ולא יחשדנו כעובר על נדרו. 59) ובכת"י תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, שב'ירושלמי' נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "מפני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבירו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יוצדק כשהמשביע עשה טובה לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשביע שהיטיב עמו, כי שבועה זו היתה לתועלת המשביע. אבל כל שלא היטיב עמו המשביע, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשביעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשביע, יש מרבותינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק סי' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווח ומענישו בדבר, ככתוב (דברי הימים־ב, לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השביעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבותינו, שגם בזו, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רכח, ס"כ.

ח. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּרַבִּים[60]. וַאֲפִלּוּ נִשְׁבַּע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד[61] בָּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִחַם - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ וּמַתִּירִין לוֹ[62]. נִשְׁבַּע עַל דַּעַת רַבִּים אוֹ שֶׁנָּדַר עַל דַּעַת רַבִּים[63] - אֵין מַתִּירִין לוֹ לְעוֹלָם[64], אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה[65].

60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). 61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. 62) נדרים כב, ב: "נזקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה בראב"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פרוצים בשבועות. 63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.) וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ז). 64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה, כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת ה'חינוך' מצוה ל: "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב דברי ה'חינוך' שהבאנו בביאורנו שם) וביו"ד סי' רכח סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור־המתחיל אבל נשאת. 65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת

רבינו־תם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

ט. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע וְתָלָה שְׁבוּעָתוֹ בְּדַעַת רַבִּים[66] שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בִּפְלוֹנִי[67] לְעוֹלָם, וְהֶצְרִכוּ בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לִלְמֹד תּוֹרָה אוֹ לְמִי שֶׁיָּמוּל אֶת בְּנֵיהֶם אוֹ שֶׁיִּזְבַּח[68] לָהֶם, וְלֹא נִמְצָא אֶלָּא זֶה[69] בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם אוֹ לִשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת וּמַתִּירִין לוֹ שְׁבוּעָתוֹ, וְעוֹשֶׂה לָהֶם מִצְוֹת אֵלּוּ, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ מֵאוֹתָן הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מֵהֶם[70].

66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך. 67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. 68) שישחט. 69) הנשבע. 70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הראב"ד, אין זה אלא כשהם הדירוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חינם, לפיכך יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה, אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שכר, לא הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד נדר שלא יהנה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמדם חינם, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא־אם־כן יעסוק באומנות אחרת או יקח מהם שכר־לימוד - בכל זאת אין המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצות לימוד תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף־משנה). ולדעת הרדב"ז, אפילו ירצה ללמדם חינם מחמת נדרו, מצוה להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא־קמא פה.): רופא המרפא חינם - חינם שוה. ולפיכך נתינת שכרו היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

י. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ, וּבָא לְבֵית דִּין לְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ[71], אִם רָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהֶתֵּר שְׁבוּעָה זוֹ גּוֹרֵם לְמִצְוָה וּלְשָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְשֶׁקִּיּוּם שְׁבוּעָה[72] זוֹ גּוֹרֵם לַעֲבֵרָה וְלִקְטָטָה - פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח[73], וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין[74] עִמּוֹ בַּדָּבָר, וּמוֹדִיעִין לוֹ דְּבָרִים שֶׁגּוֹרֶמֶת שְׁבוּעָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְנֶחָם[75]. אִם נִחַם בְּדִבְרֵיהֶם - מַתִּירִין לוֹ, וְאִם לֹא נִחַם וְעָמַד בְּמִרְיוֹ[76] - הֲרֵי זֶה יְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ[77].

71) כלומר, כל מי שבא לבית־דין להתיר שבועתו, עליו להצהיר: ניחמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר . . . לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ח. - וזה אינו מצהיר שהוא מתנחם ומתחרט ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכה). ובכל זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק לבית־דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת ה'מעשה רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו רוצה להתחרט מעיקרו, והיה חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא, נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית־דין פותח לו פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. 72) אם לא יתירו. 73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י לעירובין סד:) וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר הניתר ע"י פתח - הרי הנודר אומר אילו הייתי נותן אל לבי פתח זה - לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות. 74) מתווכחים. 75) יביע חרטתו. 76) בהתנגדותו. 77) כלומר, אין היתר לשבועתו.

יא. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁיְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרָאֵל מִנְּכָסָיו, אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכַיּוֹצֵא בָזֶה - אוֹמְרִים לוֹ: בְּנִי, אִם תְּגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ - אַתָּה מוֹצִיא לַעַז[78] עַל בָּנֶיךָ, וְאוֹמְרִים הָעָם: מִפְּנֵי מָה נִתְגָּרְשָׁה אִמָּן שֶׁל אֵלּוּ?[79] וּלְמָחָר קוֹרְאִים לָהֶם בְּנֵי גְרוּשָׁה[80]. וְשֶׁמָּא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר וְאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ[81]. וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[82]. וְכֵן זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה יִשְׂרָאֵל מִנְּכָסֶיךָ - לְמָחָר יִצְטָרֵךְ זֶה, וְתִהְיֶה עוֹבֵר עַל וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ, אוֹ פְּתֹחַ תִּפְתַּח וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[83]. וְזֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל בָּשָׂר וְשֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי אַתָּה פּוֹגֵעַ בְּרֶגֶל וּמְבַטֵּל שִׂמְחַת יוֹם טוֹב וְעוֹנֵג שַׁבָּת[84]. אִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ זֶה לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע - מַתִּירִין לוֹ[85]; וְאִם אָמַר: אַף עַל פִּי כֵן לֹא נִחַמְתִּי וְרוֹצֶה אֲנִי בְּכָל זֶה - אֵין מַתִּירִין לוֹ.

78) שם רע. 79) אם לא, כי מצא בה דבר מגונה. 80) נמצאת פוגם בכבוד בניך. 81) כי אסור להחזיר גרושתו משנשאת לאחר. 82) כגון אם היתה כתובתה מרובה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה נותן לה כתובתה (משנה, נדרים סו:) וראה שם סו, א במשנה "פותחים לאדם . . . ובכבוד בניו" וכו'. 83) שם במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'. 84) שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט, א. ובהל' יו"ט פ"ו, הי"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". 85) אע"פ שלא התחרט מתחילה בבואו לפני בית־דין, עד שהדיינים פתחו לו פתח חרטה (נדרים סו.) "פותחים בימים־טובים ובשבתות".

יב. אֵין פּוֹתְחִין בְּנוֹלָד[86]. כֵּיצַד? נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בִּפְלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה סוֹפֵר הָעִיר[87] - הוֹאִיל וְלֹא נִחַם עַל שְׁבוּעָתוֹ[88], אֵין פּוֹתְחִין לוֹ בְּדָבָר זֶה. וַאֲפִלּוּ אָמַר הוּא מֵעַצְמוֹ: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע - אֵין מַתִּירִין לוֹ; הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִחַם[89], אֶלָּא רְצוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֵהָנֶה[90] לוֹ וְשֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה זֶה סוֹפֵר[91]. אֲבָל אִם נִחַם הוּא מֵעַצְמוֹ[92] מִפְּנֵי הַנּוֹלָד וְנֶהֱפְכָה דַעְתּוֹ[93] - מַתִּירִין לוֹ[94]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[95].

86) דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש

אחר־כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר הנדר - משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו - וכנולד שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקור מעיקרו. כי בשבילו לא היה נמנע מלנדור, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). 87) והכל צריכים לו. 88) שעדיין רצונו שלא יהנה לו ולא יעשה זה סופר, כמבואר בסמוך. 89) חרטה גמורה מעיקרה. 90) כמו שנדר. 91) ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה . . . על גוף הדבר שנשבע, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו, כגון שנעשה הנידר סופר העיר, שלא העלה הנודר בדעתו, שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה - אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר, ולא ידע בו הנודר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים (נדרים סד:) לא מתו ממש, אלא ירדו מנכסיהם ואינם יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה ב'נולד', ועל כרחך משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכבמבואר ב'לחם משנה'). וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשתך הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה להוליכה עוברה, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר . . . אע"פ שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן . . . ואל תשיבני שאין זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי לא תוכל לעגנה ואתה משועבד לה ומצוה מרובה ויש לו הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). 92) מתחרט מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. 93) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונוח לו שנעשה סופר ויהנה ממנו. 94) וכן אמרו (כתובות סג.) בבן כלבא שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין פותחים בו? מכאן, שאם ניחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה אחרת - מתירים לו, ובודאי מרוצה היה בן כלבא שבוע שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף־משנה). וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור־המתחיל אדעתא. 95) נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המודר משיא את בנו (כגון שנדר לזמן, ולא חשב שישיא את בנו בתוך אותו זמן), ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר - אין מתירים לו (נדרים סד.). ואם ניחם מעצמו ונהפכה דעתו - מתירים לו.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר שְׁבוּעָה זוֹ, וְנִחַם[96] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאַחֲרוֹנָה תְּחִלָּה, שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַתִּיר, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הָרִאשׁוֹנָה[97].

96) ומבקש היתר לשבועותיו. 97) שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף־משנה).

יד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחַר כָּךְ שֶׁאִם יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ וַיַּתִּירָהּ יִהְיֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן לְעוֹלָם, וְנִחַם[98] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה וּמַתִּירָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה. שֶׁאֵין מַתִּירִין נֶדֶר אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ[99]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיסָן, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְנִחַם - אֵינוֹ נִשְׁאָל עַד שֶׁיִּכָּנֵס אִיָּר.

98) על שתיהן. 99) ואין שבועתו השניה חלה עד שלא ישאל על הראשונה (נדרים צ.), שנאמר: "לא יחל דברו", וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן הל' נדרים פי"ב, הי"ב.

טו. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִכְּלוֹנִי[100], וְשֶׁלֹּא יֵהָנֶה לֶחָכָם שֶׁיִּשָּׁאֵל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זוֹ[101] - נִשְׁאָל עַל הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁנִיָּה[102].

100) שהדיר עצמו מנכסיו. 101) שהדיר עצמו גם מנכסי החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדרים שם וברש"י). 102) שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

טז. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה לִכְּלוֹנִי, וַהֲרֵי הוּא נָזִיר[103] אִם יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָה זוֹ - יִשָּׁאֵל עַל שְׁבוּעָתוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ עַל נְזִירוּתוֹ[104]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

103) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. 104) קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ג ה"י, והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

יז. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכַל הַיּוֹם; אוֹ שֶׁאָמַר עַל כְּכָר זוֹ: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֹכְלֶנָּה[105]; וְנִשְׁאַל עַל שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהֵתִּרָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה[106]. וְכֵן אִם נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאַל עַל הַשְּׁלִישִׁית בִּלְבַד[107] - חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה. נִשְׁאַל עַל הַשְּׁנִיָּה - חַיָּב מִשּׁוּם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ[108] אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה?

שֶׁאִם לֹא נִשְׁאַל וַאֲכָלָהּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[109], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[110].

105) ראה לעיל פ"ד, ה"ט-י. 106) נדרים יח, א. ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה, ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע, שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). 107) ואע"פ שאין מתירים שבועה עד שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם יתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתר השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכח). 108) נדרים יז, א. יח, א. 109) קרבן אחד – לשוגג, ומלקות אחת - למזיד. 110) לעיל פ"ד, ה"י.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְהַבָּא וְשִׁקֵּר בִּשְׁבוּעָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכַל פַּת זוֹ וַאֲכָלָהּ, וְאַחַר שֶׁאֲכָלָהּ, קֹדֶם שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ אִם הָיָה שׁוֹגֵג, אוֹ קֹדֶם שֶׁיִּלְקֶה אִם הָיָה מֵזִיד, נִחַם וְנִשְׁאַל לֶחָכָם וְהִתִּירָהּ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן אוֹ מִן הַמַּלְקוּת[111]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ כְּפָתוּהוּ[112] לְלָקוֹת, וְנִשְׁאַל וְהִתִּירוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִילוּ לְהַלְקוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[113].

111) כיון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שיור (שארית) לשבועתו, ונשאל על השיור הזה (שבועות כח.). 112) קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. 113) אבל אם התחילו להלקותו, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה הל' סנהדרין פי"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הככר וכדומה, אז מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית־דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית־דין שיזדקק לו מנדים אותו בית־דין ההדיוט, כמבואר לקמן בהל' נזירות פ"ד, הי"ד־טז ('מעשה רוקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

יום שני י"ג סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

א. הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם הוֹדָה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[2], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ[3] וְכָפַר[4] - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע הוּא חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[5], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן[6]. שֶׁבִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, אֶחָד הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עַצְמוֹ וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר וְכָפַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן - חַיָּב; שֶׁכְּפִירָתוֹ אַחַר שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ - כַּעֲנִיַּת אָמֵן[7].

2) בניגוד לתבעו בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. 3) שאמר: משביעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. 4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. 5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. 6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו". 7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפיקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא־תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעה: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפיקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפיקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר איני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפיקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהושוו זה לזה בגזירה שווה "תחטא־תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך בידי, ואחר כך השביעו התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.

ב. תְּבָעוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאִם יוֹדֶה לוֹ וְיֹאמַר 'כֵּן הַדָּבָר' לֹא יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, כְּגוֹן שֶׁתְּבָעוֹ בִּקְנָס[8], שֶׁאֵין אָדָם מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ[9], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[10], וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[11].

8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתו או מכרתו ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. 9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. 10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. 11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטוי עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.

ג. וְכֵן אִם תְּבָעוֹ בְּקַרְקַע[12] אוֹ בְּעֶבֶד[13] אוֹ בִּשְׁטָר[14], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתיה ממני. 13) כנעני, שהושווה לקרקע. 14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

ד. וְלָמָּה נִפְטַר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי זֶה אִלּוּ

הוֹדָה חַיָּב הָיָה וּמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁכָּפַר[15]? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִקָּדוֹן: אוֹ בִתְשׁוּמֶת יָד[16] אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה - הַכֹּל מִטַּלְטְלִין[17], שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶן יוֹצִיא מָמוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיָצְאוּ[18] קַרְקָעוֹת, שֶׁאֵין מִטַּלְטְלִין[19] וַהֲרֵי הֵן לִפְנֵי בַּעֲלֵיהֶן וּבְחֶזְקָתָן[20]; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ[21] לְקַרְקָעוֹת[22]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[23].

15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו. 16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. 17) מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דניידי. 18) יתמעטו מכאן. 19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא ניידי. 20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". 21) שהושוו. 22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזה. 23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה.

ה. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע אַחַר שֶׁתָּבְעוֹ בַּעַל הַמָּמוֹן אוֹ הַנִּשְׁבָּע מֵעַצְמוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְבָעוֹ. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְאָמַר: לָמָה אַתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי? כְּלוּם יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי מָמוֹן - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְבָעוֹ זֶה[24].

24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע.

ו. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עַצְמוֹ אוֹ לְשִׁלּוּחוֹ הַבָּא בְּהַרְשָׁאָתוֹ[25]; שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ[26].

25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריהו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממונו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממונו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. 26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

ז. וְאֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעוֹ בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּירָהּ[27].

27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא־תחטא" שבשתיהן נאמר: "כי תחטא".

ח. הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּמֵזִיד, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, וְהִתְרוּ בוֹ עֵדִים בִּשְׁעַת שְׁבוּעָתוֹ - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מֵבִיא אֲשָׁמוֹ בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאוֹ מִכְּלַל חַיָּבֵי מַלְקוּת, וְחִיְּבוֹ אָשָׁם בֵּין בְּזָדוֹן[28] בֵּין בִּשְׁגָגָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות.

ט. כָּפַר וְנִשְׁבַּע[29] אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ פְּעָמִים, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהוּא כּוֹפֵר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין[30] בֵּין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין - הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבַּן אָשָׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[31]. שֶׁאִלּוּ הוֹדָה אַחַר שֶׁכָּפַר - הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּבֵית דִּין[32], וְנִמְצָא פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתַּשְׁלוּמִין, לְפִיכָךְ חַיָּב עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.

29) מפי עצמו. 30) שכפר בבית דין. 31) שנשבע לשקר וכפר ממון. 32) אין כפירתו בבית דין פוטרתו מלשלם כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו בבית־דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום (משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

י. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לָכֶם בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[33]. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי, לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[34].

33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת. 34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תֵּן לִי פִּקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד[35] גָּזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה לוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִכֻּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וְחַיָּב[37].

35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתרצה. 36) שאין כאן אלא שבועה אחת לכולם. 37) הואיל ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

יב. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן תְּשׁוּמֶת יָד גָּזֵל וַאֲבֵדָה - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[38].

38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו, ומובן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה פטור על שבועתו.

יג. תֵּן לִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. שְׁבוּעָה

שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִין וְכֻסְּמִין - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[39].

39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.

יד. הָיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ פִּקָּדוֹן גָּזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ[40]; וְאָמַר לְאֶחָד מֵהֶן: שְׁבוּעָה שֶׁאֵין לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן וְגָזֵל וַאֲבֵדָה וּתְשׁוּמֶת יָד, וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל טַעֲנָה[41] וְטַעֲנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[42], וְנִמְצָא זֶה חַיָּב עֶשְׂרִים אָשָׁם[43].

40) נמצאו ביחד עשרים טענות. 41) תביעה. 42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. 43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה.

טו. טָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן[44] אוֹ כָּפַר[45] בּוֹ וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה[46], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן הָרִאשׁוֹן, וְחֹמֶשׁ אֶחָד עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[47]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַחֲמִשִׁתָיו[48] - הַתּוֹרָה רִבְּתָה חֲמִשִּׁין הַרְבֵּה עַל קֶרֶן אֶחָד. כֵּיצַד? הָיָה הַקֶּרֶן אַרְבָּעָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה[49], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְהוֹדָה[50], וְחָזַר וְטָעַן שֶׁאָבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם שִׁבְעָה[51]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) והוא שומר חינם שפטור על אבידה. 45) שאין לו בידו כלום. 46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרבן אשם. 47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. 48) ולא נאמר: וחמישיתו. 49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. 50) נתחייב שישה. 51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.

טז. פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מָמוֹן. לְפִיכָךְ, הַתּוֹבֵעַ חֲבֵרוֹ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה אוֹ בְּפָחוֹת מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[52].

52) שהרי נשבע לשקר.

יום שלישי י"ד סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

א. הַגּוֹנֵב שׁוֹרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וּטְבָחוֹ[2] אוֹ מְכָרוֹ[3], תְּבָעוֹ בַּעַל הַשּׁוֹר וְאָמַר לוֹ: גְּנַבְתָּ שׁוֹרִי וְטָבַחְתָּ אוֹ מָכַרְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: גְּנַבְתִּי[4] אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי, וְנִשְׁבַּע[5] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[6]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי[7] שֶׁהוּא קְנָס, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[8], וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁלֹּא כָּפַר מָמוֹן, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[9], שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר שֶׁלֹּא טָבַח, וְהוּא טָבַח.

2) ושחטו. 3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. 5) לשקר, ואחר־כך הודה. 6) משנה בשבועות לו: 7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בוינציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתיך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). 8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. 9) שבועות מט: כדעת רב. וחיובי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי[10], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע; וְהָעֶבֶד[11] שֶׁתָּבַע רַבּוֹ וְאָמַר: הִפַּלְתָּ שִׁנִּי וְסִמִּיתָ עֵינִי[12], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[13]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - לֹא הָיָה מְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנָס[14]. אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים שקלים (רש"י לכתובות מא). 11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. 12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כו־כז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). 13) משנה בשבועות לו: 14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). 15) שהרי נשבע לשקר.

ג. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְנָס, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ[16] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17], וְיֵשׁ בּוֹ מָמוֹן[18], שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וְכָפַר בְּכָל דָּבָר[19] וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.

כֵּיצַד? תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: אָנַסְתָּ[20] אוֹ פִּתִּיתָ[21] בִּתִּי, וְהוּא אָמַר: לֹא אָנַסְתִּי וְלֹא פִּתִּיתִי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס[22] עַל פִּי עַצְמוֹ, אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מְשַׁלֵּם בֹּשֶׁת וּפְגָם עַל פִּי עַצְמוֹ[23]. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גָּנַבְתָּ שׁוֹרִי[24], וְהוּא אוֹמֵר לֹא גָּנַבְתִּי, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כֶּפֶל בְּהוֹדָאָתוֹ[25], מְשַׁלֵּם הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָאָתוֹ[26].

16) ע"פ הודאת עצמו. 17) לעיל פ"ז, ה"ב. 18) חלק מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. 19) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. 20) שבאת עליה בעל־כרחה. 21) לרצונה. ו"המפתה משלם שלשה דברים: קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס - ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). 22) אלו החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושוים בכל אדם, בין "גדולה שבכהונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה בערכין יד:. 23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל־דינו יפטר (משנה בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). 24) והגונב שור משלם את הכפל. 25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה בקנס פטור. 26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת הפקדון (משנה שם).

ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עָשִׂיתָ בִּי חַבּוּרָה[27], וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עָשִׂיתִי; הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי[28], וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הֵמִית, וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[29]; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין ממון להם. 28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת קנס (כתובות מא.), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב, ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי היתר על הקרן או הפחות - קנס". 29) משנה בשבועות לו:

ה. נָתַן שׁוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּמֵת הַשּׁוֹר[30], תְּבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ? אָמַר לוֹ: לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הִפְקַדְתָּ וְנִגְנַב אוֹ אָבַד[31], וְנִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה[32] - לֹא הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם[33]. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[34], שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35].

30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. 31) ושומר חינם פטור על גניבה ואבידה. 32) שמת השור. 33) משנה שם מט. 34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו. 35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו, שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם במשנה).

ו. הִשְׁאִיל שׁוֹרוֹ לַחֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ וְאָמַר לוֹ: הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁשָּׁאַלְתָּ מִמֶּנִּי? וַהֲרֵי הַשּׁוֹר מֵת[36], וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: נִגְנַב אוֹ אָבַד, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין בִּכְפִירָתוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם[37] חַיָּב הוּא לְשַׁלֵּם, בֵּין מֵת אוֹ נִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִשְׁבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹאֵל[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[39]. אֲבָל חַיָּב הוּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו, כמבואר בסמוך. 37) בכל האופנים שהם. 38) ושואל חייב גם על האונסין. 39) הל' שכירות פ"א, ה"ב "שכך כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם". 40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת, ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה לחובה - פטור (משנה שם).

ז. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין אֶלָּא בִּכְפִירָה זוֹ וְנִשְׁבַּע, בֵּין מִפִּי עַצְמוֹ[41] בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ הַתּוֹבֵעַ וְכָפַר[42] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[43], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא שְׁבוּעָה מִפִּיו[44].

41) שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו לשקר. 42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר שלא בפני בית־דין. 43) משנה בשבועות לו: וכדעת החכמים. 44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בביאורנו שם.

ח. הַגּוֹנֵב שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וּתְבָעוֹ[45] וְאָמַר לוֹ: שׁוֹרִי גָּנַבְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גָּנַבְתִּי. מַה טִּיבוֹ[46] אֶצְלְךָ? אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ אֶצְלִי, וְנִשְׁבַּע[47] - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה שֶׁגְּנָבוֹ - הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַשּׁוֹר מִכָּל מָקוֹם[48], וְעַכְשָׁו שֶׁאָמַר פִּקָּדוֹן הוּא - הֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִן הַגְּנֵבָה וּמִן הָאֲבֵדָה, שֶׁאִם גִּנְבָה הַשּׁוֹר אוֹ אָבַד אַחַר הוֹדָאָה זוֹ - הָיָה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[49].

45) בעליו. 46) שייכותו. 47) לא שחייב להשבע מן

התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). 48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. 49) כדין שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל־שכן על האונס (בבא קמא קה:).

1 **ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשְּׁכָרוֹ[50] וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת**
2 **הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן הַשְּׁבוּרָה וּמִן**
3 **הַמִּיתָה[51]. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: הִשְׁאַלְתּוֹ לִי, וְנִשְׁבַּע**
4 **- חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[52]; שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִן**
5 **הַמִּיתָה בִּשְׁעַת הַמְּלָאכָה[53], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
6 **הַשְּׁאֵלָה[54].**

50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. 51) כמו ששנינו (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבורה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". 52) הכל בבבא קמא שם. 53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילך יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירנו (ע"פ רש"י שם). 54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:) מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאיל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזבובים) שאלתיה".

7 **י. לְפִיכָךְ[55], אִם אָמַר: לֹא גָנַבְתִּי, אֲבָל אַתָּה הִפְקַדְתּוֹ**
8 **אֶצְלִי אוֹ שְׁכַרְתַּנִי לְשָׁמְרוֹ אוֹ הִשְׁאַלְתָּהוּ לִי, וַהֲרֵי**
9 **שׁוֹרְךָ לְפָנֶיךָ קָחֵהוּ, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**
10 **מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּקֶּרֶן, וְלֹא פָּטַר**
11 **עַצְמוֹ בִּכְפִירָה זוֹ מִכְּלוּם[56].**

55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "שסוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). 56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

12 **יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי וַעֲדַיִן לֹא נָתַתִּי**
13 **דָּמָיו, אִם תִּרְצֶה קַח דָּמָיו אוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ; אוֹ**
14 **שֶׁאָמַר לוֹ: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁאֶעֱשֶׂה**
15 **לְךָ, אִם תִּרְצֶה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ אוֹ קָחֶנּוּ וָלֵךְ; תּוֹעֶה**
16 **בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ, עַכְשָׁו**
17 **שֶׁיָּדַעְתִּי קָחֶנּוּ וָלֵךְ; אוֹ שֶׁאָמַר: אַחַר פָּרַעְתִּי רָץ, וַהֲרֵי**
18 **הוּא לְפָנֶיךָ; וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מֵאֵלּוּ - פָּטוּר**
19 **מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[57], שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם.**
20 **וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.**

57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

21 **יב. מִי שֶׁהָיָה חַיָּב מָמוֹן לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וּתְבָעוֹ אֶחָד**
22 **מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[58],**
23 **שֶׁהֲרֵי כָּפַר מָמוֹן[59]. תְּבָעוּהוּ שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדָה בַּכֹּל[60]**
24 **לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לָוִיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבַדּוֹ,**
25 **וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[61], שֶׁהֲרֵי לֹא פָּטַר**
26 **עַצְמוֹ מִכְּלוּם, אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי.**

58) שבועות לז. 59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא ירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש וברי"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לז. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. 60) בכל סכום התביעה. 61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור.

27 **יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בִּשְׁטָר[62], וְכָפַר בָּהּ[63]**
28 **וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן; שֶׁהֲרֵי בַּשְּׁטָר**
29 **נִשְׁתַּעְבֵּד הַקַּרְקַע[64], וְנִמְצָא זֶה כְּכוֹפֵר בְּקַרְקַע[65]. וּכְבָר**
30 **בֵּאַרְנוּ[66], שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקַרְקַע - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת**
31 **הַפִּקָּדוֹן[67], וְחַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל**
32 **שֶׁקֶר[68].**

62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. 63) בהלואה זו שיש עליה שטר. 64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. 65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. 66) לעיל פ"ז, ה"ב־ג. 67) וכן בשבועות לז: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. 68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדין שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו

(לעיל הי"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. הָיְתָה עָלָיו מִלְוָה בְּעֵדִים בִּלְבַד[69], וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ בִּכְפִירָתוֹ מִלְּשַׁלֵּם עַתָּה[70]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הוֹעִילָה לוֹ כְּפִירָתוֹ - הֲרֵי הוֹעִילָה בְּעִתָּהּ, וְשֶׁמָּא לֹא יָבוֹאוּ הָעֵדִים[71] אוֹ יָבוֹאוּ וְלֹא תִתְקַיֵּם עֵדוּתָן[72] אוֹ יִפָּסְלוּ[73], וּלְפִיכָךְ חַיָּב[74].

69) ואין לו עליה שטר. 70) כשהעדים עדיין לא באו. 71) שימותו (שבועות לז:) או ילכו למדינת הים. 72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. 73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיזומו. 74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

יום רביעי ט"ו סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

א. הַתּוֹבֵעַ עֵדָיו לְהָעִיד לוֹ עֵדוּת שֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ[2] לִתֵּן לְתוֹבֵעַ זֶה מָמוֹן[3] הַמִּטַּלְטֵל[4], וְכָפְרוּ בְּעֵדוּתָן וְנִשְׁבְּעוּ[5], בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ חוּץ לְבֵית דִּין[6] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הִפְסִידוּהוּ מָמוֹן בִּכְפִירָתָם[7]. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם הַתּוֹבֵעַ[8] וְכָפְרוּ בּוֹ[9], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבְּעוּ הֵן וְלֹא עָנוּ אָמֵן אַחַר שְׁבוּעָתוֹ[10], כֵּיוָן שֶׁכָּפְרוּ[11] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[12]. וְהוּא[13] שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּבֵית דִּין[14].

2) פרט למשביע עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י, הט"ו. 3) פרט לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. 4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. 5) מפי עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). 6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית־דין, כמבואר בסמוך ה"ב. 7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. 8) שאמר להם: משביע אני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך. 9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. 10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. 11) בבית־דין. 12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, הי"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עוונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קרית ספר'). 13) ובלבד. 14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית־דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית־דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית־דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית־דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"י הי"ז, ובביאורנו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

ב. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין. בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ[15] אוֹ הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית דִּין, בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ הִשְׁבִּיעָן חוּץ לְבֵית דִּין[16], וְהַכְּפִירָה[17] בְּבֵית דִּין בִּלְבַד[18]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ - מָקוֹם שֶׁיַּגִּיד[19] וְיוֹעִיל הוּא שֶׁאִם לֹא יַגִּיד שָׁם יִתְחַיֵּב[20].

15) מפי עצמם. 16) וענו אמן אחר שבועתו. 17) בכת"י התימנים: הכפירה. 18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. 19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית־דין. 20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י, הט"ז.

ג. תְּבָעָן בְּעֵדוּת שֶׁאֵינָהּ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[21] אוֹ בְּעֵדוּת קַרְקָעוֹת[22] אוֹ עֲבָדִים אוֹ שְׁטָרוֹת, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל כְּפִירַת עֵדוּת מָמוֹן שֶׁדּוֹמֶה לְפִקָּדוֹן וּתְשׁוּמֶת יָד וְגָזֵל וַאֲבֵדָה שֶׁפְּרָטָן הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה[23], שֶׁהֵן מִטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן[24], וּכְשֶׁיָּעִידוּ לָזֶה - יִתֵּן[25] זֶה.

21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"י ה"ג, וכן אמרו (שם לג:) "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". 22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. 23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה־שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. 24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושוו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורנו. 25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לז:) כדעת רבי יוחנן, שהמשביע עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קרית ספר').

ד. וְכֵן הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קְנָס[26] וְכָפְרוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. מִפְּנֵי שֶׁאִם קָדַם הַנִּתְבָּע וְהוֹדָה בַּקְּנָס - יִפָּטֵר מִלְּשַׁלֵּם וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים אַחַר כֵּן וְהֵעִידוּ[27], נִמְצְאוּ הָעֵדִים לֹא חִיְּבוּ זֶה בְּעֵדוּתָן לְבַדָּהּ, אֶלָּא עֵדוּתָן עִם כְּפִירַת הַנִּתְבָּע הִיא הַמְחַיֶּבֶת אוֹתָן[28]; וְהוֹאִיל וְאִם הוֹדָה - לֹא תּוֹעִיל עֵדוּתָן[29], אִם כָּפְרוּ בָהּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין[30].

26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לי, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. 27) כי הלכה היא (בבא־קמא עה.) מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. 28) ובכת"י התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. 29) בעוד שבדיני ממון, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל־דין כמאה עדים. 30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

ה. מַשְׁבִּיעֲכֶם אֲנִי שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי תַּשְׁלוּמֵי כֶּסֶף[31] וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[32], וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִפְּנֵי הַקֶּרֶן שֶׁהוּא מָמוֹן[33], לֹא מִפְּנֵי הַכֶּסֶף שֶׁהוּא קְנָס. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ[34], וְכָפְרוּ - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת מִפְּנֵי הַבֹּשֶׁת וְהַפְּגָם[35], שֶׁאִם הוֹדָה בָּהֶם הַנִּתְבָּע מְשַׁלֵּם, לֹא מִפְּנֵי הַקְּנָס[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].

31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). 32) שגנב ממני שור, וטבחו או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לז). 33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. 34) והרי הוא חייב לתת לו בושת ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. 35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. 36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישראל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושת ופגם, כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. 37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח, ה"ב.

ו. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ וְיִשָּׁבְעוּ אַחַר תְּבִיעַת בַּעַל דִּין עַצְמוֹ אוֹ שְׁלוּחוֹ[38]; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֵם - פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת.

38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז, ה"ו. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" ('מעשה רוקח'). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

ז. כֵּיצַד? רָאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה אַתָּה בָּא אַחֲרֵינוּ? שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[39]; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֵם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ בִּתְבִיעַת עַצְמָן[40]. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעָם הַנִּתְבָּע: שֶׁאִם תֵּדְעוּ לָזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ אוֹתִי[41] עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לוֹ, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם הַתּוֹבֵעַ[42]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הִשְׁבִּיעָם שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי מָמוֹן, וְכָפְרוּ - שֶׁהֵן פְּטוּרִין; שֶׁאֵין זֶה הַתּוֹבֵעַ בַּעַל דִּין עַצְמוֹ[43]. וְכֵן אִם קָדְמָה שְׁבוּעָה לָעֵדוּת[44] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד[45] - שֶׁקֹּדֶמָה עֵדוּת לִשְׁבוּעָה, לֹא שֶׁקֹּדְמָה שְׁבוּעָה לְעֵדוּת.

39) שבועות לא, ב. 40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "לו־לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים ('קרית ספר'). וראה להלן אות לט. 41) ובכת"י התימנים: אותי. 42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, לו־לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בוי"ו ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשלילה . . . אם לו לא יגיד ונשא עוונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו. 43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל־וחומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). 44) לידיעת העדות. 45) שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

ח. כֵּיצַד? מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּשֶׁתֵּדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וּתְעִידוּנִי, וְאָמְרוּ אָמֵן, וְיָדְעוּ לוֹ עֵדוּת אַחַר כֵּן, וּתְבָעָם לְהָעִיד וְכָפְרוּ בוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[46].

46) שם.

ט. אֵין הָעֵדִים חַיָּבִים בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת עַד שֶׁיְּיַחֵד[47] אוֹתָם הַתּוֹבֵעַ וְיַשְׁבִּיעֵם אוֹ יִשְׁבְּעוּ[48]. כֵּיצַד? עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְאָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל מִי שֶׁיֵּדַע לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לִי, וְעָנוּ כֻּלָּם אָמֵן, וְעֵדָיו בִּכְלָלָם, וְאַחַר כָּךְ תָּבַע עֵדָיו וְכָפְרוּ בוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִחֵד עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמָן[49]. אֲבָל אִם אָמַר: מַשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל הָעוֹמְדִים כָּאן שֶׁאִם יֵדְעוּ לִי עֵדוּת שֶׁיָּבוֹאוּ

וְיָעִידוּ לִי, וְהָיוּ עֵדָיו בִּכְלָלָם, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁהֲרֵי יִחֲדָם בִּכְלַל אֲחֵרִים[50].

47) יקצה ויתכוין להם. 48) מפי עצמם. 49) שם לה, א. והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. 50) הואיל ופירש שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

י. וְכֵן אִם אָמַר לָעֵדִים: בּוֹאוּ וְהָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ לִי מָנֶה בְּיַד פְּלוֹנִי, וְאַחַר כָּךְ עָמַד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהִשְׁבִּיעַ כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת יָבוֹא וְיָעִיד, וְלֹא בָּאוּ וְלֹא הֵעִידוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי תִּבְעָן תִּחְלָה[51]. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אָז[52] בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיִהְיֶה שָׁם בֵּית דִּין[53]. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: אִם עָנוּ אָמֵן - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[54] כְּשֶׁיִּכְפְּרוּ בְּעֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[55]; וְאִם לֹא עָנוּ אָמֵן - אֵינָן חַיָּבִין[56].

51) וייחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים בבית־הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז). 52) בשעת ההשבעה. 53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית־דין ויכפרו לפני בית־דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי־אפשר שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני בית־דין. 54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית־דין (משנה שם ל.). 55) שהכפירה בבית־דין בלבד, כמבואר לעיל ה"ב. 56) אפילו כשכפרו בבית־דין, הואיל ולא הושבעו בבית־דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם, אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית־דין. ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית־דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית־דין, אפילו כשלא ענו אמן. השווה לקמן פ"י, הי"ז.

יא. אֶחָד הַמַּשְׁבִּיעַ עֵדָיו בִּשְׁבוּעָה[57], אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶן: מְצַוֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם בִּשְׁבוּעָה, אוֹסְרְכֶם אֲנִי בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[58]. וְהוּא שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בַּשֵּׁם[59] אוֹ בְּכִנּוּי מִן הַכִּנּוּיִים[60], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].

57) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'. 58) משנה, שם לה, א. 59) בהזכרת השם מן השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו בפירושו למשנה שם. 60) כגון "חנון" או "רחום" או במי ששמו "ארך אפים". 61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם . . . הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן . . . עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי".

יב. וְאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵם מַכִּירִין אוֹתָהּ[62].

62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה", (ולא נאמר: והשביעוה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

יג. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הָעֵדִים חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא עַל פִּי עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁיִּתְבָּעֵם הַתּוֹבֵעַ[63]. וְשֶׁתְּהֶיֶה עֵדוּת מָמוֹן[64]. וְשֶׁיִּהְיֶה מָמוֹן הַמְּטַלְטֵל[65]. וְשֶׁיִּתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּתָן לְבַד[66] אִם הֵעִידוּ. וְשֶׁיְּכַפְּרוּ אַחַר שֶׁתְּבָעָן הַתּוֹבֵעַ[67]. וְשֶׁיְּכַפְּרוּ בְּבֵית דִּין. וְשֶׁתְּהֶיֶה שָׁם שְׁבוּעָה בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי. וְשֶׁתִּקְדַּם יְדִיעַת הָעֵדוּת לַשְּׁבוּעָה[68]. וְשֶׁיְּיַחֵד עֵדָיו בְּעֵת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּעֵת הַתְּבִיעָה[69]. וְשֶׁתְּהֶיֶה הַשְּׁבוּעָה בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין אוֹתָהּ.

נקודות משיחות קודש

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא על־פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים אותה".

על־פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל, ובענייננו מציאות אלוקות בעולם הזה. עדות זו נפעלת על־ידי־זה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם. והנה כאשר הגויים רואים שאף שישראל הם "המעט מכל העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על־פי עשרה דברים המרמזים על עשרת הדברות שבכוחן יכולים ישראל לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי, אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר־כך יודע מהם הדרך הנכוחה בדברים האסורים והמותרים כו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק.. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ד')

63) פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני ממון, שאין זה התובע בעל־דין עצמו, לעיל ה"ז. 64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג. 65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם ממון, לעיל ה"ג. 66) ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבתו, לעיל ה"ד. 67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו־ז. 68) לעיל ה"ז. 69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

1 **יד. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ פָּטוּר - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת**
2 **הָעֵדוּת, אֲבָל חַיָּב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[70]. וְהוּא שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ**
3 **שֶׁעָנָה אָמֵן[71] אִם הִשְׁבִּיעוֹ אַחֵר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁבַּע עַל**
4 **שֶׁקֶר[72]. אֲבָל הַמְחַיֵּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, אַף עַל פִּי**
5 **שֶׁהוּא נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵזִיד - אֵינוֹ**
6 **חַיָּב[73] מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[74], אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת**
7 **הָעֵדוּת בִּלְבַד[75]. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הוֹצִיא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת**
8 **מִכְּלַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְחַיֵּב[76] הַמֵּזִיד בָּהּ כַּשּׁוֹגֵג**
9 **בְּקָרְבָּן[77] אֲבָל לֹא בְּמַלְקוּת[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאַחַת[79]**
10 **מֵאֵלֶּה - בְּמִין אֶחָד מִמִּינֵי שְׁבוּעוֹת אַתָּה מְחַיֵּב**
11 **הַנִּשְׁבָּע, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ בִּשְׁנֵי מִינִין עַד שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב**
12 **בְּדִין שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּבְדִין שְׁבוּעַת בִּטּוּי[80].**

70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת ביטוי, והוא־הדין לפטורים משבועת העדות (כסף־משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב־ג. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. 71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. 72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבם בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף הי"ז. 73) מלקות. 74) שאם נשבע לשקר במזיד – לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. 75) קרבן עולה ויורד. 76) בשבועת העדות. 77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג". 78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. 79) ולא נאמר "באחת מאלה". 80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:) "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות" ('תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לז, א - מסביר, שאין לחייב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי־אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכחנו. וכן בראב"ש שם פ"ד, אות יט.

13 **טו. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ**
14 **לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין[81]**
15 **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - אֵינָם חַיָּבִין**
16 **אֶלָּא אַחַת[82]. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְךָ עֵדוּת**
17 **שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין - חַיָּבִין**
18 **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[83].**

81) הלואה. 82) בכל אלה שהזכרת. 83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. 84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, הי"ב.

19 **טז. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁיֵּשׁ**
20 **לִי בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין[85],**
21 **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְךָ עֵדוּת - אֵינָם חַיָּבִין**
22 **אֶלָּא אַחַת[86]. שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְךָ עֵדוּת**
23 **שֶׁיֵּשׁ לְךָ בְּיַד פְּלוֹנִי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְכֻסְּמִין - חַיָּבִין**
24 **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[87].**

85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. 86) משנה, שם. בהלכה הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש בה מינים נפרדים. 87) שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, הי"ג.

25 **יז. וְכֵן אִם תָּבְעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהָעִיד לָהֶם, וְאָמְרוּ:**
26 **שְׁבוּעָה שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין לָכֶם עֵדוּת - אֵינָן חַיָּבִין**
27 **אֶלָּא אַחַת[88]. לֹא לְךָ וְלֹא לְךָ וְלֹא לְךָ - חַיָּבִין עַל כָּל**
28 **אַחַת וְאַחַת, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת הַפִּקָּדוֹן[89].**

88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. 89) לעיל פ"ז, הי"ד. וכל־שכן כשאמרו לא לך, לא לך, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בביאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

29 **יח. הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, וְנִמְצָא**
30 **שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, וְאֵין כָּאן לֹא**
31 **שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְלֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי. מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת**
32 **בִּטּוּי אֵינָהּ אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לָאו וְהֶזֵּן[90], וְאִם**
33 **יֹאמַר: שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת[91] - אֵין זֶה**
34 **שְׁבוּעַת בִּטּוּי אֶלָּא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[92]; הוֹאִיל וְלָאו זֶה**
35 **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ[93] אֵינָהּ שְׁבוּעַת בִּטּוּי, כָּךְ הֵן שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא**
36 **הַנִּשְׁבָּע שֶׁיּוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת[94], אֵינוֹ שְׁבוּעַת בִּטּוּי[95].**

90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובביאורנו שם אות ב. 91) ונמצא שהוא יודע. 92) שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית־דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית־דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו ממון (שבועות כה: וברש"י). 93) השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. 94) ונמצא שאינו יודע. 95) ונמצא פטור מכלום.

37 **יט. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵרוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ**
38 **וְהוּא לֹא הֵעִיד, אוֹ שֶׁלֹּא הֵעִיד לוֹ וְהוּא הֵעִיד - הֲרֵי**

זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי[96], וְאֵין כָּאן שְׁבוּעַת עֵדוּת כְּלָל[97].

96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולאו, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא, כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. 97) שאינה אלא בלהבא: משביעני עליכם שתבואו ותעידוני.

יום חמישי ט"ז סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

א. הָיוּ עֵדָיו אוֹ אֶחָד מֵהֶן פָּסוּל[2] אוֹ קָרוֹב[3], וַאֲפִלּוּ מִפְּסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[4], אוֹ שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ אֶחָד מֵעֵדָיו, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהָעִיד[5], אוֹ שֶׁהָיוּ עֵד מִפִּי עֵד[6], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ (הוֹדוּ) הֵעִידוּ - לֹא הָיוּ מְחַיְּבִין בְּעֵדוּתָן מָמוֹן[7].

2) לעדות. כגון גזלן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. 3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. 4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקובייא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גזלנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. 5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. 6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. 7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עוונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף־סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

ב. מַשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּ לִי שֶׁאָמַר אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁיִּתֵּן לִי מָאתַיִם זוּז וְלֹא נָתַן, וְכָפְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מָמוֹן בַּאֲמִירָתוֹ[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) שהיה יכול לומר חוזרני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'.

ג. תְּבָעָן לְהָעִיד לוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן אוֹ לֵוִי אוֹ שֶׁאֵינוֹ בֶּן גְּרוּשָׁה[9] אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[10], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת מָמוֹן[11].

9) וכשר לכהונה, כי הנולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. 10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. 11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

ד. תְּבָעָן שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁחָבַל בּוֹ בְּנוֹ[12], וְשֶׁהִדְלִיק פְּלוֹנִי גְּדִישׁוֹ בְּשַׁבָּת[13], וְשֶׁאָנַס פְּלוֹנִי אוֹ פִּתָּה בִּתּוֹ הַמְּאֹרָסָה[14], וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִם הֵעִידוּ עֵדוּת זוֹ - יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ חַיָּב תַּשְׁלוּמִין[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[16].

12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. 13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. 14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. 15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". 16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל חבורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששנינו שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשביעם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו".

ה. הָיָה עֵד אֶחָד וְכָפַר וְהִשְׁבִּיעוֹ - פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, שֶׁאֵין עֵדוּת עֵד אֶחָד מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[17].

17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם.) - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

ו. תָּבַע אֶת שְׁנֵי עֵדָיו שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁזָּנְתָה אִשְׁתּוֹ, וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִידוּ - הָיוּ מַפְסִידִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ[18] וְיִפָּטֵר זֶה שֶׁתְּבָעָן, וַהֲרֵי כָּפְרוּ בְּעֵדוּת מָמוֹן.

18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

ז. תָּבַע עֵדֵי קִנּוּי[19] אוֹ עֵדֵי סְתִירָה[20] וְכָפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִידוּ - אֵין חִיּוּב מָמוֹן כָּאן, אֶלָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ בִּלְבַד. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ גּוֹרֶמֶת לָהּ שֶׁתַּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ אִם לֹא תִּשְׁתֶּה[21] - דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם לְמָמוֹן אֵינוֹ כְּמָמוֹן, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתֶּה[22] וְלֹא תִּשְׁבֹּר[23] כְּתֻבָּתָהּ.

19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני.

קינוי - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינוי אלא לשון התראה. 20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים וייבדק הדבר. 21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשתות אלא תצא בלא כתובה. 22) ותימצא טהורה. 23) תפסיד.

ח. הֲרֵי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה בְּעֵדִים, וְזִנְתָּה בְּעֵד אֶחָד אַחַר הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה, וְהִשְׁבִּיעַ עֵד זֶה שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵד אֶחָד, אִלּוּ הֵעִיד עֵדוּת זוֹ - הָיְתָה יוֹצְאָה בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת סוֹטָה.

ט. וְכֵן כָּל עֵד אֶחָד שֶׁמְּחַיֵּב מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, אִם כָּפַר וְנִשְׁבַּע אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ בְּבֵית דִּין וְכָפַר - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת.

י. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבָּע חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבוּעָה[24], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָם, וְהִשְׁבִּיעַ לְעֵד אֶחָד שֶׁיָּבוֹא וְיָעִיד לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיַד זֶה מָנֶה[25], וְכָפַר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד - הָיָה הַנִּתְבָּע הַזֶּה מְשֻׁלָּם מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. 25) מאה זוז. 26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". 27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד, ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁבִּיעָה עֵד אֶחָד שֶׁיָּעִיד לָהּ בְּמִיתַת בַּעְלָהּ, וְכָפַר - חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הֵעִיד - הָיְתָה נִשֵּׂאת וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ[28].

28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? כְּשֶׁהָיָה לָהּ לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַמְּטַלְטְלִין[30]; אֲבָל אִם אֵין לָהּ לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע[31] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת[32]. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם[33]. שֶׁהַמַּשְׁבִּיעַ עֵדֵי קַרְקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. 30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. 31) המשועבדת לכתובתה. 32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. 33) אפילו כשיהיו שני עדים.

יג. הִשְׁבִּיעַ עֵדָיו בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁהִתְחִיל הַשֵּׁנִי לִכְפֹּר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא חַטָּאתוֹ[34] עַל שְׁבוּעָתוֹ. כָּפַר הָרִאשׁוֹן, וְשָׁהָה הָעֵד הַשֵּׁנִי יוֹתֵר מִכְּדֵי דִּבּוּר וַאֲחַר כָּךְ כָּפַר - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְהַשֵּׁנִי פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה זֶה הַשֵּׁנִי - לֹא הָיְתָה עֵדוּתוֹ מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[35].

34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. 35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמא לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכָפַר אֶחָד - הַכּוֹפֵר חַיָּב, בֵּין שֶׁכָּפַר בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁכָּפַר בַּסּוֹף[36]. כָּפְרוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וְקָדַם הָאֶחָד וְהוֹדָה בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[37], וְהָעוֹמֵד בִּכְפִירָתוֹ חַיָּב בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[38].

36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. 37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חבירו. 38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. הִשְׁבִּיעַ שְׁתֵּי כִּתֵּי[39] עֵדִים וּשְׁתֵּיהֶן רְאוּיוֹת לְהָעִיד[40], וְכָפְרָה כַּת רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ כָּפְרָה כַּת שְׁנִיָּה - הָרִאשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְמוּכִין עַל עֵדוּת שְׁנִיָּה, וְאֶפְשָׁר לְהוֹצִיא הַמָּמוֹן בְּעֵדוּת הַכַּת הָאַחֶרֶת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבָּע אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם בְּעֵדוּת אֵלּוּ שֶׁכָּפְרוּ לְבַדָּהּ. הָיְתָה הַכַּת הַשְּׁנִיָּה קְרוֹבִין לַתּוֹבֵעַ אוֹ לַנִּתְבָּע בִּנְשׂוֹתֵיהֶן[41], וַהֲרֵי הֵן גּוֹסְסוֹת[42] - אַף הָרִאשׁוֹנָה חַיֶּבֶת; שֶׁהֲרֵי הַשְּׁנִיָּה בְּעֵת כְּפִירַת הָרִאשׁוֹנָה לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְהָעִיד, וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּמְהֵרָה יִהְיוּ רְאוּיִין כְּשֶׁיָּמוּתוּ אֵלּוּ הַגּוֹסְסוֹת[43]. וְאִם כָּפְרָה הַשְּׁנִיָּה אַחֲרֵי שֶׁמֵּתוּ נְשׂוֹתֵיהֶן - חַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת[44].

39) זוגות. 40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. 41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. 42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה. 43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות

תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. 44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראיה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

1 **טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהָעִיד לוֹ וְכָפְרוּ[45],**
2 **וְהִשְׁבִּיעָן[46] וְעָנוּ אָמֵן[47], וְהִשְׁבִּיעָן אַרְבַּע וְחָמֵשׁ**
3 **פְּעָמִים וְהֵן עוֹנִין אַחַר כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה חוּץ**
4 **לְבֵית דִּין, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהֵעִידוּ - הֲרֵי**
5 **אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48]. וְאִם**
6 **בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בִּכְפִירָתָן - חַיָּבִין עַל כָּל אַחַת**
7 **וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין[49].**

45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. 46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. 47) שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. 48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". 49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

8 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[50]? בְּשֶׁעָנוּ אָמֵן; אֲבָל אִם**
9 **לֹא עָנוּ אָמֵן אֶלָּא כָּפְרוּ עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה[51],**
10 **הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבוּעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ אָמֵן[52]**
11 **- הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיַּשְׁבִּיעֵם בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ**
12 **בּוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53].**

50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. 51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. 52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. 53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשבא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

13 **יח. הִשְׁבִּיעָן בְּבֵית דִּין וְכָפְרוּ[54], וְחָזַר וְהִשְׁבִּיעָן**
14 **אַרְבַּע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהֵן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,**
15 **בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וַאֲפִלּוּ עָנוּ אָמֵן**
16 **אוֹ נִשְׁבְּעוּ מִפִּי עַצְמָן פַּעַם אַחַר פַּעַם - אֵינָן חַיָּבִין**
17 **מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אֶלָּא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאַחַר**
18 **שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חָזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֵדוּתָן**
19 **מוֹעֶלֶת כְּלוּם[55].**

54) בבית דין. 55) מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשארו כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

20 **יט. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחַר**
21 **שֶׁכָּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ**
22 **מְחַיֶּבֶת מָמוֹן[56], שֶׁהֵן פְּטוּרִין עָלֶיהָ מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת**
23 **וְחַיָּבִין בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

56) שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. 57) שהרי נשבעו לשקר.

יום שישי י"ז סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מצות־עשה שישבע המחוייב בשבועה – בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקנוה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת הדיינים.

24 **א. כְּשֵׁם שֶׁשְּׁבוּעַת שָׁוְא וָשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[2], כָּךְ**
25 **מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשָּׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין[3]**
26 **בַּשֵּׁם[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[5].**
27 **שֶׁהַשְּׁבוּעָה בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ - מְדַרְכֵי הָעֲבוֹדָה**
28 **הִיא, וְהִדּוּר וְקִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ[6].**

2) ראה לעיל פ"א, ה"ז־ח. 3) ראה להלן ה"ה־ו. 4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח־ט. 5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:) "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. 6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות־עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה

לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות־עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. וְאָסוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְשַׁתֵּף דָּבָר אַחֵר עִם שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁבוּעָה - נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם[7]. שֶׁאֵין שָׁם[8] מִי שֶׁרָאוּי לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד שֶׁנִּשְׁבָּעִין בִּשְׁמוֹ אֶלָּא הָאֶחָד בָּרוּךְ הוּא[9].

7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו". 8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתיחתו למורה־נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. 9) אמנם מצינו במלכים־ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים־ב ב, ד, שאלישע אמר לאליהו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פי"ב, ה"ג.

ג. וּמֻתָּר לְאָדָם לְהִשָּׁבַע עַל הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹתָהּ[10], כְּדֵי לְזָרֵז אֶת עַצְמוֹ[11], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻשְׁבָּע עָלֶיהָ מֵהַר סִינַי[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ[13].

10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. 11) לקיימה. 12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, הי"א והי"ח. 13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

ד. שְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין הַדַּיָּנִים לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, הִיא הַנִּקְרֵאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[14]. בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִן הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהָיָה חַיָּב בָּהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[15].

14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדיינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). 15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדיינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדיינים, כמבואר בסמוך ה"ז.

ה. שְׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן: מִי שֶׁטָּעָנוּ[16] חֲבֵרוֹ מִטַּלְטְלִין[17], וְהוֹדָה בִּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן[18]. וּמִי שֶׁכָּפַר בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁטָּעָנוּ, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו וּמַכְחִישׁוֹ[19]. הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי[20] וּכְפִירָה. וְכֵן שׁוֹמֵר שֶׁטּוֹעֵן שֶׁאָבַד דָּבָר שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ אוֹ נִגְנַב אוֹ מֵת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע מִסָּפֵק[21], שֶׁאֵין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן יוֹדֵעַ אִם אֱמֶת טוֹעֵן זֶה הַשּׁוֹמֵר אוֹ שֶׁקֶר. וְהוּא נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם[22].

16) שתבעו. 17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. 18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה" הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות לט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסת (שבועות מ:). 19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ.). 20) של התובע. 21) על טענת ספק. של התובע. 22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

ו. כָּל שְׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ הַדַּיָּנִין חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מִינֵי שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ[23] - הֲרֵי הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[24], וְגַם הִיא הַנִּקְרֵאת שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[25]. וְגַם שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם שְׁנֵי מִינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן: יֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי וּכְפִירָה, כְּגוֹן שְׁבוּעַת שָׂכִיר[26] וּפוֹגֵם שִׁטְרוֹ[27] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְיֵשׁ מֵהֶן שְׁבוּעוֹת בְּטַעֲנַת סָפֵק[28], כְּגוֹן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[29] וְהָאֲרִיסִין[30] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת[31] יִתְבָּאֵר חִיּוּב כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאֵלּוּ הַשְּׁבוּעוֹת וְדִינֵיהֶם.

23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. 24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. 25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. 26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). 27) שמודה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). 28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. 29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. 30) שקיבל

שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). 31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

1 **ז. וְיֵשׁ שָׁם שְׁבוּעָה אַחֶרֶת, וְהִיא תַּקָּנַת חַכְמֵי**
2 **הַגְּמָרָא[32], וְהִיא הַנִּקְרֵאת שְׁבוּעַת הֶסֵּת[33]. וְאַף עַל פִּי**
3 **שֶׁבֵּית דִּין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ [הַיּוֹם] - אֵינָהּ נִקְרֵאת**
4 **שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין[34].**

32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. 33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל־א כו, יט) "אם ה' הסיתך בי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפיס דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ח, לשון כבידות, שהכבידו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). 34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך הי"ג והי"ט.

5 **ח. וּשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, בֵּין שֶׁהָיְתָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל**
6 **דִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וַדַּאי בֵּין עַל טַעֲנַת**
7 **סָפֵק, כָּךְ הִיא: הַנִּשְׁבָּע אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ[35],**
8 **וְהוּא עוֹמֵד[36] וְנִשְׁבָּע בַּשֵּׁם[37] אוֹ בְּכִנּוּי[38], בִּשְׁבוּעָה אוֹ**
9 **בְּאָלָה[39], מִפִּיו אוֹ מִפִּי הַדַּיָּנִין. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי[40], שֶׁאֵין**
10 **מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[41].**

35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדוה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפיסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור־המתחיל האי דיינא. 36) (שם). 37) המיוחד. 38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. 39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. 40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. 41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

11 **ט. כֵּיצַד מִפִּיו? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: הֲרֵינִי נִשְׁבַּע בַּה'**
12 **אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ**
13 **רַחוּם, שֶׁאֵינִי חַיָּב לָזֶה כְּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי**
14 **הוּא[42] אָרוּר לַה', אוֹ אָרוּר לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ**
15 **לָזֶה אֶצְלִי כְּלוּם.**

42) הנשבע אומר כן על עצמו.

16 **י. וְכֵיצַד מִפִּי הַדַּיָּנִין? כְּגוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ: מַשְׁבִּיעִין**
17 **אָנוּ אוֹתְךָ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן,**
18 **שֶׁאֵין לָזֶה בְּיָדְךָ כְּלוּם, וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן[43]. אוֹ**
19 **שֶׁאָמְרוּ: הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אָרוּר לַה' אֱלֹהֵי**
20 **יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן, אִם יֵשׁ לְפְלוֹנִי אֶצְלוֹ**
21 **מָמוֹן וְלֹא יוֹדֶה לוֹ, וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן. זוֹ הִיא שְׁבוּעַת**
22 **הַדַּיָּנִין[44].**

43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". 44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיבוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

23 **יא. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּלֹא נְקִיטַת חֵפֶץ[45] בְּיָדוֹ - הֲרֵי**
24 **אֵלּוּ טוֹעִים, וְחוֹזֵר וְנִשְׁבָּע וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּיָדוֹ[46]. וְאִם**
25 **אָחַז תְּפִלִּין בְּיָדוֹ וְהִשְׁבִּיעוּהוּ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע;**
26 **שֶׁהֲרֵי אָחַז תּוֹרָה בְּיָדוֹ, וּכְמוֹ סֵפֶר הֵן[47]. הִשְׁבִּיעוּהוּ[48]**
27 **מְיֻשָּׁב - אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבָּע.**

45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. 46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). 47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". 48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית־יוסף לחו"מ סימן פז).

28 **יב. תַּלְמִיד חָכָם[49] - לְכַתְּחִלָּה מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
29 **מְיֻשָּׁב[50] וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל סֵפֶר תּוֹרָה,**
30 **אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֵפֶץ הוּא[51]. וְנִשְׁבָּע בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,**
31 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52].**

49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. 50) מפני כבודו. 51) שבועות שם. 52) לעיל ה"ח.

32 **יג. אֵין בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת לִשְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אֶלָּא**
33 **נְקִיטַת חֵפֶץ, שֶׁאֵין הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת אוֹחֵז סֵפֶר**
34 **תּוֹרָה[53]; אֶלָּא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בַּשֵּׁם אוֹ בְּכִנּוּי,**
35 **בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה, מִפִּיו אוֹ מִפִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ**
36 **שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין. וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּל לִהְיוֹת סֵפֶר תּוֹרָה**
37 **בְּיַד חַזָּן[54] הַכְּנֶסֶת אוֹ שְׁאָר הָעָם בְּעֵת שֶׁמַּשְׁבִּיעִין**
38 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו[55].**

53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן

בתוספות רי"ד לכתובות פח. 54) שמש. 55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר־תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסת), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור־המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסת אין מחמירים בה כל כך, אלא מביאים ספר־תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב.

יד. הַדַּיָּנִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אֶת הַנִּשְׁבָּע בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּיר - חֵרֵי זוֹ כְּמִצְוָתָהּ[56]. וְכֵן הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[57]. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ הוֹרוּ[58], שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִים אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[59]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל הוֹרָאָה זוֹ[60]. וְאַף עַל פִּי שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין לְהִשָּׁבֵעַ[61] בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[62], צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אֶת הַנִּשְׁבָּע[63] עַד שֶׁיְּהֵא מַכִּיר לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה[64]. שֶׁשְּׁבוּעַת הַדַּיָּנִין הִיא שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן בְּעַצְמָהּ[65]. וְאַף שְׁבוּעַת הֶסֵּת[66] נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[67].

56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). 57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירשו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. 58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. 59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. 60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. 61) בכת"י התימנים: להשביע. 62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון בית־הדין אם ישביעוהו בלשון אחרת (כסף משנה). 63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. 64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. 65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. 66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. 67) כמבואר לעיל אות נט.

טו. כָּל מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין שֶׁהִיא עַל יְדֵי טַעֲנַת וַדַּאי[68] וּכְפִירָה[69], בֵּין שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵיהֶם[70] - מְאַיְּמִין[71] עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[72]. וְכָל מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב בָּהּ בְּטַעֲנַת סָפֵק, בֵּין מִן הַתּוֹרָה[73] בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[74] - אֵינוֹ צָרִיךְ אֵיּוּם[75].

68) שהתובע טוען טענת ברי. 69) של הנתבע. 70) ראה לעיל ה"ו. 71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מפחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. 72) בסמוך הט"ז. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. 73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. 74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. 75) ראה להלן הי"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עַל הַנִּשְׁבָּע? אוֹמְרִין לוֹ: הֱוֵי יוֹדֵעַ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעְזַע[76] בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה[77]: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא. וְכָל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן 'וְנִקֵּה'[78], וְכָאן נֶאֱמַר 'לֹא יְנַקֶּה'[79]. כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - נִפְרָעִין[80] מִמֶּנּוּ[81]; וְכָאן - מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁמְּחַפִּין[82] עַל זֶה[83]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא גּוֹרֵם לְהִפָּרַע מִשּׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל[84]; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִין[85] זֶה בָּזֶה[86]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָלָה[87] וְכַחֵשׁ וְרָצֹחַ וְגוֹנֹב; וְכָתוּב אַחֲרָיו: עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ, וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ[88]. כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - תּוֹלִין[89] לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת[90], אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת; וְכָאן - נִפְרָעִין מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹצֵאתִיהָ[91] נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר. הוֹצֵאתִיהָ - מִיָּד[92]; וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב - זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין לוֹ מָמוֹן עַל חֲבֵרוֹ וְטוֹעֲנוֹ בְּחִנָּם וּמַשְׁבִּיעוֹ[93]; אֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר - כְּמַשְׁמָעוֹ[94]; וְכִלַּתּוּ וְאֶת עֵצָיו וְאֶת אֲבָנָיו - דְּבָרִים שֶׁאֵין אֵשׁ וּמַיִם מְכַלִּין אוֹתָן[95], שְׁבוּעַת שֶׁקֶר מְכַלָּה אוֹתָן[96].

76) נרתע ונפחד. 77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". 78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. 79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). 80) עונשים אותו כגמולו. 81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). 82) מכסים ומגינים עליו. 83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה)

"אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). 84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. 85) אחראים. 86) שנאמר (ויקרא כו, לז) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת־שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). 87) נשבעים לשקר. 88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). 89) מחכים ואינם נפרעים. 90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). 91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. 92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגנב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגנב. וגם אל "בית הגנב" משמעו - אל הגנב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). 93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל הט"ו), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראיה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משביעה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). 94) כפשוטו. 95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. 96) בשבועות לט.

1 **יז. וְעִנְיַן הָאִיּוּם הַזֶּה כֻּלּוֹ - בְּלָשׁוֹן שֶׁהֵן מַכִּירִין**
2 **אוֹמְרִים לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיָּבִינוּ בַּדְּבָרִים וְיַחֲזֹר הַחוֹטֵא**
3 **לְמוּטָב. אָמַר: אֵינִי נִשְׁבָּע - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ[97], וְנוֹתֵן**
4 **מַה שֶּׁטָּעָנוֹ חֲבֵרוֹ. וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: אֵינִי**
5 **מַשְׁבִּיעוֹ, וּפְטָרוֹ[98] - הוֹלְכִין לָהֶן[99].**

97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. 98) מלשלם. 99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

6 **יח. אָמַר[100]: הֲרֵינִי נִשְׁבָּע, וַחֲבֵרוֹ תּוֹבֵעַ[101] -**
7 **הָעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: סוּרוּ נָא מֵעַל אֳהָלֵי**
8 **הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים[102] וְגוֹמֵר. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל**
9 **דַּעְתְּךָ[103] אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ[104] וְעַל**
10 **דַּעַת בֵּית דִּין[105].**

100) הנתבע. 101) שישבע או ישלם. 102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). 103) על מחשבת לבך. 104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית־דין". 105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגז המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה.) ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משביעים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, הט"ז ובביאורנו שם.

11 **יט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְאַיְּמִין אִיּוּם זֶה בִּשְׁבוּעַת**
12 **טַעֲנַת סָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[106], וְלֹא בִּשְׁבוּעַת הֶסֵּת[107] -**
13 **צְרִיכִין הַדַּיָּנִין לִפְצֹר[108] בְּבַעֲלֵי דִינִין, אוּלַי יַחֲזְרוּ**
14 **בָּהֶן[109] עַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל[110].**

106) לעיל הט"ו. 107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכוון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל־כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטר, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דיינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. 108) להרבות בבקשה. 109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. 110) ועל זה סמכו בכל בתי־דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טצדקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה

פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

כ. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין אוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת בְּשֶׁקֶר - שֶׁיְּהֵא[111] חַיָּב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[112], שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפָּטֶיהָ[113]. וְאֵינוֹ לוֹקֶה וְאַף עַל פִּי[114] שֶׁהוּא מֻזְהָר[115]. וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנִּשְׁבַּע עָלָיו בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, שֶׁהוּא רְבִיעַ הַקֶּרֶן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא[116] וְחֲמִשָּׁה[117]. וּמֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם, אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית[118] (דִּין), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[119].

111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. 112) שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח־ט). 113) לעיל שם, וגם בפרק ז. 114) ובכת"י התימנים: אעפ"י. 115) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. 116) הקרן. 117) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלבר (מבחוץ) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. 118) בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). 119) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

יום ש"ק י"ח סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממהרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה הַנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא אוֹ לַשֶּׁקֶר[2], וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן מֵבִיא קָרְבָּן[3] - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן עֲוֹן הַשְּׁבוּעָה כֻּלּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יְנַקֶּה ה' - אֵין לָזֶה נְקָיוֹן מִדִּין שָׁמַיִם עַד שֶׁיִּתְפָּרַע[4] מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁחִלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'[5]. לְפִיכָךְ[6] צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵעָוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֵרוֹת[7].

2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. 3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. 4) בכת"י תימן: שיפרע. ינקם. 5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". 6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. 7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' — בית־דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית־דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית־דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה', שרבינו מפרש מה שאמרו: בית־דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם שבשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פי"א הט"ז, ובביאורנו שם. וב"יד איתן' מביא ראיה לדברי רבינו, ממדרש תנחומא פרשת מטות אות א, האומר: "והמועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עָוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ לֹא כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הָעֲוֹנוֹת[9].

8) פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא־תעשה ומצוות־עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". 9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון".

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבַשֶּׁמֶשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁבְּרָאָם - אֵין זוֹ שְׁבוּעָה[10]. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע בְּנָבִיא מִן הַנְּבִיאִים אוֹ בִּכְתָבָם מִכִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[12], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נָבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה בִּכְתָב זֶה - אֵין זוֹ שְׁבוּעָה[13]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁבוּעוֹת - מְאַיְּמִין[14] עֲלֵיהֶן[15], וּמְלַמְּדִין אֶת הָעָם שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בְּכָךְ, וּמַרְאִין בְּעֵינֵיהֶם שֶׁזּוֹ שְׁבוּעָה[16], וּפוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח[17] וּמַתִּירִין לָהֶם[18].

10) שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכוין, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). 11) בספר. 12) מחוץ ל'תורה', כמבואר בהלכה הבאה. 13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף־משנה). 14) מייראים ומטילים אימה. 15) על הנשבעים. 16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. 17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא יהנה ישראל מנכסיו, אומרים לו

"למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). 18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ.) "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, הי"ב.

1 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[19] בִּשְׁאָר כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ;**
2 **אֲבָל הַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה[20]: אִם נִשְׁבַּע בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ[21]**
3 **- דַּעְתּוֹ עַל הַהַזְכָּרוֹת[22]; וְאִם נִשְׁבַּע בָּהּ סְתָם - דַּעְתּוֹ**
4 **עַל הַגְּוִיל[23], וְאֵין כָּאן שְׁבוּעָה[24]. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנִשְׁבַּע**
5 **בָּהּ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ, וְאָסוּר[25].**

19) שאין זו שבועה. 20) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני. 21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה. 22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ב. 23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. 24) שלא נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שציווה עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל הדין הזה שנוי שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים שם (כסף־משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם: "הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות האמורות בתורה נאמרו בסיני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה, דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות (רדב"ז). 25) נדרים, שם. "שכל נקיטת חפץ מורה לשון חומר שבועה לשאת ידיו קודש" ('נמוקי יוסף' שם). וכתב ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים, וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר הט"ז שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה אלא־אם־כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנוטלה בידו האמור כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק יא.

6 **ה. וְהַנִּשְׁבָּע בַּתּוֹרָה סְתָם[26]: אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא[27]**
7 **- אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם[28]; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא -**
8 **צָרִיךְ שְׁאֵלָה לֶחָכָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהַג קַלּוּת רֹאשׁ**
9 **בִּשְׁבוּעוֹת[29].**

26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה. 27) שיודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו". 28) שאין זו שבועה כלל. 29) שאינו יודע להבחין בין נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד. וב'נמוקי יוסף'). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב הי"ב.

10 **ו. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבַּע - אֵין רַבּוֹ צָרִיךְ לְכִפּוּתוֹ[30], וַהֲרֵי הוּא**
11 **אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע כְּקֹדֶם שֶׁנִּשְׁבַּע[31]. לְפִי שֶׁאֵין גּוּפוֹ קָנוּי**
12 **לוֹ[32] כְּדֵי שֶׁתָּחוּל עָלָיו שְׁבוּעָתוֹ, וְנֶאֱמַר בַּשְּׁבוּעוֹת:**
13 **לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ - מִי שֶׁנַּפְשׁוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, יָצָא עֶבֶד**
14 **שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים[33]. וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע עַל**
15 **נִכְסֵי אַחֵר[34].**

30) לכוף אותו לבטל שבועתו. 31) שאין השבועה חלה עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר, יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, הי"ז. 32) לעצמו. 33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי ה'תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם. 34) לאסרם עליו, שאין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג) "כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים (לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו. אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד). אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו, וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'. וכבר רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות פ"ב הי"ח, ובביאורנו שם.

16 **ז. קְטַנִּים[35] שֶׁנִּשְׁבְּעוּ וְהֵן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבוּעָה[36],**
17 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין[37] - כּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד**
18 **בִּדְבָרֵיהֶן, כְּדֵי לְחַנְּכָן[38] וּלְאַיֵּם עֲלֵיהֶם[39] כְּדֵי שֶׁלֹּא**
19 **יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר**
20 **שֶׁנִּשְׁבְּעוּ עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵין הַקָּטָן יָכוֹל לַעֲמֹד בּוֹ אֶלָּא**
21 **אִם כֵּן נִזָּק, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁיָּצוּם אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר**
22 **זְמַן מְרֻבֶּה - מַכֶּה אוֹתוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְגוֹעֵר בּוֹ,**
23 **וּמַרְאִין לוֹ שֶׁהַתַּר[40] שְׁבוּעָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָגִיל**
24 **לְהָקֵל רֹאשׁ בִּשְׁבוּעוֹת[41].**

35) בן, פחות משלש־עשרה שנה. ובת, פחותה משתים־

עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י. 36) ערך השבועה ומושגה. 37) לקיים שבועתם, שעדיין אינם בני עונשים. 38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו. 39) על חומר עוון שבועת שקר ועונשה. 40) ובכת"י התימנים: שהותרה. 41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פי"א, ה"א.

ח. צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּקְּטַנִּים הַרְבֵּה וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנָם דִּבְרֵי אֱמֶת בְּלֹא שְׁבוּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִים לְהִשָּׁבֵעַ תָּמִיד כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. וְזֶה הַדָּבָר כְּמוֹ חוֹבָה עַל אֲבוֹתֵיהֶם וְעַל מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת[42].

42) גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לַשָּׁוְא, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע לְפָנָיו[43] לַשֶּׁקֶר, אוֹ שֶׁבֵּרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מִשּׁוּם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לַשָּׁוְא[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת[45] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְנַדּוֹתוֹ[46]. וְאִם לֹא נִדָּהוּ - הוּא בְּעַצְמוֹ יְהֵא בְּנִדּוּי[47]. וְצָרִיךְ לְהַתִּיר אוֹתוֹ מִיָּד[48], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל לַאֲחֵרִים[49], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ[50] שֶׁנִּדּוּהוּ[51]. וְאִם תֹּאמַר יוֹדִיעוּ[52] - נִמְצְאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדּוּי, שֶׁהֲרֵי לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם הַעֲוֵה[53] וּשְׁבוּעָה תָּמִיד.

43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. 44) ברכות לג, א. 45) פ"א, הט"ו. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן הי"א (נמוקי הגרי"ב). 46) אומר לו: "פלוני זה בשמתא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, כמבואר שם ה"ד. 47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שינדוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". 48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). 49) שלא יתרחקו ממנו כדין. 50) בדפוסים קדומים: שאינם יודעים. 51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם הי"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מנדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. 52) וישאר זה בנידויו, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. 53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". העוה - לעקם ולסלף.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּשֶׁהָיָה הַנִּשְׁבָּע הַזֶּה אוֹ הַמְּבָרֵךְ לְבַטָּלָה מֵזִיד; אֲבָל אִם הָיָה שׁוֹגֵג וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה אָסוּר - אֵינוֹ חַיָּב לְנַדּוֹתוֹ. וַאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁאָסוּר לְנַדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב שׁוֹגֵג[55]; אֶלָּא מַזְהִירוֹ[56] וּמַתְרֶה בּוֹ שֶׁלֹּא יַחֲזֹר.

54) שחייב השומע לנדותו. 55) אלא מזיד, ככתוב (ויקרא כ, ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא" - דרשו חכמים ('תורת כהנים' שם) "ההוא - לא אנוס, ולא שוגג ולא מוטה". והרי נידוי עונש חמור הוא כמיתה, כמאמרם (מועד קטן יז.) שמתא - שם מיתה. 56) השומע.

יא. וְלֹא שְׁבוּעָה לַשָּׁוְא בִּלְבַד הִיא שֶׁאֲסוּרָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין[57] לְבַטָּלָה - אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע. שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב מְצַוֶּה וְאוֹמֵר: לְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא, וּבִכְלַל יִרְאָתוֹ שֶׁלֹּא יַזְכִּירוּ לְבַטָּלָה[58]. לְפִיכָךְ, אִם טָעָה הַלָּשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבַטָּלָה - יְמַהֵר מִיָּד וִישַׁבַּח וִיפָאֵר וִיהַדֵּר לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזָּכֵר לְבַטָּלָה. כֵּיצַד? אָמַר ה' - אוֹמֵר: בָּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם וָעֶד, אוֹ גָּדוֹל הוּא וּמְהֻלָּל מְאֹד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[59], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַטָּלָה.

57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבעה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א־ל, אלקים, אלו־ה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). 58) ראה תמורה ג, ב. 59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורנו שם.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִשָּׁאֵל עַל הַשְּׁבוּעָה[60], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61], וְאֵין בָּזֶה דִּפְיִי[62], וּמִי שֶׁלִּבּוֹ נוֹקְפוֹ[63] בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁמֶץ מִינוּת[64], אַף עַל פִּי כֵן רָאוּי לְהִזָּהֵר בְּדָבָר זֶה, וְאֵין נִזְקָקִין[65] לְהַתִּיר אֶלָּא מִפְּנֵי דְּבַר מִצְוָה[66] אוֹ מִפְּנֵי צֹרֶךְ גָּדוֹל[67]. וְטוֹבָה גְּדוֹלָה הִיא לָאָדָם שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע כְּלָל[68], וְאִם עָבַר וְנִשְׁבַּע - שֶׁיִּצְטַעֵר וְיַעֲמֹד בִּשְׁבוּעָתוֹ[69]; שֶׁנֶּאֱמַר: נִשְׁבַּע לְהָרַע[70] וְלֹא יָמִר, וְכָתוּב אַחֲרָיו: עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם[71].

60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. 61) לעיל פ"ו, ה"א. 62) ספק ופגם. 63) מכהו, שחושש ומהסס. 64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. 65) נענים. 66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוני, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). 67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"י). 68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה:

הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על־אחת־כמה־וכמה" (כסף־משנה). 69) כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:). 70) לעצמו. 71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב.) "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פי"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבואר לעיל פי"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב־י"ח סיון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ב סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רעט. רעז ערה. רעח. רעג.

הַמִּצְוָה הָרע"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלַּחְמוֹל (לרחם) עַל מִי שֶׁהָרַג אֶת־חֲבֵרוֹ אוֹ חִסְרוֹ אֵבֶר מֵאֵבָרָיו, כְּלוֹמַר: בְּתַשְׁלוּם הַקְּנָסוֹת. שֶׁלֹּא יֹאמַר: זֶה עָנִי וְקָטַע אֶת־יָדוֹ שֶׁל זֶה אוֹ אִבֵּד עֵינוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, וְיָחוֹן וִירַחֵם עָלָיו מִלְּחַיְּבוֹ תַּשְׁלוּם דְּמֵי הֶזֵּקוֹ בִּשְׁלֵמוּת, וְהוּא אָמְרוֹ בָּזֶה: "וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל" (דברים יט, כא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בָּזֶה וְאָמַר: "לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַּם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל" (שם, יג).

הַמִּצְוָה הָרע"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלַּחְמוֹל עַל הֶעָנִי בִּשְׁעַת הַדִּין עַד שֶׁיְּזַכֶּהוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לוֹ, עַל דֶּרֶךְ הַחֶמְלָה עָלָיו אֶלָּא יְשַׁוֶּה בֵּין הֶעָשִׁיר לֶעָנִי וְהָאֶבְיוֹן וִיחַיְּבֶנּוּ (גם את העני) לְשַׁלֵּם מַה־שֶּׁיִּקְבַּע עָלָיו, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ" (שמות כג, ג) וּכְבָר כָּפַל אֶת־הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "לֹא־תִשָּׂא פְּנֵי־דָל" (ויקרא יט, טו), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹאמַר: עָנִי הוּא זֶה הוֹאִיל וַאֲנִי וְהֶעָשִׁיר הַזֶּה חַיָּבִין לְפַרְנְסוֹ אֲזַכֶּנּוּ וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת — תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא־תִשָּׂא פְּנֵי־דָל".

הַמִּצְוָה הָער"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלְּכַבֵּד פְּנֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין בִּשְׁעַת הַדִּיּוּן, אֲפִלּוּ הָיָה אָדָם נִכְבָּד מְאֹד וּגְדֹל־הַמַּעֲלָה, וְלֹא יְכַבְּדֶנּוּ הַדַּיָּן אִם בָּא לַדִּין עִם בַּעַל דִּינוֹ וְלֹא יַרְאֶה שֶׁהוּא מְגַדְּלוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל" (שם). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹאמַר עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן־גְּדוֹלִים הוּא זֶה הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁאֵינוֹ מְבַיְּשוֹ — לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין וּשְׁבוּעוֹת (ל.).

הַמִּצְוָה הָרע"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלְּהַטּוֹת אֶת־הַדִּין עַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין אִם יָדַע שֶׁהוּא אָדָם רָשָׁע בַּעַל עֲבֵרוֹת, הִזְהִיר יִתְעַלֶּה מִלְּהַעֲנִישוֹ בְּעִוּוּת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ" (שמות כג, ו). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "רָשָׁע וְכָשֵׁר עוֹמְדִין לְפָנֶיךָ לָדִין, שֶׁלֹּא תֹאמַר הוֹאִיל וְרָשָׁע הוּא (ולבטח משקר) אַטֶּה הַדִּין עָלָיו (לחובתו) — תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ", "אֶבְיוֹן" הוּא בְּמִצְוֹת", כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת — לֹא תַטֶּה אֶת־דִּינוֹ.

הַמִּצְוָה הָרע"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלַּעֲשׂוֹת עָוֶל בַּדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו) וְעִנְיַן לָאו זֶה שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עַל הַחֻקִּים שֶׁגָּדְרָה תּוֹרָה בְּחִיּוּב דָּבָר אוֹ בְּפִטּוּר מִמֶּנּוּ (שלא יחייב זכאי ויפטור חייב).

יום שני י"ג סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז. מצות לא תעשה רעו. עדר.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁמֹנִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלְּהַטּוֹת בְּדִינוֹ גֵּרִים וִיתוֹמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמַּטֶּה מִשְׁפַּט אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו); וְאִם הִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר, מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הַמַּטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְאִם הָיָה גֵּר יָתוֹם — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין".

הַמִּצְוָה הַקַּע"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַדַּיָּנִים לְהַשְּׁוֹת בֵּין בַּעֲלֵי הַדִּין וְלִשְׁמוֹעַ כָּל־אֶחָד מֵהֶם עִם אֹרֶךְ דְּבָרָיו אוֹ קִצּוּרָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ" (שם) וּבָא הַפֵּרוּשׁ בְּסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד מְדַבֵּר כָּל־צָרְכּוֹ וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ". זֶהוּ אַחַד הָעִנְיָנִים שֶׁכּוֹלְלָם צִוּוּי זֶה. וְיֵשׁ בּוֹ עוֹד: שֶׁכָּל־אָדָם מְצֻוֶּה לָדוּן דִּין תּוֹרָה אִם הוּא בָּקִי בְּכָךְ וּבַעֲלֵי הַדִּין הִתְחִילוּ (והסכימו) לִטְעוֹן לְפָנָיו (אף על פי שהוא יחיד). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ: "אֶחָד דָּן אֶת־חֲבֵרוֹ דְּבַר תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ". וְיֵשׁ בּוֹ עוֹד: שֶׁחַיָּב אָדָם לָדוּן אֶת־חֲבֵרוֹ לְכַף זְכוּת וְלֹא יְפָרֵשׁ מַעֲשָׂיו וּדְבָרָיו אֶלָּא לְטוֹב וּלְחֶסֶד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כַּוָּנוֹת צִוּוּי זֶה בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד.

הַמִּצְוָה הָרַע"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלִּירוֹא מֵאָדָם מַזִּיק בְּלִי־עַל וְרַע הַמִּדּוֹת עַד שֶׁלֹּא יִפְסוֹק עָלָיו דִּין צֶדֶק (ויזכהו מפחד), אֶלָּא חַיָּב לִפְסוֹק וְלֹא יָחוּשׁ לְמַה־שֶּׁיִּקְרֶה לוֹ מִן־הַנִּזָּקִים מֵאוֹתוֹ אָדָם. אָמַר יִתְעַלֶּה "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ" (דברים א, יז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ, שֶׁמָּא תֹּאמַר מִתְיָרֵא אֲנִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁמָּא יַהֲרוֹג אֶת־בְּנִי, שֶׁמָּא יַדְלִיק גְּדִישִׁי (ערימת תבואה), שֶׁמָּא יִקְצוֹץ אֶת־נְטִיעוֹתַי — תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ".

הַמִּצְוָה הָעד"ר — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַחַת שֹׁחַד מִבַּעֲלֵי הַדִּין אֲפִלּוּ לָדוּן בְּצֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח" (שמות כג, ח). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה (בדברים טז, יט). וּבְסִפְרֵי (תחלת פרשת שופטים שם): "לֹא תִקַּח שֹׁחַד אֲפִלּוּ לְזַכּוֹת זַכַּאי וּלְחַיֵּב חַיָּב". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסַנְהֶדְרִין.

יום שלישי י"ד סיון ה'תשפ"א
מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

הַמִּצְוָה הַשט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֶת־הַדַּיָּן, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֱלֹהִים (דיין) לֹא תְקַלֵּל" (שמות כב, כז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הָרפ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַדִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּינוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שם כג, א) לְפִי שֶׁעַל הָרֹב יִהְיוּ דִּבְרֵי בַּעַל דִּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין — שָׁוְא, וּלְפִיכָךְ הֻזְהַר הַדַּיָּן מִלִּשְׁמוֹעַ אוֹתָם הַדְּבָרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּדַעְתּוֹ מֵשֶׁג בִּלְתִּי נָכוֹן וּבִלְתִּי אֲמִתִּי וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא — אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע מִבַּעַל דִּין עַד שֶׁיְּהֵא בַּעַל דִּינוֹ עִמּוֹ; אַזְהָרָה לְבַעַל דִּין שֶׁלֹּא יַשְׁמִיעַ דְּבָרָיו לַדַּיָּן עַד שֶׁיְּהֵא חֲבֵרוֹ עִמּוֹ". וּבָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה בְּעַצְמוֹ אָמַר: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק" (שם, ז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת (לא.). וּבִכְלַל לָאו זֶה אָמְרוּ עוֹד: אַזְהָרָה לִמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרָע, וּמְקַבֵּל לְשׁוֹן הָרַע, וּמַעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (כג.).

הַמִּצְוָה הַשט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אֶת־הַנָּשִׂיא, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר" (שם כב, כז) וְשֵׁם זֶה, כְּלוֹמַר: נָשִׂיא, מַנִּיחוֹ (מתאר ומתכוין) הַכָּתוּב עַל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמֶּמְשָׁלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא" (ויקרא ד, כב) וְהַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוֹתוֹ בִּסְתָם. (נותנים תואר זה) עַל רָאשֵׁי יְשִׁיבָה שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים בִּלְבָד. וּבְכָל־הַתַּלְמוּד וְהַמִּשְׁנָה אוֹמְרִים (חגיגה פרק ב משנה ב — טז): "נְשִׂיאִים וַאֲבוֹת בֵּית דִּין, וְנָשִׂיא וְאַב בֵּית דִּין". וְעוֹד אָמְרוּ (סנהדרין יט): "נָשִׂיא (הסנהדרין וכדומה בלשון חז"ל) שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ — כְּבוֹדוֹ מָחוּל; מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ — אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל". וְדַע שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַנָּשִׂיא (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עִם הַמֶּלֶךְ, לְפִי שֶׁעִנְיָן לָאו זֶה לְהַזְהִיר מִלְּקַלֵּל כָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שִׁלְטוֹן וְהוּא בַּמַּעֲלָה הַגְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, בֵּין שֶׁזּוֹ מַעֲלָה שִׁלְטוֹנִית אוֹ מַעֲלָה תּוֹרָנִית וְהִיא הַיְשִׁיבָה. וְכָךְ נִרְאָה מִדִּינֵי מִצְוָה זוֹ. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

יום רביעי ט"ו סיון ה'תשפ"א
מצות לא תעשה שיז.
מצות עשה קעח.

הַמִּצְוָה הַשי"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַלֵּל אִישׁ אֲשֶׁר יִשָּׂרֵאל, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ" (ויקרא יט, יד). וּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַה הוּא עִנְיָן אָמְרוֹ: "חֵרֵשׁ". כְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ מִתְעוֹרֶרֶת (מתוך תאוות נקם) לְהִנָּקֵם מִן־הַמַּזִּיק לְפִי צוּרַת הַנֶּזֶק הַנִּקְבָּע בַּדִּמְיוֹן (במחשבת הניזוק ובדימיונו הלא מדוייק), לֹא תֶחְדַּל לְהִתְעוֹרֵר עַד אֲשֶׁר תַּעֲנִישׁ אֶת־הַמַּזִּיק לְפִי אֹפֶן הַנֶּזֶק הַנִּקְבָּע בַּדִּמְיוֹן; וְרַק כְּשֶׁתַּעֲנִישֶׁנּוּ תָּנוּחַ אוֹתָהּ הַהִתְעוֹרְרוּת וְתֵעָדֵר אוֹתָהּ הַצּוּרָה מִן־הַדִּמְיוֹן. יֵשׁ שֶׁתַּעֲנִישֵׁהוּ בִּקְלָלָה וּבְזָיוֹן בִּלְבַד וְתָנוּחַ בְּדַעְתָּהּ (בהעריכה) אֶת־עֵרֶךְ הַנֶּזֶק שֶׁיַּגִּיעַ לַמַּזִּיק בְּאוֹתָם הַדְּבָרִים וְאֶת־בָּשְׁתּוֹ בָּהֶם. וְיֵשׁ שֶׁהַדָּבָר הוּא גָּדוֹל יוֹתֵר וְלֹא תָּשׁוּב אוֹתָהּ הִתְעוֹרְרוּת עַד שֶׁיַּשְׁמִד כָּל־רְכוּשׁוֹ, וְאָז תָּנוּחַ בְּדַעְתָּהּ אֶת־עֵרֶךְ הַצַּעַר שֶׁהִגִּיעַ לוֹ בְּאָבְדַן רְכוּשׁוֹ. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר חָמוּר יוֹתֵר וְלֹא תָּנוּחַ עַד שֶׁתִּנָּקֵם מִמֶּנּוּ בְּגוּפוֹ בְּמִינֵי מַכּוֹת וְחִסּוּר אֵבָרִים. וְיֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר חָמוּר יוֹתֵר, וְלֹא תָּנוּחַ אוֹתָהּ הַהִתְעוֹרְרוּת, עַד שֶׁיִּקַּח אֶת־נַפְשׁ הַמַּזִּיק וַיַּשְׁמִידֵהוּ מִן הַמְּציאוּת — וְזוֹהִי הַתַּכְלִית. וְיֵשׁ שֶׁתִּתְהַיֶּה הִתְעוֹרְרוּת הַנֶּפֶשׁ מוּעֶטֶת מִכְּדֵי בַּקֶּשֶׁת עֹנֶשׁ הַמַּזִּיק מֵחֲמַת קַלּוּת חֶטְאוֹ, עַד שֶׁתָּנוּחַ בִּצְעָקָה וָכַעַס עָלָיו וּקְלָלָה — אֲפִלּוּ לֹא יִשְׁמַע אֵלּוּ הָיָה נוֹכֵחַ שָׁם. וְזֶה מְפֻרָסָם מִמַּעֲשֵׂי בַּעֲלֵי הַחֵמָה וְהַכַּעַס שֶׁנַּפְשָׁם שׁוֹכֶנֶת (נרגעת) בְּשֵׁעוּר כָּזֶה בַּחֲטָאִים הַקַּלִּים מְאֹד, אַף־עַל־פִּי

שֶׁלֹּא יָדַע הַחוֹטֵא עַל כַּעֲסָם וְלֹא שָׁמַע קִלְלָתָם. וְהָיָה עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ שֶׁכַּוָּנַת הַתּוֹרָה, שֶׁאָסְרָה קִלְלַת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הִיא: אִם הוּא שׁוֹמֵעַ אֶת־זֶה, מֵחֲמַת הַבּוּשָׁה וְהַצַּעַר הַמַּגִּיעִים לוֹ: אֲבָל קִלְלַת הַחֵרֵשׁ כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מִצְטַעֵר בְּכָךְ, חֲרִי אֵין חֵטְא בַּדָּבָר — לְפִיכָךְ הִשְׁמִיעָנוּ שֶׁהוּא אִסּוּר, וְהִזְהִיר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מַקְפִּידָה עַל מַצַּב הַמִּתְחָרֵף בִּלְבָד (שאז יש לאסור רק כאשר מתבייש — כששומע), אֶלָּא הִקְפִּידָה גַּם עַל מַצַּב הַמִּתְחָרֵף, שֶׁהֲזָהַר שֶׁלֹּא יְעוֹרֵר נַפְשׁוֹ לִנְקָמָה וְלֹא יַרְגִּילֶנָּה לְכָעוֹס. וְכָךְ מָצָאנוּ שֶׁבַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה (חז"ל) הֵבִיאוּ רְאָיָה לְאִסּוּר קִלְלַת כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל־הָאָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: 'חֵרֵשׁ'? מָה חֵרֵשׁ מְיֻחָד (שכמעט כל מעלתו בזה) שֶׁהוּא בַּחַיִּים; יָצָא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים". וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ" דִּבֵּר הַכָּתוּב בָּאֲמָלָלִין שֶׁבָּאָדָם". וּמַה־שֶּׁאָמַרְנוּ לוֹקֶה — בִּתְנַאי שֶׁיְּקַלֵּל בְּשֵׁם (השם). וְכֵן אִם קִלֵּל עַצְמוֹ — לוֹקֶה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת־חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם — עוֹבֵר בְּלָאו אֶחָד, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ"; וְהַמְקַלֵּל אֵיזֶה דַּיָּן — עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם; וְהַמְקַלֵּל נָשִׂיא — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אֲנִי אֶקְרָא "נָשִׂיא בְעַמְּךָ" אֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד דַּיָּן בְּמַשְׁמַע, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל"? לְחַיֵּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: יֵשׁ מְדַבֵּר דָּבָר אֶחָד וְחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים. בֶּן־נָשִׂיא שֶׁקִּלֵּל אֶת־אָבִיו — חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים: מִשּׁוּם הָאָב, וּמִשּׁוּם דַּיָּן, וּמִשּׁוּם נָשִׂיא, וּמִשּׁוּם 'בְעַמְּךָ' מִכָּל־מָקוֹם" (סתם אדם). הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת (לה.).

הַמִּצְוָה הַקע"ח — הַצּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָעִיד עֵדוּת לִפְנֵי הַדַּיָּנִים עַל כֹּל מַה־שֶּׁאָנוּ יוֹדְעִים, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בְּכָךְ מִשּׁוּם מִיתַת מִי שֶׁמְּעִידִים עָלָיו, אוֹ הַצָּלָתוֹ; הֶפְסֵד מָמוֹנוֹ אוֹ הַרְוָחָתוֹ — חַיָּבִים אָנוּ לְהָעִיר עַל כָּל־זֶה וּלְהוֹדִיעַ לַדַּיָּנִים מַה־שֶּׁרָאִינוּ אוֹ שָׁמַעְנוּ (מפי אחד הצדדים). וּכְבָר הֵבִיאוּ רַבּוֹתֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם רַאֲיָתָם עַל חִיּוּב הַגִּדֻּת הָעֵדוּת מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע" (שם ה, א) וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ — וְהוּא הַכּוֹבֵשׁ עֵדוּתוֹ — חֶטְאוֹ גָּדוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (שם). וְזֶהוּ דָּבָר כְּלָלִי. אַךְ אִם הָעֵדוּת שֶׁכְּבָשָׁהּ הִיא עֵדוּת מָמוֹן וְנִשְׁבַּע עָלֶיהָ הָעֵד תּוֹךְ כְּבִישָׁתָהּ — חַיָּב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (שם, ה־י) וּלְפִי הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים בִּשְׁבוּעוֹת (פרק ד משנה א — ל.). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסַנְהֶדְרִין (פרק ד משנה ה — לז:) וּבִשְׁבוּעוֹת (שם).

יום חמישי ט"ז סיון ה'תשפ"א

מצות עשה קעט.

הַמִּצְוָה הַקע"ט — הַצּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְקוֹר עֵדוּת הָעֵדִים וְלִדְרוֹשׁ אוֹתָהּ הֵיטֵב, וְאָז נַעֲנִישׁ וְנִפְסוֹק הַדִּין. וּלְדַקְדֵּק בְּכָךְ כְּכָל־הָאֶפְשָׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִשְׁפּוֹט בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן וּבִמְהִירוּת, וְנָרֵעַ לַדַּכָּאִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר" (דברים יג, טו) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְחִלּוּקֶיהָ וְאֵיךְ הֵן הַדְּרִישׁוֹת וְאֵיךְ הֵן הַחֲקִירוֹת, וְאֵיךְ חַיָּבִים לְדַקְדֵּק בְּכָךְ וְאֵיךְ תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת אוֹ תִּדָּחֶה לְפִי הַחֲקִירוֹת הָאֵלֶּה, בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (מ.).

יום שישי י"ז סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רצא.

הַמִּצְוָה הָרצ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֲזָהַר הָעֵד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מֵעִיד עָלָיו אֲפִלּוּ הוּא חָכָם אוֹ יוֹדֵעַ, הֲרֵי זֶה לֹא יְהֵא עֵד וְ(גם) דַּיָּן וְיוֹרֶה — אֶלָּא יָעִיד בְּמַה־שֶּׁרָאָה וְיִשְׁתּוֹק, וְהַדַּיָּנִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֵדוּתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם, וְהַזְהָר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר שׁוּם דָּבָר נוֹסָף עַל הָעֵדוּת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לָמוּת" (במדבר לה, ל) וְכָפַל אֶת־הָאַזְהָרָה בְּעִנְיָן זֶה וְאָמַר: "לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד" (דברים יז, ו), כְּלוֹמַר: לֹא יוּמַת בְּהוֹרָאַת הָעֵד. וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין אָמְרוּ: "וְעֵד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ — בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה". וּבֵאֲרוּ שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: "מִשּׁוּם דְּמִחֲזֵי (שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

יום ש"ק י"ח סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רפח.

הַמִּצְוָה הָרפ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֲזָהַרְנוּ מִלַּעֲנוֹשׁ אוֹ לְהוֹצִיא מָמוֹן בְּעֵדוּת עֵד אֶחָד, אֲפִלּוּ הָיָה בְּתַכְלִית הַכַּשְׁרוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל־עָוֹן וּלְכָל־חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם): "לְכָל־עָוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה" (שאם יש עד אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְקוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בִּיבָמוֹת וּכְתֻבּוֹת וְסוֹטָה וְגִטִּין וְקִדּוּשִׁין וּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֶר נְזִיקִין.

יחזקאל פרק־ב ט־י

ט וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה־יָד שְׁלוּחָה אֵלָי וְהִנֵּה־בוֹ מְגִלַּת־סֵפֶר: י וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר
וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִנִּים וָהֶגֶה וָהִי: (ס)

יחזקאל פרק־ג א־ח

א וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֵת אֲשֶׁר־תִּמְצָא אֱכוֹל אֱכוֹל אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת וְלֵךְ דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל:
ב וָאֶפְתַּח אֶת־פִּי וַיַּאֲכִלֵנִי אֵת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם בִּטְנְךָ תַאֲכֵל וּמֵעֶיךָ תְמַלֵּא אֵת
הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ וָאֹכְלָה וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ לְמָתוֹק: (פ) ד וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם לֶךְ־בֹא
אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְדִבַּרְתָּ בִדְבָרָי אֲלֵיהֶם: ה כִּי לֹא אֶל־עַם עֲמֻקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אַתָּה שָׁלוּחַ אֶל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל: ו לֹא | אֶל־עַמִּים רַבִּים עֲמֻקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם אִם־לֹא אֲלֵיהֶם
שְׁלַחְתִּיךָ הֵמָּה יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ: ז וּבֵית יִשְׂרָאֵל לֹא יֹאבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלֶיךָ כִּי־אֵינָם אֹבִים לִשְׁמֹעַ אֵלָי כִּי
כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲזֵקֵי־מֵצַח וּקְשֵׁי־לֵב הֵמָּה: ח הִנֵּה נָתַתִּי אֶת־פָּנֶיךָ חֲזָקִים לְעֻמַּת פְּנֵיהֶם וְאֶת־מִצְחֲךָ
חָזָק לְעֻמַּת מִצְחָם:

רש"י

(ט) והנה וגו'. יש דברים משמשין ל' זכר ולשון נקיבה כמו השמש יצא על הארץ (בראשית יט) וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו' (מלאכי ג) אל המחנ' האחת והכהו (בראשי' לב): **(י) פנים ואחור.** מה דהוה מן שרויא ומה דעתיד למהוי בסופא: **קינים.** פורענות של צדיקים בעולם הזה: **והגה.** מתן שכרן שירננו עליו לעתיד לבא: **והי.** נהי של רשעים לעולם הבא:

(ג) ואוכלה ותהי בפי וגו'. וקבילתה' והוו פתגמה' בפומי כדבש חלי: **(ה) עמקי שפה.** שיהא להם לשון עמוק שאינך מכיר בו: **אל בית ישראל.** כי אל בית ישראל אני שולחך אשר לשונם כלשונך: **(ו) אם לא אליהם שלחתיך** וגו'. ל' שבועה היא אם אליהם שלחתיך חי אני אם לא המה ישמעו אליך ומקרא מסורס הוא:

מצודת דוד

(ט) והנה וגו'. בהיד השלוחה היה מגילה כתובה: **(י) ויפרוש.** היד ההוא פרשה המגילה לפני והיתה כתובה משני עבריה מה שהוא נגד פני האדם הקורא ומה שהוא אחורי המגילה מעבר השני: **וכתוב אליה.** והיה כתוב עליה קינים והגה והי והם ענין נהי ומספד האמורי' על רעות ישראל וצרותיו בעת החורבן:

(א) את אשר תמצא. ר"ל כל הכתוב במגלה בין בפנים בין באחור: **אכול.** ר"ל למוד וקבל האמרים: **אכול** וגו'. וכאשר תלמוד ותקבל את דברי המגילה אז לך דבר וכו' את הדברים אשר אצוך: **(ב) ויאכילני.** ר"ל שם בפי ולמדני את דברי המגילה: **(ג) בטנך תאכל** וגו'. ואל תקיאם ר"ל קשוב הדבר ואל תסיחם מדעתך לשכחם: **ואוכלה.** קשבתי דברי המגילה והיתה בפי כדבש לענין המתיקות ר"ל ששמעם בלב רצון ובחשק נפלא על כי היו דבר ה' עם כי היו יעודים רעים ומרים: **(ד) בדברי.** באופן הדברים שאדבר אני ולא תשנה דבר כי יותר מקובל על הלב סידור הדברים עצמם האמורים מפי ה': **(ה) כי לא** וגו'. אינך צריך לשנות אופן הדברים לפי ענין ההרגל שלך במליצת הלשון שתאמר אליהם לפי שלא אל עם שלשונם עמוק וכבד ממך שלא הורגלת בו אתה שלוח ממני כי הלא אל בית ישראל אתה שלוח ושפה אחת לכם ולכן דבר בזה הלשון ובזה הסידור שאומר לך: **(ו) לא אל עמים רבים.** אין אתה שלוח אל עמים רבים מתחלפי לשונות אשר עמקו וכבדו ממך אשר לא תשמע דבריהם בטוב לשיהא סיבה לשנות הסדר ולהרחיב הדבור בלשון המובן לכולם למען לא ימצאו מה להשיב ר"ל אין לך צורך לשנות הסדר לא בעבור מאמרך בלשון שלא הורגלת בו ולא בעבור שלא תבין בטוב תשובת השומעים: **אם לא.** הריני נשבע אילו שלחתיך אל העמים עם כי הייתי מוכרח לשנות סדר הדברים ואינם מקובלים כ"כ על הלב כסדר הדברים היוצאים מפי עכ"ז היו שומעים אליך: **(ז) ובית ישראל.** אבל בית ישראל לא יאבו לשמוע אליך כי אם תאמר להם כסידור מאמרי כי אינם רוצים לשמוע גם אלי ר"ל אף סידור הדברים אשר יצא מפי אינם מקובלים על לבביהם: **חזקו מצח.** כן יאמר על מי שהוא מעיז ביותר שהוא מרים מצחו ומחזקו וכן ומצחך נחושה (ישעיה מח): **(ח) את פניך חזקים.** להעיז לעולם ביותר בלי הראות להם הכנעה מה: **ואת מצחך** וגו'. כפל הדבר במ"ש:

מצודת ציון

(ט) שלוחה. ענין הושטה כמו ידה ליתד תשלחנה (שם ה): **מגלת.** מל' גליון ואגרת ויקרא כן ע"ש שגוללין אותו: **ספר.** ענין כתיבה ע"ש שיש בו ספורי דברים: **(י) קינים.** מל' קינה: **והגה.** ענין המיה כעין יללה וכן אהגה כיונה (ישעיה לח): **והי.** הוא ענין מספד ונהי:

(ה) עמקי. ר"ל קשה: **שפה.** כן יקרא לשון עם כמו ושפה אחת לכולם (בראשית יא): **(ו) תשמע.** ענין הבנה: **אם לא.** הוא ענין שבועה כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה כזאת וכזאת וגזם ולא אמר וכן אם לא בתים (ישעיה ה): **(ז) לא יאבו.** לא ירצו כמו לא אבה יבמי (דברים כה): **(ח) לעומת.** נוכח:

עזרא פרק ו יב־כא

יב וֵאלָהָא דִּי שַׁכֵּן שְׁמֵהּ תַּמָּה יְמַגַּר כָּל־מֶלֶךְ וְעַם֮ דִּי ׀ יִשְׁלַח יְדֵהּ לְהַשְׁנָיָה לְחַבָּלָה בֵּית־אֱלָהָא דֶּךְ
דִּי בִירוּשְׁלֶם אֲנָה דָרְיָוֶשׁ שָׂמֶת טְעֵם אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבֵד׃ (פ) יג אֱדַיִן תַּתְּנַי פַּחַת עֲבַר־נַהֲרָה שְׁתַר בּוֹזְנַי
וּכְנָוָתְהוֹן לָקֳבֵל דִּי־שְׁלַח דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּנֵמָא אָסְפַּרְנָא עֲבַדוּ׃ יד וְשָׁבֵי יְהוּדָיֵא בָּנַיִן וּמַצְלְחִין בִּנְבוּאַת֮
חַגַּי (נביאה) נְבִיָּא וּזְכַרְיָה בַּר־עִדֹּוא וּבְנוֹ וְשַׁכְלִלוּ מִן־טַעַם֮ אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל וּמִטְּעַם֮ כֹּרֶשׁ וְדָרְיָוֶשׁ
וְאַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא מֶלֶךְ פָּרַס׃ טו וְשֵׁיצִיא֮ בַּיְתָה דְנָה עַד יוֹם תְּלָתָה לִירַח אֲדָר דִּי־הִיא שְׁנַת־שֵׁת לְמַלְכוּת
דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ (פ) טז וַעֲבַדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּהֲנַיָּא וְלֵוָיֵא וּשְׁאָר בְּנֵי־גָלוּתָא חֲנָכַת בֵּית־אֱלָהָא דְנָה בְּחֶדְוָה׃
יז וְהַקְרְבוּ לַחֲנֻכַּת֮ בֵּית־אֱלָהָא דְנָה תּוֹרִין מְאָה דִּכְרִין מָאתַיִן אִמְּרִין אַרְבַּע מְאָה וּצְפִירֵי עִזִּין (לחטיא)
לְחַטָּאָה עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל֮ תְּרֵי־עַשַׂר לְמִנְיַן שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יח וַהֲקִימוּ כָהֲנַיָּא בִּפְלֻגָתְהוֹן וְלֵוָיֵא֮ בְּמַחְלְקָתְהוֹן
עַל־עֲבִידַת אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם כִּכְתָב סְפַר מֹשֶׁה׃ (פ) יט וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־הַגּוֹלָה אֶת־הַפָּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ כ כִּי הִטַּהֲרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם כְּאֶחָד כֻּלָּם טְהוֹרִים וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח֮ לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה
וְלַאֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וְלָהֶם׃ כא וַיֹּאכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַשָּׁבִים֮ מֵהַגּוֹלָה וְכֹל הַנִּבְדָּל מִטֻּמְאַת גּוֹיֵי־הָאָרֶץ אֲלֵהֶם
לִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י

(יב) ואלהא די שכן שמיה. והאלהים אשר שכן שמו שם: ימגר. ויפגר כל אותו מלך וכל אותו עם אשר ישלח ידו להחריב ולהשחית ביתו זה של ה׳ אשר בירושלים: שמת טעם. שמתי ציווי דבר זה אשר יעשה הבנין מהרה עד כאן תשובתו של דריוש: **(יג)** כנמא. כאשר נאמר: אספרנא עבדו. מהרה עשו: **(יד)** ושבי יהודיא. וזקני היהודים היו בונין ומצליחין במלאכתן כנבואת חגי וזכריה ובנו ויסדו את הבנין מן צווי של אלהי ישראל ומרשות כורש מלך פרס הראשון אשר הוחל יסוד הבנין בימיו ומרשות דריוש זה מלך פרס: וארתחששתא. הוא דריוש ונקרא ארתחששתא ע״ש המדינה והמלכות כי כל מלכי פרס היו נקראים כך כאשר כל מלכי מצרים נקראים פרעה: **(טו)** ושיציא. ביתה דנה. וסוף תשלום בית זה היה עד יום שלישי לחדש אדר שהיא שנת שש לדריוש המלך ונמצא בנין הבית היה ד׳ שנים: **(יז)** והקריבו לחנוכת. הקריבו לחנוכת בית זה קרבנות הללו והוראת שעה היתה: **(יח)** והקימו כהניא בפלוגתהון. שהיו הכהנים חלוקים בעבודתם ולוים במשמרות׳: **(יט)** את הפסח. עכשיו עשו ישראל את הפסח בי״ד בניסן זה הבא אחר אדר זה שהושלם הבנין בו: **(כ)** ולהם. ולעצמם: **(כא)** וכל הנבדל. הם הגרים שנבדלו מטומאת העבוד׳ כוכבים לידבק בישראל:

מצודת דוד

(יב) ואלהא. האלהים אשר ישכין את שמו שמה הוא יפיל כל מלך ועם אשר ישלח ידו לשנות דברי להשחית בית אלהים זה אשר בירושלים: אנא. אני דריוש שמתי גזרת אומר חיש מהר יעשה: **(יג)** אדין. אז: תתני וגו׳. וחבריהם בעבור הדברים אשר שלח דריוש המלך כאשר אמרנו לזה חיש מהר עשו דברו: **(יד)** ושבי. וזקני היהודים בנו והצליחו כאשר

מצודת ציון

(יב) ימגר. ענין הפלה כמו וכסאו לארץ מגרת (תהלים פ״ט): **(טו)** ושיציא. ענין גמר והשלמה כי כאשר כילו (בראשית מ״ג) ת״א כד שציאו: **(טז)** חנכת. התחלת דבר מה לעמוד בה משם והלאה נקרא חינוך בלשון המקרא: **(יח)** בפלוגתהון. ענין חלוקה:

ניבא חגי וכו׳: ובנו. התחילו לבנות וגמרו הבנין מן גזרת אומר של אלהי ישראל אשר צוה ע״י הנביאים: ומטעם. מגזרת אומר של כורש הנותן רשות מתחלה לבנות הבית ומגזרת אומר של דריוש הפרסי שהיה מחזק דברי כורש: וארתחששתא. הוא דריוש הפרסי והוא שם כינוי לכל מלכי פרס כמו פרעה למצרים והדומים: **(טו)** ושיציא. גמר תשלום בנין הבית הזה נתאחר עד יום השלישי לחודש אדר אשר היא בשנת הששית למלכות דריוש: **(טז)** ועבדו. ובני ישראל והכהנים והלוים ושאר בני הגולה הם הנתינים ובני עבדי שלמה כולם עשו חנוכת בית אלהים זה בשמחה: **(יז)** תורין. פרים: דכרין. אילים: אמרין. כבשים: וצפירי. ושעירי עזים לחטאת בעבור כל ישראל עם שלא חזרו בבית שני כ״א יהודה ובנימין: למנין. לפי מספר שבטי ישראל וארז״ל שהיתה הוראת שעה כי אין חטאת באה בנדבה: **(יח)** והקימו. שהעמידו את הכהנים והלוים כפי מחלקותם למשמרות על עבודת אלהים אשר בירושלים כפי אשר כתב בספר תורת משה הכהנים לעבודת המזבח והלוים לדבר בשיר: **(יט)** בני הגולה. ר״ל השבים מן הגולה: **(כ)** הטהרו. טבלו לטומאתן: כאחד. כאיש אחד המטהר עצמו שכולו טהור, כן היו כולם טהורים: וישחטו. הלוים שחטו לצורך בני הגולה ולצורך הכהני׳ אחיהם מבני לוי ולצורך עצמן: **(כא)** ויאכלו. מן הפסח: וכל הנבדל מטומאת וכו׳. אלו הגרים שנבדלו מטומאת העכו״ם להתחבר אל ישראל לדרוש לה׳ כמותם:

ח מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ — מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ, וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ. נִטְמְאוּ — מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ, וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו, אֲבָל לֹא בְּגוּפוֹ.

ט אֵפֶר כָּשֵׁר שֶׁנָּתְנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לְקֹדֶשׁ — מְטַמְּאִין אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ; אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ.

פרק עשירי

א כָּל הָרָאוּי לִטַּמֵּא מִדְּרָס — מַדָּף לְחַטָּאת, בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹר, וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בוֹ. כָּל הָרָאוּי לִטַּמֵּא טָמֵא מֵת, בֵּין

פירוש ברטנורא

ח מי חטאת שנפסלו. כגון שנשתנו מראיהן שלא מחמת עצמן, וכיוצא בזה מן הדברים שפוסלים מי חטאת: **מטמאין את** האדם **הטהור לתרומה.** בין שנגע בהן בידיו בין שנגע בהן בגופו, דכמי חטאת כשרים חשיב. וטומאה זו דרבנן היא, דמדאורייתא כיון שנפסלו פרחה מהן טומאתן החמורה. ומשום הכי תני מטמאין את האדם הטהור לתרומה, דמשמע דוקא לתרומה אבל לא לחולין: **ואת הטהור לחטאת לא בידיו.** כלומר אין מטמאין הטהור לחטאת בין נגע בהן בידיו בין נגע בהן בגופו, דכמי חטאת כשרים חשיבי, והני דהנושא מי חטאת שיש בהן כדי הזייה או נוגע בהן, טמא לכל מילי, לחטאת מיהא טהור: **נטמאו מטמאים את הטהור לתרומה.** כמי חטאת כשרים. אבל את הטהור לחטאת מטמאים אותו אם נגע בידיו, דכיון דנטמאו לא גריעי משאר אוכלים ומשקים טמאים דמטמאים את הידים, וקיימא לן דבטהרת מי חטאת מי שנטמאו ידיו נטמא גופו:

ט אפר כשר שנתנו על גבי המים שאינם ראוים לקדש. הוי דינם כדין מי חטאת שנפסלו: **מטמאין את הטהור לתרומה בידיו ובגופו.** כדין כל שאר מי חטאת הכשרים. ואין מטמאים הטהור לחטאת, שאין מי חטאת ממטמאין הנושאן והנוגע בהן אלא לשאר טומאות, לא לטהרת מי חטאת:

י א כל הראוי לטמא מדרס. כגון כלים המיוחדים למשכב ומושב ומרכב: **מדף לחטאת.** אם הטהור למי חטאת הסיטן. אפילו הן טהורין לתרומה נטמא המסיטם כאילו הן טמאים מדרס. וחומרא בעלמא היא כדאמרינן [בחגיגה י"ח] בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש. וקרי לה מדף, לפי שהיא חומרא דרבנן

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ח

כבר שנינו (כלים א, א-ב), שמי חטאת המקודשים (אפילו אין בהם כדי הזאה) מטמאים אדם וכלים במגע, שנאמר (במדבר יט, כא): "והנוגע במי הנידה יטמא עד הערב"; ואם יש בהם כדי הזאה הרי הם מטמאים את האדם אפילו במשא (עיין באורנו שם). ברם, אין מי החטאת מטמאים את הטהור לחטאת לא במגע ולא במשא. ויש בזה שתי שיטות:

א) שיטת הרמב"ם, שאמנם אם הטהור לחטאת נוגע במי חטאת או נושאם לצורך הזאה, אינו נטמא בהם. אבל אם הוא נוגע בהם או נושאם שלא לצורך הזאה, הריהו נטמא.

ב) שיטת הר"ש, שאין הבדל בין לצורך לשלא לצורך, אלא כל שהוא טהור לחטאת אינו נטמא על ידי מי חטאת, ואפילו נוגע בהם או נושאם שלא לצורך הזאה. אך מדברי הר"ש בכמה מקומות משמע, שדווקא לחטאת אינו נטמא, כלומר שנשאר הוא בטהרתו למילוי ולקידוש ולהזאה, אבל נטמא הוא מכל מקום לשאר דברים. כגון לקודש ולתרומה (עיין תוספות חדשים להלן י, ו; ועיין חידושי הרש"ש שם).

אף הגר"א סובר כשיטת הר"ש, אבל לדעתו אין מי חטאת מטמאים אלא את הטמא לחטאת, אבל את הטהור לחטאת אינם מטמאים כלל. משנתנו באה ללמד שאף מי חטאת שנפסלו דינם כדין מים כשרים.

מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ – כגון שנפלו לתוכם מים אחרים או ששתתה מהם בהמה או חיה או שנשתנו מראיהם מחמת עשן, או שנפל לתוכם מין ממיני הצבעים וכדומה, **מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ** – אם אדם הטהור לתרומה נגע במים הפסולים, בין שנגע בהם בידיו ובין שנגע בהם בגופו, נטמא, שגזרו חכמים לענין תרומה שיהא דין המים הפסולים כדין מי חטאת כשרים. אבל לענין חולין אין מים פסולים מטמאים; **וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ** – ואם נגע במים הפסולים אדם הטהור לחטאת, בין שנגע בהם בידיו ובין שנגע בהם בגופו, אינם מטמאים אותו, כדין מי חטאת כשרים, שאינם מטמאים את הטהור לחטאת לא במגע ולא במשא, והוא נשאר בטהרתו כמות שהיה. ואף על פי שנגע במי החטאת שלא לצורך, שהרי פסולים הם ואינם ראויים להזאה, והרי (לשיטת הרמב"ם) טהור לחטאת שנשא מי חטאת שיש בהם כדי הזאה או שנגע בהם שלא לצורך הזאה, הריהו נטמא, מכל מקום דווקא במי חטאת כשרים יש הבדל בין לצורך לשלא לצורך, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אבל במי חטאת פסולים לא גזרו חכמים שיהו מטמאים את הטהור לחטאת, אף על פי שנוגע בהם שלא לצורך (עיין טעמו בפירושו למשנתנו, ועיין "משנה אחרונה"). ברם, לשיטת הר"ש דין המים הפסולים כדינם של הכשרים, שאין בהם הבדל בין לצורך לשלא לצורך, אלא שכוונת משנתנו היא, שהטהור לחטאת נשאר בטהרתו לחטאת בלבד, אבל לשאר דברים מכל מקום הוא טמא. ואילו לדעת הגר"א הריהו טהור לכל דבר, כדין מי חטאת כשרים שאינם מטמאים את הטהור לחטאת כלל. **נִטְמְאוּ** – מי חטאת שנטמאו, **מְטַמְּאִים אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ** – כמו במי חטאת שנפסלו, כפי שבארנו לעיל, **וְאֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו** – אם טהור לחטאת נגע בהם בידיו, הרי הם מטמאים אותו, שדינם כדין משקים טמאים המטמאים את הידים, וכבר שנינו (חגיגה ב, ה), שלגבי חטאת "אם נטמאו ידיו נטמא גופו", **אֲבָל לֹא בְּגוּפוֹ** – אבל אם נגע בהם בגופו, הריהו טהור, שמשקים טמאים אינם מטמאים במגע הגוף (עיין לעיל ח, ב).

באור משנה ט

אֵפֶר כָּשֵׁר שֶׁנָּתְנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לְקֹדֶשׁ – והרי פסולים הם להזאה, **מְטַמְּאִין אֶת הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה בְּיָדָיו וּבְגוּפוֹ** – בין שנגע בהם בידיו ובין שנגע בהם בגופו נטמא לטמא את התרומה; ואינם מטמאים **אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, לֹא בְּיָדָיו וְלֹא בְּגוּפוֹ** – שאם נגע בהם הטהור לחטאת אפילו בידיו, הרי הוא טהור כמו שהיה. משנתנו באה ללמד, שדין המים הללו כדין מי חטאת שנפסלו, אף על פי שלא היו כשרים מעולם (עיין הר"ש, שיש לו גירסה אחרת במשנתנו, אבל הרא"ש דוחה גירסתו).

יום שני

באור משנה א

כבר שנינו (חגיגה ב, ז): "בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש (טמאים טומאת מדרס לגבי אוכלי קדשים); בגדי קודש מדרס לחטאת" (בגדי אוכלי קדשים טמאים טומאת מדרס לגבי העוסקים במי חטאת). כן למדנו במקומות אחדים, שטמא טומאת מדרס היינו שדינו כמדרס הזב (כגון כלי המיוחד לישיבה או לשכיבה, שהזב ישב או שכב או עמד עליו), והריהו אב הטומאה לטמא אדם וכלים במגע, וכן לטמא אדם במשא ובהיסט (שאם אדם טהור הסיט, היינו הזיז או הניד את המדרס, נטמא). ברם, טומאת מדרס זו לקודש ולחטאת, ששנינו עליה במסכת חגיגה, אינה אלא חומרה דרבנן בלבד, משום מעלה יתירה שעשו חכמים בטהרת הקודש ובטהרת מי החטאת. מכאן נקראים היא במשנתנו "טומאת מדף". מלשון "קול עלה נדף", כלומר טומאה קלה (גמרא נידה ד, ב). – משנתנו באה ללמד, אלו דברים טמאים "טומאת מדף" לחטאת.

כָּל הָרָאוּי לִטַּמֵּא מִדְּרָס – כל דבר הראוי להיטמא במדרס הזב, כגון כלי המיוחד למשכב או למושב, **מַדָּף לְחַטָּאת** – הרי זה טמא לגבי החטאת בטומאת "מדף", היינו בטומאת מדרס שהיא מדרבנן, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹר** – בין שהכלי

טָמֵא בֵּין טָהוֹר — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ מַדָּף; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מַדָּף. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטָּמֵא — מַדָּף, וְהַטָּהוֹר — אֵינוֹ מַדָּף.

ב הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף — טָמֵא. לָגִין שֶׁל חַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף — טָמֵא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִים, בְּיָדוֹ — טָמֵא, וּבְרַגְלוֹ — טָהוֹר. הֶסִיטָן בְּיָדוֹ — רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים.

פירוש ברטנורא

בעלמא. לשון קול עלה נדף (ויקרא כו): **ואדם כיוצא בהן.** שאם הטהור לחטאת הסיט אדם הטהור לתרומה, נטמא לחטאת, שהטהורים לתרומה נחשבים כזבים לגבי חטאת: **וכל הראוי ליטמא טמא מת.** כגון כלים דלאו בני מדרס: **ר' אליעזר אומר אינו מדף.** ואם הסיטן לא נטמא לחטאת: **ר' יהושע אומר מדף.** אם הסיט אפילו הטהורים, נטמא לחטאת. ורבנן פליגי ומחלקים בין טמאים לטהורים. ושלש מחלוקות בדבר. והלכה כחכמים:

ב שנגע במדף טמא. עליונו של זב קרוי מדף, שאם היו על גבי הזב עשר מכסאות זו על גבי זו כלן טמאין מדף, אפילו העליונה שלא נגע בה הזב. כשם שעשר מצעות זו על גב זו ושכב הזב בעליונה כלן טמאות דאורייתא משום משכב ואע"פ שלא נגע בתחתונות, כך המכסאות העליונות שעל גבי הזב טמאים דרבנן משום מדף ואע"פ שלא נגע בהן. ואיכא בין משכב למדף, שהמשכב נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים, והמדף אינו אלא ולד הטומאה לטמא אוכלים ומשקים, אלא משום חומרא דחטאת, אדם וכלים שנגעו במדף טמאים לחטאת: **לגין של חטאת.** כלי שטף הוא ורוצה להכנים בו מי חטאת: **שנגע במדף, טמא:** וצריך טבילה: **שנגע באוכלין ומשקין.** ואפילו שהן טהורין לתרומה ולקודש: **בידו טמא.** כדין אוכלין ומשקין טמאים שהן מטמאים את הידים, שהטהור לתרומה ולקודש פוסל בחטאת, ועוד יש חומרא יתירה גבי חטאת דנטמא גופו, והלכך כשנגע בידו באוכלין ומשקין טמא: **ר' יהושע מטמא.** דגזר היסט אטו נגיעה. ואין הלכה כרבי יהושע:

משניות מבוארות – קהתי

טמא ובין שהוא טהור, כלומר אפילו הכלי טהור לתרומה ולקודש, הרי זה מטמא את הטהור לחטאת כאילו היה הכלי טמא מדרס, היינו שמטמאו אפילו במשא ובהיסט (אף על פי שלא נגע בו). כמו ששנינו במסכת חגיגה (ב, ז), שאפילו בגדי קודש מדרס לחטאת (כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו). **וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בוֹ** — וכן אדם שהוא טהור גמור, אלא שלא נטהר לשם חטאת, הרי הוא טמא "טומאת מדף" לגבי חטאת, שמטמא את הטהור לחטאת במגע ובמשא ובהיסט כזב גמור. **כָּל הָרָאוּי לְטַמֵּא טְמֵא מֵת** — כל דבר הראוי להיטמא על ידי מת, ואינו ראוי להיטמא במדרס הזב, כגון כלי שאינו מיוחד לא לישיבה ולא לשכיבה ולא לרכיבה, **בֵּין טָמֵא בֵּין טָהוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ מַדָּף** — לחטאת, שאינו מטמא את הטהור לחטאת במשא ובהיסט כמדרס, אלא במגע בלבד; **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מַדָּף** — אף כלי זה מדף לחטאת, שמטמא את הטהור לחטאת אפילו במשא ובהיסט כמדרס; ואף על פי שאינו ראוי כלל למדרס, מכל מקום משום מעלת החטאת עשאוהו חכמים כמדרס (**"אליהו רבא"**), או שגזרו בו משום כלי הראוי למדרס (**"תפארת ישראל"**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַטָּמֵא, מַדָּף** — אם נטמא הכלי במת, הריהו מדף לחטאת, ומטמא את הטהור לחטאת אף במשא ובהיסט; **וְהַטָּהוֹר** — אבל אם הכלי טהור, שלא נטמא במת, **אֵינוֹ מַדָּף** — ואינו מטמא את הטהור לחטאת במשא ובהיסט. ברם, אם הטהור לחטאת נגע בכלי זה בידו, נטמא לחטאת, ואפילו היה הכלי טהור לקודש (**"תפארת ישראל"**). והלכה כחכמים.

להבנת מחלוקת התנאים שבמשנתנו מביא הרמב"ם (עפ"י התוספתא) את הדוגמה דלקמן:

אדם הטהור לחטאת סגר דלת, ובשעת סגירתה הניע מפתח שהיה תלוי בה.

רבי אליעזר סובר, שאפילו היה המפתח טמא מת, נשאר האדם, סוגר הדלת, טהור לחטאת, היינו למילוי ולקידוש ולהזאה, כמו שהיה בתחילה.

רבי יהושע סובר, שאפילו היה המפתח טהור, נטמא סוגר הדלת לחטאת, מחמת היסט המפתח.

וחכמים סוברים, שאם המפתח היה טמא מת, נטמא סוגר הדלת לחטאת מחמת היסט המפתח הטמא. אבל אם המפתח היה טהור, נשאר סוגר הדלת בטהרתו לחטאת.

באור משנה ב

במשנה הקודמת בארנו, ש"מדף לחטאת" היינו טמא טומאת מדרס לגבי מי החטאת, ונקראת טומאה זו בלשון "מדף", מפני שהיא טומאה קלה (מלשון "קול עלה נדף"). כלומר חומרה דרבנן בלבד, מעלה יתירה שעשו חכמים בטהרת מי החטאת. — ויש עוד סוג של טומאה קלה הנקרא "מדף". והוא עליונו של זב; שכשם שאם היו אלף מצעות זו על גבי זו, והזב יושב או שוכב על העליונה, כולן נעשות אב הטומאה לטמא אדם וכלים, משום מדרס הזב, ואפילו התחתונות שלא נגע בהן הזב, כך אם היו על גבי הזב אפילו אלף כלים זה על גב זה, בין שהם מיוחדים למשכב ולמושב ובין שאינם מיוחדים, כולם נטמאים טומאת "מדף", כלומר שאפילו אותם הכלים שלא נגע בהם הזב כולם טמאים טומאה קלה, מדברי סופרים, לטמא אוכלים ומשקים, כמו ששנינו (עדיות ו, ב), שהזב עושה משכב ומושב מתחתיו לטמא אדם ולטמא בגדים (שכל הכלים הנמצאים תחתיו, שמיועדים למשכב או למושב, אף על פי שאינו נוגע בהם, טמאים הם טומאת מדרס ומטמאים את האדם הנוגע בהם ואת הבגדים שעליו), ועל גביו מדף לטמא אוכלים ומשקים (וכל הכלים שעל גביו, הזב עושה אותם מדף, לטמא אוכלים ומשקים, אבל לא אדם וכלים כמו המשכב והמושב שתחתיו). — משנתנו עוסקת ברישא (לדעת רוב המפרשים) לא ב"מדף לחטאת" ששנינו עליו במשנה הקודמת, אלא בעליונו של זב הנקרא "מדף", כמו שבארנו לעיל.

הַטָּהוֹר לְחַטָּאת — אדם הטהור למי חטאת, **שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף** — היינו בעליונו של זב, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אף על פי שאין המדף מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד, מכל מקום הריהו **טָמֵא** — לחטאת, שמשום חומרת מי חטאת גזרו על הטהור שיהא נטמא אף בנגעו במדף. ויש מבארים, שלשון "מדף" שבמשנתנו אין כוונתו דווקא לעליונו של זב, אלא הוא כולל כל דבר הטמא מדברי סופרים, ולא נקטו המפרשים עליונו של זב אלא לדוגמא בלבד (**"תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**). כן מבארים, שמדובר במשנתנו בכגון שעליונו של זב הוא כלי שאינו ראוי להיטמא במדרס, ולכן נקטה המשנה: "הטהור לחטאת שנגע במדף, טמא"; אבל אם הוא כלי הראוי להיטמא במדרס, הרי שנינו במשנה הקודמת, שאפילו היה טהור לגמרי, הריהו "מדף לחטאת", היינו שמטמא את הטהור לחטאת אפילו במשא ובהיסט (**"תפארת ישראל"; עיין ברטנורא שלא דייק בזה, שכן הוא כותב: "שאם היו עשר מכסאות זו על גב זו, כולן טמאות מדף"**).

לָגִין שֶׁל חַטָּאת — כד המיועד למי חטאת, ומבואר במפרשים, שמדובר כאן בכד שהוא כלי שטף (כלי שיש לו טהרה במקוה). שאילו כלי חרס הרי אינו מקבל טומאה אלא מתוכו בלבד; **שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף** — בין ב"מדף לחטאת", בין בעליונו של זב או בכל כלי שהוא טמא מדברי סופרים (**"תפארת ישראל"**), **טָמֵא** — לחטאת; ואמנם "מדף לחטאת" מטמא את האדם הטהור לחטאת אפילו במשא ובהיסט, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אבל את הכלי הטהור לחטאת אינו מטמא אלא במגע בלבד, שאפילו מדרס ממש אינו מטמא במשא ובהיסט אלא אדם בלבד. ברם, עליונו של זב או כל כלי הטמא מדברי סופרים (אם הוא כלי שאינו ראוי להטמא במדרס), אף את האדם הטהור לחטאת אינו מטמא אלא במגע בלבד, כמו שבארנו לעיל. **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִים** — בין טמאים ובין טהורים: **בְּיָדוֹ, טָמֵא** — אם נגע בהם בידו, הריהו טמא לחטאת, שכן אוכלים ומשקים טמאים מטמאים את הידים, ולגבי חטאת אפילו אוכלים ומשקים

ג קָלַל שֶׁל חַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ — טָהוֹר; נְתָנוֹ עַל גַּבָּיו — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים. נָגַע בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִין וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ — טָהוֹר; נְתָנוֹ עַל גַּבֵּיהֶן — רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים.

ד הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּתַנּוּר, בְּיָדוֹ — טָמֵא, וּבְרַגְלוֹ — טָהוֹר. הָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי תַנּוּר, וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר,

פירוש ברטנורא

ג קלל של חטאת. כלי חרס שיש בו אפר הפרה. תרגום וכדה על שכמה (בראשית כ"ד), וקולתה על כתפה: **שנגע בשרץ טהור.** דאין כלי חרס מיטמא מגבו: **נתנו על גביו.** שנתן הקלל על גבי השרץ: **וחכמים מטמאין.** משום דמונח במקום טמא, והתורה אמרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור. ורבי אליעזר סבר הואיל והכלי שהאפר בתוכו טהור הוא, שפיר קרינן ביה במקום טהור. ואין הלכה כר' אליעזר: **ר' יוסי מטהר.** במונח על גבי אוכלים ומשקים וכתבי הקודש, כיון דמקומו טהור מאב הטומאה: **וחכמים מטמאים.** דטהור מכל טומאה בעינן. וכתבי הקודש רבנן גזרו בהו שיהיו מטמאין את הידים. והלכה כחכמים:

ד שנגע בתנור. ואפילו הוא טהור לקודש, אם נגע בו הטהור לחטאת: **טמא.** וצריך טבילה לחטאת, שהטהור לקודש פוסל בחטאת. ודוקא שנגע בידו דנטמאו ידיו ונטמא גופו, אבל ברגלו טהור, דבידו עבוד מעלה, ברגלו לא עבוד מעלה, דומיא דאוכלין ומשקין דלעיל: **והלגין בתוכו.** כלי שהכנים בו מי

משניות מבוארות – קהתי

הטהורים לתרומה ולקודש דינם כטמאים, והרי כבר שנינו (**חגיגה ב, ה**), שלחטאת אם נטמאו ידיו נטמא כל גופו. יש מדייקים מלשון משנתנו, שאפילו נגע באוכלים או במשקים בידו האחת בלבד נטמא (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). כן מעירים המפרשים, שמדובר כאן דווקא באוכלים שהוכשרו לקבל טומאה, ולפיכך אפילו טהורים מטמאים לחטאת. אבל אם לא הוכשרו לטומאה, לא שייך בהם טומאה כלל (**"תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**); **וּבְרַגְלוֹ, טָהוֹר** — אבל אם הטהור לחטאת נגע באוכלים או במשקים ברגלו, הריהו נשאר בטהרתו לחטאת, שלא גזרו חכמים אלא דרך נגיעה (**"מלאכת שלמה"**). **הֶסִיטָן בְּיָדוֹ** — הניע הטהור לחטאת את האוכלים או המשקים בידו, ולא נגע בהם, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא** — שגוזר בהיסט משום נגיעה. רבי יהושע הולך לשיטתו, וכשם שהוא סובר במשנה הקודמת, שכל הראוי ליטמא טמא מת, אף על פי שאינו ראוי למדרס, מכל מקום בין טמא בין טהור הריהו מדף, הואיל ויכולה להיות בו איזו טומאה שהיא, אף כאן הואיל והטהור לחטאת נטמא כשהוא נוגע באוכלים או במשקים בידו, לפיכך הוא נטמא אף כשהוא מסיטם בידו (**"אליהו רבא"**), **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים** — ואפילו האוכלים או המשקים טמאים, אינם מטמאים את הטהור לחטאת, כשהסיטם בידו (**הגר"א; "תפארת ישראל"**). והלכה כחכמים.

בארנו את הרישא של משנתנו לפי רוב המפרשים (הרמב"ם; הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"). אבל לשם הבנת יתר של פיסקה זו ופירושיה, רצוי שנברר אותה מעיקרה.

לפי משמעות לשון המשנה, נראה לפרש, שפיסקה זו היא המשך המשנה הקודמת, ואף היא עוסקת ב"מדף לחטאת", אלא שאם נפרש כך, יקשה מכאן על מה שלמדנו במשנה הקודמת, שהרי מפיסקה זו משמע, שדווקא אם הטהור לחטאת נגע במדף, הריהו טמא, ואילו במשנה הקודמת בארנו, ש"מדף לחטאת" היינו שמטמא אפילו במשא ובהיסט.

ואמנם הגר"א גורס כאן: "הטהור לחטאת שנשא במדף טהור", והוא מבאר, שהמשנה הקודמת לא באה ללמד דין המדף לחטאת אלא איזה דבר הוא מדף לחטאת ואיזה אינו מדף לחטאת, ובאה משנתנו, כסיפא של המשנה הקודמת, לפרש דינו של ה"מדף לחטאת", שמטמא את האדם הטהור לחטאת אפילו במשא, ואילו את הכלי הטהור לחטאת במגע בלבד. אבל לפי הגירסה שלפנינו אין הדברים מתיישבים כפשוטם. ומכאן מסקנת המפרשים, שאין מדובר כאן ב"מדף לחטאת", אלא ב"מדף" שאנו מוצאים בזב, שכן עליונו של זב נקרא אף הוא "מדף" בלשון המשנה (עדיות ו, ב; זבים ד, ו).

אולם גם לפירוש זה קשה, למה צריכה המשנה להשמיענו שעליונו של זב, שהוא טמא מדברי סופרים, מטמא את הטהור לחטאת במגע, והרי אפילו כלי הטהור לגמרי, כל שהוא ראוי למדרס או לטומאת מת, הרי הוא מטמא את הטהור לחטאת במגע, כמו שבארנו במשנה הקודמת, שדווקא לענין משא והיסט נחלקו התנאים אם דבר הראוי להיטמא טמא מת ואינו ראוי למדרס הוא "מדף לחטאת", אבל לענין מגע הכל מודים שמטמא.

כדי ליישב תמיהה זו כותב בעל "כסף משנה" בשם הר"י קורקוס, שמה שלמדנו במשנה הקודמת, שאפילו כלי טהור מטמא את הטהור לחטאת במגע, היינו דווקא במגע ידו, אבל לא במגע גופו. ומשנתנו באה ללמד שעליונו של זב מטמא את הטהור לחטאת בכל נגיעה שהיא, היינו אף במגע גופו (עיין "משנה אחרונה" שדוחה את הדברים הללו).

ואף בעל "תפארת ישראל" (שכבר הבאנו מדבריו בבאור המשנה) מסכים לדעה זו, שאמנם כלי טהור שאינו ראוי למדרס, אבל הוא ראוי לטומאת מת, דינו כאוכלים ומשקים, ששנינו במשנתנו, שאם הטהור לחטאת נגע בהם בידו, טמא; ואילו ברגלו או בשאר גופו — טהור. מכאן מפרש בעל "תפארת ישראל", שבאה משנתנו להשמיע, שאם הטהור לחטאת נגע בכלי שהוא טמא מדברי סופרים, שאף הוא נקרא "מדף", כגון שנגע בעליונו של זב, אף על פי שהוא כלי שאינו ראוי למשכב ומושב, ואף לא נטמא טומאה מן התורה, והרי שלדעת חכמים במשנה הקודמת אין "מדף" זה דומה למיני "מדף" ששנינו במשנה הקודמת, שמטמאים אף בהיסט, מכל מקום לענין מגע כל מיני מדף שווים, שאם נגע בהם הטהור בידו או בגופו, נטמא לחטאת.

יום שלישי

באור משנה ג

קָלַל שֶׁל חַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ — כד של חרס או של אבן שיש בתוכו אפר פרה, **טָהוֹר** — שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו, ואין כלי אבן מקבל טומאה כלל, אפילו לגבי חטאת; **נְתָנוֹ** — נתן את הקלל, **עַל גַּבָּיו** — על גבי השרץ, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר** — את האפר, הואיל והכד טהור הוא, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** — לפי שאמרה תורה (**במדבר יט, ט**): "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור", וכיון שהכד נתון על גבי השרץ, נמצא שאין האפר מונח במקום טהור; לפיכך סוברים חכמים, שאף על פי שהכד גופו לא נטמא, וטהור הוא, מכל מקום האפר שבתוכו טמא, הואיל ואינו מונח במקום טהור. אבל רבי אליעזר סובר, שהואיל והכד טהור, נמצא האפר שבתוכו מונח במקום טהור. ואין הלכה כרבי אליעזר. **נָגַע** — הקלל, **בְּאֹכָלִים וּמַשְׁקִין** — טמאים, **וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ** — שגזרו עליהם חכמים, שיהו מטמאים את הידים ופוסלים את התרומה במגעם, **טָהוֹר** — שהרי הכד לא נטמא. ולא נקט התנא דין זה אלא משום סיפא; **נְתָנוֹ עַל גַּבֵּיהֶן** — נתן את הקלל על גבי האוכלים או המשקים, **רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר** — את האפר; ואף על פי שברישא סובר כחכמים, שאם הקלל מונח על גבי השרץ, האפר טמא, היינו מפני שהשרץ הוא אב הטומאה מן התורה, אבל כאן, הרי אוכלים ומשקים וכתבי הקודש אינם טמאים אלא מדברי סופרים, הלכך אף כשהקלל מונח עליהם, האפר טהור, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִים** — את האפר, שצריך להיות במקום שהוא טהור מכל טומאה שהיא. והלכה כחכמים.

באור משנה ד

הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּתַנּוּר — של חרס, ואפילו התנור טהור לקודש, **בְּיָדוֹ** — אם נגע בו בידו, **טָמֵא** — וצריך טבילה לחטאת, שהטהור לקודש פוסל בחטאת. ודווקא אם נגע בו בידו, שכן לגבי חטאת גזרו חכמים, שאם נטמאו ידיו נטמא כל גופו; **וּבְרַגְלוֹ** — אבל אם נגע בו ברגלו, **טָהוֹר** — נשאר בטהרתו לחטאת, שדין התנור כדין אוכלים ומשקים (לעיל משנה ב), הואיל ואינו נעשה אב הטומאה

וְהַלָּגִין בְּתוֹכוֹ; וְכֵן הָאֵסֶל שֶׁהוּא נָתוּן עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר, וּבוֹ שְׁנֵי קְלָלוֹת, אֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד מִכָּאן — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין.

ה הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט יָדוֹ לַחֲלוֹן, וְנָטַל אֶת הַלָּגִין וְהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. אֲבָל עוֹמֵד הוּא הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַל גַּבֵּי תַּנּוּר, וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וּבְמַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין.

ו לָגִין שֶׁל חַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּשֶׁל קֹדֶשׁ וְשֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁל חַטָּאת — טָמֵא, וְשֶׁל קֹדֶשׁ וְשֶׁל תְּרוּמָה — טְהוֹרִין. שְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו — שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים. שְׁנֵיהֶם בִּשְׁנֵי נְיָרוֹת — שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִים. שֶׁל חַטָּאת בְּנְיָר, וְשֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדוֹ — שְׁנֵיהֶן

פירוש ברטנורא

חטאת נתון בתוך ידו: **וכן האסל.** מוט שנותנים שני כדין בשני ראשיו: **ובו שני קללות.** שני כלים שהאפר נתון בהם, שקלל אחד קשור בראש המוט האחד, וקלל אחד קשור בראשו השני, והשתא האדם והאסל ע"ג תנור, והלגין והקלל שבהן המים והאפר חוץ לתנור: **ר' עקיבא מטהר.** שאין הכלי שבו האפר עומד על גבי התנור, ובמקום טהור הוא: **וחכמים מטמאין.** הואיל והאדם הנושאו עומד על גבי תנור, חשבינן לכלי כאילו הוא עומד על גבי התנור ובמקום טמא הוא מונח. ואין הלכה כרבי עקיבא:

ה היה עומד חוץ לתנור. שהתנור מפסיק בינו לכותל, וחלון בכותל ובו הלגין של מי חטאת: **והעבירו על פי התנור.** שכל תנוריהן פיהן למעלה: **ר' עקיבא מטמא.** דסבר קלוטה כמי שהונחה דמיא ובשעה שעבירו על פי התנור הרי היא כאילו הניחו בתוכו ונטמא: **וחכמים מטהרין.** סברי לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי. והלכה כחכמים: **ובידו כלי ריקם.** דלא בעינא והניח במקום טהור אלא באפר הפרה ובמים המקודשין על ידי האפר:

ו של חטאת טמא. דקודש ותרומה טמאים הן אצל חטאת: **שניהם בשתי ידיו.** שנושא של חטאת בידו אחת ושל קודש או של תרומה ביד אחרת: **שניהן טמאים.** של חטאת משום דנגע בשל תרומה בידו ונטמאו ידיו נטמא גופו ומטמא מי חטאת, ושל תרומה טמא משום נושא מי חטאת: **בשני ניירות.** ואע"פ שהאדם טמא משום נושא מי חטאת, מ"מ התרומה טהורה דהא מפסיק נייר ואינו נוגע בתרומה בידו: **של חטאת בנייר ושל תרומה בידו**

משניות מבוארות – קהתי

לעולם. **הָיָה עוֹמֵד** – הטהור לחטאת – **עַל גַּבֵּי תַּנּוּר, וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר, וְהַלָּגִין בְּתוֹכוֹ** – והכד של המים המקודשים באפר נתון בתוך ידו; **וְכֵן הָאֵסֶל** – המוט שנושאים בו כדים בכתף, **שֶׁהוּא נָתוּן עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר, וּבוֹ שְׁנֵי קְלָלוֹת** – שני כדים שבתוכם אפר, **אֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד מִכָּאן** – קלל אחד בקצהו האחד של המוט וקלל אחד בקצהו האחר של המוט; **והיה עומד האדם עם** האסל על גבי התנור, והקללות הם חוץ לתנור, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַהֵר** – את המים המקודשים שבלגין ואת האפר שבקללות, לפי שאין הלגין או הקללות על גבי התנור, **וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין** – שהואיל והנושא את הלגין או את הקללות עומד על גבי התנור, אף הלגין והקללות נחשבים כאילו הם על גבי התנור, ונמצא האפר שבתוכם מונח במקום טמא, הלכך המים שבלגין והאפר שבקללות טמאים. אבל רבי עקיבא הולך לשיטתו, שדבר הקלוט באוויר הרי הוא כאילו הונח שם על הארץ ("קלוטה כמי שהונחה דמי" – גמרא שבת צז, ב; עיין באורנו למשנה שבת יא, א), ואף כאן כאילו הלגין והקללות מונחים חוץ לתנור, ובמקום טהור הם **("אליהו רבא"; "תפארת ישראל"; ועיין "תוספות יום טוב" על המשנה הבאה).** ואין הלכה כרבי עקיבא.

יום רביעי

באור משנה ה

הָיָה עוֹמֵד – הטהור לחטאת – **חוּץ לַתַּנּוּר** – שעמד התנור בינו לבין החלון, שבו הלגין של מי החטאת, **וּפָשַׁט יָדוֹ לַחֲלוֹן, וְנָטַל אֶת הַלָּגִין** – של מי חטאת מהחלון, **וְהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר** – והעביר את הלגין על גבי התנור, (עיין ברטנורא שגורס: והעבירו על פי התנור; ומפרש: שכל תנוריהם פיהם למעלה). **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – את המים המקודשים באפר בשבלגין, שהולך הוא לשיטתו שכבר הזכרנוה במשנה הקודמת: "קלוטה כמי שהונחה דמי" (דבר הקלוט באוויר הרי הוא כאילו הונח שם על הארץ), הלכך בשעה שהעביר את הלגין על גבי התנור, הרי זה כאילו הונח הלגין על גביו, ונטמאו המים שבתוכו. **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שאינם סוברים "קלוטה כמי שהונחה דמי". והלכה כחכמים. **אֲבָל עוֹמֵד הוּא הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַל גַּבֵּי תַּנּוּר** – מותר לו לעמוד על גבי התנור, **וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וּבְמַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין** – או כלי מלא מים שעדיין אינם מקודשים; שלא נאמר "והניח... במקום טהור" אלא באפר הפרה או במים המקודשים כבר באפר. אבל כלי ריקן המיועד למי חטאת או כלי עם מים שאינם מקודשים מותר להניח אפילו במקום שאינו טהור.

בארנו את המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים כרוב המפרשים, שרבי עקיבא הולך לשיטתו שקלוטה כמי שהונחה דמי, וחכמים אינם סוברים כן. אבל מסקנת הגמרא היא (זבחים צג, א), שטעם מחלוקתם הוא אחר, שלדעת רבי עקיבא גוזרים שמא יניח את הלגין דרך העברתו, וחכמים אינם גוזרים. כן גורסים שם ברישא של משנתנו: "היה עומד חוץ לתנור, והשרץ בתנור". ומשמע לפי גירסה זו, שלעניין מקום טמא צריך טמא ממש ולא מה שטמא לחטאת משום מעלה יתירה ("משנה אחרונה").

באור משנה ו

לָגִין שֶׁל חַטָּאת – שיש בו מי חטאת, **שֶׁנָּגַע בְּשֶׁל קֹדֶשׁ** – בלגין של קודש, **וְשֶׁל תְּרוּמָה** – או בלגין של תרומה, כלומר בכלי הטהור לקודש או לתרומה, **שֶׁל חַטָּאת, טָמֵא** – הלגין של חטאת נטמא, לפי שכלים הטהורים לתרומה ולקודש טמאים הם לגבי חטאת, ומטמאים את הכלי של מי חטאת במגע; **וְשֶׁל קֹדֶשׁ וְשֶׁל תְּרוּמָה** – והלגין של קודש או של תרומה, **טְהוֹרִין** – אף על פי שנגע בלגין של חטאת שנטמא, מכל מקום נשאר בטהרתו כמו שהיה. יש מבארים הטעם, לפי שהלגין של חטאת אינו אלא ראשון לטומאה, ואין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה **("אליהו רבא"; "תפארת ישראל").** **שְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו** – אדם הטהור לחטאת נשא לגין של מי חטאת בידו האחת, ולגין של קודש או של תרומה בידו האחרת, **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים** – הלגין של חטאת נטמא, לפי שהאדם הנושאו בידו האחת נגע בידו האחרת בכלי שאינו טהור לחטאת ונטמא, שכן הטהור לחטאת שנטמאה ידו נטמא כל גופו, והריהו מטמא את הלגין של חטאת ואת מי החטאת שבתוכו; והלגין של קודש או של תרומה נטמא, לפי שמי החטאת חוזרים ומטמאים את האדם הנושאם, שכל הטמא לחטאת, מי חטאת מטמאים אותו במשא, וכבר שנינו (כלים א, ב) שהנושא מי חטאת (שלא לצורך הזאה) מטמא בגדים וכלים שנוגע בהם בשעה שהוא נושא את מי החטאת, הלכך הוא מטמא את הלגין של קודש או של תרומה שבידו. **שְׁנֵיהֶם בִּשְׁנֵי נְיָרוֹת** – היו שני הלגינים בשני ניירות, שכל אחד מהלגינים שבידיו היה עטוף בנייר, **שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִים** – שהואיל והנייר מפסיק בין הכלי לבין היד, לא נטמא האדם לחטאת מחמת מגעו בכלי שאינו טהור לחטאת, ונשאר טהור

טְמֵאִין. שֶׁל תְּרוּמָה בִּנְיָר, וְשֶׁל חַטָּאת בְּיָדוֹ — שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שֶׁל חַטָּאת — טָמֵא. הָיוּ נְתוּנִין עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ וְנָגַע בָּהֶם, שֶׁל חַטָּאת — טָמֵא, שֶׁל קֹדֶשׁ וְשֶׁל תְּרוּמָה — טְהוֹרִים. הֶסִיטָן — רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

פרק אחד עשר

א צְלוּחִית שֶׁהִנִּיחָהּ מְגֻלָּה, וּבָא וּמְצָאָהּ מְכֻסָּה — פְּסוּלָה. הִנִּיחָהּ מְכֻסָּה, וּבָא וּמְצָאָהּ מְגֻלָּה, אִם יְכוֹלָה הַחֻלְּדָה לִשְׁתּוֹת הֵימֶנָּה, אוֹ נָחָשׁ לְדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אוֹ שֶׁיָּרַד בָּהּ טַל בַּלַּיְלָה — פְּסוּלָה. הַחַטָּאת אֵינָהּ נִצּוֹלָה בְּצָמִיד פָּתִיל. וּמַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין נִצּוֹלִין בְּצָמִיד פָּתִיל.

פירוש ברטנורא

שניהן טמאין. דכי נגע בידו בשל תרומה נטמא לחטאת. ונייר דבשל חטאת אינו חוצץ, דאין מונין ראשון ושני לחטאת, ונטמא של חטאת, והאדם טמא משום נושא מי חטאת וטימא את של תרומה שנגע בו בידו. אבל של תרומה בנייר, חוצץ בו הנייר, ואע"ג דנגע בשל חטאת בידו שניהם טהורים, דאע"פ שהוא טמא משום נושא מי חטאת, מ"מ אין מי חטאת חוזרים ומיטמאים בטומאה הבאה לאדם מחמת עצמן: **ר' יהושע אומר של חטאת טמא.** ר' יהושע לטעמיה דאמר בתוספתא טהור לחטאת שהסיט את המפתח שהוא טהור לתרומה, טמא. שמא ישכח ויסיט את הדבר הטמא. והכא נמי אפילו בשני ניירות טמא, דמה שהוא נושא את התרומה אע"פ שאינו נוגע בה הוי מדף לחטאת. ואין הלכה כר' יהושע: **היו נתונים על גבי הארץ ונגע בהם.** שנתן ידו אחת על של חטאת וידו אחת על של קודש או של תרומה: **של חטאת טמא.** דנטמא האדם בלגין של תרומה וטימא את של חטאת: **ושל קודש ושל תרומה טהורים.** שהרי האדם טהור לקודש ולתרומה, דלא נגע במי חטאת אלא בלגין: **הסיטן, ר' יהושע מטמא.** לטעמיה דאמר טהור לחטאת שהסיט את המפתח שהוא טהור לתרומה, טמא. ולית הלכתא כוותיה:

יא א צלוחית. של מי חטאת: **ובא ומצאה מכוסה פסולה.** שאני אומר אדם נכנס לשם וכסה אותה, ורוב בני אדם אין טהורין לחטאת: **אם יכולה חולדה לשתות ממנה פסולה.** אבל אם אינה יכולה לשתות לא פסלינן להו מטעם שמא אדם טמא נכנס וגילה אותה, דאין דרך בני אדם לגלות אלא לכסות מפני השרצים, אבל שרצים דרכן לגלות ואין דרכן לכסות. ודוקא מכוסה ומצאה מגולה חיישינן לחולדה, אבל מגולה ומצאה מגולה כמו שהניחה, לא חיישינן, אע"פ שחשו לספק מים מגולין, דחמירא סכנתא מאיסורא: **או נחש לדברי רבן גמליאל.** דאמר לעיל אף הנחש פוסל מפני שהוא מקיא:

משניות מבוארות – קהתי

כמו שהיה. ואף על פי שהאדם נטמא לתרומה ולקודש משום נושא מי החטאת (**לשיטת הר"ש; עיין הקדמתנו לבאור הממשנה ט, ח**), מכל מקום הלגין של קודש או של תרומה טהור, הואיל ואינו נוגע בו משום הפסק הנייר, וכן (**לשיטת הרמב"ם**) אפילו היה נושא את מי החטאת שלא לצורך הזאה, והרי שנטמא, מכל מקום אינו מטמא את הלגין של קודש או של תרומה משום הפסק הנייר (**"תפארת ישראל"**). **שֶׁל חַטָּאת בְּנְיָר** — היה הלגין של חטאת עטוף בנייר, **וְשֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדוֹ** — בלי נייר; והוא הדין אם של קודש היה בידו, אלא שמשנתנו קיצרה בלשונה; **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין** — לפי שהאדם נטמא לחטאת בכלי של תרומה שבידו, ומטמא את מי החטאת במשא. אף על פי שאינו נוגע בלגין של חטאת משום הפסק הנייר (**"אליהו רבא"; "תפארת ישראל"; עיין להלן יא, ו**), וחוזרים מי החטאת הטמאים ומטמאים את האדם הנושאם, וכיון שנוגע בכלי של תרומה בשעה שנושא את מי החטאת, הרי הכלי נטמא, כמו שבארנו לעיל (בפיסקה "שניהן בשתי ידיו"). **שֶׁל תְּרוּמָה בְּנְיָר** — היה הלגין של תרומה עטוף בנייר, **וְשֶׁל חַטָּאת בְּיָדוֹ** — והלגין של חטאת בידו בלא נייר, **שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין** — שהרי האדם לא נגע בכלי של תרומה משום הנייר המפסיק, ולא נטמא לחטאת, וכיון שנשאר טהור לחטאת, אין מי החטאת מטמאים אותו, הלכך שני הכלים טהורים; **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שֶׁל חַטָּאת, טָמֵא** — הלגין של חטאת טמא, ואפילו שניהם בשני ניירות. טעמו של רבי יהושע, לפי שהוא סובר, שאף כלי טהור הראוי להיטמא טמא מת נעשה מדף לחטאת ומטמא במשא ובהיסט (כמו ששנינו לעיל משנה א); ומכאן, שהכלי של תרומה, אף על פי שהוא בנייר, מכל מקום מטמא את האדם לחטאת במשאו, ונמצא האדם מטמא את הלגין של חטאת במגע ובמשא. ברם, הכלי של תרומה טהור, שאינו נטמא אלא במגע, והרי לא נגע בו, משום שהפסיק הנייר. ואין הלכה כרבי יהושע. **הָיוּ נְתוּנִין** — הלגינים — **עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ וְנָגַע בָּהֶם** — שנגע ביד אחת בלגין של חטאת וביד אחת בלגין של קודש או של תרומה, **שֶׁל חַטָּאת, טָמֵא** — שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בלגין של קודש או של תרומה, וטימא את הלגין של חטאת, **שֶׁל קֹדֶשׁ וְשֶׁל תְּרוּמָה, טְהוֹרִים** — לפי שמי החטאת לא טימאו את האדם, הואיל ולא נשאם, הלכך אין הוא מטמא את הלגין של קודש או של תרומה. **הֶסִיטָן** — הניע את שני הלגינים בידו ולא נגע בהם, כגון שהיו שני הלגינים עומדים על דף, והקיש הטהור לחטאת בידו על הדף, ועל ידי כך התנועעו שני הכלים (**"תפארת ישראל"**), **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַמֵּא** — את הלגין של חטאת, שהולך הוא לשיטתו, שכל כלי הראוי להיטמא טמא מת, הריהו מדף לחטאת ומטמא בהיסט, ומכאן שהלגין של קודש או של תרומה מטמא בהיסט, הלכך משהסיטו, נטמא האדם לחטאת, וטימא בהיסט את הלגין של החטאת; **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** — שלדעת חכמים אין הלגין של קודש או של תרומה נעשה מדף לחטאת, ואינו מטמא את הטהור לחטאת בהיסט אלא בנגיעה, שכלי טהור אינו נעשה מדף לחטאת אלא אם כן הוא ראוי להיטמא במדרס, כמו ששנינו במשנה א בפרקנו. והלכה כחכמים.

יום חמישי

באור משנה א

צְלוּחִית — של מי חטאת, **שֶׁהִנִּיחָהּ מְגֻלָּה, וּבָא וּמְצָאָהּ מְכֻסָּה, פְּסוּלָה** — המים שבה פסולים להזאה, שחוששים שמא כיסה אותה אדם שאינו טהור לחטאת, שהרי בודאי אדם כיסה אותה, ורוב בני אדם אינם טהורים לחטאת. **הִנִּיחָהּ מְכֻסָּה, וּבָא וּמְצָאָהּ מְגֻלָּה** — שבכגון זה יש לתלות יותר בשרצים, לפי שאין דרך בני אדם לגלות אלא לכסות: **אִם יְכוֹלָה הַחֻלְּדָה לִשְׁתּוֹת הֵימֶנָּה** — מן הצלוחית, והרי שנינו, שהחולדה פוסלת את המים בשתייתה; **אוֹ נָחָשׁ לְדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל** — האומר (לעיל ט, ג), שאף נחש פוסל מי חטאת מפני שהוא מקיא, **אוֹ שֶׁיָּרַד בָּהּ טַל בַּלַּיְלָה** — שכן שנינו (לעיל ט, א), שהטל פוסל את המים, **פְּסוּלָה** — פסולים המים להזאה; אבל אם אין השרצים יכולים לשתות ממנה, ולא ירד בה טל בלילה, המים כשרים, מפני שיש כאן ספק ספקא (ספק כפול): ספק אם אדם גילה אותו או בעל חיים שאינו פוסל; ואם תמצא לומר אדם גילה אותה, שמא היה טהור לחטאת. **הַחַטָּאת אֵינָהּ נִצּוֹלָה בְּצָמִיד פָּתִיל** — כלי חרס שיש בו אפר פרה או מים המקודשים באפר, ומוקף הוא צמיד פתיל ונתון באוהל המת, הרי האפר והמים טמאים, שאין האפר ניצול בצמיד פתיל, לפי שהוא מונח במקום טמא, והתורה אמרה (**במדבר יט, ט**): "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור". **וּמַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין** — אבל מים שעדיין אינם מקודשים באפר, **נִצּוֹלִין בְּצָמִיד פָּתִיל** — שאם היו בכלי חרס

ב כָּל הַסָּפֵק טָהוֹר לִתְרוּמָה – טָהוֹר לְחַטָּאת. כָּל הַתָּלוּי לִתְרוּמָה – נִשְׁפָּךְ לְחַטָּאת. אִם עָשׂוּ עַל גַּבָּיו טְהָרוֹת – תְּלוּיוֹת. הָרְפָּפוֹת טְהוֹרוֹת לְקֹדֶשׁ וְלִתְרוּמָה וּלְחַטָּאת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרְעָדוֹת טְמֵאוֹת לְחַטָּאת.

ג דְּבֵלָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ כַּבֵּיצָה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה – הַמַּיִם טְמֵאִין, וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה. אֵין בָּהּ כַּבֵּיצָה – הַמַּיִם טְהוֹרִין, וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּטְּהוֹרָה –

פירוש ברטנורא

החטאת. אפר חטאת או מים המקודשים שהיו באוהל המת בתוך כלי שיש עליו צמיד פתיל: **אינן נצולין.** ונפסלין. מדכתיב והניח במקום טהור והאי לאו מקום טהור הוא. אבל כלים העומדים להניח בהן מי חטאת או אפר חטאת, וכן אזוב המתוקן להזות בו, ניצולין בצמיד פתיל:

ב כל הספק טהור לתרומה. כל ספק שאם נולד אותו ספק בתרומה התרומה טהורה, אם נולד כיוצא בו בחטאת טהור: **וכל התלוי לתרומה.** וכל ספק שאם נולד בתרומה תולין לא אוכלין ולא שורפין, אם נולד כיוצא בו בחטאת, ישפך האפר או המים המקודשין. ובמסכת טהרות פרק הזורק טומאה, תנינן להו לספק הטהור ולספק שעל ידיו תולין בתרומה: **אם עשו על גביו טהרות.** אם הזה באפר זה שנטמא בספק התלוי לתרומה, ועשה טהרות ע"י אותה הזאה, תולין אותן טהרות ולא אוכלין ולא שורפין: **הרפפות.** כמין שבכות של עץ: **טהורות לקודש לתרומה ולחטאת.** לפי שאינן כלים וגם אינן ראויין למדרס: **והרעדות.** עצים שאינן מהודקים יפה זה בזה וכשאדם נשען עליהם רועדים ומתנענעים: **טמאות לחטאת.** פעמים שאדם יושב עליהן וראויין ליטמא מושב. ואין הלכה כר' אליעזר:

ג אם יש בה כביצה. דאוכל פחות מכביצה אינו מטמא: **בין טהורה בין טמאה המים טמאים.** דטהרת תרומה טמאה היא אצל חטאת: **והאוכלה חייב מיתה.** דנטמא במי חטאת בשעה שאוכלה, ותרומה בטומאת הגוף במיתה: **ר' יוסי אומר בטהורה המים טהורים.** דסבירא ליה לר' יוסי שאין הטהור

משניות מבוארות – קהתי

המוקף צמיד פתיל, אף על פי שהכלי נתון באוהל המת, המים טהורים, שלא אמרה תורה "והניח במקום טהור" אלא לגבי האפר בלבד. הלכך מים שעדיין לא נתקדשו באפר ניצולים מטומאה בצמיד פתיל.

באור משנה ב

להלן במסכת טהרות פרק ד מבואר, שאם נולד בתרומה ספק טומאה, ישנם בזה שלושה סוגים (המפורטים שם): יש ספק טומאה שהתרומה תישרף עליו; ויש ספק טומאה, שהתרומה לא תישרף ולא תיאכל, וזהו ענין "תולים"; ויש ספק טומאה, שהתרומה נשארת טהורה כמו שהיתה, ומותרת באכילה. – משנתנו באה ללמד בענין ספק טומאה שנולד במי החטאת או באפר, בהתאם לפרטים שנישנו להלן בתרומה.

כָּל הַסָּפֵק טָהוֹר לִתְרוּמָה – כל ספק טומאה שהוא טהור לגבי תרומה; שאם נולד בתרומה, התרומה נשארת בטהרתה (כמפורט במסכת טהרות ד, ב). **טָהוֹר לְחַטָּאת** – אם נולד אותו ספק במי חטאת או באפר, אף הם נשארים בטהרתם. **כָּל הַתָּלוּי לִתְרוּמָה** – כל ספק טומאה, שאם נולד בתרומה, הרי היא תרומה תלויה, שלא אוכלים ולא שורפים אותה, **נִשְׁפָּךְ לְחַטָּאת** – אם נולד אותו ספק במי חטאת או באפר, הרי הם נשפכים; שכן תרומה תלויה אסור לאבדה, שמא טהורה היא, אבל מי חטאת, כיון שאינם ראויים להזאה, אין בהם קדושה, ומותר לשפכם (**רמב"ם; רא"ש; "משנה אחרונה"; "תפארת ישראל"**). **אִם עָשׂוּ עַל גַּבָּיו טְהָרוֹת** – אם מי חטאת אלו, שנולד בהם ספק טומאה ודינם לשפיכה, הוזו על אדם טמא, והוא נגע אחר כך בטהרות, **תְּלוּיוֹת** – הרי אותן הטהרות תלויות, לא אוכלים ולא שורפים אותן. הטעם הוא, שהואיל והטהרות ראויות לאכילה, חוזר דינן להיות כתרומה תלויה, שאסור לאבדה (**עיין "תפארת ישראל"**). **הָרְפָּפוֹת** – שבכות של עץ (**רמב"ם; עיין אהלות יג, א**), **טְהוֹרוֹת לְקֹדֶשׁ וְלִתְרוּמָה וּלְחַטָּאת** – שאינן מקבלות טומאה, לפי שאינן כלים ואף אינן ראויות למדרס. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרְעָדוֹת טְמֵאוֹת לְחַטָּאת** – הרעדות היינו עצים המחוברים זה לזה חיבור חלש ורופף, וכשאדם נשען עליהם הם רועדים ומתנענעים; וסובר רבי אליעזר, שטמאות הן לחטאת, לפי שפעמים אדם יושב עליהן והן ראויות להיטמא מדרס (**רמב"ם; ברטנורא**).

בארנו ענין הרפפות והרעדות לפי הרמב"ם. אבל הגר"א מפרש, שהרפפות היינו הדברים השנויים במסכת זבים פרק ג, שניסטו על ידי הזב מחמת שהם רפויים, ויש מהם טהורים ויש מהם טמאים (כמבואר שם); והרעדות היינו הדברים השנויים שם בפרק ד, שהקיש הזב עליהם ונפלו מחמת הרעדה, ואף באלו יש מהם טהורים ויש מהם טמאים. ואומר כאן תנא קמא, שהרפפות הטהורות בזב, טהורות לכל דבר, לקודש ולתרומה ולחטאת; והוא הדין לרעדות, שהטהורות שם טהורות אף לחטאת, אלא שתנא קמא קיצר בלשונו ונקט רק את הראשונות. ובא רבי אליעזר ואומר, שאמנם הרפפות הטהורות בזב טהורות גם לחטאת, לפי שההיסט אינו ניכר בהם, אבל הרעדות, ששנינו שם שהן טהורות, טמאות לחטאת, הואיל וניכר בהן, שמכוחו של המקיש בהם רעדו ונפלו ("אליהו רבא"; עיין "תפארת ישראל").

יום שני

באור משנה ג

דְּבֵלָה שֶׁל תְּרוּמָה – גוש של תאנים דרוסות ודבוקות, **שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת** – מים המקודשים באפר פרה, **וּנְטָלָהּ** – אדם – **וַאֲכָלָהּ, אִם יֵשׁ בָּהּ כַּבֵּיצָה** – שהיא שיעור האוכלים לטמא, שמאכל פחות מכביצה אינו מטמא, **בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה** – בין שהדבלה היתה טמאה קודם שנפלה לתוך מי החטאת ובין שהיתה טהורה, **הַמַּיִם טְמֵאִין** – שנטמאו על ידי הדבלה, שכל האוכלים, אפילו של תרומה וקודש, טמאים הם לגבי חטאת; **וְהָאוֹכְלָהּ** – האוכל את הדבלה, **חַיָּב מִיתָה** – שבשעה שנטלה ואכלה הרי נטמא במי החטאת שעליה, וטמא האוכל תרומה, חייב מיתה בידי שמים (עיין במפרשים שמקשים כאן: והרי אף הדבלה טמאה, ובגמרא — חולין קיג, ב — אמרו, שטמא האוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה? — ועיין בשולי באור המשנה, מה שהבאנו מתירוצי המפרשים על קושיה זו). **אֵין בָּהּ כַּבֵּיצָה** – אם אין בדבלה כשיעור ביצה, **הַמַּיִם טְהוֹרִין** – כמו שהיו, לפי שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה, כמו שכבר הזכרנו לעיל, **וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה** – מהטעם שבארנו לעיל, שעל כל פנים האדם שאכלה נטמא במי החטאת שעליה, הואיל ונגע בהם שלא לצורך הזאה, וטמא האוכל תרומה חייב מיתה בידי שמים. הגר"א כותב, שאין גורסים במשנתנו כל אותה בבא "אם אין בה כביצה" וכו', שכן לשיטתו אם אין בדבלה כביצה אין האוכלה חייב מיתה, לפי שאין מי חטאת מטמאים את הטהור לחטאת כלל, והרי שלא אכל את הדבלה בטומאת הגוף. ברם, ברישא מפרש הגר"א (לשיטתו), שנטמא האדם לחטאת על ידי שנגע בדבלה, וכל הטמא לחטאת, מי חטאת מטמאים אותו לכל דבר, ונמצא אוכל תרומה בטומאת הגוף. כן כותב הגר"א ש"חייב מיתה" לאו דווקא, שהרי תרומה טמאה היא, אלא הכוונה היא איסור חיוב מיתה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּטְּהוֹרָה, הַמַּיִם טְהוֹרִים** – אם נפלה דבלה טהורה למי חטאת, המים הטהורים, שלדעת רבי יוסי אין הטהור לתרומה מטמא מי חטאת. ואין הלכה כרבי יוסי. **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת, נִטְמָא** – לפי שגזרו חכמים טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובים (עיין באורנו למשנה שבת א, ד), ומי חטאת הרי מים שאובים הם; וכיון שנטמא מכוח גזירת מים שאובים,

הַמַּיִם טְהוֹרִים. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת — נִטְמָא.

ד כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי תוֹרָה — מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְאֶת הַתְּרוּמָה, וְאֶת הַחֻלִּין, וְאֶת הַמַּעֲשֵׂר, וְאָסוּר עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. לְאַחַר בִּיאָתוֹ — מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: פּוֹסֵל בַּקֹּדֶשׁ וּבַתְּרוּמָה, וּמֻתָּר בַּחֻלִּין וּבַמַּעֲשֵׂר. וְאִם בָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ, בֵּין לִפְנֵי בִּיאָתוֹ בֵּין לְאַחַר בִּיאָתוֹ — חַיָּב.

ה כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים — מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמֻתָּר בַּחֻלִּין וּבַמַּעֲשֵׂר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹסְרִים בַּמַּעֲשֵׂר. לְאַחַר בִּיאָתוֹ מֻתָּר בְּכֻלָּן. וְאִם בָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ, בֵּין לִפְנֵי בִּיאָתוֹ וּבֵין לְאַחַר בִּיאָתוֹ — פָּטוּר.

ו כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם, בֵּין מִדִּבְרֵי תוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים — מְטַמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת, וְאֶת אֵפֶר חַטָּאת, וְאֶת

פירוש ברטנורא

לתרומה ממטמא את מי חטאת. ואין הלכה כר' יוסי: **שהכנים ראשו ורבו בתוך מי חטאת.** רבנן גזרו טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובין, כמפורש פרק קמא דשבת, והוא משמונה עשר דבר שגזרו בו ביום, ומי חטאת מים שאובין נינהו, הלכך כשהכנים ראשו ורובו בהם נטמא, ומשנטמא ואינו טהור למי חטאת חוזרים מי חטאת ומטמאים אותו ונעשה ראשון לטומאה, שאין מי חטאת ממטאים את הטהור להם, אבל כשאינו טהור להם מטמאים אותו:

ד כל הטעון ביאת מים מדברי תורה. כגון הנוגע בכל אבות הטומאות: **מטמא את הקודש ואת התרומה.** לפי שהוא ראשון, עושה שני בחולין ובמעשר, ושלישי בתרומה, ורביעי בקודש: **לאחר ביאתו.** שטבל ולא העריב שמשו, יש לו דין שני לטומאה, ועושה שלישי בתרומה ורביעי בקודש: **וחכמים אומרים פוסל בקודש.** כשם שטבול יום פוסל בתרומה כן פוסל בקודש, ואינו מטמא בקודש, דכיון שטבל קלישא טומאתו, ופסול משוי טמא לא משוי: **ואם בא אל המקדש.** כל הטעון טבילה מן התורה שבא אל המקדש, דהיינו לעזרת ישראל, אפילו לאחר שטבל קודם שיעריב שמשו, חייב. ואף לעזרת נשים אסור טבול יום ליכנס, אבל אינו חייב אלא בעזרת ישראל:

ה כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים. כגון אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין, והידים, והכלים, שנטמאו במשקין וכיוצא בהן: **וחכמים אוסרים במעשר.** והלכה כחכמים: **לאחר ביאתו.** לאחר שטבל, מיד הותר בכולן ואינו צריך הערב שמש: **ואם בא אל המקדש פטור.** דלא אסרה תורה ביאת המקדש אלא על מי שנטמא באב הטומאה דאורייתא, כדכתיב (ויקרא ה') בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שרץ טמא:

משניות מבוארות – קהתי

הריהו חוזר ומטמא את מי החטאת, מה שאין כן בטהור לחטאת שנטמא מכוח מי החטאת, שאינו חוזר ומטמא את מי החטאת **(הרא"ש; תוספות רבי עקיבא איגר).**

בענין ששנינו ברישא: "והאוכלה חייב מיתה", הבאנו קושיית המפרשים: למה חייב מיתה, והלא אף הדבלה טמאה, וטמא האוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה?

וכבר הבאנו את דברי הגר"א ש"חייב מיתה" לאו דווקא, אלא שעבר על איסור שיש בו חיוב מיתה.

אף הר"ש כותב, ש"חייב מיתה" לאו דווקא, אלא סימן בעלמא הוא. ברם, לא משום הקושיה שהבאנו לעיל הוא כותב כך, שכן קושיה זו הוא מתרץ שמשנתנו חולקת על מה שאמרו בגמרא, והיא סוברת, שטמא האוכל אפילו תרומה טמאה חייב מיתה. אבל קושיה אחרת קשה לו: והרי תרומת פירות אינה אלא מדרבנן? על כך הוא משיב, ש"חייב מיתה" לאו דווקא. או שמדובר כאן בתרומת ביכורים, ששבעת המינים חייבים בה מן התורה (עיין "תוספות יום טוב").

בעל "כסף משנה" מביא תירוצו של הר"י מקורקוס, שאמנם כוונת המשנה היא, שאם אכל את הדבלה הטהורה חייב מיתה, אבל על הטמאה אינו חייב מיתה, אלא שלא טרח התנא לפרט את הדבר, הואיל ולא בא אלא להשמיענו בעיקר שהאדם נטמא, ונמצא טמא אוכל תרומה, והרי טמא האוכל תרומה טהורה חייב מיתה (עיין "משנה אחרונה" שמקשה על דברי הר"י מקורקוס: והרי גם הדבלה הטהורה נטמאה במי החטאת? ועיין "תפארת ישראל, בועז" שמאריך בסוגיית משנתנו).

באור משנה ד

כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי תוֹרָה – היינו הנוגע באחד מאבות הטומאות (השניות במסכת כלים פרק א), שהוא טעון טבילה מן התורה, **מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְאֶת הַתְּרוּמָה, וְאֶת הַחֻלִּין, וְאֶת הַמַּעֲשֵׂר** – לפי שהוא ראשון לטומאה, ועושה שני בחולין ובמעשר, והשני הזה עושה שלישי בתרומה, והשלישי עושה רביעי בקודש; מעשר היינו מעשר שני, שכן מעשר ראשון בכלל חולין הוא (טבול יום ד, א); **וְאָסוּר עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ** – אסור לו להיכנס לבית המקדש. **לְאַחַר בִּיאָתוֹ** – במים, היינו לאחר הטבילה קודם שהעריב שמשו, **מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ** – שיש לו דין שני לטומאה, ואם הוא נוגע בתרומה או בקודש, הם נעשים שלישי, ושלישי הנוגע בקודש עושה אותו רביעי, **וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה** – שאם הוא נוגע בתרומה עושה אותה שלישי ופוסלה, אבל שלישי הנוגע בתרומה אינו פוסלה. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: פּוֹסֵל בַּקֹּדֶשׁ וּבַתְּרוּמָה** – כשם שטבול יום פוסל בתרומה כך פוסל בקודש, שאינו עושה בו אלא שלישי לטומאה, ואין השלישי עושה רביעי. **וּמֻתָּר בַּחֻלִּין וּבַמַּעֲשֵׂר** – לדברי הכל. **וְאִם בָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ** – היינו שנכנס לתוך עזרת ישראל, **בֵּין לִפְנֵי בִּיאָתוֹ** – במים, קודם שטבל, **בֵּין לְאַחַר בִּיאָתוֹ** – במים, **חַיָּב** – כרת, אם נכנס במזיד; וחטאת, אם נכנס בשוגג. וכבר שנינו (כלים א, ח), שאף לעזרת נשים אסור לטבול יום להיכנס, אבל אינו חייב אלא על עזרת ישראל.

הגר"א מבאר, שמה שנקטה המשנה ברישא "ואסור על ביאת המקדש" ולא נקטה "וחייב על ביאת המקדש" כמו שנקטה בסיפא, לפי שברישא באה להשמיענו כלל, שכל הטעון ביאת מים מדברי תורה אסור על ביאת המקדש, ויש שטעון ביאת מים מדברי תורה ואינו חייב על ביאת המקדש, כגון כל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה (נזיר סוף פרק ז) וכיוצא בו. אבל בסיפא אין המשנה שונה כלל של חיוב, אלא באה להשמיענו שאין הבדל בין לפני ביאתו לאחר ביאתו, וכל מי שחייב לפני ביאתו חייב גם לאחר ביאתו, ואם יש מי שפטור על ביאת מקדש, אף לפני ביאתו במים פטור ("אליהו רבא"; ועיין "תוספות יום טוב").

שבת קודש

באור משנה ה

כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם – טבילה, **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** – כגון האוכל אוכלים טמאים או השותה משקים טמאים וכיוצא בזה (עיין זבים ה, יב), **מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה** – לפי שיש לו דין שני לטומאה, ועושה שלישי לטומאה בתרומה, ורביעי לטומאה בקודש, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **וּמֻתָּר בַּחֻלִּין וּבַמַּעֲשֵׂר** – שני; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹסְרִים בַּמַּעֲשֵׂר** – לאכול מעשר שני; והלכה כחכמים. **לְאַחַר בִּיאָתוֹ** – במים, לאחר הטבילה קודם שהעריב שמשו, **מֻתָּר בְּכֻלָּן** – אף בתרומה ובקודש, ואינו צריך הערב שמש. **וְאִם בָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ, בֵּין לִפְנֵי בִּיאָתוֹ וּבֵין לְאַחַר בִּיאָתוֹ** – במים, **פָּטוּר** – שלא אסרה תורה ביאת מקדש אלא על מי שנטמא באב הטומאה מן התורה (עיין ויקרא ה, ב-ג).

באור משנה ו

כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם – טבילה, **בֵּין מִדִּבְרֵי תוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵי**

הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת, בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. הָאֵזוֹב הַמֻּכְשָׁר, וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁים, וּכְלִי רֵיקָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּמַגָּע אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא.

פירוש ברטנורא

ו מטמא את מי חטאת. ואפילו לאחר שטבל, אם לא טבל לשם חטאת כאילו לא טבל, דתנן בפרק אין דורשין (חגיגה דף י"ח) טבל לקודש והוחזק לקודש אסור בחטאת. אבל משטבל לשם חטאת, אפילו טבול יום דאורייתא שפסול לתרומה ולקודש, כשר לחטאת, דטבול יום כשר בפרה: **ומזה מי חטאת במגע ובמשא.** ובהא כולי עלמא לא פליגי. אבל באזוב המוכשר לקבל טומאה, ומשום דאוכל הוא צריך הכשר שיבוא עליו מים, וכן במים שאינן מקודשים ועומדים לקודש, וכלי ריקם הטהור ועומד כדי להניח בו אפר חטאת, בהא פליגי ר"מ וחכמים. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

סוֹפְרִים – אפילו אינו צריך טבילה אלא לחטאת, **מְטַמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת** – המקודשים באפר, **וְאֶת אֵפֶר חַטָּאת** – אפר בלא מים, **וְאֶת הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת** – והוא הדין לכל הטהור לחטאת (הגר"א), **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** – בין שנגע בהם הטמא בין שנשא אותם, הרי הם נטמאים (הגר"א). ברם, משטבל לשם חטאת, אפילו לא העריב שמשו, ואפילו הוא טבול יום לטומאה מן התורה, שטמא לתרומה ולקודש, מכל מקום טהור לחטאת, שטבול יום כשר בפרה. **הָאֵזוֹב הַמֻּכְשָׁר** – לקבל טומאה, כגון שנפלו עליו משקים הטהורים לחטאת, והריהו טהור, **וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁים** – עדיין באפר, **וּכְלִי רֵיקָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת** – שהוא מיועד לאפר חטאת; אף אלו נטמאים על ידי הטעון ביאת מים, **בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא** – שאם הטעון טבילה אפילו מדברי סופרים נגע או נשא את האזוב המוכשר או את המים או את הכלי, טימא אותם; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּמַגָּע** – הם נטמאים, **אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא** – אם נשא אותם ולא נגע בהם, אינם נטמאים. והלכה כחכמים.

בענין ששנינו ברישא, שכל הטעון ביאת מים מטמא את מי חטאת וכו' במגע ובמשא (לדברי הכל), מעירים מפרשים אחדים, שאין אנו מוצאים, שטמא הנושא את הטהור מטמאו אלא בזב ובחטאת ("אליהו רבא"; "תפארת ישראל"). אבל בעל "משנה אחרונה" כותב: "כל טומאת משא אינה אלא שהטהור נושא את הטמא, אבל טמא הנושא את הטהור אינו מטמאו; ואפילו בזב החמור ששנינו (זבחים ה, ב): "כל שהזב נישא עליו – טהור, חוץ ממשכב ומושב והאדם"..., וכאן אין לפרש משא זה במים ובאפר שנשאו את הטמא, שכל טומאת משא אינה אלא לאדם. ולכן נראה לפרש, שמשא זה היינו היסט, שהטמא הסיט את המים והאפר, ובכמה מקומות אנחנו מוצאים שנקרא היסט בשם משא... וכן כתב הרמב"ם (הל' טומאת מת א, ז), שהיסט בכלל משא הוא. ומשום שקיימא לן: כל טומאות המסיטות טהורות חוץ מהיסטו של זב, כלומר שבכל הטומאות כשהטמא מסיט לטהור אינו נטמא, אלא בזב המסיט את הטהור מטמאו בהיסטו. וכל שאינו טהור לחטאת, כגון הטעון ביאת מים, הריהו כזב לגבי חטאת, הלכך מטמא הוא מי חטאת ואפר בהיסט שהסיטן, כזב המטמא בהיסט.

אגרות קודש

ב"ה, מוצש"ק פרשת בהעלותך, ה'תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובעמדנו במוצש"ק פרשת בהעלותך את הנרות, י"ל ברמזי פרשה זו: ביאר רבנו הזקן אשר הנרות הללו - הן נשמות כל בני ישראל, נר ה' נשמת אדם, אתם קרוים אדם, ובכל אחד ואחד ההדלקה היא באופן של "בהעלותך" - היינו שסוף סוף השלהבת עולה מאלי'.

וכיון שהדרישה מופנית לכל אחד ואחד, בודאי שבכחו הוא, שהרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו.

והתכלית בזה - אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, שכל אחד ואחד איך שלא תהי' תחלת קיומו את התורה ואת המצות באחת הדרגות דשלא לשמה - מתוכה בא לשמה.

ואפילו זה הנקרא נדח, שהוא עוד למטה יותר מזה הנקרא רחוק כמובן, הרי הובטח כי לא ידח ממנו נדח, כפסק הדין בפנימיות התורה ועד לפסק דין גלוי בנגלה דתורה.

ויהי רצון שיעשה כל אחד ואחד ככל האמור בנוגע לכל עניניו, אשר יאירו אל מול פני המנורה

המשך בעמוד הבא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כח ע"א: **נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר:** (זכריה י"ב: י"א) **"בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַּל הַמִּסְפֵּד בִּירוּשָׁלִַם כְּמִסְפֵּד הֲדַדְרִמּוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ". וְאָמַר רַב יוֹסֵף: אִלְמָלֵא תַּרְגּוּמָא דְּהַאי קְרָא, לָא הֲוָה יָדַעְנָא מַאי קָאָמַר: בְּעִידְנָא הַהִיא, יִסְגֵּי מִסְפְּדָא בִּירוּשָׁלִַים, כְּמִסְפְּדָא דְּאַחְאָב בַּר עָמְרִי, דְּקָטַל יָתֵיהּ הֲדַדְרִמּוֹן בַּר טַבְרִימּוֹן, וּכְמִסְפֵּד יֹאשִׁיָּהוּ בַּר אָמוֹן, דְּקָטַל יָתֵיהּ פַּרְעֹה חֲגִירָא בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר, וּמָה אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא דָּבָר אֶחָד טוֹב, דִּכְתִיב:** (מלכים א כ"ב: ל"ה) **"וְהַמֶּלֶךְ הָיָה מָעֳמָד בַּמֶּרְכָּבָה נֹכַח אֲרָם, וַיָּמֹת בָּעָרֶב", כְּךְ? בָּנָיו שֶׁל רַבִּי [יִשְׁמָעֵאל], עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה! אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: כְּתִיב בֵּיהּ בְּצִדְקִיָּהוּ:** (ירמיהו ל"ד: ה') **"בְּשָׁלוֹם תָּמוּת", וּכְתִיב:** (שם לד) **"וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר"? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁמֵּת נְבוּכַדְנֶצַּר בְּיָמָיו. וְאָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי: כְּתִיב בֵּיהּ בְּיֹאשִׁיָּהוּ:** (מ"ב כב) **"לָכֵן הִנְנִי אֹסִפְךָ עַל אֲבוֹתֶיךָ, וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל קִבְרֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם", וּכְתִיב:** (ד"ה ב לה) **"וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ". וְאָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: שֶׁעָשָׂאוּהוּ כִּכְבָרָה. אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁלֹּא חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו. [אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מִנַּיִן לֶחָתָן שֶׁמֵּיסֵב בָּרֹאשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר:** (ישעיהו ס"א: י') **"כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר", מַה כֹּהֵן, בָּרֹאשׁ, אַף חָתָן, בָּרֹאשׁ. וְכֹהֵן גּוּפֵיהּ, מְנָלָן? דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל:** (ויקרא כא) **"וְקִדַּשְׁתּוֹ" לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, לִפְתֹּחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן וְלִטֹּל מָנָה יָפָה רִאשׁוֹן]. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: קָשֶׁה יְצִיאַת נְשָׁמָה מִן הַגּוּף כְּצִפּוֹרֵי בְּפִי הַוֵּשֶׁט. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כְּפִיטוּרֵי בְּפִי וֵשֶׁט. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חִיתָא: הַנִּפְטָר מִן הַמֵּת, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם'. הַנִּפְטָר מִן הַחַי, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם'. הַנִּפְטָר מִן הַמֵּת, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם', שֶׁנֶּאֱמַר:** (בראשית ט"ו: ט"ו) **"וְאַתָּה תָּבֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם". הַנִּפְטָר מִן הַחַי לֹא יֹאמַר לוֹ 'לֵךְ־בְּשָׁלוֹם', אֶלָּא 'לֵךְ־לְשָׁלוֹם', שֶׁהֲרֵי יִתְרוֹ שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה:** (שמות ד': י"ח) **'לֵךְ לְשָׁלוֹם', הָלַךְ וְהִצְלִיחַ, דָּוִד אָמַר לְאַבְשָׁלוֹם:** (שמואל ב ט"ו: ט') **'לֵךְ בְּשָׁלוֹם', הָלַךְ וְנִתְלָה. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי: כָּל הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּמִבֵּית הַמִּדְרָשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, זוֹכֶה וּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר:** (תהלים פד) **"יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל יֵרָאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן". אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַשִּׁי, אָמַר רַב: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵין לָהֶם מְנוּחָה אֲפִלּוּ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל, יֵרָאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן".**

סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן

רש"י

אלמלא תרגומא כו' – נתפרש ברפ"ק דמגילה. **מעמד במרכבה וגו'** – אע"פ כן היה מחזיק עצמו במלחמה כדי שלא יכנסו ישראל ולא יהרגו. **ככברה** – כנפה לא זו שלא מת על מטתו בשלום אלא נהרג במיתה משונה. **כצפורי כו'** – כחבל שיש בו קשר ויוצא בקושי מן התורן. **פיטורי** – שקושרין ב' ספינות ביחד. **א"ל מנוחה** – לשבח קאמר דהולכין מג"ע לרקיע ומרקיע לג"ע לטייל ולשמוח. א"נ אפי' לאחר מיתה יעסקו בתורה ועיין בסוף ברכות ועיין בהרי"ף כאן.

המשך מעמוד הקודם

ואפילו אלה שלעת עתה הם בבחי' נדח, ויעשה זה ברעותא דלבא, אופן עבודת אהרן, ובחי' אהרן שבכל אחד, שהרי אהרן הוא משבעה הרועים, ועד לאופן שעד ירכה עד פרחה מקשה היא,

שירכה - הכי תחתון שבו ופרחה - הכי עליון שבו, יהי' מקשה אחת זהב טהור.

בברכה לבשו"ט

מ. שניאורסאהן

* * *

בברכה לבשו"ט וגם בענין האנציקלופדיא תל' **גם** לא להיותו טפל ח"ו, כ"א - להיותו **אדרבא** רבותא וגדלות יותר (כי במחכ"ת בכבדות הכי גדולה יו"ל) - ועפ"ז מתורץ "**גם** עלה" [והדרש **דגם** זה פי' גלות בבל - כנראה לא ס"ל לאדה"ז (תו"א ר"פ שמות) וראה רש"י שבת (פט, ב)] משא"כ **את** - אשר לעולם טפל הוא.

לשון שֶׁל פָּרָה, צריך שתהיה במִשְׁקַל עֲשָׂרָה זוּז, כיון שצריכה כובד כדי שתיפול לתוך השריפה. וְשֶׁל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, צריך שתהא במִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים, בכדי שיהיה אפשר לחלקה כדינה, וְשֶׁל מְצוֹרָע שאינה צריכה לא כובד ולא חלוקה, די שתהא במִשְׁקַל שֶׁקֶל.

הגמרא מביאה שיטות נוספות במשקל הלשונות: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלְפְּתָא וְרַבָּנָן בְּמשקל לשון של פָּרָה. חַד אָמַר, מִשְׁקַל עֲשָׂרָה זוּז, וְחַד אָמַר, מִשְׁקַל שֶׁקֶל. וְסִימָנֵיהּ, שלא תטעה שאחד מהם סובר משקל שני סלעים, הוא מלשון המשנה במנחות (קי.), אֶחָד הַמַּרְבֶּה בקרבנו, וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, שניהם שוים אם כיוונו לבם לשמים. וזה סימן שנחלקו בשיעור המרובה והמועט, ולא בשיעור האמצעי.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא, לֹא בְּלשון של פָּרָה פְּלִיגֵי רבי שמעון בן חלפתא ורבנן, אֶלָּא בְּלשון של שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ פְּלִיגֵי, וְהַהוּא יוֹמָא – ואותו היום שנחלקו בשעיר המשתלח, נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּיא בַּר קִיסִי – נפטר רביא בר קיסי, וְאַנְחוּ בָּהּ סִימָנָא – והניחו את פטירתו כסימן שהמחלוקת היא בשעיר המשתלח. והסימן הוא, רַבִּיא [בַּר] קִיסִי מְכַפֵּר בפטירתו כְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, שהרי מיתת צדיקים מכפרת.

אגב שהביאה הגמרא את דברי רבי יצחק 'שתי לשונות שמעתי וכו' ולא ידענא', הביאה הגמרא בשמו שמועה דומה לגבי שחיטה: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, שְׁתֵּי שְׁחִיטוֹת החלוקות בדיניהם שָׁמַעְתִּי, אַחַת, שֶׁל פָּרָה אדומה, וְאַחַת, שֶׁל פָּרוֹ של כהן גדול ביום הכפורים, אַחַת השחיטות כְּשֵׁרָה בְּזָר, וְאַחַת פְּסוּלָה בְּזָר, וְלֹא יָדְעָנָא הֵי מִינַיְיהוּ – איזו היא הכשירה ואיזו הפסולה.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה: אִיתְּמַר, שְׁחִיטַת פָּרָה וּפָרוֹ על ידי זר, נחלקו בזה רַב וּשְׁמוּאֵל. חַד אָמַר, בְּפָרָה, פְּסוּלָה, ובְּפָרוֹ כְּשֵׁרָה. וְחַד אָמַר, בְּפָרוֹ פְּסוּלָה, ובְּפָרָה כְּשֵׁרָה. מבררת הגמרא: תִּסְתַּיֵּים – יש לנו להוכיח דְּרַב הוּא דְּאָמַר פָּרָה פְּסוּלָה, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא, שְׁחִיטַת פָּרָה בְּזָר פְּסוּלָה, וְאָמַר רַב עֻלָּהּ שטעם הפסול הוא, 'אֶלְעָזָר' ו'חוּקָּה' שָׁנִינוּ בָּהּ – שנאמר בפרשת פרה אדומה (במדבר יט ג) 'וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן', ונאמר (שם יט ב) 'זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה', וכל מקום שנאמר 'חוקה' הוא לעכב. ולכך, השחיטה כשירה רק על ידי אלעזר ולא על ידי זר. הרי שלרב שחיטת זר בפרה פסולה ובפרו כשירה, וממילא לשמואל בפרה כשירה ובפרו פסולה.

הגמרא דנה בשיטת רב. שואלת הגמרא: וְרַב, מַאי שְׁנָא פָּרָה שפסולה בשחיטת זר משום דִּכְתִיב 'אֶלְעָזָר' ו'חוּקָּה', הרי בְּפָרוֹ נַמִּי יש לפסול, דְּהָא כְּתִיב בו 'אַהֲרֹן' ו'חוּקָּה'. שנאמר (ויקרא טז יא) 'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וגו' וְשָׁחַט אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ', ונאמר (שם טז לד) 'וְהָיְתָה זֹּאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. משיבה הגמרא: פרו של אהרן כשר בשחיטת זר, משום ששְׁחִיטָה, לָאו עֲבוֹדָה הִיא – אינה נחשבת כעבודה, ולא נאמר בה 'חוקה'. מקשה הגמרא: אִי הָכִי, בְּפָרָה נַמִּי, נפרש ש'חוקה' לא נאמר על שחיטה, ואין לפסול שחיטת זר. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי פָּרָה, דְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הִיא – אין בה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים בלבד, שהרי שחיטתה בהר הזיתים. ומשום כך, לכל מעשיה אין שם 'עבודה', ואין לחלק בין שחיטה לשאר העבודות בדין 'חוקה'. אבל בפרו, יש לחלק בין שחיטה שאינה עבודה ולא נאמר בה 'חוקה', לשאר המעשים שנחשבים כ'עבודה' ונאמר בהם 'חוקה'.

מקשה הגמרא: וְלָאו כָּל דְּכֵן הוּא, אם בפרו שיש בו קדושת הגוף, לא נאמר 'חוקה' על השחיטה וכשירה בזר, כל שכן שפרה אדומה שאין בה אלא קדושת דמים, לא נאמר 'חוקה' בשחיטתה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, דין פרה הוא מִידֵּי דַּהֲוָה אַמַּרְאוֹת נְגָעִים – כדבר שמצינו במראות נגעים, דְּלָאו עֲבוֹדָה הִיא, וְאף על פי כן בְּעֵיָא כְּהוּנָּה לטמא ולטהר, כמו שנאמר (ויקרא יג יב) 'וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן' וגו'. והוא הדין בפרה, אף על פי שאינה עבודה, צריכה כהן לכל מעשיה.

הגמרא חוזרת לדון בשיטת שמואל. שואלת הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר ששחיטת זר בְּפָרוֹ פְּסוּלָה, מַאי שְׁנָא פָּרוֹ שפסול, משום דִּכְתִיב 'אַהֲרֹן' ו'חוּקָּה', הרי בְּפָרָה נַמִּי, יש לפסול, דְּהָא כְּתִיב בה 'אֶלְעָזָר' ו'חוּקָּה'. משיבה הגמרא: שַׁאנִי הָתָם בפרה, דִּכְתִיב (במדבר יט ג) 'וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו', ומשמע מלשון הפסוק שאין אלעזר עצמו שוחט, אלא שֶׁיְּהֵא זָר שׁוֹחֵט וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה.

שואלת הגמרא: וְרַב שסובר ששחיטת זר פוסלת בפרה אדומה, מה הוא דורש מ'לפניו'. משיבה הגמרא: רב דורש, שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה – משמירתה.

שואלת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל שלמד מ'לפניו' שזר כשר לשחוט, דין זה שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ, מְנָא לֵיהּ – מנין הוא לומדו. משיבה הגמרא: נַפְקָא לֵיהּ – הוא לומד דין זה מִמה שנאמר (שם יט ה), 'וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו', שהצריך הכתוב שתהיה שריפת הפרה לעיניו, ולא יסיח דעתו ממנה.

שואלת הגמרא: וְרַב שלמד איסור הסחת דעת מהפסוק 'ושחט אותה לפניו', מדוע נכתב גם 'ושרף את הפרה לעיניו' ללמד שלא יסיח דעתו. משיבה הגמרא: חַד – פסוק אחד מלמד שלא יסיח דעתו בִּשְׁחִיטָה, וְחַד ללמד שלא יסיח דעתו בְּשְׂרֵיפָה. וּצְרִיכָא – ונצרכה התורה לכתוב דין זה בשניהם, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא שלא יסיח דעתו רק בִּשְׁחִיטָה, היינו אומרים, שדווקא בשחיטה היסח דעת פוסל, מִשּׁוּם דִּתְחִילַּת עֲבוֹדָה של מעשה הפרה הִיא, ולכך הקפידה התורה שלא תהיה הסחת הדעת, אֲבָל בִּשְׂרֵיפָה שאינה תחילת מעשה הפרה, אֵימָא לֹא, צְרִיכָא – לכך הוצרכה התורה לכתוב דין זה גם בשריפה. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא דין זה רק בִּשְׂרֵיפָה, היינו אומרים שדווקא בזה צריך שלא יסיח את דעתו, מִשּׁוּם דְּהַשְׁתָּא בשריפה, הוּא דְּמִתְכַּשְּׁרָא פָּרָה – זהו הדבר שמכשירה ומכינה למצוותה, שהרי עיקר תכלית עשיית הפרה הוא אפרה, ולכן היא נפסלת אם הסיח דעתו בשעת השריפה, אֲבָל בִּשְׁחִיטָה אֵימָא לֹא, מסיקה הגמרא: צְרִיכָא – אכן נצרכים שני הפסוקים.

שואלת הגמרא: פסוקים אלו שנאמרו בשחיטה ובשריפה ללמד שלא יסיח הכהן דעתו, לְמַעוּטֵי מַאי – איזה עבודות נתמעטו מפסול זה. אִילֵּימָא, לְמַעוּטֵי אֲסִיפַת אֶפְרָהּ של הפרה, וכמו שנאמר (במדבר יט ט) 'וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר', וּמִילּוּי מַיִם חיים לְקִידּוּשׁ – לצורך נתינתם על אפר הפרה ועירובן יחד שיהיו ראויים להזאה,

---

איך זה איש הישראלי ובפרט בן ישיבה, שולל מעצמו דרך בעבודת השם איזה שתהיה.

ממכתב י"ז סיוון, תשי"ט

רש"י

של פרה משקל עשר זוז — דבעיא כובד. **של שעיר** — דבעיא חלוקה, משקל שני סלעים, ודייה בכך. **של מצורע** — דלא הא ולא הא — סגי ליה בשקל. הכי גרסינן: **פליגי בה ר' שמעון בן חלפתא ורבנן בפרה. וסימן** — שלא תטעה לומר שאחד היה אומר משקל שני סלעים, משנה זו תהא לך סימן, ששנינו (מנחות קי,א): אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים. בסימן זה תזכור לומר שהאחד נתן בה שיעור המרבה מכולן, והאחד נתן בה שיעור וקא ממעט מכולן, אבל שיעור בינוני לא הוזכר כאן. **לא בפרה פליגי** — בלשון של פרה. **וההוא יומא** — דאיפליגי בה, נח רביא בר קיסי — שם חכם. **מכפר** — מיתת צדיקים מכפרת, כדאמר בעלמא (מועד קטן כח,א): למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה — לומר לך: מה בגדי כהונה מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת. **של פרו** — פר כהן גדול של יום הכפורים. **אלעזר וחוקה** — אלעזר כתיב בה "ונתתם אותה אל אלעזר הכהן" וגו' (במדבר יט) וכתיב (שם) "זאת חקת התורה" וכל היכא דכתיב חוקה — עיכובא הוא. **אהרן וחוקה** — דכתיב (ויקרא טז) "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר" וגו' "ושחט את פר החטאת אשר לו" וגו' וכתיב ב"אחרי מות" בענינא (שם), "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל". **שחיטה לאו עבודה היא** — ולא קיימא חוקה אשחיטה. **שאני פרה דקדשי בדק הבית היא** — כלומר אין בה קדושת המזבח, אלא קדושת דמים בעלמא, שהרי שחיטתה בהר המשחה, הלכך אין צד עבודות נחלקות בה וכל העבודות שוות בה. **ולא כן דכן הוא** — בתמיה: אשחיטת פרו דקדושת הגוף היא — לא כתיבא חוקה, ואשחיטת פרה כתיבה חוקה ומיפסלא בזר! אמראות נגעים — דכתיב (ויקרא יג) ("בנגע נראה) והובא אל אהרן הכהן". **ושחט אותה לפניו** — מדכתיב לפניו — מכלל דהשחיטה לאו אאלעזר קאי אלא, ושחט אותה אחר לפני אלעזר. **ורב** — לעולם אלעזר שחטה, ומאי לפניו — שלא יסיח דעתו משמירתה. **דהשתא הוא דמתכשרא פרה** — שהרי כל עצמה אינה עשויה אלא לאפרה. **למעוטי מאי** — דלא פסיל בה היסח הדעת במעשה פרה. **אסיפת אפרה** — "ואסף איש טהור" וגו' (במדבר יט). **ומילוי מים** — לתת לתוך אפר להזות. **לקידוש** — היא נתינת מים על האפר, ומערבן יחד.

למשמרת

תוספות

כי אתא רבין פירשה משמיה דרבי יונתן של פרה משקל עשרה סלעים — משום כובד אף על גב דרבי יונתן לא חייש לכובד, כדאמר רבא תנאי היא, דלרבי יונתן ליה כובד — שמא רבין סבירא ליה כשינויא דאביי דאמר כאן בקולחת כאן בנבפפת. ואפילו לספרים דגרסי כי אתא רבין פירשה משמיה דרבי יוחנן צריך לתרץ כן, דמכל מקום אליבא דרבי יונתן פירשה, דאיהו אמר שלש לשונות שמעתי. אי נמי יש לומר: שלש לשונות שמעתי דקאמר אליבא למאן דאית ליה כובד, ושמעתי קאמר, וליה לא סבירא ליה.

שחיטה לאו עבודה היא — בכל דוכתא פירש רש"י משום דכשירה בזר. ותימה הוא: דבפרק קמא דזבחים (יד,ב) פריך והרי שחיטה דאי אפשר לבטלה, וכשירה בזר! ומשני: שחיטה לאו עבודה היא. והשתא מה תשובה היא זו? שהרי הקשה שהיה לה ליפסל בזר כיון דאי אפשר לבטלה! ופירש רבינו יעקב מאורליינ"ש: דלאו עבודה היא — דנוהגת אפילו בחולין. וקשה: אם כן מאי פריך עלה התם, והאמר רב שחיטת פרה בזר פסולה? בשלמא לפירוש רש"י — פריך שפיר, אבל לפירוש רבינו יעקב — מאי פריך? נהי דשחיטת פרה פסולה בזר — מכל מקום לאו עבודה היא, כיון דנוהגת נמי בחולין. והיה נראה ליישב פירש רש"י כן ולפרש: שחיטה לאו עבודה היא, כיון דהוכשרו בה כל הפסולין ואפילו נשים ועבדים וטמאים — מסתמא לא חשיבא עבודה לפני המקום מאיזה טעם שיהא, או משום דנוהגת נמי בחולין, או משום טעמא אחרינא. והדר פריך: מנא לך דלאו עבודה היא — מדהוכשרו בה כל הפסולין, והלא יש שחיטה שהיא פסולה בזר כגון שחיטת פרה! ורבינו שמשון מפרש: לאו עבודה — דגבי קבלה בעינן שהמקבל יעמוד בפנים, ובשחיטה אם עמד והרשיט ידו לפנים ושחט — כשר, כדדרשינן בפרק "כל הפסולין" (שם לב,ב): "בן הבקר לפני ה'". והוא בעצמו הקשה: לשמעון התימני, דפליג התם ואמר שיהו ידיו של שוחט לפנים מן הנשחט מאי איכא למימר? מיהו מצי למימר דאפילו לשמעון התימני שחיטה לאו עבודה היא, שהרי בקדשי קדשים צריך שיעמוד המקבל בצפון, כדדרשינן בפרק "איזהו מקומן" (שם מח,א) מ"ולקח" לו יקח, ובשחט לא בעינן שיעמוד השוחט בצפון. וכי פריך בפרק קמא דזבחים (יד,ב) ובפרק קמא דמנחות (ו,ב) והאמר רב שחיטת פרה בזר פסולה, ומשני שאני פרה דקדשי בדק הבית היא — תימה: ליפרך מפרו של אהרן למאן דאמר פסולה בזר, ולא הוה מצי לשנויי הכי! ואמר לי מורי הרב רבי שמואל בר שלמה בשם הרב יוסף קלצון זצ"ל: דמהתם ליכא למיפרך, דהתם לאו משום דעבודה היא — דהא פסולה אפילו בשאר הכהנים, אלא בכהן גדול

1 **של פָּרָה** - מִשְׁקַל עֲשָׂרָה זוּז, וְשֶׁל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ
2 - מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים, וְשֶׁל מְצוֹרָע - מִשְׁקַל שֶׁקֶל.
3 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא
4 וְרַבָּנַן בְּפָרָה; חַד אָמַר: מִשְׁקַל עֲשָׂרָה, וְחַד אָמַר:
5 מִשְׁקַל שֶׁקֶל. וְסִימָנֵיךְ: אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט.
6 אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא: לֹא בְּפָרָה
7 פְּלִיגִי, אֶלָּא בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ פְּלִיגִי. וְהַהוּא יוֹמָא נָח
8 נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּיא בַּר קִיסִי, וַאֲנַחוּ בָּהּ סִימָנָא: רַבִּיא
9 [בַּר] קִיסִי מְכַפֵּר כְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק:
10 שְׁתֵּי שְׁחִיטוֹת שָׁמַעְתִּי, אַחַת שֶׁל פָּרָה וְאַחַת שֶׁל פָּרוֹ,
11 אַחַת כְּשֵׁרָה בְּזָר וְאַחַת פְּסוּלָה בְּזָר, וְלָא יָדְעָנָא הֵי
12 מִינַּיְיהוּ. אִיתְּמַר, שְׁחִיטַת פָּרָה וּפָרוֹ, רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד
13 אָמַר: פָּרָה - פְּסוּלָה, פָּרוֹ - כְּשֵׁרָה. וְחַד אָמַר: פָּרוֹ -
14 פְּסוּלָה, פָּרָה - כְּשֵׁרָה. תִּסְתַּיֵּים דְּרַב הוּא דַּאֲמַר פָּרָה
15 פְּסוּלָה, דַּאֲמַר רַבִּי זֵירָא: שְׁחִיטַת פָּרָה בְּזָר פְּסוּלָה.
16 וַאֲמַר רַב עֻלָּה; אֶלְעָזָר וְחוּקָה שָׁנִינוּ בָּהּ. וְרַב, מַאי
17 שְׁנָא פָּרָה - דִּכְתִיב אֶלְעָזָר וְחוּקָה, פָּרוֹ נַמִי - הָא
18 כְּתִיב אַהֲרֹן וְחוּקָה! - שְׁחִיטָה לָאו עֲבוֹדָה הִיא. אִי
19 הָכִי, פָּרָה נַמִי! - שָׁאנֵי פָּרָה דְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת
20 הִיא. - וְלָאו כָּל דְּכֵן הוּא? - אָמַר רַב שֵׁישָׁא
21 בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: מִידֵּי דַּהֲוָה אַמַּרְאוֹת נְגָעִים, דְּלָאו
22 עֲבוֹדָה הִיא וּבְעָיָא כְּהוּנָּה. וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר פָּרוֹ
23 פְּסוּלָה, מַאי שְׁנָא פָּרוֹ - דִּכְתִיב אַהֲרֹן וְחוּקָה,
24 פָּרָה נַמִי הָא כְּתִיב אֶלְעָזָר וְחוּקָה - שָׁאנֵי הָתָם,
25 דִּכְתִיב "וְשָׁחַט אוֹתָהּ לְפָנָיו" - שֶׁיְּהֵא זָר שׁוֹחֵט
26 וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה. - וְרַב: שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה. -
27 וּשְׁמוּאֵל, שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִנָּא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ
28 מִ"וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו". - וְרַב: חַד בִּשְׁחִיטָה
29 וְחַד בִּשְׂרִיפָה. וּצְרִיכָא; דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בִּשְׁחִיטָה
30 - מִשּׁוּם דִּתְחִילַּת עֲבוֹדָה הִיא, אֲבָל שְׂרֵיפָה אֵימָא
31 לָא - צְרִיכָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בִּשְׂרֵיפָה - מִשּׁוּם
32 דְּהָשְׁתָּא הוּא דְּמִתְכַּשְׁרָא פָּרָה, אֲבָל שְׁחִיטָה אֵימָא
33 לָא - צְרִיכָא. לְמַעוֹטֵי מַאי? אִילֵימָא לְמַעוֹטֵי אֲסִיפַת אֶפְרָהּ וּמִילּוּי מַיִם לְקִידּוּשׁ

"למשמרת

לחודיה, אלא גלי רחמנא דבעינן בעלים, מידי דהוה אסמיכה דלאו עבודה היא, דבעינן בעלים. **שאני** פרה דקדשי בדק הבית היא — והכי נמי אמרינן בפרק קמא דזבחים (יד,ב) ובפרק קמא דמנחות (ו,ב) ובפרק קמא דשבועות (יא,ב). וקשה מכאן לפירוש רש"י, שפירש בריש פרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כג,ב ושם) גבי שמע מינה פרה קדשי מזבח היא, דאי קדשי בדק הבית היא — מי מיפסלא ברביעה. אלא מעתה תיפסל ביוצא דופן, אלמה תניא ופסולה ביוצא דופן, ורבי שמעון מכשיר? אלא שאני פרה, הואיל והמום פוסל בה — דבר ערוה ועבודה זרה פוסל בה. ופירש רש"י דלרבנן קדשי מזבח היא, ולהכי מיפסלא ברביעה וביוצא דופן. ולרבי שמעון קדשי בדק הבית היא, ולהכי לא מיפסלא ביוצא דופן. והאי דמודה רבי שמעון דמיפסלא ברביעה, משום דכיון דהמום פוסל בה דבר ערוה ועבודה זרה פוסלין בה. וקשה לפירושו, דאם כן כל סתמי דהתלמוד בכמה דוכתי דקאמר פרה קדשי בדק הבית היא — כרבי שמעון ולא כרבנן? ושם מפורש. ובפרק קמא דחולין (יא,א ד"ה חטאת), בשמעתא דמנא הא מילתא דאזלי בתר רובא, הארכתי.

למעוטי מאי אילימא למעוטי אסיפת אפרה כו' — תימה לי: מאי קאמר למעוטי מאי? וכי חובה הוא שיש לי למעט. וליכא למימר משום דהוי שחיטה ושריפה שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין. דאדרבה, אינן באין כאחד — דהא מיצרך צריכי. ונראה דעל כרחך היסח הדעת לא פסיל בכולהו, דאי פסיל בכולהו — מאי איצטריך למיכתב בשחיטה ובשריפה דלא אתו מהדדי? ליכתביה גבי אסיפת אפרה או מילוי מימיה או באחת מן השאר, שאינן תחילת עבודה ולא עבודה, דדשתא הוא דמתכשרה פרה, וניתו כולהו וניגמר מינה. למאי הילכתא כתביה בתרתי שיש בכל חדא מילתא דחשיבותא? אלא שמע מינה למעוטי עבודה שאין לה שום חשיבותא, דלא פסל בה היסח הדעת, והיינו דקאמר למעוטי מאי.

למשמרת

למשמרת למי נדה כתיב — תימה לי: אם כן מאי איצטריך קרא בשחיטה ובשריפה? ובהכי תיתי חדא מתרתי ותלת. וליכא למימר דאין הכי נמי דלא צריכי, אלא הוו להו שני כתובין הבאין באחד ואין מלמדין. והא דקאמר למעוטי השלכה — משום דשלשה כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין. חדא: דמשמע דקאמר אלא למעוטי השלכת עץ ארז, [דומיא] דלמעוטי אסיפת אפרה דמעיקרא דההוא מכח יתור קאמר, ולא מכח שני כתובים הבאין כאחד, כדפרישית. ועוד: אי מכח שלשה כתובים קא ממעט השלכת עץ ארז — אם כן מאי איצטריך למימר טעם לדבר דלאו גופה דפרה נינהו? ויש לומר: דשחיטה לא אתיא מכולהו, דמה לכולהו — שאינן נוהגין בחולין, תאמר בשחיטה דלאו עבודה היא שנוהגת בחולין. ולהכי נאמר דלא מיפסל היסח הדעת כמו בחולין ושריפה נמי לא אתיא מכולהו — דמה לכולהו דין הוא שיפסול בהן היסח הדעת דחזו מיד להזאה, דמיד בשעת שחיטה מקבל הדם כדי להזות, וכן באסיפת אפרה ומילוי מימיה [וקידוש] ראוין לאלתר להזאה. מה שאין כן בשריפה. ואסיפת אפרה ומילוי מימיה וקידוש — איצטריך למיכתב בהו "למשמרת", דמכולהו לא אתו, דמה לכולהו — שפסולים באשה ובלילה. ואין להקשות: אמאי איצטריך למיכתב בכל שלשתן באסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש? [לכתוב] בחד מינייהו, וניתו אינך מיניה! דיש לומר: דאיזה מהם שלא היה נכתב הייתי ממעטו, ולא הייתי ממעט השלכת עץ ארז כדממעטינן השתא, כיון דהני כשירין באשה כבאיש, והשלכת עץ ארז פסול באשה.

אף אני אביא שחיטה וכו' עד והשלכת עץ ארז — תימה לי: אמאי לא קאמר מה הזאת מימיה מיוחדת, דעבודת גופה דפרה נינהו, אף כל דגופה דפרה. ונרבי אסיפת אפרה ומילוי מימיה וקידוש, ונמעט השלכת עץ ארז ואזוב דלאו גופה דפרה נינהו. דהכי נמי אמרינן לעיל גבי היסח הדעת! ויש לומר: דסברא הוא לרבויי השלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת טפי מאסיפת אפרה ומילוי מימיה וקידוש, כיון דהנהו כשירים אפילו באשה, והנך חשיבי כולי האי דקבעי להו כהן. ולעיל נמי, גבי היסח הדעת, אי לאו דפסיל קרא היסח הדעת בהדיא באסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש — הוה מוקמינן בהן מיעוטא, ולא בהשלכת עץ ארז. תדע, דקאמר לעיל מעיקרא אילימא למעוטי אסיפת אפרה כו'.

לרב

"לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה" כְּתִיב. אֶלָּא לְמַעוֹטֵי הַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת דְּלָאו גּוּפָהּ דְּפָרָה נִינְהוּ. אִיתְּמַר, שְׁחִיטַת פָּרָה בְּזָר, רַבִּי אַמִּי אָמַר: כְּשֵׁרָה, וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: פְּסוּלָה. עוּלָּא אָמַר: כְּשֵׁרָה, וְאָמְרִי לָהּ: פְּסוּלָה. מְתִיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר אַבָּא לְסִיּוּעֵיהּ לְרַב: אֵין לִי אֶלָּא הַזָּאַת מֵימֶיהָ שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כִּבְאִישׁ, וְאֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא בַּיּוֹם, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁחִיטָתָהּ, וְקַבָּלַת דָּמָהּ, וְהַזָּאַת דָּמָהּ, וּשְׁרֵיפָתָהּ, וְהַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת - תַּלְמוּד לוֹמַר "תּוֹרָה". יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף אֲסִיפַת אֶפְרָהּ וּמִלּוּי מַיִם וְקִידּוּשׁ - תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת אֶת אֵלּוּ וּלְהוֹצִיא אֶת אֵלּוּ? אַחַר שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב וּמִיעֵט, אָמַרְתָּ: הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִין כּוּלָּן מֵהַזָּאַת מֵימֶיהָ. מָה הַזָּאַת מֵימֶיהָ - אֵינָן כְּשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כִּבְאִישׁ וְאֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא בַּיּוֹם, אַף אֲנִי אָבִיא שְׁחִיטָתָהּ וְקַבָּלַת דָּמָהּ וְהַזָּאַת דָּמָהּ וּשְׂרֵיפָתָהּ וְהַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת, הוֹאִיל וְאֵין כְּשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כִּבְאִישׁ - אֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא בַּיּוֹם. וּמוֹצִיא אֲנִי אֲסִיפַת אֶפְרָהּ וּמִלּוּי מַיִם וְקִידּוּשׁ, הוֹאִיל וּכְשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כִּבְאִישׁ - כְּשֵׁרִין נַמִּי בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְהָאי מַאי תְּיוּבְתָּא? אִילֵימָא מִדְּפָסוּלִין בְּאִשָּׁה פְּסוּלִין נַמִּי בְּזָר - הַזָּאַת מֵימֶיהָ תּוֹכִיחַ, שֶׁפְּסוּלִין בְּאִשָּׁה וּכְשֵׁרִין בְּזָר! - אָמַר אַבָּיֵי, הַיְינוּ תְּיוּבְתֵּיהּ: אִשָּׁה מַאי טַעְמָא - אֶלְעָזָר וְלֹא אִשָּׁה, זָר נַמִּי - אֶלְעָזָר וְלֹא זָר. אָמַר עוּלָּא: כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ, מִשֶּׁמַע מוֹצִיא מִיָּד מִשֶּׁמַע, וּמִשֶּׁמַע מִמֵּילָא: "וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן" - אוֹתָהּ לְאֶלְעָזָר וְלֹא לְדוֹרוֹת לְאֶלְעָזָר. אִיכָּא דְּאָמְרִי: לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל - מְנָא לֵיהּ? - גְּמַר "חֻקָּה" "חֻקָּה" מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים. "וְהוֹצִיא אֹתָהּ" - שֶׁלֹּא יוֹצִיא אַחֶרֶת עִמָּהּ, כְּדְתַנֵּן: לֹא הָיְתָה פָּרָה רוֹצָה לָצֵאת - אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ שְׁחוֹרָה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁחוֹרָה שָׁחֲטוּ. וְאֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ אֲדוּמָּה - שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁתַּיִם שָׁחֲטוּ. רַבִּי אוֹמֵר: לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "אֹתָהּ" - לְבַדָּהּ. וְתַנָּא קַמָּא, הָא כְּתִיב "אֹתָהּ"! - מַאן תַּנָּא קַמָּא - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרֵישׁ טַעְמֵיהּ דִּקְרָא. - מַאי בֵּינַיְיהוּ? - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ

דאפיק

למשמרת למי נדה — משמע דצריכי שימור עד שיזה מהן. לסיועיה לרב — דאמר: פרה שחיטתה בזר פסולה. הואת מימיה אין כשירה באשה — לקמן מפרש לה. ואין כשירה אלא ביום — דכתיב (במדבר יט) "והוא יתחטא בו ביום השלישי". מניין לרבות שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת — דלא יהיו כשרין אלא ביום. דאילו לענין באשה כבאיש אינו אצטריך לרבויי, דכולהו כתיב בהו או אלעזר או כהן. והזאת דמה — "אל נוכח פני אהל מועד שבע פעמים". תלמוד לומר תורה — "זאת חקת התורה" (שם) תורה אחת לכל עבודתה. תלמוד לומר זאת — את הכתוב כאן קיים, ואל תוסיף. אחר שריבה הכתוב ומיעט — ולא פירש מאי ריבה ומאי מיעט, מעתה לא מסרן אלא להתבונן בה את האמת ואת הישר. אמרת הרי אנו למידין כולן מהזאת מימיה — שפסול הלילה מפורש בו. שאין כשרים באשה כבאיש — כדלקמן: "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור" וגו' (שם). והאי מאי תיובתיה — לשמואל, אי נימא מדקתני שחיטה פסולה באשה פסולה נמי בזר. אשה מאי טעמא — מנא ליה דשחיטה פסולה באשה? בשלמא קבלת דמה והזאת דמה — כתיב "ולקח אלעזר הכהן מדמה" — היינו קבלה, "והזה אל נכח פני אהל מועד" — היינו הזאתה, ושריפה נמי לעיל מינה כתיב כהן, והדר ושרף את הפרה לעיניו דאלעזר, והשלכת עץ ואזוב כהן כתיב, אלא שחיטה מהיכא? אלעזר ולא אשה — ועל כרחך "ושחט אותה לפניו" — אאלעזר קא דריש ליה תנא כרב, דאי שיהא אחר שוחט ואלעזר רואה בדדריש שמואל — מהיכא ממעט אשה? אלא מאלעזר דריש ליה תנא, וכי היכי דממעט אשה מהכא — ממעטינן נמי זר. כל הפרשה כולה — של פרה, כמו שעבודותיה סדורות זו אחר זו. משמע מוציא מיד משמע ומשמע ממילא — כשתדקדק בה אינך יכול להשוות שיטת הפרשה בשוה, שיהיו כל מקראותיה שוים זה עם זה, אלא יש בהן שמשמע מקרא זה מוציא מכלל משמע מקרא שלפניו, מה שפסל זה הכשיר זה, או מה שהכשיר זה פוסל זה, ויש בה מקראות משמעות שמתקיימין ממילא משמעותו, שהמשמע עומד במקומו ואינו מוציא מכלל חבירו. ולפי סידורן יש לך להבין מהו המוציא מכלל חבירו, ומי משמע ממילא. ועבשיו דורש והולך את כולה. לאלעזר — שהוא סגן. בשלמא למאן דאמר לדורות בכהן הדיוט שפיר — דכיון דלא קבע לה קרא בהדיא סגן או כהן גדול — כל כהנים כשרין בה. שלא יאמרו שתים שחטו — וקיימא לן שכל מלאכות הנעשות עמה פוסלות אותה, כדתנן (פרה פרק ד משנה ד): כל העוסק בפרה מתחילה ועד סוף פוסלין אותה במלאכה, ולקמן (מג,א) נמי אמרינן: "ושחט אותה" — שלא ישחוט אחרת עמה. משום שנאמר אותה — "והוציא אותה". דדריש טעמא דקרא — בבבא מציעא (קטו,א): אלמנה עשירה — ממשכנין אותה, עניה — אין ממשכנין אותה, מפני שאתה צריך להחזיר לה, ואתה משיאה שם רע בשכינותיה.

דאפיק

עומד הוא בקרן אורה, זאת-אומרת בד' אמות של תורה, ועליו לנצל חלק יפה זה במילואו.

ממכתב י"ז סיוון, תשי"ט

הרי 'לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה' כְּתִיב בהם (במדבר יט ט), ללמד שצריכים שימור עד שעת הזאה, ולא שייך לומר בהם שהתמעטו מפסול היסח הדעת. משיבה הגמרא: אֶלָּא, פסוק זה בא לְמַעוּטֵי, הַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת אל תוך שריפת הפרה, שהיה מקום לפסול בהם בהיסח הדעת, והתמעטו מפסול זה משום דְּלָאו גּוּפָהּ דְּפָרָה נִינְהוּ – אינם נעשים בגוף הפרה עצמה.

הגמרא מביאה שיטות נוספות החולקות בשחיטת זר בפרה: אִיתְּמַר, שְׁחִיטַת פָּרָה אדומה בְּזָר, רַבִּי אַמִּי אָמַר כְּשֵׁרָה, וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר פְּסוּלָה. עוּלָּא אָמַר כְּשֵׁרָה, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש שאמרו בשמו שפְּסוּלָה.

הגמרא חוזרת לדון במחלוקת רב ושמואל בשחיטת זר: מַתִּיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר אַבָּא לְסַיּוּעֵיהּ לְרַב הסובר ששחיטת זר בפרה פסולה. שנינו בברייתא, אֵין לִי ללמוד מלשון הפסוק, אֶלָּא הַזָּאַת מַיִם – מי החטאת על הטמא, שֶׁאֵין כְּשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כְּבְאִישׁ, וכמבואר להלן, וְאֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא בַּיּוֹם, שנאמר (במדבר יט יב), 'הוּא יִתְחַטָּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי' ולא נאמר 'הוא יתחטא בשלישי'. מִנַּיִן לְרִבּוֹת שְׁחִיטָתָהּ, וְקַבָּלַת דָּמָהּ, וְהַזָּאַת דָּמָהּ אל מול פני המקדש, וּשְׂרֵיפָתָהּ, וְהַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת לתוך השריפה, שכל אלו אינם כשרים אלא אם נעשו ביום. תַּלְמוּד לוֹמַר 'זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה', שתהא תורה אחת לכל עבודותיה, וכיון שנתפרש בהזאת מי החטאת שפסולה בלילה, יש ללמוד לכל העבודות שפסולים בלילה. יָכוֹל הייתי לומר, שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה לפסול לילה אַף אֲסִיפַת אֶפְרָהּ וּמִילּוּי מַיִם וְקִידּוּשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר, 'זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה', כלומר, יש לרבות רק את שנאמר כאן, ולא להוסיף מלאכות נוספות. שואלת הברייתא: מאחר ויש לימוד שמרבה שאר עבודות לפסול לילה, ויש לימוד שממעט עבודות מפסול לילה, יש לברר, וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת בפסול לילה אֶת אֵלּוּ – שחיטה, קבלת הדם, הזאת הדם, שריפה, והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת, וּלְהוֹצִיא [–למעט] אֶת אֵלּוּ – אסיפת האפר, מילוי מים וקידוש, שאין בהם פסול לילה. משיבה הברייתא: אַחַר שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב חלק מהעבודות וּמִיעֵט את חלקם האחר, ולא פירש מה ריבה ומה מיעט, יש להתבונן בזה מהו האמת והישר. ולכך אָמַרְתָּ, חֲרֵי אָנוּ לְמַדְּרִין פסול לילה בכולָּן מֵהַזָּאַת מֵימֶיהָ, שבה נאמר שפסולה בלילה. והיינו, מָה הַזָּאַת מֵימֶיהָ אֵינָן כְּשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כְּבְאִישׁ, וְגם אֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא בַּיּוֹם, אַף אֲנִי אָבִיא לרבות מלשון 'תורה', את שְׁחִיטָתָהּ וְקַבָּלַת דָּמָהּ וְהַזָּאַת דָּמָהּ וּשְׂרֵיפָתָהּ וְהַשְׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת, הוֹאִיל וְאֵין כְּשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כְּבְאִישׁ, וכמבואר להלן, והרי הם דומים להזאת מימיה, ולכך יש להשוותם גם בזה שאֵין כְּשֵׁרִין אֶלָּא בַּיּוֹם, וּמוֹצִיא אֲנִי מפסול זה את אֲסִיפַת אֶפְרָהּ וּמִילּוּי מַיִם וְקִידּוּשׁ, הוֹאִיל וּכְשֵׁרִין בְּאִשָּׁה כְּבְאִישׁ, ואינם דומים להזאה, ולכך מסתבר שהתמעטו מ'זאת' וּכְשֵׁרִין נַמִּי בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. ואם כן, מוכח מהברייתא ששחיטת אשה פוסלת בפרה, וקשה על שמואל שהכשיר שחיטת זר.

דוחה הגמרא: וְהָאי – ובריתא זו, מַאי תְּיוּבְתָּא – מה יש להקשות ממנה על שמואל. אִילֵּימָא – אם נאמר, שהקושיא היא, מִדְּפְסוּלִין בְּאִשָּׁה, פְּסוּלִין נַמִּי בְּזָר, והרי הַזָּאַת מֵימֶיהָ עצמה תּוֹכִיחַ, שֶׁאף על פי שפְּסוּלִין בְּאִשָּׁה, שנאמר (במדבר יט יח) 'וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה' וגו', ובכל זאת, כְּשֵׁרִין בְּזָר כמבואר לקמן (מג.) 'הכל כשרין להזות', אם כן מוכח שאין פסול זר תלוי בפסול אשה. מבארת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, הֵיינוּ תְּיוּבְתֵּיהּ – זוהי הקושיה על שמואל. אִשָּׁה מַאי טַעְמָא – מנין לתנא בברייתא ששחיטת אשה פסולה, משום שנאמר (שם יט ג) 'וְנָתַתָּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וגו' וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו', ויש לדרוש 'אֶלְעָזָר' וְלֹא אִשָּׁה, וכדברי רב להלן, שפסוק זה נאמר על אלעזר, וכמו כן שחיטת זָר נַמִּי פסולה, משום שיש לדרוש, 'אֶלְעָזָר' וְלֹא זָר. ושלא כשמואל, שהכשיר שחיטת זר בפרה.

הגמרא עוברת לדון בדין פרה אדומה: אָמַר עוּלָּא, כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ של סדר עשיית פרה אדומה, מַשְׁמַע – ישנם פסוקים שמשמעות הלימוד בהם, מוֹצִיא מִיַּד מַשְׁמָע – מוציא ומבטל את הדין הנלמד ממשמעות הפסוק הקודם, כלומר, מה שהפסוק שלפניו פוסל הוא מכשיר, ולהיפך. וּמַשְׁמָע מִמֵּילָּא – וישנם פסוקים שהדין הנלמד מהם שוה לדין הנלמד מהפסוק שלפניהם.

ומפרש עולא את דבריו: נאמר בפרשת פרה (במדבר יט ג) 'וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן', ויש לדרוש מפסוק זה, דווקא אֹתָהּ – את הפרה שנעשתה בימי משה, יש לתת לְאֶלְעָזָר שהוא סגן, וְלֹא לְדוֹרוֹת לְאֶלְעָזָר – אבל פרה שנעשית בדורות הבאים אינה נעשית על ידי אלעזר. ונחלקו בזה, מה מתמעט מהפסוק. אִיבָּא דְּאָמְרֵי, כוונת הפסוק למעט שלְדוֹרוֹת צריך שתיעשה דווקא בְּכֹהֵן גָּדוֹל, ולא מועיל סגן. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי, כוונת הפסוק למעט, שלְדוֹרוֹת נעשית אף בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, ואין צריך סגן.

שואלת הגמרא: כִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, שַׁפִּיר – מובן הלימוד, כיון שהתמעט שאין חיוב לדורות לעשותה בסגן, ולא נאמר שצריך כהן גדול, לכך מסתבר שכשרה בכל הכהנים. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל, מְנָא לֵיהּ – מנין לו דין זה, והרי אפילו פרה שעשה משה לא נעשתה על ידי הכהן הגדול. משיבה הגמרא: גְּמַר – דין זה נלמד בגזרה שוה, 'חוּקָּה' 'חוּקָּה' מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים, והיינו, נאמר בעשיית הפרה (שם יט ב) 'זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה', ונאמר בעבודת יום הכפורים (ויקרא טז כט) 'וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם', מה עבודת יום הכפורים היא דווקא בכהן גדול אף עשיית הפרה היא דווקא בכהן גדול.

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים: נאמר בהמשך הפסוק (שם), 'וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה', ויש ללמוד מפסוק זה, שֶׁלֹּא יוֹצִיא פרה אַחֶרֶת עִמָּהּ. וטעם הדין הוא, כְּדְתָנֵן (פרה פ"ג מ"ז), אם לֹא הָיְתָה פָּרָה רוֹצָה לָצֵאת למקום עשייתה, אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ שְׁחוֹרָה כדי שתרצה לצאת עמה, כדי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁחוֹרָה שֶׁחָטוּ, וְאף אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ אֲדוּמָּה, כדי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁתַּיִם שֶׁחָטוּ, ופסולה, שהרי כל המלאכות הנעשות עמה פוסלות אותה, וכמו שנאמר לקמן (מג.) 'וְשָׁחַט אוֹתָהּ' שלא ישחוט אחרת עמה. רַבִּי אוֹמֵר, לֹא מִן הַשָּׁם הוּא זֶה – לא זה הטעם שאין מוציאים אחרת עמה, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהוֹצִיא אֹתָהּ', וממעטים מהמילה 'אותה' שיוציאה לְבַדָּהּ. שואלת הגמרא: וְתָנָא קַמָּא שביאר שלא יוציא אחרת עמה, כדי שלא יאמרו שתים שחטו, הָא כְּתִיב 'וְהוֹצִיא אֹתָהּ', שמשמעותו אותה לבדה, ומדוע הוצרך לפרש שהטעם הוא 'שלא יאמרו'. משיבה הגמרא: מַאן תַּנָּא קַמָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרֵישׁ טַעֲמֵיהּ דִּקְרָא – שדורש ומפרש את טעם דיני התורה, ולכך פירש שהטעם שנאמר 'וְהוֹצִיא אֹתָהּ', הוא כדי שלא יאמרו שחורה שחטו או שתים שחטו.

שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל בין דברי תנא קמא לדברי רבי. משיבה הגמרא: אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ,

---

בארץ-הקודש תיבנה ותיכונן יש להיזהר ביותר מלהשתייך לאיזה ארגון ואיגוד עד שיראו משך זמן בפעולותיו שרק אז אפשר לדעת מהותו מי הם הבעלי דיעה כו'.

ממכתב ח' סיוון, תשט"ו

דְּאַפִּיק – שהוציא **חֲמוֹר בַּהֲדָהּ** – עם הפרה, לתנא קמא שהחשש הוא 'שמא יאמרו', אין חשש כיון שהכל יודעים שאין שוחטים חמור. ולרבי שדורש שגזירת הכתוב היא שתצא לבדה, אף הוצאת חמור אסורה.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְשָׁחַט אֹתָהּ', ומשמע **שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט** עוד פרה **אַחֶרֶת עִמָּהּ**, באותו מעשה, והיינו בסכין ארוכה.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו', **לְרַב** שפוסל שחיטת זר בפרה, יש לדרוש **שֶׁלֹּא** יַסִּיחַ **דַּעְתּוֹ מִמְּנָה** בשחיטה, **וּלְשְׁמוּאֵל** שמכשיר שחיטת זר בפרה, יש לפרש **שֶׁיְּהֵא זָר שׁוֹחֵט וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה.**

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ **בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה**', ולקיחה זו, היא קבלת הדם. **לְשְׁמוּאֵל** שדורש מהפסוק הקודם ששחיטת זר כשרה, נאמר 'אלעזר הכהן' כדי **לְאַהֲדוּרֵיהּ** – להחזיר את עבודת הפרה **לְאֶלְעָזָר**, שתיעשה קבלת הדם רק על ידו. **וּלְרַב** שסובר שאף שחיטה כשרה רק באלעזר, **הָוֵי** מה שנאמר בקבלת הדם 'אלעזר', **מִיעוּט אַחַר מִיעוּט, וְאֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת**, והיינו, **דַּאֲפִילּוּ** כֹּהֵן **הֶדְיוֹט** כשר בקבלה.

הרי שפסוק זה הוא 'מוציא מיד משמע'. כלומר, לשמואל, הפסוק מוציא משחיטה שכשרה בזר, ללמד שקבלה כשרה רק באלעזר. ואילו לרב, הפסוק מוציא מדין שחיטה שכשרה רק באלעזר, ומכשיר קבלה על ידי כהן הדיוט.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב **וּשְׁנִי תּוֹלָעַת**', **לְשְׁמוּאֵל** שקבלת הדם נעשית רק על ידי אלעזר, נאמר 'הכהן' בלקיחה ללמד **דַּאֲפִילּוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט** כשרה. **וּלְרַב** שקבלה כשרה בכהן הדיוט, מה שנכתב שוב 'הכהן', על אף שאין לחלק בין לקיחה לקבלה, הוא משום **דְּאִצְטְרִיךְ** פסוק זה ללמד, כיון **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **דְּכֵיוָן דְּהַלְקִיחָה לָאו בְּגוּפָהּ דְּפָרָה נִינְהוּ, לכך לֹא לִיבָּעֵי כֹּהֵן** וכשרה אף בזר, **קָא מַשְׁמַע לָן**, שנעשה דווקא בכהן.

נמצא שנחלקו במשמעות הפסוק. לשמואל, הפסוק הוא 'מוציא מיד משמע', שהרי בפסוק שלפניו נלמד שקבלה כשרה רק באלעזר, ובפסוק זה נלמד שלקיחה כשרה אף בכהן הדיוט. ואילו לרב, הפסוק הוא 'ממילא משמע', כיון שמכשיר לקיחה בכהן הדיוט כמו בקבלה.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן' ולמרות שגם בפסוק שלפניו מדובר בכהן הדיוט, נאמר שוב 'כהן' ללמד שצריך שיהיה הכהן **בְּכִיהוּנוֹ** – לבוש בבגדי כהונה ולא בבגדי חול. הרי שפסוק זה הוא 'ממילא משמע', ונדרש כמשמעות הפסוק שלפניו.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעָרֶב'. וממה שנאמר שוב 'כֹּהֵן', יש ללמוד שיהיה **בְּכִיהוּנוֹ** – לבוש בבגדי כהונה, אף בפרה הנעשית **לְדוֹרוֹת. שואלת הגמרא: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** לעיל (מב:) שממעטים מ'אותה', **שֶׁלְּדוֹרוֹת** נעשית **בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט** ולא רק באלעזר, **שַׁפִּיר** – מובן מה שצריך ללמד, שעל אף שלדורות הקיל בה מפרת משה, יש לעשותה בבגדי כהונה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** (שם) ש'אותה' בא ללמד **שֶׁלְּדוֹרוֹת** נעשית רק **בְּכֹהֵן גָּדוֹל**, יש להקשות, **הַשְׁתָּא** החמרנו, שלדורות **כֹּהֵן גָּדוֹל בְּעֵינָן** בשחיטת הפרה, **בְּכִיהוּנוֹ מִיבַּעְיָא** – וכי צריך פסוק ללמד שגם בעבודה שהותר בה כהן הדיוט יש חיוב בגדי כהונה, הרי דבר פשוט הוא שאין עבודות אלו פחותות בשתי דרגות מהעבודה הנעשית על ידי כהן גדול, וכשרות בכהן הדיוט וללא בגדי כהונה.

משיבה הגמרא: **אֵין** – באמת דבר פשוט הוא, אלא שגם **מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וְחוֹמֶר** – דבר שניתן ללמדו בקל וחומר, **טָרַח וְכָתַב לַהּ קְרָא** – התורה טרחה וכתבה אותו במפורש.

הרי שפסוק זה הוא 'ממילא משמע', שהרי ממשיך ומקיים את משמעות 'כהן' שנדרש מהפסוק שלפניו.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ', ואין לבאר ש'איש טהור' היינו כהן, שהרי כבר נאמר כהן בפסוק הקודם, והיה ניתן לכתוב 'ואסף את אפר הפרה'. אלא יש לדרוש, **'אִישׁ', לְהַכְשִׁיר אֶת הַזָּר** באסיפת האפר. **'טָהוֹר', לְהַכְשִׁיר אֶת הָאִשָּׁה.**

ומה שנאמר 'וְהִנִּיחַ', בא ללמד שרק **מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לְהַנִּיחַ**, כשר לאסיפה. ולכך **יָצְאוּ** חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן **שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהַנִּיחַ**, ופסולים הם לאסיפת האפר.

הרי שפסוק זה הוא 'מוציא מיד משמע', שהפסוק הקודם מצריך כהן, ובפסוק זה הוכשר אסיפה בזר.

הגמרא מביאה משנה, בכדי לדרוש את המשך הפרשה: **תְּנַן הָתָם:** (פרה פ"ה מ"ד), **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ** – לתת את המים על האפר **חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן וּפוֹסֵל בְּאִשָּׁה וּבַאֲנַדְרוֹגִינוֹס** [–ספק אשה]. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן** שפוסלים בחרש שוטה וקטן, ומכשירים אשה. משיבה הגמרא: משום **דִּכְתִיב** (במדבר יט יז) 'וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', ויש לפרש, **הָנָךְ דְּפָסְלִי לָךְ בַּאֲסִיפָה** – אלו שנפסלו באסיפת האפר, שהם חרש שוטה וקטן, **פָּסְלִי לָךְ** גם **בְּקִידּוּשׁ, וְהָנָךְ דְּאַכְשְׁרִי לָךְ בַּאֲסִיפָה** שהם זר ואשה, **אַכְשְׁרִי לָךְ** גם **בְּקִידּוּשׁ.**

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה**, מדוע מכשיר קידוש בקטן, ואינו מפרש ש'ולקחו' נאמר על הכשרים באסיפה. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא** 'וְלָקַח' בלשון יחיד כמו שנאמר 'ואסף', **מַאי** 'וְלָקְחוּ' בלשון רבים, ללמד **דַּאֲפִילּוּ קָטָן דְּפָסְלִי לָךְ הָתָם** באסיפה, **הָכָא** בקידוש **כָּשֵׁר. מוסיפה הגמרא ושואלת: אִשָּׁה, מְנָא לֵיהּ** לרבי יהודה לפסול, הרי היא כשרה באסיפה. משיבה הגמרא: רבי יהודה דרש ממה שנאמר 'וְנָתַן' **וְלֹא** 'וְנָתְנָה', שאשה פסולה לקידוש.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנַן** שסוברים שהכשרים לאסיפה כשרים לקידוש, מדוע לשיטתם נאמר 'ולקחו'. משיבה הגמרא: **אִי כְּתַב רַחֲמָנָא** 'וְלָקַח', ובהמשך הפסוק 'וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי', **הָוָה אֲמִינָא,** אין ההזאה כשרה **עַד דְּשָׁקְיִל חַד וְיָהִיב חַד** – עד שהלוקח את האפר הוא זה שנותנו במים, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'וְלָקְחוּ' בלשון רבים, לומר שמועילה לקיחת האפר על ידי שנים ונתינה ביחיד. **וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא** 'וְלָקְחוּ' 'וְנָתְנוּ', **הָוָה אֲמִינָא, עַד דְּשָׁקְלֵי תְּרֵי וְיָהֲבֵי תְּרֵי** – שלקיחת האפר והנתינה במים תיעשה על ידי אותם שנים, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'וְלָקְחוּ' 'וְנָתַן', ללמד **דַּאֲפִילּוּ שָׁקְלֵי תְּרֵי וְיָהִיב חַד** כשר, והיינו, שאין הנתינה צריכה להיות באופן בו נעשתה הלקיחה או על ידי מי שלקח.

נמצא שנחלקו בדרשת הפסוק. לרבנן, הפסוק הוא 'ממילא משמע', כיון שמכשיר לקידוש את הכשרים באסיפה. ולרבי יהודה, הפסוק הוא 'מוציא מיד משמע', כיון שהפסוק שלפניו, פסל קטן והכשיר אשה באסיפה ופסוק זה מכשיר קטן ופוסל אשה בקידוש.

הגמרא מוסיפה ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְלָקַח אֵזוֹב **וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר** וְהִזָּה'. **לְרַבָּנַן** שלמדו בפסוק הקודם שזר ואשה כשרים לקדש וקטן פסול כמו באסיפה שנאמר בה 'ואסף איש טהור', נאמר שוב 'איש טהור', בבדי לדרוש, **'אִישׁ' וְלֹא אִשָּׁה,** שפסולה בהזאה, **'טָהוֹר', לְהַכְשִׁיר אֶת הַקָּטָן,** שעל אף שאינו כשר באסיפה ובקידוש, כשר בהזאה. **וּלְרַבִּי יְהוּדָה,** שקידוש קטן כשר וקידוש אשה פסול, פסוק זה בא לשנות מקידוש וללמד, **'אִישׁ' וְלֹא קָטָן,** שהזאתו פסולה, **'טָהוֹר', לְהַכְשִׁיר אֶת הָאִשָּׁה** בהזאה.

הרי שלבולי עלמא פסוק זה הוא 'מוציא מיד משמע'. לרבנן, קידוש כשר באשה ופסול בקטן, והזאה כשרה בקטן ופסולה באשה. ולרבי יהודה, קידוש בקטן כשר ובאשה פסול, והזאה כשרה באשה ופסולה בקטן.

הגמרא דנה בשיטת רבי יהודה. מקשה הגמרא: **מֵיתִיבֵי,** שנינו במשנה (פרה פי"ב מ"ז), **הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת מִי חִטָּאת, חוּץ מִטּוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס וְאִשָּׁה, וְקָטָן** (שיש) [**שֶׁאֵין**] **בּוֹ דַּעַת, אִשָּׁה מְכַיֶּיעָתוֹ וּמַזֶּה.**

רש"י

דאפיק חמור בהדה — דלתנא קמא שרי, דליבא שמא יאמרו. לרבי אסור, דהא "אותה" כתיב. **ולקח אלעזר הכהן** — בקבלת דמה. **לשמואל** — דדייק "לפניו" לומר שהזר כשר לשחיטה, איצטריך למיכתב בקבלת דמה אלעזר לאהדורה לאלעזר. דאי כתב ולקח מדמה (והזה באצבעו) — הוה משמע דאשוחט קאי. **לרב** — נמי דאמר שחיטה באלעזר היא — לא הוה ליה למיכתב בקבלה אלעזר, וכי כתיב — הוי מיעוט אחר מיעוט, לאלעזר ולא אחר, ואין מיעוט אחר מיעוט כו'. **ולקח הכהן עץ ארז לשמואל** — דאמר קבלה והזאה באלעזר הואי, כתיב בה כהן לאכשורי השלכת עץ ארז בכהן הדיוט. הוי האי משמע מוציא מיד משמע, וכן כל הני דאמרינן. ולרב דמכשר קבלה בכהן הדיוט — הוי האי משמע ממילא, ואינו מוציא מכלל מקרא שלפניו. ואיצטריך למיכתב ביה כהן, דאי כתב ולקח עץ ארז ולא כתיב כהן — הוה אמינא: ולקח — כל מי שירצה, ולא הוה מוקמינן ליה אכהן דקבלה, סלקא דעתך אמינא הואיל ולאו גופה כו'. **הכהן בכיהונו** — האי כהן קרא יתירא הוא, דלא הוה ליה למיכתב אלא "ובכבס בגדיו" וגו' ואנא ידענא דאהא דאיירי ביה קאי, אלא למסמך כהן אבגדיו. כלומר: שבבגדי כהונה נעשית, ולא בבגדי חול. **וטמא הכהן עד הערב** — ללמד על פרה הנעשית לדורות שצריכה בגדי כהונה. **הניחא למאן דאמר** — לעיל, לדורות בכהן הדיוט, ולא גמר חוקה מיום הכפורים — איצטריך למיכתב כהן הכא, ללמד על של דורות שתעשה בבגדי כהונה. **איש להכשיר הזר** — משום דלעיל מיניה איירי בכהן, כתיב הכא "איש" להכשיר את הזר, דאי כתב ואסף את אפר הפרה — הוה אמינא כהן, דלעיל מיניה איירי בכהן, כתב הכא איש. **להכשיר את האשה** — דאי למעוטי טמא — פשיטא, דחטאת קרייה רחמנא. **לקדש** — לתת מים על האפר בכלי חרס. **ולקחו לטמא** — בתר "ואסף איש טהור" כתיב, זו היא עבודה שאחר אסיפה, וכתיב "ולקחו" — אותם הנאמרים באסיפה, זר ואשה, ולא חרש שוטה וקטן. **אם כן** — הואיל אדלעיל קאי, נימא ולקח, דהא גבי אסיפה בלשון יחיד כתביה. **אשה מנא ליה** — וכן אנדרוגינוס, משום ספק אשה. **ורבנן** — אמרי לך: לעולם אדלעיל קאי, והא דלא כתיב ולקח לשון יחיד — דאי כתיב ולקח ונתן הוי אמינא עד דשקיל חד האפר והוא עצמו יתנהו על המים, כתיב ולקחו — דאפילו שקלי תרי. **ולקח אזוב** — דכתיב בהזאת מימיה, והיא עבודה שאחר הקידוש. **לרבנן** — דאמרי: הקידוש נעשה באותן של אסיפה, ובאסיפה כתיב "איש טהור" דהיינו זר ואשה על כרחך איש טהור דהכא לאו לאכשורי זר ואשה ולמיפסל קטן, ולהוי משמע ממילא — דאם כן לשתוק קרא מיניה ונכתוב ולקח אזוב וטבל במים והזה, ואנא ידענא דבההוא דלעיל מינה קאי. וכי כתבינא למדרש איש ולא אשה — על כרחך משמע זה מוציא מיד משמע. **טהור להכשיר קטן** — דפסליה בקידוש. **ולר' יהודה** — דאמר: אשה פסולה בקידוש וקטן כשר, אתא האי למימרא איפכא: "איש" — ולא קטן, "טהור" — להכשיר אשה. דעל כרחך ליכא למימר דמשמע ממילא דאם כן לישתוק מיניה.

תוספות

לרב הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות — על כרחך צריך לומר לרבות כהן הדיוט שיהא כשר בקבלה והזאה, אבל בהוצאה ושחיטה דווקא אלעזר, דהא לבולהו לישני אמרינן לעיל אותה לאלעזר. והא דאמר רבי זירא אמר רב לעיל שחיטת פרה בזר פסולה, דמשמע הא בכהן כשירה, ואפילו בבהן הדיוט? יש לומר: דלדורות קאמר, וסבירא ליה כההוא לישנא ד"אותה" לאלעזר הכהן, הא לדורות — בבהן הדיוט.

הכל כשרין לקדש — פירש רש"י: המים על האפר. ובמסכת פרה בכמה דוכתי משמע שהיו נותנין האפר על המים, והא דכתיב "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי" דמשמע מים על האפר — יש לפרש "ונתן עליו" בשבילו יתן מים חיים אל כלי. ואדרבה משמע שהמים נוגעים בכלי, והאפר נותן עליהם מלמעלה.

מאי ולקחו לטמא דאפילו קטן דפסלי לך התם הכא כשר — והא דמכשיר טפי בקטן מבחרש ושוטה — יש לומר: משום דאתי לכלל דעת.

ונתן ולא נתנה — אף על גב דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה, ואפילו הכי לא ממעטינן אשה אלא היכא דכתיב איש בהדיא, יש לומר: דשאני הכא מדשני קרא בדיבוריה דכתיב "ולקחו" לשון רבים והדר כתיב "ונתן" — להכי דרשינן ולא ונתנה.

עד דשקיל חד ויהיב חד — פירוש: ההוא גופיה דשקיל ליה, מערב ליה במים.

הכל כשירין להזות חוץ מטומטום ואנדרוגינוס כו' — תימה לי: דהני תרי משניות דהכל כשרין לקדש ולהזות מיתנן במסכת פרה (פרק ה משנה ד ובפרק יב משנה י), מאי שנא דבקידוש לא קתני טומטום בהדי אשה ואנדרוגינוס, כדקתני גבי הזאה? ויש לומר: דתנא קמא דרבי יהודה נמי פסיל ליה לטומטום לקדש מפני שהוא ספק ערל, כדאמר בפרק "הערל" (יבמות עב,ב): טומטום שקידש — קידושו פסול, מפני שהוא ספק ערל, וערל שקידש קידושו פסול. אנדרוגינוס שקידש — קידושו כשר, מפני שהוא ספק אשה. רבי יהודה פוסל באשה ואנדרוגינוס — ותנא קמא דרבי יהודה דמתניתין היינו תנא קמא דרבי יהודה דברייתא דפרק "הערל" (גם זה שם) דסבירא ליה כרבי עקיבא דמרבי לערל כי טמא, והא דלא קתני תנא קמא חוץ מטומטום — יש לומר אין למידין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ, ותנא חוץ מחרש שוטה וקטן ושייר ערל וטמא וטומטום. והא דלא פריך ממתניתין למאן דאמר ערל שהזה הזאתו כשירה ופריך מברייתא — יש לומר: משום דבברייתא קתני בהדיא דהזאתו פסולה, להכי ניחא ליה למיפרך מינה.

אשה מסעדתו — בפרק בתרא דמסכת פרה בתוספתא מפרש: כיצד מסעדתו אוחזת לו המים, אפילו בשעת הזאה. ולא מבעיא בשעת טבילת האזוב, דהזאה חשיב טפי רבותא מטבילת האזוב, משום דקרא דמכשריה מיניה קטן בטבילה כתב דכתיב "וטבל במים איש טהור" ודרשינן מיניה: טהור — להכשיר הקטן, ולפינן הזאה מטבילה, דאיתקשו להדדי, כדאיתא בסוף פרק שני דמגילה (כ,א). ובמתניתין דפרק בתרא דפרה (משנה י) מסיים עלה: ואם אחזוה בידו, אפילו בשעת הזייה — פסול. ורבינו יצחק מסימפונ"ט גימגם בזה, דבתוספתא משמע דהזאה הוי רבותא

1 דְּאַפֵּיק חֲמוֹר בַּהֲדֵהּ. "וְשָׁחַט אֹתָהּ" - שֶׁלֹּא יִשְׁחוֹט
2 אַחֶרֶת עִמָּהּ. "לְפָנָיו", לְרַב - שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ
3 מִמֶּנָּהּ, לִשְׁמוּאֵל - שֶׁיְּהֵא זָר שׁוֹחֵט וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה.
4 "וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ", לִשְׁמוּאֵל -
5 לְאַהֲדוּרֵיהּ לְאֶלְעָזָר, לְרַב - הָוֵי מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט,
6 וְאֵין מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת, דַּאֲפִילּוּ כֹּהֵן
7 הֶדְיוֹט. "וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת",
8 לִשְׁמוּאֵל - דַּאֲפִילּוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, לְרַב - אִיצְטְרִיךְ,
9 סְלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: כֵּיוָן דְּלָאו גּוּפָהּ דְּפָרָה נִינְהוּ -
10 לָא לִיבְּעֵי כֹּהֵן, קָא מַשְׁמַע לָן. "וְכִבֵּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן"
11 - בְּכִיהוּנוֹ. "וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעָרֶב" - כֹּהֵן בְּכִיהוּנוֹ,
12 לְדוֹרוֹת. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט -
13 שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְדוֹרוֹת בְּכֹהֵן גָּדוֹל, הָשְׁתָּא
14 כֹּהֵן גָּדוֹל בָּעֵינַן - בְּכִיהוּנוֹ מִיבַּעְיָא? - אִין, מִילְּתָא
15 דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. "וְאָסַף אִישׁ
16 טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ"; "אִישׁ" - לְהַכְשִׁיר אֶת
17 הַזָּר, "טָהוֹר" - לְהַכְשִׁיר אֶת הָאִשָּׁה, "וְהִנִּיחַ" - מִי
18 שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לְהַנִּיחַ, יָצְאוּ חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁאֵין
19 בָּהֶן דַּעַת לְהַנִּיחַ. תְּנַן הָתָם: הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ, חוּץ
20 מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּקָטָן, וּפוֹסֵל
21 בְּאִשָּׁה וּבְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן? הִכְתִּיב
22 "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת", הָנָךְ דְּפָסְלִי
23 לָךְ בַּאֲסִיפָה - פָּסְלִי לָךְ בְּקִידּוּשׁ, וְהָנָךְ דְּאַכְשְׁרִי לָךְ
24 בַּאֲסִיפָה - אַכְשְׁרִי לָךְ בְּקִידּוּשׁ. - וְרַבִּי יְהוּדָה, אִם
25 כֵּן לֵימָא קְרָא "וּלְקַח" מַאי "וְלָקְחוּ" דַּאֲפִילּוּ קָטָן
26 דְּפָסְלִי לָךְ הָתָם, הָכָא כָּשֵׁר. אִשָּׁה מְנָא לֵיהּ? "וְנָתַן"
27 וְלֹא וְנָתְנָה. וְרַבָּנַן, אִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וּלְקַח" "וְנָתַן",
28 הָוָה אָמִינָא: עַד דְּשָׁקִיל חַד וְיָהִיב חַד, כְּתַב רַחֲמָנָא
29 "וְלָקְחוּ". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "וּלְקָחוּ" "וְנָתְנוּ" - הָוָה
30 אָמִינָא: עַד דְּשָׁקְלִי תְּרֵי וְיָהְבִי תְּרֵי, כְּתַב רַחֲמָנָא:
31 "וְלָקְחוּ" "וְנָתַן", דַּאֲפִילּוּ שָׁקְלִי תְּרֵי וְיָהֵיב חַד. "וְלָקַח
32 אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר", לְרַבָּנַן: אִישׁ וְלֹא
33 אִשָּׁה, טָהוֹר - לְהַכְשִׁיר אֶת הַקָּטָן. וּלְרַבִּי יְהוּדָה:
34 אִישׁ וְלֹא קָטָן, טָהוֹר לְהַכְשִׁיר אֶת הָאִשָּׁה. מֵיתִיבִי:
35 הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת חוּץ מִטּוּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס,
36 וְאִשָּׁה. וְקָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת - אִשָּׁה מְסַיְּעָתוֹ וּמַזֶּה.

ולא

כיון

אין ענייני תעניות וסיגופים דרך סלולה והוראה לכל, כי אם במקרים מיוחדים **ביותר**.

ממכתב ג' סיוון, תשט"ו

רבותא טפי להכשיר, ואם כן במתניתין גבי פסול הוה ליה למיתני אפילו בשעת טבילה! ונראה לי דלא קשיא: דהא דפסלינן היכא דהאשה אחזה בידו — היינו משום דהוי כאילו האשה עשתה אותו, והא ודאי הוי פשוט טפי לפסול אשה בטבילה מבהזאה, דקרא דממעטינן מיניה אשה בטבילה כתיב. ולגבי הכשר, קטן הויא רבותא טפי בהזאה, משום דקרא דמכשרינן מיניה קטן — בטבילה כתיב.

ולא פליג רבי יהודה — תימה הוא דבתוספתא דמסכת פרה תנינא בהדיא: רבי יהודה מכשיר בקטן! ושמא המקשה לא שמיע ליה הברייתא. **לימד** על טבול יום שכשר בפרה — תימה: למה לי קרא? מהיכא תיתי לפוסלו? אי משום דחטאת קרייה רחמנא — הא הזאה לאו עבודה היא, כיון שזר כשר בה. ואי משום דכתב טובא טהור בפרשה "ואסף איש טהור" "וטבל במים איש טהור" — הא אצטריך לדרשא כולהו, בשמעתין! ויש לומר: סלקא דעתך מדכתיב "והניח במקום טהור" בעינן נמי גברא שיהא טהור גמור, קא משמע לן. ואם תאמר: והיכי גמרינן שאר עבודות דפרה דפסול בזר מהזאה? איכא למיפרך: מה להזאה — שכשירה בזר! ויש לומר: דאפילו הכי, כיון דעיקר טהרה בהזאה קאתי, ואכשר בה רחמנא טבול יום — כל שכן בשאר עבודות. ואם תאמר: ואימא לרבות מחוסר כפורים אבל טבול יום לא? ויש לומר: דמוקמינן קרא בטומאה דאותה פרשה, כגון טומאת מת דלא שייכא בה כפרה. והכי אמרינן בפרק שני דזבחים (יז,ב): דלמאן דאמר במחוסר כפורים כשירה — קסבר טומאה דכל התורה כולה, וכיון דמכשרינן טמא מת דאיירי באותה פרשה — הוא הדין כל טבול יום, אפילו אותו שמחוסר כפרה. ומאן דאמר מחוסר כפורים פסול — קסבר: טומאה דאותה פרשה, דהיינו טבול יום דמת, דלאו מחוסר כפרה. אבל דזב ומצורע — לא, אפילו העריב שמשו, כיון דמחוסר כפורים.

אמר רב יהודה תני של היכל — והא דאמר לקמן דפורשין נמי מבין האולם ולמזבח — הא מסקינן לקמן דהני מילי בשעת הקטרה דהיכל, ובשעת מתן דמים דהיכל, אבל בשעת הקטרה לפני ולפנים — לא. והכא איירי בהקטרת קטרת דלפני ולפנים. ומיד אחר הקטרת קטרת דלפני ולפנים נטל הדם מיד הממרס. ולקמן, כי בעי לאוכוחי דפורשין מבין האולם ולמזבח אף בשעת הקטרה דלפני ולפנים מברייתא דרבי יוסי, הוה מצי לאוכוחי ממתניתין דאין פורשין, והוה ליה למימר: אדמקשת לי מברייתא דרבי יוסי — תביא לי סייעתא ממתניתין! ויש לומר: דממתניתין לא הוה מצי לאיתויי סייעתא, דאיכא למימר כיון דהפרשה דמבין האולם ולמזבח אינה אלא מדרבנן, דמדאורייתא אין פורשין אלא מאהל מועד, לא גזרו אלא על העומדים שם שלא לצורך. ואם תאמר: אם כן אמאי לא קאמר דהא מילתא איכא נמי בין היכל לבין האולם ולמזבח, דאילו מהיכל פרשינן אפילו לצורך — ומבין האולם ולמזבח לא פרשינן אלא שלא לצורך? ויש לומר: דהמקשן דלקמן סבירא ליה דאפילו מהיכל נמי לא פרשינן לצורך עבודה, והוא לא היה מגיה במתניתין מידי, אלא הוה תני שבהיכל, דכיון דצורך עבודה הוא — שרי אף בהיכל.

בשילה

וְלָא פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה! אָמַר אַבָּיֵי: כֵּיוָן דַּאֲמַר מָר מַשְׁמַע מוֹצִיא מִיָּד מַשְׁמַע וּמַשְׁמַע מִמֵּילָא - פְּלִיג. "וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא", "טָהוֹר" - מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא, לִימֵּד עַל טְבוּל יוֹם שֶׁכָּשֵׁר בְּפָרָה. אָמַר רַבִּי אַסִּי: כִּי הָווּ בָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ בְּפָרָה, לָא מַסְקִי מִינָּהּ אֶלָּא כְּמַאי דְּמַסִּיק תָּעֲלָא מִבֵּי כַּרְבָּא, אֶלָּא אָמְרִי: מַשְׁמַע מוֹצִיא מִיָּד מַשְׁמַע, וּמַשְׁמַע מִמֵּילָא. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשְּׁחִיטוֹת כְּשֵׁרוֹת בְּזָר, חוּץ מִשֶּׁל פָּרָה. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: פּוּק תְּנֵי לְבָרָא! לֹא מָצִינוּ שְׁחִיטָה בְּזָר פְּסוּלָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן, לָא מִיבַּעְיָא לְתַנָּא דִּלָּא צְיֵית - אֶלָּא אֲפִילּוּ לְרַבִּיהּ לָא צְיֵית. דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: שְׁחִיטַת פָּרָה בְּזָר - פְּסוּלָה. וַאֲנִי אוֹמֵר: כְּשֵׁירָה. לֹא מָצִינוּ שְׁחִיטָה שֶׁפְּסוּלָה בְּזָר. "בָּא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שְׁנִיָּה". מַאי שְׁנָא בְּוִידּוּי רִאשׁוֹן דְּלֹא אָמַר "וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ" וּמַאי שְׁנָא בְּוִידּוּי שֵׁנִי דְּאָמַר "וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ"? - תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּךְ הִיא מִדַּת הַדִּין נוֹתֶנֶת, מוּטָב יָבֹא זַכַּאי וִיכַפֵּר עַל הַחַיָּיב, וְאַל יָבֹא חַיָּיב וִיכַפֵּר עַל הַחַיָּיב. **משנה** שְׁחָטוֹ וְקִבֵּל בַּמִּזְרָק אֶת דָּמוֹ, וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁהוּא מְמָרֵס בּוֹ עַל הָרוֹבֶד הָרְבִיעִי שֶׁבַּהֵיכָל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרוֹשׁ. נָטַל מַחְתָּה וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּפִנָּה גֶּחָלִים אֵילָךְ וְאֵילָךְ, וְחוֹתֶה מִן הַמְעוּפָּלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, וְיָרַד וְהִנִּיחָהּ עַל הָרוֹבֶד הָרְבִיעִי שֶׁבָּעֲזָרָה. בְּכָל יוֹם הָיָה חוֹתֶה בְּשֶׁל כֶּסֶף וּמְעֵרֶה בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב, וְהַיּוֹם חוֹתֶה בְּשֶׁל זָהָב וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס. בְּכָל יוֹם חוֹתֶה בְּשֶׁל אַרְבַּעַת קַבִּין וּמְעֵרֶה לְתוֹךְ שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, וְהַיּוֹם חוֹתֶה בִּשְׁלֹשֶׁת קַבִּין, וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם חוֹתֶה בְּשֶׁל סְאָה וּמְעֵרֶה בְּתוֹךְ שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, וְהַיּוֹם חוֹתֶה בִּשְׁלֹשֶׁת קַבִּין וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס. בְּכָל יוֹם הָיְתָה כְּבֵדָה וְהַיּוֹם קַלָּה, בְּכָל יוֹם הָיְתָה יָדָהּ קְצָרָה וְהַיּוֹם אֲרוּכָּה, בְּכָל יוֹם הָיְתָה זְהָבָהּ יָרוֹק וְהַיּוֹם אָדוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מְנַחֵם. בְּכָל יוֹם מַקְרִיב פְּרָם בַּשַּׁחֲרִית וּפְרָם בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְהַיּוֹם מוֹסִיף מִלֹּא חָפְנָיו. בְּכָל יוֹם הָיְתָה דַּקָּה וְהַיּוֹם דַּקָּה מִן הַדַּקָּה, בְּכָל יוֹם כֹּהֲנִים עוֹלִין בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ וְיוֹרְדִין בְּמַעֲרָבוֹ וְהַיּוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹלֶה בָּאֶמְצַע וְיוֹרֵד בָּאֶמְצַע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹלֶה בָּאֶמְצַע וְיוֹרֵד בָּאֶמְצַע. בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר וְהַיּוֹם מִן הַקִּיתוֹן שֶׁל זָהָב, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַקִּיתוֹן שֶׁל זָהָב. בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע מַעֲרָכוֹת וְהַיּוֹם חָמֵשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ, וְהַיּוֹם אַרְבַּע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם שְׁתַּיִם וְהַיּוֹם שָׁלֹשׁ. **גמרא** "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד"! - אָמַר רַב יְהוּדָה: תְּנֵי שֶׁל הֵיכָל. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד"

יכול

כיון דאמר כו' — דאת על כרחך לא מצית למימר בהאי דמשמע ממילא הוא, ועל כרחך פליגי. והזה הטהור — האי טהור יתירא הוא, דהא בטהור קאי. מכלל שהוא טמא — שיוצא מכלל טומאה. כי הוו — כי מדקדקי. לא מסקי מיניה — כלומר: לא היו מעלין מתוכה דבר חידוש להיות יכולין לאחוז בשיטתה להשוות שיהא מקראותיה כולם מוציאים זה מיד זה, או כולם מתקיימים זה אחר זה. כמה דמסיק תעלא מבי כרבא — כמה שמעלה השועל ברגליו כשדורס על שדה ניר. מדת הדין נותנת — כלומר: כך יפה לומר, שאחר שהתודה על עצמו ויהא זכאי ראוי לכפר על אחרים. **משנה** למי שהיה ממרס בו — מיגס בו. שלא יקרוש — כשישהה עד שתעשה עבודת הקטורת, כמו שסדורות בפרשה. על הרובד הרביעי — כל הרצפה עשויה שורות שורות טבלאות אבני שיש, וכל שורה ושורה קרויה רובד. וקא סלקא דעתיה דעל שורה רביעית שמפתח ההיכל ולפנים קאמר. מחתה — גחלים, והניחם עד שיחפון קטורת ויתן לתוך הכף, ואחר כך יכניס כף ומחתה לפנים. בכל יום — כשחותה גחלים ממערכה שניה של קטורת להכניס על המזבח הפנימי לקטורת שחרית וערבית. חותה בשל כסף — מפרש טעמא בגמרא. והיום חותה וכו' — טעמא דיום הכפורים בכולהו משום חולשא דכהן גדול. והיום ארוכה — כדי שיתן ידו למטה מזרועו, ותהא זרועו מסייעתו. פרם — חצי מנה. מוסיף מלא חפניו — שמכניס לפני ולפנים, לבד מפרס שחרית ושל ערבית הניתן על מזבח הפנימי. והיום דקה מן הדקה — זו שהיה מכניס לפני ולפנים היה מחזיר ערב יום הכפורים למכתשת, ושוחקה הָדֵק. בכל יום כהנים — העולים למזבח עולים בשפת מזרחו של כבש, שהמזרח הוא לימין העולה, שהרי פניו לצפון כשעולה בכבש שהוא בדרום, וכיון דכל תחילת פנותיו לימין — אין נאה שיהא מקיף שלא לצורך, ורוחב הכבש שש עשרה אמה. עולה במזרח, ומקיף את המזבח לעבודתו, וירד לצד שמאל בשפת מערב. והיום — כהן גדול מראה בבודו וחיבתן של ישראל שהוא שלוחן, ועושה עצמו כבן בית. ואם בא לעלות למזבח להקיף בגון למתן דמים תמידין ומוספין, ואילו ואיל העם — מקיף את כל הכבש, לצורך ושלא לצורך. ארבע מערכות כו' — מפרש בגמרא. **גמרא** והא כתיב וכל אדם וגו' — ומוקמינן לה לקמן בשמעתין בשעת הקטורת, ואת אמרת ממרס בו על הרובד רביעי שבהיכל. תני של היכל — בשיוצא מן ההיכל לעזרה מונה את הרובדין, והוי האי רביעי להיכל.

יכול

וְעל אף שתנא קמא פסל אשה מהזאה, לֹא פְּלִיג רַבִּי יְהוּדָה על דבריו להכשיר הזאתה. ומוכח מזה, שרבי יהודה מודה שאשה פסולה להזאה. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, כֵּיוָן דְּאָמַר מַר [–עולא] בלמוד פסוקי הפרשה, שיש מהם שמַשְׁמַע מוֹצִיא מִיַּד מַשְׁמָע, ויש מהם שמַשְׁמַע מִמֵּילָא, על כרחך שהפסוק 'וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר' אינו 'ממילא משמע', שהרי אם משמעותו כמשמעות הפסוק שלפניו, לא היה נכתב שוב 'איש טהור', לאחר שכבר נכתב לגבי אסיפה. אלא ודאי שפסוק זה מוציא ממשמעות הפסוק שלפניו, ומכשיר אף את הפסול בקידוש ופוסל את הכשר, ולכך מוכרח שלרבנן שהכשירו אשה בקידוש ופסלו קטן, הכשירו קטן בהזאה ופסלו אשה. ורבי יהודה פָּלִיג על רבנן, שהרי פסל אשה בקידוש והכשיר קטן, ומוכרח לפרש שהפסוק בא לפסול קטן מהזאה ולהכשיר אשה.

מוסיפה הגמרא ודורשת: נאמר בפסוק, 'וְהָיָה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא'. ומה שנכתב שוב 'הטהור', הוא בכדי לדרוש מייתורו, 'טָהוֹר', מִכְּלָל שֶׁהוּא טָמֵא שיוצא עכשיו מטומאתו, והיינו טבול יום, ולִימֵּד הפסוק עַל טְבוּל יוֹם שֶׁכָּשֵׁר בְּפָרָה.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שביארו כעולא: אָמַר רַבִּי אַסִּי, כִּי הֲווּ בָּהּ – כשדקדקו רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ בְּפסוקי פרשת פָּרָה אדומה, לֹא מַסְּקֵי מִינָּהּ – לא היו מעלים מסדר המקראות, אֶלָּא, כְּמַאי דְּמַסִּיק תְּעֲלָא מִבֵּי כַּרְבָּא – כמעט האבק שמעלה השועל ברגליו כשהולך בשדה חרושה, כלומר, לא היו מחדשים לסדר את כל לימודי הפסוקים באופן שוה, אֶלָּא אָמְרִי, שישנם פסוקים שמַשְׁמָע מהם 'מוֹצִיא מִיַּד מַשְׁמָע', וישנם פסוקים שמַשְׁמָע מהם 'מִמֵּילָא', וכדברי עולא.

הגמרא חוזרת לדין שחיטת זר: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשְּׁחִיטוֹת כְּשֵׁרוֹת אף בְּזָר, חוּץ מִשֶּׁל פָּרָה אדומה, שכשרה רק בכהן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לתנא, פּוֹק תְּנֵי לְבָרָא – צא ושנה ברייתא זו בחוץ, כלומר, דין זה ששנית אינו נכון, משום שלֹא מָצִינוּ שְׁחִיטָה בְּזָר פְּסוּלָה, ולכך יש לומר שאף שחיטת פרה כשרה בזר. מוסיפה הגמרא: וְרַבִּי יוֹחָנָן, לֹא מִיבַּעְיָא – אין צריך לומר שלְתַנָּא ששנה לפניו, דְּלֹא צְיֵית – אינו מסכים לדבריו, שהרי אינו רבו ואינו גדול ממנו ואינו מחוייב לקבל את דבריו, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְרַבִּיהּ, שמחוייב לשמוע לו, לֹא צְיֵית. והראיה, מִדְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, שְׁחִיטַת פָּרָה בְּזָר פְּסוּלָה, וַאֲנִי אוֹמֵר כְּשֵׁרָה, כיון שלֹא מָצִינוּ שְׁחִיטָה שֶׁפְּסוּלָה בְּזָר. הרי שרבי יוחנן חולק אף על רבו בדין שחיטת זר בפרה.

שנינו במשנה: בָּא לוֹ אֵצֶל פֵּרוֹ שְׁנִיָּה וסומך שתי ידיו עליו, ומתודה. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא – מה טעם השינוי, שבְּוִידּוּי רִאשׁוֹן שעל הפר, מבואר במשנה לעיל (לה:) דְּלֹא אָמַר הכהן הגדול 'וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ' אלא היה אומר רק 'אני וביתי', וּמַאי שְׁנָא בְּוִידּוּי שֵׁנִי, דְּאָמַר 'וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ'. משיבה הגמרא: תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּךְ הִיא מִדַּת הַדִּין נוֹתֶנֶת – כך יפה לומר, מוּטָב יָבֹא וְכַאי וְיִכַּפֵּר עַל הַחַיָּיב וְאַל יָבֹא חַיָּיב וְיִכַּפֵּר עַל הַחַיָּיב. ולכך, בוידוי ראשון מתוודה הכהן הגדול על עצמו וביתו, ולאחר שנעשה זכאי, הוא מתוודה ומכפר אף על שאר אחיו הכהנים.

משנה

משנתינו עוסקת בהמשך סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, ומפרטת את מה שנעשה בפר לאחר הוידוי השני: שָׁחַטוֹ הכהן הגדול לפר וְקִבֵּל הוא עצמו בְּמִזְרָק אֶת דָּמוֹ, וְנוֹתְנוֹ למזרק, לְמִי שֶׁהוּא מְמָרֵס בּוֹ – לכהן אחר שיגיס ויערב את הדם, וכהן זה עומד עַל הָרוֹבֶד [–שורת אבנים] הָרְבִיעִי שֶׁבַּהֵיכָל. ומירוס זה נעשה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרוֹשׁ הדם בשעה שהכהן הגדול עוסק בהקטרה.

המשנה עוברת לעסוק בחלק השלישי של הפרק, והוא הקטרת הקטורת לפני ולפנים: נָטַל הכהן הגדול מַחְתָּה, וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ החיצון, וּפָנָה מהגְּחָלִים שבמערכה אֵילָךְ, וְאֵילָךְ, וְחוֹתֶה מִן הַמְּעוּכָלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת – ועל ידי המחתה הוא נוטל מהגחלים שעוכלו היטב בעומק האש, וְיָרַד וְהִנִּיחָהּ [–את המחתה] עַל הָרוֹבֶד הָרְבִיעִי שֶׁבָּעֲזָרָה, עד שימלא חפניו קטורת ויתן לתוך הכף, ויכנס עם הכף והמחתה לקדש הקדשים.

המשנה מפרטת את החילוקים שהיו בין ההקטרה שהיתה בכל יום על המזבח הפנימי, להקטרה של יום הכיפורים: בְּכָל יוֹם, הָיָה חוֹתֶה גחלים מעל המזבח בְּמחתה שֶׁל כֶּסֶף, וּמְעָרֶה – מריק את הגחלים בְּתוֹךְ [–לתוך] שֶׁל זָהָב, ובה היה מכניס לקדש, ומטעם שיתבאר בגמרא. וְהַיּוֹם – ביום הכפורים, היה חוֹתֶה בְּשֶׁל זָהָב, וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס לפני ולפנים, ומטעם שיתבאר בגמרא.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם חוֹתֶה בְּמחתה שֶׁל אַרְבַּעַת קַבִּין, וּמְעָרֶה לְתוֹךְ שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, והקב הרביעי היה נופל לארץ ומתפזר. וְהַיּוֹם, חוֹתֶה בְּמחתה של שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, וּבָהּ עצמה הָיָה מַכְנִיס, ומטעם שיתבאר בגמרא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם חוֹתֶה בְּשֶׁל סָאָה, שהיא ששה קבין, וּמְעָרֶה בְּתוֹךְ שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, וְהַיּוֹם חוֹתֶה בִּשְׁלֹשֶׁת קַבִּין וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם הָיְתָה המחתה כְּבֵדָה וְהַיּוֹם קַלָּה.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם הָיְתָה יָדָהּ – ידית המחתה קְצָרָה, וְהַיּוֹם אֲרוּכָּה, בכדי שיוכל להניחה תחת זרועו, ולהסתייע בזרועו לנשיאת המחתה.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם הָיְתָה וְהָבָהּ יָרוֹק – היינו צהוב כזהב רגיל, וְהַיּוֹם אָדוֹם, שהוא זהב חשוב יותר, דִּבְרֵי רַבִּי מְנַחֵם.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם היה מַקְרִיב – מקטיר במזבח הפנימי, פָּרָם – חצי מנה בְּשַׁחֲרִית, וּפָרָם בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְהַיּוֹם, היה מוֹסִיף על הקטרות אלו, מְלֹא חָפְנָיו קטורת, שמכניס לקדש הקדשים.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם הָיְתָה הקטורת דַּקָּה, משום שנאמר במעשה הקטורת (שמות ל לו), 'וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק'. וְהַיּוֹם, היתה דַּקָּה מִן הַדַּקָּה, על ידי שהיה מחזירה בערב יום הכפורים למכתשת ושוחקה שוב, ומטעם שיבואר בגמרא.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם היו הַכֹּהֲנִים עוֹלִין למזבח בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ, שהוא בימין העולה, וכשהגיעו למזבח היו מקיפים דרך ימין לצורך עבודתם, וחוזרים וְיוֹרְדִין בְּמַעֲרָבוֹ. וְהַיּוֹם, כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹלֶה בָּאֶמְצַע וְיוֹרֵד בָּאֶמְצַע, ובזה מראה את כבודן וחיבתן של ישראל שהוא שלוחן, שעושה עצמו כבן בית ומקיף כנגד כל הכבש אף שלא לצורך. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹלֶה בָּאֶמְצַע וְיוֹרֵד בָּאֶמְצַע.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם היה הַכֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר כשאר הכהנים, וְהַיּוֹם, מקדש מִן הַקִּיתוֹן [–כד] שֶׁל זָהָב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַקִּיתוֹן שֶׁל זָהָב.

חילוק נוסף: בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁם – על המזבח, אַרְבַּע מַעֲרָכוֹת של אש לצורך עבודה, וְהַיּוֹם חָמֵשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ וְהַיּוֹם אַרְבַּע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם שְׁתַּיִם וְהַיּוֹם שָׁלֹשׁ.

גמרא

שנינו במשנה, שהכהן שהיה ממרס את הדם, היה עומד על רובד הרביעי שבהיכל בשעה שהכהן הגדול נכנס להקטיר. מקשה הגמרא: הרי מפשטות לשון המשנה משמע, שהיה עומד על הרובד הרביעי שבתוך ההיכל, וְהַכְּתִיב (ויקרא טז יז), 'וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד', ומבואר לקמן (מד.) שפסוק זה נאמר על שעת ההקטרה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, תָּנֵי – שנה, רובד רביעי שֶׁל הֵיכָל, כלומר, שהיה מונה ארבע שורות אבנים מההיכל לכיוון העזרה, ובשורה הרביעית היה עומד.

תָּנוּ רַבָּנָן נאמר בפסוק (שם) 'וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד',

יָכוֹל הַיִּית לוֹמַר, שֶׁבִּזְמַן הַקְּטֹרֶת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לִפְנֵי וּלְפָנִים, אָסוּר לְשַׁהוֹת אֲפִילּוּ בְּכָל הָעֲזָרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בְּאֹהֶל מוֹעֵד׳, לְלַמֵּד, שֶׁהָאִיסוּר נֶאֱמַר רַק עַל אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא עַל הָעֲזָרָה.

מִמַּשִּׁיבַת הַבְּרַייְתָא וּדוֹרֶשֶׁת: אֵין לִי לִלְמוֹד מִפָּסוּק זֶה לֶאֱסוֹר, אֶלָּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, אֲבָל לֶאֱסוֹר בְּמִשְׁכַּן שִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים [–בֵּית הַמִּקְדָּשׁ], מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד צֵאתוֹ׳, וּמֵייתוּר הַמִּילָה ׳בַּקֹּדֶשׁ׳ יֵשׁ לִלְמוֹד, שֶׁבִּשְׁעַת כַּפָּרָה יֵשׁ אִיסּוּר לִהְיוֹת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא ׳קֹדֶשׁ׳.

וּמִמַּשִּׁיבַת הַבְּרַייְתָא וּדוֹרֶשֶׁת: אֵין לִי לֶאֱסוֹר אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת, וּכְפִי שִׁיבּוּאָר בְּהַמְשֵׁךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא. לֶאֱסוֹר בִּשְׁעַת מַתַּן [–הַזָּאוֹת] דָּמִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר׳, וְהַיְינוּ הַזָּאוֹת הַדָּם.

וּמוֹסִיפָה הַבְּרַייְתָא וּדוֹרֶשֶׁת: אֵין לִי לֶאֱסוֹר אֶלָּא בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לַעֲבוֹדָה, וְכֹלְשׁוֹן הַפְּסוּק ׳בְּבוֹאוֹ׳, כִּיצִיאָתוֹ מֵהָעֲבוֹדָה, מִנַּיִן שֶׁיֵּשׁ לֶאֱסוֹר. תַּלְמוּד לוֹמַר, ׳עַד צֵאתוֹ׳, וּמֵייתוּר הַלְּשׁוֹן [שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר ׳בְּבוֹאוֹ לְכַפֵּר׳ שֶׁמִּלְּמֵד עַל כָּל זְמַן הַכַּפָּרָה], יֵשׁ לִלְמוֹד שֶׁהָאִיסּוּר הוּא עַד סוֹף הִיצִיאָה.

וּמוֹסִיפָה הַבְּרַייְתָא וּדוֹרֶשֶׁת: נֶאֱמַר בְּהַמְשֵׁךְ הַפְּסוּק, ׳וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל׳. וְיֵשׁ לִלְמוֹד מִסֵּדֶר הַפְּסוּק, שֶׁכַּפָּרָתוֹ [–וידויו] קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת בֵּיתוֹ, וְכַפָּרַת בֵּיתוֹ קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, וְכַפָּרַת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל.

הַגְּמָרָא דָּנָה בְּדִבְרֵי הַבְּרַייְתָא: אָמַר מַר, אֵין לִי אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: מַאי מַשְׁמַע – מַה הַהֶכְרֵחַ לְבָאֵר שֶׁהַפְּסוּק נֶאֱמַר עַל שְׁעַת הַקְּטֹרֶת. מְשִׁיבַת הַגְּמָרָא: אָמַר רָבָא, וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, וְכֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר קְרָא בְּהַמְשֵׁךְ הַפְּסוּק, ׳וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל׳, וְאֵיזֶהוּ כַּפָּרָה שֶׁשָּׁוָה לוֹ וּלְבֵיתוֹ וּלְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים וּלְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה הַקְּטֹרֶת הַקְּטוֹרֶת, שֶׁבָּהּ מִתְכַּפֵּר לַכּוֹלָם.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְכִי קְטוֹרֶת מְכַפֶּרֶת. מְשִׁיבַת הַגְּמָרָא: אֵין – כֵּן, דְּהָא תָּנֵי רַבִּי חֲנַנְיָא, לְמַדְנוּ לַקְּטוֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַגֵּפָה שֶׁהִיתָה לְאַחַר מִיתַת קֹרַח וַעֲדָתוֹ (בְּמִדְבַּר יז יב), שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן שֶׁיַּקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת בֵּין הַחַיִּים לַמֵּתִים, ׳וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם׳, הֲרֵי שֶׁהַקְּטֹרֶת מְכַפֶּרֶת.

וּמוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַל מַה [–עַל אֵיזֶה עָוֹן] קְטוֹרֶת מְכַפֶּרֶת, עַל עָוֹן לָשׁוֹן הָרָע. מִשּׁוּם שֶׁיָּבֹא הַקְּטֹרֶת שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי – שֶׁהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מַקְטִיר בַּהֵיכָל לְבַדּוֹ, וִיכַפֵּר עַל חֵטְא לָשׁוֹן הָרָע שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי, שֶׁבַּדֶּרֶךְ כְּלָל אֵין מִסְפָּרִים אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא אֶלָּא בַּחֲשַׁאי.

הַגְּמָרָא דָּנָה בְּדִין פְּרִישָׁה בִּזְמַן עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל: תְּנַן הָתָם (כְּלִים פ״א מ״ט), אָמַר רַבִּי יוֹסִי, בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שׁוּב לְהֵיכָל וְכוּ׳, פּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת. וּמַבְאֶרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ – לֹא נֶאֱמַר דִּין פְּרִישָׁה מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִّזְבֵּחַ, אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת דְּהֵיכָל – בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת בְּשַׁחֲרִית וּבְעַרְבִית עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי שֶׁבַּהֵיכָל, כְּיוֹן שֶׁהַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי סָמוּךְ לַמְּקוֹם שֶׁבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת דְּלִפְנֵי לִפְנִים – בִּשְׁעַת הַהַקְטָרָה הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים הַנַּעֲשִׂית בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, אֲמָנָם מֵהֵיכָל פָּרְשִׁי, כְּיוֹן שֶׁהוּא סָמוּךְ לַמְּקוֹם הַהַקְטָרָה, וְשׁוּיַיךְ בּוֹ ׳וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ׳, אֲבָל מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא מָקוֹם הַמְרוּחָק מִמְּקוֹם הַהַקְטָרָה, לֹא פָּרְשִׁי.

מַתִּיב [–הַקְשָׁה] רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, וְאָמְרֵי לֵהּ – וְיֵשׁ שֶׁהִקְשׁוּ בְּשֵׁם כְּרִי [–שֵׁם חִבּוּר], שֶׁנִּינוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא (כְּלִים בְּ״ק פ״א ה״ח), רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁפּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת, כָּךְ פּוֹרְשִׁין בִּשְׁעַת מַתַּן דָּמִים שֶׁל פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. שׁוֹאֶלֶת הַתּוֹסֶפְתָּא: אִם כֵּן, הָא מַה מַּעֲלָה יֵשׁ בֵּין הַהֵיכָל לְבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, הֲרֵי בִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ דִּין פְּרִישָׁה. מְשִׁיבַת הַתּוֹסֶפְתָּא: אֶלָּא הַמַּעֲלָה הִיא, שֶׁבַּהֵיכָל פּוֹרְשִׁין בֵּין בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת וּבֵין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת, וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, אֵין פּוֹרְשִׁין אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת, וְכֹמוֹ שִׁיבּוּאָר בְּהַמְשֵׁךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא.

וּמַדְגִּישׁוּת הַגְּמָרָא: מְבוֹאָר בַּתְּחִילָּת דִּבְרֵי הַבְּרַייְתָא שֶׁבִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת מֵהָא פָּרְשִׁי אַף מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, מַאי לָאו – הָאִם אֵין הַכַּוָּנָה, לְפְרִישָׁה בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת דְּלִפְנֵי לִפְנִים, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר הַקְּטֹרֶת סְתָם, שֶׁמִּשְּׁמַעְתָּ כָּל הַקְּטֹרֶת וְאֲפִילּוּ לִפְנֵי וּלְפָנִים, וְלֹא כְּדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁאָמַר שֶׁבִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת שֶׁל לִפְנֵי וּלְפָנִים לֹא הָיוּ פּוֹרְשִׁין אֶלָּא מֵהַהֵיכָל. מִתְּרַצֵּת הַגְּמָרָא: לֹא, אֵין כַּוָּנַת הַבְּרַייְתָא לְפְרִישָׁה בִּשְׁעַת הַהַקְטָרָה לִפְנֵי וּלְפָנִים, אֶלָּא לְפְרִישָׁה בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת דְּהֵיכָל, וּדְבְרֵי הַבְּרַייְתָא מִתְפָּרְשִׁים כָּךְ, כְּשֵׁם שֶׁפּוֹרְשִׁים הַכֹּהֲנִים מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַהַקְטָרָה בַּהֵיכָל, כָּךְ פּוֹרְשִׁים מִשֵּׁם בִּשְׁעַת מַתַּן דְּמֵי פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וְכוּ׳ הַנִּיתָּנִים בַּהֵיכָל.

מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָכִי, אֵיךְ נְבָאֵר אֶת מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּסִיפָא, ׳הָא מַה מַּעֲלָה יֵשׁ בֵּין הַהֵיכָל לְבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא שֶׁבַּהֵיכָל פּוֹרְשִׁין בֵּין בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת וּבֵין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת, וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ אֵין פּוֹרְשִׁין בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת הַמְיוּחֶדֶת שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים הַנַּעֲשִׂית בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, אֲמָנָם מֵהֵיכָל פָּרְשִׁי, כְּיוֹן שֶׁהוּא סָמוּךְ לַמְּקוֹם הַהַקְטָרָה, וְשׁוּיַיךְ בּוֹ ׳וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ׳, אֲבָל מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא מָקוֹם הַמְרוּחָק מִמְּקוֹם הַהַקְטָרָה, לֹא פָּרְשִׁי.

המשנה-משניות שישננו אותם היכן שיימצאו, באיזה מקום שיימצאו – יאירו את הקשר של ישראל עם קודשא-בריך-הוא.

היום יום ט סיוון

רש"י

יכול אף בכל העזרה — לא יהא אדם עומד כשהכהן מקטיר קטרת לפני ולפנים. **אין לי אלא בשעת הקטרת קטורת** — לקמיה מפרש מאי משמע. **הוי אומר זו הקטרת קטרת** — דאילו מתן דמים אין שוה בכולם, שהפר מכפר עליו ועל הכהנים, והשעיר על ישראל. **על לשון הרע** — כי ההיא דקרא לשון הרע הוה, דכתיב (במדבר יז) "אתם המיתם את עם ה'" וסתם לשון הרע בחשאי הוא. **מכין האולם ולמזבח** — מכל אויר עשרים ושתים אמות שביניהם. **לא שנו אלא בשעת הקטרה דהיכל** — דמזבח הפנימי שחרית וערבית, שהרי סמוך לו. **אבל בשעת הקטרה דלפני ולפנים** — מהיכל שהוא סמוך לו פרשי, אבל מבין האולם ולמזבח שהוא מרוחק — לא פרשי. **בשעת מתן פר כהן משיח** — הבא על אחת מכל המצות, שטעה בהוראת עצמו ועשה, ומתן דמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב. **ושעירי עבודה זרה** — ציבור שעבדו עבודה זרה בהוראת בית דין, מביאים פר לעולה ושעיר לחטאת, כדכתיב בפרשת "שלח לך אנשים" (שם טו), ואותו שעיר מתן דמו על הפרוכת, ואינו נאכל, כדילפינן בסיפרא וסיפרי ובמסכת זבחים (מז,א). **הא מה מעלה יש כו'** — האי הא כמו הרי, כלומר: מעתה [מה] מעלה יש בפרישה בין היכל לבין אולם ולמזבח? **בין בשעת הקטרה כו'** — קא סלקא דעתיה בין בשעת הקטרה דלפני ולפנים, בין שלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים, אלא בשעת מתן דמים דלפני ולפנים. **ומבין אולם ולמזבח אין פורשין** — משום לפני ולפנים אלא בשעת הקטרה, אבל לא בשעת מתן דמים. **מאי לאו כו'** — כדפרישית. **לא בשעת הקטרה דהיכל** — קאמר, דפורשים מבין האולם ולמזבח. **והכי קתני:** כשם שפורשים מבין האולם בשעת הקטרה דהיכל, כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח, דהוי נמי בהיכל. **אי הכי** — דכשם שפורשין בשעת הקטרה אהיכל קאי, ולא אדלפני ולפנים — הא מה מעלה יש, בתמיה: וכי אין עוד מעלה אלא הא? דשלא בשעת הקטרה דלפני לפנים, דקתני שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה בין דהיכל בין לפני לפנים בין שלא בשעת הקטרה אלא בשעת מתן דמים, בין דהיכל בין לפני ולפנים, ומבין האולם ולמזבח לא פרשינן שלא בשעת הקטרה, דהיא שעת מתן דמים דלפני ולפנים, אלא בשעת הקטרה דהיכל. דהא אפילו בשעת הקטרה יש מעלה, דאילו מהיכל פרשי כו'. **הא קתני** — בניחותא, הכי נמי קאמר. האי שלא בשעת הקטרה דקאמר — שלא בשעת הקטרה דהיכל קאמר, אלא בשעת הקטרה היא לפני לפנים. **בין בשעת הקטרה** — [דהיכל]. והא שלא בשעת הקטרה דקתני — תנא שלא בשעת הקטרה דידיה, אלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים.

בקדושה

תוספות

בשילה ובית עולמים מניין — וכי האי גוונא אמרינן לקמן בפרק "הוציאו לו" (נג,א) גבי מעלה עשן, ובפרק "שני שעירי" (לקמן סז,ב) תניא: (מדבר) המדברה — לרבות נוב וגבעון שילה ובית עולמים. ובפרק שני דסוטה (טז,א ושם) גבי עפר סוטה "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן" קאמר: שילה ובית עולמים מניין וכו', ובפרק שני דשבועות (טז,ב) דקאמר: מכדי מקדש איקרי משכן, ומשכן איקרי מקדש, לימא או אידי ואידי משכן או אידי ואידי מקדש. אלמא, אף על גב דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש — איצטריך תרי קראי, חד למקדש וחד למשכן, ולא גמירי מהדדי. וקשה: דבפרק קמא דחולין (כד,א) גבי שנים שפוסלים בלוים, קאמר: יכול אף בשילה ובית עולמים כן תלמוד לומר (זאת). ובפרק קמא דעירובין (ב,א) שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין, במקדש מנא לן — אשכחן מקדש דאיקרי משכן! ויש לומר: בההיא דעירובין שמא איכא שום פסוק להשוות מקדש למשכן לההיא מילתא, וכן בפרק קמא דחולין. ובתר דמעטינן שילה ובית עולמים (מזאת). אז נוקי אותו פסוק לדרשא אחריתי, ורבינו יצחק בן אשר גרס בפרק שני דשבועות: תרי קראי למה ליי? ולי נראה: אף על גב דמקדש איקרי משכן כו' — אפילו הכי בההיא דשבועות דאיירי לענין טומאה סלקא דעתך אמינא לחלק ביניהו, כיון דחלוקין הן לענין טומאה, דאי כתב מקדש — הוה אמינא דין הוא דטמא שנכנס למקדש חייב, שהרי איסורו איסור עולם. ואפילו בתר דנפיל מחיצה חייבין על המקום משום טומאה. אבל במשכן לאחר שנסעו משם ופירקוהו והעמידוהו במקום אחר — אין חייבין על מקומו הראשון. ואי כתב משכן — הוה אמינא דין הוא שחייב עליו לפי שנמשח בשמן המשחה, ואסור ליגע בו בטומאה אפילו כשהוא מפורק. אבל אבני היכל שנשרו — מותר ליגע בהם בטומאה. ובהא נמי מיתרצא, הא דמצרכינן קרא בפרק "היה מביא" (סוטה טז,א) לרבות בית עולמים, משום דאפקיה קרא בלשון טומאה דכתיב "ונסתרה והיא נטמאה" וכל הלכות ספק טומאה גמרינן מסוטה, להכי סלקא דעתך אמינא כיון דמקדש ומשכן חלוקים לענין טומאה בדפרישית, לענין טומאת סוטה נמי יהא חילוק ביניהם. ותדע דהיינו טעמא דאיסי בן יהודה דמצריך קרא לרבות שילה ובית עולמים, מדפליג עליה התם איסי בן מנחם ואמר אינו צריך, קל וחומר הוא ומה בטומאות קלות לא חילק הכתוב בין שילה ובית עולמים, טומאת אשה חמורה לא כל שכן. פירוש טומאות קלות: הנכנס למשכן ולמקדש בטומאת הגוף חייב כרת אתרוייהו, אף על גב דיש חילוק ביניהן בדפרישית, אפילו הכי השוה אותם לענין כרת הנכנס להם, ומשום האי חילוק אין נראה לו לחלק. ומדבר המדבר סלקא דעתך אמינא דווקא במשכן כשהיו ישראל במדבר סמוכין למדבר, ודמעלה עשן משום דכתיב בההוא קרא אהרן. והאי קרא דשמעתא סלקא דעתך אמינא משום דכתיב אהל מועד ולא איקרי אהל מועד אלא במדבר, ומקרא יתירא הוא דלא הוה צריך למיכתב אלא "וכל אדם לא יהיה בבאו לכפר בקדש" וסלקא דעתך אמינא דאתא למעוטי שילה ובית עולמים. ובתר דמרבינן שילה ובית עולמים אהל מועד דכתב רחמנא — למעוטי עזרות איצטריך.

כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח — הכי נמי הוה מצי למימר בשעת מתן פר ושעיר של יוה"כ בהיכל אלא לא פסיקא ליה משום דיש מדהן נמי לפני לפנים. **מה** מעלה יש בין היכל וכו' — טובא איכא, דמזבח הזהב ומנורה ושלחן ומתן דמים בהיכל, מה שאין כן בין האולם ולמזבח. אלא לענין פרישה קאמר. **מאי** לאו בשעת הקטרה דלפני ולפנים — תימה לי: מאי שנא דגזרו לפרוש מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה דלפני ולפנים, ולא בשעת הזאה? והא בין הקטרה בין הזאה מחד קרא נפקא לעיל! ויש לומר: בהקטרה דכתב בקרא בהדיא, טפי גזרו בה רבנן, ולא בהזאה דמייתורא ד"לכפר" נפקא.

1 יָכוֹל אֲפִילוּ בָּעֲזָרָה - תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאֹהֶל מוֹעֵד". אֵין
2 לִי אֶלָּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים
3 מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּקֹּדֶשׁ". אֵין לִי אֶלָּא בִּשְׁעַת
4 הַקְטָרָה, בִּשְׁעַת מַתַּן דָּמִים מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּבֹאוֹ
5 לְכַפֵּר". אֵין לִי אֶלָּא בִּכְנִיסָתוֹ, בִּיצִיאָתוֹ מִנַּיִן - תַּלְמוּד
6 לוֹמַר "עַד צֵאתוֹ". "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל
7 קְהַל יִשְׂרָאֵל" - כַּפָּרָתוֹ קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת בֵּיתוֹ, כַּפָּרַת
8 בֵּיתוֹ קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, וְכַפָּרַת אֶחָיו
9 הַכֹּהֲנִים קוֹדֶמֶת לְכַפָּרַת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל. אָמַר מָר: אֵין
10 לִי אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה. מַאי מַשְׁמַע? אָמַר רָבָא, וְכֵן
11 אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, וְכֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר
12 קְרָא "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל",
13 אֵיזֶהוּ כַּפָּרָה שֶׁשָּׁוָה לוֹ וּלְבֵיתוֹ וּלְאַחֶיו הַכֹּהֲנִים וּלְכָל
14 קְהַל יִשְׂרָאֵל - הֱוֵי אוֹמֵר זֶה הַקְטֹרֶת הַקְּטֹרֶת. -
15 וּקְטוֹרֶת מְכַפֶּרֶת? - אִין, דְּהָא תְּנֵי רַבִּי חֲנַנְיָא: לְמַדְנוּ
16 לַקְּטוֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר
17 עַל הָעָם". וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מַה קְּטוֹרֶת
18 מְכַפֶּרֶת - עַל לָשׁוֹן הָרָע, יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר
19 עַל מַעֲשֶׂה חַשַּׁאי. תְּנַן הָתָם: פּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם
20 וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְטָרָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ
21 אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה דְּהֵיכָל, אֲבָל בִּשְׁעַת הַקְטָרָה
22 דְּלִפְנֵי לִפְנִים, מֵהֵיכָל - פָּרְשִׁי, מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ
23 - לֹא פָּרְשִׁי. מְתִיב רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה וְאָמְרִי לָהּ
24 כְּדֵי: רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר כְּשֵׁם שֶׁפּוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם
25 וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְטָרָה כָּךְ פּוֹרְשִׁין בִּשְׁעַת מַתַּן פַּר
26 כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הָעֶלֶם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה
27 זָרָה. הָא מַה מַּעֲלָה יֵשׁ בֵּין הַהֵיכָל לְבֵין הָאוּלָם
28 וְלַמִּזְבֵּחַ? אֶלָּא, שֶׁבַּהֵיכָל פּוֹרְשִׁין בֵּין בִּשְׁעַת הַקְטָרָה
29 וּבֵין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה, וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ - אֵין
30 פּוֹרְשִׁין אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה. בִּשְׁעַת הַקְטָרָה מִיהָא
31 פָּרְשִׁי, מַאי לָאו - בִּשְׁעַת הַקְטָרָה דְּלִפְנֵי לִפְנִים! -
32 לֹא, בִּשְׁעַת הַקְטָרָה דְּהֵיכָל. - אִי הָכִי, הָא מַה מַּעֲלָה
33 וְתוּ לָא? הָא אִיכָּא הָא מַעֲלָה: דְּאִילּוּ מֵהֵיכָל פָּרְשִׁי
34 בֵּין בִּשְׁעַת הַקְטָרָה דִּידֵיהּ בֵּין בִּשְׁעַת הַקְטָרָה דִּלְפְנֵי
35 לִפְנִים, וְאִילּוּ מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ לָא פָּרְשִׁי אֶלָּא
36 בִּשְׁעַת הַקְטָרָה דְּהֵיכָל! - הָא קָתָנֵי: אֶלָּא שֶׁבַּהֵיכָל
37 פּוֹרְשִׁין בֵּין בִּשְׁעַת הַקְטָרָה וּבֵין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה, וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ אֵין פּוֹרְשִׁין

אלא

תוספות

דאילו מהיכל פרשי בין בקדושה דידיה — הכי פירושא: לדידך לא הוה ליה למתני האי לישנא דבין בשעת הקטרה וכו' אלא הכי איבעי ליה למתני: שבהיכל פורשין בין בקדושה דידיה בין בקדושה דלפני ולפנים, דמשמע בין דקטרת בין דמתן דמים ובין האולם ולמזבח אין פרישה אלא בקדושה דהיכל דקטרת ודמתן דמים, ואמאי נקטה הקטרת, דמשמע הקטרת ותו לא? בשלמא לדידי דאמרי דפורשין בין האולם ולמזבח אף בשעת הקטרה לפני ולפנים ולא במתן דמים דלפני ולפנים — ניחא הא דנקט הקטרה. ומשני: שם פרישה אחת היא. ותנא הקטרה משום דעיקר קרא איירי בה, והוא הדין במתן דמים.

אתיא כפרה כפרה מיום הכפורים — תימה לי: בשלמא שעירי עבודה זרה — כתיב בהן כפרה בפרשת "שלח" אבל פר כהן משיח דלא כתב ביה כפרה, אף על גב דאיתקש לפר העלם דבר מנלן? למאן דאמר בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נ,א) דדבר הלמד בגזרה שוה אין חוזר ומלמד בהיקש, והא פר העלם גופיה בגזירה שוה דכפרה כפרה גמר! ויש לומר: למאן דאמר בזבחים פרק "בית שמאי" (מ,ב) "לפר" — זה פר העלם, ואף על גב דקרא בדידיה איירי איצטריך למיהוי מאי דאתיא ליה מהיקשא כמאן דכתב בגופיה — לדידיה ניחא הכא, דאיכא למימר כי היכי דאמרינן דאהני לפר זה פר העלם למאי דילפינן ליה בהיקשא מפר כהן משוח, למיהוי כמאן דכתב בגופיה — הכי נמי אהני להאי מילתא דהכא דגמרינן מיום הכפורים למיהוי כמאן דכתב בגופיה. ולמאן דאמר "לפר" — זה פר יום הכפורים, יש לומר דלדידיה לא קשיא, דהא כיון דדריש "ועשה לפר" — זה פר יום הכפורים, "כאשר עשה לפר" — זה פר כהן משיח — הרי איתקשו פר יום הכפורים ופר כהן משיח להדדי, וגמר מפר יום הכפורים לפרישה. דאף על גב דשעירי עבודת כוכבים דילפינן להו התם מדכתב "החטאת" בפר העלם, ודרשינן מיניה שעירי עבודה זרה — לא חשיב להו התם כאילו הוקשו לפר כהן משיח, אלא לפר העלם דכתב ביה קרא — שאני התם ד"החטאת" ייתורא בעלמא הוא, ואין במשמעותו שיהא מוקש לפר כהן משיח, אבל פר כהן משיח ופר יום הכפורים בהילוך לישנא דקרא משמע שהוקשו זה לזה, ועשה לפר זה דהיינו פר כהן, כאשר עשה לפר יום הכפורים. וכן פירש שם רבינו יצחק בן אברהם אמילתא אחריתי.

ככל יום לא היה לה ניאשתיק — פירש רש"י: טבעת להשמיע קול, כדכתיב "ונשמע קולו בבואו אל הקודש". ובירושלמי גרסינן: נרתק, שלא יכווה. ונראה לרבינו יצחק בן אשר: כעין נרתק של עור היה עשוי סביב ידה של מחתה לאחוז בה שלא יכווה, משום דכל כלי מתכות חם מקצתו — חם כולו, ולפיכך היה צריך היום נרתק יותר מבשאר ימים, לפי שהיו הגחלים שוהים במחתה זמן מרובה עד שהיתה חמה הרבה, ושוב מוציא אותה שהיא אחת מהעבודות הוצאת כף ומחתה. ופריך בירושלמי: ואינו חוצץ? ומשני: קובעו במסמר, כלומר על ידי מסמרין היה נקבע אותו נרתק לבית יד, שיהא בטל ויחשב כגוף המחתה. **זהב** טוב — מפרש בירושלמי: כשצורפים אותו אינו נחסר כלום. זהב מופז — על שם מקומו. **והיום** מקיתון של זהב — דאמר בפרק שני דזבחים (כב,א) דבכל כלי שרת מקדש, דכתיב "ירחצו" — לרבות שאר כלי שרת. רבינו יצחק בן אשר.

רבי

רש"ל

בקדושה — מתן דמים. **שם פרישה אחת** — כולה חדא מעלה היא, דמהיכל פרשי [משום] לפני ולפנים בין בשביל הקטרה ובין בשביל מתן דמים, ומבין האולם ולמזבח לא [פרשי] בשביל לפני לפנים כלל. וכיון דאשמועינן דמשום הקטרה דלפני ולפנים לא פרשי — לא איצטריך לאשמועינן משום מתן דמים. **מעלות דאורייתא** — מעלות שנמנו חכמים במשנה במסכת כלים בפרק קמא (משנה ח), דקאמר התם: הר הבית מקודש מירושלים, והחיל מהר הבית, ועזרת נשים מן החיל, ועזרת ישראל משל נשים, ושל כהנים משל ישראל, ובין האולם ולמזבח מן העזרה, וההיכל מבין האולם ולמזבח — דאורייתא נינהו, הלכה למשה מסיני, והכי גמירי להו. הלכך, לענין פרישה נמי, דקרא לא איצטריך פרישה אלא מהיכל כדכתיב "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" ואתו רבנן וגזור בין האולם ולמזבח — דילמא מיקרי ועייל להיכל, ולא נמשכה שאר עזרה לאותה גזירה, שהרי בין אולם ולמזבח קדושה אחת היא, ושאר כל העזרה קדושה אחת. ובין האולם למזבח גופה גזירה, והויא לה שאר עזרה גזירה לגזירה. ואי סלקא דעתך מעלות דקתני התם דרבנן נינהו, אבל מדאורייתא בין האולם ולמזבח, וכל העזרה חדא קדושה היא, מאי שנא רו'. **מכולה עזרה נמי [נפרשו]** — משום הא גזירה גופה, דהא כולה חדא גזירה. **שמע מינה** — מדגזר בין האולם ולמזבח פרישה. **קדושת היכל ואולם חדא היא** — ואולם נמי אהל מועד מקרי, ועביד הרחקה לפרוש מבין האולם ולמזבח פרישה לכל העזרה, דילמא עייל לאולם וקא עבר א"לא יהיה באהל מועד". **אולם ובין האולם ולמזבח חדא היא** — וכי גזור אולם אטו היכל אימשיך האויר דבין האולם בההיא גזירה. **חסה על ממונן** — ואנן נמי חסינן, וחתיית גחלים שוחקת את הכלי ומחסרתו. **משום חולשא** — שטורח הוא לערות מכלי אל כלי. **קב גחלים** — כשמערה של ארבעת קבין לתוך של שלשה מתפזר לו קב גחלים, הוא מכבדו לתוך אמה — סילון של עזרה היוצאת לנחל קדרון. **ולא ר' יוסי** — דאי ר' יוסי, שלשה מתפזרין. **בשל קבין היה מכנים** — וחזותה בשל ארבעה קבין, כרבנן שאמרו בשל ארבעה קבין היה חזותה. **סאה מדברית** — ששת קבין מדבריות, וכשבאו לירושלים הוסיפו שתות על המדות ונעשות ששת קבין מדבריות חמש ירושלמיות, וכשחותה בשל סאה מדברית מערה לתוך שלשת קבין ירושלמיות — נתפזרו לו קבין ירושלמיות. **היה גלדה עבה** — דופנה עבה, לכך היתה כבדה. **רך** — דק. **ניאשתיק** — טבעת בראשה, שמקשקש ומשמיע קול, משום "ונשמע קולו בבואו" וגו' (שמות כח). **וזהב הארץ ההוא טוב** — מכלל דאיכא זהב סתמא.

שדומה

אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה. - וְהָא אִיכָּא הָא מַעֲלָה: דְּאִילּוּ מֵהֵיכָל פָּרְשִׁי בֵּין בִּקְדוּשָּׁה דִידֵיהּ בֵּין בִּקְדוּשָּׁה דִּלְפָנִי וְלִפְנִים, וְאִילּוּ מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ לָא פָּרְשִׁי אֶלָּא בִּקְדוּשָּׁה דְּהֵיכָל! - אָמַר רָבָא: שֵׁם פְּרִישָׁה אַחַת הִיא. אָמַר מָר: כָּךְ פּוֹרְשִׁין בִּשְׁעַת מַתַּן פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. מְנָא לָן? - אָמַר רַבִּי פְּדָת: אָתְיָא כַּפָּרָה כַּפָּרָה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים. אָמַר רַב אַחָא בַּר אַהֲבָה: שְׁמַע מִינַּהּ מַעֲלוֹת דְּאוֹרַיְיתָא, וְהָכִי גְּמִירִי לְהוּ. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּרַבְּנַן - מַאי שְׁנָא בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ - דִּילְמָא מִיקְרוּ וְעָיְילִי, מִכּוּלָּהּ עֲזָרָה נַמִּי נִפְרְשׁוּ דִּילְמָא מִיקְרוּ וְעָיְילִי! - בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, כֵּיוָן דְּלָא מַפְסִיק מִידֵּי - לָא מִינְכְּרָא מִילְּתָא, עֲזָרָה, כֵּיוָן דְּאִיכָּא מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן דְּמַפְסִיק - מִינְכְּרָא מִילְּתָא. אָמַר רָבָא: שְׁמַע מִינַּהּ קְדוּשַּׁת אוּלָם וְהֵיכָל חֲדָא מִילְּתָא הִיא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת נִינְהוּ - אוּלָם גּוּפֵיהּ גְּזֵירָה, וְנִיקּוּם וְנִגְזוֹר גְּזֵירָה לִגְזֵירָה? - לָא, אוּלָם וּבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ חֲדָא קְדוּשָּׁה הִיא, הֵיכָל וְאוּלָם שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת. "בְּכָל יוֹם הָיָה חוֹתֶה בְּשֶׁל כֶּסֶף" וכו', מַאי טַעְמָא? הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. "וְהַיּוֹם חוֹתֶה בְּשֶׁל זָהָב וּבָהּ הָיָה מַכְנִיס". מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם חוּלְשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל. "בְּכָל יוֹם הָיָה בְּשֶׁל אַרְבַּעַת קַבִּין" וכו'. תָּנָא: נִתְפַּזְּרוּ לוֹ קַב גֶּחָלִים - מְכַבְּדָן לָאַמָּה. תָּנֵי חֲדָא: קַב, וְתַנְיָא אִידָּךְ: קַבַּיִים. בִּשְׁלָמָא הַדּ דְּתָנֵי קַב - רַבָּנַן, אֶלָּא הַדּ דְּתָנֵי קַבַּיִים מַנִּי? לָא רַבָּנַן וְלָא רַבִּי יוֹסִי! אָמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא. דְּתָנֵיא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: בְּשֶׁל קַבַּיִים הָיָה מַכְנִיס. רַב אַשֵׁי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסִי, וְהָכִי קָאָמַר: בְּכָל יוֹם הָיָה חוֹתֶה בְּשֶׁל סְאָה מִדְּבָרִית, וּמְעָרֶה לְתוֹךְ שְׁלֹשֶׁת קַבִּין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת. "בְּכָל יוֹם הָיְתָה כְּבֵידָה וְהַיּוֹם קַלָּה". תָּנָא: בְּכָל יוֹם הָיְתָה גִּלְדָּהּ עָבֶה, וְהַיּוֹם רַךְ. בְּכָל יוֹם הָיְתָה קְצָרָה וְהַיּוֹם אֲרוּכָּה. מַאי טַעְמָא - כְּדֵי שֶׁתְּהֵא זְרוֹעוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל מְסַיַּעְתּוֹ. תָּנָא: בְּכָל יוֹם לֹא הָיָה לָהּ נִיאַשְׁתִּיק, וְהַיּוֹם הָיָה לָהּ נִיאַשְׁתִּיק, דִּבְרֵי בֶּן הַסִּגָּן. "בְּכָל יוֹם הָיָה וְהָכָה יָרוֹק". אָמַר רַב חִסְדָּא: שִׁבְעָה זְהָבִים הֵן: זָהָב, וְזָהָב טוֹב, וְזָהָב אוֹפִיר, וְזָהָב מוּפָז, וְזָהָב סָגוּר, וּזְהַב פְּרָוִים. זָהָב וְזָהָב טוֹב - דִּכְתִיב "וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב", זָהָב אוֹפִיר - דְּאָתֵי מֵאוֹפִיר, זָהָב מוּפָז

שדומה

האותיות שבתורה הן שמירה כללית ושמירה פרטית.

אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְטָרָה שבהיכל, ואילו בשעת הקטרה בקודש הקדשים אין חיוב לפרוש מבין האולם ולמזבח, וכדברי רבי אלעזר.

שואלת הגמרא: וְהָא אִיבָּא הָא מַעֲלָה – הרי ישנה מעלה נוספת, דְּאִילּוּ מֵהֵיכָל, פָּרְשֵׁי בֵּין בִּקְדוּשָּׁה דִּידֵיהּ – במתן דמים שבהיכל ובֵּין בִּקְדוּשָּׁה דִּלְפָנֵי וְלִפְנִים – במתן דמים בקודש הקדשים, וְאִילּוּ מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, לֹא פָּרְשֵׁי אֶלָּא בִּקְדוּשָּׁה דְּהֵיכָל, ולא בשעת מתן דמים בקודש הקדשים, וכמו שמחלק בהקטרה. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, אמנם יש חילוק בין ההיכל לקודש הקדשים גם בדין פרישה בשעת מתן דמים, אבל כיון ששני הדינים הם דיני פרישה, יש לומר שֵׁם פְּרִישָׁה אַחַת הִיא – שני דיני הפרישה הם כחיוב אחד, שיש חיוב פרישה בשעת העבודות, והשמיענו התנא חילוק בין הקטרת קודש הקדשים להקטרת היכל, ולא הוצרך לחזור ולחלק גם במתן דמים.

חוזרת הגמרא לדון בדברי התוספתא: אָמַר מַר, כשם שפורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה, כָּךְ פּוֹרְשִׁין בִּשְׁעַת מַתַּן פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. שואלת הגמרא: מְנָא לָן שאף באלו יש דין פרישה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי פְּדָת, דין זה אָתְיָא – נלמד בגזירה שוה, 'כַּפָּרָה' 'כַּפָּרָה' מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים, שנאמר בעבודת יום הכפורים (ויקרא טז יז), 'וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ', וכן בקרבנות אלו נאמר בהם 'כפרה', ולכך יש בהם חיוב פרישה.

הגמרא ממשיכה לדון בפרישה בזמן העבודה: אָמַר רַב אַחָא בַּר אַהֲבָה, שְׁמַע מִינָּה שגזרו חכמים לפרוש מבין האולם ולמזבח, שחילוקי מַעֲלוֹת הקדושה בבית המקדש שמנו חכמים (כלים פ"א מ"ח–ט), הם מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְהָכִי גְּמִירֵי לְהוּ – וחילוקי מעלות אלו נלמדו הלכה למשה מסיני. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, שחילוק המעלות אינם אלא מִדְּרַבָּנַן, ואילו מדאורייתא לכל העזרה יש קדושה שוה, אם כן מַאי שְׁנָא [–מה שונה דין] בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שגזרו חכמים שלא לעמוד שם משום דִּילְמָא מִיקְּרוּ וְעָיְילֵי – שמא ישגגו ויכנסו משם להיכל, הרי חכמים היו צריכים לגזור שמִכּוּלְּהּ עֲזָרָה נַמִּי נִפְרְשׁוּ, דִּילְמָא מִיקְּרוּ וְעָיְילֵי להיכל, והכל גזירה אחת, שהרי מדאורייתא הכל קדושה אחת. אלא מוכח שחילוקי המעלות הם מדאורייתא, וכיון שמדאורייתא נאמר לפרוש רק מההיכל, הוסיפו חכמים אף מבין האולם והמזבח מחמת החשש שמא יכנס להיכל, אבל לא הוסיפו את כל העזרה, כיון שאין דינם שוה ואין גוזרים גזירה לגזירה. דוחה הגמרא: לעולם חילוק המעלות הוא מדרבנן, אלא שגזרו רק בין האולם ולמזבח ולא בכל העזרה, משום שדווקא מבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יש חשש שיכנסו להיכל, דכֵּיוָן דְּלֹא מַפְסִיק מִידֵּי – אין שום הפסק עד ההיכל, לֹא מִינְכְּרָא מִילְּתָא – אין היכר בדבר למנוע את הכניסה, אך בשאר הָעֲזָרָה, כֵּיוָן דְּאִיכָּא מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן דְּמַפְסִיק בין העזרה להיכל, מִינְכְּרָא מִילְּתָא ויזכרו שאסור להיכנס, ולכך לא גזרו שם חכמים.

הגמרא מוסיפה לדון בפרישה בזמן העבודה: אָמַר רָבָא, שְׁמַע מִינָּה, שקְדוּשַּׁת אוּלָם וְהֵיכָל, חֲדָא מִילְּתָא הִיא – קדושה אחת היא, והאיסור 'וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד' (ויקרא טז יז), נאמר אף על האולם. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שההיכל והאולם שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת נִינְהוּ, אם כן, חיוב פרישה מהאוּלָם גּוּפֵיהּ אינו אלא גְּזֵירָה מדרבנן, וְנִיקּוּם [–נקום אנו] וְנִגְזוֹר גְּזֵירָה לְגְזֵירָה לפרוש אף מבין האולם ולמזבח. אלא מוכח, שקדושת האולם היא חלק מקדושת ההיכל וחיוב הפרישה ממנו הוא מדאורייתא, וגזרו חכמים לפרוש מבין האולם ולמזבח מחשש שיכנסו לאולם. דוחה הגמרא: לֹא – אין להוכיח כן, משום שאפשר שאוּלָם וּבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ חֲדָא קְדוּשָּׁה הִיא, וכשגזרו חכמים על האולם, אף בין האולם ולמזבח בכלל הגזירה, אבל הֵיכָל וְאוּלָם שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הן, ומדאורייתא אין חיוב פרישה אלא מההיכל.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם הָיָה חוֹתֶה בְּשֶׁל כֶּסֶף וְכוּ' ומערה בשל זהב. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא שבכל יום אינו חותה בשל זהב. משיבה הגמרא: משום שהַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, ומחמת כן גם חכמים חסו על ממון ישראל, וכיון שכלי מתכות ניזוקים ונחסרים בחתיית הגחלים, תיקנו לחתות בכלי כסף הפחותים, ולא בכלי זהב.

שנינו במשנה: וְהַיּוֹם חוֹתֶה בְּשֶׁל זָהָב וּבָהּ הָיָה מַכְנִים. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא שביום הכפורים חותה בשל זהב ולא חסו על ממונן של ישראל. משיבה הגמרא: דבר זה נעשה מִשּׁוּם חוּלְּשָׁא דְּכֹהֵן גָּדוֹל, שעובד את עבודת היום מתוך התענית, ולא הטריחוהו לערות ממחתה למחתה.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם חותה בְּשֶׁל אַרְבַּעַת קַבִּין ומערה לתוך שלשת קבין וְכוּ'. תָּנָא במשנה (תמיד לג.), שבעירוי נִתְפַּזְּרוּ לוֹ לכהן קַב גֶּחָלִים על הרצפה, והיה מְכַבְּדָן לָאַמָּה – לאמת המים העוברת בעזרה ויוצאת לנחל קדרון.

הגמרא דנה בענין הגחלים שהתפזרו: תָּנֵי חֲדָא – שנינו בברייתא אחת, שהיה מתפזר קַב גחלים. וְתַנְיָא אִידָּךְ – ושנינו בברייתא אחרת, שהיו מתפזרים קַבַּיִם [–שני קבין]. שואלת הגמרא: כְּשֶׁלְּמָא הַהִיא בריתא דְּתָנֵי קַב, מתפרשת לשיטת רַבָּנָן במשנה, שבכל יום חותה בשל ארבעה קבין ומערה בתוך של שלשה קבין, הרי שלדבריהם היה מתפזר קב אחד. אֶלָּא הַהִיא בריתא דְּתָנֵי קַבַּיִם, מַנִּי – כדעת מי נשנתה, לֹא רַבָּנָן וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי היא, שהרי לרבנן רק קב אחד היה מתפזר, ולשיטת רבי יוסי שבכל יום היה חותה במחתה של סאה דהיינו ששה קבים, ומערה לתוך מחתה של שלשת קבים, היו מתפזרים שלושה קבין. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, ברייתא זו שהיו מתפזרים שני קבין, כדעת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, דְּתַנְיָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, בְּשֶׁל קַבַּיִם הָיָה מַכְנִים, נמצא שאם היה חותה בשל ארבעה קבין כמבואר במשנתינו [שהרי לא מצינו שחולק בזה] ומערה לתוך של שני קבין, היו מתפזרים שני קבין.

הגמרא מביאה ביאור נוסף: רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא שהברייתא כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְהָכִי קָאָמַר – וכך היא כוונתו, בְּכָל יוֹם הָיָה חוֹתֶה בְּשֶׁל סָאָה מִדְּבָרַיִת, שהיא שיעור חמשה קבין ירושלמיות וּמְעָרֶה לְתוֹךְ של שְׁלֹשֶׁת קַבִּין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת. נמצא, שהיו מתפזרים שני קבין.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם הָיְתָה המחתה כְּבִידָה וְהַיּוֹם קַלָּה. תָּנָא בברייתא, בְּכָל יוֹם הָיְתָה גֻּלְּדָהּ – דופנה של המחתה עָבָה ולכן היתה כבידה, וְהַיּוֹם היתה דופנה רַךְ – דקה, ולכן היתה קלה. וכן, בְּכָל יוֹם הָיְתָה ידה קְצָרָה וְהַיּוֹם אֲרוּכָּה. ומבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא זְרוֹעוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל מְסַיַּעְתּוֹ, על ידי שיניח את הידית מתחת לזרועו ויקל בנשיאת המחתה.

תָּנָא בברייתא שינוי נוסף, בְּכָל יוֹם לֹא הָיָה לָהּ למחתה נִיאַשְׁתִּיק – טבעת בראשה שמצלצלת ומשמעת קול, וְהַיּוֹם הָיָה לָהּ נִיאַשְׁתִּיק כדי לקיים בה 'וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ' (שמות כח לה), דִּבְרֵי בֶּן הַסִּגְנִי.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם הָיָה זְהָבָה יָרוֹק והיום אדום. מביאה הגמרא מימרא בענין זה: אָמַר רַב חִסְדָּא שִׁבְעָה סוגי זְהָבִים הֵן, זָהָב, וְזָהָב טוֹב, וּזְהַב אוֹפִיר, וְזָהָב מוּפָז, וְזָהָב שָׁחוּט, וְזָהָב סָגוּר, וּזְהַב פַּרְוַיִם. ומבארת הגמרא: זָהָב וְזָהָב טוֹב הם שני מינים, דִּכְתִיב (בראשית ב יב), 'וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב', ומהדרגשת הלשון 'זהב טוב', מוכח שיש זהב סתם וזהב הנקרא זהב טוב. זָהָב אוֹפִיר, נקרא כך על שם דְּאָתֵי מִמְּקוֹם הנקרא אוֹפִיר. זָהָב מוּפָז, נקרא כך על שם

עבודת השם יתברך הרי היא בכל דרכיך דעהו.

ממכתב ח' סיוון, תשי"ט

שֶׁדּוֹמֶה לְפָז – בוהק כמרגלית. זָהָב שָׁחוּט, נקרא כך על שם שֶׁמחמת רכותו הוא נִטְוֶה כְּחוּט. זָהָב סָגוּר, נקרא כך על שם שבִּשְׁעָה שֶׁנִּפְתָּח זהב זה להימכר, כָּל הַחֲנוּיוֹת המוכרות זהב אחר נִסְגָּרוֹת, לפי שאין זהב אחר נמכר מחמת זהב זה. זָהָב פַּרְוִים, נקרא כך על שם שֶׁדּוֹמֶה צבעו לְדַם הַפָּרִים.

רַב אַשִׁי אָמַר, אין שבעה סוגי זהב, אלא חֲמִשָּׁה סוגי זהב הֵן, וְכָל חַד וְחַד – וכל מין ומין מחמשה מינים אלו, אִית בֵּיהּ זָהָב רגיל וְיֵשׁ בו זָהָב טוֹב יותר.

הגמרא מוכיחה שדם פרוים נקרא כך על שם שדומה לדם פרים: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, בְּכָל יוֹם הָיָה זְהָבָהּ יָרוֹק וְהַיּוֹם – ביום הכיפורים היה זהבה אָדוֹם, וַהֲיֵינוּ זָהָב הנקרא פַּרְוִים, לפי שֶׁדּוֹמֶה לְדַם הַפָּרִים.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם מַקְרִיב פַּר שַׁחֲרִית וְכוּ' בְּכָל יוֹם הָיְתָה דַּקָּה וְהַיּוֹם דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, נאמר לגבי הקטורת של יום הכיפורים (ויקרא טז יב) 'וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה'. שואלת הברייתא: דַּקָּה, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – לשם מה נאמר 'דקה', וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר בקטורת שבכל יום (שמות ל לו) 'וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק', ומדוע כפלה התורה דין 'דקה'. משיבה הברייתא: אֶלָּא, לְהָבִיא דַּקָּה מִן הַדַּקָּה – ללמד שצריך להחזיר את קטורת של יום הכיפורים למכתשת בערב יום הכפורים, ולשחקה שוב לעשותה דקה מן הדקה.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם כֹּהֲנִים עוֹלִין בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ. מבארת הגמרא: דין זה הוא משום דְּאָמַר מַר, כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לַמִּזְרָח, וכיון שהכבש היה בדרום המזבח, נמצא שהעולה בכבש פניו לצפון והמזרח לימינו, וכשמגיע לראש המזבח פונה לימינו עד שמגיע למקום המערכה. ומשום כן עלו הכהנים במזרח הכבש, כיון שאם יעלו באמצע הכבש או במערבו, כשיגיעו לראש המזבח ויפנו לימין, יהלכו על המזבח כנגד רוחב הכבש שלא צורך, ואין זה מכבוד המזבח.

שנינו במשנה: וְהַיּוֹם (עולין) [עוֹלֶה] בָּאֶמְצַע (ויורדין) [וְיוֹרֵד] בָּאֶמְצַע. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא של שינוי זה. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל, שמראה בכך את חשיבותו שהוא כבן בית, ומקיף אף שלא לצורך.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם כֹּהֵן [גָּדוֹל] מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר וְכוּ' והיום מן הקיתון של זהב. שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא של שינוי זה. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שמתכבד בזה שמקדש ידיו ורגליו בכלי מיוחד ולא עם שאר אחיו הכהנים.

שנינו במשנה: בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע מַעֲרָכוֹת והיום חמש דברי רבי מאיר וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, בְּכָל יוֹם הָיוּ שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת, וְהַיּוֹם – ביום הכיפורים, היו שָׁלֹשׁ מערכות. אַחַת, מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה שעליה מקריבים את כל הקרבנות, וְאַחַת, מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, ממנה נטלו גחלים להקטרת הקטורת שבכל יום במזבח הפנימי, וְאַחַת, שֶׁמּוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם, ממנה לקחו גחלים להקטרה לפני לפנים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁלֹשׁ מערכות וְהַיּוֹם אַרְבַּע. אַחַת, שֶׁל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, וְאַחַת, מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, וְאַחַת, שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ של מערכה גדולה, שאם אינה מתגברת, מוסיפים עליה ממערכה זו, וְאַחַת, שֶׁמּוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם. רַבִּי (מֵאִיר) אוֹמֵר בְּכָל יוֹם אַרְבַּע וְהַיּוֹם חָמֵשׁ, אַחַת, שֶׁל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, וְאַחַת, שֶׁל מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, וְאַחַת, שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ, וְאַחַת, לָאֵיבָרִים וּפְדָרִים של קורבנות אתמול שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְּעֵרֶב, מחמת שרק הונחו בראש המזבח ולא ניתנו כלל על המערכה, או שניתנו אלא שלא הספיקו להתעכל לגמרי, והיו עושים להם מערכה נפרדת לשורפם, וְאַחַת, שֶׁמּוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם.

מדייקת הגמרא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא, מִיהַת תַּרְתֵּי אית לְהוּ – היו בכל יום לכל הפחות שתי מערכות, המערכה הגדולה והמערכה של קטורת. שואלת הגמרא: מְנָלָן – מנין למדים דין זה. משיבה הגמרא: אָמַר קְרָא (ויקרא ו ב), 'הוּא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה', ו'מוקד' זה, זוֹ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, 'וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ', 'מוקד' זה, זוֹ מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסֵי שסובר שבכל יום היתה גם מערכה לקִיּוּם הָאֵשׁ, מְנָא לֵיהּ – מניין לומד להוסיף מערכה. משיבה הגמרא: נַפְקָא לֵיהּ – הוא לומד זאת מִהפסוק (שם ו ה) 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ', שנכתב שוב לשון 'תוקד', ללמד שהיתה מערכה נוספת לצורך קיום האש.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה שאינו מצריך מערכה לקיום האש, מה הוא דורש מפסוק זה. משיבה הגמרא: הַהוּא – הפסוק 'תוּקַד בּוֹ', לְהַצָּתַת אֲלִיתָא הוּא דְּאָתָא – בא ללמדנו דין בהצתת הקיסמים הדקים בהם היו מדליקים את האש במערכה הגדולה. ובְּדַתַּנְיָא בברייתא, הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִנַּיִן לְהַצָּתַת אֲלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ', הרי שהצתת האליתא, נעשית בראש המזבח. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִנַּיִן שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲרָכָה לְקִיּוּם הָאֵשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ'. הרי שלרבי יוסי הפסוק נכתב ללמד על חיוב המערכה לקיום האש. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסֵי, דין זה שתהא הַצָּתַת אֲלִיתָא בראשו של מזבח, מְנָא לֵיהּ. משיבה הגמרא: נַפְקָא לֵיהּ, מֵהֵיכָא [–מהפסוק] דְּנַפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק (שם א ז), 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ', לִימֵּד עַל הַצָּתַת אֲלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבְכֵלִי שָׁרֵת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֶּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, שלשם כך נאמר פסוק ללמד שההצתה כשרה רק על ידי כהן, והרי לשיטתך כבר נלמד מהפסוק 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ' שהצתת האליתא נעשית בראש המזבח, ושם אין כלל זרים, שהרי נאמר (במדבר יח ג) 'אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וגו'. אֶלָּא, פסוק זה לִימֵּד עַל הַצָּתַת הָאֲלִיתָא, שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, ואינה כשרה אלא על ידי כהן כפי שנאמר בפסוק, ומהפסוק 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ', למד רבי שמעון שיש מערכה נוספת לקיום האש, וכדברי רבי יוסי.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה, שדרש מהפסוק 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ', שהצתת האליתא תיעשה על ידי כהן, מה יענה על קושיית רבי שמעון, מדוע צריך לימוד לזה, הרי פשוט שאין זר עולה על המזבח. משיבה הגמרא: רבי יהודה סובר, אִי דין זה היה נלמד מֵהָתָם – מהפסוק 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ', הָוָה אָמִינָא – הייתי סבור לומר, שאמנם הצתת האליתא נעשית בראש המזבח, אבל אין הכרח שנעשית רק על ידי כהן, כיון שאפשר שזר יצית על ידי דִּקְאִי [–שעומד] אַאֲרָעָא, וְעָבִיד בְּמַפּוּחָא – ומצית בראשו של מזבח על ידי מפוח, קָא מַשְׁמַע לָן מהפסוק 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ', שההצתה תיעשה רק על ידי כהן.

הגמרא חוזרת לדון בשיטת רבי מאיר. שואלת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר, מערכה לצורך אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְּעֵרֶב, מְנָא לֵיהּ. משיבה הגמרא: נַפְקָא לֵיהּ מִייתור האות וא"ו בפסוק 'וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ', שהרי היה אפשר לכתוב 'אש המזבח תוקד בו'. שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן – רבי יהודה ורבי יוסי, מדוע לשיטתם אין חיוב למערכה זו. משיבה הגמרא: רבי יהודה ורבי יוסי, וָא"וּ לֹא דָּרְשֵׁי – אינם דורשים את יתור הוא"ו, ולשיטתם אין מקור למערכה זו. שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן, אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְּעֵרֶב, מַאי עָבִיד לְהוּ – מה עושים בהם. משיבה הגמרא: מַהְדַּר לְהוּ בבוקר לְמַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, ומסדרם עליה כדי להקטירם. דְּתַנְיָא בברייתא, מִנַּיִן לְאֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְּעֵרֶב,

---

על-ידי הכאה בכוח באבן של נפש הבהמית, ניתז ניצוץ אש, שמצית את האש האלוקי.

שדומה לפז — מצהיב כמרגלית. **שנטווה כחוט** — מפני שהוא רך. כל החנויות נסגרות — שאין מכר לזהב אחר מפני זה. **תניא נמי הכי** — דעל שם שדומה לדם הפרים נקרא זהב פרוים, בדברי הימים (ב ג). **והלא כבר נאמר** — בשל כל ימות השנה "ושחקת ממנה הדק". **אלא דרך ימין** — שהוא למזרח, שהרי הכבש בדרום, לכך עולה במזרחו של כבש שסמוך ליפנות לימין. **משום כבודו** — להראות חשיבותו, שהוא כבן בית ומקיף לצורך ושלא לצורך. **שמוסיפין לבו ביום** — ליטול ממנה גחלים לקטורת של לפני ולפנים. אבל קטורת של מזבח הפנימי — הרי הוא כקטורת של כל השנה. **של קיום האש** — שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר — מוסיפין עליו מזה. **שלא נתעכלו** — שלא ניתנו על מערכה, או ניתנו ולא הספיקו להתעכל. **להצתת האליתא** — להצית בהן אור מערכה גדולה. **אליתא** — קיסמים דקים. **ור' יוסי הצתת אליתא מנא ליה** — שתהא בראשו של מזבח ולא יצית על הרצפה ויעלם כשהן דולקין על המזבח. **וכבלי שרת** — בלבוש בגדי כהונה. **וכי תעלה על דעתך** — מאחר שאתה למד מן "האש על המזבח תוקד בו" שיהא בראשו של מזבח, כלום הוצרכנו למקרא זה להטעינה כהן? וכי תעלה על לב שזר קרב לגבי מזבח? והלא נאמר (במדבר יח) "אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו". **אלא לימד על הצתת האליתא שלא תהא אלא על ראש המזבח** — ואידך קרא לקיום האש אתא כר' יוסי, וכהונה דכתיב בהאי קרא — לגופא איצטריך לה, שנתינת אש צריכה כהן, ולא יטלנה זר ויזרקנה למזבח. **ור' יהודה** — אמר לך. **אי מהתם** — מ"האש על המזבח" אף על גב דשמעינן מינה שהצתה בראש המזבח — לא שמעינן דפסולה בזר, הוה אמינא — קאי זר אארעא ועביד במפוחא. **מנא ליה** — דבעי מערכה. **נפקא ליה מואש** — וא"ו דריש.

אשר

רבי יוסי אומר בכל יום שלשה והיום ארבעה — תימה: בפרק שני דתמיד (כט,א) תנן: בירורו משם עצי תאנה וכו' — ומוקי לההיא מתניתין כרבי יוסי בפרק "קדשי קדשים" במסכת זבחים (נח,א). והיכי מתוקמא כרבי יוסי? והא קתני סיפא: והציתו שתי מערכות, ירדו ובאו ללשכת הגזית. ולרבי יוסי הא קאמר בכל יום היו שם שלשו ודוחק הוא לומר סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא. ויש לומר: דאכתי הואי חדא לקיום האש, ולא קא חשיב אלא הנך תרתי דדמיין להדדי ומציתין אותן ביחד, ומחד קרא מפיק להו. והקשה רבי אלחנן: במזבח הנחשת, שלא היה מקום מערכה אלא אמה, כדאמר בפרק "קדשי קדשים" (סב,ב) ואמרינן נמי התם: גיזרין שעשה משה ארכן ורחבן אמה, אם כן כל הני מערכות היכא הוו קיימי? וצריך לומר באמה של הילוך רגלי הכהנים והיו מסבבין המערכה גדולה עד הני מערכות. **וכי** תעלה על דעתך שזר קרב אצל המזבח — הקשה רש"י: לדידיה נמי תקשי, דמוקי קרא להצתת אליתא, "הכהן" למה ליה? וכי תעלה על דעתך שזר קרב בו. ותירץ: דאיצטריך, משום דדרשינן לעיל בסוף פרק קמא (כא,ב) "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" אף על פי שהאש יורדת מן השמים — מצוה להביא מן ההדיוט, וסלקא דעתך אמינא שיהא כשר בזר, ואפשר דקאי אארעא וזריק אש של הדיוט למעלה. וקשיא לן: אם כן מנא ליה דאתא קרא להצתת אליתא? דימא כוליה קרא לנתינת אש דהדיוט? ויש לומר: דאם כן לכתוב קרא "ונתנו בני אהרן הכהן אש וערכו עצים על האש" ואנא ידענא דנתינת האש על המזבח הוה, מדכתיב וערכו עצים על האש, דמערכה בראש המזבח היא, "על המזבח" למה ליי? אלא למידרש: אש על המזבח — להצתת אליתא שמבעירין אותה על המזבח. ותימה לי: והא רבי שמעון לית ליה סברא דאפשר דקאי אארעא ועביד במפוחא — אם כן לא הוה צריך הכהן לנתינת אש דהדיוט. דליכא למימר כמו שפירש רש"י דאפשר דקאי אארעא וזריק דהא רבי שמעון לית ליה האי סברא! ויש לומר: דבאש דהדיוט שפיר אית ליה, דאפשר דקאי אארעא וזריק לה, כיון דשל הדיוט היא. אבל הצתת אליתא שהבערתה על המזבח — לאו אורחא ארעא למיעבד במפוחא ברחוק. וקשה לי: לרבי יהודה, "והאש על המזבח תוקד בו" להצתת אליתא שהבערתה על המזבח למה ליי? תיפוק ליה מ"ונתנו בני אהרן אש על המזבח" דהא רבי יהודה גמר מהתם הצתת אליתא שתהא בכהן כשר וכלי שרת! ויש לומר: אי לא כתב "והאש על המזבח תוקד בו" לא הוה דרשינן מ"ונתנו" אלא נתינת האש דהדיוט על המזבח, ושתהא בכהן כשר וכלי שרת, אבל הצתת אליתא — לא דרשינן. אבל השתא, דנפקא מ"והאש על המזבח" הצתת אליתא שתהא בראשו של מזבח גמרינן שפיר מ"ונתנו" הצתת אליתא ונתינת אש דהדיוט, שלא יהו אלא בכהן כשר וכלי שרת, דמסתמא בני אהרן דנפקא לן מיניה כהן כשר וכלי שרת קאי אבל מצות שעל המזבח.

סודרן

שֶׁדּוֹמֶה לְפָז, זָהָב שָׁחוּט - שֶׁנִּטְוֶה כְּחוּט, זָהָב סָגוּר - בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְתָּח כָּל הַחֲנוּיוֹת נִסְגָּרוֹת, זָהָב פַּרְוַיִם - שֶׁדּוֹמֶה לְדַם הַפָּרִים. רַב אַשִׁי אָמַר: חֲמִשָּׁה הֵן, וְכָל חַד וְחַד אִית בֵּיהּ זָהָב וְזָהָב טוֹב. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: בְּכָל יוֹם הָיָה זָהָבָה יָרוֹק וְהַיּוֹם אָדוֹם, וְהַיְינוּ זָהָב פַּרְוַיִם שֶׁדּוֹמֶה לְדַם הַפָּרִים. "בְּכָל יוֹם מַקְרִיב פָּרָם שַׁחֲרִית וכו' בְּכָל יוֹם הָיְתָה דַּקָּה וְהַיּוֹם דַּקָּה מִן הַדַּקָּה". תָּנוּ רַבָּנַן: "דַּקָּה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק"! אֶלָּא: לְהָבִיא דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. "בְּכָל יוֹם כֹּהֲנִים עוֹלִין בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל בֶּשֶׁל" דְּאָמַר מָר: כָּל פִּינּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין לַמִּזְרָח. "וְהַיּוֹם עוֹלִין בָּאֶמְצַע וְיוֹרְדִין בָּאֶמְצַע". מַאי טַעְמָא - מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל. "וְכָל יוֹם כֹּהֵן [גָּדוֹל] מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר" וכו'. מַאי טַעְמָא - מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. "בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע מַעֲרָכוֹת". תָּנוּ רַבָּנַן: בְּכָל יוֹם הָיוּ שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת וְהַיּוֹם שָׁלֹשׁ. אַחַת מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, וְאַחַת מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, וְאַחַת שֶׁמּוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ וְהַיּוֹם אַרְבַּע, אַחַת שֶׁל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, וְאַחַת מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, וְאַחַת שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ, וְאַחַת שֶׁמּוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם. רַבִּי (מֵאִיר) אוֹמֵר: בְּכָל יוֹם אַרְבַּע וְהַיּוֹם חָמֵשׁ: אַחַת שֶׁל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, וְאַחַת שֶׁל מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, וְאַחַת שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ, וְאַחַת לְאֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְּעֶרֶב - זוֹ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, "וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ" - זוֹ מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת. וְרַבִּי יוֹסֵי, קִיּוּם הָאֵשׁ מְנָא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מִ"וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ". - וְרַבִּי יְהוּדָה? - הַהוּא לְהַצָּתַת אֲלִיתָא הוּא דַּאֲתָא. דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַנַּיִן לְהַצָּתַת אֲלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַנַּיִן שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲרָכָה לְקִיּוּם הָאֵשׁ - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ". וְרַבִּי יוֹסֵי הַצָּתַת אֲלִיתָא מְנָא לֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא: "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ" - לִימֵּד עַל הַצָּתַת אֲלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר, וּבִכְלֵי שָׁרֵת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזָּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ? אֶלָּא: לִימֵּד עַל הַצָּתַת אֲלִיתָא שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. וְרַבִּי יְהוּדָה - אִי מֵהָתָם הָוָה אָמִינָא: קָאֵי אַאַרְעָא וְעָבֵיד בְּמַפּוּחָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי מֵאִיר, אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְّעֶרֶב מְנָא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מִ"וְאֵשׁ" - וְרַבָּנַן וא"ו לָא דָּרְשִׁי. וְרַבָּנַן, אֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְּעֶרֶב מַאי עָבֵיד לְהוּ? - מְהַדַּר לְהוּ לְמַעֲרָכָה גְּדוֹלָה. דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לְאֵיבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְעַכְּלוּ מִבְּעֶרֶב

שסודרן

על איש הישראלי לעבוד את השם יתברך בשמחה וטוב לבב.

ממכתב ח' סיוון, תשי"ט

סודרן על גבי כבש או על גבי סובב — אבל על גבי יסוד — לא, דאם כן היה נפסל בלינה אם ירד, אבל סובב שהוא מחצי המזבח ולמעלה — הרי הוא במזבח, ואין לינה מועלת בראשו של מזבח, וכן כבש, רבינו יצחק בן אשר. ועוד אפשר דאיסור יש להורידו מן המזבח, אבל כשסודרן על הסובב והכבש — לא מיקרי ירידה.

נאמרה אש בקטורת — נראה לי דכתיב גבי קרח "אתה ואהרן איש מחתתו ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת".

תמיד שאמרתי לך לא תהא אלא על מזבח החיצון — תימה לי: אם כן ניבעי לה מערכה בפני עצמה, כי היכי דמצרכינן מערכה לקטורת בפני עצמה, ואם כן נפשיי להו מערכות! ויש לומר: כיון דלא היה צריך ליקח שום גחלים למנורה אלא להדליק הפתילות בעלמא — לא מסתבר שיעשו בשביל זה מערכה, ולא מסרן הכתוב אלא לחכמים. ועוד יש לומר: מדכתיב "תמיד" שמע מינה שמדליקין אותה מאש הדולקת תמיד — והיינו ממערכה גדולה. דאי עבדינן לה מערכה בפני עצמה — מאי איצטריך, שתהא דולקת תמיד?

הוי אומר זה מזבח החיצון — ואין להקשות: אם כן מאי איצטריך קרא לקטורת דהיכל, שלוקחין לה גחלים ממזבח החיצון? גגמר מקטורת דלפני ולפנים! דיש לומר: דאיצטריך לאשמועינן דעושין לה מערכה בפני עצמה, דאי הוה גמרינן מהכא — הוה אמינא ביזה"כ סגי בחדא מערכה לקטורת דהיכל ודלפני ולפנים. אי נמי: מהכא לא מצינו למילף, דשאני קטורת דכל יומא דמקטירין אותה על מזבח הפנימי — יעשו לה מערכה כמו כן על מזבח הפנימי, קא משמע לן.

הוה אמינא דוקא מלפני ה' — הקשה רבינו יצחק: מאי שנא דהכא אמרינן "לפני ה'" — כנגד הפתח, במערבה. וכן בנר מערבי פרק "שתי הלחם" (מנחות צח,א) וגבי תנופה פרק "כל המנחות באות מצה" (שם סא,א) אמרינן: לפני ה' — במזרח, וגבי שחיטה נמי כתיב "לפני ה'" ושרינן בכל מקום בעזרה! ותירץ רבינו יצחק: דגבי שחיטת קדשים קלים כתיב, לפני ה' — למעוטי בחוץ, אף על גב דנאכלין בכל העיר — שחיטתן לפני ה' בפנים, במזרח. וכן גבי תנופה. אבל בהני מזבח ומנורה, אי לא אתי לאשמועינן במערב — לפני ה' למה ליי? והקשה רבינו יצחק הבחור: מכל מקום, מאי שנא דתנופה במזרח ושחיטה בכל מקום בעזרה! ותירץ: דודאי "לפני ה'" במזרח, כדדרשינן בסיפרי בפרשת נשא גבי תנופת איל נזיר לפני ה' במזרח, בכל מקום שנאמר לפני ה' — הוי אומר במזרח, עד שיפרט לך הכתוב. וגבי שחיטת קדשים קלים לא כתיב "לפני ה'" אלא בסמיכה, ושמא סמיכה היא במזרח, ואם תמצא לומר שאינה במזרח — דילמא היינו טעמא דגמרינן מקל וחומר משחיטה, או בהיקישא ד"וסמך ושחט", ושחיטה הויא בכל מקום, כדגמרינן ב"איזהו מקומן" (זבחים נה,א) מקראי, להכשיר כל הרוחות. ואפשר דאפילו סמיכת עולה היא בכל מקום בעזרה, כיון דשירי מצוה היא — גמרינן קל וחומר משחיטת שלמים. וקרא דלפני ה' דסמיכה לאפוקי חוץ לעזרה. וכן משמע בתורת כהנים: דדריש "לפני ה' וסמך" דגבי עולה, אף על פי שסמך בחוץ — יחזור ויסמוך בפנים. והא דכתיב "ושחט את בן הבקר לפני ה'" גבי עולה — לא מצי למימר במזרח, דהא פרט לך הכתוב צפון, ודרשינן מיניה בן בקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה', בפרק "כל הפסולין" (שם לב,ב), ו"לפני ה'" דכתיב בפר כהן משיח ובפר העלם — דריש בתורת כהנים לקבוע להם צפון, והיינו עד שיפרט לך הכתוב. והאי דדרשינן ליה לצפון ולא למזרח — משום דאשכחן שאר קדשי קדשים שטעונין צפון. ואף על גב דאמר בפרק "איזהו מקומן" (שם מח,ב) זה בנה אב שכל חטאות טעונות צפון — נראה לי דשמא איצטריך משום דכתיב בפר כהן משיח "כאשר יורם משור זבח השלמים" ולהקטרת אימורים לא איצטריך למילף משלמים, שהרי הכל מפורש בגופיה. וסלקא דעתך אמינא דאיצטריך לאקושיה לשלמים להכשיר כל הרוחות לשחיטתו, ופר העלם איתקש לפר כהן משיח, ואף על גב דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש — אין זה אלא גילוי מילתא, להכי איצטריך לאודרינהו לכלל שאר חטאות להטעינן צפון. [אי נמי], סלקא דעתך אמינא: כיון דמצות שריפתן חוץ לשלש מחנות — לא ליבעו צפון, קא משמע לן "לפני ה'". וגבי נר מערבי לא קשה מידי, שכשאתה אומר לפני ה' במזרח — לא אתא לאפוקי אלא צפון ודרום שלא כנגד היכל וכתליו, או שלא יעמוד במזרח ויהפוך פניו לצד צפון ודרום. וגבי גחלים לא שייך למימר הכי, שהרי צפונו ודרומו של מזבח היה כל כך כנגד היכל וכתליו כמו מזרחו. ואם כן "לפני ה'" לאפוקי מאי? אי לאפוקי שלא יעמוד החותה במזרח ויהפוך פניו לצפון ולדרום — אם כן דאגברא קאי הוה ליה למיכתב לפני ה', מדכתיב מלפני ה' — שמע מינה דאגחלים קאי, ואי גחלים דמזרחו דמזבח קאמר — אמאי קרי לה לפני ה' טפי מדצפונו ודרומו? אלא שמע מינה במערב קאמר, והיינו כמו פרט הכתוב, כדאיתא בסיפרי. וכן בנרות כולם לפני ה', בין אדם בין נרות, אלא שמע מינה: נר מערבי קאמר.
אבל

אשר תאכל את העולה — אם אינו ענין לתחילתה, דהא כתיב "העולה על מוקדה" תנהו לענין סופה. **עיכולי עולה** — פוקעין שפקעו מעל האש, וקרי ביה "אשר תאכל את העולה על המזבח". **אש תמיד תוקד למאי אתא** — כיון דדרשת כל מוקדות דענינא. **שלא תהא אלא על מזבח החיצון** — דהאי קרא במזבח העולה כתיב. **אש מחתה ומנורה** — אש דיום הכפורים דלפני ולפנים, ואש דמנורה דהדלקת נרות דכל יומא, מניין שתהא ניטלת מעל המזבח החיצון? הכי גרסינן: נאמר כאן אש בקטורת — דכתיב "יקטירנה", ואין הקטרה בלא אש. **מה להלן בסמוך לו** — במזבח החיצון הסמוך לפנימי, שעליו הקטורת נקטר. אף מחתה ומנורה נוטל מן הסמוך לו — והוא מזבח הפנימי הסמוך למנורה ולפני לפנים. **אש תמיד** — אש שאמרתי לך בה תמיד, והוא של מנורה, שנאמר בה "להעלות נר תמיד". **נאמר אש בקטורת** — של כל יום. **ולקח מלא המחתה מעל המזבח** — (ויקרא טז) ומהיכן מלפני ה' — מצד מערב. הכי גרסינן: **איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון** — איזהו מזבח שיש לחלק בו מה ממנו לפני ה', שהרוזקק הכתוב לומר מלפני ה' — הוי אומר זה מזבח החיצון. דאילו פנימי — כולו לפני ה'. **דוקא מלפני ה'** — כנגד הפתח ממש.
אבל

**שֶׁסּוֹדְרָן עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ, וְאִם אֵין מַחֲזִיקָן - שֶׁסּוֹדְרָן עַל הַכֶּבֶשׁ אוֹ עַל גַּבֵּי סוֹבֵב עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה וְסוֹדְרָן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ". וְרַבִּי מֵאִיר: עִיכּוּלֵי עוֹלָה - אַתָּה מַחֲזִיר, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִיכּוּלֵי קְטוֹרֶת. דְּתָנֵי רַבִּי חֲנַנְיָא בַּר מַנְיוֹמִי בִּדְבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: "אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ" - עִיכּוּלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִיכּוּלֵי קְטוֹרֶת. דְּכוּלֵי עָלְמָא מִיהַת מוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם אִית לְהוּ, מְנָא לְהוּ? נָפְקָא לְהוּ מִ"וְהָאֵשׁ", וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּלָא דָּרֵישׁ "וא"ו" - "וא"ו ה"א" דָּרֵישׁ. "אֵשׁ תָּמִיד" לְמַאי אֲתָא? - מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה", לִימֵּד עַל מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת שֶׁלֹּא תְּהֵא אֶלָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אֵשׁ מַחְתָּה וּמְנוֹרָה מִנַּיִן? וְדִין הוּא: נֶאֱמְרָה אֵשׁ בִּקְטוֹרֶת, וְנֶאֱמְרָה אֵשׁ בְּמַחְתָּה וּמְנוֹרָה, מַה לְּהַלָּן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - אַף כָּאן עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמְרָה אֵשׁ בִּקְטוֹרֶת, וְנֶאֱמְרָה אֵשׁ בְּמַחְתָּה וּמְנוֹרָה, מַה לְּהַלָּן בְּסָמוּךְ לוֹ - אַף מַחְתָּה וּמְנוֹרָה בְּסָמוּךְ לוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה" - אֵשׁ תָּמִיד שֶׁאֲמַרְתִּי לְךָ לֹא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. לָמַדְנוּ אֵשׁ לְמִנוֹרָה, אֵשׁ לְמַחְתָּה מַנַּיִן? וְדִין הוּא: נֶאֱמְרָה אֵשׁ בְּמַחְתָּה וְנֶאֱמְרָה אֵשׁ בְּמְנוֹרָה, מַה לְּהַלָּן עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - אַף כָּאן עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמְרָה אֵשׁ בִּקְטוֹרֶת וְנֶאֱמְרָה אֵשׁ בְּמַחְתָּה, מַה לְּהַלָּן בְּסָמוּךְ לוֹ אַף כָּאן בְּסָמוּךְ לוֹ - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה'", אֵיזֶהוּ מִזְבֵּחַ שֶׁמִּקְצָתוֹ לִפְנֵי ה' וְאֵין כּוּלּוֹ לִפְנֵי ה' - הֲוֵי אוֹמֵר זֶה מִזְבַּח הַחִיצוֹן. וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ" וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב "מִלִּפְנֵי ה'"; דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ" - הֲוָה אָמְינָא: מַאי מִזְבֵּחַ - מִזְבֵּחַ פְּנִימִי, כָּתַב רַחֲמָנָא "מִלִּפְנֵי ה'". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "מִלִּפְנֵי ה'" - הֲוָה אָמְינָא: דַּוְקָא מִלִּפְנֵי ה', אבל

אין דבר כל-כך קר כמו השכל הטבעי ושכל אנושי. כאשר השכל הטבעי מבין השגה אלוקית, והמידות שבשכל מתפעלות ומגיבות מהערבות השכלית – הרי זו תחיית המתים האמתית.

היום יום יא סיוון

שֶׁסּוֹדְרָן [–שמסדר אותם] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאִם אֵין הַמִּזְבֵּחַ מַחְזִיקָן – מכיל את כל האיברים והפדרים, שֶׁסּוֹדְרָן אף עַל הַכֶּבֶשׁ אוֹ עַל גַּבֵּי הַסּוֹבֵב, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה וְאז סוֹדְרָן על גבי המערכה הגדולה, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ו ג), 'אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ', ללמד שמקריבים את העולה על המערכה הגדולה. אלא שפסוק זה אינו נצרך לתחילת ההקרבה, שהרי כבר נאמר 'הוּא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ', אלא יש לדורשו על סוף ההקרבה, כלומר, שאם לא נתעכלו ביומם או בלילה, ינתנו שוב על המערכה הגדולה.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר שסובר שהיתה מערכה מיוחדת לאיברים שלא התעכלו בערב, ואינו דורש כדברי הברייתא, מה הוא דורש מפסוק זה. משיבה הגמרא: רבי מאיר לומד שרק עִיכּוּלֵי עוֹלָה [–איברי עולה שפקעו אל מחוץ למזבח] אַתָּה מַחֲזִיר להקריבם, וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִיכּוּלֵי קְטוֹרֶת. וכִדְתָנֵי רַבִּי חֲנַנְיָא בַּר מַנְיוּמִי, בִּדְבֵי [–בבית מדרשו של] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, נאמר 'אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ', ללמד שעִיכּוּלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִיכּוּלֵי קְטוֹרֶת.

הגמרא חוזרת לדון בגדר המערכה שהוסיפו ביום הכיפורים. מדייקת הגמרא: על אף שנחלקו התנאים כמה מערכות היו בכל יום, אבל דְּכוּלֵּי עָלְמָא, מִיהַת מוֹסִיפִין בּוֹ בַּיּוֹם אִית לְהוּ – כולם מודים שביום הכיפורים היו מסדרים מערכה נוספת. שואלת הגמרא: מְנָא לְהוּ – מניין למדו זאת. משיבה הגמרא: נַפְקָא לְהוּ, מִייתור האותיות שבפסוק 'וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ', וַאֲפִילּוּ לְמַאן [–לרבנן] דְּלֵא דָּרֵישׁ מיתור האות 'וָא"ו', יתור של 'וָא' וה"א ודאי דָּרֵישׁ.

מאחר שנדרשו כמה לשונות 'מוקד' שנאמרו בפרשה, דורשת הגמרא את שאר לשונות 'מוקד' שנאמרו בפרשה. שואלת הגמרא: 'אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד' (ויקרא ו ו) שנאמר בסוף הפרשה, לְמַאי אָתָא. משיבה הגמרא: פסוק זה מִבְּעֵי לֵיהּ [–נצרך] לְכִדְתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק 'אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה' לִימֵּד פסוק זה עַל מַעֲרָכָה שֵׁנִיָּה שֶׁל קְטוֹרֶת, שֶׁלֹּא תְהֵא אֶלָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שהרי הפסוק נאמר בסוף הפרשה העוסקת במזבח החיצון. ומוסיפה הברייתא: אֵשׁ – הנלקחת על ידי הַמַּחְתָּה לצורך ההקטרה לפני לפנים, וְהאש הנלקחת לצורך הדלקת הַמְנוֹרָה, מִנַּיִן שצריך לקחתם ממזבח החיצון. מבארת הברייתא: וְדִין הוּא – הדין נותן כן, שהרי נֶאֱמְרָה לשון 'אֵשׁ' בִּקְטוֹרֶת הקריבה בכל יום, שנאמר (שמות ל ז) 'בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה', ואין הקטרה בלא אש, וְנֶאֱמְרָה לשון 'אֵשׁ' בַּמַּחְתָּה וּבַמְנוֹרָה, שנאמר לגבי הקטורת של יום הכפורים לפני לפנים (ויקרא טז יב), 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ', ונאמר במנורה (שמות כז כ), 'לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד' והדלקה נעשית באש, מַה לְּהַלָּן, האש לקטורת נלקחה מעַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, אַף כָּאן, לקיחת האש לצורך המחתה והמנורה נלקחה מעַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. שואלת הברייתא: אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ – והרי אפשר לדון בדרך אחרת, נֶאֱמְרָה אֵשׁ בַּקְּטוֹרֶת וְנֶאֱמְרָה אֵשׁ בַּמַּחְתָּה וּמְנוֹרָה, מַה לְּהַלָּן – האש הנלקחת עבור הקטורת, נלקחת ממזבח החיצון שהוא בְּסָמוּךְ לוֹ – למזבח הפנימי שעליו מקטירים את הקטורת, אַף אש הנלקחת עבור הַמַּחְתָּה וּמְנוֹרָה, יש לקחתה מִבְּסָמוּךְ לוֹ, והיינו מהמזבח הפנימי. משיבה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה' והיינו, 'אֵשׁ תָּמִיד' שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ – אש זו שנצטוו עליה בלשון 'לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד', לֹא תְּהֵא אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, ומשם ייקחוה למצוותה.

הברייתא ממשיכה לדון מאיזה מזבח נלקח האש לצורך עבודת המקדש. מבררת הברייתא: לְמַדְנוּ אֵשׁ לַמְּנוֹרָה, שיש לקחתה ממזבח החיצון, אבל אֵשׁ לַמַּחְתָּה להכניס לקדש הקדשים, מִנַּיִן שיש לקחתה ממזבח החיצון. מבארת הברייתא: וְדִין הוּא, שהרי נֶאֱמְרָה אֵשׁ בַּמַּחְתָּה וְנֶאֱמְרָה אֵשׁ בַּמְּנוֹרָה, מַה לְּהַלָּן, האש למנורה ניטלת מעַל גַּבֵּי מִזְבַּח הַחִיצוֹן, אַף כָּאן, האש למחתה ניטלת מעַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן. שואלת הברייתא: אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, ואמור כך, נֶאֱמְרָה אֵשׁ בַּקְּטוֹרֶת וְנֶאֱמְרָה אֵשׁ בַּמַּחְתָּה, מַה לְּהַלָּן בְּסָמוּךְ לוֹ, אַף כָּאן בְּסָמוּךְ לוֹ, ויסדרו שם מערכה בכדי שיקחו ממנה גחלים להכניס לקדש הקדשים הסמוך לו, ויקח את הגחלים למחתה ממזבח הפנימי. משיבה הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר בקטורת של יום הכיפורים (ויקרא טז יב), 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה'', והיינו, שיש לחתות גחלים מעל המזבח מהחלק שעומד לפני ה', וְאֵיזֶהוּ מִזְבֵּחַ שֶׁרֹּק מִקְצָתוֹ עומד לִפְנֵי ה' וְאֵין כּוּלּוֹ לִפְנֵי ה', הֲוֵי אוֹמֵר זֶה מִזְבַּח הַחִיצוֹן, שרק צדו המערבי עומד כנגד פתח ההיכל וקודש הקדשים ולא כולו. הרי שיש פסוק המלמד אף על הבאת הגחלים למחתה ממזבח החיצון.

ומבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ' וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'מִלִּפְנֵי ה'', משום דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ', הָוָה אָמִינָא, מַאי מִזְבֵּחַ, מִזְבַּח הַפְּנִימִי, לכך כְּתַב רַחֲמָנָא 'מִלִּפְנֵי ה'', ללמדנו שלוקח מהמזבח שאינו עומד כולו לפני ה', והיינו המזבח החיצון. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'', הָוָה אָמִינָא, שלקיחת הגחלים צריכה להיות דַּוְקָא 'מִלִּפְנֵי ה'', כלומר, מהחלק שלפני ה' ממש, והיינו מחלק המזבח שכנגד פתח ההיכל,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב סיון, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מהו"ר אליעזר שי'

שלום וברכה!

...בטח קבל מכתבי בנוגע להבחירות והחזית הדתית המאוחדה, ואקוה לידיעות מפורטות מהו המצב על אתר בכלל ומהנעשה בהחזית המאוחדה בפרט, כי השמועות כאן סותרות אחת לחברתה, ואולי הי' מהראוי להשתדל שיסע מכאן שליח מיוחד ואולי יוכל להשפיע שם על אלו שבהם תלוי הדבר, אבל זה עתה הגיעה ידיעה שהגשת הרשימות יום האחרון הוא יום א' העבר, וגם בזה אי אפשר לברר הדבר על בוריו.

אֲבָל מֵהַאי גִּיסָא וּמֵהַאי גִּיסָא – מהצדדים האחרים של המזבח שאינם כנגד הפתח, אֵימָא לֹא – אין לקחת משם גחלים, ועל אף שהם מצדו המערבי של המזבח. מסיקה הגמרא: צְרִיכָא – אכן נצרכים שני הדינים, ללמד שיש לקחת ממזבח החיצון, וכל צדו המערבי כשר ללקיחת גחלים לקטורת.

הגמרא חוזרת לדון בשיטת רבי מאיר שהיתה מערכה עבור האיברים והפדרים שלא התעכלו בערב: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, אֵיבְרֵי עוֹלָה שֶׁנִּתּוֹתְרוּ [–שנותרו] מחמת שלא התעכלו, עוֹשֶׂה לָהֶן מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְסוֹדְרָן על גביה, וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת.

הרי שבר קפרא חידש שני דברים בדעת רבי מאיר: א. שעושים מערכה נפרדת לאיברים שנותרו מאתמול. ב. גם בשבת היו עושים מערכה זו לאיברים שנותרו מתמיד של ערב שבת.

הגמרא דנה בחידושיו של בר קפרא. מקשה הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן בר קפרא בחידושו הראשון, שרבי מאיר סובר שעשו מערכה נפרדת לאיברים שנותרו מהערב, והרי תָּנִינָא במשנה (לעיל מג:) דין זה, 'בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע מַעֲרָכוֹת וכו' דברי רבי מאיר', והתבאר בברייתא (לעיל מה.) שאחת מהמערכות היתה לצורך איברים שלא התעכלו בערב, ומה הוסיף בר קפרא על דבריו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אָבִין, לֹא נִצְרְכָה – לא הוצרך בר קפרא לומר את דבריו, אֶלָּא לְהוסיף לשיטת רבי מאיר שאף אם נותרו איברים פְּסוּלִין, אם דינם הוא שאם עלו לא ירדו, עושה להם מערכה נפרדת ומקריבם, ואין אומרים שדין עשיית מערכה לאיברים שנותרו היא רק באיברים כשרים.

ומוסיף רבי אבין: וְאַף לאיברים פסולים, עושים מערכה נפרדת דַּוְקָא שֶׁמְּשֻׁלָּה בָּהֶן הָאוּר – אם אחזה בהם האש מאתמול ונעשו 'לחמו של מזבח', אלא שלא התעכלו דיים, אֲבָל אם לֹא מְשֻׁלָּה בָּהֶן הָאוּר מאתמול, לֹא עושים להם מערכה נפרדת, אלא מסדרן על גבי המערכה הגדולה.

מוסיפה הגמרא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אֶחָד איברים כְּשֵׁירִין וְאֶחָד איברים פְּסוּלִין, אִי מְשֻׁלָּה בָּהֶן הָאוּר, אִין – עושה להם מערכה בפני עצמה. וְאִי לֹא משלה בהם האור, לֹא עושה להם מערכה בפני עצמה.

הגמרא דנה בחידוש השני של בר קפרא. שואלת הגמרא: מה חידש בר קפרא כשאמר וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת, והרי תָּנִינָא במשנה (לעיל מג:) בדברי רבי מאיר, 'וְהַיּוֹם חָמֵשׁ'. והיינו, שגם ביום הכפורים השוה לשבת סדרו מערכה עבור האיברים שנותרו מערב יום הכפורים, ומה הוסיף בר קפרא על דבריו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אִיצְטְרִיךְ – בר קפרא הוצרך לומר 'ואפילו בשבת', משום שאם לא היה אומר כן, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, דְּהָנֵי מִילֵּי, שעושים מערכה ביום הכפורים לאיברים שנותרו מערב יום הכפורים, הוא רק הֵיכָא [–באופן] דְּחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת – ביום ראשון, שדווקא באופן זה הקטרת האיברים שנותרו משבת מותרת, משום דְּחֻלְּבֵי שַׁבָּת קְרִבִין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲבָל אם חל יום הכפורים בְּאֶמְצַע שַׁבָּת – באמצע השבוע לֹא היו מסדרים מערכה נפרדת לצורך האיברים כיון שאין להקטירם ביום הכפורים, וכמו כן אין מסדרים בשבת מערכה להקטיר עליה איברים שנותרו מערב שבת. קָא מַשְׁמַע לָן, שגם בשבת עושים מערכה נפרדת לאיברים שנותרו מערב שבת.

אָמַר רָבָא, מַאן דְּאֵי דְּלֵא חָיֵישׁ לְקִמְחֵיהּ – מי הוא זה שאינו חושש לקמח שהוא טוחן, לראות האם הוא מוציא קמח או סובין. כלומר, אינו משגיח על הדיבור שמוציא מפיו. כלומר, רבא תמה על דברי המקשן שהקשה על בר קפרא ממה שנאמר במשנה 'והיום חמש', הָא בְּכָל יוֹם תְּנַן – הרי רבי מאיר אמר בפירוש במשנה 'בכל יום היו שם ארבע מערכות', והיינו, שכל יום היתה מערכה נפרדת לצורך איברים שנותרו, ואף שבת בכלל. מסיקה הגמרא: קַשְׁיָא – אכן קושיא היא.

הגמרא מביאה שיטה נוספת בדין הקרבת איברים שנותרו מערב שבת: וּפְלִינָא בר קפרא ורבא הסוברים שאף בשבת עושים מערכה נפרדת לאיברים שנותרו מאתמול, על שיטתו דְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר תְּחִילָּתוֹ של הקרבת התמיד, דהיינו שחיטתו והקרבתו דּוֹחֶה את השבת, אבל סוֹפוֹ של הקרבת התמיד, דהיינו הקרבת אבריו שנותרו מערב שבת, אֵינוֹ דּוֹחֶה את השבת, ומה שנאמר במשנה שבכל יום היו ארבע מערכות, היינו בכל יום מלבד שבת. הרי שרב הונא סובר שהקטרת איברי תמיד של ערב שבת אינה דוחה שבת, ושלא כשיטת בר קפרא ורבא.

הגמרא מפרשת את דברי רב הונא: גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא, תָּמִיד תְּחִילָּתוֹ דּוֹחֶה סוֹפוֹ אֵינוֹ דּוֹחֶה. שואלת הגמרא: מַאי – לענין מה אמר רב הונא 'סופו אֵינוֹ דּוֹחֶה'. משיבה הגמרא: רַב חִסְדָּא אָמַר, כוונת רב הונא היא, שסופו דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה – אינו נעשה בטומאה. וכך מתפרשים דברי רב הונא, תחילתו, דהיינו שחיטתו וזריקת דמו, דוחה את הטומאה. אבל סופו, דהיינו הקטרת איבריו, אינם דוחים את הטומאה. אמנם שבת נדחית גם מפני הקרבת איברי העולה. (ורבא) [וְרַבָּה] אָמַר, סופו דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה, וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת – אם נשחט בערב שבת, אין האיברים שנותרו קריבים בשבת. וכך מתפרשים דברי רב הונא, תחילתו, דהיינו תמיד של שבת, שחיטתו וזריקת דמו והקטרתו, דוחה את השבת. אבל סופו, דהיינו הקטרת איברים שנותרו מערב שבת, אינם דוחים את השבת. אמנם טומאה נדחית גם מפני הקרבת איברי העולה שנותרו.

הגמרא דנה בביאורים שנאמרו בדברי רב הונא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי (לרבא) [לְרַבָּה], לְדִידָךְ – לדבריך קַשְׁיָא, וּלְדִבְרֵי רַב חִסְדָּא קַשְׁיָא. ומבאר אביי את דבריו: לְדִידָךְ קַשְׁיָא, מַאי שְׁנָא – מדוע כאן, בטוּמְאָה, אתה סובר שנדחית מחמת הקטרת איברים, משום דִּכְתִיב בה (במדבר כט ב) 'תַּשְׁמִרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ', ונלמד מכך שנעשה וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה, אם כן, לענין שַׁבָּת נַמִּי, יש לדרוש, 'בְּמוֹעֲדוֹ', וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת. וְכֵן לְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא, מַאי שְׁנָא שַׁבָּת שנדחית, משום דִּכְתִיב 'בְּמוֹעֲדוֹ', והיינו אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת, אם כן, לענין טוּמְאָה נַמִּי יש לדרוש, 'בְּמוֹעֲדוֹ', וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה.

אָמַר לֵיהּ – תירץ רבה לאביי, לֹא לְדִידִי קַשְׁיָא, וְלֹא לְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא. ומבאר רבה את דבריו: לְדִידִי לֹא קַשְׁיָא, כיון שיש להשוות את דין סוֹפוֹ של התמיד כִּתְחִילָּתוֹ, ומשום כך,

---

ידועה דעתי, שאינה נוחה מקניות של שערס [=מניות] וכיוצא בזה, ובנוגע לפועל יתייעץ עם ידידיו שעל אתר.

ממכתב, ט"ז סיוון, תשכ"ב

אבל מהאי גיסא — דפתח לא. ואף על גב דצד מערבי הוא. הכי גרסינן: **אומר** היה ר' **מאיר איברי עולה שניתותרו כו'** — ולא גרסינן עולת חול, דאי גרסינן ליה — מאי תנינא דקא פריך ליה? הא אתא לאשמועינן שבת. ואם תאמר הכי פריך ליה: בכל יום תנן, ואפילו בשבת. דהא הדר פריך ליה תו אפילו בשבת פירכא אחרינא. **מאי קא משמע לן** — דקאמר עושה להן מערכה בחול — תנינא: בכל יום היו שם ארבע מערכות, וחדא מינייהו לאיברים שניתותרו. **לפסולין** — הנך דאם עלו לא ירדו. **שמשלה בהן האור** — דמההיא שעתא נעשו לחמו של מזבח. **תנינא היום חמש** — והרי יום הכפורים כשבת, וקתני דאיברי תמיד של ערב יום הכפורים עושה להן מערכה ביום הכפורים. **בכל יום** — היו ארבע מערכות תנן, ואפילו שבת במשמע. **ופליגא דרב הונא** — אדבר קפרא ואדרבא, דאמר בכל יום דמתניתין דווקא הוא, ואפילו בשבת. דרב הונא סבר: בכל יום — לבר משבת. תחילתו דוחה — תמיד של שבת נשחט בשבת וקרב בשבת. **סופו אינו דוחה** — תמיד של ערב שבת אין אבריו נקטרין משתחשך, אלא מעלן מבעוד יום. **הכי גרסינן: גופא אמר רב הונא כו'. מאי אינו דוחה** — אינו דוחה את הטומאה הקטר חלבים ואימורין אלא זריקת דמו בלבד. לישנא אחרינא: תחילתו — הקטר חלבים, סופו — איברים שניתותרו מבערב, וזה שמעתי. והראשון נראה בעיני.

טומאה

אבל דהאי גיסא ודהאי גיסא אימא לא צריכא — נהי דמסיק הכא דאפילו דהאי גיסא ודהאי גיסא כשר — הני מילי דיעבד, אבל לכתחילה — בעינן כנגד הפתח, כדמשמע בזבחים ריש פרק "קדשי קדשים" (נח,א). ואם תאמר: מאי איצטריך קרא למימר דלא מעכב? אי שקיל להו שלא כנגד הפתח — מהיכא תיתי עיכובא, והלא לא שנה עליו הכתוב לעכב? ואי מדכתיב "חוקה", לרבי יהודה דאמר (לקמן ס,א) לא קאי חוקה אלא אדברים שנעשים בבגדי לבן בפנים — למה לי קרא? ויש לומר: כיון דהוי צורך פנים — כפנים דמי, מידי דהוה אקטורת שחפנה קודם שחיטת הפר, דלא עשה ולא כלום אפילו לרבי יהודה, דצורך פנים כפנים דמי.

אבל לא משלה בהן האור לא — לאו דווקא פסולין, הוא הדין אפילו כשרין, אי לא משלה בהן האור — לא. דקאמר: "עולת שבת בשבתו" ולא עולת חול בשבת. ומקשים: והאמר בפרק קמא דשבת (כ,א) "בכל מושבותיכם" — למישרי איברים ופדרים הוא דאתא, ועל כרחך היינו איברים ופדרים דחול, דאי של שבת — מעולת שבת בשבתו נפקא. ותירץ הרב רבי יוסף פור"ת זצ"ל: דלמישרי איברים ופדרים — היינו של שבת, דאי מעולת שבת בשבתו — דהיא מיירי בשחיטה וזריקה. ולא נהירא לרבינו יצחק: דאם כן היכי גמרינן מיניה בפרק "אלו קשרים" (שם קיד,א) דחלבי שבת קריבין ביום טוב או ביום הכפורים? ואי קרא בשחיטה וזריקה איירי — אטו קרבן שבת נשחט ביום טוב וביום הכפורים? אלא, על כרחך אהקטרת תמיד דשבת דרשינן גופיה מקרא, כדדרשינן בפרק "אלו דברים" (פסחים סו,א) "עולת שבת על עולת התמיד" — מכלל דתמיד דחי שבת. ומסתמא בכל קרבנותיו קאמר, ומיתורא ד"בשבתו" דרשינן חלבי שבת קריבין ביום טוב או ביום הכפורים, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: אם נאנסו ולא שחטו תמיד של שבת ושחטו אותו ביום הכפורים, ולמר ביום טוב, היכא דחל יום הכפורים או יום טוב אחר השבת. אבל בתר דנפקא לן מ"לא תבערו" למישרי איברים ופדרים בתמיד של שבת — מהשתא מוקמינא קרא ד"עולת שבת בשבתו" אף לאיברים ופדרים, לומר דחלבי שבת קריבין ביום הכפורים או ביום טוב, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וצריך לומר לפירושו כמו כן דמודה הוא דאפילו דחול שרי בשבת, היכא דמשלה בהן האור, כדמשמע בשמעתין לכולי עלמא. ולכל הפירושים נראה לי דוחק שאנו צריכין לפרש ולשנא קמא דהכא דקאמר לא נצרכה אלא לפסולין — דפסולין דנקט לאו דווקא, והוא הדין כשרין, אלא דבכשרין לא איצטריך לאשמועינן. ונראה לי דהא דאמר ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביום טוב — היינו בליל שבת או בליל יום טוב, דלא ניתנו שבת ויום טוב לדחות בההיא שעתא אצל שום קרבן, והא דאמר למישרי איברים ופדרים הוא דאתא — איכא לאוקמי קרא לדמיסתבר דהיינו סמוך לבקר, כי מסדר מערכה דיומיה. וכיון דבלאו הכי מבעיר את המערכה לצורך תמידין דיומא — אמרינן דקרא ד"לא תבערו" אתא למישרי איברים ופדרים דחול שניתותרו, ואפילו לא משלה בהן האור כשרין, ללישנא קמא דהכא ופסול במשלה בהן האור. ולאיכא דאמרי אחד כשירה ואחד פסולה — דווקא משלה בהן האור. והא דאמר חלבי שבת קריבין ביום הכפורים וביום טוב — היינו אפילו בתחילת הלילה מעלן ומקטירן, מה שאין כן בעולת חול ביום הכפורים וביום טוב.

תחילתו דוחה וסופו אינו דוחה רב חסדא אמר דוחה את השבת כו' — פירש רש"י: תחילתו — תמיד שחיטה וזריקה דוחה את הטומאה, סופו — דהיינו הקטרתו אינו דוחה הטומאה. אבל שבת דוחה אפילו סופו. ורבה אמר: תחילתו דוחה, תמיד של שבת שחיטה וזריקה דוחה את השבת וקרב בשבת, סופו — תמיד של ערב שבת אינו דוחה, דאין איברים נקטרים משתחשך, אלא מעלן מבעוד יום. וזה הפירוש תופש עיקר. והקשה רבינו יצחק: דהתנן בפרק "כיצד צולין" (פסחים עו,ב) חמשה דברים באין בטומאה, ועל כרחך אפילו הקטרת אימורים קאמר, מדקאמר: ואינן נאכלין בטומאה — מכלל דכל השאר בא בטומאה, שחיטה וזריקה והקטרה. ועוד: דהקתני בהדייהו עומר — דהיינו הקטרה. ולעיל נמי בפרק קמא (ו,א) אמרינן: היה מקריב מנחת פרים ואילים וכבשים ונטמאת בידו וכו', עד: אומרים לו הוי פקח ושתוק. אלמא: הקטרה היא בטומאה! מיהו, יש לומר: דלא קשה דהקטרת קומץ דמנחה במקום זריקת דם דזבח, וכי היכי דזריקה דוחה טומאה — הכי נמי הקטרת קומץ. כדאמר בזבחים בפרק קמא (יג,ב) מקטיר נמי היינו זורק. ומאין נאכלין בטומאה — ניחא, דיש לומר דנקט לישנא דשייך בכולהו, דכולהו אין נאכלין בטומאה אבל לענין הקטרה — יש מהן שנקטרת בטומאה כגון מנחת העומר. ומיהו, קשה: דרב חסדא מפרש למילתא הכל בתמיד דכל יומא ויומא תחילתו שחיטה וזריקה דוחה הטומאה סופו אינו דוחה טומאה — דהיינו הקטרה, ולא מיירי באיברים שניתותרו. ורבה מפרש תחילתו דוחה שבת תמיד דשבת סופו אינו דוחה איברים שניתותרו. ועוד: מאי קאמר תחילתו דוחה שבת שחיטה וריקה — אפילו סופו נמי דחי שבת הקטרה דתמיד דשבת! ועוד: דלרבה דתחילתו דוחה

שבת

אֲבָל מֵהַאי גִּיסָא וּמֵהַאי גִּיסָא אֵימָא לָא - צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: אֵיבְרֵי עוֹלָה שֶׁנִּתּוֹתְרוּ - עוֹשֶׂה לָהֶן מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְסוֹדְרָן, וַאֲפִילּוּ בַּשַּׁבָּת. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תְּנִינָא: בְּכָל יוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע מַעֲרָכוֹת! - אָמַר רַבִּי אָבִין: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִפְסוּלִין. וְדַוְקָא שֶׁמְּשֻׁלָּה בָּהֶן הָאוּר, אֲבָל לֹא מְשֻׁלָּה בָּהֶן הָאוּר - לֹא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֶחָד כְּשֵׁירִין וְאֶחָד פְּסוּלִין, אִי מְשֻׁלָּה בָּהֶן הָאוּר - אִין, וְאִי לָא - לָא. "וַאֲפִילּוּ בַּשַּׁבָּת". תְּנִינָא: וְהַיּוֹם חָמֵשׁ! - אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לְהִיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת, דְּחֻלְּבֵי שַׁבָּת קְרֵבִין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲבָל בְּאֶמְצַע שַׁבָּת - לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רָבָא: מַאן הַאי דְּלָא חָיֵיש לְקַמְחֵיהּ? הָא "בְּכָל יוֹם" תְּנַן! - קַשְׁיָא. וּפְלִיגָא דְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר: תְּחִילָּתוֹ - דּוֹחֶה, סוֹפוֹ - אֵינוֹ דּוֹחֶה. גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא: תָּמִיד, תְּחִילָּתוֹ - דּוֹחֶה, סוֹפוֹ - אֵינוֹ דּוֹחֶה. מַאי אֵינוֹ דּוֹחֶה? רַב חִסְדָּא אָמַר: דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה, וְרָבָא אָמַר: דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לְרָבָא: לְדִידְךָ קַשְׁיָא, וּלְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא. לְדִידְךָ קַשְׁיָא: מַאי שְׁנָא טוּמְאָה - דִּכְתִיב "בְּמֹעֲדוֹ" וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה, שַׁבָּת נַמִּי - "בְּמֹעֲדוֹ" וַאֲפִילּוּ בַּשַּׁבָּת! וּלְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא: מַאי שְׁנָא שַׁבָּת דִּכְתִיב "בְּמֹעֲדוֹ" אֲפִילּוּ בַּשַּׁבָּת, טוּמְאָה נַמִּי: "בְּמֹעֲדוֹ" וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה! - אֲמַר לֵיהּ: לָא לְדִידִי קַשְׁיָא, וְלָא לְרַב חִסְדָּא קַשְׁיָא. לְדִידִי לָא קַשְׁיָא; סוֹפוֹ - כִּתְחִילָּתוֹ,

טומאה

דלמישרי איברים ופדרים הוא דאתא — במשלה בהן האור. ואם כן הא דקאמר הכא ללישנא קמא דווקא משלה בהן האור, ודווקא פסולין, אבל כשרין לא — לא בעי למימר אבל כשרין אפילו לא משלה בהן האור, אלא הכי קאמר: אבל כשרין לא איצטריך למימר דשרי היכא דמשלה בהן האור. ומיהו, אפילו ללישנא קמא לא שרי אפילו בכשרים אלא במשלה בהן האור דווקא. ומיהו, יכולני ליישב שלא יקשה לפירוש הרב פורת: דודאי אי לא הוה כתב קרא ד"לא תבערו" למישרי איברים ופדרים מקרא ד"עולת שבת בשבתו" לא הוה דרשינן אלא שחיטה וזריקה דמעבבי, אבל הקטרה — לא, כיון דיכולין להמתין עד הלילה. והא דכתיב "עולת שבת בשבתו" — הוה דרשינן ליה הכי: אם נאנסו ולא שחטו תמיד של שבת ושחטו אותו ביום הכפורים, ולמר ביום טוב, היכא דחל יום הכפורים או יום טוב אחר השבת. אבל בתר דנפקא לן מ"לא תבערו" למישרי איברים ופדרים בתמיד של שבת — מהשתא מוקמינא קרא ד"עולת שבת בשבתו" אף לאיברים ופדרים, לומר דחלבי שבת קריבין ביום הכפורים או ביום טוב, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. וצריך לומר לפירושו כמו כן דמודה הוא דאפילו דחול שרי בשבת, היכא דמשלה בהן האור, כדמשמע בשמעתין לכולי עלמא. ולכל הפירושים נראה לי דוחק שאנו צריכין לפרש ולשנא קמא דהכא דקאמר לא נצרכה אלא לפסולין — דפסולין דנקט לאו דווקא, והוא הדין כשרין, אלא דבכשרין לא איצטריך לאשמועינן. ונראה לי דהא דאמר ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביום טוב — היינו בליל שבת או בליל יום טוב, דלא ניתנו שבת ויום טוב לדחות בההיא שעתא אצל שום קרבן, והא דאמר למישרי איברים ופדרים הוא דאתא — איכא לאוקמי קרא לדמיסתבר דהיינו סמוך לבקר, כי מסדר מערכה דיומיה. וכיון דבלאו הכי מבעיר את המערכה לצורך תמידין דיומא — אמרינן דקרא ד"לא תבערו" אתא למישרי איברים ופדרים דחול שניתותרו, ואפילו לא משלה בהן האור כשרין, ללישנא קמא דהכא ופסול במשלה בהן האור. ולאיכא דאמרי אחד כשירה ואחד פסולה — דווקא משלה בהן האור. והא דאמר חלבי שבת קריבין ביום הכפורים וביום טוב — היינו אפילו בתחילת הלילה מעלן ומקטירן, מה שאין כן בעולת חול ביום הכפורים וביום טוב.

כמדומה לי כבר עוררתיו על-דבר ההכרח לקבוע לימוד בתורת החסידות ובפרט בנדון דידיה שכדברי רבנו הזקן באגרת הקודש שלו סגולה הוא להולדת בנים.

ממכתב ח' סיוון, תשי"ט

שבת — היינו אפילו סופו הקטרתו. ולרב חסדא תחילתו דוחה טומאה — היינו דווקא שחיטה וזריקה! וליכא למימר דלרבה נמי תמיד דשבת תחילתו דוחה שבת — שחיטה וזריקה, סופו — הקטרתו, אינו דוחה, דהאמר בפרק "אלו דברים" (פסחים סח,ב): בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואימורים כשרים כל הלילה, ואין ממתין להם עד שתחשך. ועוד: מאי קאמר רבה שבת תחילתו לאו בר מידחי שבת הוא — סופו נמי לא דחי, ואי סופו אין דחי דקאמר אפילו בתמיד דשבת מאי קאמר דלאו בר מידחי שבת הוא? הא בר מידחי שבת הוא! על כן נראה לרבינו יצחק פירוש שני שפירש רש"י: תחילתו וסופו — הכל על הקטר חלביו קאי, וקאמר רב חסדא: הקטר חלביו שלא ניתותרו — דוחין טומאה, סופו — איברים שניתותרו אינן דוחין הטומאה, לעשות להם מערכה בפני עצמן ולהקטיר בטומאה, אלא מקטירן בטומאה על המערכה גדולה, דכיון דטמאים הן אינן דוחין הטומאה, דלא חשיב כתמיד דיומיה ודוחה את השבת, כדגמרינן (שבת כ,א) מ"בכל מושבותיכם" ועושין להם מערכה בפני עצמן — כיון דכשירים הן. ורבה סבירא ליה: תחילתו דוחה את השבת — איברים דתמיד דיומיה, סופו — איברים שניתותרו, אינן דוחין שבת לעשות מערכה בפני עצמן, אפילו אם הן טהורין. אבל דוחה את הטומאה, אם ניתותרו בחול עושין להם מערכה בפני עצמן, ומקטירן בטומאה. והיינו פלוגתא, דלעיל קאמר אפילו פסולין עושין להם מערכה בפני עצמן ואפילו בשבת והיינו פלוגתא דרב הונא בין לרבה בין לרב חסדא. ורבה דאמר סופו אינו דוחה שבת לית ליה פירכא דרבה, דאמר בכל יום תנן, אלא סבירא ליה לבר משבת, ומה שכתב רש"י הראשון עיקר — נראה כי הוקשה לו על פירוש שני דקאמר תחילתו דעיקר כפרה ואי אאיברים קאמר — הני לאו עיקר כפרה נינהו. ומיהו, לא קשה, דבהקטרה נמי איכא כפרה, ועיקר כפרה קרי לתמיד דיומיה. וגדולה מזו אמרינן לעיל בפרק שני (כז,א): איצטריך, סלקא דעתך אמינא כיון דעבודה דלא מעכבא כפרה היא כו', אבל הפשט וניתוח דמעכבא כפרה — בעי כהונה, אלמא: אפילו הפשט וניתוח קרי עיקר כפרה לגבי נתינת אש דהדיוט, אף על גב דעיקר כפרה בדם היא. כל שכן בהקטרה דיומיה, ניחא דקרי ליה עיקר כפרה לגבי איברים דניתותרו.

כי פליגי דאחתה אארעא וכבייה אביי אמר חייב — הקשה רבינו שמחה: דאמר לעיל (מד,ב) נתפזר הימנה קב גחלים — מכבדן לאמה, ופירש רש"י: לאמת המים שבעזרה. וקשה לאביי. ופירש: דלאמה דלעיל — אין זה אמת המים אלא מקום הוא. ולי נראה דלא קשיא, דלא מיחייב, משום דכיון דבמתכוין חותה בשל ארבעה קבין ומערה לשל שלשה קבין, ונתפזר מהן קב, ומה שנתפזר אינו עומד לאוספן — אפילו אביי מודה כיון דאינתיק אינתיק. אבל אש דמחתה ודמנורה מיירי דאחתה אארעא, ובכלי, וחזי למצותה — ולהכי חייב לאביי. ולרבא פטור — דלא מיחייב אלא או בראש המזבח, או אפילו למטה היכא דקאי לאהדוריה, כמו המוריד גחלת וכיבה דחויא לאהדורה. ושוב מצאתי בתוספות תמיד של רבי ברוך ברבי יצחק שהקשה הקושיא, ותירץ כמו שתירצתי. עוד תירץ: דמכבדן לאמה — לאחר שכבו. וכתב שרבינו נסים זצ"ל הקשה אותה במגילת סתרים, וזהו לשונו: הא גחלים קדושים הן, כדתנן (חגיגה כג,ב): הוסיף רבי עקיבא הסלת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן — פסל את כולן. ואם כן איך מכבדן לאמה? והלא מפסיד קדשים! ותירץ דבירושלמי מקשה זאת הקושיא, בפרק בתרא דחגיגה, והכי גרסינן התם: תינח קטורת ולבונה, גחלים מאי? פירוש: אמאי פסל את כולן? והלא אינם קדושים! אמר רבי בון בר רב כהנא: תיפתר בגחלים של יום הכפורים, שבמה שהוא חותה את כולן הוא מכניס, אבל גחלים של כל יום — לא, כההיא דתנינן: נתפזר הימנה קב גחלים — מכבדן לאמה. פירוש: גחלים של יום הכפורים בכלי שחותה בו הוא מכניס, להכי הכלי מצרפן. אבל מחתה של כסף שאין בליין — לא מצרפן להו, ואינן קדושים, ולכן מכבדן לאמה. ומיהו, רבינו ברוך פירש פירוש הירושלמי בענין אחר: דבעי למה פסל את כולן. והלא אינו צריך לכלי, שהרי נתפזר מהן קב גחלים. ואפילו למאן דאמר בחגיגה (כד,א) דכלי מצרף אפילו שאין צריך לכלי — היינו למאן דאמר צירוף דאורייתא, דאז הוסיפו חכמים אפילו שאין צריך לכלי. אבל למאן דאמר צירוף דרבנן — לא, ובדמוכח בפרק "הקומץ רבה" (מנחות כד,א) ומשני: בשל יום הכפורים, שהיו כולם קדושים, והוא הדין דהוה מצי לתרוצי במחתה שניה של שלשה קבין, שמאותה לא נתפזר כלל. ורבינו תם משיב להרב רבי יעקב ישראל בענין אחר: דלכך מכבדן לאמה — דכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת. ולא מיקדשי הנך גחלים. וקשה: דאם כן תקשה מכאן למאן דאמר פרק "לולב וערבה" (סוכה מט,ב) כלי שרת מקדשין שלא מדעת! מיהו, בפרק קמא דמנחות (ז,א) דייק רבי יוחנן מברייתא: זאת אומרת כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת. ושמע סבור כההיא ברייתא. והכי נמי אין לומר דמחתה ראשונה של ארבעה קבין לא היתה כלי שרת — דהא כתיב "ולקח מלא המחתה גחלי אש" — משמע שהיתה כלי שרת, ולא יתכן לומר דווקא דיום הכפורים קדושה, דביום כפור כתיב קרא, ועוד: כיון דהוו על המזבח — מקדש את הראוי לו, ודוחק לומר דהיינו דווקא בקרבנות.

הדרן עלך טרף בקלפי

טומאה דתחילתו בר מידחי טומאה הוא, אם אין כהן טהור לזרוק דמו. **שבת דתחילתו** — דתמיד, דערב שבת לאו בר מידחא שבת, שהרי בין הערבים נשחט, ודם נפסל בשקיעת החמה. **דחויה היא בציבור** — בקושי הותרה, וכל כמה דאפשר — מהדרינן אטהורין. **המכבה אש מחתה ומנורה** — לאחר שחתה גחלים למחתה או למנורה כיבן. **חייב** — משום "לא תכבה". **איניתיק למצותה** — לשום למחתה, ותו לא קרינן ביה אש המזבח. **דכבייה בראשו** של מזבח — לאחר שניתקה ממערכתה.

הדרן עלך טרף בקלפי

טומאה דתחילתו בר מידחי טומאה הוא - סופו נמי דחי, שבת דתחילתו לאו בר מידחא שבת הוא - סופו נמי לא דחי. לרב חסדא לא קשיא; סופו כתחילתו (תחילתו) לית ליה, שבת דהותרה היא בציבור - סופו נמי דחי. טומאה, דדחויה היא בציבור, תחלתו דעיקר כפרה - דחי, סופו דלאו עיקר כפרה - לא דחי. איתמר, המכבה אש מחתה ומנורה, אביי אמר: חייב, רבא אמר: פטור. דכבייה בראשו של מזבח - דכולי עלמא לא פליגי דחייב. כי פליגי - דאחתיה אארעא וכבייה. אביי אמר: חייב, אש המזבח הוא. רבא אמר: פטור, כיון דנתקה - נתקה. אלא הא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה וכיבה - חייב, כמאן - כאביי? - אפילו תימא כרבא, התם לא איניתיק למצותה, הכא איניתיק למצותה. איבא דאמרי: דאחתיה אארעא וכבייה - דכולי עלמא לא פליגי דפטור, כי פליגי - דכבייה בראשו של מזבח. אביי אמר: חייב, אש המזבח הוא. רבא אמר: פטור, כיון דנתקה - נתקה. אלא הא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה וכיבה - חייב, כמאן? לא כאביי ולא כרבא! - התם לא איניתיק למצותה, הכא - איניתיק למצותה.

הדרן עלך טרף בקלפי

זה-עתה באנו מימי מתן תורה, . . שאז הנגלה שבתורה ניתן בנסתר והנסתר דתורה ניתן בנגלה, עד שרואים **כל** העם, והרי הימים צריכים להיות נזכרים ונעשים.

ממכתב, ט"ז סיוון, תשכ"ב

לענין דחיית **טוּמְאָה**, **דִּתְחִילָּתוֹ** של תמיד זה עליו אנו דנים, **כַּר מִידְחָא טוּמְאָה הוּא**, שהרי אם אין כהן טהור שיזרוק את הדם, כהן טמא זורק את הדם, ואם כן, **סוֹפוֹ**, דהיינו הקטרת איבריו, **נַמִּי דָּחֵי** את הטומאה. אבל דין דחיית **שַׁבָּת**, **דִּתְחִילָּתוֹ** של תמיד זה **לָאו כַּר מִידְחָא שַׁבָּת הוּא**, שהרי כבר נשחט בערב שבת, וגם נזרק דמו לפני שבת, **סוֹפוֹ נַמִּי לֹא דָּחֵי** את השבת.

וכן **לְרַב חִסְדָּא לֹא קַשְׁיָא**, משום **שסוֹפוֹ כִּתְחִילָּתוֹ** (תחילתו) **לֵית לֵיהּ** – הוא אינו סובר שצריך להשוות את דין ההקטרה לדין השחיטה. ולכך, איסור **שַׁבָּת**, **דְּהוּתְּרָה הִיא בְּצִיבּוּר** – שלגבי קרבן ציבור הוא בגדר 'הותרה', **סוֹפוֹ נַמִּי דָּחֵי** את השבת, ואפילו הקטרת איברי תמיד של ערב שבת דוחים איסור שבת. אבל איסור **טוּמְאָה**, **דְּדְחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר** – שלגבי קרבנות ציבור היא רק בגדר 'דחויה', אם כן, דווקא **תְּחִלָּתוֹ**, **דְּעִיקַּר כַּפָּרָה** הוא, שהרי הכפרה תלויה בשחיטה ובזריקה, **דָּחֵי** את הטומאה, אבל **סוֹפוֹ**, **דְּלָאו עִקַּר כַּפָּרָה** הוא, **לֹא דָּחֵי** את הטומאה, ולכך אין מקריבים את האיברים בטומאה.

הגמרא דנה באיסור ציבוי שנאמר לגבי אש של מזבח החיצון (ויקרא ו ו) 'אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה', האם כלול בזה אף ציבוי גחלים של קטורת ומנורה: **אִיתְּמַר**, **הַמְּכַבֶּה אֵשׁ** [–גחלים] שחתה לצורך **מַחְתָּה וּמְנוֹרָה**. **אַבַּיֵי אָמַר**, **חַיָּיב** מלקות, משום שעבר על הלאו של 'לא תִכְבֶּה', **וְרָבָא אָמַר**, **פָּטוּר**.

ומבארת הגמרא את מחלוקתם: **דְּכִבְיֵיהּ** את הגחלים אחר שחתה אותם כשהם עדיין **בְּרֹאשׁוֹ** שֶׁל **מִזְבֵּחַ**, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** [–אביי ורבא] **לֹא פְּלִיגֵי** בזה, ואפילו רבא מודה **דְּחַיָּיב**, כיון שעדיין הם נחשבים 'אש המזבח'. **כִּי פְּלִיגֵי**, באופן **דְּאַחְתֵּיהּ אַאַרְעָא וְכַבְיֵיהּ** – כשכיבה את הגחלים לאחר שהורידם מהמזבח. **אַבַּיֵי אָמַר חַיָּיב**, משום שאף לאחר הורדתם מהמזבח, **אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ הוּא**. **וְרָבָא אָמַר פָּטוּר**, **כֵּיוָן דְּנִתְּקָהּ נִתְּקָהּ** – כיון שניתק את האש והורידה מהמזבח, ניתק אותה בזה מכלל 'אש המזבח', וממילא אינה בכלל הלאו של 'לא תכבה' שנאמר על אש המזבח.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה כַּר אֲבוּהַּ**, **הַמּוֹרִיד נַחֶלֶת מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְכִבָּהּ חַיָּיב**, **כְּמַאן** – כשיטת מי סובר רבה בר אבוה, **לֹא אִינְתִּיק** הגחלת **לְמִצְוָתָהּ**, ומשום כך היא עדיין בכלל 'אש המזבח' אף לאחר שהורדה לארץ. אבל **הָכָא** – בדברי אביי ורבא, **אִינְתִּיק לְמִצְוָתָהּ**, וכבר אינה בכלל 'אש המזבח', ואין בה איסור כיבוי האמור דווקא באש המזבח. **הדרן עלך טרף בקלפי**

רבה בר אבוה, וכי נעמיד שסובר רק **כְּאַבַּיֵי**, שאמר שגם גחלת שהורידו אותה מעל גבי המזבח לרצפה היא עדיין בכלל אש המזבח וחייב על כיבויה. משיבה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – אפילו אם תאמר שרבה בר אבוה סובר **כְּרָבָא** בדין כיבוי אש מחתה ומנורה, אין זה סתירה לדבריו, כיון שיש לחלק בין המקרים. והיינו, **הָתָם** – בדברי רבה בר אבוה, המכבה חייב משום שהגחלת **לֹא אִינְתִּיק לְמִצְוָתָהּ** – לא נותקה והורדה מהמזבח לצורך מצוה אחרת, אלא הורדה סתם, לכך היא בכלל אש המזבח אף לאחר הורדתה, אבל **הָכָא** – בדברי רבא שהמכבה פטור, היינו משום **שאִינְתִּיקָה לְמִצְוָתָהּ** – ניתוק הגחלים והורדתם מהמזבח נעשה לצורך קיום מצוה אחרת של לקיחת גחלים מהמזבח למחתה או למנורה, וצורך זה גורם שאין הגחלים בכלל אש המזבח.

הגמרא מביאה דרך אחרת בביאור מחלוקת אביי ורבא: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו שמועה זו באופן אחר, **דְּאַחְתֵּיהּ** לגחלים **אַאַרְעָא וְכַבְיֵיהּ**, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי**, ואפילו אביי מודה **דְּפָטוּר** כיון ששוב אין עליהם שם אש המזבח. **כִּי פְּלִיגֵי**, **דְּכַבְיֵיהּ בְּרֹאשׁוֹ** שֶׁל **מִזְבֵּחַ**, לאחר שניתקה ממערכתה. **אַבַּיֵי אָמַר חַיָּיב**, כיון שעדיין **אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ הוּא**, וגם על אופן זה נאמר 'לא תִכְבֶּה'. **וְרָבָא אָמַר פָּטוּר**, **כֵּיוָן דְּנִתְּקָהּ** לגחלת מעל גבי המזבח והניחה בתוך המחתה, **נִתְּקָהּ** בזה משם 'אש המזבח' על אף שהוא עומד בראש המזבח, ולכך אינם בכלל איסור 'אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה'.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה כַּר אֲבוּהַּ הַמּוֹרִיד נַחֶלֶת מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְכִבָּהּ חַיָּיב**, הרי לפי לשון זו קשה, **כְּמַאן** – כשיטת מי סובר רבה בר אבוה, הרי לבאורה אינו סובר **לֹא כְּאַבַּיֵי וְלֹא כְּרָבָא**, שהרי שניהם מודים שגחלת שהורדה לרצפה אינה בכלל 'אש המזבח' ואין בה איסור כיבוי. מיישבת הגמרא: **הָתָם** – בדברי רבה בר אבוה, **לֹא אִינְתִּיק** הגחלת **לְמִצְוָתָהּ**, ומשום כך היא עדיין בכלל 'אש המזבח' אף לאחר שהורדה לארץ. אבל **הָכָא** – בדברי אביי ורבא, **אִינְתִּיק לְמִצְוָתָהּ**, וכבר אינה בכלל 'אש המזבח', ואין בה איסור כיבוי האמור דווקא באש המזבח. **הדרן עלך טרף בקלפי**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון תשכ"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ו סיון, בו שואל ע"ד בן אחיו שי' הרוצה ללמוד שנים אחדות בישיבה, והשאלה אם יכנס אחרי כן בקבוץ דתי וכו'.

ולדעתי כיון שהענין נוגע לאחרי שילמוד משך זמן בישיבה, לימוד תורתנו הק' תורת חיים, אשר כדברי רבנו הזקן בספר תניא קדישא שלו, שהתורה נקראת בשם לחם ומזון הנפש, וע"י הלימוד כדבעי, מתאחדת עם נפש הלומד והיו לאחדים, ונעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא וכו' (תניא פרק ה'),

הרי עפי"ז אין כדאי להחליט עתה מה שיעשה לאחרי לימוד האמור, שהרי התקוה ע"פ האמור שיתעלה ע"י לימוד זה, ויחליט בהתאם למצבו אז.

התקוה חזקה אשר ידוע לכ' פרשת ימי י"ב וי"ג תמוז גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

ויהי רצון שיתעורר ויוסיף כאו"א בעניני תורה ומצות ובהפצת היהדות ועניני' לקרוב ולרחוק ומתוך שמחה וטוב לבב.

בברכה לבשו"ט.

פרק חמישי - הוציאו לו

פרק זה עוסק בהמשך עבודת יום הכיפורים, ועניני הפרק יתחלקו לחמשה חלקים. א. ענין הקטורת הנעשית לפני ולפנים על המחתה בין בדי הארון. ב. חזרתו אצל דם הפר הנמצא על הרובד הרביעי שבעזרה, והזאתו מדמו לפני ולפנים. ג. שחיטת השעיר שעלה עליו הגורל לה', וקבלת דמו והזאתו לפני ולפנים. ד. הזאת דם הפר והשעיר על הפרוכת, וערבוב דם הפר והשעיר והזאתו על מזבח הפנימי ושפיכתו על יסוד מזבח החיצון. ה. אם אירעו קלקולים בעבודה, כגון ששינה בסדר או נשפך הדם, כיצד יעשה.

משנה

משנתינו עוסקת בהמשך ענין הקטורת. וזאת לאחר שכבר שנינו בפרק הקודם שהכהן גדול חתה במחתה גחלים ממזבח החיצון והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה: **הוֹצִיאוּ לוֹ** מלשכת הכלים **אֶת הַכַּף** ריקנית, **וְאֶת הַמַּחְתָּה** מלאה קטורת דקה מן הדקה מלשכת בית אבטינס, **חָפַן** מהקטורת שבמחתה **מְלֹא חָפְנָיו**, **וְנָתַן** הקטורת שבידיו **לְתוֹךְ הַכַּף**. כהן **הַגָּדוֹל** באיבריו היה חופן **לְפִי גָדְלוֹ**, **וְהַקָּטָן** באיבריו **לְפִי קָטְנוֹ**, **וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתָהּ**. **בָּטֵל אֶת הַמַּחְתָּה** של גחלים [המונחת על הרובד הרביעי שבעזרה] **בִּימִינוֹ**, **וְאֶת הַכַּף** שהניח בה מלא חפניו קטורת **בִּשְׂמֹאלוֹ**.

גמרא

שנינו במשנה, הוציאו לו וכו' ואת המחתה. שואלת הגמרא: וכי עתה הוציאו לו את המַחְתָּה, [הָא] תָּנָא לֵיהּ בפרק הקודם 'בָּטֵל אֶת הַמַּחְתָּה וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וְחוֹתֶהָ וְיוֹרֵד'. מתרצת הגמרא: הָתָם מה שנאמר שם 'נטל את המחתה', הכוונה לְמַחְתָּה דְּגַחֲלִים לצורך נטילתם מהמזבח, וְהָכָא מה ששנינו כאן 'הוציאו לו את המחתה', הכוונה לְמַחְתָּה דְּקִטֹּרֶת, דְּתַנְיָא, הוֹצִיאוּ לוֹ כַּף רֵיקָן מִלִּשְׁכַּת הַכֵּלִים וּמַחְתָּה גְּרוּשָׁה שֶׁל קְטֹרֶת מִלִּשְׁכַּת בֵּית אַבְטִינָס.

שנינו במשנה: חָפַן מְלֹא חָפְנָיו וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַכַּף, הַגָּדוֹל לְפִי גָדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתָהּ. שואלת הגמרא: כַּף בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לָמָּה לִי – לשם מה צריך להטריח את הכהן גדול לקחת גם כף, הרי מְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהָבִיא' אָמַר רַחֲמָנָא, ומשמע שלא הקפידה התורה שיביא דווקא על ידי כלי, אלא אפשר להביא אף בחפניו, ומשום חולשתו של כהן גדול היה לנו לומר שיוליך בחפניו למנוע ממנו טורח נשיאת הכלי.

מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר בלא כלי, דְּהֵיכִי נַעֲבִיד – כיצד נעשה שיוכל להביא את הקטורת בלא כלי, אם נאמר דְּנַעְיֵיל – שיכנס פעם ראשונה להכניס את הגחלים, וְהַדַּר נְעַיֵּיל פעם שניה להכניס את הקטורת בחפניו, הלא בְּהַבָאָה אַחַת אָמַר רַחֲמָנָא שיביא את הגחלים והקטורת וְלֹא בִּשְׁתֵּי הֲבָאוֹת, שכך נאמר (ויקרא טז יב), 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גֶּחֱלֵי אֵשׁ וגו' וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא'. ואם נאמר דנִשְׁקְלֵיהּ – שיקח לְקִטֹּרֶת בְּחוֹפְנָיו וְנַחֲתֵיהּ [לַמַּחְתָּה] עָלָהּ – ויניח המחתה של הגחלים על ידיו המלאות קטורת, וְלֵיעוּל – ויכניסם כך בהבאה אחת, הלא כִּי מָטֵי הָתָם – כשיגיע לקודש הקדשים, הֵיכִי לַעֲבִיד – כיצד יניח המחתה על הרצפה, נִשְׁקְלֵיהּ בְּשִׁינֵּיהּ וְנַחֲתֵיהּ לַמַּחְתָּה – יקח המחתה בשיניו ויניחנה, הַשְׁתָּא לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן להביא דבר בפיו, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שאין ראוי לעשות כן, הִלְכָּךְ לֹא אֶפְשָׁר אם לא על ידי כלי, וְכֵיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר, עַבְדִּינָן כִּדְאַשְׁכְּחַן בַּנְשִׂיאִים שהביאו קטורת בכף, שנאמר (במדבר ז יד) 'כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת'.

שנינו במשנה: בָּטֵל אֶת הַמַּחְתָּה בִּימִין וְאֶת הַכַּף בִּשְׂמֹאל. שואלת הגמרא: יַצִּיקָא בְּאַרְעָא וְגִיזְרָא בִּשְׂמֹאל שְׂמָיָא – האזרח למטה והגר האורח למעלה למעלה, הקטורת שהיא העיקר אותה נוטל בשמאל שאינה חשובה, והגחלים שהם רק הכשר מצוה שעל ידם מקטירים, אותם נוטל בימין החשובה. מתרצת הגמרא: זוֹ – המחתה של גחלים מְרוּבָּה שמחזקת שלשה קבין והיתה כבידה, וְזוֹ – הכף של קטורת מוּעֶטֶת שאין בה אלא מלא חפניו, ועל כן היה נוטל את המחתה הכבדה בימין, וַאֲפִילּוּ בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶן שָׁוִין וכגון אם היה כהן שחפניו גדולים ומחזיקים שלשה קבין, וּכְמַעֲשֵׂה דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית שחפניו היו מחזיקין ארבעה קבין, גם כן היה נוטל המחתה עם הגחלים בימין, כיון שרוב פעמים הגחלים היו יותר מהקטורת תיקנו שיטול את הכף בשמאל. (זוֹ חַמָּה וְזוֹ צוֹנֶנֶת). אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית, שֶׁהָיָה חוֹפֵן אַרְבַּעַת קַבִּין בִּמְלוֹא חָפְנָיו, והיה מתפאר בעצמו וְאוֹמֵר כָּל הַנְּשִׂים זֵרְדוּ, וְזֵרֵד של אִימָּא עָלָה לַגַּג – עלה למקום הגבוה ביותר, כלומר גבר על כולם ויצא משובח מכולם. מבארת הגמרא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי זרד זה מדובר בְּעַרְסָן, דהיינו תבשיל של חטים, וְכִדְרִבָּה בַּר יוֹנָתָן, דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹנָתָן אָמַר רַבִּי יְחִיאֵל, עַרְסָן יָפֶה לַחוֹלֶה, וסתם מעוברות חולות הן ותיקנו להן ערסן להברות אותן ואת עוברן, ואותו ערסן של אימו של רבי ישמעאל עלה על כולן, ולכן רבי ישמעאל היה גדול ומשובח מכולם. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי זרד זה בִּשְׁכִּכַת זֶרַע קאמר, שאין הולד נוצר מכל הטיפה אלא מן הברור והטוב שבה, ואימו של רבי ישמעאל קלטה מן החלק הברור והמשובח ביותר, וּכִדְרִבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמֵי – הקשה, כְּתִיב בשירת דוד 'בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו', ושירה זו כתובה פעמיים, בספר שמואל (ב' כב מ) כתוב 'וַתְּזִרֵנִי [חַיִל] לַמִּלְחָמָה', וכתוב ותזרני חסר אל"ף, וּכְתִיב בתהלים (יח מ) בפסוק באותו ענין '(הַמאַזְּרֵנִי) [וַתְּאַזְּרֵנִי] חַיִל לַמִּלְחָמָה' ותאזרני באל"ף. ודרש כך, אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בתחילה 'ותזרני' דהיינו זַרְיתַנִי לשון זורה, שבורר את האוכל מהפסולת, שיצרתני מן הטוב והברור שבטיפה, ועל ידי כך וְזַרְזַתָּנִי שיצאתי מזורז וחזק, וזהו 'ותאזרני', לשון חגירת כח במתניים.

אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית, פַּעַם אַחַת ביום הכיפורים יָצָא וְסִיפֵּר עִם עֲרָבִי אֶחָד בַּשּׁוּק וְנִתְּזָה צִינּוֹרָא – טיפת רוק מִפִּיו של הערבי עַל בְּגָדָיו של רבי ישמעאל, וחכמים גזרו על גוי שיהיה מטמא כזב ורוק הזב מטמא גם במשא, וכיון שנגע הרוק בבגדיו הרי הוא נושא את הרוק ונטמא, וצריך טבילה והערב שמש, ולא היה יכול לעבוד עבודה בו ביום, וְנִכְנַס יְשֵׁבָב אָחִיו וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו בכהונה גדולה, וְרָאָתָה אִמָּן שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד.

וְשׁוּב אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית, פַּעַם אַחַת ביום הכיפורים אחר יָצָא וְסִיפֵּר עִם הֶגְמוֹן אֶחָד בַּשּׁוּק וְנִתְּזָה צִינּוֹרָא מִפִּיו של ההגמון עַל בְּגָדָיו ונטמא, וְנִכְנַס יוֹסֵף (עִם) אָחִיו וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו, וְרָאָתָה אִמָּן שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד.

תָּנוּ רַבָּנַן שִׁבְעָה בָּנִים הָיוּ לָהּ לְקִמְחִית וְכוּלָּן שִׁמְּשׁוּ בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה, וכגון שאירע ברבי ישמעאל פסול כמה פעמים ובכל פעם לא היה שם אותו אחד ששימש תחילה במקומו, אָמְרוּ לָהּ חֲכָמִים, מָה עֲשִׂית שֶׁזְּכִית לְכָךְ, אָמְרָה לָהֶם מִימֵי לֹא רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי קְלָעֵי שֶׁעֲרִי, שהייתי נזהרת מאד מלגלות שיער ראשי בביתי, אף באופן שמן הדין מותר, ובשכר צניעות יתירה זכיתי לכך, אָמְרוּ לָהּ חכמים הַרְבֵּה עָשׂוּ בֵּן שנזהרו בצניעות יתירה וְלֹא הוֹעִילוּ להיות בניהם כהנים גדולים.

שנינו במשנה, חפן מלא חפניו וכו'. הגמרא דנה בדין מדיני החפינה: תָּנוּ רַבָּנַן, לענין קומץ נאמר (ויקרא ו ח) 'וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ', ולומדים מזה שצריך לקמוץ בקומץ ידו ממש וְשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כלי מִדָּה לַקּוֹמֶץ כמידת קומצו ויקמוץ בו מן המנחה. אִיבַּעְיָא לְהוּ, לענין חפינת הקטורת של יום הכיפורים מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה כלי מִדָּה לַחֲפִינָה – שיתקין כלי המחזיק כמידת מלא חפניו ויחפון בו. מבארת הגמרא את צדדי הספק: הָתָם לענין קומץ הוּא דִּכְתִיב 'בְּקֹמְצוֹ' שיקמוץ בידו ולא יעשה מידה, אֲבָל הָכָא דְּלֹא כְּתִיב 'בְּחָפְנָיו' אֶלָּא 'מְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה' (שם טז יב), לֹא צריך לחפון דווקא בידיו ויכול להתקין לו כלי כמידת חפניו ובו יחפון, אוֹ דִּילְמָא יָלִיף גזירה שוה 'מְלֹא' 'מְלֹא' מִ'קֹּמֶצוֹ', בחפינה כתוב 'וּמְלֹא חָפְנָיו', ובקומץ כתוב 'וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ', ולומדים שכמו שבקמיצה צריך שיקמוץ דווקא בידו ולא בכלי, כמו כן הדין בחפינה.

המשך בעמוד רכו

רש"י

משנה הוציאו לו — מלשכת הכלים. וכך היתה מדתה — מפרש בגמרא. **גמרא** מחתה דקטורת — לחפון מתוכה. לעייל — מחתה והדר נעייל קטורת בחפניו. הבאה אחת אמר רחמנא — בגחלים ובקטורת, ולא שתי הבאות, דכתיב (ויקרא טז) "ולקח הכהן מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח ומלא חפניו וגו' והביא מבית לפרוכת". כדאשכחן בנשיאים — כף אחת מלאה קטרת. מרובה — וכבידה ליקח, צריכה ימין. אפילו בזמן ששניהם שוין — כהן שחפניו גדולים וחופן שלשת קבין, אפילו הכי, כיון דברוב כהנים גדולים גחלים מרובים מחפניו — נוטל כף בשמאל. קימחית — שם אמו. עלה לגג — גבר על כולן. איכא דאמרי — האי זרד בערסן קאמר, ויפה הוא לחולה. וסתם נשים מעוברות חולות ואוכלות זריד וערסן, שהן מיני מאכל חיטין, כדאמרינן במסכת ברכות (לז,א): חילקא — חיטי דמיתברי באסיתא לתרי תרי, טרגיס — לתלת תלת, זריד — לארבע ארבע, ערסן — לחמש חמש, והכי קאמר: כל הנשים מעוברות תקנו להם זריד וערסן להברות אותן והעוברים, ואותן של אמי גבר על כולן. איכא דאמרי בשכבת זרע — קאמר, שאין יצירת הוולד מכל הטיפה אלא מן הבירור שבה. זרד — לשון חבילי זרדים, טודי"ל. כלומר: בירור טיפה שקלטה אמי, הזרד גדל ועלה לגג. ותזרני — לשון "זורה את גורן השעורים" (רות ג) — מברר את הטיפה. ווירזתני — הזרתני מן הבירור שבה. פעם אחת — יום הכפורים היה. צינורא — רוק. לא ראו קורות ביתי כו' — ראיתי בתלמוד ירושלמי: "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה" אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב. הכי גרסינן: תנו רבנן בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ — "והרים ממנו בקומצו", ולא שיעשה כלי למידת קומצו וימדוד בו קומץ מן המנחה. אבל הכא לא כתיב בחפניו — ואם עשה מדה מחזקת חפינתו — "מלא חפניו והביא" קרינן ביה. יליף מלא — דכתיב קרא אחרינא "וקמץ משם מלא קומצו" (ויקרא ב) מה להלן בקומצו יקמוץ ולא במדה — אף כאן בחפניו. מאי לאו — וכך היתה מדתה דקתני הכי קאמר: אם בא לעשות מדה לחפינה — כן יעשה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. לא הכי קאמר וכך היה חוזר וחופנה לפנים — מערה אותה לתוך חפניו מן הכף, ונותנה על הגחלים שבמחתה. שמעת מינה כו' — ולקמן (מט,א) בעינן לה. דילמא שאם רצה כו' — כלומר: לא הא ולא הא תפשוט מינה. דדחינן לך להכא ולהכא. אי נמי — הכי קאמר: כך היתה מדתה מלא חפניו מצומצמין. מבורין — מבצבצין מכל צד ויוצא. אי בקומצו — דדייקינן יכול בראשי אצבעותיו יקמוץ מעט, וכל כמה דמחוסר טפי מעלי — תלמוד לומר "מלא". ובמחבת

תוספות

הוציאו לו, השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן — תימה לי: והאמר לקמן (מט,ב) נוטל הבזך בראשי אצבעותיו ויש אומרים בשיניו. והיכי עביד הכי? השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן! ויש לומר: דהתם אינו אלא מושך הבזך אצלו, והבזך אינו מונח באויר אלא על ידו הוא מונח ומושכו אצלו בשיניו כדי לחפון פעם אחרת. אבל לימשוך למחתה בשיניו, ולאחותה אארעא — לאו אורח ארעא. אבל תימה לי: לעביד למחתה בית יד ארוך. דבלאו הכי אמרינן לעיל דביום הכפורים ידה ארוכה, ויעשה לה בית יד ארוכה שתגיע עד בית השחי, ויתפוש אותה בבית השחי, וראש המחתה תהא מונחת על ידיו או על זרועו השמאלי, וכי מטי לפנים — ישלשל ידיו עד הרצפה, וישמוט ידיו בנחת מתחת המחתה, ויושיב המחתה על הרצפה! ויש לומר: כיון דבעינן מלא המחתה גחלי אש — אי אפשר שלא יפזר מדן קצת אי הוה עביד הכי. אי נמי, יש לומר: לפני מלך בשר ודם אין עושין כן כו'.

וכך היתה מדתה מאי לאו שאם רצה לעשות מדה עושה כו' — תימה: אמאי לא קאמר כך היה מדתה של הכף כשיעור חפניו של כל כהן גדול, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, היו עושין כל שעה כף אחת כפי אותו שיעור! יש לומר: דלמה היה להם לעשות כן? אדרבה, טפי ניחא אם הכף היתה גדולה יותר, דאי שוה למלא חפניו היתה — אם כן כשמערה מחפניו לתוכה אי אפשר שלא יתפזר ויפול לארץ מעט.

וזו היא עבודה קשה שבמקדש — סבירא ליה כמאן דאמר בפרק "אלו מנחות" (עה,ב) שהיה קופל אחד לשנים ושנים לארבעה. אבל לתנא דבי רבי ישמעאל דאמר פותתן עד שמחזירן לסולתן — אינה עבודה קשה יותר משאר מנחות. הדר

הוֹצִיאוּ לוֹ אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה, חָפַן מְלֹא חָפְנָיו וְנָתַן לְתוֹךְ הַכַּף, הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ, וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתָהּ. נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ, וְאֶת הַכַּף בִּשְׂמֹאלוֹ. **גְּמָרָא** מַחְתָּה תָּנָא לֵיהּ: נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וְחוֹתָהּ וְיוֹרֵד! - הָתָם מַחְתָּה דְּגֶחָלִים, וְהָכָא מַחְתָּה דִּקְטוֹרֶת. דְּתַנְיָא: הוֹצִיאוּ לוֹ כַּף רֵיקָן מִלִּשְׁכַּת הַכֵּלִים, וּמַחְתָּה גְּדוּשָׁה שֶׁל קְטוֹרֶת מִלִּשְׁכַּת בֵּית אַבְטִינָס. "חָפַן מְלֹא חָפְנָיו וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַכַּף הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתָהּ". כַּף בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים לָמָּה לִי? "מְלֹא חָפְנָיו וְהֵבִיא", אָמַר רַחֲמָנָא! - מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר; דְּהֵיכִי נַעֲבִיד? נְעַיֵּיל וַהֲדַר נְעַיֵּיל - הָבָאָה אַחַת אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שְׁתֵּי הָבָאוֹת. נִשְׁקְלֵיהּ לְקִטּוֹרֶת בְּחוֹפְנָיו וְנַחֲתֵיהּ [לְמַחְתָּה] עֲלָהּ, וְלֵיעוּל, כִּי מָטֵי הָתָם הֵיכִי לֵעֲבִיד? נִשְׁקְלֵיהּ בְּשִׂינֵּיהּ וְנַחֲתֵיהּ לַמַּחְתָּה - הָשְׁתָּא לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! הִלְכָּךְ, לֹא אֶפְשָׁר. וְכֵיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר - עֲבָדִינָן כִּדְאַשְׁכַּחַן בְּנְשִׂיאִים. "נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה בִּימִין וְאֶת הַכַּף בִּשְׂמֹאל" יַצִּיבָא בְּאַרְעָא וְגִיזְרָא בְּשִׂמְיָא?! - זוֹ מְרוּבָּה וְזוֹ מוּעָטֶת. וְאֲפִילּוּ בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶן שָׁוִין, וּכְמַעֲשֶׂה דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית - זוֹ חַמָּה וְזוֹ צוֹנֶנֶת. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית שֶׁהָיָה חוֹפֵן אַרְבַּעַת קַבִּין בִּמְלוֹא חָפְנָיו, וְאוֹמֵר: כָּל הַנָּשִׁים זֶרְדוּ, וְזֶרֶד אִימָּא עָלָה לַגַּג. אִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּעַרְסָן, וְכִדְרַבָּה בַּר יוֹנָתָן. דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹנָתָן אָמַר רַבִּי יְחִיאֵל: עַרְסָן יָפֶה לַחוֹלֶה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: בְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ. יְ דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמֵי: כְּתִיב "וַתַּזְרֵנִי [חַיִל] לַמִּלְחָמָה", וּכְתִיב "הַמְאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה"! אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֵרִיתָנִי וְזַרְזִיתָנִי. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית: פַּעַם אַחַת סִיפֵּר דְּבָרִים עִם עֲרָבִי אֶחָד בַּשּׁוּק, וְנִתְּזָה צִינּוֹרָא מִפִּיו עַל בְּגָדָיו, וְנִכְנַס יְשֵׁבֶב אֶחָיו וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו, וְרָאָתָה אִמָּן שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד. וְשׁוּב אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית: פַּעַם אַחַת יָצָא וְסִיפֵּר עִם הֶגְמוֹן אֶחָד בַּשּׁוּק, וְנִתְּזָה צִינּוֹרָא מִפִּיו עַל בְּגָדָיו, וְנִכְנַס יוֹסֵף (עִם) אָחִיו וְשִׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו, וְרָאָתָה אִמָּן שְׁנֵי כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד. תָּנוּ רַבָּנַן: שִׁבְעָה בָּנִים הָיוּ לָהּ לְקִמְחִית וְכוּלָּן שִׁמְּשׁוּ בְּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה. אָמְרוּ לָהּ חֲכָמִים: מֶה עֲשִׂית שֶׁזָּכִית לְכָךְ? - אָמְרָה לָהֶם: מִיָּמַי לֹא רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי קַלְעֵי שְׂעָרִי. - אָמְרוּ לָהּ: הַרְבֵּה עָשׂוּ כֵּן, וְלֹא הוֹעִילוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: "בְּקֶמְצוֹ" - שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִדָּה לַקֹּמֶץ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה מִדָּה לַחֲפִינָה? הָתָם הוּא דִּכְתִיב "בְּקֶמְצוֹ", אֲבָל הָכָא דְּלָא כְּתִיב בְּחָפְנָיו אֶלָּא "מְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה" - לֹא. אוֹ דִּילְמָא: יָלִיף "מְלֹא" "מְלֹא" מִקֶּמְצוֹ? - תָּא שְׁמַע: וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתָהּ. מַאי לָאו, שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת מִדָּה אַחֶרֶת - עוֹשֶׂה! - לֹא, הָכִי קָאָמַר: וְכָךְ הָיָה חוֹזֵר וְחוֹפְנָהּ לִפְנִים. שְׁמַעְתָּ מִינָּהּ: חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן! - דִּילְמָא שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת מִדָּה - עוֹשֶׂה, אִי נַמִי: שֶׁלֹּא יְחַסֵּר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר. תָּנוּ רַבָּנַן: "מְלֹא קֶמְצוֹ", יָכוֹל מִבְּוֹרָץ - תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּקֶמְצוֹ", אִי "בְּקֶמְצוֹ" - יָכוֹל אֲפִילּוּ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר "מְלֹא קֶמְצוֹ" - כְּדִקְמִצֵי אֱינָשֵׁי. הָא כֵּיצַד? חוֹפֶה שְׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּיסַת יָדוֹ, וְקוֹמֵץ. וּבְמַחְבַּת

אם אפילו יש ברשותו המעות הנצרכות להוצאות הנסיעה וכו' יש להשתמש בהם לענייני צדקה, ולא לנסיעה שאינו מובן התועלת בדבר.

ממכתב ח' סיוון, תשי"ט

תוספות

הדר פשטה בין הביניים ספק — לא ידענא מאי קאמר הדר פשטה. הא מעיקרא נמי כי הוה מיבעי ליה ספק הוא! ושמא יש לומר: דמעיקרא מספקא, והוה סלקא דעתך למיפשט האי בכלל קומץ הוא או בכלל שירייים, והדר פשטה: דספק הוא — ואינו בא לחזור ולפשוט הבעיא אי ודאי קומץ אי ודאי שירייים, אלא בודאי ספק הוא, ואין אדם יכול לעולם לעמוד עליו. אי נמי, נראה לי: דמעיקרא מיבעיא ליה אי טיבלא הוי כדמעיקרא אי ספק הוי, ספק קומץ ספק שירייים, אי טיבלא הוי, כמו מרבה במעשרות, דאמר (קדושין נא,א) פירותיו מתוקנין ומעשרותיו מקולקלות. דכל מאי דשקיל טפי מדיניה ואינו נראה בחוץ בדעתיה דכהן תליא מילתא ואין דעתו שיהא קומץ אלא דגואי, ומה שנשאר בכלי ומאי דבראי — להוו שירייים, אבל דביני ביני — טיבלא הוי, כדמעיקרא קודם קמיצה. או דילמא: פשיטא דטיבלא לא הוי, אלא ספק אם קומץ או שירייים. הדר פשטה: דספק הוא. ונפקא מינה אי טיבלא הוי, אם נתערב בחולין שבעזרה הנאכל עם המנחה, כדאמר ב"הקומץ רבה" (מנחות כא,ב): "יאכלו" — שיאכלו עמה חולין, כדי שתהא נאכלת על השובע — לא בטיל, וטבל במשהו. ואי ספיקא — הוי בטיל. **ואמר** מר שירייים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהן את הקומץ — ואפילו רבי יוחנן דאמר פרק קמא דמנחות (ט,א) מקטיר קומץ עליהן — מודה הוא דאותם שירייים אסורים באכילה, כדיליף התם מקרא. והכי קאמר: אין מקטירין עליהן, כלומר: אין מקטירין בשבילן את הקומץ כדי להתירן באכילה. ולהכי שני בלישניה, דהתם קאמר: אין מקטירין קומץ עליהן, דסמיך לשון הקטרה אצל הקומץ, דעיקר הקטרה דהתם בשביל קומץ היא. והכא יש ברוב ספרים אין מקטירין עליהן כו'. ולהכי קאמר דלא לקטיר בין הבינים ברישא, דאם כן מפסיד להו לשירייים מאכילה.

אלא רב פפא הכי קא מבעיא ליה מלא חפניו אמר רחמנא — פירוש: אם תמצא לומר דגבי קומץ פסול משום דכתיב "וקמץ הכהן" ולא בין הבינים, דלאו כהן קומץ אלא ממילא עייל לחתם. אבל בחפינה — לא כתיב ולקח מלא חפניו, אלא "מלא חפניו", דמשמע אפילו בא ממילא לתוך חפניו. דקרא "ולקח" — גבי גחלים כתיב ולא אקטרת, או דילמא: ולקח והביא — כלומר: "ולקח" דרישיה דקרא קאי נמי אקטרת כמו אגחלים.

קמץ בראשי אצבעותיו מהו — לאו היינו כמו ההוא דלעיל יכול אפילו בראשי אצבעותיו, דההוא דלעיל היינו שאין לו סלת אלא בראשי אצבעותיו. והכא בעי למימר שהתחיל לקמוץ בראשי אצבעותיו ונוטל סלת כל כך עד שחופה אצבעותיו על פס ידו.

מלמטה למעלה מהו — פירש רש"י: שהכניס ראשי אצבעותיו בסלת וגב ידו כנגד הקמח וקמץ. ואין זה בראשי אצבעותיו דקא מיבעיא ליה מעיקרא — דההוא הוי פירוש: שקמץ בראשי אצבעותיו ופס ידו כנגד הקמח.

חפן בראשי אצבעותיו מהו — אין להקשות: כיון דכבר איבעיא לן גבי קמיצה, מאי הדר תו מבעיא ליה בחפינה — היינו דך כדפריך לעיל? ויש לומר: דפשיטא גוף החפינה והקמיצה אינם שוו להדדי — דהאי בדקמצי אינשי והאי בדחפני אינשי, ולהכי הדר תו מיבעיא ליה אפילו אם תמצי לומר דרך קמיצה בכך או אין דרך קמיצה בכך, דרך חפינה בכך או לא.

בעי

רש"ל

ובמחבת ובמרחשת — שהוא מיני טיגון, שהן אפויות תחילה וחוזר ופותתן, וקשה קמיצתן מלהיות מבורצת יותר מקמיצת מנחת סולת שבירוציה נופלין מאליהן. צריך להיות מוחק בגודלו בירוצין של מעלה, ובאצבעו קטנה בירוצין של מטה. **והאיכא מליקה** — דתניא בה נמי "וזו היא עבודה קשה" (ב"הכל שוחטין"). **והא איכא חפינה** — שבפנים, דתניא בה נמי לקמן בפירקין (מט,ב) "וזו היא עבודה קשה". הכי גרסינן: **אימא זו היא עבודה מעבודות קשה שבמקדש. בין הבינים** — הנכנס בין האצבעות, מהו, קומץ הן או שיריים הן? **דאמר מר** — במנחות, בפרק קמא (ט,א). **שחסרו** — שנתפזרו מהן. **אין מקטירין בו'** — דתניא (מנחות ט,א) "מן המנחה" — פרט לשחסרה היא, או שחסר קומצה. **כל שממנו לאשים** — מאחר שנתת לאש כל משפטו — הרי השיריים בבל תקטירו, דכתיב (ויקרא ב) "לא תקטירו ממנו אשה לה'" — לא תקטירו דבר שניתן ממנו לאש. **דמקטיר ליה לשום עצים** — דמתנה ואומר: אי שיריים נינהו — הרי הן כשאר עצים. **כר' אליעזר** — דפליג במסכת זבחים (עז,ב) באיברי חטאת שהן שיריים, מאחר שהוקטרו אימורים ונתערבו איברי חטאת באיברי עולה שהן כליל, ר' אליעזר אומר: יתן הכל למעלה, ורואה אני את בשר חטאת למעלה כאילו הן עצים. ויליף טעמא מהאי קרא "ואל המזבח לא יעלו" וגו' בתריה דהאי קרא לא תקטירו ממנו כתיב. **דקמצי שמיני** — כהנים שמינים, שבשר אצבעותיהן בולט, ודוחק זה לתוך זה, ואין שם בין הביניים. **לר' אליעזר נמי לבתחילה דקמצי שמיני** — שלא התיר ר' אליעזר להעלות שיריים לשם עצים אלא מפני תערובת איברי עולה, שלא יצאו לבית השריפה, כדקאמרי רבנן. **אי גמר מלא מלא** — מה קומץ בירוצו אינו נקטר — אף חפינה בירוציה פסולין. **היינו הך** — דבעינן לעיל מהו שיעשה מדה לחפינה — דהני תרוייהו חדא טעמא הוא, בירוצין ומדה לקומץ מ"קומצו" נפקא לן, כדאמרינן לעיל: "בקומצו" — שלא יעשה מדה לקומץ. וגבי בירוצין נמי תנינא לעיל: יכול מבורץ — תלמוד לומר "בקומצו". ואי איפשט לן דמייתינן לחפינה דרשה דבקומצו בגזירה שוה, כאילו כתיב בחפניו — תרוייהו מיפשטי מינה. **רב פפא הכי בעי** — להא בלא גזירה שוה דמלא מלא איכא למיבעיא להא. אי נמי: לא מייתי בחפניו לגבי חפינה. אבל ההיא דלעיל לעשות מדה לחפינה — ליכא למיבעיא אלא מגזירה שוה, דמ"ולקח" לא שמעינן שלא יעשה מדה לקומץ, דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, במסכת סוכה (לז,א). **והא ליכא** — שמאיליו נכנס לבין הבינים, והוא לא נתכוון. **דקמצי אינשי** — צידו של אצבעותיו למטה. **בראשי אצבעותיו** — פס ידו למטה ותחב אצבעותיו בסלת, וקמץ קומץ שלם עד שמילא כל אורך פס ידו. **מלמטה למעלה** — שהפך גב ידו למטה, והעלה הקומץ בראשי אצבעותיו לתוך פס ידו. **מן הצד** — כלומר שלא כדרך הקומצין גב ידו למטה, ולא תחב אצבעותיו בסלת אלא מוליך על גב ידו בדוחק, והסלת נכנס בפס ידו דרך אצבעותיו. **כדחפני אינשי** — חודרה של פס היד למטה.

דבקיה

1 ובַמַּחֲבַת וּבַמַּרְחֶשֶׁת מוֹחֵק בְּגוּדְלוֹ מִלְּמַעְלָה, וּבְאֶצְבָּעוֹ
2 קְטַנָּה מִלְּמַטָּה, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. - זוֹ
3 הִיא וְתוּ לֹא? וְהָא אִיכָּא מְלִיקָה, וְהָא אִיכָּא חֲפִינָה! -
4 אֶלָּא: זוֹ הִיא מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. אָמַר רַבִּי
5 יוֹחָנָן: בָּעֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן עוּזָּאָה: בֵּין הַבֵּינַיִם שֶׁל
6 מְלֹא קוּמְצוֹ מַהוּ? אָמַר רַב פַּפָּא: דְּגוָאֵי - לָא תִּיבָּעֵי
7 לָךְ דְּוַדַּאי קוֹמֶץ הוּא, דְּבָרָאֵי - לָא תִּיבָּעֵי לָךְ דְּוַדַּאי
8 שִׁירַיִם הוּא, כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - דְּבֵינֵי בֵּינֵי, מַאי? אָמַר
9 רַבִּי יוֹחָנָן הֲדַר פְּשַׁטָהּ יְהוֹשֻׁעַ [בֶּן] עוּזָּאָה: בֵּין הַבֵּינַיִם
10 סָפֵק נִינְהוּ. הֵיכִי עָבֵיד? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מַקְטִיר
11 קוֹמֶץ לְחוּדֵיהּ תְּחִלָּה, וַהֲדַר בֵּין הַבֵּינַיִם. דְּאִי אָמְרַתְּ
12 בֵּין הַבֵּינַיִם בְּרֵישָׁא - דִּילְמָא שִׁירַיִם נִינְהוּ, וְהָווּ לְהוּ
13 שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה [לְהַקְטָרָה], וְאָמַר מָר:
14 שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה - אֵין מַקְטִירִין
15 עֲלֵיהֶן אֶת הַקּוֹמֶץ. - אִי הָכִי, הָשְׁתָּא נַמִּי אִיקְרֵי כָּאן:
16 כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לְאִשִּׁים הֲרֵי הוּא בְּבַל תַּקְטִירוּ! - אָמַר
17 רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: דְּמַקְטִיר לֵיהּ
18 לְשׁוּם עֲצִים, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
19 אוֹמֵר: "לְרֵיחַ נִיחֹחַ" - אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה
20 מַעֲלֶה לְשׁוּם עֲצִים. הָנִיחָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֶלָּא לְרַבָּנַן
21 מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - אָמַר רַב מָרִי: דְּקָמְצֵי שְׁמֵינֵי. -
22 הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי, לְכַתְּחִילָּה
23 דְּקָמְצֵי שְׁמֵינֵי. (בֵּין הַבִּינַיִ"ם פש"ט ומח"ץ ופז"ר
24 וחש"ב בחפינ"ת חביר"ו סימָן). בָּעֵי רַב פַּפָּא: בֵּין
25 הַבֵּינַיִם שֶׁל מְלֹא חָפְנָיו מַהוּ? - מַאי קָא מִבַּעְיָא לֵיהּ?
26 אִי גְּמַר "מְלֹא" "מְלֹא" מֵהָתָם - הֵיינוּ הַךְ! - רַב פַּפָּא
27 הָכִי בָּעֵי לֵיהּ: "מְלֹא חָפְנָיו וְהֵבִיא" בָּעֵינַן - וְהָא
28 אִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא "וְלָקַח וְהֵבִיא" בָּעֵינַן - וְהָא לֵיכָּא?
29 - תֵּיקוּ. אָמַר רַב פַּפָּא: פְּשִׁיטָא לִי; מְלֹא קוּמְצוֹ -
30 כִּדְקָמְצֵי אֱינָשֵׁי. בָּעֵי רַב פַּפָּא: קָמֵץ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו
31 מַהוּ? מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה מַהוּ? מִן הַצְּדָדִין מַהוּ? -
32 תֵּיקוּ. אָמַר רַב פַּפָּא: פְּשִׁיטָא לִי; מְלֹא חָפְנָיו -
33 כִּדְחָפְנֵי אֱינָשֵׁי. בָּעֵי רַב פַּפָּא: חָפַן בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו
34 מַהוּ? מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה מַהוּ? מִן הַצַּד מַהוּ? חָפַן
35 בָּזוֹ וּבָזוֹ וְקָרְבָן זוֹ אֵצֶל זוֹ מַהוּ? - תֵּיקוּ. בָּעֵי

רב

וּבמיני מנחות שאינן באים סולת אלא אופה אותן קודם בְּמַחֲבַת וּבְמַרְחֶשֶׁת, ואחר כך פותתן לפתיתים וקומץ מהפתיתים, וכשקומץ מפתיתים הדרך הוא שחלקם מבצבצים ויוצאים מחוץ לידו שאי אפשר לפותתן דקים כל כך כסולת שכשיקמוץ יפול מאליו מה שחוץ מידו, ולמדנו לעיל שאסור שהקומץ יהיה גדול, ולכן הכהן **מוֹחֵק** – מוריד ומשווה **בְּגוּדְלוֹ** – באצבע האגודל את מה שמבצבץ ויוצא מן הקומץ **מִלְּמַעְלָה, וּבְאֶצְבָּעוֹ קְטַנָּה** – בזרת, את מה שמבצבץ ויוצא מן הקומץ **מִלְּמַטָּה, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ,** שצריך למחוק ולהשוות מלמעלה ומלמטה בזהירות שלא ישאר כלום מן הפתיתים היוצאים לחוץ, ושלא יצא עם מחיקתו ממה שבפנים כלום.

שואלת הגמרא: וכי רק זוֹ **הִיא** עבודה קשה **וְתוּ לֹא, וְהָא אִיכָּא** מְלִיקָה, **וְהָא אִיכָּא חֲפִינָה,** שגם עליהם נאמר שהם עבודות קשות. משיבה הגמרא: **אֶלָּא** כך יש לומר, זוֹ **הִיא** אחת **מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ.**

בברייתא לעיל למדנו שהקומץ לא יהיה גדוש, הגמרא מסתפקת בענין זה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בָּעֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן עֲזַיָּה, בֵּין הַבֵּינַיִם** – סולת הנכנס בין האצבעות **שֶׁל מִלֹּא** קוֹמְצוֹ מַהוּ, האם דינו כקומץ וצריך להקטירו על המזבח או כשיריים ונאכל. **אָמַר רַב פַּפָּא, דְּגַוָּאֵי** – מה שנראה מבפנים **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּוַדַּאי קוֹמֵץ הוּא, דְּבָרֵאי** – מה שנראה מבחוץ **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּוַדַּאי שִׁירַיִם הוּא, כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּבֵינֵי בֵינֵי** – מה שבין האצבעות ממש, שאינו נראה לא מבפנים ולא מבחוץ, **מַאי** דינו כקומץ או כשיריים. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲדַר פְּשָׁטֵהּ יְהוֹשֻׁעַ [בֶּן] עֲזַיָּה** – בֵּין הַבֵּינַיִם **סָפֵק נִינְהוּ** – דינם בספק. שואלת הגמרא: **הֵיכִי עָבִיד** – כיצד יעשה, שלא להקטירם אי אפשר, שמא דינם כקומץ וקומץ החסר אפילו משהו פסול, ולהקטירם יחד עם הקומץ אי אפשר, שמא אין דינם כקומץ וקומץ היתר פסול. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַקְטִיר קוֹמֵץ לְחוּדֵיהּ תְּחִלָּה** בפני עצמו, **וְחַדַּר** – אחר כך יקטיר מה שהיה בֵּין הַבֵּינַיִם. ודווקא כסדר הזה, **דְּאִי אָמְרַתְּ** שיקטיר בֵּין הַבֵּינַיִם **בְּרִישָׁא** לפני שמקטיר הקומץ, הרי אמרנו שבין הבינים ספק הוא מה דינו **וּדְלִמָא שִׁירַיִם נִינְהוּ, וְאִם** מקטירם לפני הקומץ **הָוֵי לְהוּ שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ** בֵּין קְמִיצָה [לְהַקְטָרָה], מפני שהקטירם ונאכלו מן העולם קודם הקטרת הקומץ, **וְאָמַר מַר, שִׁירַיִם שֶׁחָסְרוּ** חלק מהן בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה **אֵין מַקְטִירִין עֲלֵיהֶן אֶת הַקּוֹמֵץ,** לכן אמר רבי חנינא שיקטיר קודם את הקומץ.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אף אם אכן יקטיר קודם את הקומץ ואחר כך את בין הבינים, **הַשְׁתָּא נַמִּי** – עדיין יש חשש, שהרי **אִיקְרִי כָּאן** – יש לנו לקרוא ולומר כאן את הדין שכָּל קרבן שֶׁהוקטר מִמֶּנּוּ החלק הראוי להקטיר **לְאִשִּׁים,** אם חוזר ומקטיר עוד ממנו למזבח, **חֲרֵי הוּא בְּאִיסּוּר** 'כַּל תַּקְטִירוּ', ומאחר שיש ספק שמא בין הבינים הוא מהשיריים, איך מותר להקטירו אחר שהקטיר את הקומץ.

מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, דְּמַקְטִיר לֵיהּ** לבין הבינים על גבי המזבח, ומתנה ואומר, אם קומץ הן, תהיה הקטרתן לשם קומץ, ואם שיריים הן, תהיה הקטרתן לְשׁוּם עֲצִים בעלמא כעצי המערכה ולא לשם קומץ מנחה, ובאופן זה לא עובר בבל תקטירו, כְּדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, 'לְשֵׁם רֵיחַ נִיחֹחַ' אִי אַתָּה מַעֲלֶה לְהקטיר כל שממנו לאישים, אֲבָל אַתָּה מַעֲלֶה לְשׁוּם עֲצִים. **שואלת הגמרא:** הָנִיחָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֶלָּא לְרַבָּנַן שחולקים וסוברים שהאיסור הוא גם אם מקטיר שלא לשם ריח ניחוח, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך מותר להקטיר את מה שהיה בין הבינים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב מָרִי,** לחכמים אנו מוכרחים לומר דְּקָמְצֵי שְׁמֵנֵי – שיקמצו כהנים שמנים, שבשר אצבעותיהם בולט ודוחק זה לתוך זה ואין שום ריוח ביניהם שיכנס שם מסולת המנחה. מוסיפה הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּאִתֵּית לְהָכִי** שיש תקנה לקמוץ בלי להיכנס לספק של בין הבינים, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי לְכַתְּחִילָּה יש להנהיג דְּקָמְצֵי שְׁמֵנֵי, שלא אמר רבי אליעזר שמותר להקטיר שלא לשם ריח ניחוח, אלא במקום שאין תקנה אחרת, אבל אם יש תקנה אחרת לקמוץ באופן שלא יהיה בין הבינים ודאי עדיף.

הגמרא מביאה ספיקות בעניני חפינה וקמיצה: (**בֵּין הַבֵּינַיִים פַּשֵּׁט וּמָחַץ וּפִזֵּר וְחִשֵּׁב כַּחֲפִינַת חֲבִירוֹ סִימָן**). **בָּעֵי רַב פַּפָּא, בֵּין הַבֵּינַיִם** – הנכנס בין האצבעות מהקטורת שֶׁל מִלֹּא חָפְנָיו של כהן גדול ביום הכיפורים, **מַהוּ,** האם צריך ליתנו על הגחלים או לא. שואלת הגמרא: **מַאי קָא מְבַעְיָא לֵיהּ,** אם נאמר שספיקו הוא **אִי נָמֵר** גזירה שוה 'מִלֹּא' 'מִלֹּא' מֵהָתָם – מקמיצה, שכשם שבקמיצה אין מקטירים את בין הבינים, אף בחפיניו הדין כך, או שמא לא למד גזירה שוה, ובחפינה אפשר להקטיר את בין הבינים. אין לומר שזהו ספיקו, שהלא הַיְינוּ הַךְ – זהו הספק לעיל (ע"א) מהו שיעשה מידה לחפינה, האם לומדים גזירה שוה מקמיצה שלא יעשה לה מידה בבקמיצה, או לא לומדים גזירה שוה, וזה ממש ספיקו של רב פפא כאן, ששני דינים אלו גבי קמיצה, שלא יהא מבורץ ושלא יעשה לה מידה, שניהם נלמדים מתיבת 'בקמצו', ואם לומדים גזירה שוה מקמיצה לחפינה, הרי שאת שני הדינים יש לנו ללמוד. מתרצת הגמרא: אין הספק תלוי בדין קמיצה, ואף אם ודאי לא נלמד חפינה מקמיצה עדיין קיים הספק, דְּרַב פַּפָּא הָכִי בָּעֵי לֵיהּ, בענין חפינת הקטורת נאמר (ויקרא טז יב) 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ וגו' וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת', והסתפק רב פפא, האם 'מְלֹא חָפְנָיו וְהֵבִיא' בְּעִינָן – מה שנאמר בסוף הפסוק 'והביא' אינו אלא המשך על הנאמר קודם 'ומלא חפניו קטורת סמים', וְהָא אִיכָּא – ומתקיים הכתוב אף אם יביא להקטיר גם את בין הבינים, שאין לנו מקור למעט בין הבינים, אוֹ דְּלִמָא 'וְלָקַח וְהֵבִיא' בְּעִינָן – מה שנאמר בתחילת הפסוק 'ולקח' עולה גם על המשך הפסוק, וכך פירוש הפסוק, ולקח מלא המחתה גחלי אש, וכן יקח מלא חפניו קטורת ואת שניהם יביא מבית לפרוכת, ולקיחה נחשבת דווקא מה שלוקח הכהן בכוונה, אך לא בין הבינים שנכנס מאליו, וְאם יביא ויקטיר גם את בין הבינים הָא לֵיכָּא – לא מתקיים מה שהתורה אמרה 'ולקח והביא', דהיינו שיביא מה שלוקח, שהרי מביא גם מה שלא לקח אלא מאליו עלה בידו. מסיימת הגמרא: תֵּיקוּ.

ספק נוסף בענין קומץ: **אָמַר רַב פַּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי 'מְלֹא קֻמְצוֹ'** האמור בתורה, אופן הקמיצה הוא כְּדרך דְּקָמְצֵי אִינְשֵׁי, דהיינו שמכניס ידו לתוך הסולת כשצידי אצבעותיו למטה והקמח נכנס בידו וקומץ. **בָּעֵי רַב פַּפָּא, קָמַץ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** – שהניח ידו כשכף ידו כלפי הקמח והתחיל לקמוץ בראשי אצבעותיו ונטל בהם כשיעור שממלא את כף ידו, והמשיך וקירב ראשי אצבעותיו עם הקמח ומילא את כף ידו, ונמצא עכשיו בידו קומץ כתיקונו, מַהוּ – האם נחשב דרך קמיצה באופן זה וכשירה הקמיצה, או לא. עוד הסתפק: קמץ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה – שהניח גב ידו כלפי הקמח ולקח מהקמח בראשי אצבעותיו והעלה לתוך כף ידו, מַהוּ. **ועוד הסתפק:** קמץ מִן הַצְּדָדִין – שהניח גב ידו על הקמח ולא קמץ באצבעותיו, אלא הוליך ידו ודחק בה על הקמח עד שנכנס הקמח לתוך ידו מהצדדים, מַהוּ. **מסיימת הגמרא:** כל ספיקות אלו תֵּיקוּ.

ספק נוסף בענין חפינה: **אָמַר רַב פַּפָּא, פְּשִׁיטָא לִי 'מְלֹא חָפְנָיו'** – קטורת של כהן גדול, אופן החפינה הוא כִּדְחָפְנֵי אִינְשֵׁי – כמו שדרך האנשים לחפון בידיהם, דהיינו שממלא את שתי ידיו יחד כשצידי הידים כלפי מטה [מצד הזרת]. **בָּעֵי רַב פַּפָּא, חָפַן בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** – שתחב ראשי אצבעותיו בתוך הקטורת והכניס הקטורת בחפניו מעט מעט עד שמילאם, מַהוּ – האם נחשב דרך חפינה באופן זה וכשירה החפינה, או לא. עוד הסתפק: חפן מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה שהניח גב ידיו למטה כלפי הקטורת והעלה הקטורת בראשי אצבעותיו לתוך חפניו עד שמילאם, מַהוּ. **ועוד הסתפק:** חפן מִן הַצַּד – שהכניס הקטורת לחפניו דרך הצד שבין אגודל לאצבע מַהוּ. ועוד הסתפק: חָפַן בְּידו זוֹ בפני עצמה וּבְידו זוֹ בפני עצמה וְאחר כך קֵרְבָן זוֹ אֵצֶל זוֹ, מַהוּ. וכל ספיקות אלו לא נפשטו ונשארו בתֵּיקוּ.

מביאה הגמרא ספק נוסף בענין קמיצה: **בָּעֵי**

רַב פָּפָא, מקובל בידינו להלכה, שצריך ליתן הקומץ בכלי שרת לקדשו אחר הקמיצה, ואם לא הניחו בשולי הכלי אלא **דַּבְקֵיהּ לַקּוֹמֶץ בְּדוֹפְנֵיהּ דְּמָנָא** – הדביק את הקומץ בדופן הכלי מבפנים **מַאי**, האם **תּוֹךְ כְּלִי בְּעֵינָן, וְהָא אִיכָּא**, שהקומץ נמצא בתוך הכלי, **אוֹ דִּילְמָא** דווקא **הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ** בתחתית הכלי **כְּתִקְנוֹ** – כדרך הנחה בכלי **בְּעֵינָן, וְהָא לֵיכָּא, תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בענין זה: **בְּעֵי מַר בַּר רַב אַשִׁי, אַפְּכֵיהּ לְמָנָא** – הפך הכלי על פניו **וְדַבְקֵיהּ לַקּוֹמֶץ בְּאַרְעִיתֵיהּ דְּמָנָא**, שהיה לכלי מאחוריו בית קיבול והניח שם את הקומץ, **מַהוּ, הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ בְּעֵינָן וְהָא אִיכָּא**, שהניחו בתחתית הבית קיבול, **אוֹ דִּילְמָא הַנָּחָה** בתחתית הכלי העומד **כְּתִקְנוֹ בְּעֵינָן, וְלֵיכָּא, תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בענין חפינת הקטורת של הכהן גדול ביום הכיפורים: **בְּעֵי רַב פָּפָא, 'מְלֵא חָפְנָיו' שֶׁאָמְרוּ**, האם צריכים שיהיו **מְחוּקוֹת** ושוות לשפת ידיו, **אוֹ גְּדוּשׁוֹת** ועולות הרבה משפת ידיו. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי** לפשוט ספק זה, **הָא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, **'מְלֵא חָפְנָיו' שֶׁאָמְרוּ לֹא מְחוּקוֹת וְלֹא גְּדוּשׁוֹת אֶלָּא טְפוּפוֹת** – צפות, כלומר עולות מעט משפת ידיו כדבר הצף למעלה, ושיעורו יותר ממחוקות ופחות מגדושות.

עוד ספק בענין חפינה: בהקדם מביאה הגמרא דין נשפך הדם שהוא יסוד הספק, **תְּנַן הָתָם** (זבחים כה.), אם כששחט הקרבן **נִשְׁפַּךְ הַדָּם** מצואר הבהמה **עַל הָרִצְפָּה, וְאָסְפוֹ** לתוך כלי, **פָּסוּל**. אבל אם בשעת שחיטה קיבל הדם בכלי ונשפך **מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וְאָסְפוֹ** לכלי, **כָּשֵׁר**. ומבארת הגמרא, **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין לומדים דין זה, **דְּתָנוּ רַבָּנַן**, נאמר בתורה (ויקרא ד ה) **'וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר'**, ולומדים 'מדם הפר' שצריך שיקבל מדם חיותו של הפר, דהיינו **מִדַּם הַנֶּפֶשׁ** – דם שהנפש יוצאת בו, **וְלֹא מִדַּם הָעוֹר** – דם היוצא כשחותך העור קודם שיגיע לסימנים, **וְלֹא מִדַּם הַתַּמְצִית** – דם המתמצה ונסחט ושותת בסוף השחיטה. ועוד לומדים מפסוק זה, ממה שנאמר **'מִדַּם הַפָּר'**, שמורידים את האות מ"ם מתיבת 'מדם' ומוסיפים אותה לתיבת 'הפר' ודורשים **'דָּם מֵהַפָּר' יְקַבְּלֶנּוּ** – שיקבל הדם מצואר הבהמה ולא יאסוף מהרצפה, ואנו מוכרחים לשנות וללמוד כן, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שנלמד כפי שכתוב **'מִדַּם הַפָּר'** ומשמעותו **'מִדַּם' וַאֲפִלּוּ מִקְצַת דָּם, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה הַמְקַבֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל אֶת כָּל דָּמוֹ שֶׁל פָּר, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפרשה אחר שפירש ענין הזאות שבע פעמים על הפרוכת ועל קרנות מזבח הקטורת (שם ד ז) **'וְאֶת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה'**, ובהכרח אין הכוונה לשיריים, שהרי לא יתכן שבשיריים יהיה לו את כל הדם, שהרי כבר הזה ממנו על הפרוכת ועל המזבח, אלא נאמר זאת על הקבלה, שצריך שיקבל בשעת שחיטה את כל הדם, ואם כן אי אפשר ללמוד 'מדם הפר' ואפילו מקצת דם, **אֶלָּא** על כרחך **שְׁמַע מִינָּהּ מַאי 'מִדַּם הַפָּר', דָּם מֵהַפָּר יְקַבְּלֶנּוּ, וְקָסָבַר גּוֹרְעִין** אות מתיבה זו **וּמוֹסִיפִין** אותה בתיבה אחרת **וְדוֹרְשִׁין** המקרא כך, וכאמור לומדים מהפסוק שקבלת הדם תהיה דווקא מצואר הפר ולא מהרצפה.

ומחמת הדין האמור **בְּעֵי רַב פָּפָא, נִתְפַּזֵּר הַקְּטוֹרֶת מִמְּלוֹא חָפְנָיו** על הרצפה **מַהוּ** – האם נפסל בכך או שיכול לאספו ולהקטירו. וצדדי הספק, שבקומץ אין ספק שאם נתפזר הקומץ מידו פסול, שהרי מקישים מנחה לעולה, וארבע עבודות של המנחה הם כנגד ארבע עבודות של העולה, ומתן הקומץ בכלי הוא כנגד קבלה, וכמו שבקבלה צריך לקבל את הדם מצואר הבהמה ואם נשפך על הרצפה פסול, כן גם במתן הקומץ בכלי, ידו כצואר בהמה וצריך לתת הקומץ מידו לכלי ואם נתפזר פסול, אך לגבי קטורת יש להסתפק האם כיון שאחר החפינה נותנה בכלי שרת הרי זה כמנחה ודינו כקבלה **וְדִדוֹ כְּצַוָּאר בְּהֵמָה דָּמֵי**, וכל זמן שלא נתן בכלי עדיין לא נתקדש **וְאִם** נתפזרה על הרצפה **פְּסוּלָה, אוֹ דִּילְמָא** כיון שבקטורת מעיקר הדין אין כלי מעכב בה, אם כן קידוש הקטורת לא נעשה על ידי כלי שרת אלא ידיו **כִּכְלִי שָׁרֵת דָּמֵי**, ואין ידו כצואר בהמה **וְלֹא פְּסוּלָה** הקטורת שהתפזרה, **תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בענין חפינה: **בְּעֵי רַב פָּפָא, חִישֵׁב בְּמַעֲשֶׂה חֲפִינַת קְטוֹרֶת** להקטירה למחר, דהיינו חוץ לזמנה, או להקטירה חוץ למקומה, **מַהוּ, מִי אַמְרִינָן לֵיף** גזירה שוה **'מֻלָּא' 'מְלֵא' מִמְּנָחָה**, במנחה נאמר 'מְלֹא קֹמְצוֹ' ובחפינה נאמר 'מְלֵא חָפְנָיו', **מָה הָתָם** במנחה **מְהַנְיָא** – הועילה **בָּהּ מַחֲשָׁבָה** לפוסלה אם חושב מחשבת פסול במעשה הקמיצה, **הָכָא נַמִּי** במעשה החפינה **מְהַנְיָא בָּהּ מַחֲשָׁבָה, אוֹ לֹא** לומדים גזירה שוה, ולא מצאנו שמחשבה פוסלת בחפינה.

אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי לְרַב פָּפָא לפשוט שמחשבה פוסלת בקטורת, **הָא שְׁמַע**, שנינו משנה בעדויות (פ"ח מ"א), **הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא, (הקומץ) [הַסּוֹלֶת]** של מנחות, **וְהַקְּטוֹרֶת** בין של כל ימות השנה ובין של יום הכיפורים, **וְהַלְּבוֹנָה** שמביאים עם המנחה, **וְהַנֶּחָלִים** שחותה כהן גדול ביום הכיפורים להקטיר עליהם הקטורת לפני ולפנים, המונחים בכלי, שגם בהם הדין **שֶׁאִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן פָּסַל אֶת כּוּלָּן**, שזהו חומר בקודש מבתרומה, שאף שהם גופים מחולקים וכשנגע בהם טבול יום לא נגע בכולם, בכל זאת כולם נפסלים, שהכלי מצרפן. ומדייק רב שימי ממשנה זו, **קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִדְּפָסַל טְבוּל יוֹם** בקטורת, מוכח שנתקדשה קדושת הגוף על ידי הנחתה בכלי שרת, שאין טבול יום מטמא בחולין אלא רק פוסל בקדשים, ואם כן **פָּסְלָה נַמִּי לִינָה**, שאם לא הקטירו אותו ועבר עליו לילה נפסל, כדין כל דבר הקדוש קדושת הגוף, **וּמִדְּלִינָה פָּסְלָה, פָּסְלָה נַמִּי מַחֲשָׁבָה** שחושב להלינה.

ספק נוסף של רב פפא בענין עבודת הקטורת של יום הכיפורים: **בְּעֵי רַב פָּפָא,**

אגרות קודש

ב"ה, ד' תמוז, תשי"א
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' הרב מוה"ר יהושע תנחום שי'

שלום וברכה!

...אתענין לדעת מהסדר של הישיבה בימי החופש עתה, ובטח יודיע בשו"ט גם בזה, שמצאו עצה איך להשפיע על התלמידים והתלמידות גם בימי החפש, וכמו שאמרתי זה מכבר שבכמה פרטים הנה בימי החפש אפשר להשפיע על התלמידים והתלמידות הרבה יותר מבזמן הלימוד מכמה וכמה טעמים.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש אשר במילא זה ג"כ ברכה והצלחה בעניניו הפרטיים.

רש"י

דבקיה לקומץ בדופניה דמנא — קיימא לן במסכת מנחות (כו,א) שהקומץ טעון מתן כלי, וקומץ מתוך כלי זה, ומקדשו לתוך כלי אחר. ואם לא נתנו בשוליו ונתנו בדופניו, ודבקו — מהו? **טפופות** — לשון דבר צף בגובה מעט, כמו "על דאטפת אטפוך" (אבות פרק ב משנה ו). **נשפך הדם על הרצפה** — ולא נתקבל בכלי. **מן הכלי כו'** — משנה היא לעצמה בפרק אחר (לב,א) ואינן זו בצד זו, ושתיהן במסכת זבחים. **מנא הני מילי** — דבעינן שירד מצואר בהמה לכלי. **מדם הנפש** — דם קילוח שהנפש יוצאה בו. **גורעין** — אות מתיבה זו, ומוסיפין על תיבה זו ודורשין. **חישב בחפינת קטורת** — על מנת להקטירה למחר. **מי יליף מלא מלא ממנחה** — מה התם מהניא מחשבה בקמיצתה, דנפקא לן במנחות (פג,א) מ"זאת התורה לעולה ולמנחה" וגו' הוקשו לשלמים, מה שלמים מפגלין ומתפגלין — אף מנחה וכו'. **והכא נמי מהניא מחשבה** — בחפינתה, או לא? והכא ליכא לאקשויי היינו הך, כדאקשי לעיל, דהנהו תרוייהו בעיי הוו להו בחד טעמא, לאיתויי הבא בחפניו כדהתם בקומצו. אבל הך — מילתא אחריתי היא. ואי נמי לא דרשי גזירה שוה לענין בקומצו — דילמא דרשי לה לענין מחשבה. **פוסל את כולם** — שזו היא מאחת עשרה מעלות שנאמרו ב"חומר בקדש" (חגיגה ב,ב), שהכלי מצרף כל מה שבתוכו להיות כאלו נגע בכולו. **קא סלקא דעתך מדפסיל טבול יום** — אלמא קידשה הכלי קדושת הגוף פסלה נמי לינה, וכיון דפסלה לינה — פסלה נמי מחשבת לינה כשחישב להקטירה למחר. וקשיא לי: דשבקיה למתניתין דמעילה (י,א) דתנן בה בהדיא: הקומץ והקטורת ומנחת כהנים — מועלין בהן משהוקדשו, קדשו בכלי — הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה. והכא דחיק לאיתויי בקא סלקא דעתך מטבול יום.

חישב

בעי רב פפא דבקיה לקומץ בדופניה דמנא וכו' — בתר הכי גרס: בעי מר בר רב אשי אפכיה למנא ודבקיה לקומץ בארעיתיה דמנא מאי? הנחה בתוכו בעינן — והא איכא, או דילמא כתיקונו בעינן והא ליכא. תיקו. וברוב ספרים ליתא לבעיא דמר בר רב אשי, אבל בפרק קמא דמנחות (יא,א) איתא בכל הספרים. וכיון דמייתי לכולה מילתא דהתם הכא אגב גררא — נראה דגרסינן נמי לבעיא דמר בר רב אשי. ותימה לי: דבפרק "המזבח מקדש" (זבחים פח,א) אמר שמואל: כלי שרת אין מקדש אלא בפנים. ופירש רבינו חננאל: למעוטי חקק מושבו מבחוץ, ושמא יש לומר דהוא היה מפרש כאן שהיפך הכלי כי ביתונא, ונעשה תוכו ברו וברו תוכו — שפיר מקדש. ורש"י פירש שם: אלא בפנים — בעזרה. וקשה: דהוה ליה למימר בקודש, כדתנן התם.

גורעין ומוסיפין ודורשין — לא שייך למיפרך: סכינא חריפא דמפסקא לקראי! כדפריך בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קיא,ב). דהתם [נמי] נסיב וי"ו ד"ונחלתו" ולמאן דאמר ד"לשארו" ועושה תיבה בפני עצמה. בפרק שני דזבחים (כה,א) גרס: אמר רב יהודה אמר שמואל השוחט צריך שיגביה סכין למעלה, שנאמר "ולקח מדם הפר" ולא מדם הפר ודבר אחר. ותימה: מדמעטינן דם הסכין — כל שכן שעל הרצפה! ויש לומר: דילמא דם הסכין גרע טפי, שנתקבל בפסול. כדאמרינן במנחה: לא בלל — כשר, ואם בללה חוץ לחומת העזרה — איכא למאן דאמר פסולה, בפרק קמא דמנחות (ט,א). אי נמי: אי לאו טעמא דגורעין ומוסיפין ודורשין, הוה אמינא דמדם הפר ודבר אחר — אתא למעוטי שעל הרצפה, אבל דסכין — שפיר דמי. הא דלא מיבעיא לן הכא אין לי אלא קדשי קדשים, קדשים קלים מניין, כדקא מיבעיא בפרק שני דזבחים (כה,ב) גבי הצורם אוזן הפר ואחר כך קיבל דמו פסול, שנאמר "הפר" שהיה כבר — דכיון דגלי בחד מינייהו דהוא הדין קדשים קלים — הכי נמי באידך.

או דילמא כבלי שרת דמי ולא פסולה — תימה לי: תיפשוט מדקא מייתי ליה לפני ולפנים בכף, ולא מייתי ליה בחפניו, ואמר לעיל משום דלא אפשר. ואי ידיו כבלי שרת דמו — נעייל בחפניו, וננחה למחתה עילויה, וכי מטי התם — ירפה קצת ידיו זו מזו, וניחה לקטורת ליפול על הרצפה, והמחתה תשאר עדיין בידיו, ולישקלה למחתה ולותבה אארעא, והדר יגביה הקטורת מן הקרקע ויתננה על הגחלים — כיון דידיו כבלי שרת דמו! וצריך לומר: אפילו אם תמצא לומר דידיו כבלי שרת דמו ולא מיפסיל אי נפלה אארעא ואספה — מכל מקום לאו אורח ארעא לעשות כן לכתחילה בכל שנה ושנה, השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן — לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה.

מי יליף מלא מלא מהתם — פירש רש"י: ומנמה מתפגלת בקמיצה, דילפא בהיקשא מ"זאת התורה לעולה ולמנחה" וגו', דהוקשה לשלמים שמפגלין ומתפגלין. ותימה לי: והאמרינן בפרק "איזהו מקומן" (זבחים מט,ב) דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזרה שוה בקדשים! ונראה לי לפרש: דפשיטא ליה דשייך בה פיגול בהליכתה ובהקטרתה, למאן דאמר במנחה הקטרה מפגלת הקטרה, בפרק "הקומץ וזוטא" (מנחות יז,א) כיון דכל הני עבודות דמו לגמרי לעבודת המנחה, ואף על גב דלא איתקש לשלמים — הא כתב בתר קרא ד"זאת התורה ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם" (ויקרא ז) ודרשינן מיניה: זה בכור מעשר ופסח וכל מידי דשייך ביה הקרבה והקטרה, עד שאני מרבה לוג שמן של מצורע, דמוכח בפרק "הקומץ רבה" (מנחות כח,א) דבעינן לשמו. ושאל הרב רבי יום טוב הקדוש את רבינו יצחק בן אברהם: מנלן? והשיב לו: מ"ביום צוותו להקריב את קרבניהם" נפקא, דאיהו נמי איקרי קרבן, כדכתיב (ויקרא יד) "והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן" ודרשינן בפרק "בית שמאי" (זבחים מד,ב): "כל קרבנם" (במדבר יח) — לרבות לוג שמן של מצורע, כל שכן קטורת, דאיהי גופה קריבה לאשים, וכתב בה לשון הקטרה. ולא מיבעיא ליה הכא אלא אי חשיבא חפינה עבודה, כמו קמיצה. דבקמיצה פשיטא לן דהיא עבודה ומפגלין בה כמו שחיטה בזבח, שהשחיטה היא מפרשת חלק גבוה, הדם, מחלק הדיוט — כך קמיצה מפרשת הקומץ מן המותר, אבל בחפינה — לא שייך למימר הכי, דאפילו מה שנשאר במחתה — הוא חלק גבוה, ובפעם אחרת מקריב אותה. אבל מספקא ליה: אי גמר מלא מלא וחשיבא כמו קמיצה, או לא. ופשיט רב שימי בר אשי: מדפסלה בה לינה — פסלה בה מחשבה, ככל עבודה שהוקיק לה הכתוב, ואם כן בחפינה נמי פסלה בה מחשבה.

מדפסיל בה טבול יום פסלה בה לינה — תימה: האמר בפרק קמא דשבועות (יא,ב) נתנה למכתשת — נפסלת בטבול יום, ואפילו הכי לא פסלה בה לינה, שהרי היו משהין אותה כל השנה כולה!! יש לומר: ההוא פסולה דפסיל בה טבול יום — אינו אלא מדרבנן, ולהכי לא פסלה בה לינה, אבל האי דהכא — מדאורייתא, כמו שאפרש. הקשה רש"י: אמאי מייתי מדיוקא מדפסיל בה טבול יום פסל בה לינה. לייתי ממתניתין דפרק שני דמעילה (י,א) דקתני בהדיא: הקומץ והלבונה והקטרת מנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים — מועלין בהן משהוקדשו, קדשו בכלי — הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה! ולא תירץ. ורבינו יצחק בן אשר תירץ: דהתיא דהתם איכא למימר דאיירי

---

1 רַב פַּפָּא: דַּבְּקֵיהּ לַקּוֹמֶץ בְּדוֹפְנֵיהּ דְּמָנָא מַאי? תּוֹךְ כְּלִי
2 בָּעֵינַן - וְהָא אִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ כְּתִקְנוֹ
3 בָּעֵינַן - וְהָא לֵיכָּא? - תֵּיקוּ. בָּעֵי מָר בַּר רַב אַשִׁי:
4 אַפְּכֵיהּ לְמָנָא, וְדַבְּקֵיהּ לַקּוֹמֶץ בְּאַרְעִיתֵיהּ דְּמָנָא, מַהוּ?
5 הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ בָּעֵינַן - וְהָא אִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא: הַנָּחָה
6 כְּתִקְנוֹ בָּעֵינַן - וְלֵיכָּא? - תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב פַּפָּא: מְלֹא
7 חָפְנָיו שֶׁאָמְרוּ מְחוּקוֹת אוֹ גְּדוּשׁוֹת? - אָמַר לוֹ רַבִּי אַבָּא
8 לְרַב אַשִׁי, הָא שְׁמַע: מְלֹא חָפְנָיו שֶׁאָמְרוּ לֹא מְחוּקוֹת
9 וְלֹא גְּדוּשׁוֹת אֶלָּא טְפוּפוֹת. תְּנַן הָתָם: נִשְׁפַּךְ הַדָּם עַל
10 הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ - פָּסוּל, מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ -
11 כָּשֵׁר. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר" -
12 מִדַּם הַנֶּפֶשׁ וְלֹא מִדַּם הָעוֹר, וְלֹא מִדַּם הַתַּמְצִית. "מִדַּם
13 הַפָּר" - דָּם מֵהַפָּר יְקַבְּלֶנּוּ. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ "מִדַּם
14 הַפָּר" "מִדַּם" וַאֲפִילּוּ מִקְצָת דָּם, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה:
15 הַמְקַבֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל אֶת כָּל דָּמוֹ שֶׁל פַּר, שֶׁנֶּאֱמַר
16 "וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח". אֶלָּא שְׁמַע
17 מִינָּהּ: מַאי "מִדַּם הַפָּר" - "דָּם מֵהַפָּר" יְקַבְּלֶנּוּ, וְקָסְבַר:
18 גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין. בָּעֵי רַב פַּפָּא: נִתְפַּזֵּר הַקְּטֹרֶת
19 מִמְּלוֹא חָפְנָיו, מַהוּ? יָדוֹ כְּצַוָּאר בְּהֵמָה דָּמֵי - וּפְסוּלָה,
20 אוֹ דִּילְמָא: כִּכְלֵי שָׁרֵת דָּמֵי - וְלֹא פְּסוּלָה? - תֵּיקוּ. בָּעֵי
21 רַב פַּפָּא: חִישַׁב בַּחֲפִינַת קְטֹרֶת מַהוּ? מִי אָמְרִינַן:
22 יָלִיף "מְלֹא" "מְלֹא" מִמִּנְחָה, מָה הָתָם - מְהַנְיָא בָּהּ
23 מַחֲשָׁבָה, הָכָא נַמִּי - מְהַנְיָא בָּהּ מַחֲשָׁבָה, אוֹ לֹא?
24 אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי לְרַב פַּפָּא, הָא שְׁמַע: הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא (הַקּוֹמֶץ) [הַסּוֹלֶת]
25 וְהַקְּטֹרֶת וְהַלְּבוֹנָה וְהַגֶּחָלִים שֶׁאִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - פָּסַל אֶת כּוּלָּן. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ:
26 מִדְּפָסַל טְבוּל יוֹם - פָּסְלָה נַמִּי לִינָה! וּמִדְּלִינָה פָּסְלָה - פָּסְלָה נַמִּי מַחֲשָׁבָה. בָּעֵי רַב פַּפָּא:

חישב

לאחרי שהות שלושים יום בארץ-הקודש תיבנה ותיכונן ישנה שקלא וטריא בהנוגע ליציאה משם.

ממכתב ח' סיוון, תשי"ט

דאיירי בקטורת דכל השנה, דחשיבא קידוש כלי דידה לאיפסולי בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה, מדקתני קדשן בכלי — אלמא דאיירי בההיא שהיא צריכה כלי כדי לקדשה קידוש גמור. אבל קטרת דיום הכפורים, דלא חשיבא קידוש כלי דידה, דמן הדין הוה לן למימר שלא תהא בכלי, אלא נעייל בחפניו, אלא משום דלא אפשר כדאמר לעיל — אימא דלא תיפסל בלינה בקדושת כלי דידה. דבההיא ודאי לא איירי התם, מדקתני קדשן בכלי — דמשמע שנותנין אותה בכלי כדי לקדשה בכלי. וההיא דיום הכפורים אינה כן, דאדרבה טפי הוה עדיף בלא כלי, אלא משום דלא אפשר. אבל מהכא מייתי ראיה שפיר, דמדקתני קטורת סתמא — בכל מיני קטורת אייריי. אי נמי אומר רבינו יצחק: דמההיא ליכא למידק מדפסלה בה לינה פסלה בה מחשבה, דדילמא לינה לא פסלה בה — אלא מדרבנן, ואף על גב דקתני סיפא וחייב עליהן משום נותר וטמא — היינו נמי מדרבנן, כדתנן בפרק "אמרו לו" (כריתות יב,ב): אכל אוכלים טמאים ושתה משקין טמאין, ונכנס למקדש — חייב, אף על פי דפסול גוייה הוי מדרבנן. כדאיתא בפרק בתרא דיומא (פ,ב). ולהכי לא הוי מחמרינן כולי האי דליטמא אפילו על ידי צירוף. אבל הכא — דייק שפיר, מדפסל בה טבול יום דאורייתא — פסל בה לינה והמחשבה נמי דאורייתא. והקשה רבינו יצחק בן אברהם: והא אשכחן צירוף כלי במילתא דרבנן, דקתני רישא במסכת עדיות (פרק שמיני משנה א): העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו — טימא את כולו, אף על גב דאפר חטאת אין לו טומאה דאורייתא! ואי משום חיבת הקדש — הא לא שייכא בה בשנעשית אפר, כדמשמע סוף פרק "התבלת" (מנחות נא,ב) גבי ועל הפרה — שלא יהו מועלין באפרה. מיהו, יכילנא לשנויי: דנהי דבטמא גזרו רבנן, בטבול יום דקלישה טומאתו — לא הוי גזרינן. ואדרבה, יש ראיה משם: מדקתני ברישא גבי אפר חטאת טמא ובסיפא קתני טבול יום. ורבינו יצחק בן אברהם מפרש: דהכא דייק מדפסיל ביה טבול יום על ידי צירוף — שמע מינה דצריך לכלי הוא, דאי לא צריך לכלי — לא היה כלי מצרפו, כדאיתא בפרק בתרא דחגיגה (כד,א). ואף על גב דאמר התם דהוי דרבנן, וכגון שצברו על גבי קטבלייא, ודאורייתא יש לו תוך דווקא, ואתו רבנן וגזור אפילו אין לו תוך — היינו דעשו דאין לו תוך כיש לו תוך, אבל לא עשו אין לו תוך יותר חשוב מיש לו תוך, ולעולם צריך לכלי בעינן. וכיון דצריך לכלי פסלה ביה לינה, כדאמר בפרק "התבלת" (מנחות נא,א) "על מחבת בשמן" — מלמד שטעונה כלי, ואי אפיה לה מאתמול — איפסלא לה בלינה. וכיון דפסלה בה דאורייתא — פסלה בה מחשבה. ולהכי לא מייתי מההיא דמעילה, אף על גב דקתני קדשו בכלי — הוה אמינא מדרבנן, ואף על גב דכתיב "כף אחת" — לא הוה ילפינן דורות משעה. אי נמי: משום דלא כתב בלשון ציווי, הוה אמינא דאינה טעונה כלי. ומיהו (קשה), למאי דאוכחן ממתניתין דמסכת עדיות דטעונה כלי, מהתם ילפינן מדכתיב "כף אחת"! ולי נראה: דלא הוה מצי לאיתויי ממתניתין דמעילה, דהוי אמר הא דקתני קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה — לא קאי אקטורת, אלא אשארא. ולהא מילתא לחודה הוא קתני התם קטורת — לענין דמועלין בה משהוקדשה. ותדע דלא קאי אקטורת, דקתני: קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום, וקטורת נפסלת בטבול יום מיד שנתנה במכתשת, כדאמר בפרק קמא דשבועות (יא,א)! ומיהו, הא לאו ראיה היא, דשאני התם דנהי דקטורת מיפסלא מעיקרא משנתנה למכתשת, מכל מקום נקט קדשו בכלי הוכשרו כו', דאפילו בקטורת שייך האי לישנא דבקדושת כלי דמכתשת מיפסלא בטבול יום ובמחוסר כפורים, ובקדושת כלי דמחתה מיפסלא בלינה. מיהו, בלא זה איכא טובא בתלמוד דקאמר אשארא, היכא דלא מצי קאי אכל מאי דקתני. והא דפריך בפרק קמא דשבועות (גם זה שם) אלא מאי קדושת הגוף היא — תיפסל בלינה, אלמה תנן: הקומץ והלבונה והקטורת כו'. קדשו בכלי — אין, לא קדשו — לא. ממה נפשך דייק שפיר: אי אקטורת נמי קאי — אם כן משמע לא קדשו בכלי לא מיפסלי בלינה, ואי לא קאי אקטורת, דבקטורת אפילו קדשו בכלי לא מיפסלא בלינה אף לאחר שקדשו בכלי — כל שכן דקשה טפי אמאי לא מיפסלא בלינה, כדמפרש הכא בקא סלקא דעתך! ולמאי דדייקינן הכא דמיפסלא בלינה בההיא דהוסיף רבי עקיבא — אז נימא נמי דההיא דמעילה נמי קיימא אקטורת, קדשו בכלי — הוכשרו ליפסל בלינה. מיהו, לענין טבול יום — לאו דווקא קדשו בכלי, דאפילו מעיקרא נמי משנתנה למכתשת נפסלת בטבול יום. והא דנקט קדשו בכלי ולא נקט אפילו קודם קידוש כלי — משום הנך דמיתנן בהדה, דלא מיפסלי קודם קידוש כלי.

חישב בחתיית גחלים מהו — הקשה רש"י: אמאי לא פשיט נמי מההיא דהוסיף רבי עקיבא מדפסל בהו טבול יום — פסיל בהו לינה, פסיל בהו מחשבה. ולי נראה: דנהי דלינה פסלה בה, אי לא חשיבא עבודה — לא פסלה בה מחשבה. תדע, שהרי קידוש מנחה והנחתה בביסא — פסלה בה טבול יום ולינה, ואפילו הכי אם חישב בשעת הנחתה — לא פסלה בה מחשבה. וכן בשעת יציקה ובלילה — לא פסלה בה מחשבה, אלא בארבע עבודות שבמנחה שיש כנגדן בזבח. ולהכי מיבעיא ליה: אם תמצא לומר חפינת קטורת חשיבא עבודה כמו קמיצה, חתיית גחלים מהו? מכשירי מצוה כמצוה דמו, וחפינה אריכתא היא, והויא חתיית גחלים וחפינה במקום קמיצה — או לא? בסוף פרק "טבול יום" (זבחים קד,א) בעי רבי ירמיה: לינה מהו שתועיל בבשר פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים וכו', עד ושוין שאם חישב באכילת פרים ובשריפתן לא עשה ולא כלום. מאי לאו מדמחשבה לא פסלה — לינה נמי לא פסלה? ודחי לה: מחשבה לא פסלה, לינה פסלה. ותימה: אם כן היכי פשיט הכא מדפסלה בהו לינה בחפינה, פסלה בה מחשבה? ויש לומר: הכא, כיון דאכילת מזבח היא, מדפסלה בה לינה — פסלה בה מחשבה. אבל בשר פרים ושעירים הנשרפים, שנשרפים חוץ לשלש מחנות, נהי דלינה פסלה בהו — דילמא מחשבה לא פסלה בהו. ואם תאמר: דהכא מסקינן דמחשבה פסלה בקטורת, ובזבחים פרק "בית שמאי" (מב,ב) תנן: אלו דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול: הקטורת כו', יש לומר: דאין חייבין דקתני התם — היינו להתחייב כרת האוכלן, מיהו מיפסל על ידי מחשבת פיגול. דלהכי אהני גזירה שוה ד"מלא" "מלא" ממנחת חוטא. וכי האי גוונא אמרינן בסוף פרק קמא דזבחים (יד,א), רבי שמעון אומר: כל שאין על מזבח החיצון — אין חייבין עליו משום פיגול, ואפילו הכי קאמר התם: מודה רבי שמעון ליפסול מקל וחומר דשלא לשמן.

הולכה בשמאל מהו — תימה: אי לא אסיק אדעתא למיפשטא מ"לקח את הכף בשמאלו" מאי קמבעיא ליה? האמר בפרק קמא דזבחים (ד,א) דלכל מילי הולכה לא נפקא מכלל קבלה! ויש לומר: דהיא גופה מספקא להו, אי גמרינן מכף או איכא שום סברא שאין ללמוד משם, ונימא הולכה לא תפקא מכלל קבלה. ופשיט להו רב ששת: דגמרינן מינה, דכיון דכתב רחמנא הבאה אחת בקטורת. ואי אפשר לעשות בהבאה אחת אלא אם כן יוליך הכף בשמאלו — אלמא: הולכה בשמאל בשירה וטפי הוי סברא למיגמר הולכה מהולכה, מלמיגמר הולכה מקבלה.

זר

חישב בחתיית גחלים — מהו להפסיל הקטורת? **כמצוה דמי** — והוי ליה כמחשב בעבודה. לשון אחר: חישב בחתיית גחלים מהו שיפסלו גחלים במחשבה זו מלהקטיר עליהן? לינה שמעינן דפסלה בהו מדפסיל טבול יום כדתנן לעיל. מיהו, הא מיבעיא לן אי הוי חתייתן עבודה למיפסל בה מחשבה. **מכשירי מצוה כמצוה דמו** — וכי היכי דמחשבת חפינה פסלה בקטורת, מחשבת חתייה נמי פסלה בגחלים. **הולכה בשמאל מהו** — הולכת הדם מיבעי ליה, קבלה וזריקה דכתיב בהו כהונה — פשיטא לן, דכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינה אלא ימין. אבל הולכה לא כתיב בהדיא, ומדאפקה רחמנא לקבלה בלשון הולכה, דתניא, "והקריבו" — זו קבלת הדם, נפקא לן במסכת חגיגה (יא,א) שהיא עבודה. ומיהו, שמאל איכא למימר דלא פסיל, דהא לא כתב בה כהונה בהדיא. **את הכף בשמאלו** — אלמא: כשירה בשמאל. **ותיפשוט ליה מהא** — דבגופו של מזבח קמיירי. **הרגל של ימין בשמאל** — מי שזכה להעלות לכבש הראש והרגל, מקבל מיד המנתח את הראש בימינו, ואת רגל הימנית של תמיד מקבל בשמאלו. **ובית עורה לחוץ** — ומקום חתך לפנים, כלפי כהן, וכן נאה. **הני מילי הולכה וכו'** — הולכת אברים, דלא מעבבא בפרה, שאין בפרה אלא בדם, והוא עצמו שלא הוקטרו אבריו — כשר. **אבל הולכת דם דדם מעכב בפרה הוא** — אימא לא נתכשר בשמאל.

חִישַׁב בַּחֲתִיַּת גְּחָלִים מַהוּ? מַכְשִׁירֵי מִצְוָה - כְּמִצְוָה דָּמוּ, אוֹ לֹא? תֵּיקוּ. בָּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת: הוֹלָכָה בִּשְׂמֹאל מַהוּ? אָמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת, תְּנִיתוּהָ: נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְאֶת הַכַּף בִּשְׂמֹאלוֹ. - וְנִפְשׁוֹט לְהוּ מֵהָא דִּתְנַן: הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין בִּשְׂמֹאל, וּבֵית עוֹרָה לַחוּץ! - אִי מֵהָתָם, הֲוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי - הוֹלָכָה דְּלָא מְעַכְּבָא כַּפָּרָה, אֲבָל הוֹלָכָה דִּמְעַכְּבָא כַּפָּרָה - לֵא, קָמַשְׁמַע לָן.

מיתיבי:

חִישֵּׁב בְּשעת חֲתִיַּית גֶּחָלִים על מנת להקטיר הקטורת למחר, מַהוּ לפסול הקטורת בכך, האם מַכְשִׁירֵי מִצְוָה כגון חתיית גחלים שהוא הכשר מצוה לקטורת, כְּמִצְוָה דָּמוּ, ונחשב כאחד מעבודות הקטורת ופוסל את הקטורת כשחישב בעבודה זו, **אוֹ לֹא**, שמכשירי מצוה אינם במצוה וחתיית גחלים אינה נחשבת כעבודה ואין מחשבה פוסלת בה, תֵּיקוּ.

שנינו במשנה, נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו. מביאה הגמרא ספק שרצו לפושטו ממשנתינו: **בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת, הוֹלָכָה** לדם קדשים ממקום השחיטה לזורקו למזבח **בְּיַד שְׂמֹאל, מַהוּ** – האם נפסל הדם בהולכה זו או לא, ועל קבלה וזריקה לא נסתפק, שודאי צריך דווקא בימין שנאמר בהם 'כהונה', שכתוב (ויקרא א ה) 'וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב', 'והקריבו' האמור כאן זו קבלת הדם, שהיא העבודה הראשונה אחר השחיטה, ועל זה נאמר 'בני אהרן הכהנים', וכן 'וזרקו' האמור בפסוק מדבר על 'בני אהרן הכהנים', וכל מקום שנאמר כהונה אינו אלא בימין, שלומדים (זבחים כד:) ממצורע שכתוב בו (ויקרא יד טז) 'וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית' לכל מקום שכתוב כהן שצריך ימין, אבל הולכה לא כתובה בפירוש בפסוק, אלא נלמד ממה שהוציא הכתוב קבלה בלשון 'והקריבו' שמשמעותו שיקריבו את הדם לעבר המזבח, דהיינו הולכה, אך כיון שלא נאמר בפירוש בפסוק יש להסתפק אם 'הכהנים' שנאמר בפסוק מדבר גם על הולכה ללמד שגם הולכה צריכה ימין או לא.

אָמַר לְהוּ **רַב שֵׁשֶׁת תְּנִיתוּהָ** – שנינו דין זה במשנתינו, **נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְאֶת הַכַּף בִּשְׂמֹאלוֹ**, סברה הגמרא שהולכת הכף דינה כהולכת הדם, ויש להביא ראיה ממשנתינו שהולכה כשירה בשמאל.

שואלת הגמרא: למה לנו לפשוט מדין האמור בקטורת, **וְנִפְשׁוֹט** לְהוּ מדין האמור בקרבן עצמו, **מַהָא** דִּתְנַן במסכת תמיד בסדר הולכת איברי התמיד, ששה כהנים היו מוליכין איברי התמיד, הראשון מוליך את הראש והרגל, הראש בימינו וְהָרֶגֶל שֶׁל יְמִין הבהמה **בִּשְׂמֹאל, וּבֵית עוֹרָהּ לַחוּץ** – מקום שמשם הופשט העור היה פונה כלפי חוץ, ומקום החתך שחתכוה מגוף הבהמה היה פונה כלפי הכהן המוליך, כדי שלא יראה מקום החתך שהוא מראה ניוול לחוץ, ומוכח מכאן שהולכה כשירה בשמאל.

משיבה הגמרא: מהולכת איברים אי אפשר ללמוד, **דְּאִי מֵהָתָם הָוָה אָמִינָא הָנֵי מִילֵּי** שהולכה כשירה בשמאל, רק **בְּהוֹלָכָה דְּלֹא מְעַכְּבָא כַּפָּרָה**, וכהולכת איברים, שאין הכפרה תלויה אלא בדם ולא בהקטרת האיברים, ואינם נחשבים כעיקר הקרבן ולכן כשר בהם הולכה בשמאל, **אֲבָל הוֹלָכָה דִּמְעַכְּבָא כַּפָּרָה** כהולכת הדם שבו תלוי הכפרה והוא עיקר הקרבן, **לֹא** אומרים שהולכה כשירה בשמאל, **קָמַשְׁמַע** לָן ממשנתינו בהולכת הקטורת שהיא הולכה בעיקר עבודת הקטורת, ובכל זאת כשירה בשמאל.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג סיון, תשי"א
ברוקלין.

להסתדרות פועלי אגודת ישראל (פאג"י)

בארץ ישראל

שלום וברכה!

קוה קויתי אשר הבחירות באה"ק ת"ו לא תתקיימנה כעת או לכל הפחות יודחו למשך זמן, כי מכמה טעמים אין הזמן גרמא לכך, ועל כל פנים אשר תהי' אחדות בתוך היהדות החרדית, כדי להקים חזית מאוחדת לבחירות.

ומה נבהלתי בקבלתי הידיעות מהפרת החזית הדתית.

בודאי למותר להאריך לפניהם אשר [בשאלה] כמו שאלה הנ"ל, הרי על כל מפלגה לוותר על רווחים מפלגתיים המנגדים לטובת הכלל, ואשר לענינים הנוגעים ליהדות החרדית בכללותה, דין קדימה על כל ריוח גשמי אפילו אם ריוח זה בטוח הוא, ואין צריך לומר אם הריוח מדומה ומוטל בספק, ובפרט אשר יכול הוא להיות גם קרוב להפסד.

מטעמים אלו, ונשען על מכתבם אלי מי"ב לחדש אדר שני, אחשוב אשר האריכות בכהנ"ל למותר, ובטח יתאמצו בכל יכולתם, שהחזית הדתית תתקיים, דבר אשר באמת למוכרח הוא לא רק לטובת הכלל, אלא גם לכל אחת מהמפלגות.

בת"ח מראש על הודעתם בשורות טובות בזה.

בפ"ש וברכה.

המשך ביאור למס' יומא ליום שישי עמ' א

הגמרא מביאה ראיה ממשנתינו לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנתינו, חפן מלא חפניו וכו' **וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתָהּ, מַאי לָאו** שכוונת המשנה לומר **שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת מִדָּה (אַחֶרֶת) עוֹשֶׂה**, וכך פירוש המשנה, חפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף, ושיעור החפינה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, וכך היתה גם מידתה של הכף, כלומר שכשרוצה לעשות כלי לחפינה גם כן צריך לעשות כך את הכלי הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, ומשמעות המשנה שאפשר לעשות כלי כדי לחפון בו.

דוחה הגמרא: **לא**, אין ראיה מהמשנה שאפשר לעשות כלי לחפינה, שאפשר לפרש את המשנה באופן אחר **דְּהָכִי קָאָמַר** – כך פירוש המשנה, **וְכָךְ** – כשם שמודד וחופן בחוץ מלא חפניו ונותן בכף, כך **הָיָה** חוֹזֵר ומודדה **וְחוֹפְנָהּ** – מערה אותה לחפניו **לִפְנִים** לפני שמקטירה על המחתה.

מקשה הגמרא: אם כן **שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן**, שמלבד החפינה שבחוץ צריך לחזור ולחפון בפנים, ולהלן (מט.) מסתפקת בכך הגמרא אם חוזר וחופן או לא. מתרצת הגמרא: שמהמשנה אין ראיה מוכחת לומר שחופן וחוזר וחופן, **דְּדִילְמָא** – אולי הפירוש במשנה **שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת מִדָּה עוֹשֶׂה** כמו שפירשנו לעיל, וגם אי אפשר לפשוט מהמשנה שיכול לעשות כלי מידה לחופן, שאולי הפירוש במשנה שכך היה חוזר וחופן בפנים, ולכן לא נוכל לפשוט ממשנתינו אף אחת משתי הספיקות. **אִי נַמִּי** יש לומר, שמה שכתוב במשנה 'כך היתה מדתה', היינו לומר **שֶׁלֹּא יְחַסֵּר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר**, וכך פירוש המשנה, חפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף וכו', וכך, מלא חפניו בדיוק, היתה מידת החפינה, שיהיה מלא חפניו בצימצום ולא יחסר מזה ולא יותיר על כך אפילו משהו.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה בדיני קומץ: **תָּנוּ רַבָּנָן**, כתוב בתורה (ויקרא ב ב) 'וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ', **יָכוֹל** – מפסוק זה לבד הייתי יכול לומר שצריך שיהיה הקומץ **מְכוֹרָץ** – גדוש ומבצבץ ויוצא מכל צד, שכך משמע 'מְלֹא קֻמְצוֹ' שימלא עוד חוץ ממה שבתוך הקומץ, **תַּלְמוּד לוֹמַר** במקום אחר (ויקרא ו ח) 'וְהַרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ', ומשמע שכל מה שירים יהיה בתוך קומצו ולא יצא לחוץ, **וְאִי בְּקוּמְצוֹ** – אילו היה נאמר רק 'בְּקֻמְצוֹ' ולא היה נאמר 'מְלֹא קֻמְצוֹ', **יָכוֹל** יהא די בזה שיקמוץ **אֲפִילּוּ** רק **בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** שהתורה לא חששה למילוי הקומץ, ש'והרים ממנו בקמצו' משמע שירים בקומץ ידו מעט מהמנחה, אבל לא שיהיה כל הקומץ מלא עד פס ידו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'מְלֹא קֻמְצוֹ', ומשני הפסוקים מפורש שצריך שיהיה הקומץ מלא ובלבד שלא יבצבץ החוצה, שכך תהא קמיצת הכהן **כִּדְקָמְצֵי אֵינְשֵׁי** – כמו שדרך האנשים לקמוץ בידיהם, **הָא כֵּיצַד** הוא מעשה הקמיצה, **חוֹפָה** – סוגר **שְׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו** האמצעיות שהן אצבע אמה וקמיצה **עַל פִּיסַּת** – כף **יָדוֹ וְקוֹמֵץ** בהם מסולת המנחה,

---

המשך מעמוד לז

לקוטי־שיחות – פרשת בהעלותך – ע"פ מחזור הלימוד השבועי

על־ידי חינוכו של אהרן בהדלקה ובהטבה תמיד ואצל כל יהודי[90].

ההסבר לכך הוא[91]: נתינת הכח על־ידי הדלקת הנרות של אהרן איננה רק הכנה לעבודה, כחנוכת הנשיאים, אלא היא עצמה נעשית לעבודת הנשמות. כלומר, זה הופך לענין פנימי אצל ישראל, הנובע מגילוי דרגת החכמה שבנפש.

מזה מובן שהדבר מתהווה אצל כל יהודי, גם אצל אלה שאינם עובדי ה' בגלוי, כי אצל כל יהודי קיים אור ה', השורה בחכמה שבנפש[92], ולכן כל יהודי הוא בפנימיות נפשו "נר ה'" הנמשך לשורשו.

יג.

ההוראה לכל יהודי

ומזה נובעת ההוראה לכל אחד: כאשר פוגשים יהודי שאין לו בינתיים, לכאורה, שום קשר לעבודת ה', "נר ה' נשמת אדם" אינו נראה אצלו, ניתן לחשוב: כיצד אפשר להשפיע עליו, שנשמתו תאיר בקרבו, שיתחיל ללמוד תורה ולקיים מצוות?

על כך אומרים "חייך" — אם עושים זאת מתוך מרירות הנפש, תוך ידיעה שהדבר נוגע לחיים, שהדלקת "נר ה'" של הזולת כרוכה ב"נר ה'" העצמי, מפני שרק כך נדלקת מנורה מושלמת, אז אפשר בודאות להשפיע עליו, כי בפנימיות נפשו קיים נר ה', ורק צריך לגלותו.

ובאמצעות הדלקת נר ה', של כל יהודי, שאז נדלקות כל שבעת הנרות של כנסת ישראל, מביאים למטה[93] גם את המנורה הטהורה בבנין בית־המקדש השלישי במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ בהעלותך תשכ"ה)

---

90) וי"ל שזהו מכחו של משה ואהרן, ראה לקו"ת שם. אוה"ת תצוה ע' א'תרנט. ועוד. וראה בהנסמן בהערה הבאה.

91) ראה המשך תרס"ו ע' קכה ואילך. קל ואילך. ולהעיר מאוה"ת פרשתנו ע' שנג ואילך.

92) תניא פי"ח־יט.

93) להעיר דכללות קיום המצוות בזמן הגלות הוא מעין חינוך והרגל (ראה לעיל הערה 42 מפרש"י לך. פיה"מ מנחות פ"ד שם) לקיום המצות בימות המשיח – ראה ספרי עקב, יא, יז הובא בפרש"י שם יח. רמב"ן אחרי יח, כה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **לא** יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָסוּר לִלְמוֹד בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם־טוֹב רַק בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, וַאֲפִלּוּ בְּסִפְרֵי חָכְמוֹת [רמז]
2 אָסוּר, שֶׁכָּל סֵפֶר שֶׁאֵין בּוֹ סְרַךְ קְדֻשָּׁה [רמח] - יֵשׁ לִגְזוֹר מִשּׁוּם שִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת, וּלְפִי זֶה אֲפִלּוּ לְטַלְטְלָם
3 אָסוּר.
4 וְיֵשׁ מַתִּירִים בְּכָל סִפְרֵי חָכְמוֹת [רמט] וְסִפְרֵי רְפוּאוֹת [רנ], מִפְּנֵי שֶׁדְּבַר חָכְמָה אֵינוֹ מִתְחַלֵּף בְּשִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת,
5 וְאֵין לִגְזוֹר עַל זֶה בְּשִׁבְיל זֶה [רנא]. וְכֵן נוֹהֲגִין לְהָקֵל.
6 וּלְפִי סְבָרָא זוֹ מֻתָּר לְהַבִּיט בְּשַׁבָּת [רנב] בִּכְלִי שֶׁל הַחוּזִים בַּכּוֹכָבִים [רנג] (שֶׁקּוֹרִין אַצְטְרְלוֹ"ב) [רנד] וּלְהַפְּכוֹ [רנה]

ביאורי הלכה

רמז] בספרי חכמות - חכמות העולם[287].

רמח] סרך קדושה - אינו ספר של קדושה, אבל יש בו תועלת לקדושה ויראת שמים[288].

רמט] ספרי חכמות - והוא הדין לעיין בספרות ובעיתונות מקצועית שאין בה עניני משא־ומתן, או לקרוא בספרי־לימוד, ואף לבקר בתערוכה לימודית, אבל אסור לעיין בספרות ובעיתונות המקצועית העוסקת בענייני מסחר או בענייני עיסוקים האסורים בשבת[289].

רנ] וספרי רפואות - רופא מותר לעיין לכתחילה בספרי רפואות שמקיים בזה מצווה, אבל סטודנט לרפואה הלומד להיות רופא - טוב שיחמיר שאין היתרו אלא מצד שנוהגים להקל בלבד[290].

רנא] בשביל זה - גם אם כוונתו ללמוד למבחן ולא לימוד החכמה - אין לאסור[291].

רנב] להביט בשבת - מותר להסתכל בשבת דרך משקפת, ומותר גם לכוון אותה[292].

רנג] החוזים בכוכבים - לצרכי אסטרולוגיה או ניווט[293].

רנד] אצטרלו"ב - מכשיר מדידה המאפשר לקבוע את קו הרוחב בו נמצאים על ידי מדידת גובה הכוכבים במעלות מעל האופק[294].

רנה] ולהפכו - כדי לראות את תוצאות החישובים בלוחות שמאחוריו[295].

ציונים והוספות

287) היינו ז' החכמות שאינם חכמת התורה, ואלו הן: (א) חכמת ההגיון (דקדוק), (ב) חכמת המספר (חשבון, מתמטיקה, גאומטריה, אלגברה), (ג) חכמת המדות (גאוגרפיה והשייך אליה), (ד) חכמת הטבע (רפואה, כימיה, צמחים, בעלי חיים וכו'), (ה) חכמת התכונה (אסטרונומיה והשייך אליה), (ו) חכמת הניגון (מוזיקה), (ז) חכמת האלקות (עניני בריאת העולם והיסטוריה). (ע"פ רבינו בחיי סופ"ג דאבות, ולעניין לימודם בכלל - ראה הלכות ת"ת עם הערות וציונים פ"ג ס"ז בתחלתו (ושם בציון 15\א מה שתיווך המבואר שם עם הנכתב כאן)), ויש שמנו אותן בשינוי (ראה 'דבש לפי' להחיד"א מערכת ח' ערך חכמה שהשמיט חכמת התכונה (הנכללת בחכמת המדות והוסיף חכמת הכישוף (ואסטרולוגיה בכללה)).

288) "סרך" פירושו "תוספת", ומשמעותו היא שאינו דבר קדושה אלא יש לו שייכות כלשהי לקדושה, ובדוגמת ספרי דברי הימים שיוצא מהם עניני מוסר ויראת שמים כדלעיל הערה רפה.

289) שש"כ פכ"ט סמ"ט.

290) ע"פ שש"כ פכ"ט הערה קכח בשם הגרשז"א, ולהעיר משו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' קצ ע"פ דברי שוע"ר (להלן סי' שמ ס"ו) שמותר ללכת בשבת לראות ניתוח כדי להתלמד.

291) כיון שלימוד חכמה אינו מתחלף בשטרי הדיוטות, אין נפק"מ בכוונתו, ואדרבה, אולי בספרי לימוד יש גם קצת "צורך גופו" שאינו בלימוד חכמה גרידא, ובשש"כ פכ"ח הערה רכ הסתפק בזה.

292) קצוה"ש סי' קיט בבדה"ש ס"ק יב.

293) כמבואר להלן הערה רצד, וראה רמב"ן עה"ת בראשית לא, יט: "שהם כלים לקבל השעות ויקסמו בהם לדעת עתידות", וברד"ק (שם): "הם כלי הנחושת שרואין בו שעות היום ויראו בו עתידות... ונקרא בלשון רבים לפי שהוא עשוי לוחות לוחות". ואולי נקט כאן "החוזים בכוכבים" שהוא לימוד חכמה בלבד אבל אצטרולב המותאם לניווט ישנה סברא להתירו גם משום צורך גופו.

294) האצטרולב היה מורכב מלוח עגול של עץ דק (או נחושת כפי שנפוץ בכל מקום בעקבות האצטרלו"ב ששוכלל על ידי רבי אברהם זכות שחי בזמן גירוש ספרד), שעליו סומנו 360 מעלות והוצמדה לו זרוע (כעין מחוג) מסתובבת על ציר. המשתמש היה מעמיד את הלוח מול פניו כשמעלת ה"אפס" כנגד האופק, מסובב את הזרוע עד שנגלו לעיניו דרך נקבי הצצה שבזרוע אור השמש או כוכב אחר שמיקומו ידוע. המחוג שבקצה הזרוע הראה את גובה הכוכב או השמש במעלות מעל האופק - וכך ידעו היכן קו הרוחב. לאחר שקבעו את זווית המחוג יכלו בעזרת לוחות שונים שהיו מוצמדים אל הלוח מלפניו ומאחוריו להשתמש בו לחישובים שונים כמו ניווט והתמצאות, ידיעת השעה וזמני היום, מעקב אחר גרמי השמים או אחר סיבוב המזלות לצרכי אסטרולוגיה.

להעיר, שכיון שנקרא בכמה מקומות "כלי ההבטה" נשתלשל שגם כלי הבטה אחרים כונו בשם "אצטרלוב", וכגון בשערי אורה לאדמו"ר האמצעי (שער החנוכה דף מח, א): "וראי' לזה מכלי האצטרלוב שרואים בו הכוכבים

1 וּלְטַלְטְלוֹ, כְּמוֹ שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטֵל סִפְרֵי הַחָכְמָה לְפִי סְבָרָא זוֹ, דְּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין כָּתוּב וְרָשׁוּם בְּעֵט בַּרְזֶל [רנו]
2 בְּלוּחוֹת נְחֹשֶׁת לְכָתוּב בַּסֵּפֶר [רנז]. וְאֵין לֶאֱסוֹר מִשּׁוּם שֶׁמָּא יְסַלֵּק הַלּוּחוֹת וַיַּחֲזִירֵן וַהֲרֵי זֶה כְּבוֹנֶה כְּלִי, דְּכֵיוָן
3 שֶׁדֶּרֶךְ לוּחוֹת אֵלּוּ לִהְיוֹת רְפוּיִין - אֵין כָּהֵן מִשּׁוּם בּוֹנֶה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן שי"ג:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סוף סעיף לא

ביאורי הלכה

רנו] בעט ברזל - היינו מפות, מספרים וחישובים החרוטים על לוחות ה"אצטרלו"ב".

רנז] לכתוב בספר - לעיל סעיף כב משמע שאדרבה בכתב חקוק ישנה יותר סברא להקל[296].

ציונים והוספות

הרחוקים והגבוהים ביותר לפי שמקרב את דבר הרחוק להגדילו בעין הרואה בכפלי כפליים" (והיינו כלי ה"טלסקופ", ובמקומות אחרים (המפורטים בקובץ הערות וביאורים גליון תתיא וגליון תתיט) כלל בשם "אצטרול"ב" גם מיקרוסקופ וזכוכית מגדלת).

295) כדלעיל הערה רצד.

296) והיינו מצד הדמיון ל"שטרי הדיוטות", אך כאן לא בא לברר אם דומה לשטרי־חוב אלא אם המקילים בספרי חכמה דיברו גם על כלי זה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב' סימן שז דיני שבת התלויים בדבור

1 **לז** נכרים המביאים עגלות מלאות תבואה בשבת לישראל
2 שהם חייבים לו והישראל נותן להם מפתח אוצרו והם
3 נושאים התבואה לאוצר ומודדים ומונים אותם שם בפני
4 הישראל אין איסור בדבר שהנכרים במלאכת עצמן הם
5 עוסקים כי אין התבואה של הישראל עד אחר שיחשוב
6 עמהם אחר השבת ובשבת אינה אלא כפקדון אצלו והם
7 מודדים ומונים את פקדונם.

8 אבל אם הביאו תבואה של ישראל אסור לומר להם לפנותה
9 מהעגלות לתוך אוצרו אפילו בלא מדידה ומנין שהרי
10 לישראל עצמו אסור לו לפנותה מדברי סופרים כמ"ש בסי'
11 של"ג וכל דבר שאסור לישראל לעשות בשבת אפילו מדברי
12 סופרים אסור לומר לנכרי לעשות בשבילו (ואפילו אם הם
13 מעצמם באים לפנות לתוך אוצרו צריך למחות בידם שכיון
14 שהתבואה שלו אם יראה וישתוק לדעתו הם עושים כמ"ש
15 בסי' רנ"ב):

16 **לח** נכרים העושים גבינות בשבת מחלב שלהם והישראל
17 רואה את החליבה והגיבון כדי שיהיה מותר לישראל
18 לאכלן ויוכל לקנותן אחר השבת לאכילה אף אם הישראל
19 עומד בעדר חדש או חדשים והנכרי מתכוין בעשייתן
20 בשביל למכרן לו בלבדו ולא לנכרים הרי זה מותר שמכל
21 מקום הנכרי עושה לטובת עצמו ואין איסור כלל במה
22 שהישראל עומד עליו במלאכתו בשבת (כיון שהנכרי
23 במלאכת עצמו הוא עוסק) שעדיין אין שם הישראל נקרא
24 כלל על הגבינות עד שיקנה אותן ממנו אחר השבת (ולפיכך
25 מותר לומר לו שיעשה אפילו בשבת שמותר לומר לנכרי
26 עשה מלאכתך אף אם מגיע מזה ריוח לישראל כמו שנתבאר
27 לעיל).

28 * * *

חלק ב סימן שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת

29 **א** אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא
30 עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו מה אם
31 הזהירו נביאים וצוו שלא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחול
32 ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר
33 שלא יהא הטלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהא כיום
34 חול בעיניו ויבא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית
35 לבית או להצניע להסיע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל
36 ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת
37 ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח.

38 ועוד מפני גדר הוצאה נגעו בה שמא ישכח ויוציא הדבר
39 שמטלטל בידו לרשות הרבים והיה מן הראוי לפי זה לאסור
40 אפילו טלטול כלים שצריך להם אלא שאין גוזרים על
41 הצבור יותר מדאי.

42 ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומנות אלא בטלים כל
43 ימיהם כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהם הם שובתים
44 ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר
45 הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת לפיכך שביתה
46 מדברים אלו היא שביתה השוה בכל אדם ומפני זה נגעו
47 באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים
48 שצריך להם כמו שיתבאר:

49 **ב** כל דבר שיש תורת כלי עליו מותר לטלטלו בשבת ע"ד
50 שיתבאר אפילו כלי שמלאכתו לאיסור דהיינו שהכלי
51 הוא מיוחד להשתמש בו תשמיש האסור בשבת כגון קורדום
52 שמבקעים בו עצים או קורנוס של נפחים או של זהבים
53 וכיוצא בהם ואפילו כלי שמלאכתו לאיסור שהוא מוקצה
54 מחמת מיאוסו דהיינו שאדם מסיח ומקצה דעתו ממנו
55 מחמת מיאוסו מלהשתמש בו במלאכה אחרת של היתר כגון
56 נר ישן של חרס שלא הדליקו בו באותה שבת אין לו דין

מוקצה בשביל כך ואפילו אם אינו ראוי כלל להשתמש בו במלאכה אחרת של היתר מחמת מיאוסו וסרחונו כגון נר אפילו של מתכת שהדליקו בו נפט אעפ"כ אין לו דין מוקצה להאסר בטלטול אלא מותר לטלטלו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור מפני שמכל מקום ראוי הוא לכסות בו כלים:

* * *

ג ואפילו כלי שהקצה אותו מלהשתמש בו שום תשמיש כגון כלים המוכנים ועומדים לסחורה שאין רגילים להשתמש בהם שום תשמיש מכל מקום אם אינו מקפיד עליהם מלהשתמש בהם לא הסיח דעתו עדיין מהם לגמרי מלהשתמש בהם ולפיכך אין להם דין מוקצה להאסר בטלטול.

במה דברים אמורים בדבר שהוא כלי ממש אבל דבר שאינו כלי ממש אלא שיש עליו תורת כלי מחמת שראוי להשתמש בו איזה תשמיש בשבת כגון גיזין של צמר שראויין להסמך ולשבת עליהם וכן כל כיוצא בהם אם הכניסן לאוצר לסחורה ביטל תורת כלי שהיה עליהם ואסור לטלטלם אע"פ שאינו מקפיד כלל עליהם מלהשתמש בהם אלא אם כן חזר ויחדו לתשמיש לעולם:

ד וכל הכלים שהם עומדים לסחורה והוא מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שום תשמיש אע"פ שאינם כלים היקרים ביותר ואין צריך לומר כלים היקרים ביותר אע"פ שאינן לסחורה אלא שמלאכתם לאיסור ומקפיד עליהם מלהשתמש בהם תשמיש אחר שלא יפחתו דמיהם אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש איזה תשמיש במקום שכלי זה מונח שם או לצורך גופו דהיינו שנמלך להשתמש איזה תשמיש בגוף כלי זה (והוא שנמלך כן משחשכה אבל אם נמלך כן מבעוד יום מותר לטלטלו שמחשבה מועלת למוקצה כמו שיתבאר) וזהו הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס:

ה וכן סכין של שחיטה ושל מילה ואיזמל של ספרים וסכין של סופרים שמתקנין בו הקולמוסים כיון שמקפידים שלא להשתמש בהם תשמיש אחר המותר בשבת אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם ואפילו אם הסכין הזה תחוב בנדן עם סכינים אחרים אין אומרים שמן הסתם אין מקפיד עליו כלל הואיל ותחבו בנדן עם שאר סכינים.

ומכל מקום אין איסור אלא להוציא סכין זה מהנדן או לטלטל הנדן עם סכין זה לאחר שהוציא מתוכו שאר הסכינים אבל בעוד ששאר הסכינים בתוכו מותר לטלטלו אע"פ שסכין זה ג"כ בתוכו והוא שאי אפשר לנער סכין זה מהנדן או שיש חשש הפסד אם ינערנו או שצריך למקום הנדן כמו שיתבאר בסי' ש"ט וש"י בשאר כלי שהוא בסיס לאיסור ולהיתר עיין שם הטעם לכל זה:

* * *

ו וכן קורנס שדכין בו בשמים במקומות שמקפידים עליו שלא להשתמש בו תשמיש אחר שלא יתלכלך הרי זה מוקצה מחמת חסרון כיס אבל במקומות שאין מקפידים עליו מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור כמו שיתבאר וכן נייר חלק העומד לכתיבה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפיד עליו שלא להשתמש עליו שום תשמיש שלא יתלכלך ועוד שכיון שמקפיד עליו שלא להשתמש בו אין עליו תורת כלי כלל כמו שיתבאר:

ז נמצאת למד ששלשה מיני מוקצה הם בכלים שנים מותרים בטלטול והשלישי אסור מוקצה מחמת מיאוס ומוקצה מחמת שהקצה אותו מלהשתמש מותרים ומוקצה מחמת חסרון כיס אסור ויש עוד מין מוקצה רביעי והוא דבר שהיה מוקצה מחמת איסור בבין השמשות והלך לו האיסור בשבת ויש בדבר זה להקל ולהחמיר ויתבאר זה בסי' ש"י:

ח וכל זה בדבר שיש תורת כלי עליו אבל כל דבר שאין תורת כלי עליו ואינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון אבנים ומעות ועצים וקנים וקורות ועפר וחול וקמח ועיסה (של ישראל אבל של נכרי יש מתירים כמו שיתבאר בסי' ש"י) והמת ובעלי חיים וכל כיוצא בדברים אלו ואפילו דבר שהוא ראוי להשתמש בו איזה תשמיש המותר בשבת כגון אבנים שראויין לפצוע בהן אגוזים וצרורות שראויות לכסות בהן כלים וכל כיוצא בהם כיון שאין תורת כלי עליהם אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם אלא על פי הדרכים שיתבארו וזהו הנקרא מוקצה מחמת גופו:

* * *

ט ובכלל מוקצה זה הוא כל מאכלות האסורות בהנאה שאינו יכול להאכילן אפילו לכלבים ואפילו אין איסורן אלא מדברי סופרים כגון סתם יינם וכיוצא בו ואפילו אין איסורן אלא בו ביום בלבד כגון טבל שיכול לתקנו במוצאי שבת ולאכלו אלא שבשבת אסור לתקנו מדברי סופרים כמו שיתבאר בסי' של"ט וכן כל כיוצא בזה הוא מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו.

אבל מאכלות האסורות באכילה ומותרות בהנאה שיכול להאכילן לכלבים אם הן מוכנין ועומדים להאכילן לכלבים כגון נבלות וטרפות וכיוצא בהן מותר לטלטלן כשאר מאכלי בהמה ואם אינן עומדים לכלבים מחמת איסורן מפני שאין איסורן אלא בשבת כגון משקין שזבו מן הפירות מאליהן בשבת שאסורים בשתיה בו ביום בלבד וכן ביצה שנולדה בשבת שאסורה באכילה בו ביום בלבד וכן חלב שנחלב בשבת שאסור בו ביום בלבד וכן כל כיוצא בהם אע"פ שיכול להאכילם לכלבים מכל מקום כיון שאינן עומדים לכך אלא לאכילת אדם במוצאי שבת אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן.

אבל דבר שאיסור אכילתו הוא גם בחול אע"פ שיש לו היתר לאחר זמן כגון החדש מותר לטלטלו אפילו בארץ ישראל שכיון שנמשך זמן איסורו הרבה הרי הוא עומד גם בתוך הזמן להאכילו לבהמות ולמכרו לנכרים:

י ויש עוד מין מוקצה באוכלים ומשקים בשבת ויו"ט והוא מוקצה מחמת מצוה שיתבאר בסי' תרל"ח ותקי"ד.

נמצאו כל מיני המוקצה האסורים חמשה, מוקצה מחמת חיסרון כיס ומוקצה מחמת גופו ומוקצה מחמת איסור הנאה או אכילה ומוקצה מחמת מצוה ומוקצה מחמת שהיה אסור בבין השמשות שיתבאר בסי' ש"י:

יא כל דבר שיש עליו תורת כלי אפילו אם הוא גדול וכבד הרבה לא נתבטל שם כלי ממנו לא מחמת גדלו ולא מחמת כבדו והוא הדין לאבן גדולה או קורה גדולה אפילו מיטלטלת בעשרה בני אדם אם יש תורת כלי עליה כגון שיחדה לטלטלה לאיזה תשמיש וע"ד שיתבאר מותר לטלטלה בשבת:

* * *

יב כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו כגון קורדום לחתוך בו דבילה וקורנס לפצוע בו אגוזים או אפילו לסמוך בו כלים וכיוצא בזה בין לצורך מקומו אבל לצורך הכלי עצמו כגון שהכלי מונח במקום שירא שלא יגנב משם או שלא יפול וישבר או שמונח בחמה וירא שלא יתבקע שם ורוצה לטלטלו משם למקום הצל וכל כיוצא בזה אסור ואם מחשב עליו להשתמש בו תשמיש במקום אחר או שמחשב להשתמש איזה תשמיש במקום זה שהכלי מונח שם מותר לו לטלטלו ממקום זה אע"פ שעיקר כוונתו בטלטולו הוא כדי שלא יגנב או ישבר במקום זה:

יג כשמטלטלו לצורך מקומו אינו צריך להשליכו מידו מיד שפינוהו ממקום זה הצריך לו אלא מותר להניחו באיזה מקום שירצה להצניעו שם שכיון שכבר הוא בידו רשאי לטלטלו יותר ממה שצריך לו ואפילו אם שכח ונטל בידו מוקצה גמור רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה כיון שכבר הוא בידו ויש מי שאוסר במוקצה גמור וראוי לחוש לדבריו אלא אם כן במקום הפסד כמו שנתבאר בסי' רס"ו:

יד כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול אבל מותר ליגע בו בידיו ובלבד שלא ינענע אפילו מקצתו וכמו שנתבאר בסי' רס"ה ולכן מותר ליגע במנורה שהנרות דולקות עליה אם אינה תלויה באויר כמו שנתבאר שם או בתנור בית החורף שהאש דולקת בתוכו וכן מותר ליקח דבר היתר המונח על דבר מוקצה כמו שנתבאר שם וכן להניחו על גביו וכן מותר לישב עליו אף אם הוא מתנענע תחתיו שטלטול כלאחר יד הוא ובלבד שלא יגע בו בידיו כמו שיתבאר מפני שכל מוקצה אינו אסור בהנאה להשתמש בו בלא טלטול ובלבד שלא יעשה מעשה בגוף המוקצה ע"י תשמיש זה כגון להצית אש ביו"ט תחת עצי מוקצה אע"פ שאינו מזיזם כלל כמו שיתבאר בסי' תק"א:

טו כל מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו כדרכו בחול דהיינו בידיו אבל מותר לטלטלו בגופו כמו שיתבאר בסי' שי"א וזהו נקרא טלטול כלאחר יד שהוא בשינוי מדרך החול ולכן מותר לטלטל מוקצה ברגליו לפנותו לכאן ולכאן דרך הילוכו לצורך מקומו או אפילו לצורך המוקצה עצמו כדי להצניעו (עיין סי' שי"א) ואין צריך לומר שמותר לטלטל מוקצה ע"י נפוח שאין לך טלטול כלאחר יד גדול מזה:

* * *

טז כלי שמלאכתו להיתר דהיינו שהוא מיוחד לתשמיש המותר בשבת כגון כוס וקערה וכיוצא בהן מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו אלא לצורך הכלי עצמו שחושש עליו שלא ישבר או שלא יגנב משם ומטלטלו משם להצניעו או שמטלטלו מחמה לצל שחושש שלא יתבקע בחמה.

אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל שום כלי אע"פ שמלאכתו להיתר לפי שבימי נחמיה בן חכליה שהיו העם מזלזלים באיסורי שבת כמ"ש בימים ההם ראיתי ביהודה דורכין[ם] גתות בשבת ומביאים הערימות וגו' עשו חכמים סיג וגדר לאיסור הוצאה וגזרו על כל הכלים אע"פ שמלאכתם להיתר שלא לטלטלם כלל אפילו לצורך תשמישן המיוחד להם חוץ מן כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהם מהכלים הצריכים ביותר לסעודת השבת.

ואח"כ כשראו חכמים שחזרו העם להזהר קצת באיסורי שבת חזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו או לצורך מקומו.

ואח"כ כשראו שחזרו העם להזהר יותר חזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר אפילו לצורך הכלי עצמו אבל לטלטל שלא לצורך כלל עדיין לא נמנו עליו חכמים להתירו ונשאר עומד באיסורו שנאסר בגזרת חכמים שבימי נחמיה בן חכליה:

יז אבל כל מיני אוכלים ומשקים המותרים בשבת וכל מיני ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל לפי שלא גזרו בימי נחמיה אלא על כלים ולא על אוכלים וספרים והרי הם עכשיו כמו קודם הגזרה שבימי נחמיה שהיה מותר לטלטל כל דבר הראוי בשבת אפילו שלא לצורך כלל.

אבל דבר שאינו ראוי בשבת היה אסור לטלטל אף בימי דוד ושלמה או קודם לכן.

משא"כ כלים אפילו כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהן כולן היו בכלל הגזרה שגזרו גם עליהן שלא לטלטלן כי אם לצורך תשמישן ולא לצורך מקומן ולא לצורך גופן כשאינו תשמיש המיוחד להן שהרי לא הוציאו אותן מכלל שאר כלים אלא מפני הצורך שיש בתשמישן יותר מבתשמיש שאר כל הכלים א"כ אין להתירן אלא לצורך תשמישן בלבד ואח"כ כשהתירו וחזרו והתירו לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר אפילו לצורך הכלי עצמו גם כוסות וקערות וסכין וכיוצא בהן היו בכלל זה ולא הותרו אלא לטלטלן לצורך הכלי עצמו אבל לא שלא לצורך כלל:

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

ג. וְהִנֵּה כָּל זֶה הוּא עַכְשָׁיו[78] בִּהְיוֹת הָעוֹלָם מַעְלִים וְהִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בְּמַאֲסַר הַגּוּף וְהָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי, שֶׁאָז צָרִיךְ לִהְיוֹת "פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשׁוֹקְקֵיהָ" – מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, וְלִהְיוֹת "נָחָה עָלָיו **רוּחַ** ה'" לְרִוּוֹת הַצְּמָאוֹן שֶׁמִּיְּסוֹד הָאֵשׁ, שֶׁיְּסוֹד הָרוּחַ גָּבְהָהּ מַעֲלָתוֹ מִמַּעֲלַת וּבְחִינַת הָאֵשׁ שֶׁמִּלְּמַטָּה;

וְכֵן בְּחִינַת "מַיִם" שֶׁל הַמִּצְוֹת גָּדְלָה מַעֲלָתָם מִבְּחִינַת "אֶרֶץ", שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם נַעֲשָׂה הָאָרֶץ "שׁוֹקֵקָה" בְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא בַּתְּפִלָּה. וְעַכְשָׁיו[79] תָּמִיד הִיא "שׁוֹקֵקָה" וְ"**לֹא** שָׂבְעָה מַיִם", כִּי הֲרֵי אַחַר הַתְּפִלָּה חוֹזֶרֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּעִנְיְנֵי הַגּוּף, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַדְרֵגָתוֹ וּבְחִינָתוֹ, וְהַמַּאֲכָל מְגַשֵּׁם אֶת הָאָדָם וּמַסְתִּיר מִמֶּנּוּ אוֹר ה' וּקְדוּשָׁתוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי גִילוּי בַּלֵּב.

וְלָכֵן צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, "עַד עֵת קֵץ"[80], עַד בֹּא אִמְרַת ה'[81] לֶעָתִיד־לָבֹא, "וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ" וְגו' (זְכַרְיָה יג, ב). וַאֲזַי תִּהְיֶה מַעֲלַת אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא גְּדוֹלָה וְגָבוֹהַּ לְאַין קֵץ **מִצַּד עַצְמָהּ**, שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא – "מַיִם" וְ"רוּחַ", כִּי בְּחִינַת "אֶרֶץ" – רָצוֹא וְצִמָּאוֹן שֶׁמִּיְּסוֹד הָאֵשׁ שֶׁלְּמַטָּה – תְּהֵא עוֹלָה לְמַעְלָה מַעְלָה וְנִכְלֶלֶת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא **מֵאֵלֶיהָ** וּמֵעַצְמָהּ[82].

וְזֶהוּ "**וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**"[83]:

"**מִסְפַּר**" הַיְינוּ בְּחִינַת מִצְוֹת שֶׁנִּיתְּנוּ בְּמִסְפָּר: **תַּרְיַ"ג** מִצְוֹת[84] דְּאוֹרַיְיתָא וְז' מִצְוֹת דְּרַבָּנָן[85] הֵם מִסְפַּר **תר"ך**[86]; לְ"מִסְפַּר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**" הַמִּתְחַלֵּק לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נִיצוֹצוֹת נְשָׁמוֹת, בִּבְחִינַת "גִּלְגִּלְתָּם"[87], שֶׁכְּדֵי שֶׁיּוּמְשְׁכוּ לְמַטָּה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הוּצְרְכוּ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת לַחֲלָקִים וְלָבֹא בְּ"מִסְפָּר" וּבְ"מִפְקָד"[88].

וְזֶהוּ גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ "**פָּקַדְתָּ** הָאָרֶץ" – לְשׁוֹן **מִנְיָן**, כְּמוֹ "**פִּקּוּד** כָּל בְּכוֹר זָכָר" (בַּמִּדְבָּר ג, מ). וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁיָּרְדוּ מִמַּעְלָה־לְמַטָּה, וִירִידָתָם צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה הִיא, לְהַעֲלוֹת הַנְּפָשׁוֹת וּלְקַשְּׁרָם בַּה' אֶחָד בִּבְחִינַת רָצוֹא וְצִמָּאוֹן, וּלְכָךְ כְּשֶׁיּוּגְמַר עֲלִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ אֲזַי תִּהְיֶה בְּחִינַת רָצוֹא וְצִמָּאוֹן שֶׁלָּהֶם כִּרְשִׁפֵּי אֵשׁ הָעוֹלֶה לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ, וְיִהְיֶה "מִסְפַּר" הַזֶּה בִּבְחִינַת "אֲשֶׁר **לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר**" (הוֹשֵׁעַ ב, א).

וְהוּא בְּחִינַת **תְּשׁוּבָה**, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[89]: "אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה – נִגְאָלִין". כִּי תְּשׁוּבָה – מִיסוֹד הָאֵשׁ וְהַצְּמָאוֹן, "**וַיִּצְעֲקוּ** אֶל ה'" (תְּהִלִּים קז, ו) – "בְּחֵילָא יַתִּיר"[90] וּ"תְּשׁוּבָה **עִילָּאָה**", "בִּינָה – לִבָּא"[91]. וּכְתִיב (תְּהִלִּים קמז, ה): "לִתְבוּנָתוֹ **אֵין מִסְפָּר**" – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מִסְפָּר[92], דְּהַיְינוּ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

כִּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת נִקְרָא מַה שֶּׁהוּא נִמְשָׁךְ כְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, מֵעִילָּה לֶעָלוּל כו', כְּשַׁלְשֶׁלֶת, הָאֶרָה וְהָאָרָה דְּהָאָרָה כו'. וְכָךְ הֵם הַמְּשָׁכוֹת הַמִּצְוֹת בְּמִסְפָּר, וְשֶׁנִּקְרָאִים "**רְמַ"ח** אֵבָרִים דְּמַלְכָּא"[93] – זָ"א. הַיְינוּ בְּחִינַת ט' סְפִירוֹת, ט' פְּעָמִים ט' כו'[94]. וְגַם נִקְרָאוּ "מִצְוֹת[95] הַמֶּלֶךְ"[96]. אִם כֵּן

---

78) (עַכְשָׁיו: בְּאוֹר הַתּוֹרָה בְּלָק שָׁם: וּבַזְּמַן הַגְּלוּת).

79) (וְעַכְשָׁיו: בְּאוֹר הַתּוֹרָה בָּלָק שָׁם: וּבַזְּמַן הַגְּלוּת).

80) (דָּנִיֵּאל יא, לה. וְעוֹד).

81) (עַל פִּי תְּהִלִּים קה, יט: "עַד עֵת בֹּא דְּבָרוֹ אִמְרַת ה'").

82) (וְהוּא כְּעִנְיָן "כְּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף" הַמְּבוֹאָר בַּתַּנְיָא **פֶּרֶק חֲמִשִּׁים.** וְעַיֵּן שָׁם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּשֵׁם הָאָרִ"י זַ"ל עַל פָּסוּק "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כו'" (יְחֶזְקֵאל מד, טו), וְהוּא בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" וְלְהָאַרִיז"ל) בַּיְּחֶזְקֵאל (רְאֵה גַּם לְקַמָּן קֹרַח נד, ב. שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ג. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ א דַּף מא, א).

וְעַיֵּין בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא" פָּרָשַׁת תְּרוּמָה, דַּף קנ"ח, א': מִסִּטְרָא דְּעָלְמָא דְּאִתֵּי כו'; "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ" (מִשְׁלֵי יב, ד); בַּ"ן יִתְעַלֶּה בְּסִ"ג שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּ"ה (רְאֵה לְעֵיל רֵישׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִם בְּחֻקּוֹתַי" הַשֵּׁנִי – מז, ג).

וְעוֹד יוּבָן עִנְיָן זֶה עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יְהוּדָה אַתָּה" בְּעִנְיַן פֵּירוּשׁ "בְּיוֹם הַהוּא [וְגַם ה'] תִּקְרָאִי אִישִׁי כו'", וְעַיֵּן שָׁם (תּוֹרָה אוֹר מה, ב).

83) (הוֹשֵׁעַ ב, א: "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר. וְהָיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי". רְאֵה רְשִׁימָה עַל הַפָּסוּק – אוֹר הַתּוֹרָה נ"ך בְּרֶךְ ע' תכז).

84) (מִכּוֹת בְּסוֹפָהּ).

85) (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כא עַמּוּד 401).

86) (תַּרְיַ"ג . . תר"ך: פְּרֵדֵס שַׁעַר ח פֶּרֶק ג).

87) (בַּמִּדְבָּר א, ב: שְׂאוּ . . בְּמִסְפַּר . . לְגֻלְגְּלֹתָם).

88) (וְעַיֵּן בְּ"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן ז) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ כו'").

89) (סַנְהֶדְרִין צז, ב).

90) (זֹהַר חֵלֶק א קט, ב).

91) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

92) (עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי (כו, ג), סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר" בְּעִנְיַן "**וְשַׁמְתִּיךְ בְּנִקְרַת הַצּוּר**". וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק ב', דַּף רכ"ה, ב'. הַנַּ"ל).

93) (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ל).

94) ("כִּי רְמַ"ח מִצְוֹת הֵם: ט' סְפִירוֹת דְּזָ"א, שֶׁכָּל אֶחָד כָּלוּל מִט' – ט' פְּעָמִים ט' הֵם פ"א; וְכָל בְּחִינָה יֵשׁ לָהּ ג' בְּחִינוֹת: רֹאשׁ, תּוֹךְ, סוֹף; אִם כֵּן ג' פְּעָמִים פ"א הֵם רמ"ג, וְה' חֲסָדִים הַמַּגְדִּילִים – הֲרֵי רְמַ"ח". – לְקַמָּן שְׁלַח מה, ד וּבְבַמָּה מְקוֹמוֹת).

95) (נִקְרָאוּ "מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ": רְאֵה הֶעָרַת קְבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים ת"ש עַמּוּד 48).

96) וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר" (לְעֵיל אַחֲרֵי כז, ב).

הוא נִקְרָא סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן תְּשׁוּבָה בָּאָה שֶׁלֹּא בְּסֵדֶר וְהַדְּרָגָה, רַק לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת[97].

וְזֶהוּ "**בְּחוֹל הַיָּם**" – שֶׁהַחוֹל הוּא **לְמַעְלָה** מִן הַיָּם[98], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִרְמְיָה ה, כב): "אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל **גְּבוּל לַיָּם**", וּכְתִיב (יְשַׁעְיָה מב, י): "**יוֹרְדֵי הַיָּם**" – כָּךְ תִּהְיֶה בְּחִינַת "אֶרֶץ" לְמַעְלָה מֵהַמַּיִם, וּכְתִיב (תְּהִלִּים קלו, ו): "לְרוֹקַע הָאָרֶץ **עַל** הַמָּיִם". וּבְחִינַת אֵשׁ תִּהְיֶה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הָרוּחַ[99].

וְלָכֵן כְּתִיב: "וְהָיָה **בַּמָּקוֹם** אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי": פֵּירוּשׁ: "בַּמָּקוֹם" מַמָּשׁ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ **כִּזְכִיּוּת**"[100] וְ"אִתְהַפְּכָא מְרִירוּ לְ**מִיתְקָא**"[101].

(וְהָעִנְיָן:

דְּהִנֵּה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה נא, טז): "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ כו'[102] וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן **עַמִּי** אָתָּה". וְהַיְינוּ, כִּי פֵּירוּשׁ "עַמִּי" מְבוֹאָר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אַתֶּם נִצָּבִים" (לִקּוּטֵי נִצָּבִים מד, ד; אוה"ת דברים כרך ע' ב'ת) גַּבֵּי "לְעָבְרְךָ בִּבְרִית כו'", לִהְיוֹת "לוֹ לְעָם" (נִצָּבִים כט, יא. יב), כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא **עָם**", פֵּירוּשׁ: שֶׁהֵם נִקְרָאִים בְּמַדְרֵגַת **עִמּוֹ**, שֶׁהֵם אֲנָשִׁים כְּמוֹתוֹ, וּמִתְיַיְחֲסִים אֵלָיו בְּעֵרֶךְ מָה כו', כִּי הִנְּשְׁמוֹת "עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה" כו', עַיֵּין שָׁם.

וְזֶהוּ "עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם" (בְּדִבְרֵי הַיָּמִים ב' סִימָן ז', ידז). וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א', ה', א'. עַל פָּסוּק "וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה": אַל תִּקְרֵי **עַמִּי** אֶלָּא **עִמִּי** כו'"[103]. וְזֶהוּ "וְלֵאמֹר לְ**צִיּוֹן**" דַּוְקָא "**עַמִּי** אָתָּה".

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בִּירוּשַׁלְמִי פֶּרֶק ד' דְּתַעֲנִית, סוֹף הֲלָכָה ב': חָזְרֵנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ שֶׁנִּקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל "צִיּוֹן" אֶלָּא זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֵאמֹר לְ**צִיּוֹן** עַמִּי אַתָּה". וְהַמְּכֻוָּן, כִּדְפֵרֵישׁ הַ"קְּרְבָּן־הָעֵדָה" שָׁם: שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת הַמְּרוּמָּזִים **בְּפָסוּק זֶה**: "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ" זוֹ **תּוֹרָה**, "וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ" זוֹ **גְּמִילַת־חֲסָדִים** כו', "לִנְטוֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹּד אָרֶץ" זֶהוּ עֲבוֹדַת **הַקָּרְבָּנוֹת**, אֲזַי נִקְרָאִים "צִיּוֹן" – שֶׁהֵם מְצוּיָּנִים בָּעוֹלָם.

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת מִקֵּץ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשִׂמְחִי", דַּף ס"ב, סוֹף עַמּוּד ב' (ולו, ב):

וּבֵיאוּר עִנְיַן **צִיּוֹן** כו', "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ" (בְּרֵאשִׁית א, כו) – הֵן "רְמַ"ח פִּקּוּדִין – רְמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא". וְהַיְינוּ **רוּחָנִיּוּת** הַמִּצְוֹת וְ**רוּחָנִיּוּת** הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה בָּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהֵן הֵן "בְּצַלְמֵנוּ" מַמָּשׁ. אַךְ **גַּשְׁמִיּוּת** הַמִּצְוֹת כו' – הֵם רַק בְּחִינַת **צִיּוּן** – מִלְּשׁוֹן סִימָן[104] כו', אֲזַי נִקְרָאת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל – צִיּוֹן כו'.

וְהַיְינוּ שֶׁאָז כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מְקַבֶּלֶת כָּל הָאוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מַמָּשׁ הַנִּמְשָׁכִים בְּזָ"א, בְּבְחִינַת יְסוֹד שֶׁלָּהּ – הַנִּקְרָא "נְקוּדַת צִיּוֹן".

וְזֶהוּ "וְלֵאמֹר לְ**צִיּוֹן** – **עַמִּי** אָתָּה", שֶׁאֲזַי דַּוְקָא כְּשֶׁנִּקְרָא "צִיּוֹן" עַל יְדֵי קִיּוּם תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים, אֲזַי הֵם בְּחִינַת "עַמִּי" וְהַיְינוּ "אֲנָשִׁים **כְּמוֹתוֹ**", שֶׁהֲרֵי הֵם מְצוּיָּנִים בְּ"רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא" מַמָּשׁ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁפּוֹגְמִים בְּבִיטּוּל מִצְוֹת־עֲשֵׂה וְכָל שֶׁכֵּן בְּעֲבֵרָם עַל לֹא־תַעֲשֶׂה נֶאֱמַר (הוֹשֵׁעַ ב, א): "לֹא עַמִּי אַתֶּם" מִטַּעַם הַנַּ"ל;

כִּי פֵּירוּשׁ "עַמִּי" – שֶׁהֵם "אֲנָשִׁים כְּמוֹתוֹ" כו', וְזֶה אֵינוֹ רַק עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ" כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וּכְשֶׁעוֹבֵר חַס־וְשָׁלוֹם עַל הַמִּצְוָה נִקְרָא "**לֹא עַמִּי**" כו' חַס־וְשָׁלוֹם. אַךְ עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשׂוּ בִּבְחִינַת "בְּנֵי אֵל חָי", שֶׁהוּא יוֹתֵר גָּבוֹהַּ מִמַּדְרֵגַת "עַמִּי" כו'[105]).

---

97) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ" (לִקּוּטֵי תֵּצֵא מא, ב. דְּבַעַל תְּשׁוּבָה עַל יְדֵי שֶׁמְּעוֹרֵר רַחֲמִים גְּדוֹלִים הוּא מִבְּחִינַת י"ג תִּיקּוּנֵי דִיקְנָא דְּאַרִיךְ אַנְפִּין שֶׁהוּא אוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַכֵּלִים וּמֹשֶׁךְ נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלֹּא בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַיֵּין שָׁם).

98) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כְּרָךְ א עַמּוּד קכט).

99) (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים", בְּעִנְיַן פֵּירוּשׁ שָׁמַיִם וְאָרֶץ חֲדָשִׁים שֶׁיִּהְיֶה לְעָתִיד־לָבֹא (תּוֹרָה אוֹר ב, ב וְאִילָךְ).

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בִּירְמְיָה (סִימָן ל"אן, כאן): "כִּי בָרָא ה' **חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ**, נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר". הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה הִתְחַדְּשׁוּת בְּחִינַת "חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ". "כִּי – **עַכְשָׁיו** – כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגָּשֶׁם [..] מִן הַשָּׁמַיִם" וְ"הֹרְוָה אֶת הָאָרֶץ", אֲזַי דַּיְיקָא "וְהוֹלִידָה וְהִצְמִיחָה" (יְשַׁעְיָה נה, י). אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא תִּהְיֶה בְּחִינַת "אֶרֶץ" לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "מַיִם" וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לְקַבֵּל מִבְּחִינַת מַיִם, וְזֶהוּ "נְקֵבָה תְּסוֹבֵב כו'".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּחִינַת "אֵשׁ" תִּהְיֶה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "רוּחַ". וְעַיֵּין בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר אֲרִיךְ־אַנְפִּין פֶּרֶק ב'. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה ב, ט): "וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה' חוֹמַת אֵשׁ כו'".

וְעַיֵּין מְעַנְיַן "**וְהָיָה מִסְפַּר כו' אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר כו'**" (בַּגְּמָרָא רֵישׁ פֶּרֶק ב' דְּיוֹמָא, דַּף כ"ב עַמּוּד ב'. וְרֵישׁ פֶּרֶק ח' דִּפְסָחִים)).

100) (יוֹמָא פו, ב).

101) (זֹהַר חֵלֶק א ד, א בְּהַקְדָּמָה).

102) ("וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹּד אָרֶץ").

103) (וְעַיֵּין תִּיקּוּנֵי זֹהַר, תִּקּוּן י"ח, דַּף ל"ה, ב').

104) (רְאֵה יְחֶזְקֵאל לט, טז: "וּבְנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן". וּרְאֵה לִקּוּטֵי דִּבְרִים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט" פֶּרֶק ג. וְשָׁם נִסְמָן. עֲרוּבִין נד, ב).

105) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפֵרוּשׁ "**אַל חָי**" בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַרַשְׂתִּיךָ לִי": כִּי "בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים כו'", וְזֶהוּ "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר כו'" (לִקּוּטֵי חֵ, ג. וְשָׁם נִסְמָן).

(וְעַיֵּין מְעַנְיַן "**וְהָיָה בַּמָּקוֹם כו'**": בַּגְּמָרָא קִדּוּשִׁין, דַּף ל"ו, עַמּוּד א', וּבְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם. וּבְמִדְרַשׁ שְׁמוֹת־רַבָּה מְפֻסּוּק זֶה: וַיַּקְהֵל, סוֹף פָּרָשָׁה מ"ח. וְאָרָא, רֵישׁ פָּרָשָׁה י"ג. כִּי תִשָּׂא, פָּרָשָׁה ל"ט. בַּמִּדְבָּר־רַבָּה: פָּרָשָׁה ב'. וְסוֹף פָּרָשָׁה בָּלָק.

וְזֶהוּ "מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא כו'[106] **מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף**" (קֹהֶלֶת ג, יא): שֶׁלֹּא יִהְיֶה "רֹאשׁ וְסוֹף", כִּי לְמַעְלָה וּלְמַטָּה יִהְיֶה שָׁוֶה, "בַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה" (תְּהִלִּים קלט, יב). כִּי בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף וְ"אֵין מִסְפָּר" לֹא שַׁיָּךְ מַעְלָה וּמַטָּה, כִּי הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת "הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה".

וְזֶהוּ "אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה – יוֹלֶדֶת **נְקֵבָה**"[107], דְּהַיְינוּ, שֶׁמַּה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא תְּחִלָּה בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, עַל יְדֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת "מִסְפָּר" וְ"צִמְצוּם", בְּחִינַת "נְקֵבָה" וְ"דִין".

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "**בַּת קוֹל** שֶׁמְּנַהֲמֶת כְּיוֹנָה וְאוֹמֶרֶת: אוֹי לְבָנִים כו'"[108] כַּנִּזְכָּר בַּגְּמָרָא רֵישׁ פֶּרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת (ג, א); וּפֶרֶק ב' דַּחֲגִיגָה (טו, א): "יָצְתָה **בַּת קוֹל** וְאָמְרָה (יִרְמְיָה ג, יד): שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים".

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עִנְיַן הַכְּרוּזִין שֶׁמִּלְּמַעְלָה, וְהֵם נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים" לְעוֹרֵר בִּתְשׁוּבָה[109].

אַךְ לְפִי שֶׁהִתְעוֹרְרוּת זוֹ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא לְבַד, "אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה", עַל כֵּן "יוֹלֶדֶת נְקֵבָה", הַיְינוּ בְּחִינָה הַנִּקְרֵאת "בַּת קוֹל", שֶׁהוּא הַתּוֹלָדָה מִבְּחִינַת "קוֹל הָעֶלְיוֹן", וְהוּא בִּבְחִינַת גְּבוּרוֹת, וְעַל כֵּן נִקְרָא "בַּת"[110].

וְלָכֵן דִּינִים שׁוֹלְטִים בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא – "אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה" – מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה, בְּלֹא אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, וְלָכֵן "יוֹלֶדֶת זָכָר" – בְּחִינַת "חֲסָדִים" לִהְיוֹת "זָכַר חַסְדּוֹ וְכו'" (תְּהִלִּים צח, ג).

(עוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת הַתְּשׁוּבָה: כַּנּוֹדָע דְּבִתְשׁוּבָה נֶאֱמַר (אַחֲרֵי טז, ל): "**לִפְנֵי הַוְיָ"ה** תִּטְהָרוּ", שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת שֵׁם הַוְיָ"ה.

וְהָעִנְיָן: כִּי שֵׁם הַוְיָ"ה, זֶהוּ נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי ד' יְסוֹדוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ: רוּחַ, אֵשׁ, מַיִם, עָפָר כַּנַּ"ל. אַךְ "לִפְנֵי הַוְיָ"ה" – **לְמַעְלָה** מִד' יְסוֹדוֹת – זֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מ"א, פֶּרֶק ג': עִנְיָן הַבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִד' יְסוֹדוֹת, הַכּוֹלֵל ד' יְסוֹדוֹת **בְּכֹחַ** וְלֹא בְּפוֹעַל כו', וְהוּא מִקּוֹרָן וְשָׁרְשָׁן. וְלָכֵן עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נִשְׁלָם הַפְּגָמִים שֶׁבִּד' יְסוֹדוֹת כו'.

וְזֶהוּ מַמָּשׁ בְּחִינַת "אֲשֶׁר **לֹא יִסְּפֵר**", כִּי בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת נֶאֱמַר (מִשְׁפָּטִים כג, כו): "אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא", עַל דֶּרֶךְ "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים כו'"[111] (חַיֵּי שָׂרָה כד, א), אֲבָל בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה – "אֲפִלּוּ בְּשַׁעְתָּא חֲדָא, בְּיוֹמָא חֲדָא, בְּרִגְעָא חֲדָא כו' – קָרִיבִין לְגַבֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא, מַה דְּלָא הֲוָה הָכִי אֲפִילּוּ לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים"[112] – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה דַף קכ"ט. וּבַגְּמָרָא: "יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אֶחָת כו'"[113]. וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁמַּמְשִׁיךְ מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִגֶּדֶר מִסְפָּר כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ "אֶת **הָעֹלָם** נָתַן בְּלִבָּם", "זֶה שְׁמִי **לְעֹלָם** כו'" (שְׁמוֹת ג, טו):

כִּי הִנֵּה גַּבֵּי י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים כְּתִיב (תִּשְׁא לד, ו): "וַיִּקְרָא הַוְיָ"ה | הַוְיָ"ה וּפְסִיק[114] טַעֲמָא בְּגַוּוֵיהוּ[115]. וּבְחִינַת שֵׁם הַוְיָ"ה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – זֶהוּ עִנְיָן "זֶה שְׁמִי **לְעֹלָם**" שֶׁהוּא בִּבְחִינַת **הָעֹלַם**. וְ"גַּם אֶת הַהֶעְלֵם" הַזֶּה – "נָתַן **בְּלִבָּם**" הַכֹּחַ לְהַמְשִׁיכוֹ מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה.

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי כִּי בְּהַלֵּב יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת "תַּעֲלוּמוֹת לֵב" (תְּהִלִּים מד, כב) שֶׁהוּא פְּנִימִית נְקוּדַת הַלֵּב שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל[116].

וְזֶהוּ עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה "**מִמַּעֲמַקִּים** קְרָאתִיךָ" (תְּהִלִּים קל, א) – **מֵעוּמְקָא דִּלִּיבָּא**. וְעַל יְדֵי גִּילוּי "תַּעֲלוּמוֹת לֵב" מַמְשִׁיכִים גִּילוּי בְּחִינַת "זֶה שְׁמִי **לְעֹלָם** כו'" – לִהְיוֹת "שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ **לְעָלַם** וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא"[117])

וַאֲזַי "וְנִקְבְּצוּ **בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּיו**"[118],

---

106) ("הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים").

107) (בְּרָכוֹת ס, א: "דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" (וַיִּקְרָא יב, ב), "אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה – יוֹלֶדֶת נְקֵבָה, אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה – יוֹלֶדֶת זָכָר").

108) ("שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵיהֶם הֶחֱרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי וְשָׂרַפְתִּי אֶת הֵיכָלִי וְהִגְלִיתִים לְבֵין הָאֻמּוֹת").

109) וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם" (לְעֵיל וַיִּקְרָא ב, ג) .

110) וְעַיֵּין בְּעָרְכֵי הַכִּינּוּיִים בַּ"פְּרְדֵּס" עֵרֶךְ בַּת (וְעַיֵּין בַּתּוֹסְפוֹת פֶּרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין, דַּף י"א, עַמּוּד א', דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּת קוֹל". וּבְ"תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב" פֶּרֶק בַּתְרָא דִּיבָמוֹת, מִשְׁנָה ו', דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּת קוֹל". וּבְרֵשִׁ"י פֶּרֶק ז' דְּסוֹטָה, דַּף ל"ג, עַמּוּד א').

111) כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (תּוֹרָה אוֹר עט, ג).

112) (בְּשָׁעָה אַחַת, בְּיוֹם אֶחָד, בְּרֶגַע אֶחָד, מִתְקָרְבִים לִקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲפִילּוּ לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים).

113) (עֲבוֹדָה זָרָה י, ב).

114) (וְהַטַּעַם מִפְסִיק בֵּינֵיהֶם. זֹהַר חֵלֶק ג קלח, א. רפט, ב).

115) וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּ"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשָׁה בְּשֶׁלַח, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל כו'" (סא, ד וְאֵילָךְ).

116) כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח" (לִקֻּטֵי שִׁמֵּינִי עֲצֶרֶת פּוּ, ד).

117) (בְּרָכוֹת ג, א. שַׁבָּת ב). קיט,

118) (הוֹשֵׁעַ ב, ב: "וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו, וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ. כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל").

פֵּירוּשׁ:

"**יְהוּדָה**" – מִלְּשׁוֹן "הַפַּעַם **אוֹדֶה**" (וַיֵּצֵא כט, לה), שֶׁהוּא בְּחִינַת מִמַּטָּה־לְמַעְלָה[119];

וְ"**יִשְׂרָאֵל**" – בְּחִינַת שֶׁמִּלְּמַעְלָה־לְמַטָּה;

"**וְנִקְבְּצוּ** – **יַחְדָּיו**" – שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיַחַד.

"**וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד**" – שֶׁעַכְשָׁו הֵם שְׁנֵי בְּחִינוֹת יְחוּד – יִחוּדָא־עִילָּאָה וְיִחוּדָא־תַתָּאָה. וּכְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה נה, ח): "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם", שֶׁמִּלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, כָּל מַה שֶׁלְּמַטָּה מַטָּה – הוּא כְּאַיִן וְאֶפֶס לְגַבֵּי הָעֶלְיוֹן מִמֶּנּוּ, וּמִמַּטָּה־לְמַעְלָה הוּא בְּהֵיפֶךְ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "רֹאשׁ **אֶחָד**", דְּהַיְינוּ "לְמֶהֱוֵי[120] אֶחָד בְּאֶחָד"[121].

"**כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל**", פֵּירוּשׁ "יִזְרְעֶאל" – "**זְרִיעַת אֵל**"[122]. כִּי "חֶסֶד" נִקְרָא בְּשֵׁם "אֵל"[123], וְהַיְינוּ הַצְדָּקָה וְחֶסֶד שֶׁעוֹשִׂין לְמַטָּה, שֶׁנִּזְרָע בָּאָרֶץ – שֶׁמַּטְמִינִים אוֹתוֹ בֶּעָפָר[124], וְכָךְ כָּל הַמִּצְוֹת הֵם **נִזְרְעוּ** וְנִתְלַבְּשׁוּ בִּלְבוּשִׁים גַּשְׁמִיִּים, וּלֶעָתִיד־לָבֹא הָ"אָרֶץ תּוֹצִיא צֶמְחָהּ" (יְשַׁעְיָה סא, יא) – יִהְיֶה "**מַצְמִיחַ** יְשׁוּעוֹת"[125], "כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא" (יְשַׁעְיָה נו, א).

וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַכֹּל בְּחִינַת "**יוֹם**": שֶׁלֹּא יִהְיֶה ב' בְּחִינוֹת – אוֹר וְחֹשֶׁךְ, רַק "לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר" (זְכַרְיָה יד, ז). וְזֶהוּ "כִּי **גָדוֹל יוֹם**" – מֵאַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה הַכֹּל בְּחִינַת "יוֹם וְכוּ'". :

קִיצּוּר. שֶׁכָּל זֶה עַכְשָׁיו – הַהַמְשָׁכוּת מַיִם וְרוּחַ גָּבוֹהַּ מֵהַהַעֲלָאָה דְּאֶרֶץ וָאֵשׁ. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא תִּהְיֶה מַעֲלַת הָאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא גָּבוֹהַּ מִצַּד עַצְמָהּ, "וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה" (יְשַׁעְיָה ל, כו) – "שָׁוִין בְּקוֹמָתָן"[126].

וּבְחִינַת "מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – הַמִּצְוֹת, יִהְיֶה בִּבְחִינַת "אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר", עַל דֶּרֶךְ "וְלִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה. וְזֶהוּ "וְהָיָה בַּמָּקוֹם כו'". וְזֶהוּ "מִבְּלִי אֲשֶׁר כו'". "אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה" – אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא. "וְנִקְבְּצוּ כו' כִּי גָדוֹל יוֹם כו'". :

ד"ה והיה מספר בני ישראל

---

119) (נִתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה" תשכ"ה – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵלֶק ב (כִּסְלֵו־שְׁבָט) עַמּוּד קצט).

120) (זֹהַר חֵלֶק ב קלה, א).

121) (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה" (תּוֹרָה אוֹר מד, ב)).

122) ("דְּחַסָּדִים עֶלְיוֹנִים שֶׁהוּא אַ־ל מֵאֱלֹקִים . . שֶׁנִּזְרְעוּ חֲסָדִים עֶלְיוֹנִים דְּזָ"א דַּאֲצִילוּת בְּמַלְכוּת שֶׁהֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, וְהוּא בְּחִינַת זְרִיעַת אוֹר דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּבֶטֶן הַמַּלְכוּת". – מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק א עַמּוּד קיז).

123) (תְּהִלִּים נב, ג: "חֶסֶד אֵל").

124) ("שֶׁמַּצְמִיחַ וַיַּעֲשֶׂה פְּרִי לְמַעְלָה בְּתוֹסֶפֶת בְּרָכָה מְרוּבָּה" (מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק א עַמּוּד קיח), "בְּעִנְיָן בִּרְכַּת יִצְחָק בְּמִאָה שְׁעָרִים כו'" (מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ה חֵלֶק ב עַמּוּד תקפח)).

125) (בִּרְכַּת יוֹצֵר אוֹר).

126) (רְאֵה חוּלִין ס, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(מ) **ובכל** זה יתורץ הקושיא הנ"ל למה לא היתה השבירה בעקודים ששם ריבוי האור יותר מאחר שהן בכלי א' לבד שלא יכול לסבול האור יותר כו'. אך הענין הוא לפי שע"ס דעקודים הן בתכלית ההתכללות וביטול במציאות לגמרי מצד הארת עצמות אור א"ס ממש דלאו מכל אינון מדות כלל אפי' בהעלם כנ"ל. ע"כ לא היתה בהן השבירה הגם שהן ברבוי האור ומיעוט הכלי ביותר וכהתכללו' עצם כחות הנפש בנפש עצמה כנ"ל. אלא דוקא בבחי' הנקודים שלמטה מהן שהן י"ס דתוהו שבאים בהתחלקות לי' כלים להיותם רחוקים יותר מן עצמות המאציל כשבאים להאיר מן ההעלם לגילוי דע"ס דאצי' כו' שאין בהן בחי' ההתכללות כ"כ אלא אדרבה כל א' בפ"ע דוקא בכלי שלו שם הי' השבירה שלא יכול הכלי לסבול האור כו'. אך בעליית העולמות שיעלו בחי' נקודים דתוהו למעלה יותר בקירוב אל העצמות (כמו בחי' עקודים כנ"ל) יחזור ויהיה בהם בחי' ההתכללות בתכלית מצד בחי' גילוי עצמות אור הא"ס שבהן כנ"ל (שהוא מה שכוללם יחד מראש לסוף כו' לפי שבעצמות אא"ס ממש אין שם אפי' מקור למקור לע"ס אפי' בהעלם כנ"ל וד"ל:

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וּלְהָבִין זֶה, הִנֵּה עִנְיַן עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר[21] יוּבָן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִנֶּפֶשׁ הָאָדָם[22] הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף, שֶׁמִּתְחַלְּקִים כֹּחוֹתֶיהָ לַחֲלָקִים פְּרָטִיִּים בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, לְפִי מֶזֶג תְּכוּנַת כְּלִי הַגּוּף.

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[23], שֶׁבַּמּוֹחַ נִמְצָא "תְּלָת חֲלָלִין דְּגֻלְגַּלְתָּא", שְׁנַיִם לְצַד הַפָּנִים וְאֶחָד לַאֲחוֹרַיִּים, וּבְתְלַת חֲלָלִין אֵלּוּ מְלוּבָּשִׁים ג' מוֹחִין – חַבַּ"ד. שֶׁבִּשְׁנֵי הַחֲדָרִים אֲשֶׁר לְצַד פָּנָיו מְלוּבָּשִׁים שְׁנֵי מוֹחִין – חָכְמָה וּבִינָה, וּבַחֶדֶר שֶׁאֲחוֹרֵי כַּתְפַּיִן מְלוּבָּשׁ מוֹחַ הַדַּעַת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[24]: "וּבְדַעַת – חֲדָרִים יִמָּלְאוּ";

וְאַחַר־כָּךְ מִתְחַלֶּקֶת לְכֹחוֹת פְּרָטִיִּים יוֹתֵר, הֵמָּה הַחוּשִׁים: רְאִיָּה, שְׁמִיעָה, רֵיחַ, דִּיבּוּר, שֶׁהֵם כֹּחוֹת פְּרָטִיִּים נִמְשָׁכִים מֵהַמּוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ, שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְפַּשֵּׁט כֹּחַ בָּעַיִן לִרְאוֹת וּבָאוֹזֶן לִשְׁמוֹעַ כו', שֶׁכָּל כֹּחַ פְּרָטִי יֵשׁ לוֹ מָדוֹר בְּפְנֵי עַצְמוֹ לִפְעוֹל בּוֹ פְּעוּלָתוֹ, וּלְפִי מֶזֶג הַכְּלִי – כָּךְ תְּכוּנַת הַכֹּחוֹת הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהּ;

וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט הַחִיּוּת מִן הָרֹאשׁ לְכָל הַגּוּף, וְשָׁם מִתְחַלְּקִים הַכֹּחוֹת בְּהִתְחַלְּקוּת פְּרָטִית יוֹתֵר.

דְּהַיְינוּ: כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה מִתְלַבֵּשׁ בַּיָּדַיִם, וְכֹחַ הַהִילּוּף – בָּרַגְלַיִם. שֶׁאַף בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה יֵשׁ כַּמָּה מַדְרֵיגוֹת. שֶׁהֲגַם שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל נִקְרָא הַכֹּחַ הַמְּלוּבָּשׁ בַּיָּדַיִם וְרַגְלַיִם – בְּחִינַת "כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה", אַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ חִלּוּק וְהֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה דְּיָדַיִם לְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה דְּרַגְלַיִם:

שֶׁבַּיָּד יָכוֹל לְצַיֵּיר אֵיזוֹ צִיּוּר נָאֶה אוֹ לִכְתּוֹב אֵיזוֹ כְּתָב הַמְּלוּבָּשׁ בּוֹ דְּבַר חָכְמָה, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת דְּבַר חָכְמָה הַהִיא מוּכְרָח לִהְיוֹת שֶׁמְּלוּבָּשׁ בָּהּ אָז כֹּחַ הַחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל שֶׁלּוֹ – אֵיךְ יְצַיֵּיר הַצִּיּוּר וְיִכְתּוֹב הַכְּתָב. אֲבָל בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה דְּרַגְלַיִם אֵין נִמְצָא הִתְלַבְּשׁוּת הַשֵּׂכֶל עַל דֶּרֶךְ זֶה, אֶלָּא מַעֲשֶׂה בְּעַלְמָא – לַהֲלוֹךְ אוֹ לַעֲמוֹד.

וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא עֶשֶׂר סְפִירוֹת בַּעֲשִׂיָּיה עַצְמָהּ, וְהֵן הֵן הַמַּדְרֵיגוֹת שׁוֹנוֹת הַנִּמְצָא בְּכֹחַ הָעֲשִׂיָּיה עַצְמוֹ, שֶׁבַּיָּדַיִם מְלוּבָּשׁ הַחָכְמָה דַּעֲשִׂיָּיה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּרַגְלַיִם שֶׁמְּלוּבָּשׁ בְּחִינַת עֲשִׂיָּיה דַּעֲשִׂיָּיה.

וְכָל זֶה הוּא בְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ לִפְרָטִים בְּכֵלִים פְּרָטִיִּים כַּנַּ"ל. וְכָל כֹּחוֹת אֵלּוּ נִמְשָׁכִים וּבָאִים מֵהַנֶּפֶשׁ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁגַּם קוֹדֶם הִתְמַשְּׁכוּתָן לִכְלֵי הַגּוּף בְּעוֹדָן כְּלוּלִים בַּנֶּפֶשׁ הָיוּ גַּם כֵּן בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת עַל דֶּרֶךְ זֶה, שֶׁאִם כֵּן אַתָּה אוֹמֵר, נִמְצֵאתָ מְחַלֵּק הַנֶּפֶשׁ לַחֲלָקִים רַבִּים, לְפִי תְּכוּנַת אֵיבְרֵי הַגּוּף, וּבֶאֱמֶת שֶׁהַנֶּפֶשׁ הִיא עֶצֶם פָּשׁוּט אֶחָד.

וְעוֹד, שֶׁהֲרֵי אָנוּ רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף הַמִּתְנַגְּדִים זֶה לָזֶה, כְּמוֹ בַּלֵּב – כֹּחַ הַחֲמִימוּת, וּבַמּוֹחַ – הַקְּרִירוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתִקּוּנֵי זֹהַר[25]: "חָכְמָה – מוֹחָא, בִּינָה – לִיבָּא". וְחָכְמָה – מְקוֹר הַחֲסָדִים הַנִּמְשָׁכִים כַּמַּיִם, וּבִינָה – מְקוֹר הַגְּבוּרוֹת הַנִּמְשָׁלִים לְאֵשׁ. וְאַחַר הִתְלַבְּשׁוּתָן בַּגּוּף יֵשׁ לָהֶם כֵּלִים וּמְדוֹרוֹת מְיוּחָדִים וְאֵין זֶה מְכַבֶּה זֶה. אֲבָל אִם אַתָּה אוֹמֵר, שֶׁכְּמוֹ כֵן נִמְצְאוּ וּכְמוֹ כֵן הָיוּ בְּשָׁרְשָׁן בַּנֶּפֶשׁ, וְשָׁם אֵין לָהֶם מְדוֹרוֹת מְיוּחָדִים – שֶׁהַנֶּפֶשׁ רוּחָנִית הִיא, וְאִם כֵּן – הָיוּ זֶה מְכַבִּים זֶה!

אֶלָּא וַדַּאי, מִזֶּה מוֹפֵת בָּרוּר, שֶׁבְּעוֹד הַכֹּחוֹת בַּנֶּפֶשׁ, הָיוּ בְּסִגְנוֹן אַחֵר מִכְּמוֹ שֶׁנַּעֲשִׂים אַחַר־כָּךְ בְּהִתְלַבְּשׁוּתָן בִּכְלֵי הַגּוּף. כִּי אָז הֵם נַעֲלִים הַרְבֵּה וְדַקִּים בְּיוֹתֵר מִן הַתּוֹאַר שֶׁמְּקַבְּלִים אַחַר־כָּךְ עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן בְּכֵלִים, עַד שֶׁבְּשָׁרְשָׁן אֵינָן מְנֻגְּדִים כְּלָל זֶה לָזֶה, וְגַם אָז הֵם כְּלוּלִים כּוּלָּם יַחַד בְּהִתְכַּלְּלוּת בַּנֶּפֶשׁ בְּלִתִּי הִתְחַלְּקוּת פְּרָטִית כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשׂוּ אַחַר־כָּךְ בַּכֵּלִים, אֶלָּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא עֶצֶם אֶחָד, הִיא הַכּוֹלֶלֶת כּוּלָּם יַחַד בְּסִקִּירָה אַחַת.

וְעַתָּה שִׂים אֶל לִבְּךָ הַמָּשָׁל הַזֶּה, אֵיךְ מֵהַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא עֶצֶם פָּשׁוּט וְכוֹלֶלֶת כֹּחוֹתֶיהָ כְּאֶחָד מִתְחַלְּקִים אַחַר־כָּךְ לְכֹחוֹת פְּרָטִיִּים שׁוֹנִים עַל יְדֵי הַגָּעָתָן בִּכְלֵי הַגּוּף הַמְּחוּלָּקִים כַּנַּ"ל, וְהָבֵן מִזֶּה בַּנִּמְשָׁל לְמַעְלָה עִנְיַן "עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר".

כִּי הִנֵּה נִזְכַּר בַּ"עֵץ חַיִּים"[26]: שֶׁמְּקוֹר הַעִיגּוּלִים הוּא הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַקַּו, הַמַּקִּיף אֶת הַכֹּל; וּמְקוֹר הַיּוֹשֶׁר הוּא מֵהַקַּו שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר אֵין־סוֹף אֶל תּוֹךְ הֶחָלָל.

---

21) עִנְיַן עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר: רְאֵה גַּם מִצְוֹת דִּין עֶבֶד עִבְרִי פֶּרֶק ב – לִקְמָן פא, א. מִצְוֹת בִּנְיַן מִקְדָּשׁ פֶּרֶק א – לִקְמָן פה, א. אוֹר הַתּוֹרָה תְּרוּמָה עַמּוּד א'תסט וָאֵילָךְ.

22) רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה נָשֹׂא כג, ד. אוֹר הַתּוֹרָה נָשֹׂא עַמּוּד רמא וָאֵילָךְ. וְעַמּוּד רנא וָאֵילָךְ.

23) "עַיֵּן מִזֶּה בַּזֹּהַר חֵלֶק ג נָשֹׂא קמו, א. וְאִתְּתַנֵּן רסב, א. וּבְתוֹרָה אוֹר פָּרָשַׁת תְּצַוֶּה [פג, ד] בְּבֵיאוּר "וְעָשִׂיתָ צִיץ". וְכֵן הוּא בְּסִפְרֵי הַנִּיתּוּחַ – בִּשְׁבִילֵי אֱמוּנָה לְרַב מֵאִיר אֶלְדָּבִי [וְנִדְפַּס לְרִאשׁוֹנָה בְּרִיוָא דִטְרִינְטוֹ, שי"ט] נָתִיב רְבִיעִי שְׁבִיל רִאשׁוֹן. וּבְסֵפֶר הַבְּרִית [לְרַב פִּנְחָס אֵלִיָּהוּ הוֹרוֹוִיץ. נִדְפַּס לְרִאשׁוֹנָה בְּבֶרְנוֹ, תקנ"ז] מַאֲמָר י"ז פֶּרֶק ד'. וְצָרִיךְ עִיּוּן בִּכּוּזְרֵי מַאֲמָר ה' סִימָן י"ב בְּפֵירוּשׁ הָאוֹצָר נֶחְמָד שָׁם [וּדְבוּר הַמַּתְחִיל וְהִכֹּחַ הַזּוֹכֵר] וְדַע שֶׁהַקַּדְמוֹנִים". – הֶעָרַת הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה שָׁם עַמּוּד ב'תצא.

24) מִשְׁלֵי כד, ד.

25) בְּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א.

26) רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר א עָנָף ב. אוֹצְרוֹת חַיִּים וּמְבוֹא שְׁעָרִים בִּתְחִילָּתָם.

וְהָעִנְיָן:

שֶׁבְּחִינַת הָעִגּוּלִים יֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן י' סְפִירוֹת[27], אֶלָּא שֶׁהֵן בְּחִינַת הִתְכַּלְּלוּת כֹּחוֹת הַסְּפִירוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן בְּשָׁרְשָׁן, טֶרֶם הִתְמַשְּׁכוּתָן בְּכֵלִים דְּיוֹשֶׁר לִהְיוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּמָדוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּלוּלִים יַחַד עֲדַיִין. וְלָכֵן הֵם כְּגִלְדֵּי בְּצָלִים[28] זֶה תַּחַת זֶה, כִּי נִכְלָלִין כֶּאֱחָד כַּנַ"ל בַּמָּשָׁל מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּלוּלִים בַּנֶּפֶשׁ, שֶׁהֵם נַעֲלִים מִכְּמוֹ שֶׁהֵם אַחַר־כָּךְ בַּכֵּלִים שֶׁלָּהֶם. וְזֶהוּ בְּחִינַת "מַשְׂכִּיל" – מְקוֹר הַחָכְמָה דַּאֲצִילוּת.

אֲבָל בְּחִינַת הַיּוֹשֶׁר הוּא בְּחִינַת הָאוֹרוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּכֵלִים, שֶׁאָז הֵם כָּל אוֹר בִּכְלִי מְיוּחָד, בִּתְלַת מוֹחִין מְלוּבָּשׁ חַבַ"ד כַּנַ"ל, וְכֵן חֶסֶד וּגְבוּרָה – דְּרוֹעָא יְמִינָא וּשְׂמָאלָא, תִּפְאֶרֶת – גּוּפָא, נֶצַח וְהוֹד – תְּרֵין שׁוֹקִין[29] כו'. וְאָז הַחָכְמָה מוּבְדֶּלֶת מֵהַבִּינָה – זֶה מְקוֹר הַחֲסָדִים, וְזֶה מְקוֹר הַגְּבוּרוֹת; זֶה עוֹמֵד לִפְעוֹל פְּעוּלָּה זוֹ, וְזֶה פְּעוּלָּה אַחֶרֶת, וְכַנַ"ל.

וְכֵן מִתְחַלְּקִים עוֹד, שֶׁיּוּ"ד סְפִירוֹת יֵשׁ בָּהֶם ל' כֵּלִים: י' פְּנִימִים מִתְלַבְּשִׁים בִּבְרִיאָה, וְי' תִּיכוֹנִים – בִּיְצִירָה, וְי' חִיצוֹנִים – בַּעֲשִׂיָּה לִפְעוֹל הַשְׁפָּעַת גַּשְׁמִיִּים[30]. וְגַם בָּהֶם י' בְּחִינוֹת, כַּנַ"ל בְּמִשָּׁל כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּיָדַיִם לְגַבֵּי כֹּחַ הַהִילּוּךְ שֶׁבְּרַגְלַיִם.

וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת" – כְּשַׁלְשֶׁלֶת זוֹ, טַבַּעַת תַּחְתּוֹן אָדוּק בְּטַבַּעַת עֶלְיוֹן, וְעֶלְיוֹן בָּעֶלְיוֹן הֵימֶנּוּ, וְכַנַ"ל, עַד שֶׁבָּאוּ מֵהֶם הַשְׁפָּעוֹת גַּשְׁמִיִּים לְהַוּוֹת הָעוֹלָם־הַזֶּה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[31]: "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כּוּלָּם". שֶׁזֶּהוּ עַל יְדֵי הַ"יּוֹשֶׁר", כִּמְשַׁל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּשֶׁהֵם בַּגּוּף פּוֹעֲלִים פְּעוּלָּתָן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעוֹדָם כְּלוּלִים בַּנֶּפֶשׁ כו' :

מִצְוֹת קָרְבַּן פֶּסַח [פָּרָשַׁת בֹּא]

27) רְאֵה הֶמְשֵׁךְ תער"ב בֶּרֶךְ א פֶּרֶק פ. פג.

28) רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר א עָנָף ב. אוֹר הַתּוֹרָה סוּכּוֹת עַמּוּד א'תשכא.

29) חֶסֶד וּגְבוּרָה – זְרוֹעַ יָמִין וּזְרוֹעַ שְׂמֹאל; תִּפְאֶרֶת – הַגּוּף; נֶצַח וְהוֹד – שְׁנֵי שׁוֹקַיִם. תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם.

30) רְאֵה לְעֵיל מִצְוַת אַחֲדוּת ה' רֵישׁ פֶּרֶק ב.

31) נְחֶמְיָה ט, ו.

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה בפדר"א פרק ך"א הגיע ליל יו"ט של פסח כו'

הביא קין מותר מאכלו זרע פשתן, והביא הבל מבכורות צאנו וחלביהן כבשי' שלא נגזזו לצמר (עמ"ש מזה בלק"ת פ' אמור בד"ה והניף הכהן אותם בשם הזהר מחשבתיה הוה באתר דכתי' ועתיק יומין יתיב כו' ושער רישיה כעמר נקי), ונתעב מנחת קין ונרצית מנחת הבל שנא' וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ר' יהושע בן קרחה אומר אמר הקב"ה אל יתערב מנחת קין והבל שמא ח"ו יתערבו בארג בגד שנא' לא תלבש שעטנז צמר ופשתי' כו' והובא בי"ח ערך אדם סעי' י"ג, ושם סעי' ע"ז כתב וז"ל טעם כלאי' שלא יתערבו קין והבל יחד דדא מסטרא דקדושה ודא מסט"א, ומי שמחברם מרבה כח הסט"א עליו, וכ"ת כלאים בציצית ובמקדש למה הי' מותר, כי הקדושה כ"כ גדולה שם עד שאין כח כלל לסט"א ע"ש, והוא מזח"ג דפ"ו ע"ב. וצ"ל ע"ד שהמאכל בשבת אין בו תערובות רע, כי ק"נ בשבת מתפרד הטוב שבה מהרע ונכלל הטוב בקדושה, נמצא זה המאכל עצמו יש בו הפרש בין חול ובין בשבת, כן כיון שהצמר ופשתים הם בציצית, אין בהם תערובות מסט"א כ"א תערובות חו"ג דקדושה עליונה כאשר נת' מזה ע"פ הן האדם הי' כאחד ממנו שזהו ע"ד היצ"ט ויצה"ר שהי' באדם קודם החטא ואחר החטא, שאינו דומה זל"ז כלל.

לא תלבש שעטנז

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרנ"ז

וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם – מָאסקווא, נז

1 **"וְיָדַעְתָּ**[1] הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי הַוָ"ְ הוּא הָאֱלֹקִים
2 כו'[2].

3 וְהִנֵּה הַפִּסּוּקִים שֶׁקּוֹדֶם זֶה מְדַבְּרִים מֵעִנְיַן יְצִיאַת
4 מִצְרַיִם וּכְנִיסַת הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כו'",
5 וְצָרִיךְ לְהָבִין שַׁיָּכוּת עִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם וּכְנִיסַת הָאָרֶץ
6 לִ"וְיָדַעְתָּ כו'".

7 וְיֵשׁ[3] לְהָבִין תְּחִלָּה מַה שֶׁכָּתוּב "כִּי הַוָ"ְ הוּא הָאֱלֹקִים".
8 וְיָדוּעַ מַה שֶׁאָמַר עַל זֶה בַּזֹּהַר[4] דַּ"הַוָ"ְ וֶאֱלֹקִים כּוֹלָא חַד".
9 וְלִכְאוֹרָה אֵין זֶה מוּבָן אֵיךְ הֵם "כּוֹלָא חַד". דְּהִנֵּה יָדוּעַ
10 דַּ**הַוָ"ְ** הוּא **מְקוֹר הַגִּילוּי**, וְהוּא בְּחִינַת מִדַּת **הָרַחֲמִים** (כְּמוֹ
11 שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרָשׁ[5] וּבַזֹּהַר בְּכַמָּה דוּכְתֵּי[6]), וְהַיְינוּ שֶׁהוּא
12 בְּחִינַת גִּילוּי בִּבְחִינַת חֶסֶד וְרַחֲמִים בְּלִי שׁוּם הַגְבָּלָה כְּלָל,
13 דְּכָל הַגְבָּלָה הוּא מִשֵּׁם אֱלֹקִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, אֲבָל שֵׁם
14 הַוָ"ְ הוּא גִּילוּי בִּבְחִינַת **בְּלִי גְּבוּל** כְּלָל, וְשֵׁם **אֱלֹקִים** הוּא
15 בְּחִינַת מִדַּת **הַדִּין וְהַצִּמְצוּם** לְצַמְצֵם וּלְהַעֲלִים אֶת הַגִּילוּי
16 אוֹר, וּמִזֶּה הָרִיבּוּי הִתְחַלְּקוּת, וְלָכֵן בְּשֵׁם אֱלֹקִים כְּתִיב
17 לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֱלֹקִים קְדֹשִׁים"[7], לִהְיוֹת
18 שֶׁמֵּהַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם בָּא בְּרִיבּוּי הִתְחַלְּקוּת כו'.

19 וְעַל לְשׁוֹן הַקַּבָּלָה: שֵׁם **הַוָ"ְ** הוּא **מְקוֹר הָאוֹרוֹת**, וְשֵׁם
20 **אֱלֹקִים** – **מְקוֹר הַכֵּלִים**.

21 וְהָאוֹר הוּא פָּשׁוּט בְּלִי שׁוּם הִתְחַלְּקוּת כְּלָל וּבְלִי
22 גְּבוּל, דְּאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר (לִהְיוֹתוֹ דָּבוּק בְּהַמָּאוֹר כו'),
23 וְכִידּוּעַ מֵהַמָּשָׁל דְּאוֹר וְזִיו הַשֶּׁמֶשׁ כו'), וּכְשֵׁם שֶׁהַמָּאוֹר הוּא
24 פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל בְּעֶצֶם, כְּמוֹ
25 כֵּן הָאוֹר וְהַגִּילוּי מִמֶּנּוּ הוּא כְּמוֹ הַמָּאוֹר פָּשׁוּט בְּלִי
26 הִתְחַלְּקוּת וּבְלִי גְּבוּל כו'.

27 אָמְנָם שֵׁם אֱלֹקִים הוּא מְקוֹר הַכֵּלִים, שֶׁבָּהֶם מִתְצַמְצֵם
28 וּמִתְעַלֵּם הָאוֹר, וּמַגְבִּילִים אֶת הָאוֹר שֶׁבָּא בִּבְחִינַת
29 הִתְחַלְּקוּת חָכְמָה וְחֶסֶד כו', שֶׁכָּל זֶה הוּא מִצַּד הַכֵּלִים
30 כו'.

31 וַהֲגַם דְּכֵלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת הֲרֵי הֵם מְגַלִּים אֶת הָאוֹר
32 הַמְּלוּבָּשׁ בְּתוֹכָם, וּכְמוֹ הַמּוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ שֶׁמְּגַלֶּה אֶת אוֹר
33 הַשֵּׂכֶל הַמְּלוּבָּשׁ בְּתוֹכוֹ לְהַשְׂכִּיל כו', וְכֵן הָעַיִן מְגַלֶּה אֶת
34 אוֹר הָרְאִיָּה הָרוּחָנִיּוּת כו', וְהַלֵּב מְגַלֶּה אֶת הַמִּדּוֹת כו';
35 וּכְמוֹ כֵן הוּא לְמַעְלָה: "חָכְמָה – מוֹחָא, חֶסֶד – דְּרוֹעָא
36 יְמִינָא כו'"[8], שֶׁהֵם מְגַלִּים אֶת הָאוֹרוֹת כו', דְּזֶהוּ כָּל עִנְיַן
37 הַכֵּלִים – שֶׁמְּגַלִּים אֶת הָאוֹר וְהָאוֹר פּוֹעֵל עַל יָדָם כו'
38 כַּיָּדוּעַ וְכַנַּ"ל בַּנֶּפֶשׁ כו';

39 הִנֵּה שְׁנֵיהֶם אֱמֶת, שֶׁהֵם מְגַלִּים אֶת הָאוֹר וְגַם
40 מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הָאוֹר. דְּמַה שֶׁמְּגַלִּים אֶת הָאוֹר
41 הַיְינוּ אוֹר שֶׁלְּפִי עֵרֶךְ הָעוֹלָמוֹת, דְּהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת
42 דַּאֲצִילוּת מְאִירִים וּמְגַלִּים אוֹר בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְעַל יְדֵי
43 הַפְּרִיסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה הֲרֵי הֵם מְגַלִּים
44 אֶת הָאוֹר בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, וּמִבְּרִיאָה לִיצִירָה כו'.

45 וְאֵין זֶה בְּחִינַת גִּילוּי הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁהֲרֵי נִתְבָּאֵר
46 לְעֵיל דְּהָאוֹר הוּא מֵעֵין הַמָּאוֹר וְהוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית וּבְלִי
47 גְּבוּל, וְאִם כֵּן הָאוֹר בְּעֶצֶם אֵינוֹ לְפִי עֵרֶךְ הָעוֹלָמוֹת, שֶׁכָּל
48 עוֹלָם בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא בְּחִינַת יֵשׁ וּגְבוּל, וְגַם עוֹלָם
49 הָאֲצִילוּת, הַיְינוּ הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת, הֲרֵי הֵם בְּחִינַת יֵשׁ
50 וּגְבוּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ
51 דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד"[9], וְכָל שֶׁכֵּן עוֹלָם
52 הַבְּרִיאָה וְהַיְצִירָה וַעֲשִׂיָּה שֶׁהֵם בְּחִינַת גְּבוּל כו', וּגְבוּל
53 וּבְלִי גְּבוּל הֵם בְּאֵין עֵרוּךְ כְּלָל זֶה לָזֶה, הֲרֵי שֶׁהָאוֹר
54 בְּעֶצֶם אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ הָעוֹלָמוֹת, וְאִם כֵּן מוּבָן דְּמַה שֶׁהַכֵּלִים
55 מְגַלִּים אוֹר בְּהָעוֹלָמוֹת אֵין זֶה בְּחִינַת עֶצֶם הָאוֹר כִּי אִם
56 בְּחִינַת הָאָרָה חִיצוֹנִיּוֹת לְבַד מִמֶּנּוּ, אֲבָל עֶצֶם הָאוֹר הוּא
57 בִּבְחִינַת הֶעְלֵם בָּהֶם, שֶׁהֵם מַעֲלִימִים עָלָיו כו', וְעַל יְדֵי
58 זֶה שֶׁמַּעֲלִימִים עַל עֶצֶם הָאוֹר הֲרֵי הֵם מְגַלִּים אֶת
59 חִיצוֹנִיּוּת הָאוֹר שֶׁיָּאִיר וְיִפְעוֹל בָּעוֹלָמוֹת כו'.

60 וְנִמְצָא מוּבָן דִּשְׁנֵיהֶם אֱמֶת, שֶׁהֵם מַעֲלִימִים עַל עֶצֶם
61 הָאוֹר וּמְגַלִּים אֶת חִיצוֹנִיּוּת הָאוֹר, וְהָא בְּהָא תַּלְיָא, שֶׁעַל
62 יְדֵי שֶׁמַּעֲלִימִים עַל הָעֶצֶם מְגַלִּים אֶת הַחִיצוֹנִיּוּת כו'.

---

1) חֶלְקוֹ מְיוּחָד עַל דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כָּל מַחְלוֹקֶת תרל"ב". וְשָׁם נִסְמָן. וְנִמְצָא בְּשִׁינּוּיִים בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּקַּח קֹרַח" בְּהוֹסָפוֹת לְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ה־נ"ו עַמּוּד תלא. וּרְאֵה הַיּוֹם יוֹם כה תַּמּוּז.

2) וְאֶתְחַנַּן ד, לְט.

3) בְּכָל הַבָּא לְקַמָּן רְאֵה גַּם דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְדִבֵּר אֱלֹקִים גו' אֲנִי הַוָ"ְ" תרס"ט מִכְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַיי"צ – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ט עַמּוּד שכט וְאֵילָךְ.

4) רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א יב, סוֹף עַמּוּד א. חֵלֶק ב קסא, א. חֵלֶק ג רסד, א.

5) רְאֵה שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה ג, ו.

6) רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג וַיִּקְרָא יא, א. אַחֲרֵי סה, א.

7) יְהוֹשֻׁעַ כד, יט.

8) תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פְּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, ב.

9) סִימָן כ.

וּרְאָיָה עַל זֶה שֶׁהַכֵּלִים אֵינָם מְגַלִּים עֶצֶם הָאוֹר – מֵאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁמְּגַלִּים אֶת הַשֵּׂכֶל, שֶׁאֵינָם מְגַלִּים רַק חִיצוֹנִיּוּת הַשֵּׂכֶל וְלֹא פְּנִימִיּוּתוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בַּסַּנְהֶדְרִין[10] שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין כָּל הַלַּיְלָה מִשּׁוּם "דְּמִינְּשֵׁי טַעֲמַיְיהוּ"[11]. וַהֲגַם שֶׁהָיוּ שְׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִים שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין, פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י: "דְּתַנּוּנָא דְּלִיבָּאִי לָא כָּתְבִי, אֵינְשֵׁי"[12]. וְהַיְינוּ דַּאֲמִיתִּית פְּנִימִיּוּת כַּוָּנָתָם אֵינָם יְכוֹלִים לְגַלּוֹת בְּאוֹתִיּוֹת כִּי אִם חִיצוֹנִיּוּתוֹ לְבַד כוּ'. וּכְמוֹ כֵן יוּבַן בְּהַכֵּלִים לְמַעְלָה שֶׁאֵינָם מְגַלִּים רַק הַחִיצוֹנִיּוּת, וּפְנִימִיּוּת וְעַצְמִיּוּת הָאוֹר מִתְעַלֵּם בָּהֶם.

וְעוֹד יוּבַן זֶה מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, כְּמוֹ כֹּחַ הַשֵּׂכֶל בַּמּוֹחַ שֶׁבָּרֹאשׁ לְהַשְׂכִּיל, וְכֹחַ הָרְאִיָּה בָּעַיִן לִרְאוֹת כוּ', הֲרֵי יֵשׁ כֹּחַ הַשֵּׂכֶל בַּנֶּפֶשׁ קוֹדֶם שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בַּמּוֹחַ, וְכֹחַ הָרְאִיָּה קוֹדֶם שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּעַיִן, וְשָׁם הֵם בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִכְּמוֹ הִתְלַבְּשׁוּתָם בְּהָאֵבָרִים – מִכָּל מָקוֹם אֵין כֹּחַ הָרְאִיָּה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ פּוֹעֵל אָז לִרְאוֹת דְּבַר הַזּוּלָת, הַיְינוּ לִפְעוֹל פְּעוּלַת הָרְאִיָּה כְּמוֹ שֶׁפּוֹעֶלֶת עַתָּה, וְכֵן כֹּחַ הַשֵּׂכֶל אֵינוֹ פּוֹעֵל פְּעוּלָתוֹ שֶׁפּוֹעֵל אַחַר הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בַּמּוֹחַ, אִם שֶׁהוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר כוּ',

אֶלָּא דְּהִיא הַנּוֹתֶנֶת, מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ קוֹדֶם הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בַּגּוּף, אָז כֹּחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁבּוֹ הוּא בִּבְחִינַת אוֹר עַצְמִי שֶׁאֵינוֹ בְּעֵרֶךְ לְהַשְׂכִּיל הַשְּׂכָלוֹת כְּאֵלֶּה שֶׁמַּשְׂכִּיל אַחַר כָּךְ שֶׁהֵם הַשְּׂכָלוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בִּכְלָל וְנִתְפָּסִים בְּגֶשֶׁם, כִּי אִם לְהַשְׂכִּיל הַשְּׂכָלוֹת רוּחָנִיּוּת כְּמוֹ הַשָּׂגוֹת דְּגַן עֵדֶן וְכַדּוֹמֶה, וְכֵן כֹּחַ הָרְאִיָּה רוֹאֶה עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים, וְאַחַר כָּךְ בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם בְּאֵבְרֵי הַגּוּף מִתְעַלֵּם הָאוֹר הָעַצְמִי וּמִתְגַּלֶּה רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הָאוֹר שֶׁמִּתְגַּלֶּה וּפוֹעֵל בִּדְבַר הַזּוּלָת כוּ', דְּזֶהוּ כְּלָל גָּדוֹל, שֶׁכָּל גִּילוּי הָעֶצֶם הוּא הֶעְלֵם לְגַבֵּי הַזּוּלָת, וְהֶעְלֵם הָעַצְמִי הוּא גִּילוּי לְגַבֵּי הַזּוּלָת[13] כוּ'.

וּמִכָּל זֶה יוּבַן לְמַעְלָה בַּכֵּלִים דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵם מַעֲלִימִים עַל עֶצֶם הָאוֹר וּמְגַלִּים רַק חִיצוֹנִיּוּתוֹ, וְדַוְקָא כְּשֶׁמַּעֲלִימִים עַל הָאוֹר הַפְּנִימִי וְהָעַצְמִי אָז מְגַלִּים חִיצוֹנִיּוּת הָאוֹר לִפְעוֹל פְּעוּלָתָם כַּנַ"ל בַּנֶּפֶשׁ כוּ'. וְלָכֵן נִקְרָא שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא בְּחִינַת מִדַּת הַדִּין וְהַצִּמְצוּם לְצַמְצֵם וּלְהַעֲלִים הָאוֹר. וְכֵן כָּל הַהַעְלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁבָּעוֹלָמוֹת, וְהֵם הַפַּרְסָאוֹת וְהַמָּסָכִים הַמַּבְדִּילִים בֵּין כָּל עוֹלָם וְעוֹלָם[14] וּבְעוֹלָם עַצְמוֹ, כְּמוֹ הַפַּרְסָא שֶׁבַּאֲצִילוּת, שֶׁיֵּשׁ פַּרְסָא בֵּין מוֹחִין לְמִדּוֹת כוּ', וּפַרְסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה, וּבְעוֹלָם הַבְּרִיאָה יֵשׁ פַּרְסָאוֹת הַנַ"ל, וְכֵן בֵּין בְּרִיאָה לִיצִירָה וּבֵין יְצִירָה לַעֲשִׂיָּה, וּבְכָל עוֹלָם יֵשׁ פַּרְסָאוֹת הַנַ"ל, וְהַכֹּל הוּא מִשֵּׁם אֱלֹקִים. וְכָל הַגִּילוּיִם שֶׁבָּעוֹלָמוֹת הֵם מִשֵּׁם הֲוָיָ' כוּ'.

וּלְפִי הַנַ"ל הֲרֵי ב' שֵׁמוֹת דַּהֲוָיָ' וֶאֱלֹקִים הֵם הֲפָכִים זֶה מִזֶּה, דְּזֶה מְקוֹר הַגִּילוּי וְזֶה מְקוֹר הַהֶסְתֵּר – וְאֵיךְ הֵם "כּוּלָּא חַד" כוּ'.

10) רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה אַחֲרֵי כח, ד: "מַאֲמַר רַז"ל בְּסַנְהֶדְרִין דַּף ל"ה, [א] הַטַּעַם שֶׁאֵין דָּנִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְגוֹמְרִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת: "מִשּׁוּם דְּמִינְּשֵׁי טַעֲמַיְיהוּ". וְאַף עַל גַּב דְּשֵׁנֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִים עוֹמְדִים לְפָנֵיהֶם וְכוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְדִבְרֵי הַמְחַיְּבִין". – פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י דְּמִכָּל מָקוֹם "לִבָּא דְּאִינְשֵׁי לֹא כָּתְבִי כוּ', וְנִשְׁכַּח מִלִּבּוֹ יְשׁוּבוֹ לְטַעֲמוֹ כוּ'" . וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁפְּנִימִית הַסְּבָרָא אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה כְּלָל מִתּוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת כִּי אִם מוּסְתָּר וְנֶעְלָם כוּ'". וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"ד בַּהוֹסָפוֹת עַמּוּד של. וְשָׁם נִסְמָן. אוֹר הַתּוֹרָה עִנְיָנִים עַמּוּד רכו.

11) שׁוֹכְחִים טַעֲמֵיהֶם.

12) שֶׁתְּאֵי הַלֵּב לֹא כּוֹתְבִים וְנִשְׁכַּח. לְשׁוֹן רַשִׁ"י: "לִיבָּא דְּאִינְשֵׁי לֹא כָּתְבִי. – וְאַף עַל גַּב שֶׁזָּכוּר לוֹ לִיסוֹד הַטַּעַם, נִשְׁכַּח מִלִּבּוֹ יְשׁוּבוֹ לְטַעֲמוֹ, וְאֵין יָכוֹל לְיַיְשְׁבוֹ לָתֵת טַעַם הָגוּן כְּבָרַאשׁוֹנָה".

13) נִתְבָּאַר בִּרְשִׁימַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַיי"צ – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ד עַמּוּד רפ וְאֵילֶךָ. וּרְאֵה שָׁם עַמּוּד רצו. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרצ"א עַמּוּד שמז וְשָׁם נִסְמָן.

14) רְאֵה דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ מִצְוַת מִילָה חֵלֶק א פֶּרֶק ד.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

נשמה למעלה היא בדרגת צדיק, והירידה למטה היא בשביל העליה לדרגת בעל־תשובה. בעולם האצילות - נשמה שנתת בי טהורה היא, ולכן אין בהם חטא ועוון. אבל מקום עמידת המלאכים הוא בבי"ע, ולכן שייך בהם חטא ועונש

וְזֶהוּ עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף שֶׁהִיא יְרִידָה לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה, הַיְנוּ בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, דִּירִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, דְּהַנְּשָׁמָה בִּהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה כְּתִיב בָּהּ (מְלָכִים א, יז[16]) "חַי הֲוָיָ'

16) פסוק א. וראה גם ספר המאמרים ה'ש"ת עמוד 13. לקוטי שיחות חלק כה עמוד 147 הערה 53.

אֶלְקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו", דְּעוֹמֶדֶת בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל לֶאֱלֹקוּת, וּבִירִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁזֶּהוּ יְרִידָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, הִנֵּה הַכֹּל הוּא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, וַאֲשֶׁר הָעֲלִיָּה תִּהְיֶה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דַּוְקָא, וְעִנְיַן הָעֲלִיָּה הוּא לַעֲלוֹת לְמַדְרֵגַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בְּרָכוֹת לד, ב) "מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵינָם עוֹמְדִין"[17], דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָן לְמַטָּה בִּשְׁבִיל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף הֵן בְּמַדְרֵגַת צַדִּיקִים, דְּצַדִּיק עִנְיָנוֹ שֶׁהוּא זַכַּאי בְּעֶצֶם, דְּיֵשׁ עִנְיַן זַכַּאי שֶׁהוּא הַזְּכוּת לְאַחַר הַחוֹב, וּכְמוֹ "אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי", דְּיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁעָשָׂה כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁבֶּאֱמֶת לוּלֵא סִבּוֹת שׁוֹנוֹת הָיָה חַיָּב, אַךְ לִהְיוֹת כִּי יֶשְׁנָם כַּמָּה סִבּוֹת הַמְהַפְּכִים בִּזְכוּתוֹ וְנַעֲשָׂה זַכַּאי, לִהְיוֹת כִּי כָּל מַה שֶׁעָשָׂה עָשָׂה כַּדִּין, עַד כִּי הַבָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, וְכַאֲשֶׁר הַבֵּית דִּין חוֹקְרִים וְדוֹרְשִׁים כַּדִּין הִנֵּה אַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת דִּינוֹ "אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי", עִם הֱיוֹתוֹ זַכַּאי בַּדִּין, הִנֵּה הוּא זְכוּת הַבָּא בְּסִבָּה וְאֵינוֹ זַכַּאי בְּעֶצֶם. וְצַדִּיק הוּא זַכַּאי בְּעֶצֶם שֶׁלֹּא חָטָא מִיָּמָיו, וְהַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָן לְמַטָּה בִּשְׁבִיל לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף נִקְרָאוֹת "צַדִּיקִים", שֶׁאֵין בָּהֶם חֵטְא וְעָוֹן, וְזֶהוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים[18] "אֱלֹקַי נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", שֶׁהִיא טְהוֹרָה וּנְקִיָּה מִכָּל עָוֹן וְחֵטְא, וַהֲגַם דְּבַמַּלְאָכִים כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה הִנֵּה מָצִינוּ בָּהֶם עִנְיַן הַחֵטְא וְהָעֹנֶשׁ, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (חֲגִיגָה טו, א) "אַפִּקּוּהוּ למט"ט וּמְחַיּוּהוּ שִׁתִּין פּוּלְסֵי דְּנוּרָא"[ז], (יוֹמָא דַּף עז[19] (בְּעֵין יַעֲקֹב)) "אַפִּקּוּהוּ לְגַבְרִיאֵל וּמְחַיּוּהוּ שִׁתִּין פּוּלְסֵי דְּנוּרָא"[ח], חֲרֵי דְּבַמַּלְאָכִים הִנֵּה כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה שַׁיָּךְ גַּם כֵּן עִנְיַן הַחֵטְא[20], וְטַעַם הַדָּבָר לְפִי דְּהַמַּלְאָכִים הִנֵּה מְקוֹם עַמִּידָתָם בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְגַם הַמַּלְאָכִים דַּאֲצִילוּת[21] הִנֵּה מְקוֹם עַמִּידָתָם הוּא בְּהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת, וְהַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת אָמַר רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן (בְּאֹגֶרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי" שֶׁהֵן בְּחִינַת נִבְרָא, וְהַמַּלְאָכִים מֻרְכָּבִים מִגֶּפֶשׁ וְגוּף[22], וְלָכֵן הִנֵּה נִקְרָאִים בְּשֵׁם, וּכְמוֹ מִיכָאֵל רְפָאֵל וּשְׁאָרֵי שֵׁמוֹת, וְהַנְּשָׁמוֹת אֵינָן מֻרְכָּבִין וְאֵין לָהֶם שֵׁם עַד שֶׁבָּאִין לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, וְעִם הֱיוֹת דְּגוּפֵי הַמַּלְאָכִים הֵם מִשְּׁנֵי יְסוֹדוֹת אֵשׁ וְרוּחַ הַדַּקִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קד, ד) "עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת, מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט"[22], מִכָּל מָקוֹם הֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת, וּמַעֲמָדָם בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, אֲבָל הַנְּשָׁמוֹת הִנֵּה מַעֲמָדָם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְכַיָּדוּעַ דְּאוֹצַר הַנְּשָׁמוֹת[23] הוּא בִּבְחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת[24], וּלְמַעְלָה יוֹתֵר הִנֵּה מַעֲמַד הַנְּשָׁמוֹת הוּא בִּבְחִינַת ז"א[25]ט, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[26] "כָּל נִשְׁמְתָא וְנִשְׁמְתָא הָווּ קַיְימֵי בִּדְיוֹקְנָאָה קַמֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא"י שֶׁהוּא בִּבְחִינַת ז"א, וְזֶה מַה שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם בְּמַלְכוּת הוּא שֶׁהֵם בִּבְחִינַת עִבּוּר לְצֹרֶךְ יְרִידָתָן לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּבְעֹמֶק הָעִנְיָן[27] הֵם ב' מַדְרֵגוֹת נְשָׁמוֹת, נְשָׁמוֹת דמ"ה וּנְשָׁמוֹת דב"ן, נְשָׁמוֹת דמ"ה עֲמִידָתָן בז"א, וּנְשָׁמוֹת דב"ן עֲמִידָתָן בְּמַלְכוּת, וְלִהְיוֹת דַּעֲמִידָתָן שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת הֵם בַּאֲצִילוּת אֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם חֵטְא וְעָוֹן, שֶׁאֵין בָּהֶם שׁוּם צַד פֵּרוּד חַס וְשָׁלוֹם.

17) ראה בארוכה הערת כ"ק אדמו"ר בן[מאמר] דיבור המתחיל פדה בשלום הנ"ל הערה 1 (ספר המאמרים תש"ט עמוד 184־183).

18) בברכות השחר.

19) עמוד א.

20) ראה גם לקוטי תורה בהר מג, ד. [מאמר] דיבור המתחיל כבוד מלכותך במאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ עמוד קפו. ועם הגהות: ביאורי הזוהר להצמח צדק חלק א עמוד שצז; ריש [מאמר] דיבור המתחיל הנ"ל דיום ב' דראש השנה תשי"ב.

21) אגרת הקודש סימן כ (קל, א) המובא לקמן בפנים.

22) ראה רמב"ן (בסוף שער הגמול) הובא בתורה אור בראשית ד, ב. לקוטי תורה ברכה צח, א.

23) ראה רש"י יבמות סב, סוף עמוד א. עבודה זרה ה, א.

24) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב חלק א עמוד רטז. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פרק סג. ספר המאמרים תרח"ץ עמוד רנב ואילך. תש"ח עמוד 210 ואילך. מקומות שבהערה הבאה.

25) ראה ספר המאמרים תרנ"ז סוף עמוד קעו ואילך. המשך תרס"ו עמוד קנז.

26) (הערת כ"ק אדמו"ר במאמר אחר על מאמר רז"ל זה) לעת עתה לא מצאתיו בלשון זה. וראה זוהר חלק ג קד, ב. זוהר חלק א צ, סוף עמוד ב. רכז, ב. רלג, ב. זוהר חלק ב צו, ב. זוהר חלק ג סא, ב.

27) ראה ספר המאמרים תרנ"ז, תרס"ו, תרח"ץ ותש"ח שם.

ז. הוציאוהו ל(מלאך הנקרא) מט"ט, והכוהו ששים צליפות של אש. ח. הוציאוהו לגבריאל והכוהו ששים צליפות של אש. ט. זעיר אנפין (שש המדות חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד). י. כל נשמה ונשמה היו עומדות בדמות בפני המלך הקדוש.

נשמות ומלאכים - חלוקים בעצם מהותם. ע"י ירידת הנשמה למטה בא לענין התשובה - והרוח תשוב, ובעליה זו מזדככת. התהוות המלאכים מחיצוניות הכלים, הנשמות מושרשות ב"עצמות". טהורה היא - פנימיות הכלים, מציאות שנקיה מ"ישות"

וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת גַּם בְּנִשְׁמוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה אֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם חַס וְשָׁלוֹם חֵטְא וְעָוֹן לִהְיוֹתָן בְּמַדְרֵגַת אֲצִילוּת, דְּהִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת הִנֵּה הוּא לֹא זֶה לְבַד שֶׁהֵם חֲלוּקִים בִּמְקוֹם מַעֲמָדָם וּמַצָּבָם, דְּמַעֲמַד וּמַצַּב הַמַּלְאָכִים הוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה[28], וְאַף גַּם הַמַּלְאָכִים דַּאֲצִילוּת הִנֵּה מְקוֹם עֲמִידָתָם הוּא בְּהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵם בְּחִינַת נִבְרָא, וּמַעֲמַד וּמַצַּב הַנְּשָׁמוֹת הוּא בַּאֲצִילוּת, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי הַנְּשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים חֲלוּקִים בְּעֶצֶם מַהוּתָן, דְּהַמַּלְאָכִים בִּכְלָל הֵם נִבְרָאִים דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְהַנְּשָׁמוֹת הֵם בְּמַדְרֵגַת אֲצִילוּת, וְלָכֵן הִנֵּה מַעֲמַד הַנְּשָׁמוֹת הֵם בְּגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁזֶּהוּ רַק מַעֲמַד הַנְּשָׁמוֹת, וּמַה שֶּׁאָמַר רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּפֶרֶק לט (בְּתַנְיָא) מִעִנְיַן זֶה, הוּא בַּנְּשָׁמוֹת שֶׁכְּבָר הָיוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְעָסְקוּ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (אָבוֹת ג, א) "דַּע מֵאַיִן בָּאתָ וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ", דְ"מֵאַיִן בָּאתָ" הִיא בְּחִינַת גַּן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת אַיִן, וּ"לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ" הוּא בְּחִינַת גַּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת מָקוֹם וּגְבוּל, וְהֵינוּ הַיִּתְרוֹן הַנַּעֲשֶׂה בַּנְּשָׁמָה עַל יְדֵי יְרִידָתָהּ כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרֻכָּה. וּבִכְלָלוּת הוּא דְּבַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ ג' מַדְרֵגוֹת, נְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ, נְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּנְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, הִנֵּה בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת, נְשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָן לְמַטָּה בִּשְׁבִיל לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, הֵם בְּמַדְרֵגַת צַדִּיקִים, וְתַכְלִית יְרִידָתָן הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, וְעִנְיַן הָעֲלִיָּה הִיא לַעֲלוֹת לְמַדְרֵגַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, דְּהִנֵּה עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא לֹא כִּסְבָרַת הָעוֹלָם הַטּוֹעִים לֵאמֹר דִּתְשׁוּבָה הִיא עַל הַחֵטְא[29], כִּי אִם דְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הִיא דֶּרֶךְ בְּעֲבוֹדָה, דְּזֶה מַה שֶּׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת יב, ז) "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ"[29], הֲרֵי אֵין הַכַּוָּנָה דַּוְקָא בְּצֵאת וַעֲלוֹת הַנְּשָׁמָה מֵהַגּוּף, כִּי אִם וְהָרוּחַ תָּשׁוּב בְּהָעֲלִיָּה דְּהָעֲבוֹדָה דְּכָל יוֹם וָיוֹם, וּבַעֲלִיָּה זוֹ הִנֵּה מִזְּדַכְּכָת הַנְּשָׁמָה שֶׁעוֹלָה בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת עִם הֱיוֹתָן בְּמַדְרֵגַת צַדִּיקִים שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם שׁוּם חֵטְא, וּכְמַאֲמַר[30] "הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן", לִהְיוֹתָהּ עַצְמָהּ בְּחִינַת תִּקּוּן, מִכָּל מָקוֹם זִכּוּךְ וַעֲלִיָּה שַׁיָּךְ בַּנְּשָׁמָה גַּם כֵּן, וְזִכּוּךְ זֶה וַעֲלִיָּה זוֹ נַעֲשֵׂית בְּהַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה. דְּהִנֵּה יֵשׁ עוֹד הֶבְדֵּל בֵּין הַמַּלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת, וְהֵינוּ לְבַד זֹאת דְּמַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת הֵם חֲלוּקִים בִּמְקוֹם מַעֲמָדָם וּמַצָּבָם, וַחֲלוּקִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם, הִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים חֲלוּקִים בְּשֹׁרֶשׁ הִתְהַוּוּתָן וְשֹׁרֶשׁ הַמְשָׁכָתָן, דְּהַמַּלְאָכִים הִנֵּה הִתְהַוּוּתָן מֵהַכֵּלִים וְחִיצוֹנִיּוֹת הַכֵּלִים[31], וְהַנְּשָׁמוֹת הִנֵּה הִתְהַוּוּתָן הוּא הַגֹּבַהּ לְמַעְלָה יוֹתֵר בִּפְנִימִיּוּת הַחָכְמָה, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר שֶׁמֵּשֹׁרְשִׁים בְּהָעַצְמוּת, כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן אֵיתָן, וְהַמְשָׁכָתָן מִפְּנִימִיּוּת הַכֵּלִים[31], דְּכֵלִים הֵם בְּחִינַת טְהוֹרָה[32], דְּזֶהוּ "נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", דְּשֹׁרֶשׁ הַמְשָׁכָתָהּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה הוּא דֶּרֶךְ הַכֵּלִים שֶׁהֵם בְּחִינַת טְהוֹרָה, וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁהַכֵּלִים נִקְרָאִים "טְהוֹרָה" הוּא[32], דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין טָהֳרָה לְקְדֻשָּׁה, דְּקָדוֹשׁ הוּא שֶׁמֻּבְדָּל לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ דִּבְחִינַת "אַיִן" נִקְרָא קָדוֹשׁ לְפִי שֶׁהוּא מֻבְדָּל לְגַמְרֵי מֵהַיֵּשׁ, דְּיֵשׁ וְאַיִן הֵם ב' מַהוּתִים נִבְדָּלִים וַהֲפָכִים זֶה מִזֶּה, וְלָכֵן הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד דְּהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ מֵאַיִן הוּא רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא, דְּהוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן, אֶלָּא דְּגַם הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת דְּאַיִן וְיֵשׁ הוּא רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא שֶׁמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת, מְקַשֵּׁר רוּחָנִיּוּת בְּגַשְׁמִיּוּת, לִהְיוֹת דְּהָאַיִן הוּא קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל לְגַמְרֵי, אֲבָל "טְהוֹרָה" הִיא שֶׁנִּקְיָה מֵהַיֵּשׁוּת וְעַכְרוּרִית, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הִיא מְצִיאוּת, וְהַכֵּלִים לִהְיוֹתָם מְצִיאוּת דָּבָר נִקְרָאִים בְּשֵׁם "טְהוֹרָה", פֵּרוּשׁ מְצִיאוּת טְהוֹרָה.

[פרשת] אחרי וקדושים תרצ"ז אטוואצק

28) ראה תניא פרק לט בהגהה.

29) ראה לקוטי תורה דרושים לראש השנה ס, ד. בלק עד, א. ריש פרשת האזינו. ספר המאמרים תרח"ץ סוף עמוד 1. ריש עמוד יג. [מאמר] דיבור המתחיל מן המיצר תרצ"ז פרק ו (ספר המאמרים תרצ"ז עמוד 156).

30) תניא פרק לז (מח, ב) מעץ חיים שער כו (שער הצלם) סוף פרק א.

31) ראה עץ חיים שער כח (שער העיבורים) פרק א. שער מ (שער פנימיות וחיצוניות) דרוש י. פרי עץ חיים הקדמה לשער השבת פרק ה. שער השבת פרק י. לקוטי תורה פרשת ראה כו, ריש עמוד ד ואילך.

32) לקוטי תורה פרשת ראה שם (כז, א).

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

ח. הוד כ"ק רבינו הזקן אמר, הרי כתוב[85]: "שמע בני מוסר אביך, ואל תטוש תורת אמך", "מוסר אביך" – קבלה, אגדה ועוד. "תורת אמך" – תורה שבעל־פה. אבל אצלו, היה "מוסר אמך" ו"תורת אביך", שכן עונג ב"חושן משפט" קיבל מאביו הרה"ח ר' ברוך, ואודות גילוי אליהו ורוח הקודש קיבל מאמו הרבנית נ"ע.

ט. ברשימותיו של הדוד ר' משה, ישנה רשימה ממה ששמע מסבתו הרבנית מרת רבקה, הבדל בין עניין "ה' אחד" של אומות העולם, לבין עניין "ה' אחד" של חסידים. אומות העולם הנאמר כאן אין הכוונה כפשוטה, כי־אם על־דרך "יושבי הארץ", שהכוונה היא על אלה ששייכים לישוב העולם.

העניין של "ה' אחד" כפי שהוא מובן אצל חסידים, הוא: **א' - אלופו של עולם, כפי שחסידות מבינה את העניין, ח' - ז' רקיעים וארץ, כפי שזה מוסבר בחסידות, וד' - ד' רוחות העולם, שזה מקיף אותו בד' אמותיו מחוץ לאומות העולם.**

אין צורך להרבות בדיבורים על כך לחסידים שהם חכמים ויש להם חוש להשיג ולקלוט עניין. ישנם דברים שאפילו "ליבא לפומא לא גליא", וגם זאת הם מבינים.

וזהו "כל המאריך באחד, מאריכין לו ימיו ושנותיו". הגמרא[86] אומרת על כך, "ובלבד שלא יחטוף בחי"ת ושלא יקצר באל"ף". כך גם כתוב[87]: "כל המאריך באמן, מאריכין לו ימיו ושנותיו", שכן "אמן" ראשי תיבות: א־ל מלך נאמן.

יוד. אצל חסידים, הייתה תמיד 'קליטה', הם היו כלים לגילוי אור. אדם שאיננו כלי, הרי הוא כמו פשוטי כלי עץ, ששופכים עליהם מים חמים וקרים, וזה לא משפיע עליו.

זכורני שבהיותי בן שמונה שנים, כתב דודי הרה"ח רז"א ספר־תורה. באותם זמנים לא נהגו בטכסים, קראו לר' זלמן מארשע, ה'בעל מגיה', או כפי שקראו לו זלמן ה'בעל קורא' או ה'בעל תפילה', והוא ישב ב'אולם הקטן' – שם היו מתפללים – והגיה את ספר התורה. שם היה מתפלל ושם עסק בעבודת הקודש שלו.

פעם אחת בשובי מה'חדר' הביתה, ובעברי ליד ה'אולם הקטן', נכנסתי לשם ומצאתי את ר' זלמן ארשער כשהוא חולץ את התפילין של־ראש אחרי התפילה, נושק לתפילין ומעיניו זולגות דמעות. שאלתיו: מדוע הוא בוכה? רמז לי ר' זלמן באצבע על פיו, שאין הוא יכול להפסיק כעת, כי עדיין לא סיים את התפילה בשלימות. כשסיים את תפילתו אמר לי, שהסיבה לבכייתו היא שנזכר על עניין. בהיותו כאברך אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' בשנותיו האחרונות לפני הסתלקותו, ובגלל חלישותו של הרבי הכניסו אליו ל'יחידות' יחידי סגולה בלבד, ראה פעם את הרבי דרך סדק בדלת, בשעה שהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' חלץ את התפילין של־ראש, אחז את התפילין בידו הקדושה, הסתכל עליהן משך זמן במבט חד וחודר, ולאחר מכן נישקן. מחזה זה העמיד אותי על הרגליים – מה יש לנו עסק עם גסות העולם. ומאז אני נזכר על כך.

החסיד ר' זלמן, היה מקושר לסבא – הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש – ולאחר מכן נסע אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. אך המחזה האמור הוא שהעמיד אותו על הרגליים. כשעברנו לגור ברוסטוב, חזר ר' זלמן וסיפר לי את כל האמור.

כששלח הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש את הרב יעקב קופיסקער להיות רב במוסקבה, שלח גם את החסיד מפולוצק בתור משפיע. מאוחר יותר כשהחסיד מאנעוויץ היה בליובאוויטש, אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש כשנפרדו לפני נסיעתו הביתה למוסקבה: רב יש לנו שם, משפיע יש לנו שם, אבל צריכים שם גם "דיאדקע" [אומנת] ואף אחד אינו יכול להחליפו, שכן פולקובניק אינו יכול להיות דיאדקע.

אז שלח הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש למוסקבה את החסיד ר' זלמן ארשער. הוא היה יהודי נעים, התפלל בנעימות, בעל מדות טובות, והכל לעצמו בלי שום בליטות. חסידים קראו לו אדם צח [א ציכטיגער], כי הוא לא אכל בשר תאוה.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה פעם בפטרבורג, נכנס אליו אחד ממקושריו והתאונן שבפטרבורג קשה מאד להשיג בשר כשר טוב. ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק:

– מי זה אומר שמוכרחים לאכול בשר, כתוב[88] "עם־הארץ אסור לאכול בשר", "אסור" – פירושו קשור. כלומר, עם־הארץ "קשור" שהוא מוכרח דווקא לאכול בשר, אפשר להתקיים בלי בשר תאוה.

---

85) משלי א, ח.

86) ברכות יג, ב.

87) ברכות מז, א.

88) פסחים מט, ב.

יא. כשהייתי בשנת תרפ"ב בפטרבורג - לנינגרד - נכנס אלי החסיד ר' זאלק'ע פרסיץ ואמר לי: היום מלאו עשרים וחמש שנים מאז נהייתי לחסיד. ומעשה שהיה כך היה:

בשנת תרנ"ז - מספר החסיד ר' זאלק'ע פרסיץ - כשהייתי ב'יחידות' אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק, אמר לי הרבי: כשם שכל יהודי צריך להניח תפילין כל יום, כך מוכרח כל יהודי שיהיו לו כל יום חמשה־עשר רגעים להתבונן לאיזה יהודי יכולים לעשות טובה ברוחניות ואפילו בגשמיות. שאלתי: רבי, איך יכולים לעשות זאת? ענה לי הרבי: לשם כך זקוקים ל'דיאדקע'. שאלתי שוב: את מי אקח ל'דיאדקע'? וענה לי הרבי: ר' זלמן ארשער.

ר' זאלק'ע הרי היה 'מאסקוויעץ', ו'פאניע' [אדם רוסי] הרי אינו יודע חכמות, היה לו פנקס ומאז היה רושם בו כל יום איזו טובה עשה ליהודי באותו יום. וביום שלא נתקל ביהודי הזקוק לטובה, היה הולך לבית הכנסת, שם ישב ר' זלמן ארשער, והתוועד אתו משך זמן.

יב. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אמר לי, שר' זלמן ארשער הוא במדריגה של ה"אחד" החסידי - שדובר על כך לעיל - כלומר, מוקף בד' הרוחות מאומות העולם.

יג. החורבן מעבר לים בגשמיות, אינו גדול כל־כך כמו החורבן כאן, במדינה זו, ברוחניות. למלאך מיכאל תהיה כאן עבודה מועטה.

אלה שהגיעו לכאן לפני ארבעים־חמשים שנה, עוד ראו אור בבית, אך הדור הצעיר לא ראה אור מעולם. הם לומדים את החומש בתרגומו של גלח [כומר], אצל 'מורים', שהם מינים ואפיקורסים שרוצים לשרש מליבם את כל היהדות.

ה'מנהיגים' כאן, מטים יהודים מהדרך היהודית. הם לא יכולים לסבול כשבמרחק חמשה מייל מהם, באיסטערן פארקוויי למשל, ישנם יהודים בעלי זקנים ופיאות.

יהודי מדינה זו, אינה רואים כלל את הנעשה סביבם. הם נתלים במאומה. הם מבקשים מגויים ומגויים יהודיים לעזור להם. כעת לפני הבחירות, כשזקוקים לקולות היהודים, השליכו לעברם הבטחה שאינה שווה כלום. יכול להיות שעל־פי טבע צריכים לעשות כל מה שאפשר, כן יש להציל את מי שיכולים, לא רק בן־תורה אלא גם יהודי פשוט. אך הם אינם רוצים לעזור לנו באמת, שהרי באותו זמן שהם יכלו והיה בידם לעזור לנו - הם לא עשו שום דבר, מכל־שכן כעת, אלא כל כוונתם היא לזרות חול בעינינו. ועל אלה שָׂמִים יהודי מדינה זו את כל מבטחם ותקוותם. על ההבטחה הכתובה בתנ"ך לא מסתכלים ולא זוכרים, רק על משענת השווא. אך האמת היא, שאין הם רוצים ואין הם יכולים. אין הם רוצים לעזור, ואפילו אם יכלו לעשות, אין הם יכולים לעשות כלום. שכן, לאמיתו של דבר, הם גם לא רוצים בעצמם לעזור והם גם לא רוצים שיהיה למי לעזור חלילה, היל"ת.

אין מי שיקום וירים קול צעקה: "קומה ישראל".

ובכל זה אשמים ה'מנהיגים' המתעים, שכל כוונתם להוריד יהודים מהדרך. ספק גדול אם תהיה מכך איזו ישועה, אבל היסורים שהם מביאים עלינו כבר כאן - הוא דבר ברור.

לכן אין הם יכולים לסבול מציאותם של יהודים שאינם כפי רצונם הם. יש לנו ב"ה ישיבה שתלמידיה הם מעין יראת שמים, לא כאלה המייפים את עצמם, והם צריכים להיות המעוררים לעורר את כולם. אין לנו במדינה זו רבנים שיעוררו. ראשי הישיבות, נו, גם להם לא היה מזיק קצת מים חמים, הם לא ייכוו מהן. מה שיש לנו כאן, הם תלמידי הישיבות, אותם צריכים להעלות על הדרך האמיתית, וישנה תקווה שהם יהיו המנהיגים הטובים להדריך את עם ישראל בדרך התורה והמצווה.

ש"ק [פרשת] בא בסעודה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק נ"ט – המאושר באסונו

אהרן שמואל היה יליד דוברומיסל, הוא היה שתקן בטבעו ומסוגר. לעתים נדירות ביותר שמעו אותו מדבר בקול רם. אפילו את התפילות, שאותם גם לא ידע לומר כראוי, התפלל בלחש.

בצלאל חיים היה יליד כפר בשם קאמרי, ורבים כינוהו על שם כפרו. הראשון שהתיישב

בכפר זה, שנמנה על אחוזות האציל ראוט, היה סבו של בצלאל חיים, משה בנימין, שזכה לתואר "קאצאפ" (כינוי רגיל כלפי הגויים של רוסיה), משום שהיה מסוגל לשיר שירים רוסיים וגם לבצע ריקודים רוסיים.

משה בנימין היה יהודי ירא שמים, רחוק לגמרי מהגויים ומתרבותם. פעם הקשיב לשיעור של עין־יעקב, ושמע על המצוה הגדולה לשמח חתן וכלה, ואת הסיפורים על התנאים והאמוראים ששימחו חתן וכלה בדרכים שונות. מאז החליט לשמש כבדחן בחתונות, באמצעות שירים וריקודים רוסיים.

כיון שכך, השיג כובע פרווה רוסי, חליפה טיפוסית ומגפיים של בן רוסיה, ובכל מקום שהתקיימה חגיגת נישואין הגיע אליה לבוש תלבושתו הרוסית ושר ורקד, כך זכה לתואר "קאצאפ".

כאשר התיישב משה בנימין בקאמרי היה הפריץ המקומי אחד בשם יוזף, שהיה אוהב ישראל גדול. תכופות היה מורה להטעין עגלות בדגן, ירקות ופירות ולהוליכן לרבי תנחום שמואל, רבה של דוברומיסל, על־מנת שיחלקן בין עניי היהודים.

ידידותו של יוזף כלפי היהודים נבעה מאירוע מסוים. כאשר היה ילד בן שמונה שנים נפל מסוס דוהר ושבר את ערפו. הרופא הוזמן וזה בא וחבש אותו, אך הדבר לא הועיל. כְּאֵבָיו של יוזף הוחמרו, הוא קיבל חום גבוה ואיבד את הכרתו.

אביו של יוזף היה חפשי בדעותיו ונוסף לכך הָגָה חיבה מועטה בלבד ליהודים. לעומתו, אשתו, אמו של הילד, היו לה דעות הפוכות לגמרי, ובאופן מיוחד העריצה את צדיקי היהודים. בידעה שר' תנחום שמואל הוא צדיק גדול, לקחה את הילד אליו. הרב נתן את ברכתו והורה להסיר מהילד את התחבושת. הילד התרפא כליל מיד.

כאשר עזבה ה"פריצה" עם הילד את האחוזה כדי לנסוע לדוברומיסל, אל הרב, לא היה הפריץ באחוזה, שכן אילו היה שם היה מונע בעדה לנסוע. כאשר הגיע אל החצר ושמע על נסיעת אשתו לרב, התמלא זעם רב. הוא החל להשתולל ולצעוק: "כיצד העיזה לעשות כך? הרי היא שמה אותי ללעג וקלס בעיני הכול"!

מיד שלח פרש לדוברומיסל למהר ולצוות על הפריצה שלא תשתטה ואשר תיכף תחזור לביתה. בד בבד שלח רץ לכומר הכפר לבקש כפרה עבור אשתו על שחיללה את האמונה הנוצרית בפנותה אל הרב.

אלא שעוד בטרם חזרו הרצים, הגיעה הפריצה עם יוזף שלה, כאשר הוא בריא ושלם. הפריצה המאושרת לא חדלה להביע את התפעלותה ולהלל את נפלאות הרב היהודי.

הפריץ, שראה במו עיניו את הפלא, לא נכנע. "הדבר נעשה באמצעות מעשה כשפים ועבודת אלילים" - טען - "ועתה ילעגו ממני עוד יותר". הוא לא רצה לסלוח לאשתו, וכל־שכן לא לרב, והמטיר עליו חרפות וגידופים.

כעבור זמן קצר חלה הפריץ ומת. יוזף, יורשו היחיד, גודל והתחנך על־ידי אמו להיות אוהב ישראל, וכך היה כל ימי חייו.

משה בנימין שהתיישב בקאמרי ועסק במעשיו לשמח חתן וכלה ב"קאצאפ" רוסי, לא ציפה לגמול, ועשה את פעולותיו לשם שמים. אך מהשמים ניתן לו שכר.

היה זה כאשר יוזף, הפריץ מקאמרי, נקלע לחתונה יהודית, ונוכח לראשונה לראות את משה בנימין, בתלבושתו הרוסית רוקד ושר כרוסי "אמיתי". הדבר מצא חן בעיני הפריץ, אשר לאחר ששוחח איתו הזמינו להעביר את מגוריו לאחוזתו ומינה אותו כמנהל כל עסקיו וכיד ימינו. הוא כינה אותו: "מושקה מוסקביל" (משה המוסקבאי).

מאז זרחה שמש ההצלחה למשה בנימין. יחד עם זה גדלו יראת השמים שלו ודקדוקו בקלה כבחמורה.

עירוב תחומין עשה על מנת שיוכל ללכת לעיירה בשבתות וימים טובים, ועל מנת שיוכלו לבוא גם אליו. שם בחצר נולד גם בנו יאשע.

מאד השתדל משה בנימין לעשות את בנו למדן, אולם לא הצליח, ולכן, הכניסו למסחריו. ויאשע עצמו למרות שלא היה למדן, היה מאוד ירא שמים. יום יום היה הולך לדוברומיסל להתפלל בציבור ולהקשיב לשיעורי 'עין יעקב' ולימודים דומים.

באותה חצר של הפריץ, נולד בצלאל חיים, אשר, בדומה לאביו וסבו, היה איש פשוט, אך מצוין ביראתו. אחרי כן עבר בצלאל חיים לגור בכפר קאמרי ואחרי כן בדוברומיסל, ונכנס בשותפות עם אהרן שמואל בשריפת השכר ומכירת הסחורה בכפרים הסמוכים.

עקב היותו תמים וזהיר, לא היה פלא בזה אשר הוא ושותפו הרגישו עצמם כה נדכאים כאשר נודע להם כי שכחו למכור את החמץ. ועל אף דברי הרב ודברי ההרגעה של הדיין שאין העבירה חמורה כל כך, לא נרגע עדיין בצלאל חיים ושב לביתו בפחי נפש.

הסדר נהפך לאבל. וְנֵדֶר נָדַר לבלתי ייהנה עוד מכל הנמצא בבית המשרפה, ולא רצה להסתפק במה שפסק הרב שעליו לשפוך את השכר המוכן. בצלאל חיים רצה להרחיק לכת עוד יותר למען יהא בטוח אשר יצא ידי חובתו כלפי שמים.

רק אז נרגע במקצת, ולאחר שסיים את הסדר שכב לישון. אולם עוד בטרם הספיק להירדם, ראה מבעד לחלון והנה השמים אדומים. מיד הבין כי פרצה שריפה באחד המקומות. תיכף התלבש ויצא החוצה. בינתיים הוסיפו השמים להתאדם, אנשים התקבצו ברחוב ונשמעו קולות "פאזשאר"! (אש) אנשים רצו אנה ואנה, ואיש לא ידע היכן אחזה האש.

רק לאחר שעה קלה נודע כי השריפה נמצאת מחוץ לעיר, מקום שם נמצא בית משרפת השכר של בצלאל חיים ואהרן שמואל. כמה בתים סמוכים וכן בית המשרפות עצמו בערו באש. כאשר הגיע בצלאל חיים למקום, ראה אשר יהודים ואינם בני־ברית מכבים את הדליקה. הביאו דליי מים רבים, אך הלהבות היו גדולות מדי משיוכלו להשתלט עליהן.

לא עבר זמן רב ובתי האיכרים מסביב וכן בית המשרפות עצמו היו למאכולת אש. כל מה שניתן עוד לעשות היה, למנוע את התפשטות האש הלאה לעבר דוברומיסל.

הבריות שהסתכלו בבצלאל חיים בעת השריפה, כאשר הוא מביט כיצד עולה כל רכושו בלהבות, נָדוּ לו. אולם לתימהון כולם היה בצלאל חיים מלא שמחה וממש רקד מרוב הנאה. רק כאשר היה בטוח כי לא נשאר עוד שריד ופליט מבית המשרפות רץ בשמחה רבה אל העיירה

וְהֵעִיר את שותפו אהרן שמואל ובישר לו את הבשורה הטובה כי מבשלת השכר שלהם עלתה באש. - שבח והודיה להקב"ה - אמר: עתה נוכל להיות בטוחים כי לא נהנה עוד מהחמץ שבו. בין כך ובין כך נדרתי נדר לבלתי איהנה עוד מכל אשר בבית המשרפות. תחילה לא אבה אהרן שמואל להסכים לכך, אולם כאשר נודע לו כי בין כך אבד בית המשרפות הניע ראשו לאות הסכמה ואמר כי אין זאת כי־אם מאת האלוקים ותהא זו כפרה על שלא מכרו את חֶמְצָם באותו ערב פסח.

מרוב שמחה לא הלך עוד בצלאל חיים לישון באותו לילה והלך לבית המדרש בטרם שחר. בגלל השריפה הדירו גם אחרים שינה מעיניהם וכבר נמצאו מספר אנשים בבית המדרש. הכל דיברו עתה בשריפה. אחדים הביעו דעה כי השריפה באה כעונש לשותפים על כי לא מכרו את חמצם, אולם בהגיע בצלאל חיים לבית המדרש אמר כי אין זה עונש כלל, וישועה הוא רואה בשריפה. ליבו קל עכשיו ואינו מרבה לדאוג על שקיפח את רכושו ופרנסתו.

- רק ייתן ה' חיים ובריאות - אמר - וגם הפרנסה תימצא.

עתה דיברו הכול בשריפה ועל שבאה לאחר ששני השותפים הרגישו את עצמם אשמים על אשר שכחו למכור את חמצם. בינתיים שכחו לשאול לסיבת הדליקה שהחלה באחד מבתי הערלים השכנים. רק למחרת היום נודע מה אירע, ואמנם מאורע מיוחד היה זה.

ליד בית המשרפות התגוררו כמה ערלים אשר ריב תמידי היה ביניהם. באותו ערב פסח התנפל האחד על חברו והכהו במוט ברזל אשר בו שבר את צלעותיו. הערל הובא אל ביתו כל עוד נשמתו בו.

לערל המוכה היה בן שרצה לנקום את נקמת אביו. קם הלה באישון לילה שעה שיהודי העיירה סיימו כבר את הסדר ושכבו לישון, והצית את בית השכן שעה אשר כל יושביו יָשְׁנוּ. ולמען יהיה בטוח כי איש מדרי הבית לא יימלט על נפשו, נעל עליהם את הדלת מבחוץ.

חיש מהר התפשטה האש על הבית, והמשפחה הישנה הייתה כבמצודה. שלושה מבני המשפחה הצילו את עצמם בקפצם דרך החלון וארבעה אחרים נשרפו חיים. כן נשרפו הסוסים והבהמות אשר היו ברפת.

אז היה לאנשי דוברומיסל במה לשוחח ובמה להרהר. מצד אחד הרגישו חלחלה מאכזריותם של הגויים, אך מצד שני ראו את כל הדרה של נשמת אדם מישראל. בייחוד התרשמו מזה ר' יצחק שאול וברוך. וכאשר באו שניהם באותו בוקר לבית המדרש להיוודע יותר פרטים על השריפה, מצאו את כל חברת תהילים נאספת וקוראת תהילים בקול רם ובכוונה עצומה.

בצלאל חיים עמד על הבימה ואמר תהלים עם כל הקהל. נראה היה כי בצלאל חיים רצה דווקא להיות המקריא באותו בוקר ואמירת התהלים שלו לא הייתה כמי שליבו נשבר על היזק רב שניזוק, אלא כמי שנותן שבח והודיה לפני הקב"ה. ברור היה כי בצלאל חיים מרגיש את עצמו 'בעל שמחה'.

הנה לך דוגמא מיהודי פשוט - אמר ר' יצחק שאול לברוך - ואף על פי כן מביטים עליו הלמדנים מלמעלה למטה כעמי הארץ שאין להם חלק בעולמם.

ברוך הסכים עימו, ור' יצחק שאול רצה להסיק מכל אלה מוסר השכל: - מפי אבי שמעתי בשם הבעל־שם־טוב כי נמשל האיש הפשוט כשדה זרועה אשר למטר השמים תשתה מים ותתן

את יבולה. והתלמיד חכם כשדה בית השלחין אשר בעליה משקה אותה ולפיו תיתן את יבולה. וכמו המצייר שהוא אמן נפלא בציור, הנה כל אומנותו היא כאשר מצייר את השדה ותבואתה כאשר הם באמת כפי הדר הטבע שהטביע בה הקב"ה, וכל אומן שציורו מתאים יותר לטבע הרי הוא אמן גדול יותר. וכן הוא באיש הפשוט ובן תורה. בן תורה הרי הוא כשדה בית השלחין ויכול להיות שהיבול ממנה הוא טוב יותר מיבול שדה רגילה. אבל הדר הטבע שהטביע הקב"ה שהוא האמת, הוא בשדה אשר "למטר השמים תשתה מים" יותר מבית השלחין.

חידוש גדול הייתה בעיני ברוך העובדה כי היה לו מה ללמוד גם מפי נחום שמואל בן הנפח. לאחר ששמע מפיו על החיל הגדול שעשה בלימודו בישיבה אשר בדובראבנא, שמע ממנו גם על פגישותיו עם בני אדם שמהם למד.

גם שמואל נחום היה כבר מושפע מתורת החסידות. גם הוא הצביע תמיד בביקורת על כך שהלומדים פורשים עצמם מאנשי ההמון ומסתכלים עליהם בביטול כאילו בני עולם אחר היו.

בדובראוונא היה שמואל נחום עוזר כמה שעות ביום בטחנת קמח. דבר זה עשה על מנת להתפרנס מיגיע כפיו. הטחנה הייתה שייכת ליהודי ושמו ר' ירחמיאל הירש שהיה למדן מופלג וירא שמים. שמו היה מפורסם בגלל שיעור הגמרא שאמר באחד מבתי המדרשות. אותו ר' ירחמיאל הירש היה מסתכל בבוז ואף באיבה על אנשי המון פשוטים, ושמואל נחום יכול היה לראות זאת מיחסו לאחד מאנשיו, ברוך שמעון, שמלאכתו הייתה לטעון ולפרוק את העגלות המביאות תבואה לטחנה.

לר' ירחמיאל הירש, בעל הטחנה היו שני עוזרים, מלבד שמואל נחום. הראשון היה ברוך שמעון, שעליו כבר סופר, והשני - ר' אפרים קלמן, שהיה היפוכו הגמור של ברוך שמעון: כמה שהייתה גדולה בורותו של ברוך שמעון, כך הייתה גדולה למדנותו של ר' אפרים קלמן, שהיה נוהג ללמוד בעל־פה בכל עת עמדו ליד הריחיים.

ר' ירחמיאל הירש, בעל הבית, הוכיח ביחסיו לשני האנשים האלה עד כמה גדול בעיניו ההבדל בין למדן לבין אדם פשוט. לר' אפרים קלמן גילה הערכה רבה ושוחח איתו תכופות בדברי תורה, ואילו כלפי ברוך שמעון גילה בוז ושאט נפש. דווקא ר' אפרים קלמן התייחס בידידות לאנשים פשוטים והיה מוכיח תכופות את בעל הבית על יחסו לפועל השני, הוא היה מזכיר לר' ירחמיאל הירש את מאמר חכמינו ז"ל: "אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך", ר' ירחמיאל הירש היה שומע בשקט, כמי שאינו מעיז להתווכח עם ר' אפרים קלמן הלמדן, אך הדבר לא שינה את יחסו כלפי ברוך שמעון, במיוחד כאשר ר' אפרים קלמן לא היה נוכח. הוא היה מתעמר בו בעבודה, מעליבו ומדכאו.

פעם ראה שמואל נחום את המחזה הבא: היה זה אחד הימים שבהם לא היה מה לטחון. אותו בוקר השמיע ר' ירחמיאל הירש את שיעורו בסוגיה של "נתן באילן" (את העירוב), מחלוקת רבי ורבנן (עירובין ל"ג). בעניין זה אמר פלפול חריף, וחש עצמו משום כך במצב רוח מרומם. כאשר בא לטחנה חזר בפני ר' אפרים קלמן על הפלפול, והתפתח ביניהם ויכוח.

שני הלמדנים היו שקועים בתורתם, ובטחנה לא היה מה לעשות. התכנס, אפוא, ברוך שמעון בפינתו והחל לומר פסוקי תהלים. אולי מפני עגמת הנפש על שאינו מסוגל להבין את דברי התורה, החלו דמעות זולגות מעיניו.

בינתיים סיימו שני הלמדנים את שיחתם התורנית, ור' ירחמיאל הירש הבחין שברוך שמעון אומר תהלים ומתמוגג בדמעות. הוא הגיע לפרקי ההלל שבתהלים, ואמר אותם בהתלהבות, אך בדרכו העם־ארצית מבלי שיאמר את המלים בשלמותן. מלים רבות יצאו מפיו משובשות. וירחמיאל הירש ניגש לברוך שמעון והפסיקו, באומרו בטון של זלזול ולעג:

"לא די, ברוך שמעון, שקוטל הִנְּךָ את ההלל וקוברו, אלא שאף מבכה אתה אותו". לאחר שסיים את דבריו, פרץ בצחוק מה"חכמה" שלו.

ברוך שמעון נדהם, וישב מבויש ומושפל.

ר' אפרים קלמן רתח: "חכמינו אומרים כי מכל מלה של שבח לקב"ה היוצאת מפי יהודי, נברא מלאך, בין אם זה למדן או אדם פשוט. המלאכים נעשים מליצי יושר עבור אלה שעל ידם נקראו. נימה של תוכחה חריפה נשמעה בדבריו.

ר' ירחמיאל הירש המשיך עדיין לצחוק, והגיב על הערתו של ר' אפרים קלמן: "המלאכים שנבראים ממלים כגון אלו של ברוך שמעון, יש לשער, הם בעלי מומין ונכים...".

"וכיצד, לדעתך, נראים המלאכים הנבראים מחידושי התורה שלנו"? - שאל ר' אפרים קלמן בנימה של ביקורת עצמית.

"המלאכים הנבראים על ידינו" - השיב ר' ירחמיאל הירש בפשיטות - "הם בריאים וחזקים, יצוקים מברזל וחלמיש, הם מאירים כשמש, ופורחים בשירה וזמרה היישר לכסא הכבוד".

"לא, ר' ירחמיאל הירש! [=ענה ר' אפרים קלמן] נדמה לי כי המלאכים שהם בעלי מומין לפי דבריך, חביבים לפני הקב"ה יותר מהמלאכים שלדעתך הם בריאים וחזקים ויצוקים מברזל".

ר' ירחמיאל הירש לא השיב על כך. מאז נזהר שלא לפגוע בברוך שמעון בנוכחותו של ר' אפרים קלמן. מאידך גדלה מאז טינתו כלפי תמימותו של ברוך שמעון ובמיוחד כלפי מנהגו להקפיד על הליכה פעמיים ביום לבית הכנסת כדי להתפלל בצבור. הוא אף החל להוכיחו על שאינו עושה מלאכתו באמונה והוא "מבזבז" זמן להליכה לבית הכנסת.

ברוך שמעון עמד על זכותו ללכת לבית הכנסת להתפלל בצבור: "ואין לך כל זכות לחוות לי דעה בעניין זה, כשם שבשבתות וימים טובים פטור הנני מהעבודה".

"אבל הקב"ה אינו זקוק לתפילותיך" - השיב ר' ירחמיאל הירש בכוונה לפגוע - "בשביל עם־הארץ כמותך די בתפילה בבית".

הדברים נגעו מאוד לליבו של ברוך שמעון, ודמעות ניקוו בעיניו: "מה אעשה" - אמר - "והקב"ה לא העניק לי כישרונות כדי להיות למדן, ונוסף לכך נגזר עלי להקדיש את זמני לסחיבת שקים, מבלי שיישאר לי פנאי לשמוע שיעור"!

לר' ירחמיאל הירש היה אחיין, בשם ר' שלום יחיאל מהרקי, חברו של ר' יצחק שאול. את האחיין הזה החזיק בביתו כיון שהיה חשוך בנים. ר' שלום יחיאל נתפס מכבר לתורת הבעל־שם־טוב, וכאשר שמע את דודו מעליב את ברוך שמעון התמים והפשוט, אמר לו:

- דודי! הבעל־שם־טוב אמר כי חביבים בעיניו היהודים הפשוטים בעלי הלב התמים והטהור מאשר הלמדנים המתגאים בלמדנותם.

הוא סיפר לו בהרחבה על הבעל־שם־טוב ותלמידיו, ודבריו השפיעו על הטוחן, שהחל להתייחס בצורה יפה יותר לברוך שמעון.

*

מתורות הבעל־שם־טוב, שנמסרו על־ידי רבי יצחק שאול:

א. הנשמה לומדת תורה מפי הקב"ה במתיבתא דרקיעא, והקב"ה שולח את הנשמה למטה לעולם הזה כדי להפוך את ה"אני" ל"אין". אפילו מי שהוא באמת במדרגת "אני" בענייני תורה ומצוות צריך לעשות מה"אני" - "אין", לדעת את אפסותו לעומת הפשטות התמימה של היהודי הפשוט.

*

ב. אמרו חכמינו ז"ל (יומא דף ע"ב, עמוד ב): "זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם מיתה (לגבי לימוד התורה), והיינו דאמר רבא (וזהו שאמר רבא): באומן לה (כאשר הוא מאמין בה - בתורה) - סמא דחיי (הרי היא סם חיים), בלא אומן לה (כאשר אינו מאמין בה) - סמא דמותא. (הריהי סם המוות)". מה עניינם של זכות ושל אמונה בעניין לימוד התורה - הלא התורה היא חכמה, וכל חכמה ומדע נקנים ביגיעת המוח? ועוד זאת: הלא אמונה היא בדבר שלמעלה מהשכל, ותורה שהיא חכמה אין נופל בה עניין האמונה. - והנה בגמרא שבת (דף פ"ח עמוד ב): "אמר רבא: למיימינים בה - סמא דחיי, למשמאילים בה - סמא דמותא", ופירש רש"י: "למיימינים - עסוקים בכל כוחם וטרודים לדעת סודה". הלומד תורה צריך לדעת באמונה פשוטה כי בכל דיבור ודיבור של תורה יש סוד פנימי, ועליו לייגע את המוח ולאמץ את השכל לדעת את הסוד הפנימי שבה. רק לימוד כזה פועל טוהר וזיכוך בלומד התורה. וזהו: "זכה" - אם הלומד תורה נעשה זך על ידי הלימוד - הרי אם יוסיף ללמוד באופן כזה, נעשית לו סם חיים. ואם הלומד תורה לא נעשה זך על־ידי לימוד התורה (כיון שאינו מחפש את הפנימיות שבתורה), אלא, אדרבא, הוא נעשה עב וגס - אז נעשית לו סמא דמותא.

*

ג. "ולא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה". "ירושלים" היא יראת שמים, וההנהגה שהיא רק על פי דין תורה מחרבת היראת שמים, ולפנים משורת הדין - מחזקת היראת שמים.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון תרפ"א

תלמידינו היקר, הרב הנכבד וו"ח אי"א מוה"ר אברהם אלי' שי'

שלום וברכה

שילוחם מער"ח וב' סיון בג' פערעואדין סך מ"ה אלפים רו"כ התקבל, והשי"ת יהי' בעזרם להצליחם בכל עניניהם בגו"ר.

הפ"נ שלו התקבל, ושלחתיו קראהו בהיכל קדש, באהל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ושומע תפלה יקבל שועתו.

בראותי כתב ידך החייתני, כי לא ידעתי, וגם כהיום לא אדע מהנעשה אתך, וכמה הרהורי דברים היו אצלי. כתבתי לך פעמ[י]ים נוסף על המכתבים כללים ששלחתי בג' או ד' פעמים הא' הכללי לכל תלמידינו התמימים יחיו

מקיץ העבר - תר"פ - והב' הכללי לאנ"ש עם העתק הצוואה, והג' אודות התייסדות קופת רבינו ומטרתה, הד' על דבר יום היאצ"ט, וגם פעם או פעמיים כתבתי לך ביחוד. ועל כל אלה, לא השגתי מענה, דבר שציער אותי במאד. רק אחת מה שהניח דעתי הוא מכתבי ידידינו הרח"ד שי' שו"ב מנעויל, שכתב לי אודות אושוועט, בדבר כל העניני' לכתוב להרב התמים ראא"פ שי'.

וגם כהיום יקשה לי במאד הדומי' הארוכה, וביותר הדיבור הקצר, והצנום בנימוס, אחרי דומי' ארוכה כזו, המראה לדעת על כמה דברים, הבלתי נעימי' במאד, או שאין מה לדבר - מפני לחיצת הלב והמוח - או שאין חפץ לדבר - מפני היאוש ח"ו באור התורה - או שאין כח לדבר - מפני השפלות של שקר - אשר כל אחד מהם, וכולם יחד, והמסתעף מהם, פסולים ומאוסים בתורת החסידות, ופועלים במאד מאד על מהלך העבודה המסורה ונתונה לכל איש ואיש, בכוונת הבורא יתי' בבריאתו אותו.

האלקים החפץ בטוב בריותיו, ואשר יתאימו אל תעודתם שיצרם, נתן למו, היכולת בוא עד רום המעלות, במעלת הנפש, שיתגבר הצורה על החומר, ויברא לו כנפיים אשר על ידן יוכל צאת מחומריותו וגסותו. והשליבה הראשונה אשר מעמדה בלב הבשר וראשה מגיע השמימה, בשליבות משולבות ומקושרות אלו באלו, היא האהבה, אשר פריו מתוק ומועיל בחברת האנושי בכלל.

וכאשר יבאר העיקרים במעלת האדם על החי להיותו מדיניי בטבעו, מוכרח אל הקיבוץ מצד עצם טבעו וחלישת מזגו, זה קוצר וטוחן, זה שוזר וזה טוה, זה רוקם וזה תופר, זה כורת עצים וזה בונה, ומבין כולם יתקבצו מוכרחי הגוף, אשר מזה מוכרח כי יתפתחו החכמות בחכמת המעשה, אשר בדרך ממילא מוכרח כי יתגדלו גם חכמות הנפשיות, אשר מזונה - כלומר מזון הנפש - מוכרחת כמו שמוכרח מזון הגוף.

והמסילה המביאה את כל זה בנועם החברה וההתוועדות היא האהבה והריעות, אשר בה חיו אלפי איש וראו בה גדולות ונצורות, בה ועל ידה התאחדו והושלָבו, איש את רעהו עזרו, ויהיו מאושרים, האחד מצא נחמתו בחבירו, וחבירו בו, ענג נפשי עמו התחלק, וגם בצערו ח"ו השתתף, בכל מקום שהם, ובכל זמן, ואיש מהם לא מצא עצמו בודד ויחידי, כי לבו מלא תקווה באהבת רעהו החי חי אתו עמו, והוא עמו בכל עת ובכל שעה, ויהי האדם לנפש חי' גם בעת צר ומצוק ח"ו, בידעו כי אור לו בשלום רעהו, ואשר יוכל לעודד נפשו להפיג צערו, בדברים היוצאים מטוהר לב, המשולה לטוהר שמי רקיע המשובצה בכוכבי אור מתנוצצים בליל חושך ואפילה, כן רוח לב האדם והגיונו בדברו את רעהו הלָחוץ הנשבר והנדכא, אשר בכח אהבתו יאיר תהום החשך ר"ל המסוכה על פני המצטער, והמפרפר בלי כח מהמון הענינים הסובבים אותו, והממלאים את חלל עולמו בחיים יהיו איזה שיהיו, אם זמניים, אשר בגשם יסודם, או רוחניים ומוסריים, אשר בשמים מעל בנשמת אל שדי תקועים.

כזאת פגשנו על כל צעד ומדרך כף רגלינו, אנשים קרובים איש לרעהו, אשר תוכן אחד לאגדם, והיא אהבת האנוש שהתבוללה בתום ויושר, ואשר לזאת לא נמצא לעצור מלהתפתח האהבה והידידות באופן היותר מועיל, וכל אחד חפץ דרש ואיוה קרבת רעהו, ידידו אוהבו, והשגת ריעים באמת בצדק ובמישור, וכה התגלגלו פנינים יקרים בחוצות עיר, מה נעים הי' המחזה בהפגש שנים יחדיו, זה את זה יתענגו, וזה בזה ישמחו, בעוד טרם כלה האחד לדַבר, הנה רעהו כבר מספר, הלא מכירים וידידים הם המה ואיך יוכל עצור מלגלות למו מכל הנעשה אתו עמו, ובביתו פנימה, ויתמלאו לבותיהם בגיל ושמחות על כל גדותיהם.

מה יקרה היא האהבה, בעבודת האלקים בכלל, והתועלת הבאה לעוסק בעבודה, אשר אם כי בהגבל[ו]תי' נשארת, קירוב ויחוד שני מהותים נבדלים, אבל פנים אחרת לה, בהיותה כולה מוקדשת רק לאחת, לאַחד ולקשר, לעודד ולנחם, לחזק ולסעד, ליתן עוז ותעצומות, אשר בזה יגבור האדם על רגשותיו, ויוכל החזק מעמד גם נגד זרם שטף המון התלאות, המצוקות, והאנחות, ה"י, והיא - אהבת הריעים ודיבוק חברים - היחידה במדות, אשר תוכל תֵת בים החיים דרך, ולגזור נתיבה בארחות תבל, להעמיד איש על בסיסו הנכון, והיא האחת התחבר והתאגד אנשים לקשרם ולאחדם ולהיות לאחדים, בכל אשר להם.

האבן טובה הלזו, תפיץ אור בהיר, כאשר היא נתונה ביד מבין דבר לאשורו איך כלכל מעשהו, כי הלא לא על הלחם בלבד יחי' האדם, כי אם בהמוצא בו ענין להתענין בו, וכל אחד חייב לראות את עצמו, כאלו הוא רק הוא, המחוייב בדבר, לזכות את הרבים, בכל אשר יוכל, הן בעירו ומקום משכנו, והן בהסביב לו, ובכל מקום שידו מגעת.

אין לנו בעולמנו, אלא הסכם ועשות טוב, מבלי התחשב עם מצבינו הפרטי, החומרי והרוחני, אשר רבים מאתנו שחים - שווימען - בים התלאות ר"ל אחרי האבילות הגדולה בהלקח הוד תפארתינו, אשר לא תסבול המוח כלל ועיקר, וגם בדמע עין לא תפוג ולא תיקל.

אמנם היא הנותנת לנו כח ועוז, מישר הדעת לאזור כחינו להטבת מצבינו הרוחני ולעודד את אחינו ידידינו, ד'

עליהם יחיו, להאירם ולהעירם ככל אשר תשיג יד שכלינו, לקוות לחסדי ורחמי אל עליון כי יהי' בעזרינו, בזכות הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ואשר בלי ספק חי חי הנהו אתנו, ומעורר רחמי שמים עלינו, כי יואיל אלוקה היות בעוזרי נפשינו עשות רצונו ית'.

עליך אשים ידי, ובך הנני רואה פועל ועושה חרוץ, בעזרתו ית', באם תעזוב העצבות והיאוש הסובב אותך מאז ומימי קדם, ואם אתי עמי אתה, שמוע בקול אשר נצטויתי, אותה הנני דורש ממך, העת יקרה היא לכל, ומה גם לאלו, אשר הצלחת רבים והפרחתם בידם, בחסדי האל, נתונה, אינם רשאים להיות קר עוזב ובודד כמוך היום. רבינו ורבך, אשר העמידך על האמת והשלום, דורש מאתך כי עבוד תעבוד בהרמת התורה, בהדרת ישראל, קרנו וגאונו, ואין לך כל רשות היות כמו שהנך עד היום.

מקווה הנני קבל מכתביך, אשר יהיו ראוים לשימת לב, פתח מסגר לבבך, עזוב את השפלות והענוה, המטבעות הפסולות, וקח תמורתם עבודה ופועל, התענין בכל אשר תוכל, בוא בכתובים את אחיך ריעיך, אשר רבים המה - יברכם האל - וגם טובים ותאבים לשמוע הוד קול יוצא מלב פנימה. ויאר הוי' פניו אליך בכל אשר תעשה ברו"ג.

מאד אחפץ לדעת משלומך הפרטי וממצב. . .

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב סיון, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר דוד שי'

שלום וברכה!

היום קבלתי מכתבו מט"ו סיון עם הפ"נ המוסגר בו, ואקראהו אי"ה בהיותי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

שמחתי לקרוא במכ' אשר נסתדר בדירת חותנו הרה"ח וכו' שי'. ויה"ר אשר השי"ת ינחנו בדרך הנכונה וימציא לו ההסתדרות המתאימה לפניו בגו"ר, וימצא פרנסתו באופן שיוכל לקבוע עתים לתורה בנגלה ודא"ח בשופי. וזכות הגדול שבא בחלקו להאיר את העולם כולו ע"י הדפסת ספרי נשיאינו נשיאי חב"ד, יעמוד לו ולכל ב"ב שי' לחיים ולשלום בגו"ר, חיים מלאים כל טוב ואור של נר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה, ואקוה שיוכל לבשרני בשו"ט בזה וכן מבריאות הנכונה של כב"ב שי'.

בברכת הסתדרות המתאימה בגו"ר בקרוב ממש.

מ. שניאורסאהן

בטח זוכר מה שכתבתי אליו בעוד היותו באשכנז, שיסדר את החשבון, בכדי לברר מה שמגיע לו בקשר עם ענין ההדפסה, שכפי המסופר לי הנה השקיע בזה הן ממון והן טרחה וכו' וכו'. ובמילא מסופקני ג"כ אם לקח לו שכר טרחה, ובטח יסדר את כל החשבונות כדבעי למהוי, ויודיע המעשה כמו שהי' מבלי להעלים את ההוצאות שהיו בפועל, כן בטח לקח עמדו ע"ח הנ"ל ספרים ממה שהו"ל על ידו, אשר תהי' בזה תועלת נוספת, שעי"ז יהיו הספרים באה"ק ת"ו.

פרשת בהעלותך

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת
אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:
ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה
נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה
מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־
פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה: פ (לוי) ה וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם: ז וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם
הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־
בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטָּהָרוּ: ח וְלָקְחוּ פַּר
בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי
בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה
וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם:
יא וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה:
יב וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים
וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם: יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה
לַיהוָה: יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 316)

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת (ח, ב)

הַצּוּוּי עַל הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת אָמְנָם נֶאֱמַר לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אֲבָל "הַדְלָקָה כְּשֵׁרָה בְּזָר". לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל אֶחָד חַיָּב לַעֲסֹק בְּ'הַדְלָקַת' נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְקֵרוּבָן לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ": שֶׁיְּהֵא הַ'נֵר' 'דּוֹלֵק' בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ, כָּךְ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק עוֹד לַ'מַּדְלִיק'.

שני ט וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: ט כִּי
נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת
פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי
אֹתָם לִי: י כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: יא וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת
כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יב וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם
נְתֻנִים ׀ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף
בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: יג וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יד וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִגְדֵיהֶם
וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר
עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם: טו וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן
וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־
הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם: ס טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יז זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבָא צָבָא בַּעֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד: יח וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא
הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: יט וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו
בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד
כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ב עמ' קסא)

כִּי לִי כָל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ח, טז)

אָמְרוּ רַז"ל "הֲוֵי דּוֹמֶה לוֹ", מַה הוּא רַחוּם אַף אַתָּה רַחוּם. וְאַף כָּאן: מַה הַקָּבָּ"ה פָּדָה אֶת בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵת מַכַּת בְּכוֹרוֹת, אַף עָלֵינוּ לְהִשְׁתַּדֵּל (מִי שֶׁהַדָּבָר בְּיָדוֹ) לְהַצִּיל אֶת יַלְדֵי וְיַלְדוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִטָּמְעוּ בֵּין הַגּוֹיִם. וְאַף שֶׁ"אֶלְקֵיכֶם כֹּהֵן הוּא", וּבְכֹהֵן אֵין פִּדְיוֹן הַבֵּן - הֲרֵי אַדְרַבָּה: בְּכֹהֵן לֹא מַסְפִּיקִים חֲמִשָּׁה סְלָעִים כְּדֵי לִפְדּוֹתוֹ, כִּי־אִם גּוּפוֹ נִתְקַדֵּשׁ עַל־יְדֵי־זֶה.

שלישי **ט** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי

בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: ב וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: ג בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂת הַפָּסַח: ה וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: ז וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא | לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה: יא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: יב לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: יג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי | קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 74)

אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה . . וְעָשָׂה פֶּסַח לַה' (ט, ט)

רַז"ל אָמְרוּ, "הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאָשׁוּב, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה". אָמְנָם, מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ מִשּׁוּם שֶׁסָּמַךְ עַל פֶּסַח שֵׁנִי - לֹא מָצִינוּ בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן תִּקּוּן אֲפִילוּ לְמִי שֶׁאוֹמֵר "אֶחְטָא וְאָשׁוּב". וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין כָּאן מִלְּכַתְּחִלָּה כָּל הָעִנְיָן שֶׁל "אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ", אֶלָּא אַדְרַבָּה: הָאָדָם נִצְטַוָּה לְהַקְרִיב פֶּסַח שֵׁנִי.

רביעי טו וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: טו כֵּן יִהְיֶה תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה: יז וּלְפִי הֶעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: יט וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ: כ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ: כא וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ: כב אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ: כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ י א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־הַמַּחֲנוֹת: ג וְתָקְעוּ בָּהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ד וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: ה וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה: ו וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם: ז וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקָעוּ וְלֹא תָרִיעוּ: ח וּבְנֵי אַהֲרֹן

הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם
עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת
וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם
מֵאֹיְבֵיכֶם: י וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל
עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן
לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 28)

עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם (י, י)

עוֹלָה, שֶׁהִיא כָּלִיל לַה׳, רוֹמֵז לְבִטּוּל מֵחְלָט לַה׳. שְׁלָמִים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָאָה לַבְּעָלִים, רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה׳ מִתּוֹךְ הֲנָאָה וְהַשָּׂגָה. לָכֵן קֹדֶם עוֹלָה לִשְׁלָמִים, כִּי תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת מִתּוֹךְ בִּטּוּל וְהַכְנָעָה.

חמישי יא וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים
בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: יב וַיִּסְעוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן
בְּמִדְבַּר פָּארָן: יג וַיִּסְעוּ בָרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה: יד וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה
בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־
עַמִּינָדָב: טו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל
בֶּן־צוּעָר: טז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב
בֶּן־חֵלֹן: יז וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי
מְרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִّשְׁכָּן: יח וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן
לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר:
יט וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדָּי: כ וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־
דְּעוּאֵל: כא וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ
וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם: כב וְנָסַע דֶּגֶל
מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ
אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: כג וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: כד וְעַל־צְבָא מַטֵּה
בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: כה וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה
בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־
צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: כו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: כז וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: כח אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ: ס כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְחֹבָב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נְסָעִים |
אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן
לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־טוֹב
עַל־יִשְׂרָאֵל: ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־
אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ: לא וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזָב
אֹתָנוּ כִּי | עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ
לְעֵינָיִם: לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה | הַטּוֹב
הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ:
לג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה: לד וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם
בְּנָסְעָם מִן־הַמַّחֲנֶה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 252)

וַאֲרוֹן בְּרִית ה׳ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם (י, לג)

וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים (רש״י)

שִׁבְרֵי לוּחוֹת - רוֹמְזִים לְשִׁפְלוּת וּבִטּוּל, הַדְּרוּשִׁים כְּדֵי 'לְקַחַת' תּוֹרָה, כְּמַאֲמַר "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה (וְעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ". וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי הַקָּבָּ"ה הוּא אֵין־סוֹף, וְאֵין שֵׂכֶל נִבְרָא תּוֹפֵס בּוֹ, וְהוּא הַדִּין לְגַבֵּי תּוֹרָתוֹ. לָכֵן צָרִיךְ הַנִּבְרָא לְהַגִּיעַ לְבִטּוּל מֵחְלָט, כִּי רַק אָז יוּכַל לְהַשִּׂיג בֶּאֱמֶת חָכְמָה אֱלֹקִית וְ"לָקַחַת" אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּעֶצֶם מֵעַל לַנִּבְרָא.

ששי ז לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה |
יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ:
לו וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי
יִשְׂרָאֵל: ז פ **יא** א וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע
בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם
אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה: ב וַיִּצְעַק הָעָם
אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע
הָאֵשׁ: ג וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה
כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה: ד וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר

בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר: ה זָכַרְנוּ אֶת־
הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים
וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים
וְאֶת־הַשּׁוּמִים: ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל
בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ: ז וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא
וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח: ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ
בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ
אֹתוֹ עֻגּוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:
ט וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:
י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ
לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
רָע: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ
לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חסר א׳ חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם
אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי: יב הַאֲנֹכִי הָרִיתִי
אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר
אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק
עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו: יג מֵאַיִן לִי
בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר
תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה: יד לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי
לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:
טו וְאִם־כָּכָה | אַתְּ־עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג
אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי: פ
טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ
שָׁם עִמָּךְ: יח וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי
מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ
אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ:
יט וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם
בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יַאֲכִלֵנוּ
בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר
וַאֲכַלְתֶּם: יט לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם
וְלֹא | חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא
עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד | חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא
מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־
יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה
זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ
בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים: כב הֲצֹאן
וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי
הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם: פ כג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ
דְבָרִי אִם־לֹא: כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם
אֵת דִּבְרֵי יְהוָה וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל: כה וַיֵּרֶד יְהוָה |
בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם
הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ: כו וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי־
אֲנָשִׁים | בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד | אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי
מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא
יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיָּרָץ הַנַּעַר
וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים
בַּמַּחֲנֶה: כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה
מִבְּחָרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם: כט וַיֹּאמֶר לוֹ
מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה
נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ׳ 1039)

שָׁטוּ הָעָם וְלָקָטוּ (יא, ח)

רְשָׁעִים, שָׁטוּ וְלָקָטוּ (יומא עה, א)

׳לֶחֶם׳ סְתָם, רוֹמֵז לְחֵלֶק הַנִּגְלֶה שֶׁבַּתּוֹרָה. הַמָּן, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, רוֹמֵז לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. הָעֲבָדָה שֶׁהַמָּן נִתַּן גַּם לָרָשָׁע מְלַמְּדֵנוּ, כִּי יֵשׁ לְהָבִיא אֶת מַעְיְנוֹת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה גַּם לָרָשָׁע: אֵין לְךָ יְהוּדִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִלְמֹד חֵלֶק זֶה בַּתּוֹרָה. וּכְבָר אָמְרוּ רַז״ל: ״הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ (סוֹדוֹת הַחָכְמָה) מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב״.

שביעי ל וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: לא וְרוּחַ נָסַע | מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שְׂלָוִים
מִן־הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ
יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי
הָאָרֶץ: לב וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלַּיְלָה וְכָל | יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־ כתיב
השלו קרי הַשְּׂלָיו הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים
וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה: לג הַבָּשָׂר
עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה
בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד: לד וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם
קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים: לה מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה
נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ
יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת
הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית
לָקָח: ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא
גַּם־בָּנוּ דִבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה כתיב
ענו קרי עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם: ה וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן
וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ
שְׁנֵיהֶם: ו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה
נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם
אֲדַבֶּר־בּוֹ: ז לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן
הוּא: ח פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת
וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר
בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה: ט וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלֶךְ:
י וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג וַיֶּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת:
יא וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת
עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:
יב אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ
וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ: פ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם
שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְאַחַר תֵּאָסֵף: טו וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם:
טו וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר
פָּארָן: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 149)

בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא

לִכְאוֹרָה, מַה שַּׁיָּיךְ נֶאֱמָנוּת כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לָקַחַת שׁוּם דָּבָר מֵהַבַּיִת. אֶלָּא, הַנֶּאֱמָנוּת הִיא בְּכָךְ שֶׁלֹּא כָּל מַה שֶׁרוֹאִים מְגַלִּים. וּמְסַפֵּר עַל הָרֵב הַמַּגִּיד, שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו תַּלְמִיד אֶחָד קֹדֶם שֶׁחָזַר לְבֵיתוֹ. הַמַּגִּיד נִפְרַד מִמֶּנּוּ, אַךְ אָמַר לַחֲבֵרָיָא שֶׁיְּנַסּוּ לְעַכֵּב אוֹתוֹ מִנְּסִיעָתוֹ. הַחֲבֵרַיָּא לֹא הִצְלִיחוּ, וְהַתַּלְמִיד יָצָא לְדַרְכּוֹ. בְּבוֹאוֹ לְבֵיתוֹ, מֵת. וּמַדּוּעַ לֹא אָמַר לוֹ הַמַּגִּיד בְּמִפּוֹרָשׁ שֶׁלֹּא יִסַּע – כִּי לֹא כָּל דָּבָר מֻתָּר לְגַלּוֹת.

קל"ו פסוקים, מהללא"ל סימן.

מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק
בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת
יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: טו וַתִּסָּגֵר
מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא
נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם: טו וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם
מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן: פפפ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא אֶל יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו וְאָז וְנִלְווּ יִתְחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שֶׁיִּתְגַּיְּרוּ וִיקַבְּלוּ דַּת הָאֱמֶת, וּבְכָל זֹאת וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם וְיָדַעְתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ כִּי הַשְּׁלִיחוּת הַקּוֹדֶמֶת הָיְתָה לְהַזְהִיר אֶת הַגּוֹיִם, וּשְׁלִיחוּת זוֹ הִיא אֲלֵיכֶם, לְבַשֵּׂר אֶתְכֶם כִּי יֵשׁ תִּקְוָה: טז וְנָחַל יְהוָה הַמָּקוֹם יִנְחַל אֶת־יְהוּדָה לִהְיוֹת חֶלְקוֹ לְעוֹלָם עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מִמֶּנָּה וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָיִם לְהַשְׁכִּין שָׁם שְׁכִינָתוֹ כְּמֵאָז: יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֶעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: א וַיַּרְאֵנִי בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (הוּא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל בִּתְחִילַּת זְמַן בַּיִת שֵׁנִי, עַיֵּן עֶזְרָא ג) עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה שֶׁדָּן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ עַל יְמִין יְהוֹשֻׁעַ לְשִׂטְנוֹ לְקַטְרֵג עָלָיו שֶׁלֹּא

שי למורא

טו) וְנִלְווּ, וְיִתְחַבְּרוּ. וְהָיוּ לִי לְעָם, כְּלוֹמַר, לְהַאֲמִין בָּה'. וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ, אֲבָל שְׁכִינָתִי תִּהְיֶה בְּתוֹכֵךְ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הָרַבִּים. חֶלְקוֹ, לְנַחֲלָתוֹ וּלְחֶלְקוֹ. יז) הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', שִׁתְּקוּ כָּל הָאֻמּוֹת מִפַּחַד ה'. כִּי נֶעוֹר, לְשׁוֹן הֶעָרָה וִיקִיצָה. מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם. לֶדֶת לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בְּגוֹיִם. **א)** וַיַּרְאֵנִי, בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. עַל יְמִינוֹ, שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. לְשִׂטְנוֹ, לְקַטְרֵג עָלָיו.

הפטרה לפרשת בהעלותך לקריאה בציבור

ולשמו"ת בזכריה פרק ב־ד

ב יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעְתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ: טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָיִם: יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֶעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: **ג** א וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד

עטרת מרים

מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות: ב **וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה** בעל הרחמים **בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה** הלא יהושע הכהן הגדול הוא **כְּאוּד** עץ שאחזה בו האש **קְצַת מֻצָּל מֵאֵשׁ** כי הושלך באש על־ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה וצדקיהו נביאי השקר, ויהושע ניצל מן השריפה (ירמיה כט, וסנהדרין צג.) אך נשרפו בגדיו, ואם כן זכותו רב ואיך תקטרג עליו: ג **וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים** מלוכלכים מעון, כי עוד יָשבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן, והוא לא מיחה בהם **וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ:** ד **וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ** שעמד יהושע לפניו **וַיֹּאמֶר אֶל הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו** מיהושע, רצונו לומר: יבדילו בניו את נשותיהם ויבחול לו **וַיֹּאמֶר** המלאך **אֵלָיו** ליהושע **רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ** שהיה בך על שלא מחית בהם **וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת** חליפות בגדים נקיים, כשיוסר העון יגולה הזכות: ה **וָאֹמַר** אני זכריה אמרתי אל המלאך **יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ** של יהושע להכנסו להיותו שוב כהן גדול עם מצנפת על ראשו, ונתקבלו דברי **וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים** של כהן גדול **וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד** בכל משך הזמן שנעשה כל זה: ו **אָז** בעת הלבישו אותו בגדי כהן גדול **וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ** העיד והתרה בו בשם ה' **לֵאמֹר:** ז **כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ** שתתנהג במדות ה' **וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר** ומצותיו **וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי** שתשגיח על עבודת הבית ודיני הקרבנות **וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי** את חצרות המקדש להשגיח על משמרת הבית בכל פרטיו, אז אני מבטיח לך **וְנָתַתִּי לְךָ** יצא ממך חטר לעתיד־לבא שישמשו בבית השלישי שהם יתקדשו כמלאכים, **וְהַם יִהְיוּ מַהְלְכִים בֵּין** המלאכים הנצחיים **הָעֹמְדִים** לפני ה' **הָאֵלֶּה** ויתהלכו עמהם בחייהם: ח **שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה** כי נצולו מכבשן האש כמוך, ומהראוי ליחד הדבור גם להם, והדבור הוא **כִּי־הִנְנִי מֵבִיא** באחרית הימים **אֶת־עַבְדִּי צֶמַח** את מלך המשיח: ט **כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן** שהושם ביסוד בנין בית העתיד **אֲשֶׁר**

שי למורא

על שלא מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות. ב) **הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם,** הקב"ה שהוא בוחר בירושלים לבנותה. **הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ,** כלומר, איך תקטרג עליו, הלא הוא כמו אוד (עץ שמנדנדים בו את האש) שנצול מאש. כי יהושע היה משלך באש על ידי נבוכדנצר עם אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה נביאי השקר, ויהושע נצל מן השריפה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג, א). ואם כן זכותו רבה, ואיך תקטרג עליו. ג) **הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים,** כלומר עדין היה עליו העון שלא מחה בבניו. ד) **הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו,** כלומר, הפרישו את בניו מנשותיהם הנכריות, ויוסר העון מיהושע. **וַיֹּאמֶר אֵלָיו, הַמַּלְאָךְ** אמר ליהושע. **הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ,** בפה שצויתי להפריש בניך מהנכריות, העברתי מעליך העון שהיה בך. **מַחֲלָצוֹת,** חליפות בגדים נאים, כלומר זכיות. ה) **וָאֹמַר,** זה מאמר זכריה הנביא, שאמר, התפללתי עליו. **צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ,** כלומר שיהיה לו כהר כהנה גדולה לו ולזרעו אחריו, כיון שפרשו מן הנשים הנכריות. **וּמַלְאַךְ** ה' **עוֹמֵד,** כך ראה זכריה במראה הנבואה, שעד שישימו הצניף הטהור על ראשו של יהושע, היה מלאך ה' עומד. ו) **וַיָּעַד,** התרה בו. ז) **תָּדִין אֶת בֵּיתִי,** תשפט ותהיה פקיד על בית מקדשי. **חֲצֵרַי,** העזרה וסביבות בית המקדש. **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים,** בזמן תחית המתים אחייה אותך ותהיה מהלך. **בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה,** בין המלאכים שהם עומדים וקיימים לעולם. ח) **וְרֵעֶיךָ,** הם חנניה מישאל ועזריה. **כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה,** שגם הם נצלו מכבשן האש כמוך, וראויים הם להעשות נסים על ידם. **כִּי הִנְנִי מֵבִיא,** כלומר, והדבור הוא שהנני מביא. **אֶת עַבְדִּי צֶמַח,** את המלך המשיח. כמו שכתוב "והקימותי לדוד צמח צדיק" (ירמיה כג,ה). ט) **כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן,** יסוד הבית אשר יסדתם בימי כורש, ואחר כך נתבטלה המלאכה. **עַל אֶבֶן**

לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־
יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן
יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ
הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל
מֵאֵשׁ: ג וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים
צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: ד וַיַּעַן
וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר
הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ
וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת: ה וָאֹמַר יָשִׂימוּ
צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף
הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים
וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד: ו וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה
בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: ז כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־
בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ
מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע־
נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ
הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה
כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: ט כִּי |

הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תְּאֵנָה: ד א וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ: ב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: ד וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי: ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי: ו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז מִי־

שי למורא

אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם, סוֹפוֹ לְהַרְחִיב עַל אֶחָד פִּי שִׁבְעָה, כִּי נָתַן הקב"ה עֵינָיו לְהַרְבּוֹת אֶת כְּבוֹד הַבַּיִת בְּבִנְיָנוֹ. הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ, מַתִּיר אֶת קְשׁוּרֶיהָ, כְּלוֹמַר, מַפֵּר עֲצַת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כָּתְבוּ שִׂטְנָה לְבַטֵּל אֶת הַמְּלָאכָה. וּמַשְׁתִּי, וְהַסִּירוֹתִי. אֶת עֲוֹן, אֶת הָעֲוֹנוֹת וְעָנְשָׁם. בְּיוֹם אֶחָד, בַּיּוֹם שֶׁיֻּיַּסַּד הַהֵיכָל, אִז תִּשְׁבְּנוּ לְבֶטַח. י) אֶל תַּחַת גֶּפֶן וגו', כְּלוֹמַר תֵּשְׁבוּ לְבֶטַח, אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וּתְאֵנָתוֹ. ב) וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ, מִמַּעַל עַל רֹאשָׁהּ הָיָה מַעֲגָן כְּמַרְאֵה סַפֵּל גָּדוֹל עָגֹל. וּבָהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן. וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ, עַל קְנֵי הַמְּנוֹרָה הָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ, הֵם הַכֵּלִים שֶׁבָּהֶם הַפִּתִילוֹת וְהַשֶּׁמֶן לְהָאִיר. שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת, לְכָל נֵר וְנֵר הָיוּ בָּאִים שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וָנֵר. ג) וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ, אֵצֶל הַמְּנוֹרָה הָיוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת שֶׁהַזֵּיתִים גְּדֵלִים בָּהֶם. ד) מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי, מַה זֶּה שֶׁהַזֵּיתִים נִמְסָקִים מֵאֵלֵיהֶם, וְהַשֶּׁמֶן בָּא אֶל הַנֵּרוֹת מֵאֵלָיו. ו) זֶה דְּבַר ה' אֶל זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר, זֶה סִימָן לְךָ לְהַבְטִיחַ עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁבָּא מִזֶּרַע זְרֻבָּבֶל. לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ, כְּלוֹמַר, מֶמְשַׁלְתּוֹ עַל הָאֻמּוֹת לֹא תִּהְיֶה עַל יְדֵי צִבְאוֹת חֵילִים רַבִּים וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ יִכְבְּשֵׁם בְּמִלְחָמָה. כִּי אִם בְּרוּחִי, הוּא יִמְשֹׁל בָּאֻמּוֹת מִבְּלִי טֹרַח מִלְחָמָה, וְרַק בְּרוּחִי, כְּלוֹמַר בִּרְצוֹנִי אֲשֶׁר אֶתֵּן בְּלֵב הָאֻמּוֹת לִהְיוֹת נִכְנָעִים לוֹ וְסָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ. ז) מִי אַתָּה הַר הַגָּדוֹל, אַתָּה מֶלֶךְ גּוֹג שֶׁהִנְּךָ חוֹשֵׁב עַצְמְךָ כְּהַר גָּדוֹל לַעֲמֹד בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה כֹּחַ יֵשׁ בְּךָ. לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר, לְמוּל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה כְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לַעֲבֹר בְּקַלּוּת, וְלֹא תּוּכַל לַעֲשׂוֹת שׁוּם עִכּוּב. וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה, הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַטּוֹבָה וְהַחֲשׁוּבָה לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ, אִז יִשְׁמַע קוֹל תְּשוּאוֹת, שֶׁכֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ "הִנֵּה לָאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא טוֹבָה וַחֲשׁוּבָה עַד מְאֹד.

עטרת מרים

נָתַתִּי בְּיַד זְרֻבָּבֶל, מוּכָן הוּא לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם לִשְׁמִירוֹת רַבּוֹת מֵאֵת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא עַל הַבִּנְיָן הַהוּא הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ ה' בְּעַצְמוֹ יַחֲקוֹק צוּרוֹת עַל הָאֲבָנִים לְיַפּוֹתָן, כְּלוֹמַר הוּא יִתֵּן כֹּחַ וְעֹזֶר עַל הַמְּלָאכָה. נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי וַהֲסִירוֹתִי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד כִּי אָז לֹא יֶחֱטְאוּ עוֹד וַעֲוֹנוֹת הַקּוֹדְמִים אֶסְלַח, וְאָז: י בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁיּוּסַד הַהֵיכָל נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת אָז תִּשְׁבְּנוּ לְבֶטַח תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה לְשֶׁבֶת בְּצִלָּהּ וְלֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ מֵרוֹב הַטּוּבָה שֶׁיִּהְיֶה אָז: א הַנָּבִיא לֹא הֵבִין אֶת הַמַּרְאֶה הַקּוֹדֶם, וְלֹא יָדַע הַכַּוָּנָה עַל מַה שֶּׁאָמַר שֶׁיִּפְתַּח פִּתֻּחָהּ שִׁבְעָה עֵינָיִם, וְעַל כֵּן נָפַל בִּשְׁנָה וְתִרְדֵּמָה וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי הֵגִיעָנִי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ וַיַּרְאֵהוּ מַרְאֶה אַחֵר שֶׁהוּא פֵּרוּשׁ הַמַּרְאֶה הָרִאשׁוֹן: ב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה בְּמַרְאֵה הַנִּבּוּאָה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ כָּל הַמְּנוֹרָה הָיְתָה זָהָב וְגֻלָּהּ כְּמִין סַפֵּל גָּדוֹל עָגוֹל וּבָהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ בְּרֹאשֵׁי קְנֵי הַמְּנוֹרָה וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ כְּמִין בְּזִיכִין שֶׁנּוֹתְנִין הַשֶּׁמֶן וְהַפִּתִּילָה לְתוֹכָהּ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וָנֵר בָּאִין שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג וְעוֹד רָאִיתִי וּשְׁנַיִם אֵילָנֵי זֵיתִים עֹמְדוּ עָלֶיהָ אֵצֶל הַמְּנוֹרָה, אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: ד וָאַעַן הֵרַמְתִּי קוֹל וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי על מָה בָּאוּ אֵלֶּה לִרְמוֹז: ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ הֲלֹא מִמַּעֲצָמְךָ תַּשְׂכִּיל לָדַעַת מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי לֹא הִשְׂכַּלְתִּי לָדַעַת: ו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה כְּמוֹ בַּמְּנוֹרָה שֶׁהַכֹּל נַעֲשָׂה מִמַּעֲצָמוֹ, וְהוּא רֶמֶז לִדְבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל עַל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזֶּרַע זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר אָז תִּהְיֶה הַנְהָגַת ה' לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי ה' לְבַדּוֹ יַנְהִיג וְיִמְשׁוֹל אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז עַל מֶלֶךְ גּוֹג יֹאמַר מִי־אַתָּה שֶׁתַּחְשׁוֹב שֶׁאַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לַעֲמוֹד לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל בִּפְנֵי הַמָּשִׁיחַ לְבַל יוּכַל לַעֲבוֹר, לֹא כֵן, כִּי לְמוּלוֹ תִּהְיֶה לְמִישֹׁר וּבְקַל יַעֲבוֹר וְהוֹצִיא וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשָׁה הָרִאשׁוֹן לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הָעָתִיד, וְאָז יַשְׁמִיעוּ תְּשֻׁאוֹת וְהֶמְיָה לֵאמֹר חֵן חֵן לָהּ לָאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב בְּעֵינֵי כֻּלָּם:

אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישָׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה: ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא: י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טז אֵלֶּה

שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־
הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:
(ישראל) יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:
יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם
הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה הַמְעַט הִוא
אִם־רָב: יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ
הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא
יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים: כ וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ
אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

אגרות קודש

ב״ה, ערב ראש חודש תמוז, תשכ״ד
ברוקלין, נ.י.
[מר שלום שי׳ לוין]

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מיום ד׳ בסיון, שכנראה נתעכב מפני השביתה. נצטערתי לראות ממכתבו שלא קבל מענה שלי שנכתב לפני כמה וכמה חדשים.

ובעמדנו ערב חודש הגאולה של כ״ק מו״ח אדמו״ר, רצוני להדגיש בזה דבר בעתו בקישור עם מאסרו ושחרורו של כ״ק מו״ח אדמו״ר, והוא עסקנותו בשטח החינוך, שעסק בזה משך נ״ה שנה מימי חייו. בן שמונה עשר שנה הי׳ כשאביו מינהו למנהל פועל של ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, אבל כבר מקודם לכן עסק בחינוך. ובכל ארצות נדודיו מיד בבואו התמסר לעבודת החינוך בראש וראשונה לכל שאר מפעליו. וכן הי׳ בארצות הברית שגם פה היתה ראשית עבודתו להקים רשת של מוסדות חינוך, התחל מפעולות בעד ילדים שאפילו א״ב לא ידעו ועד שלב לימוד תורה לעומקה של הלכה, הן בתורת הנגלה והן בתורת הנסתר, תורת החסידות פנימיות התורה. וזו היתה עבודתו כל ימיו ועלי׳ מסר נפשו בפועל ממש בימי היבסקצי׳, אבל זכות פעולות אלו היא שעמדה לו לצאת לחירות וביד רמה.

בודאי שאין כוונתי לספר פרשת יום הגאולה לשם כל המרבה לספר, אלא כמו שפירש בעל השמחה בעצמו ענין פרשת היום, הנה מאורעות הימים ההם צריכים להיות נר לרגלי כל אחד ואחד מאתנו להאיר לנו הדרך בניצול כל האפשריות ובכל השלבים בחינוך בני ובנות ישראל ברוח התורה והמסורה וערכי עמנו הנצחיים. ואם יש ענינים המונעים ומעכבים, מוכרח להתגבר עליהם אפילו אם נזקקים למדת מסירות נפש, ובפרט שאצלנו ב״ה אין זקוקים למסירות נפש אלא מסירות הרצון, וסוף סוף האמת מנצחת.

כדרך כל בני ישראל שחיבה יתרה נודעת להם בתור עם קשה עורף, הנני חוזר עוה״פ לנקודה שדברנו בהפגשנו ואשר חזרתי עלי׳ במכתבי, ועכשו עוד הפעם. יסלח לי כ׳ אם מוכרחני להביא הסתייגותי מעמדתו שטקס הפרוטוקול מגדיר את מסגרת פעילותו וכל השאר לא שייך אליו וכו׳. ולא כך קבלנו מבית רבינו ככתוב לעיל בענין הלימוד מפרשת הגאולה ד״ב-י״ג תמוז. ואם תמצא לומר עמדתו של כ׳ לא הולמת את המושג המקיף של חכמינו ז״ל שכדרכם בקדש הביעו בסגנון קצר - ״חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם״, שיסודו של חיוב זה הוא בתפקידו של כל אחד מישראל להוציא לפועל את האחדות שבכל העולם והנקודה המשותפת שבשטחים הכי שונים בעולם - זאת אומרת שכל עניני העולם יש להם שייכות לכל יהודי ויכול הוא להיות שם מושל ושליט כאדם העושה בתוך שלו.

המשך בעמוד הבא

פרק ב משנה יב

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

נקודות משיחות קודש

בתפארת־ישראל הקשה, הרי נאמר[1] "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה[2] ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל[3] "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי".

בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם[4] - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חינם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה[5], כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על־ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת[6].

(לקוטי־שיחות, כרך יג, עמ' 115, שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות־מסעי)

על משנה זו כתב הרמב"ם[7]: "..ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך־הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם עניני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מזו, והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה[8]]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי־שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

---

1) ברכה לג, ד. **2)** ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. **3)** שמות רבה לג, א. **4)** הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. **5)** ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. **6)** פרק ו משנה ו. **7)** הלכות דעות פרק ג הלכה ג. **8)** כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

המשך מעמוד הקודם

ואם בכל השטחים כך, על אחת כמה וכמה בשטח החינוך, ובפרט בתקופתנו זו, שאפילו במקום ספק וס"ס וכו"כ ספקות, חייב יהודי לעשות כל האפשר לו ובכל מקום שידו מגעת, וה' יגמור בעדו.

תקותי שכ' יציין את ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז באופן המתאים.

בברכת חודש טוב ובשורות טובות.

בוודאי למותר לכפול שינעם לי לקבל תגובתו על כל האמור ובלבד שיהי' בגלוי לב.

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:41	5:38	8:28	8:26	9:07	9:06	10:19	10:18	13:12	13:13	19:35	19:39	20:04	20:08	19:18	20:20
חיפה (ק)	5:36	5:34	8:24	8:22	9:05	9:04	10:17	10:16	13:12	13:13	19:41	19:45	20:07	20:11	19:11	20:23
ירושלים (ק)	5:38	5:35	8:25	8:24	9:05	9:04	10:17	10:16	13:11	13:12	19:40	19:43	20:04	20:08	19:03	20:20
תל אביב (ק)	5:39	5:36	8:26	8:25	9:06	9:05	10:18	10:18	13:13	13:14	19:37	19:41	20:06	20:10	19:18	20:22
אבו דאבי (ח)	5:36	5:34	8:20	8:19	8:56	8:55	10:05	10:05	12:53	12:54	19:03	19:06	19:30	19:33	18:45	19:43
אוסטריה, וינה (ק)	5:06	5:00	7:52	7:46	8:57	8:54	10:16	10:15	13:30	13:31	20:38	20:44	21:19	21:27	20:25	21:45
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:20	7:24	9:07	9:10	9:46	9:49	10:38	10:40	12:47	12:48	17:15	17:12	17:44	17:41	16:53	17:53
אוקראינה, אודסה (ק)	5:15	5:10	8:03	7:58	9:03	9:00	10:21	10:20	13:32	13:33	20:34	20:40	21:13	21:20	20:21	21:37
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:41	4:36	7:27	7:22	8:31	8:29	9:51	9:50	13:04	13:05	20:11	20:17	20:52	21:00	19:58	21:18
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:50	4:45	7:36	7:30	8:42	8:39	10:01	10:00	13:15	13:17	20:24	20:30	21:06	21:13	20:11	21:32
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:08	5:02	7:50	7:42	9:03	9:01	10:24	10:23	13:42	13:43	20:57	21:04	21:41	21:50	20:45	22:10
אוקראינה, קייב (ק)	5:00	4:54	7:42	7:33	8:56	8:53	10:17	10:15	13:34	13:35	20:50	20:57	21:35	21:44	20:38	22:04
איטליה, מילאנו (ק)	5:45	5:40	8:33	8:29	9:30	9:28	10:48	10:47	13:58	13:59	20:59	21:05	21:34	21:41	20:43	21:58
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:08	8:37	8:37	9:07	9:08	10:10	10:10	12:41	12:42	18:14	18:15	18:38	18:39	17:57	18:48
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:46	7:50	9:39	9:41	10:16	10:19	11:09	11:11	13:20	13:21	17:55	17:53	18:23	18:21	17:34	18:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:54	8:59	10:35	10:37	11:16	11:19	12:06	12:08	14:12	14:13	18:30	18:26	19:02	18:59	18:09	19:11
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:46	5:43	8:36	8:34	9:23	9:22	10:38	10:37	13:40	13:41	20:20	20:25	20:54	20:59	20:06	21:13
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:32	5:28	8:22	8:19	9:10	9:09	10:26	10:25	13:29	13:30	20:14	20:19	20:48	20:53	20:00	21:08
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:32	5:29	8:22	8:19	9:11	9:09	10:26	10:26	13:30	13:31	20:14	20:19	20:48	20:54	20:00	21:08
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:03	5:59	8:53	8:50	9:44	9:43	11:01	11:00	14:06	14:07	20:55	21:00	21:30	21:36	20:42	21:51
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:24	6:22	9:11	9:09	9:49	9:48	11:00	11:00	13:53	13:54	20:14	20:17	20:41	20:45	19:58	20:56
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:46	5:43	8:34	8:32	9:15	9:14	10:28	10:27	13:24	13:25	19:52	19:56	20:22	20:27	19:38	20:39
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:32	6:30	9:16	9:15	9:53	9:52	11:02	11:02	13:51	13:52	20:04	20:07	20:31	20:34	19:48	20:45
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:26	5:22	8:16	8:13	9:05	9:04	10:21	10:20	13:25	13:26	20:11	20:17	20:46	20:52	19:58	21:06
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:57	5:53	8:46	8:44	9:35	9:33	10:50	10:49	13:53	13:54	20:37	20:42	21:11	21:17	20:23	21:31
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:23	5:19	8:13	8:10	9:03	9:02	10:19	10:19	13:24	13:25	20:12	20:17	20:47	20:53	19:58	21:08
בוליביה, לה-פס (ח)	6:51	6:53	9:07	9:08	9:38	9:40	10:37	10:38	12:59	13:00	18:07	18:07	18:32	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:41	5:35	8:20	8:09	9:38	9:35	11:00	10:58	14:19	14:20	21:38	21:46	22:24	22:33	21:26	22:54
בלגיה, בריסל (ק)	5:43	5:37	8:23	8:14	9:39	9:36	11:01	10:59	14:19	14:20	21:37	21:44	22:22	22:31	21:25	22:52
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:37	6:40	8:45	8:47	9:18	9:20	10:15	10:16	12:33	12:34	17:34	17:33	17:55	17:54	17:10	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:24	6:27	8:33	8:34	9:06	9:07	10:02	10:04	12:21	12:22	17:19	17:17	17:44	17:43	17:00	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	4:58	4:51	7:35	7:23	8:56	8:53	10:18	10:16	13:37	13:38	20:59	21:07	21:44	21:53	20:49	22:15
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:56	4:49	7:06	7:06	8:59	8:56	10:23	10:21	13:46	13:48	21:16	21:24	22:07	22:17	21:08	22:41
גרמניה, ברלין (ק)	4:59	4:52	7:30	7:04	8:59	8:56	10:22	10:20	13:44	13:45	21:10	21:18	21:57	22:07	20:57	22:30
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:29	5:23	8:11	8:04	9:24	9:21	10:45	10:43	14:02	14:03	21:16	21:23	22:01	22:09	21:04	22:29
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:43	6:46	8:48	8:49	9:21	9:23	10:17	10:18	12:34	12:35	17:32	17:30	17:51	17:50	17:06	18:00
הודו, מומבאי (ח)	6:02	6:01	8:43	8:42	9:16	9:16	10:24	10:24	13:08	13:09	19:09	19:11	19:35	19:37	18:53	19:47
הודו, פונה (ח)	5:59	5:58	8:40	8:39	9:13	9:13	10:20	10:21	13:04	13:05	19:04	19:07	19:30	19:32	18:48	19:42
הונגריה, בודפשט (ק)	4:58	4:52	7:45	7:40	8:47	8:45	10:06	10:05	13:19	13:20	20:24	20:30	21:05	21:12	20:11	21:30
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:36	4:32	7:25	7:23	8:15	8:13	9:30	9:29	12:34	12:35	19:19	19:24	19:53	19:59	19:05	20:13
יוון, אתונה (ק)	6:09	6:06	8:58	8:56	9:43	9:42	10:58	10:57	13:58	13:59	20:35	20:40	21:08	21:13	20:21	21:26

לוח זמנים לשבוע פרשת בהעלותך - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	5:20	5:15	8:08	8:03	9:09	9:07	10:28	10:27	13:40	13:41	20:43	20:49	21:23	21:30	20:30	21:48
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:58	5:57	8:40	8:39	9:13	9:13	10:21	10:21	13:05	13:06	19:07	19:10	19:33	19:35	18:51	19:46
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:57	8:02	9:25	9:27	10:10	10:13	10:57	10:59	12:57	12:58	16:56	16:53	17:32	17:29	16:36	17:43
נפאל, קטמנדו (ח)	5:11	5:09	7:56	7:55	8:34	8:33	9:44	9:44	12:35	12:35	18:50	18:54	19:18	19:21	18:35	19:33
סין, בייג'ין (ח)	4:53	4:49	7:42	7:40	8:30	8:28	9:45	9:44	12:47	12:48	19:30	19:34	20:03	20:09	19:14	20:23
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:56	9:26	9:26	9:57	9:57	10:59	11:00	13:32	13:32	19:07	19:08	19:30	19:31	18:50	19:41
פולין, ורשא (ק)	4:30	4:23	7:03	6:43	8:30	8:27	9:52	9:50	13:13	13:14	20:37	20:44	21:25	21:34	20:25	21:57
פרו, לימה (ח)	6:20	6:21	8:39	8:40	9:10	9:12	10:10	10:11	12:35	12:36	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	6:01	5:56	8:50	8:45	9:47	9:45	11:05	11:04	14:15	14:17	21:15	21:21	21:53	22:00	21:02	22:17
צרפת, פריז (ק)	5:59	5:54	8:45	8:38	9:52	9:49	11:12	11:10	14:26	14:28	21:38	21:45	22:19	22:27	21:24	22:45
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:42	5:43	8:15	8:15	8:46	8:46	9:50	9:50	12:24	12:25	18:04	18:05	18:28	18:29	17:47	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	5:45	5:40	8:34	8:31	9:28	9:26	10:45	10:44	13:52	13:53	20:48	20:53	21:21	21:27	20:31	21:43
קנדה, מונטריאול (ק)	5:15	5:11	8:04	8:00	9:01	8:59	10:19	10:18	13:29	13:30	20:29	20:35	21:06	21:13	20:14	21:29
קפריסין, לרנקה (ק)	5:37	5:34	8:25	8:23	9:08	9:07	10:21	10:20	13:18	13:19	19:48	19:52	20:19	20:23	19:33	20:36
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:37	4:29	6:53	6:54	8:43	8:39	10:08	10:06	13:34	13:36	21:10	21:19	22:05	22:16	21:00	22:43
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:05	3:56	6:26	6:27	8:14	8:10	9:39	9:37	13:08	13:10	20:53	21:03	21:46	21:58	20:39	22:28
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:36	4:31	7:24	7:19	8:25	8:23	9:44	9:43	12:56	12:58	20:00	20:07	20:41	20:48	19:48	21:05
שוויץ, ציריך (ק)	5:40	5:35	8:28	8:23	9:30	9:27	10:49	10:47	14:01	14:02	21:11	21:17	21:46	21:53	20:53	22:11
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:50	8:28	8:28	9:01	9:01	10:07	10:07	12:47	12:48	18:40	18:42	19:04	19:06	18:23	19:16

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00786**
23/05/2021

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים